# DE
# ANTIQVA ECCLESIAE
# DISCIPLINA
# DISSERTATIONES
## HISTORICAE,

EXCERPTAE EX CONCILIIS OECVMENICIS ET SANCTORVM PATRVM AC AVCTORVM ECCLESIASTICORVM SCRIPTIS.

AVCTORE

LVDOVICO ELLIES DUPINIO

SACRAE FACVLTATIS THEOLOGICAE, QVAE EST LVTETIAE PARISIORVM, DOCTORE.

H. A. POTTINGER, Worcester College, OXFORD

MAGVNTIACI MDCCLXXXVIII.

SVMTIBVS SOCIETATIS TYPOGRAPHICAE ET TYPIS ANDREAE CRASS.

18208
18199
27/11/91

ILLUSTRISSIMO VIRO D. D.

# DIONYSIO TALAEO,

## SACRI CONSISTORII

## CONSILIARIO,

ET

IN SENATU PARISIENSI

## ADVOCATO GENERALI.

*QUAMQUAM ea sit frequens scriptorum consuetudo, ut, qui suas viris illustrissimis audent lucubrationes consecrare, ii suae quasi temeritatis veniam initio epistolae nuncupatoriae deprecentur: quod tamen hodie profero argumentum,* VIR ILLUSTRISSIME, *ejus esse conditionis ac naturae possum asserere, ut et tibi deberi, et tuum proprio jure patrocinium reposcere videatur. Ago de imperii Gallici juribus; ago de ecclesiae Gallicanae libertatibus. Cui vero alteri tale opus possim offerre, quam tibi publico privilegiorum nostrorum vindici, ac jurium regni propugnatori. Enimvero quod antiqua de libertate ecclesiae et jure regum doctrina in Gallia vigeat, debemus id praecipue advocatorum in senatu Parisiensi regiorum diligentiae; quorum opera, studio, adhortatione senatus Parisiensis, eorum, qui novas et peregrinas opiniones inducere conabantur, molitionibus semper obstitit, et veterem doctrinam vindicavit. Debemus id praecipue illustrissimi parentis vigilantiae, a quo non semel ambitiosi curiae Romanae conatus sunt repressi. Verum, ut dicam id, quod veritas habet, tantum beneficium tibi fere uni hoc tempore acceptum referre debet Gallia. Cum enim annis superioribus theologi quidam velut suae pa-*

 *triae*

*triae obliti, et curiae Romanae nimium addicti, nova dogmata, potestati regiae, conciliorum auctoritati, et libertati ecclesiae contraria disseminassent, quanta tum auctoritate malum ingruens repressisti! Quanta libertate regni et ecclesiae jura defendisti! Quanta vehementia contraria eis dogmata proscripsisti! Quanta demum arte ipsum theologiae ordinem quasi e somno excitasti, et ad antiquae doctrinae defensionem commovisti! Testes sunt eruntque semper sex illi articuli ab eo tum temporis senatui Parisiensi te annuente et adhortante oblati, quorum argumenta tam dilucide, tam sincere, tota plaudente curia pro tua solita facilitate et eloquentia exposuisti, ut nihil jam amplius dubii aut ambiguitatis superesset. Tuum est igitur, quod tibi offero, VIR ILLVSTRISSIME, tua est doctrina, tua est sententia. Atque ut meae fuit observantiae illud tibi nuncupare, sic tuae, ut spero, erit aequitatis, tuam illi tutelam ac defensionem non denegare. Quod si mihi enixe postulanti concesseris, probatum omnibus fore librum hunc confido; non quia concinnus erit, aut perita manu elaboratus, sed quia res exhibebit, quas et tu olim ipse docueris, et tuo modo patrocinio comprobaveris.*

*ILLVSTRISSIMO NOMINI TVO,*

ADDICTISSIMVS

LVDOVICVS ELLIES DUPIN,

DOCTOR SACRAE FACVLTATIS THEOLOGIAE PARISIENSIS.

# MONITVM
## AD LECTOREM.

QVAMQVAM ſequentes diſſertationes non eo conſilio fuerint compoſitae, ut in unum volumen coirent, nec neceſſario videantur inter ſe connexae, nihilominus tamen omnes tantam ſibi mutuo lucem afferunt, ut conveniens viſum fuerit eas ſimul in lucem emitti. Dicturis quippe de eccleſiaſtica πολιτεία, primum fuit inquirendum, quaenam olim foret eccleſiarum forma, a quibus et quomodo regerentur, quod prima diſſertatione praeſtitum eſt. Quoniam vero adminiſtratio alicujus ſocietatis in judiciis praecipue conſiſtit, ideo ſecunda diſſertatione de forma judiciorum fuſe tractamus. Hanc ſequitur tertia de antiqua excommunicatione, quae poena eſt a judicibus eccleſiaſticis infligenda. His praemiſſis diſſertationibus, in quibus antiquae diſciplinae eccleſiaſticae fundamenta exponuntur, pontificis Romani primatus diſſertatione quarta ſtabilitur et explicatur; et in ſequentibus quaedam praerogativae ipſi falſo tributae excutiuntur. Diſſertatione quinta ejus judicium irreformabile non eſſe demonſtratur. Sexta ipſum concilii generalis judicio ſubeſſe oſtenditur, nec poſſe leges a conciliis latas infringere. In ſeptima denique graviſſimis argumentis oſtenditur, nec Romanos pontifices, nec eccleſiam habere ullam ſive directam, ſive indirectam in temporalia auctoritatem, nec poſſe reges eccleſiaſtica auctoritate de throno dejici, aut illorum ſubditos a fide et obe-

dientia

dientia eximi. Haec ſunt generatim argumenta ſequentium octo diſſertationum, in quibus praeter ea, quae titulus ipſe indicat, multa alia ſtudioſe pertractata reperies, quae tibi paragraphorum index exhibebit. Plura nunc in omnes diſſertationes praefari nihil opus eſt, cum ſingulis ferme ſint adfixa praeloquia, quibus uniuſcujuſque diſſertationis utilitas et propoſitum breviter exponuntur.

Ne quis vero ſuſpicetur, me aliquo in eccleſiam Romanam odio impulſum, diſſertationes iſtas in lucem emittere, conſilii mei ratio reddenda mihi eſt. Inprimis vero proteſtor me ſedem apoſtolicam, et qui in ea ſedet, Innocentium XI. pontificem venerari; eccleſiam Romanam ut caeterarum omnium caput, vero et ſincero honore proſequi; ejus communionem quam ſtudioſiſſime poſſum fovere et amplecti, nec unquam me vel latum unguem a debita ipſi obedientia receſſurum. Verum, tantum abeſt, ut putem diſſertationes meas quidquam ejus auctoritati officere, ut e contra exiſtimem eas hoc praeſertim tempore ad adjungendos ei multorum animos utiles valde ac neceſſarias fore: nam quo pacto innumeri pene extorres, qui Dei optimi Maximi beneficio, ſecundis regis chriſtianiſſimi curis, in Gallia ad eccleſiam acceſſerunt, Romani pontificis primatum et auctoritatem agnoſcent, niſi hujus poteſtas intra juſtos limites cohibeatur? Quomodo ipſi debitam praeſtabunt obedientiam et reverentiam, ſi odioſa et gravis regibus et populis oſtentetur? Peſſime ergo illi de ſede apoſtolica merentur, qui auctoritatem ejus nimium extollunt, et indebita Romano pontifici privilegia quoquo tandem pacto tribuere non verentur. Optime vero hi, qui divinum Romani pontificis primatum, et ſupremam ejus in eccleſia auctoritatem ſolidis rationibus adſtruentes, quae vel nullo nixa ſunt fundamento, vel eccleſiarum libertati, et ſacrae regum auctoritati adverſantur, tamquam odioſa et oneroſa pontificibus rejiciunt. Hoc conſilio cleri Gallicani anno 1682. congregati patres, non tam ad libertates ſuas propugnandas, quam ad vindicandam eccleſiae Romanae dignitatem, quid de Romani pontificis poteſtate ſentiendum eſſet, ſolemni decreto ſanxerunt.

Quod cum ita ſit, nemo reprehendere nos debet ob emiſſas hoc tempore in lucem lucubrationes, in quibus adſerto Romani pontificis primatu, et legitima ejus poteſtate defenſa, falſa et adulterina, quae ipſi ab aliquibus

immerito tribuuntur, privilegia rejiciuntur et refelluntur. Cum praesertim quotidie in lucem emittantur aliorum dissertationes, in quibus sub obtentu defendendae auctoritatis pontificiae, ecclesiarum libertates proculcantur, jura regnorum adtentantur, conciliorum sanctiones ludibrio habentur, sacra episcoporum auctoritas contemnitur, et solida πωλιτείας ecclesiasticae fundamenta convelluntur. Talis est, ut de Christiani Lupi de adpellationibus opere nihil dicam, talis est, inquam, inprimis tractatus sine auctoris nomine nuper editus, qui falso titulum praefert, *de libertatibus ecclesiae Gallicanae*: quo quidem in opere non modo ecclesiarum nostrarum libertates risu et sannis excipiuntur; sed et cleri Gallicani antistitibus non uno modo illuditur. Talis etiam Schelestrati dissertatio de concilio Constantiensi, quam sequitur nuperrima ejusdem confirmatio. Quid ergo licebit hujusmodi hominibus Romani pontificis auctoritatem invidiosam reddere, et nobis non licebit eam ab hujusmodi opprobrio vindicare? Ex his abunde, ni fallor, intelligitur, quo animo dissertationes istas in lucem emiserimus, et quanta sit earum hoc praesertim tempore utilitas. Huc accedit injuncta cunctis, qui theologorum albo accensentur, propositionum cleri Gallicani anno 1682. congregati defendendarum necessitas, ad quas, ut par est, tuendas, dissertationes istas haud omnino inutiles fore, agnoscent illi, qui eas adtente perlegerint.

Caeterum illas ego dissertationes de disciplina ecclesiastica historicas inscripsi, tum ne quempiam titulus iste arrogantior offenderet, tum etiam quia in his historicum potius egi quam disputatorem. Haec sunt, de quibus monitum te volui, lector erudite, utque ad meas dissertationes animo praejudicatis opinionibus libero accedas, etiam atque etiam te rogo. Vale.

IN

# INDEX DISSERTATIONVM, PARAGRAPHORVM ET CAPITVM,

In hoc de antiqua ecclesiae disciplina opere contentorum.

## DISSERTATIO I.



## DISSERTATIO II.

## DISSERTATIO III.



DISSER-

## DISSERTATIO IV.

*De primatu Romani pontificis.*



## DISSERTATIO V.

*In qua probatur Romani pontificis judicium non esse irreformabile.*



## DISSERTATIO VI.

*De concilii generalis supra Romanum pontificem auctoritate.*

## DISSERTATIO VII.



*De*

Finis tabulae titulorum, dissertationum, paragraphorum et capitum.

---

APPRO-

# ADPROBATIONES.

## *Theologorum Parisiensium,*

Historicas dissertationes de antiqua ecclesiae disciplina, a viro doctissimo in lucem editas, nos infra scripti Parisienses theologi legimus adtente, et adprobavimus, in iis avitam doctrinam a Christo domino per apostolos eorumque successores ad nos transmissam, et terminos a patribus positos ad regimen ecclesiae stabiliendum et conservandum, agnovimus et laudavimus. Ex operis hujus lectione fructus plurimum et utilitatis percipient, qui ad trutinam veritatis, aequitatis et justitiae illius placita ponderabunt; missisque praejudiciorum falsis persuasionibus, soli Christo loquenti, et ecclesiae ejus sponsae definienti, aures cordis adcommodabunt. Datum Parisiis die septima Septembris, anno 1686.

BRAIER,
DE LA GENEST.
BIORD,
ROULAND,
DU BOIS,
DE RIVIERE,
DE GOUE.

Dissertationes istas qui aequo animo leget, is ex earum lectione fructum non minimum consequetur. Certe nos infra scripti theologi Parisienses eas evolvimus, qua potuimus, diligentia maxima; at in iis evolvendis eam habuimus animi oblectationem, qua major vix dari possit: tantumque abest, ut censoria nostra dignum virgula quidquam occurrerit nobis, quin potius sincerum ardensque veritatis ac pacis singulari cum eruditione conjunctum studium deprehendimus. Quod in votis habebant viri plerique, ut in unum veluti doctrinae corpus redigerentur ea omnia, quae ad ecclesiasticam atque civilem potestatem spectant. Hoc dissertationum istarum auctor adeo feliciter perfecit, ut neutri, quod sui juris erat, adimeret, neutri, quod alterius erat, concesserit, antiquamque Gallicanae ecclesiae ac facultatis sacrae sententiam a malevolorum calumniis, ac sciolorum ratiunculis ita liberavit, ut uni veritati aperiendae atque illustrandae intentus, ubique personas a causa secernat. In hoc opere quaecumque tractantur, tractantur plene et dilucide, in eo exuberat nihil, ac nihil desideratur, nec quidquam est, quod inoffenso pede decurrere non possit vir antiquitatis ecclesiasticae studiosus. Datum Parisiis die vigesima sexta Augusti anno 1686.

L. HIDEUX, ecclesiae SS. Innocentium rector.
DELESCOLLE.

Has dissertationes, quas diligenter et adtente legimus, ecclesiae et antiquitatis ecclesiasticae studiosis perutiles fore judicamus, et in eis nihil invenimus a regula fidei alienum. Datum Parisiis anno 1686. die vero nona Septembris.

VARET.

CA-

# CATALOGUS EORUM, QUI HUIC EDITIONI NOMINA DEDERUNT.

EMINENTISSIMUS AC CELSISSIMUS D. D. FRIDERICUS CAROLUS JOSEPHUS, S. SEDIS MAGUNTINAE ARCHIEPISCOPUS ET PRINCEPS ELECTOR, AC PRINCEPS EPISCOPUS WORMATIENSIS INSTITUTI NOSTRI PROTECTOR CLEMENTISSIMUS ETC. ETC.

SERENISSIMUS D. D. CAROLUS, S. R. I. PRINCEPS HAEREDITARIUS DE TURRI ET TAXI ETC. ETC.

A.

Aildeffen, Conventus R.R. P.P. Capucinorum.

DD. Alef, Confiliar. Regim. Elect. Palat.

Alt, Can. Cap. Spir.

Amoeneburgi Collegiata ad S. Joannem.

Amorbacenfis Abbatia.

DD. Andreae, Bibliopol. Francof.

Anzmann, J.U.D. ejusque Prof. ac Jud. Elect. Aul. Mag. Confiliar.

Argentinae Bibliopol. Academ.

Arand, S. T. D. ejufque Prof. Mag.

DD. Arnoldi, Eccl. Coll. ad S. Florent. Confluent. Can. Cap. Curiae Archiep. Eccl. Adfeff.

Afchenbrenner, Alumn. Cler. Bamb.

Audretfch, Paroch. in Fifchbach et F. F. Eremit. Praefes.

B.

DD. Baehr, Ord. Cift. Prof. et Burfar. in Eberbach.

Bachem, Confiliar. Eccl. Colon. etc.

Bader, Paroch. in Eberftein.

Baldenweg, Eccl. Metrop. Mag. Vic.

Bapftmann, Confiliar. Int. et Referend. Bamb.

Bauer, Paroch. in Appenheim.

Baumann, Eccl. Cathedr. Spir. Vic.

Baufch, J.U.L. Cur. Archiep. Eccl. Confluent. Fifcal Eccl. Coll. ad SS. Martin. et Sever. Monaft. Can. Cap.

DD. Beck, Confiliar. Int. Referendar. et Cur. Archiep. Eccl. Confluent. Official. etc.

Beck, Eccl. Cathedr. Aug. Vind. Confiliar

van der Becke, Confiliar. Int. et Camerae Direct. Bruchfal.

Becker, S. T. D. ejusque Prof. ac Confiliar. Eccl. Mag. etc.

Becker, O.S.B. S. T. D. ejusque Prof. Bonnae.

Becker, Paroch. in Odenmünfter Mag.

Beez, S. Theol. Cand. Bamb.

Berberich, Ord. Cift. Prof. in Eberbach.

Beythorn, Paroch. in Zuzenhaufen.

Bibliotheca Nobilitat. Immed. Imp. Pagi Creichgov.

Archiep. Semin. Clement. Trevir.

D. Bicker, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Bildhufana Abbatia.

DD. Bifchoff, Parochus in Hundheim.

Blafs, Sacellan in Volkach.

Blaumeifter, Gymn. Elect. Trev. Prof.

Boe, Gymn. Elect. Mannhem. Prof.

Boegner, Confiliar. Eccl. et Commiffar. Archiep. Afchaffenburgi etc.

Boegner, Eccl. Coll. ad S. Barthol. Francof. Can. Cap.

Bouge, Confilii Elect. Aul. Bonnenf. Referendar. etc.

Brack, S. Theol. Cand. Bamb.

Brand, Cleric. Titul. Heidelb.

Brand, Presb. Trevir.

)( DD.

DD. Brandmajer, Eccl. Coll. Badenf. Cuftos et Scholae ibid. Direct.

Brauburger, Confiliar. Eccl. Spirenf. etc.

Braun, Curiar. Judicial. Elect. Mag. Procurat.

Breckheimer, Parochus in Trechtingshaufen.

Breunig, Actuar. Sulae in Princip. Henneb.

de Bridoul, Satrapa in Berncaftel.

Broxtermann, Syndic. Osnabrug.

Brunner, Sacellan in Amorbach.

Buchmüller, Parochus in Hochdorf.

Büchel, Satrapa in Hillesheim.

Bullmann, ord. Cift. Prof. in Bildhaufen.

Burkard, Parochus in Ebersbach.

de Bufch, Eccl. Coll. ad S. Vict. Mag. et ad B. M. V. ad Grad. Col. Decan. et refp. Can. Cap.

C.

DD. Caftello, S. T. D. ejusque Prof. Trevir.

Caftor, Paroch. in Wirges.

Catti, Can. Cap. Spirae.

Cavallo, Can. Cap. in Vilshofen et Confift. Eccl. Epifcop. Ratisb. Secret.

Cella, Cubicularior Nobil. Princip. Bamb. Adminifter (vulgo Hofkammerfourier)

Clemens, Carmeli Mag. Prior.

Conrad, S. T. D. Semin. Archiep. Clement. Trev. Regens etc.

Coesfeld. Conventus R. R. P. P. Capucin.

Confluentiae Conventus R. R. P. P. O. S. Franc. Recoll.

DD. Cordes, J. U. D. ejusque Prof. Monaft.

Illuftr. Cramer de Claufpruch, Emm. ac Ser. Elect. Colon. Referendar. in Eccl. Int. &c.

Cramer, O. S. B. Hift. & art. Dipl. Prof. Bonnae.

Croenlein, Sacellan in Helmsheim.

D.

DD. Daniels, J. U. D. ejusque Prof. et Confiliar. Aul. Bonnae.

Danzinger, Jur. Cand. Mag.

Dames, Sacellan. in Burgen.

Daum, Phil. D. ac Phyfic Prof. Bamb.

DD. Decherinus Fabianus, O. S. Franc. Recoll. Commiffar. General.

Deldono, Can. Cap. Spirae.

Deybel, Epifc. Semin. Spir. Alumn.

Diez, Can. Cap. Bamb.

Diller, Jur. Cand. Mag.

Dillmann, Decan. Rur. et Paroch. in Krüftel.

Doetfch, Illuftr. S. R. I. Comit. de Elz Moderator. Mag.

Dorfch, Phil. et S. T. D. ac Logices Prof. Mag.

Dreefen, Eccl. Archidiac. Bonnenf. Can. Cap.

Dreefen, O. S. Franc. Recoll. S. T. D. Colon.

Driver, Eccl. Coll. Veter. Cathedr. Monaft. Can. Cap. et Cellar.

E.

Eberbacenfis Abbatia.

DD. Reverendiff. de Eckart, Epifc. Joppenf. ac Suffragan. Mag. per Thuring. et Confiliar. Int. etc.

Ehlen, Eccl. Coll. ad S. Stephan. Mag. Can. Cap.

Eilers, Vicar. et Commiffar. Osnabr.

Elmering, Can. Cap. Monaft.

Eifinger, Gymn. Badenf. Prof.

Engelhard, S. Theol. Cand. Mag.

Effendiae Conventus R. R. P. P. Capucin.

F.

DD. Famel, Confiliar. Eccl. et Eccl. Cathedr. Fuld. Paroch.

Fahrmann, Confiliar. Eccl. Wirceb.

Falciola, Eccl. Coll. ad S. Joann. Mag. Can. Cap.

Faubecker, Paroch. in Longueville.

Illuftriff. L. B. de Fechenbach, Eccl. Metr. Mag. Decanus, etc. etc.

Feth, O. Erem. S. Aug. Convent. Spir. Prior.

Fexer, Confilii Aul. Bamb. Advoc.

DD.

DD. Fischer, Paroch. in Aetsch.
Fischer, Bibliopeg. Aul. Trevir.
Flesch, Gymn. Elect. Trevir. Prof.
Forkenbeck, Eccl. Coll. Vet. Cathedr. Monast. Can. Cap. et Jud. Aul. Consiliar.
Fraaz, Eccl. Coll. ad S. Petr. in Noerth. Decan.
Fraccassini, Chori Musici Aul. Bamb. Direct.
Frank, J. U. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Eccl. Mag. etc.
Franzmadhes, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
Frey, Episc. Semin. Bamb. Alumn.
Frohnhofer, S. T. Lic. Paroch. et Confessionar. Sanctimonial. in Kiebach.
Fuchs, Paroch. in Kempten.
Illustriss. S. R. I. Comes de Fugger a Babenhausen etc. etc.

G.

DD. Gaertler, Eccl. Imp. Equestris in Odenheim Can. Cap.
Gaertner, O. S. B. Prof. ad S. Petrum Salisb.
Illustriss. L. B. de Gebsattel, Eccl. Cathedr. Wirceb. Can. Cap. etc. etc.
Geiger, Consiliar. Aul. Brandeb. Baruth.
Geisler, J. U. D. ejusque Prof. Heidelb.
Geissler Illustriss. L. B. de Kerpen Moderator.
Geist, Paroch. in Wehrheim.
Gellingsheimer, Sacellan. in Heppenh.
Gentil, S. T. D. Paroch. Bingii.
Gerner, Eccl. Coll. ad S. Jac. Can. Cap. ac Scholae Norm. Bamb. Direct.
Geromont, Jur. Cand. Mag.
Geyer, O. S. B. Prof. in Brauweiler.
Gilzem, Eccl. Cathedr. Wormat. Vicar.
Gischett, Sacellan. in Duttweiler.
Gluck, Consiliar. Aul. et Prof. Erlangae.
Gnau, Eccl. Coll. ad S. Joann. Amoeneb. Can. Cap.
Goebhard, Bibliopol. Bamb.
Goesen, Jur. Cand. Mag.
Goesmann, Archiep. Semin. Mag. Alumn. Benef.

DD. Goldhagen, S. T. D. et Consiliar. Eccl. Palat.
Grebenstein, S. Theol. Cand.
Gregel, J. U. D. ejusque Prof. Wirceb.
Gossi, Decan. Rur. et Paroch. in Helmsheim.
de Gudenus, Eccl. Coll. ad S. Sever. Erford. Cantor.
de Gruben, Archidiac. Eccl. Bonnens. Can. Cap. etc.
Gumbmann, Consilii Aul. Bamb. Advoc.
Günther, J. U. D. et Prof. Helmstad.
Illustriss. L. B. de Guttenberg, Eccl. Cathedr. Wirceb. Can. Cap. etc. etc.
Illustriss. L. B. de Guttenberg, Eccl. Cathedr. Fuld. Can. Cap. etc. etc.

H.

DD. Haas, Bibliopol. Colon. Agripp.
Haerdt, Eccl. Coll. ad S. Maurit. Praepos. et Consiliar. Eccl. Mag. etc.
Hagenburg, Sacellan. in Biblis.
Hannbaumb, Eccl. Cathedr. Bamb. Vicar.
Hardy, Jur. Cand. Mag.
Hartmann, Paroch. in Rothenfels.
Hartleben, J. U. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Aul. et Revisor. Mag.
Hauk, Archiep. Vicariat. Trev. Adsessor et Fiscal. etc.
de Haunold, Eccl. Coll. ad S. Stephan. Mag. Decan. et Curiae Metrop. Sigillifer.
Heckmann, Decan. Rur. ac Paroch. in Bensheim.
Heill, Clericus Badae.
Reverendiss. Heimes, Episc. Aulonens. Suffragan. et Consiliar. Intim. Stat. Mag. etc.
Heimes, Consiliar. Eccl. Mag. etc.
Heise, Paroch. ad S. Martin. Erford.
Hellwig, O. Praed. Subprior Convent. Mag.
Henkel, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
Henne, Paroch. in Abtsteinach.
Henning, Eccles. Imper. ad S. crucem Nordhusii Can. Cap.
Herbert, J. U. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Aul. Fuld.

DD. Hermes, Paroch. Subsidiar. ad S. Gangolphum Trev.

Illustriss. de Herresdorf, Eccl. Metrop. Colon. Can. Cap. etc. etc.

Hermann, O. S. Franc. Recoll. S. Theol. Prof. in Dettelbach.

Heftler, Paroch. in Schieferstadt.

Heusse, Ord. Cist. S. Theol. Prof. in Reifenstein.

Heudenreich, O. S. B. Prof. in Langenheim.

Himmes et Esslinger, Bibliopol. Confluent.

Hirsch, Cleric. Bedae.

Hober, S. T. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Eccl. Mag. etc.

Hoelscher, Eccl. Dulmen. Can. Cap. et Jud. Eccl. Adsess.

Hofer, O. S. B. Prof. Salisburgi ad S. Petrum.

Hoffmann, Praefect. et Prof. Gymnas. Badens.

Hoffmann, Primissar. in Ballenberg.

Hoitmar, O. S. Franc. Minor. Provinciae Colon. Provincial.

Homberg, Jur. Cand. Mag.

Homburg, Eccl. Coll. ad S. Lubent. in Dietkirchen Can. Cap.

Hornung, O. S. Aug. et Scholae Norm. Direct. Mag.

Hornung, Sacellan. in Heppenh.

Huber, S. Theol. Cand. Bamb.

Huppmajer, Can. Cap. Spirae.

I.

DD. Jaeger, Vicar. Spirae.

Johann, O. S. Aug. et Gymn. Elect. Mag. Prof.

Jung, S. T. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Eccl. Mag. etc.

Junk, Illustr. S. R. I. Comitis de Kesselstadt Moderator.

K.

DD. Kalt, Consiliar. Eccl. Intim. et Can. Cap. Spirae.

Kauzmann, Semipraebendar. in Aede Cathedr. Spir.

Kappenbergae Praepositura Nobil. Ord. Praemonstr.

DD. Karl, Eccl. Cathedr. Spir. Vicar.

Kausse, Sacellan. in Kiederach.

Keller, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

de Kempis, Consiliar. Aul. et Regim. Elect. Bonnae.

Illustriss. S. R. I. Comes de Kesselstadt, Eccl. Metrop. Trev. et Cathedr. Eichstetteus. Can. Domic.

Kilian, Gymn. Elect. Aschaffenb. Prof.

Klemm, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

Kleinhans, Paroch. in Heimbach.

Klocker, J. U. D. ejusque Prof. Ingolstad.

Koch, Eccl. Coll. B. M. V. ad Grad. Mag. Vicar.

Koehler, Eccl. Coll. ad S. Joann. Amoeneb. Can. Cap.

Kraemer, S. T. D. et Curiae Eccl. Wormat. Secretar.

Krauss, O. S. B. et Prof. in Langenheim.

Krick, J. U. D. ejusque Prof. et Consiliar. Eccl. Mag. etc.

Krings, O. S. Franc. Minor. Provinciae Colon. Secretar.

Kruger, Sacellan. in Lorch.

Kuhn, Paroch. in Steinheim.

Kuhn, Sacellan. in Riedern.

Kübel, S. T. et J. U. D. ejusque Prof. Heidelb.

Külp, Paroch. in Marxheim.

Kunkel, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Kyrion, S. T. D. et Direct. Academ. Colon. etc.

L.

DD. Ladronne, Consiliar. Eccl. et Gymn. Elect. Mag. Praef. etc.

Lammert, Substitut. Amoeneb.

DD.

DD. Lang, Eccl. Coll. B. M. V. ad Nives Salisb. Can. Cap. et Confiliar. Eccl.

Lang, Paroch. in Gerolsheim.

de Laffaulx, Eccl. Coll. ad S. Caftorem Cardonae Can. Cap.

Lauterer, Confiliar. Eccl. et Sexpraebendar. in Aede Cathedr. Spir.

Lautenfack, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Lawersweiler, O. Carm. S. T. D. et Provinciae Rhen. Prior Provincial.

Lechner, Cleric. Badae.

Leibes, Profeffor. Wirceb.

Lippert, Curiar. Eleft. Palat. Advocat.

Lomberg, J. U. D. ejufque Prof. Archidiac. Eccl. Bonnenf. Can. Cap.

Lorray, Theol. Cand. Badae.

M.

D. Macher, O. S. B. ac Prof. ad S. Maximin. Trev.

Maguntiaci Conventus R. R. P. P. Carmelit.

Conventus R. R. P. P. Eremit. O. S. Aug.

Convent. R. R. P. P. O. S. Franc. Recoll.

DD. Majer, Senat. Civ. Bamb. Adfeff.

M.nl, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Marienheid, Conventus R. R. P. P. Praedicator.

DD. Martin, Confiliar. Intim. Wirceb. etc.

Martin, Paroch. Ord. Teuton. in Saxenhaufen.

Meinong, Eccl. Coll. B. M. V. Erfordiae Decan.

Mella, O. S. Franc. Recoll. et Paroch. in Sandhaufen.

Metz, Gymn. Eleft. Palat. Mannhem. Prof.

Metzler, J. U. D. et Archivar. Argentin.

Meyers, Eccl. Coll. ad S. Georg. Can. Cap. et ad S. Jac. Parochus Colon. Agripp.

Reverendiff. D. Michael, Abbas in Thierhaupten.

DD. Mihen, Paroch. ad S. Clement. Hannoverae.

Mittel, Bibliopeg. Mannhem.

Mittnacht, Confiliar. Eccl. Wormat. et Paroch. in Hofheim.

Moefel, Sacellan. Bingii.

Molitor, J. U. D. et Curiar. Jud. Eleft. Mag. Advocat.

Mühlfeld, O. S. Aug. et Gymn. Eleft. Mag. Prof.

Müller, J. U. D. ejufque Prof. Heidelb. et Confiliar. Aul. Palat.

Müller, S. T. D. et Gymnaf. Eleft. Mag. Praef. et Paroch. in Hofpit. ad S. Joan.

Müller, Surdorum et Mutorum Inftructor Magunt.

Müller, Sacellan. in Bodenheim.

N.

DD. Nau, Can. Reg. Ord. Praemonftr. in Ilbenftadt.

Niefen, J. U. L. Eccl. Archidiac. Bonnenf. Can. Cap. etc.

Neoftadienfis Abbatia.

DD. Nicola Prof. Confluent.

Nick, Gymn. Eleft. Trev. Prof.

Nickel, Bibliopeg. Magunt.

Nieberg, J. U. D. et Secretar. Ofnaburg.

Neuland, O. Cift. Prof. in Bildhaufen.

O.

DD. Oberthür, S. T. D. ejufque Prof. ac Confiliar. Eccl. Wirceb. etc.

Oberthür, S. T. D. ejufque Prof. ac Univerfitat. Bonnenf. Rector Magnific. etc.

Orfolini, Confiliar. Eccl. et Can. Cap. Spir.

Orth, Eccl. Metrop. Mag. Vicar.

Ott, Eccl. Cathedr. Spirenf. Vicar.

Reverendiff. Otto O. S. B. Abbas in Gerada.

P.

D. Paaser, Can. Reg. O. Praemonstr. Profess. et Paroch. in Ilbenstad.

Paderbornae Conventus R.R. P.P. Capucin.

DD. Pattberg, Consiliar. Eccl. et Commissar. Archiep. per Eichsfeld. etc.

Paul, Gymn. Bad. Prof.

Pauli, Paroch. ad S. Stephan.

Pfretschner, O. S. B. Prof. in Langenheim.

Pfister, Illustriss. L. L. B. B. de Guttenberg Moderator.

Pingeler, Gymn. Elect. Montabur. Prof.

Pithiens, Paroch. in Berncastel.

Platz, Episcop. Seminar. Wormat. Oeconom.

Potthof, Jud. Elect. Aul. Palat. Consiliar.

Prestinai, Paroch. ad S. Gangolph. Trev. et Examinator Synod.

Püls, Consiliar. Aul. et Regim. Bamb.

R.

DD. Reich, Paroch. in Diedesfeld.

de Reider, Consiliar. Aul. et Regim. Mag.

de Reider, Eccl. Coll. B. M. V. ad Grad. Mag. Can. Domic.

Reuder, Phil. Prof. Bamb.

Reuter, Eloquent. Prof. Bamb.

Riauz, O. S. Aug. Proc. Mag.

Ribbele, O. S. B. Abbat. Princip. S. Blasii in Silva Nigra Archivar.

Richter, Jur. Cand. Mag.

Ricker, S. T. D. ejusque Prof. ac Eccl. Coll. ad S. Victor. Mag. Can. Cap.

Rieffel, Cancellar. et Consiliar. Intim. Wormat. etc.

Ries, S. T. D. ejusque Prof. Mag. ac Eccl. Coll. ad B. M. V. in Monte Francof. Can. Cap.

Roeder, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Roesen, O. S. B. Prof. Gymn. Hildes.

Roppelt, Can. Cap. Bamb.

Roppelt, Episcop. Semin. Bamb. Alumn.

DD. Rossart, O. S. B. Prof. et Bibliothecar. in Langenheim.

Roth, J. U. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Aul. Mag. etc.

Rothense, Paroch. Novi Operis Erford.

Ruppert, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

S.

DD. Samhaber, J. U. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Aul. Wirceb.

Sans, Paroch. in Oberluft.

Sauer, Curatus Comunit. Cathol. Erlang.

Schaefer, Paroch. in Weiskirchen.

Schaarvogel, Paroch. in Sponheim.

Scheben, S. T. D. ejusque Prof. Bonnae.

Scheidel, S. T. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Eccl. Mag. etc.

Scheld, Paroch. in Niederklein.

Schelver, J. U. D. Monasterii.

Schenk, Paroch. in Gabsheim.

Scherer, Eccl. Cathedr. Spir. Vicar.

Scheuer, Consil. Eccl. & Eccl. Metrop. Magunt. Pleban.

Schick, Eccl. Coll. ad S. Joann. Amoeneb. Can. Cap.

Schlehlein, Consiliar. Aul. et Senat. Civ. Bamb. Syndic.

Schmelzer, Archiep. Semin. Clement. Trev. Alumn.

Schmahlenberger, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Schmitt, Parochus in Pfaffenwisbach.

Schmitt, Sacellan. Bingii.

Schmitt, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

Schmitz, Presbit. Trevir.

Schmitz, O. S. Franc. Recoll. Jur. Can. et Hist. Eccl. Prof. Dusselldorpii.

Schmitz, O. S. Franc. Recol. Jur. Cand. Heidelb.

Schnaubert, J. U. D. ejusque Prof. Jenae ac Consiliar. Aul. Saxo Vinar.

Schneid, J. U. D. ejusque Prof. et Consiliar. Aul. Wirceb.

DD.

DD. Schneider, Gymn. Wormat. Prof.

Schneider, Archiep. Semin. Clement. Trevir. Oeconom.

Schell, Confiliar. Eccl. et Can. Cap. Spirae.

Schoenthalenfis Abbatia.

DD. Schorr, S. T. D. ejusque Prof. ac Examinat. Synod. Trev.

Schott, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar. Eccl. Bamb. etc.

Schrauth, Gymn. Elect. Palat. Mannhem. Prof.

Schreiber, Gymn. Badenf. Prof.

Schroell, Bibliopol. Trevir.

Schulteifs, Confiliar. Eccl. ac Eccl. Metrop. Mag. Vicar. et Bibliothecar. etc.

Schufter Sacellan. in Albimoenig.

Schwan et Goez, Bibliopol. Mannhem.

Schwarz, Sacellan. in Finthen.

Schweikard, Eccl. Coll. ad S. Andr. Wormat. Cuftos.

Schweling, J. U. D.

Sensburg, Confilii Aul. Bamb. Secretar.

Seuffert, Can. Cap. Bamb.

Simon, Gymn. Elect. Montabur. Prof.

Illuftriff. S. R. I. Comes de Spauer, Eccl. Metrop. Salisb. et Cathedr. Brixienf. Can. Cap. etc. etc.

Speckert, Parochus in Ruppertsberg.

Speer, Parochus in Hettingen.

Illuftriff. L. B. de Spiegel, Eccl. Cathedr. Monaft. Can. Cap. etc. etc.

Spies, S. Theol. Cand.

Spirae Conventus R. R. P. P. Eremit. O. S. Aug.

Illuftriff. S. R. I. Comes de Stadion, Eccl. Metrop. Mag. et Cathedr. Wirceb. Can. Domic.

Stadtbergae Conventus R. R. P. P. Capucinorum.

DD. Stapp, Jur. Cand. Bamb.

Steinacher, S. T. D. et Confiliar. Eccl. Wirceb. etc.

Steinacher, Beneficiat. Neoftadii ad Salam.

Steiner, Gymn. Bamb. Prof.

DD. Stephan, Cleric. Badae.

Stoecker, Confilii Aul. Bamb. Advocat.

Stolberg, Phil. Prof. Hildes.

Stolz, Illuftr. S. R. I. Comitis de Fugger etc. Confiliar.

Illuftriff. de Straufs, Confiliar. Intim. Status. Mag. etc. etc.

T.

DD. Tavernier, Illuftr. L. B de Schrottenbach, Moderator Bamb.

Thaddaeus. a S. Adamo O. Carmel. Difcalc. S. T. D. ejusque Prof. Bonnae.

Thaler, Confiliar. Eccl. et Eccl. Coll. ad Nives Salisb. Can. Cap.

Theufen, O. S. Franc. Recoll. S. T. D. ejusque Prof. Heidelb.

Thorweften, Eccl. Cathedr. Hildesh. et Paderb. Vicar.

Toennebacenfis Abbatia.

DD. Tollaeus, Can. Cap. Spirae.

de la Tour, Eccl. Cathedr. Hildes. Vicar.

Traiteur, Eccl. Coll. ad S. Martin. Wormat. Can. Cap.

Troft, O.S.B. Prof. et Sacrifta in Langenheim.

de Troge, J. U. L. ac Curiar. Elect. Palat. Advocat. Mannhem.

U.

DD. Venino, Sacellan. in Loerzweil.

Uhl, Nobilitat. Immed. Imp. Pagi Creichgov. Confiliar.

Ullheimer, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar. Aul. Bamb.

Umpfenbach, Illuftriff. Familiae L. L. B. B. de Dalberg etc. Confiliar.

Ungleich, Univerfit. Mag. Bibliopeg.

Vogel, Camerae Elect. Palat. Confiliar. et Fifcal.

DD.

W.

DD. Wagner, Eccl. Coll. ad S. Steph. Magunt. Vic.

Wagner, Secretar.

Illuſtriſſ. L. B. de Waldenfels Emm. ac Seren. Princip. Elect. Colon. etc. Miniſter. Stat. et Conferent. etc. etc.

Walpers, Eccl. Coll. ad S. Martin. Heiligenſt. Can.

Wand, Paroch. in Elz.

Weber, S. T. D. ejusque Prof. ac Conſiſtor. Archiep. Trevir. Adſeſſ. etc.

Weidner, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Weinerich, Sacellan. Aul. et Ephoebor. Nobil. Inſtructor.

Weingaertner, Eccl. Coll. ad S. Petr. Mag. Can. Cap.

Weinzürl, Eccl. Coll. B. M. V. in Monte Francof. Can. Cap.

Weiſs et Brede, Bibliopol. Offenbac.

Weller, Jud. Civ. Mannhem. Adſeſſ.

Werner, Conſilii Aul. Bamb. Secretar.

Weyand, Seminar. Luxemburg. Subdirector.

Wiedenfeld, Conſilii Elect. Aul. Colon. Referendar. Bonnae etc.

DD. Wilde, Jur. Cand. Mag.

Wolf, Conſiliar. Int. Aul. et Regim. Hildes.

Wolf, S. T. L. Eccl. Coll. ad S. Petr. in Noerthen Can. Cap.

Wolz, O. S. Aug. Concionator. Mag.

de Wreden, Eccl. Archidiacon. Emmeric. Can. Cap. ac Emm. et Seren. Princ. Elect. Colon. a Secretis etc.

Reverend. Würdtwein, Epiſc. Heliopol. ac Suffragan. Wormat. etc. etc.

Würdtwein, S. T. D. et Paroch. in Flörsheim.

Würſchmitt, Conſiliar. Aul. et Jud. Aul. Magunt.

Würſchmitt, Eccl. Coll. ac S. Victorem et S. Maurit. Mag. Can. Cap.

Wüſt, Ord. Ciſt. Bibliothecar. in Bildhauſen.

Z.

DD. Zech, Bibliopeg. Magunt.

Zimmermann, Paroch. in Wiſsloch.

Zitter, Ord. S. Aug. Prof. et Praef. Gymn. Münnerſtad.

Zuber, Clericus Alumn. Bamb.

Zurmühlen, Eccl. Coll. Veter. Cathedr. Monaſt. Can. Cap. et Jud. Eccl. Aul. Conſiliar.

# DE
# ANTIQVA ECCLESIAE
# DISCIPLINA
## DISSERTATIONES HISTORICAE.

## DISSERTATIO I.

*De forma et diſtributione eccleſiarum, praeſertim quarto eccleſiae ſaeculo, ubi de patriarchis et metropolitis, illorumque jure ac praerogativis agitur.*

### PRAELOQVIVM.

Omnis hominum ſocietas, ut ſit firma et ſtabilis, debet aliqua regiminis forma temperari; nam ſi ſine ullis legibus homines inter ſe coirent, ſi nulla certa ratione regerentur, ſi cuilibet, prout lubitum eſt, ſuis moribus vivere liceret, neceſſe foret, ſocietatem primum innumeris turbis belliſque confundi, ac deinde penitus diſſolvi. Cum ergo eccleſia ſit ſocietas hominum fidem Chriſti profitentium, neceſſe fuit, aliquam formam regiminis in ea conſtitui, quae licet pro varia temporum ratione non parum immutata fuerit, ſuas ſemper leges habuit, quae primum per conſuetudinem inolitae, dein communi conſenſu receptae, ac demum ſynodorum decretis confirmatae ſunt. Iſtud porro praeſertim quarto eccleſiae ſaeculo factum eſt. Nam eccleſiae naſcentis initio, in illud tantum incumbebant apoſtoli, ut fidem Chriſti per totum orbem ſpargerent, eamque docuiſſe, et ſingulis eccleſiis epiſcopos, qui eas regerent, praefeciſſe, contenti, nondum de exteriori eccleſiae πολιτεία ſolliciti erant. At poſt diſſeminatam per totum orbem Chriſti fidem, de eccleſiarum inter ſe invicem communione ac ſocietate, necnon de exteriori regimi-

nis forma cogitari coeptum. Sic Joannes jam ſenior aliquam eccleſiarum Aſiae formam videtur conſtituiſſe. Hujus exemplum ſequuti apoſtolici viri hanc ſpartam mirum in modum exornarunt: res deinde in conſuetudinem abiit, quae pro lege tum erat: ac demum cum religio chriſtiana ſub Conſtantino externum ſplendorem accepit, tum veteres conſuetudines ſynodorum decretis confirmatae, tum etiam nonnullae novae leges ſancitae ſunt. Sed iis deinceps pro varia temporum ratione additum, vel detractum eſt, donec longa ſaeculorum ſucceſſione ita immutatae ſunt, ut vix agnoſci queant. Verum illud pro certo habendum, optimam ac convenientiſſimam fuiſſe diſciplinam, quae quarto eccleſiae ſaeculo ſancita eſt, ac ſemper eccleſiae mentem fuiſſe, ut illa, quantum fieri poſſet, obſervaretur.

Immerito itaque nonnulli arbitrantur, deſipere eos, qui veterem iſtam diſciplinam ſtudioſe inquirunt, quaſi nihil ad nos pertineat, qui aliis moribus vivimus: namque licet antiqua illa diſciplina penitus reſtitui non poſſit; conandum tamen eſt ad eam, quantum permittunt mores hodierni, quam proxime accedere: deinde etiamſi nullus nunc eſſet ejus uſus, ejus tamen cognitio non omnino foret inutilis, tum quia ſine ea perfecta veteris hiſtoriae notitia nequit haberi; tum quia noſtra plurimum intereſt noſſe, quam bene res noſtras olim geſſerimus; tum denique quia vetus illa diſciplina fundamentum eſt libertatis eccleſiarum, cum ex ea perſpicere cuncti poſſint, quae fuerint Romani pontificis, quae patriarchae, quae metropolitani, quae epiſcopi jura et privilegia. Itaque in hac prima diſſertatione veterem eccleſiarum formam ac diſtributionem inveſtigamus, ut hoc veluti fundamento poſito, quae deinceps de forma judiciorum et pontificis Romani poteſtate dicturi ſumus, ex iſta diſſertatione lucem maximam accipiant.

In hac porro primum de nominibus metropolitani, archiepiſcopi, primatis, exarchi et patriarchae, et de varia illarum vocum acceptione diſſeremus. Deinde inſtitutione metropolitanorum tractabimus. 3. Diſtributionem antiquam eccleſiarum exponemus. 4. Patriarcharum inſtitutionem, numerum et limites dioeceſeos illorum inquiremus. 5. Jura metropolitanorum et patriarcharum, ſeu exarchorum et primatuum percurremus. Denique ſextum canonem Nicaenum eruditorum concertationibus celebrem explicabimus, et eccleſiarum ſuburbicariarum limites figemus.

## §. I.

### *De nomine metropoleos et metropolitani.*

Vocabulum hoc μετρόπολις a quibuſdam derivatur ἀπὸ τῆς μήτρας καὶ πόλεως, hoc eſt a *vulva et urbe*, quaſi illa ſit, *urbs matrix*, ex qua coloniae deductae ſunt; atque hoc ſenſu uſurpatur a Thucydide *lib.* 3. *hiſt.* Iſidorus et Gratianus metropolim dictam eſſe putant a menſura, quod omni veriſimilitudine caret. Caeteris

igitur

igitur melius μητρόπολις est quasi μήτηρ πόλις, *urbs mater*, prima et praecipua reliquarum veluti mater. Hoc sensu Athanasius *in ep. ad Solit.* urbem Romam totius Romaniae, hoc est imperii metropolim vocat, μητρόπολις ἡ ῥώμη τῆς ῥωμανίας, id est urbs prima ac praecipua totius imperii caput; ita etiam Eusebius *lib.* 4. *hist. cap.* 1. Lugdunum et Viennam urbes Galliae metropoles adpellat, id est urbes, ut ipse ait, praestantes et prae caeteris insignes. Quoniam vero in unaquaque provincia urbs est aliqua, quae inter caeteras eminent, haec dicta est metropolis τῆς ἐπαρχίας, seu simpliciter metropolis.

Hinc μετροπολίτης seu metropolitanus proprie is est, qui μετροπόλεως civis est. Usus tamen obtinuit, ut metropolites tantum is dicatur, qui primariae urbi praeest; et idcirco totius provinciae curam aliquam gerit. Episcopus ergo metropolitanus is dicitur, qui primae urbi alicujus provinciae praepositus est, ac propterea quibusdam prae caeteris et in caeteras privilegiis ac juribus fruitur. Hac voce, isto sensu usa est synodus Nicaena *can.* 4. Post eam vero eodem sensu frequentissime occurrit, tum in synodorum decretis, tum in scriptorum ecclesiasticorum operibus; at ante concilium Nicaenum nullibi, ut puto, hoc sensu reperitur.

Praeterea animadversione dignum est, quasdam fuisse metropoles nomine tantum, quae nullum jus metropoliticum habebant, sed solum honorem: sic Nicaenus episcopus act. 13. conc. Chalcedonensis tom. 4. conc. col. 716. nomen metropolitani obtinet, et praeponitur caeteris episcopis provinciae honore solummodo, ita ut subjaceat sicut et caeteri antistiti Nicomediensi: ita etiam Chalcedonensis, et Berytensis episcopi, honorem tantum nomenque metropoliticum obtinebant.

## §. II.

### *De nomine primatis.*

Primas is dicitur, qui primum ac praecipuum locum alicubi obtinet, sicque cum in republica, tum in variis hominum collegiis fuere quidam olim primates; ita etiam synodi christianorum suos habuere προεστῶτας, id est praesidentes ac primates, verum primates perpetui iidem olim fuerunt ac metropolitani.

Sic canone apostolico 34. sancitur, ut episcopi uniuscujusque gentis agnoscant eum, qui *in eis primus est, et existiment ut caput.* Hunc canonem de metropolitanis intellexit Antiochena synodus.

In concilio Carth. 2. can. 12. *Placuit omnibus, ut inconsulto primate cujuslibet provinciae tam facile nemo praesumat, licet cum multis episcopis in quocumque loco sine ejus, ut dictum est, praecepto episcopum ordinare.* Hic absque dubio qui metropolitanus est, primas adpellatur, non secus ac canone 7. et 10. concilii Carthag. 5. Eadem vox saepius eadem significatione occurrit in cod. can. ecclesiae Africanae can. 17. 28. 86. 100. 120. 121. 125. et 127. Item in concilio Taurinensi

canone 2. metropolitica dignitas primatus adpellatur. *Illud deinde inter epiſcopos urbium Arelatenſis et Viennenſis, qui de primatus apud nos honore certabant, a ſancta ſynodo definitum eſt, ut qui ex eis adprobaverit civitatem ſuam eſſe metropolim, is totius provinciae primatum obtineat.* Ita etiam S. Leo Ep. 53. quae in edit. Quenellii eſt 80. *non convellantur*, inquit, *provincialium jura primatuum*, id eſt metropolitanorum; ſtatim enim ſubdit, *nec privilegiis antiquitus inſtitutis metropolitani fraudentur antiſtites.* Haec autem profert, eo quod Anatolius in locis patriarchatui ſuo ſubditis metropolitanos epiſcopos proprio jure ſpoliaſſet. Idem ep. 91. Theodorum reprehendit, quod cum metropolitano ſuo primitus de quaeſtione ſibi propoſita non contuliſſet, *quia*, inquit, *in cauſis, quae ad generalem obſervantiam pertinent, nihil ſine primatibus oportet inquiri.*

Concil. Tolet. anni 610. tom. 5. concil. col. 1624. Toletanum metropolitanum primatem adpellat. Denique Nicolaus I. in appendice ep. ep. 5. t. 8. conc. col. 419. metropolitanum adpellat primatem provinciae.

Haec eſt vocis illius antiqua ſignificatio, quae poſtea mutata eſt, ſaeculis namque poſterioribus primas a metropolitano diſtingui coepit, huncque titulum adrogarunt ſibi praecipuarum quarumdam ſedium epiſcopi: quo ſenſu vox iſta ſaepius legitur in pſeudo epiſtolis primorum pontificum et in genuinis poſteriorum. Atque hunc titulum habuerunt plures in occidente magnarum urbium epiſcopi; quibus quaedam ſupra caeteras eccleſias praerogativae ſunt attributae. Sic apud nos Lugdunenſis Galliae primas dicitur et hoc honore nunc fruitur.

## §. III.

### *De nomine archiepiſcopi.*

Vox graeca ἀρχιεπίσκοπος aliquem inter epiſcopos primarium ſonat, quemadmodum archidiaconus primum ſignificat diaconorum, et archimandrita primum monachorum: quapropter vocabulum iſtud olim non paſſim, ut nunc fieri ſolet, uſurpabatur, ſed eximiis tantum ac primis epiſcopis et quidem rariſſime tribuebatur. Nullibi ante quartum ſaeculum legitur; occurrit ſemel apud Athanaſium in catalogo, quem Meletius Alexandro epiſcopo dedit, in quo ſic habetur *Joannes juſſus ab imperatore, ut una eſſet cum archiepiſcopo*, μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Deinde Epiph. haereſi 68. quae eſt Meletianorum, archiepiſcopi nomen ſaepius Alexandro Alexandrino tribuit. *Meletius quidam*, inquit, *in carcere detentus erat ..... Petro Alexandrino archiepiſcopo ..... videbatur autem et Meletius praeeminere inter epiſcopos Aegypti, ut qui ſecundum locum habeat in archiepiſcopatu poſt Petrum.* Et infra: *quando enim videret Petrus archiepiſcopus.* Et poſt alia, *pauci ad Petrum diverterunt archiepiſcopum.* Et haereſi 69. *quotquot enim in eccleſia Alexandrina catholicae eccleſiae ſunt, ſub uno archiepiſcopo ſunt.* Et infra, *Meletius*

*letius etiam archiepiſcopus ex Thebaide;* item, *archiepiſcopus Meletius in Aegypto, verum ſubditus Alexandro.* Porro licet in rebus Meletii enarrandis graviter hic aberret Epiphanius, ex iis tamen colligere eſt, vocem archiepiſcopi hoc tempore in uſu fuiſſe, eoque ſignificari inſignem quemdam inter alios epiſcopum, qui caeteris quodammodo praeeſſet. Denique eodem ſaeculo Marcellinus et Fauſtinus presbyteri in libello precum ad imperatores, Damaſum vocant archiepiſcopum, *eodem,* inquiunt, *tempore gravis adverſus nos inhorruerat perſequutio incitante Damaſo egregio archiepiſcopo.*

Verum uſitatior poſtea fuit quinto ſaeculo vox iſta, et paulo latius extendi coepit, ſic act. 1. 2. et 6. concilii Epheſini non ſemel *archiepiſcopus* adpellatur *Coeleſtinus* Romanus epiſcopus, et ſaepiſſime Cyrillus Alexandrinus, qui hunc titulum fere ſemper epiſtolis ſuis praefigit. Eumdem quoque Joanni Antiocheno tribuunt orientales in pſeudo-ſynodo Epheſina. Et Soz. lib. 2. cap. 7. Simeonem Cteſiphontis et Seleuciae nobiliſſimarum Perſidis urbium antiſtitem archiepiſcopi nomine inſignit.

Idem titulus Leoni ſaepius tribuitur in inſcriptionibus epiſtolarum, quae concilii Chalcedonenſis actis praemittuntur; ſed ibi videtur additus, cum ipſe Leo nomen tantum epiſcopi in poſterioribus epiſtolarum inſcriptionibus adſumat. In concilio Conſtantinopolitano adverſus Eutychem ſaepiſſime Flavianus archiepiſcopus adpellatur. In Chalcedonenſi idem titulus tribuitur Leoni, Anatolio, Dioſcoro, Cyrillo, Maximo Antiocheno, Juvenali Hieroſ., Proclo, et praeter hos Thalaſſio Caeſareenſi in ep. imperatoris ad Dioſcor. col. 110. tom. 4. conc. *Anaſtaſio Theſſalonicenſi.* Act. 3. conc. denique Act. 10. col. 677. Maximus Paſchaſinum et Lucentium Leonis legatos archiepiſcopos vocat. *Sicut, inquit, viſum eſt ſanctiſſimis archiepiſcopis, qui locum ſanctiſſimi archiepiſcopi Leonis retinent.*

Apud Evagrium et in Novellis ſaepius archiepiſcopi nomen occurrit: ſed vix aliis tribuitur quam Romano, Antiocheno, Alexandrino, Conſtantinopolitano, atque etiam interdum Hieroſolymitano, Epheſino, et Theſſalonicenſi.

In concilio Conſtantinopolitano, anni 536. non modo hoc nomine Leo et Mennas inſigniuntur, ſed et Act. 5. Epiphanius Tyri et Iſaacus Apameae, eodem epitheto non raro decorantur.

Liberatus in Breviario cap. Capreolum Carthaginenſem, Joannem Antiochenum, Rufum Theſſalonicenſem, Juvenalem Hieroſolymorum, et Flavianum Philippi archiepiſcopos adpellat: quin etiam cap. 17. generatim ait Petrum Moggum ea conditione in ſede permanſiſſe, *ut ſuſciperet Henoticon principis, et litteras mitteret Acacio et Simplicio Romano et caeteris archiepiſcopis.*

Item in conc. 5. oecum. archiepiſcopi nomen epiſcopis Romano, Conſtantinopolitano, Antiocheno, Hieroſolymitano, et collat. 2. tom. 5. conc. col. 431. et ſequentibus, Benenato Juſtinianeae epiſcopo tribuitur.

Gregorius Magnus archiepiſcopi titulo inſignit Anaſtaſium Corinthi lib. 1. ep. 26. Januarium Calaritanum lib. 1. ep. 62. et 81. et lib. 2. ep. 54. Marinianum

Ravennenſem lib. 7. initio et ep. 50. indict. 2. Euſebium Theſſalon. lib. 1. indict. 2. ep. 6.

In ſequentibus conciliis uſque ad ſaeculum octavum iiſdem et aliis tantum inſignibus metropolitis tribuitur, ut Tyrio, Nicopolitano, Corinthio, Ravennenſi, Salonitano, Aquileienſi, Carthaginenſi, etc.

At poſt haec tempora promiſcue uſurpari coepit de omnibus metropolitis, atque etiam aliquando datus eſt nonnullis epiſcopis, qui metropolitico jure minime fruebantur. Unde factum eſt, ut apud Graecos recentiores longe plures eſſent archiepiſcopi quam metropolitani: quia ſcilicet ſimplicibus epiſcopis ſpecioſum archiepiſcopi nomen ſibi vindicare haud difficile fuit: at ſubjectas aliis eccleſias ſibi ſubdere non ita facile. Hac de cauſa occurrunt etiam in Italia nonnulli archiepiſcopi, ut in tractu Neapolitano, Roſſanenſis, Lancianenſis, et Nazarenus, itemque in Sardinia Arborenſis, quibus nulli ſubſunt epiſcopi.

## §. IV.

### *De nomine exarchi.*

Ἔξαρχος a Graecis dicitur inceptor, dux, et princeps alicujus rei, hinc apud Homerum et alios prophanos praecentor dicitur ἔξαρχος, et Philo eum, qui inter Therapeutas praecinebat ἡγέμονα καὶ ἔξαρχον vocat circa finem lib. de vita contemplativa pag. 902. Sic exodi 15. v. 2. ubi habetur in vulgata, *praecinebat autem Maria*, 70. habent ἐξῆρχε δὲ αὐτῶν μαρία, quae propterea dicitur a Philone in vita Moſis mulierum ἐξάρχη: in eumdem ſenſum recidit, quod is, qui chorum ducit, dicitur ἔξαρχος, verum haec acceptio omnino aliena eſt a propoſito.

Propius ad illud accedit, quod Plutarchus in Numa ſummum pontificem ἔξαρχον ἱερέων adpellat. Ab hoc ſenſu non multum abludit vulgata vocis hujus acceptio, ſecundum quam exarchus dicitur is, qui dioeceſi, hoc eſt pluribus provinciis praeeſt. Hoc ſenſu Ibas Edeſſenus in concilio Berytenſi, cujus acta referuntur act. 10. conc. Chalcedonenſis, ait ſe cum Cyrillum anathematizavit ſequutum, eſſe exarchum ſuum Joannem Antiochenum, τῷ ἐξάρχῳ μου ἐξηκολούθησα, et poſtea, *ego cum meo exarcho et orientali concilio abnegabam.* Item in concilio Antiocheno, cujus acta referuntur ibidem act. 14. col. 745. dicit Stephanus Epiphaniae Athanaſium epiſcopum Perrhae vocatum ab ἐξάρχῳ orientalis dioeceſis non veniſſe.

In canonibus concilii Chalcedonenſis aperte ἔξαρχος diſtinguitur a metropolitano, et ille praeeſſe dicitur dioeceſi can. 9. *Si quis epiſcopus vel clericus controverſiam habeat dioeceſis exarchum adeat*, et can. 17. *Si quis injuria afficiatur a proprio metropolitano, apud exarchum dioeceſis, vel Conſtantinopolitanam ſedem litiget.*

Poſt-

Posthac eodem plane sensu occurrit in concilio 6. oecum. tom. 6. concil. col. 1029. ubi Philatlethes Caesareae et Theodorus Ephesi exarchi nomen adsumunt, hic Asianae, ille Ponticae dioeceseos.

Itaque ἔξαρχος proprie is est, qui dioecesi, hoc est pluribus provinciis praeest. Aliquando tamen nomen istud simplicibus metropolitanis tributum legitur, sic pro metropolitano sumitur in graeco canone 6. conc. Sardicensis, et Evagrius lib. 4. c. 11. ἐξάρχους vocat metropolitanos, quos a patriarchis dioeceseos, hoc est veri nominis exarchis distinguit, *uniuscujusque*, inquit, *dioeceseos patriarchae inter se consenserunt*, *et singularum urbium episcopi exarchos suos sequuti sunt.* At apud Graecos recentiores titulus exarchi pluribus metropolitanis tribuitur, ut Ancyrano, Cyziceno, Sardensi, Nicomediensi, Nicaeno, Chalcedonensi, Larisseno et similibus, ut videre est in notitia Andronici; quin etiam in concilio Constantinopolitano sub Menna, Dalmatius abbatum primicerius exarchus dicitur monachorum urbis regiae, quem titulum adhuc retinet is, cui cura monachorum est commissa, a patriarcha Constantinopolitano demandatur. Eumdem titulum sibi vindicavit Thomas episcopns in conc. Constantin. adversus Photium anno 869. Mitto, quod conciliorum praesides ἔξαρχοι dicebantur, ut videre est in conc. Ephesino act. 6. relat. ad imperatorem tom. 3. conc. col. 766. Theodorit. lib. 2. cap. 22. Evagr. l. 1. cap. 10.

## §. V.

### *De nomine patriarchae.*

Patriarchae vox quoque graeca est, quae primum patrum denotat, seu aliquem inter patres insignem: reperitur apud Thobiam, c. 6. v. 20. *Secunda nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris:* nihil tamen simile legitur in graeco. Extat eadem vox Paralip. 8. v. 28. *hi patriarchae et cognationum principes*, apud septuaginta ἔτοι πατρίων ἀρχόντες, id est *prima ac praecipua familiarum capita.* Eodem sensu reperitur apud 70. Numer. cap. 8. v. 2. cap. 31. v. 16. et cap. 32. v. 28. nec non 36. v. 1. 1 Paralip. cap. 7. v. 40. etc. 9. v. 9. Esdrae 3. v. 12. ibi sic describuntur ἀρχόντες τῶν πατρίων οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἴδοσαν τον οἶκον τον πρότον ἐν θεμελιώσει ἀυτῶ. In novo testamento eadem voce Judaeorum primores denotantur. Sic act. 2. v. 29. David patriarcha dicitur, et cap. 7. v. 10. de filiis Jacob idem dicitur. Heb. 7. v. 4. de Abraham. Eodem denique sensu vox ista saepissime apud sanctos patres et ecclesiasticos scriptores occurrit.

At patriarchae nomen prout dignitatem aliquam significat, primum in usu fuit apud Judaeos, qui post eversam Hierosolymam aliquos habuere principes, quos patriarchas adpellare solebant. Nominat quemdam ejusmodi patriarcham Hellelum nomine Origenes, teste Hier. in lib. 1. adversus Ruffinum c. 3 tom. 2. De his sic loquitur Epiphan. haeresi 30. *sunt autem hi post patriarcham apostoli adpellati*, et infra,

infra, *patriarcha autem illo tempore Hellel erat.* Et mox, *ex genere vero Gamaliel erat, qui apud ipsos* (Judaeos) *patriarcha fuit.* In codice Theodof. lib. 16. tit. 8. non raro fit mentio patriarcharum illorum, qui primum inter Judaeos locum obtinuerunt.

Ejusmodi patriarchas poftea fublatos innuere videtur Theodoritus in dialogo 1. *Judaeorum*, inquit, *patriarchae, qui ex Herode alienigena derivantur, ipsi quoque omnino interierunt, et tempus praeteriit, in quo eorum principatus finem cepit.* Quamquam hic fortaffe per patriarchas intelligit Archelaum, Philippum, Agrippam, et alios, qui Herodi fucceflerant ante urbis Hierofolymitanae excidium.

Ab iifdem Judaeis hoc nomen mutuati funt Montaniftae, fi fides habeatur Hier. ep 54. ad Marcellam, *apud nos* (catholicos) *apostolorum locum episcopi tenent, apud eos* (Montaniftas) *episcopus est tertius, habent enim primos de Pepuza Phrygiae patriarchas, secundos, quos adpellant Cenones, atque ita in tertium ac pene ultimum locum episcopi devolvuntur, quasi exinde ambitiosior religio fiat, si quod apud nos primum est, apud illos novissimum sit.* Inde non modo colligere licet, fuiffe quofdam patriarchas inter Montani difcipulos, fed etiam nondum per id temporis patriarchas in ecclefia ab epifcopis fuiffe diftinctos, nullumque hujus nominis inter chriftianos antiftitem extitiffe: nihilominus tamen ante haec tempora patriarchae vox, in ecclefia coepit ufurpari, fed primum omnibus paffim epifcopis adcommodata eft; deinde vero exarchorum fuit propria, ac poftremo folis tribus aut quinque primarum orbis Romani urbium epifcopis refervata fuit, quod in fequentibus demonftraturi fumus.

S. Gregorius Nazianzenus bis patrem fuum Nazianzi modicae urbis epifcopum, patriarcham vocat, orat. 20. et 41. itemque in orat. 72. ad patres 150. concil. Conft. *an non*, inquit, *publicas presbyterorum episcoporum, aut ut aptiore verbo utar,* πατριαρχῶν *caedes.* Epifcoporum et patriarcharum nomen hic fynonymum eft: nullus enim ex iis, qui poftea dicti funt patriarchae, occifus fuerat in perfequutione Conftantii, de qua loquitur hoc in loco Nazianzenus.

Gregorius Nyffenus orat. de magno epifcopo tom. 3. pag. 589. epifcopos adloquens, *videte*, inquit, *istos patriarchas, omnes isti filii nostri Jacobi sunt.* Caeterum hic tantum videtur nomen patriarchae, Jacobi filiis proprium, epifcopis: per comparationem adcommodare. Eodem quoque modo Nazianz. in fine carminis de epifcopis ad divifionem terrae fanctae adludere videtur, cum ait epifcopis. *Insolentes estote, patriarchias inter vos distribuite, magnus hic mundus vobis cedat.* Fortaffe etiam adludit ad divifionem dioecefeon a concilio Conftantinopolitano primo, cujus hic epifcopos fugillat, fancitam, quamvis concilium patriarchatus voce non fit ufum.

Diverfo prorfus modo nomen patriarchae ufurpat Bafilius, reprehendit enim ep. 412. et fequentibus quemdam Glycerium diaconum, *quod is neglecto diaconatus officio virginibus ad se adductis patriarchae habitum et nomen adsumpsisset, non ex aliqua*

*aliqua successione aut pietatis studio ad id inductus, sed hanc vitae rationem victus gratia, ut alii aliam artem amplectens.* Enimvero patriarchica illa dignitas quam ambiebat iste diaconus, nihil aliud erat, quam quoddam imperium in istas mulieres, quas sibi ille sociabat, cum monasticae vitae instituto conjunctum. Hinc idem Basil. ep. 414. *eumdem Glycerium reprehendit, quod monachorum coetum infamia et dedecore adficeret,* minaturque, se illum de gradu diaconi dejecturum, *una cum choreis et stola, quibus juvenculas ducebat, non ad Deum, sed ad perniciem.* Itaque patriarchae ejusmodi erant aliqui monasticam vitam profitentes, qui mulieres quasdam sibi devinciebant, variaque illis ad vitam spiritualem praecepta tradebant, ut et nunc quoque facere solent non pauci monachi, quos non inepte patriarchas dixeris. Sic etiam Palladius in vit. Chrysost. Theophilum per derisum patriarcham adpellat.

Primus igitur patriarcharum nomine exarchos videtur intellexisse Socrates *lib.* 5. *cap.* 8. ubi explicans concilii Constantinopolitani 1. de divisione dioeceseon canonem 2. haec ait: *patriarchas constituerunt provinciarum divisione facta:* et infra, *ac Nectarius quidem urbem regiam et Thraciae provincias sortitus est, Helladius vero, qui Caesareae Cappadociae post Basilium erat episcopus, Ponticae dioecesis patriarchatum obtinuit, et una cum illo Basilii frater Gregorius episcopus Nyssae, quae ipsa urbs est Cappadociae, et Otreius episcopus Melitinae in Armenia. Asianae autem patriarchatum sortitur Amphilochius Iconii, et Antiochus Antiochiae Pisidiae episcopus. Aegypti ecclesiarum administratio Timotheo Alexandrino episcopo adtributa est. Orientis autem regimen episcopis illius regionis commiserunt, Pelagio scilicet Laodiceae et Diodoro Tarsi episcopo, servata tamen praerogativa,* (sive privilegiis τὰ πρεσβεῖα) *Antiochensi ecclesiae, quam quidem praerogativam Meletio praesenti tradiderunt: porro decreverunt, ut si necessitas posceret, provinciae cujusque negotia provincialis synodus dijudicaret, quae quidem imperator consensu suo comprobavit.* Hanc postea canonis 2. Constantinopolitani expositionem a Socrate traditam vindicabimus; interim advertisse sufficiat eum nomine patriarchae et patriarchatus non intelligere tantum tres praecipuas Romani imperii sedes, aut illarum episcopos, sed illos omnes, qui dioeceseon curam habebant. Idem lib. 7. cap. 31. ait *Antonium quemdam episcopum Germae, in Macedonianos saeviisse, mandatum patriarchae Nestorii defensionis loco praetexentem.* Verum non solus Socrates patriarchae nomen pro dioeceseos praeside usurpavit, sed eodem sensu in conc. Chalcedonensi legitur; at tom. 4. conc. col. 337. Gloriosissimi judices et amplissimus senatus dixerunt: *Si placet vestrae reverentiae sanctissimi patriarchae singularum provinciarum eligentes singulos, aut binos suae quisque provinciae in medium transeuntes et communiter de fide tractantes.* Nemo autem *nescit, fuisse in orientali imperio quinque dioeceses, quarum praecipui episcopi patriarchae hic adpellantur.* Quapropter actione 5. col. 560. nomine imperatoris praecipitur, ut ex singulis quibusque dioecesibus orientali, Asiana, Pontica et Thracensi (omittitur Aegyptiaca, quia illius patriarcha fuerat depositus) necnon ex Illyrico episcopi conveniant, et

de fide cum Anatolio legatisque Romanis tractent. Unde sequitur patriarchas illos, quos in unum primo convenire jusserant judices istarum dioeceseon exarchos fuisse.

At non orientalibus modo patriarchae nomen tributum, hoc in concilio legitur, verum etiam Leoni Romano pontifici, tum ab imperatore in epistolis ad Valentinianum et Placidiam col. 58. tum ab episcopis act. 1. ejusdem concilii; quod refertur quoque ab Evagrio lib. 2. c. 18. Item act. 3. col. 405. et 412. ab Ischyrione, Athanasio, et Sophronio, idem beatus Leo vocatur archiepiscopus et patriarcha oecumenicus. Denique Martianus in epistola post concilium part. 3. col. 861. Leonem adpellat *patriarcham sedis apostolicae maximae Romae.* Ita primum a Graecis patriarcha dictus est Romanus pontifex, nam inter Latinos nullum invenio, qui circa illud tempus Romanum pontificem patriarcham dixerit, nec ullum antistitem Romanum, qui hunc sibi titulum adrogarit.

Evagrius lib. 3. cap. 6. ait, a Timotheo restitutum fuisse *Ephesinae ecclesiae jus patriarchicum*, *quod illi ademptum fuerat a Chalcedonensi synodo*, et lib. 4. cap. 4. ait Justinum imperatorem litteras misisse de Severo ad singulos patriarchas. Ex quibus constat Evagrii tempore patriarcharum nomen illorum omnium fuisse commune, qui dioecesibus praeerant: quod etiam clarius fiet ex lib. 4. cap. 7 ubi ait, *uniuscujusque dioeceseos patriarchae inter se consenserunt, et singularum urbium episcopi exarchos suos sequuti sunt*, id est metropolitanos, ut observavimus antea, et cap. 7. lib. 6. ait omnes, qui *ubique sunt patriarchas, partim per se, partim per legatos adfuisse quaestioni* de absolutione Gregorii Antiocheni.

In Africa primus Vandalorum episcopus patriarchae nomen adsumpsit, quae vox a catholicis episcopis in collatione Carthaginensi cum risu excepta fuit, ut testis est Victor de persequutione Vandalica lib. 2.

In codice et novellis Justiniani saepius nomen patriarchae tribuitur Romano, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, et Hierosolymitano, aliquando tamen generalius de dioeceseon exarchis intelligitur, ut Novell. 3. c. 2. Cod. lib. 1. tit. 3. c. 47. tit. 46. c. 34. Novell. 6. c. 3. Epilog. Novell. 7. et Epilogo Novellae 123. c. 22. 23.

Athalaricus ep. ad Joannem 2. apud Cassiodorum lib. 9. epist. ep. 15. vetat, ne pro ordinatione pontificis Romani plusquam tria millia solidorum exigantur. *Alios vero patriarchas . . . intra duo millia solidorum jubet expendere, in civitatibus autem suis tenuissimae plebi non amplius quam quingentos solidos se distributuros esse cognoscant .... vos autem, inquit, qui patriarcharum honore reliquis praesidetis etc. quapropter si quis apostolicae praesulem ecclesiae vel patriarcharum episcopum etc.* Athalaricum per patriarchae vocem universos episcopos intelligere luce clarius est, horum autem episcopum dicit Romanum pontificem, quia coeteris Italiae episcopis praeerat; atque hinc in fine epistolae haec ait: *vos quoque hoc universis, quos Deo propitio regitis, episcopis intimate.*

In

In concilio Constantinopolitano anni 536. tribuitur patriarchae nomen episcopis Romano, Constantinopolitano, Antiocheno, et Hierosolymitano, nec non Epiphanio Tyri episcopo actione quinta.

In concilio 5. oecumenico tribuitur Romano, Constantinopolitano, Antiocheno, Alexandrino in 1. et 2. collatione: nam hic in caeteris vulgo archiepiscopi nomine insignitur. Item actione 8. Hierosolymitano idem titulus tribuitur.

Post haec in oriente vix nomen patriarchae aliis quam quinque tributum leges. Romano nempe, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, et Hierosolymitano.

At in Galliis nomen patriarchae praecipuis metropolitanis alias primatibus aliquando concessum legitur. Gregorius Turonensis lib. 3. hist. cap. 20. Nicetium Lugdunensem patriarcham vocat. Itemque concilium Matisconense anni 585. Priscum ejusdem sedis episcopum t. 5. Concil. col. 980. *cum omnibus consacerdotibus eorum, Priscus episcopus patriarcha dixit.* Item Desiderius Cadurcensis Sulpitium Bituricensem, et Paulus diaconus Callistum Aquileiensem patriarchas nominant. Hincmarus Rhemensis in lib. Capit. 55. cap. 17. patriarchas et primates non distinguit.

Notandum insuper apud varias gentes illum episcopum dictum esse patriarcham, qui primum inter hujus gentis episcopos locum obtinet, quapropter Nicolaus in responsis ad consulta Bulgarorum resp. 72. de ordinatione patriarchae Bulgari, haec ait: *requisistis*, inquit, *si liceat in vobis patriarcham ordinari. . . cum incremento divinae gratiae fuerit ibi christianitas dilatata, et episcopi per singulas ecclesias ordinati, tunc eligendus est inter eos unus, qui si non patriarcha, certe archiepiscopus adpellandus sit.* Et respons. 73. a quo *sit patriarcha ordinandus quaeritis* etc. *vos tamen sive patriarcham, sive archiepiscopum, sive episcopum vobis ordinari postuletis etc.*

Ejusmodi patriarchas habent, qui sunt in oriente christiani, in quo praeter eos, qui proprie dicuntur Graeci, qui quatuor patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, et Hierosolymitanum retinuerunt: singulae haereses suos numerant patriarchas.

Suum habent Jacobitae, suum Maronitae; uterque Antiocheni nomen assumit. Cophtorum patriarcha Alexandrinus dicitur et Alexandriae sedet. Abyssini patriarcham habent, qui toti Æthiopiae praeest, licet Cophtensi patriarchae sit quodammodo subjectus. Praeter hos Georgii archiepiscopum habent ἀυτοκέφαλον et nulli subjectum. Armenii duos habent oecumenicos patriarchas. Prioris sedes est Arard urbs Armeniae. Alterius cis urbs Caramaniae, sed de his plura dicendi non est locus.

## §. VI.

### *An metropolitica aut patriarchica dignitas fuerit a Christo, vel apostolis instituta.*

Praemissis iis, quae ad elucidationem vocum necessaria erant, sine quibus obscura fuisset tota nostra disputatio; ad eas quaestiones veniendum est, in quibus de rebus ipsis controvertitur. Inter eas illa primum tenet locum, quae de origine et institutione metropolitanorum et patriarcharum moveri solet. Sunt enim nonnulli, qui metropoliticam et patriarchicam dignitatem velint a Christo institutam fuisse: alii ab apostolis id factum esse suspicantur; quam sententiam tuetur Petrus de Marca; utramque nos opinionem parum verisimilem esse censemus.

Et primum metropoliticam aut patriarchicam dignitatem a Christo institutam fuisse merum commentum est, quod ne verisimilitudinis quidem umbram habet. Christus enim non extra Judaeam praedicavit, nec ullas gentilium urbes, quamdiu vixit, vel per se, vel per suos ad fidem convertit: dici ergo non potest eum de facto metropoles et patriarchias instituisse. Dici quidem posset, eum apostolis praecepisse, ut post conversionem gentium, metropolitanos et patriarchas instituerent, sed hoc gratis fingitur, nec extat ullum ejusmodi praeceptum, sive in sacris litteris, sive in antiquorum patrum monumentis. Et sane ut a prima ecclesiae institutione exordiar, apostoli praecipuas orbis partes peragrarunt, nulli aut urbi aut loco addicti. Apostolis plures accessere comites, ejusdem laboris ac ministerii participes, quales Paulus, Barnabas, Crescens, Timotheus: illi innumeras pene ecclesias fundarunt, et ut inquit Clemens Romanus in epistola ad Corinthios, tam eorum, qui crediderunt, quam qui credituri erant, *episcopos et diaconos constituerunt*. Ubi vero illi e vivis excessere, qui ab ipsis apostolis constituti erant, in defunctorum locum *ab aliis celebribus viris cum consensu totius ecclesiae*, novi, tum episcopi, tum ministri constituti sunt.

Fatendum est quidem, apostolos in aliquibus locis diutius esse demoratos, vel quia ita poscebat ecclesiarum illarum, in quibus degebant status, vel quia jam senio confecti satis multas ecclesias fundarunt. Sic Joannes extremo vitae tempore Ephesi substitit, unde ecclesias Asiae regebat, caeteris episcopis apostolica dignitate superior, vel denique quia ecclesias quasdam prae caeteris elegerant, in quibus mori voluerunt, ut Petrus et Paulus Romanam. Negari quoque non potest, quin apostoli caeteris, quos constituerant, episcopis quodammodo superiores fuerint, ut de Paulo videre est, qui Corinthios tanta authoritate reprehendit; sed de his non est quaestio, hoc unum controvertitur, utrum apostoli aliquibus ecclesiis a se fundatis illarumque episcopis peculiaria quaedam jura aut privilegia, prae caeteris et in caeteras concesserint, illamque patriarchatuum, exarchatuum et provinciarum divisionem instituerint, quae postea in usu fuit, vel aliam certe similem: ut autem constet,

an

an istud aliqua ratione probari queat, examinanda sunt argumenta, quibus id astruit Petrus de Marca; cum enim nihil ille praeterierit eorum, quae in hujus sententiae gratiam dici possunt, si omnia ejus argumenta parum firma esse ostenderimus, nemini dubium erit, quin gratis omnino id dicatur.

Duo dicit Parisiensis iste praesul c. 1. lib. 6. de concordia, alterum est, *apostolos orbem ecclesiasticum in provincias distribuisse ad exemplum dispositionis civilis.* Alterum est, *apostolos cum ecclesias distribuerent in provincias, in animo habuisse, ut in iis corpus episcoporum statueretur sub praesidentia episcopi metropoleos.*

Primam propositionem probat auctoritate sanctorum Petri et Pauli, quorum primus scribens ad novos christianos ep. 1. cap. 1. compellat eos per provincias Ponti, Galatiae, Cappadociae, Bithyniae, et Asiae. Alter vero distinguit ecclesias Macedoniae et Asiae. Verum haec ratio non probat, ecclesiarum in provincias distributionem ab apostolis institutam fuisse. Sed tantum distinctas fuisse ecclesias, propter distinctionem urbium et provinciarum. Ecclesiae quippe nihil aliud sunt quam fideles *, cum ergo fideles in variis provinciis degerent, non poterat melius designare Petrus illos, ad quos scribebat, quam provinciarum istarum nominibus. Alteram propositionem probat Marca ex illo Pauli Ep. ad Tit. c. 1. *reliqui te Cretae, ut constituas presbyteros. Ecce*, inquit Marca, *metropolitani institutionem*, haec est praecipua hujus scriptoris ratio, quae tamen admodum levis est. Si quid enim valeat, probabit apostolos metropolitanos fuisse illarum omnium provinciarum, in quibus episcopos ordinabant: deinde libenter agnosco Titum toti insulae praefuisse; sed inde inferri nequit metropoliticam dignitatem ab apostolis institutam fuisse, hoc enim privilegium erat Tito peculiare, nec ulli sedi aut urbi alligatum. Denique presbyteros illos a Tito institutos episcopos fuisse non omnino certum est: forte unus erat in Creta Titus episcopus, caeteri omnes presbyteri tantum. Nec refert, quod statim presbyteros istos episcopos dicat Paulus: nomen enim episcopi tam potest convenire presbytero curam animarum habenti quam nomen presbyteri episcopo. Secundo idem ostendere conatur Marca ex eo, quod in Asia, quoddam fuerit corpus episcoporum in modum provinciae, ut colligitur ex Apocalypseos c. 1., ubi litterae scriptae sunt septem angelis seu septem episcopis Asiae, quorum unus erat Ephesinus. At quid istud ad propositum faciat vix perspicio? Inter omnes episcopos Asiae septem compellat Joannes in Apocalypsi, ergo instituta tum erat metropolitica dignitas. Quomodo unum ex altero sequatur, ego prorsus ignoro? Ejusdem generis est sequens argumentum. Paulus instruens Asianos *scripsit ad Ephesinae urbis incolas, quae Asiae metropolis est: apostolum Ephesi commoratum esse per triennium in actis legimus:* ergo instituta est ab ipso metropolitica dignitas ecclesiae Ephesinae. Haec ego consectaria, tarditatem meam fateor, capere minime possum.



* *Intellige nomine fidelium non solum populum, sed cum eo episcopum et clerum; ecclesia enim, ut inquit egregie Cyprianus, est plebs* sacerdoti adunata.

Nec magis est roboris in quarto argumento, *urbs*, inquit, *Corinthiorum metropolis erat Achaiae, ut Florus annotavit: ideo igitur Paulus epistolam suam ad Corinthios scribit, non solum pro illis, sed etiam pro fratribus, qui erant in Achaia:* Ergo *nobile argumentum metropolitici juris a Paulo observati colligitur ex ejus epistola ad Corinthios.* Concedamus Marcae Paulum epistolam ad Corinthios scripsisse, tum Corinthiis, tum Achaiae fratribus, quia Corinthus erat urbs metropolis Achaiae, at quo pacto inde conficiet, propositum fuisse Paulo, ut Corinthi episcopus metropolitica jura in omnem Achaiam obtineret? Quippe epistolam, quam universis Achaiae civibus scribebat, inscripsit ad Corinthios, quia urbs illa notior erat, et facile poterat Corinthiorum opera ad Achaeorum omnium notitiam pervenire. Idem esto responsum ad simile exemplum ex epistola ad Thessalonicenses petitum, in qua Paulus simul ad omnes Macedoniae fratres scribit. Haec etenim, et alia ejusmodi probant, tantum illas urbes, in quibus erant sitae ecclesiae metropoles fuisse, necnon primas ac maximas totius provinciae, at ecclesias ipsas metropoliticas fuisse minime demonstrant. Ex dictis intelligere est, quam leves sint eae rationes, quibus impulsus Marca metropoliticam dignitatem ab apostolis institutam esse, seu potius ex illis fluxisse opinatus est.

Nec magis probabilem patriarchatuum institutionem adferunt ii, qui volunt eas sedes esse patriarchicas, quas Petrus fundarat, atque hac de causa Romanae, Antiochenae et Alexandrinae ecclesiis jura patriarchica concessa esse volunt. Nam si inde repetenda esset patriarchatuum dignitas, innumerae forent patriarchales sedes, quia innumeras Petrus fundavit et rexit ecclesias; latum ergo discrimen est inter apostolicam sedem et patriarchalem: multae etenim ecclesiae, quas apostoli instituerunt et rexerunt, dici possunt, et olim dictae sunt apostolicae, patriarchicae non item. Sic Tertullianus in lib. de praescriptionibus, *percurre,* inquit, *ecclesias apostolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae apostolorum suis locis praesidentur*, inter eas nominat, Corinthum, Philippos, Thessalonicam, Ephesum, quae sedes patriarchales nec sunt, nec unquam fuerunt. Quin etiam Hierosolymitana, in qua Christus tamdiu habitavit, in qua non modo Petrus, sed et caeteri apostoli primis ecclesiae saeculis sederunt, patriarchalis non fuit. Hanc tamen Aug. cont. litt. Pet. lib. 2. c. 5. apostolicam facere, et cum Romana comparare non veretur *) Alexandrina vero, quam Marcus Petri discipulus, non ipse Petrus fundavit, et rexit, secundum habuit inter patriarchales sedes locum, quem deinceps Constantinopolitana obtinuit, ergo patriarchalis dignitas non repetitur a dignitate eorum, qui ecclesiam fundaverunt, et primi rexerunt.

§. VII.

*) *Non quod ecclesia Hierosolymitana cum Romana coaequetur in primatu et praerogativis, sed quod in antiquitate et traditae disciplinae observantia comparari cum Romana quodammodo possit.*

## §. VII.

### *Quando, cur, et quomodo instituta fuerit metropolitica dignitas.*

Nullam inter ecclesias et episcopos praelationem, nullam patriarchicam aut metropoliticam dignitatem ab apostolis proprie institutam fuisse, jam demonstravimus. Inquirendum igitur est, unde orta fuerit; eam enim antiquissimam esse nemo diffiteri potest. Res primum videtur ardua, sed ei, qui paulo attentius antiquam ecclesiarum distributionem considéraverit, nihil jam supererit difficultatis.

Nemo non novit, imperium Romanum in regiones et provincias distributum fuisse, et regionum ac provinciarum quasdam urbes primarias fuisse, seu metropoles, unde caeterae totae pendebant, itaque cum ad eas ob civilia negotia provinciarum incolae convenirent, et inde tum judicia, tum etiam merces et caetera, ut fieri solet, petere solerent: simile aliquid in rebus ecclesiasticis christiani fecere, et sive cum ordinandus aut deponendus erat episcopus, sive cum aliqua divisio erat in ecclesia, sive cum in commune de rebus ecclesiae deliberandum erat, cum jam non amplius superessent apostoli, per quos haec antea componebantur, urbis metropoleos episcopum adire par fuit, idque paulatim per consuetudinem invaluit, ac tota ecclesiarum distributio, ad formam imperii facta est, urbesque metropoles, metropoles quoque fuerunt ecclesiae, et illarum episcopus super universam provinciam potestatem habuit, tum ad ordinandos aut deponendos reliquos episcopos, tum ad componenda ecclesiarum dissidia, tum ad convocandas synodos etc. ita tamen ut sine comprovincialium episcoporum consilio nihil faceret. Haec consuetudo canonibus deinde confirmata est, totaque ecclesia ad formam politici regiminis disposita et distributa est.

Eadem ratione urbes illae, quae dioeceseos seu regionis alicujus, pluriumque provinciarum erant capita, successu temporis quaedam in caeteras jura obtinuere. Demum in tribus praecipuis totius orbis Romani civitatibus, Roma in occidente *) Antiochia in oriente, et Alexandria ad meridiem: tres praecipuae fuerunt ecclesiae quae primum inter alias honorem obtinuere, successuque temporis quaedam in illas jura, vel sibi vindicarunt, vel a synodis concessa receperunt. His accessit postea Constantinopolis, quae secunda mundi urbs evasit et Hierosolyma, quae hunc honorem non propter magnitudinem civitatis obtinuit, sed propter venerationem illius urbis, in qua primum a Christo instituta fuerat ecclesia, et ex qua evangelium ad caeteras orbis partes perlatum fuerat. Non alio pacto constitutas esse metropoles pluribus argumentis demonstrari posset, nonnulla tantum hic proferemus brevitati consulentes.

Con-

*) *Ibi de Romanae sedis patriarchatu agitur, non autem de ejus primatu, quem habet a Christo, non ex solius urbis amplitudine. Idem observandum ad finem §. 7. ejusdem Dissertationis, p. 32. et p. 39. ad finem, ac 40. initio.*

Concilii Nicaeni Canone 6. ſtatuitur, ut in praerogativa et privilegiis eccleſiarum τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, hoc eſt ut *antiqua conſuetudo obtineat*, noverant igitur hujus ſynodi patres, haec eccleſiarum jura et privilegia non eſſe inſtitutionis apoſtolorum, ſed ex conſuetudine ortum habuiſſe. Ejuſdem concilii Canone 7. ſancitum eſt, ut Æliae epiſcopo honoris praerogativa concedatur, *Metropoli* (Caeſareae) *propria dignitate ſervata.* Quae autem alia ratio Nicaenos patres potuit impellere, ut Caeſareae metropoliticum jus potius quam Æliae conferrent, niſi quod illa erat provinciae metropolis: haec non item.

In concilio Taurinenſi ſtatutum eſt, illi totius provinciae *primatum deberi qui ſuam civitatem demonſtraſſet eſſe metropolim:* quia ſcilicet non aliunde metropolitanae eccleſiae dignitas reperitur quam ex ipſius urbis dignitate.

Unde factum eſt, ut epiſcopi metropolitica jura ambientes imperatores adirent, a quibus obtenta metropoleos in urbis ſuae gratiam dignitate, eccleſiaſtica etiam metropoleon jura et provinciae ordinationes invadebant.

Sic Valens in odium Baſilii Cappadociam in duas partes diſtraxit, unde ſecuta eſt provinciarum quoque eccleſiaſticarum diviſio, ut teſtis Naz. orat. 20.

In concilio Chalcedonenſi act. 4. Phothus Tyri, et Euſtathius Berythi inter ſe litigant de jure metropolitico. Hic enim ab imperatore Theodoſio reſcriptum per ſubreptionem obtinuerat, ut Beryttus fieret metropolis: quo impetrato provinciarum eccleſiaſticarum diviſionem in quadam ſynodo Conſtantinopolitana fieri curaverat, et ordinationes multarum eccleſiarum, quae prius Tyrio ſubjectae erant, invaſerat: Photio epiſcopo Tyri excommunicationis et depoſitionis metu, ad iſtam diviſionem adprobandam adacto. Rogat ergo Marcianum Photius, ut haec in irritum mittantur, ſuaque Tyrio episcopo jura reſtituantur. Judicibus et concilio viſum eſt, negotium iſtud non ſecundum leges aut pragmaticas, ſed ſecundum canones examinare. Lecto igitur concilii Nicaeni canone, quo ſtatui videtur, ut unus ſit in una provincia metropolitanus, in gratiam Tyri epiſcopi judicium fertur. Unde conſtat, provincias eccleſiaſticas ad formam civilium fuiſſe olim diſpoſitas, quandoquidem unus metropolitanus unicuique provinciae praefectus fuerat.

Act. 13. in cauſa ſimili Nicomedienſis et Nicaeni epiſcopi, Nicomedienſi jus metropoliticum vindicatur, eo quod Nicomedia fuiſſet olim urbs metropolis, et ab eo excidit Nicaenus, quod in ſacra Valentiniani et Valentis qua Nicaenae civitati tribuerant metropoliticum jus proprie praeciperent, ab aliis civitatibus nullum jus auferri. Quapropter honorem tantum metropolitae illi concedunt, non autem ejus jura et privilegia. Quod quidem generatim ſancitur c. 12. de omnibus iis urbibus, quae in poſterum metropolis nomine honoratae fuerint ab imperatoribus. Atque ideo id factum eſt, ne epiſcoporum ambitio turbas paſſim in eccleſiis excitaret, et formam eccleſiae jam ſtabilitam funditus everteret. Nihilominus tamen cum non modo urbs aliqua metropolitica dignitate honorabatur, ſed et provinciae dividebantur; non raro eccleſiarum quoque ſtatus mutari ſolebat, idque decerni videtur canone

none 17. ejusdem concilii his verbis, *ſin autem etiam aliqua civitas ab imperatoria auctoritate innovata fuerit, civiles, et publicas formas eccleſiaſticarum quoque parochiarum ordo conſequatur.* Hinc multas videre eſt in provinciis et metropolibus eccleſiaſticis mutationes, quas referre longum foret. Unum hoc addam in concilio Toletano anni 610. ſub Bonifacio IV. metropoliticam dignitatem Toletanae eccleſiae aſſertam fuiſſe ob ipſius urbis dignitatem. *Sed haec*, inquit Gundemarus in ſynodo tom. 5. Conc. col. 1624. *ipſa ſedes* (Toletana) *ſicut praedictum eſt, antiqua nominis ſui ac noſtri cultu imperii, ita et totius provinciae polleat eccleſiae dignitate et praecellat poteſtate.* Deinde vero decernit eam eſſe non modo Carpetaniae, ut quidam dicebant, ſed totius etiam Carthaginenſis provinciae metropolim, quia ſciebat *procul dubio Carpetaniae regionem non eſſe provinciam, ſed partem Carthaginenſis provinciae. . . et ob hoc quia una eſt eademque provincia, ſtatuit, ut ſicut Boetica, Luſitania vel Tarraconenſis provincia vel reliquae ad regni regimina pertinentes, ſecundum antiqua patrum decreta ſingulos noſcuntur habere metropolitanos, ita et Carthaginenſis provinciae, unum eumdemque.* Itaque in Hiſpania ad formam civilis regiminis diſpoſitam eccleſiam fuiſſe certiſſimum eſt. Ut autem caetera mittam, hoc generatim dico in omnibus orbis partibus, excepta Africa, de qua poſtea dicemus, eccleſias ſemper eodem fere modo diſtributas fuiſſe, quo et imperii provincias: metropoles eccleſiaſticas annexas ſemper aut fere ſemper civilibus, cum mutatae ſunt civiles metropoles, mutatas eſſe ut plurimum eccleſiaſticas. Eccui igitur dubium eſſe poſſit, quin iſtius tum diſtributionis eccleſiarum, tum dignitatis metropoliticae origo ex ſola imperii diſtributione et urbium ipſarum dignitate repetenda ſit?

## §. VIII.

*Provinciarum et dioeceſeon eccleſiaſticarum diſtributio ad formam politici regiminis ſummatim deſcribitur, et praecipuae in illa mutationes annotantur.*

Imperium Romanum a temporibus Auguſti in varias provincias diſtributum fuiſſe nemo neſcit, diſtributio haec ab Hadriano et poſtea a Conſtantino paululum mutata eſt, atque accurata ab iſto imperii facta diviſio, univerſusque orbis Romanus quatuor praefectis praetorio ab eo commiſſus: cum antea duo tantum totius imperii praefecti forent, ut teſtis eſt Zozimus lib. 2.

Primus orientem, ſecundus Illyricum, tertius Italiam, quartus Gallias ſortitus eſt. Sub iſtis praefectis varias regiones vicarii et in nonnullis locis proconſules regebant, et iterum ſub iſtis praeſides, aut correctores provincias adminiſtrabant.

Sub orientis praefecto erant dioeceſes quinque.

Prima eſt dioeceſis orientis, cujus caput erat Antiochia.

In illa decem numerabantur provinciae, Palaeſtina, Syria, Phoenice, Arabia, Cilicia, Iſauria, Meſopotamia, Oſroena, Euphratenſis, et Cypria. Sed hic numerus poſtea crevit, nam Palaeſtina in tres diviſa eſt, quarum metropoles erant Caeſarea, Schytopolis, et Jeruſalem; Syria in duas, quarum metropoles erant Apamea, et Antiochia; Cilicia itidem in duas, quarum metropoles, Tarſus, et Anazarbus. Demum Phoenicia quoque in duas, quarum metropoles fuere Tyrus et Damaſcus. Praeter has metropoleos dignitatem in eadem provincia occupare conatus eſt Berytenſis epiſcopus, ſed ejus conatus ab imperatore Martiano et epiſcopis in concilio Chalcedonenſi act. 4. repreſſus eſt.

Secunda dioeceſis, quae praefecto orientis parebat, eſt dioeceſis Ægypti, cujus caput Alexandria, in ea tres primum fuere provinciae Ægyptus ſtricte, Pentapolis, et Libya, quibus addit Ath. in apol. 2. Thebaidem et Amm. lib. 22. Auguſtamnicam. His adjecta deinde eſt Arcadia. Epiphanius haereſ. 68. ſeptem Ægypti provincias enumerat. Ægyptum, Thebaidem, Mareotidem, Ammoniacam, Mareotidem, et Pentapolim; bis Mareotae nomen in textum Epiphanii irrepſit, et in alterutro legendum potius videtur Marmaridis. Deinde vero advertendum eſt Epiphanium hic non enumerare provincias metropoli ſubjectas, ſed tantum regiones; nam Mareote, ut teſtis eſt Athanaſius, epiſcopo et chorepiſcopo carebat, et regebatur tantum a presbyteris. Verum tandem tota Ægypti dioeceſis in decem provincias, totidemque metropoles urbes diſtributa erat, ut conſtat ex Epiſt. imp. ad Dioſcorum act. 1. Conc. Chalcedonenſis relata Col. 99. in qua jubet Dioſcorum Epheſum *venire cum decem reverendiſſimis metropolitis epiſcopis ejus dioeceſeos.*

Tertia eſt dioeceſis Ponti, cujus metropolis eſt Caeſarea Cappadociae, in ſex primum diviſa provincias, Cappadociam, Galatiam, Armeniam, Pontum, Paphlagoniam et Bithyniam. Quae omnes excepta Bithynia in duas poſtea diviſae ſunt. Praeterea fuit in eadem dioeceſi metropolis et civilis et eccleſiaſtica, Nicaea, ſed nomine tantum et honore, ut a nobis obſervatum eſt antea.

Quarta dioeceſis eſt Aſiana, in qua una erat provincia proconſularis Aſia, cujus metropolis totiuſque Aſianae dioeceſeos caput eſt Epheſus. Caeterae octo vicario Aſiae parebant, Helleſpontus ſcilicet, Pamphilia, Lydia, Piſidia, Lycaonia, Lycia et Caria, Phrygia: quae deinde in Salutarem et Pacatianam, itemque Pamphilia in duas diviſae ſunt. Praeterea unus erat in Rhodo, alter in Lesbo inſulis metropolitanus.

Quinta dioeceſis eſt Thraciae, cujus olim caput erat Heraclea: deinde vero Conſtantinopolis, quinque in ea fuere provinciae, Thracia, Rhodope, Haeminontus, Moeſia et Scythia.

Illyrici praefecto duae ſubjectae erant dioeceſes. Dioeceſis Macedoniae, in qua octo numerantur provinciae, proconſularis, Achaia, Macedonia, Theſſalia, Epirus vetus et nova, Creta et Praevalitana provincia, quae poſtea Daciae juncta eſt. Totius regionis caput erat Theſſalonica.

Item

Item dioecesis Daciae, in illa quatuor tantum occurrunt provinciae, Dacia Ripensis, et Mediterranea, Dardania, et Moesia prima.

Italiae praefecto parebant duo vicariatus Romae et Italiae, et praeter hos occidentalis Africa, quibus post mortem Constantis Illyricum occidentale adjectum, prius enim Illyrici praefecto parebat.

In vicariatu Romae decem erant provinciae, 1. Campania, 2. Hetruria et Umbria, 3. Picenum suburbicarium, 4 Sicilia, 5. Apulia et Calabria, 6. Lucania et Brutia, 7. Samnium, 8. Sardinia, 9. Corsica, 10. Valeria.

In vicariatu Italiae, cujus caput Mediolanum, provinciae 7. 1. Liguria, 2. Æmilia, 3. Flaminia seu Picenum Annonarium, 4. Venetia, cui juncta postea Istria, 5. Alpes Cottiae, et utraque Rhetia.

In Illyrico occidentali, cujus praecipua urbs Sirmium, provinciae erant Pannoniae duae, Noricum utrumque, Mediterraneum et Ripense, Dalmatia et Slavia, quibus addita est Valeria. De Africa seorsim dicemus.

Praefecto Galliarum parebant Galliae, de quarum divisionibus agemus postea.

Item Hispaniae tunc temporis in quinque provincias distributae, quae a vicario regebantur, post proconsulatum a Gratiano sublatum: eae sunt Boetica, Lusitania, Gallecia, Tarraconensis et Carthaginensis.

Eidem praefecto parebant Britanniae tres, quae postea in quinque regiones distributae sunt, additis Flavia et Valentia, sed haec distributio post occupatam a Saxonibus Britanniam penitus commutata est.

Haec est summaria imperii Romani delineatio, ad cujus formam ecclesia constituta est, sunt tamen nonnullae, in quibus forma ecclesiastica a civili non parum differt.

Et primum quidem observandum est longe exactius in oriente, et Illyrico, ecclesiam imperio respondisse quam in occidente; illic enim vix ulla occurrit alicujus momenti diversitas, hic vero non una, nam in Africa metropoles ecclesiasticae non respondebant civilibus, in Italia vero quatuor tantum erant metropolitani; Romanus, cujus provincia latissime patebat, Mediolanensis, Ravennensis et Aquileiensis, ac praeter hos in insulis adjacentibus, Sicilia scilicet et Sardinia, Syracusanus, et Calaritanus, posterioribus vero saeculis exorta est in Italia magna metropolitanorum turba.

## §. IX.

### *Divisio tum ecclesiastica, tum civilis Africae.*

Africa jam a Cypriani temporibus divisa erat in tres aut quatuor partes, Africam propriam, Numidiam et Mauritanias, Caesareensem nempe, et Sitifensem,

sem, ut colligere licet ex hujus epistolis 45. et 71. itemque ex actis concilii Carthaginensis sub ipso habiti. His provinciis adjunctae postea fuerunt Tingitana, Bizacena, et Tripolitana.

Africa provincia erat proconsularis, cujus urbs metropolis erat Carthago totius Africae occidentalis caput. In caeteris Africae provinciis metropolis ecclesiastica erat sedes senioris episcopi. Haec propositio multis momentis demonstrari potest.

1. Quia certum est, metropolitanos provinciarum non semper ejusdem fuisse sedis episcopos, sic Numidiae metropolitanus erat Cypriani tempore Novatus Thamugadensis, deinde tempore Caeciliani secundus Tisigitanus, postea Megalius Calamensis et alii. Item Byzacenae Mauritaniaeque Sitifensis et Caesareensis variarum sedium episcopos diversis temporibus habuere metropolitanos, ut constat ex subscriptionibus Africanorum conciliorum.

2. Idipsum non obscure testatur Augustinus, cum quaerit a Profuturo Epistol. 149. nunc 38., quis Megalii Calamensis in primatu successor sit. *Successorem primatui ejus nosse volumus*, et Ep. 261. nunc 299. (si tamen ejus est haec epistola, quam multi eruditi in dubium revocant) scribit Caelestino Prisco provinciae Caesareensis episcopo episcopatum esse relictum, ea tamen conditione, ut ipsi non pateret aditus ad primatum sicut caeteris: *Clamet*, inquit, *Priscus provinciae Caesareensis episcopus*, *aut ad primatum locus sicut caeteris et mihi patere debuit*, *aut episcopatus mihi remanere non debuit.* Unde luce clarius infertur, primatum omnibus Africanis episcopis patuisse, nec metropoli civili annexum fuisse, quandoquidem Caesareensis antistes, qui metropoleos civilis episcopus erat, non privatur jure metropolitico ecclesiastico, sed aditus ei ad jus metropoliticum intercluditur.

Epistola 217., quae nunc est 59., excusat se Augustinus, quod ad concilium Numidiae vocatus a Victorino, non venerit, eo quod senex Xantippus Tagosensis, rectius Tagorensis, primatum sibi vindicaret: proinde et jus convocandi concilii. Quod si metropolitica jura urbi fuissent annexa, de primatu nulla potuisset inter eos esse difficultas, cum manifestum foret, quae urbs esset Numidiae metropolis. Ut autem liquido constet contentionem tantum fuisse de antiquitate episcopi, non autem de urbis dignitate, consulenda est concilii Milevitani anni 402. definitio, cui ipse Xantippus aderat primatus Numidiae jure fruens, ut videre est Can. 53. concilii vulgo Africani: haec autem definitio ejusmodi est c. 56. *Placuit, ut quicumque deinceps ab episcopis ordinantur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum conscriptas, continentes consulem et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.* Ex his intelligere est, totam inter episcopos Africanos dignitatem, ab antiquitate episcopatus fuisse repetitam; nullatenus autem ab urbis magnitudine aut dignitate. Speciatim vero de Numidia idem constat ex Canone 53., in quo statutum est, *ut matricula, et archibus Numidiae apud primam sedem sit, et in metropoli id est Constantina.* Ecce apertam distinctio-

ſtinctionem metropoleos civilis, et eccleſiaſticae. Praeterea auctor vitae S. Fulgentii c. 29. teſtis eſt, Fulgentium in concilio Vincenſi, Quodvultdeo in contentione de primatu praelatum, jus ſuum illi poſtea ceſſiſſe, quo relato ſubdit auctor iſte: *Ubi ſunt nunc illi, quibus eminendi ſuper caeteros dominentur adfectus, qui ſe etiam ſuis prioribus anteponunt, indebita ſibi privilegia vindicantes? Ecce beatus Fulgentius nec primatum, quem meruit, defendere voluit:* Primatus ergo apud Africanos epiſcopos ipſius Fulgentii tempore prioribus debebantur, nec ulli ſedi annexus erat. Hic mos in Africa permanſit usque ad tempora Gregorii magni, nam is lib. 1. ep. 75. ad epiſcopos Numidiae ſtatuit: *Ut illorum conſuetudo de primatibus conſtituendis, caeterisque, capitulis immota maneat, exceptis his, qui ex Donatiſtis ad epiſcopatum perveniunt, quos provehi ad primatus dignitatem, etiam quum ordo clericorum eos ad locum eumdem deferat, modis omnibus prohibet.* Itaque tempore Gregorii inter Africanos primatus non erat ſedibus annexus, ſed eo antiquiores omnes epiſcopi indiſcriminatim fruebantur, exceptis iis, qui fuerant haeretici, quos ab hoc jure excidere vult Gregorius: quemadmodum olim Auguſtino teſte ab eo exciderat Priſcus.

Quinetiam in provincia proconſulari ſummus honos habebatur antiquiori epiſcopo, licet eum praecederet Carthaginenſis epiſcopus, totius Africae primas. Sic in concilio Carthag. 2. Victor Abderitanus, et in tertio ejusdem nominis epiſcopus Pupianenſis, caeteris, excepto Carthaginenſi, praeferuntur: et de hoc Victore haec ait Epigonius c. 54. cod. can. eccl. Africanae, *aetate pater et ipſa promotione antiquiſſimus, vir laudabilis frater et collega noſter Victor, vult hanc petitionem generalem omnibus effici.*

Uno verbo in Africa tum honor, tum dignitas, tum etiam jura et privilegia epiſcoporum tribuebantur antiquitati epiſcopatus, non autem eccleſiae, cui praeerant dignitati. Id conſtat ex dictis, praecipue vero ex epiſtola Auguſtini 207., in qua queritur, ſe tertium nominatum, qui haud ita pridem epiſcopus erat, caeterisque, qui antiquiores erant, praepoſitum, idque luculenter confirmatur ex can. 56. concilii Africani ſupra relato.

Caeterum ab hac lege ſemper excipiendus Carthaginenſis antiſtes, qui univerſae Africae primas erat et exarchus, ſeu ut ita loquar, patriarcha. Diu ante ipſummet Cyprianum Agrippinus hoc jure fruebatur, is enim a Cypriano reliquorum epiſcoporum praeſes fuiſſe inſinuatur, *quodquidem, inquit, et Agrippinus bonae memoriae vir cum caeteris coepiſcopis, qui illo tempore in provincia Africa et Numidia eccleſiam Dei gubernabant, ſtatuit.*

Maxima quoque hujus ſedis privilegia et jura in epiſtolis Cypriani elucent: ſic ep. 45. totam Africam provinciam ſuam vocat: *Quoniam, inquit, latius fuſa eſt noſtra provincia habet Numidiam et duas Mauritanias ſibi cohaerentes.* Hinc ex univerſis Africae provinciis conſulitur, et reſpondet veluti magnam auctoritatem habens, ut videre eſt ep. 59. 61. 70. 71. 73. et praeſertim 65.

Poſt haec tempora illa Carthaginenſis epiſcopi dignitas non eſt imminuta, ut videre eſt ex omnibus conciliis Africanis, in quibus Carthaginenſis antiſtes caeteris licet junior praefertur et praeſidet: hinc forte Aurelius epiſcopus c. 55. codicis Afric. ait, ſe multarum *eccleſiarum, et ordinandorum curam ſuſtinere... et poſtea cunctarum ſe eccleſiarum, dignatione Dei, ſollicitudinem ſuſtinere*, quapropter conceditur ei ibidem, *ut unde vellet, et de cujus nomine fuiſſet conventus, pro deſiderio cujuſque eccleſiae ordinaret epiſcopum.* Hinc etiam illius erat paſchae diem caeteris epiſcopis nuntiare, ut conſtat ex canone 51. ejusdem collectionis.

Hic fortaſſe alicui veniet in mentem haec quaeſtio, utrum melius et convenientius metropolitica dignitas antiquitati, quam urbi fuerit affixa, de qua, quid ſentiam, hic mihi videtur aperiendum. Cenſeo ergo, ſalvo aliorum judicio, longe ſatius eſſe, ut metropolitica dignitas urbi annexa ſit quam antiquitati ſacerdotii: quum enim alicui ſedi affixa eſt, is ad eam eligitur, qui huic dignitati ſuſtinendae par eſſe poſſit. At ubi ad omnes paſſim antiquitatis jure defertur, tunc ad minus idoneos pervenire poteſt. Praeterquam, quod ſenectus minus apta eſt ferendis laboribus, et illo caret animi ac corporis vigore, qui in metropolitano maxime deſideratur. Itaque prudenter omnino Gregorius lib. 1. epiſt. ep. 72. ſcribit ad Gennadium Patricium et patriarcham Africae, ut *concilium catholicorum* admoneat, *ut primatem non ex ordine loci poſtpoſitis vitae meritis faciat. Quoniam apud Deum non gradus elegantior, ſed vitae melioris actio comprobatur: ipſe vero primas non paſſim, ſicut moris eſt per villas, ſed in una juxta eorum electionem civitate reſideat.* Idem tamen Africanis ep. 75. *conſuetudinem, quae nihil contra fidem catholicam uſurpare dignoſcitur, immotam permanere concedit, ſive de primatibus conſtituendis,* etc.

## §. X.

### *De provinciarum Galliae diſtributione et praecipuis in ea primatibus.*

Nulla eſt regio, quae tam varias ſortita fuerit diviſiones ac Gallia. Nota eſt omnibus antiqua illa Galliae diviſio in Comatam et Bracatam; quam excepit altera in Belgicam, Celticam et Aquitanicam. Haec eleganter a Caeſare exponitur in commentariorum praeloquio. Nec praetermittenda eſt licet minus celebris Galliae tum temporis diviſio in ſexaginta civitates ſeu populos et 400. aut circiter pagos, quam ex Strabone lib. 4. Tacit. lib. 3. Annalium, Vopiſco, Ptolemaeo, Caeſare, Joſepho et Appiano colligere licet, ut ſagaciter animadvertit eruditus geographus Nicolaus Sanſon, in notis ad tabellam antiquae Galliae. Auguſtus vero Galliam in quatuor partes diſtinxit, Belgicam, Celticam, Aquitanicam, et Narbonenſem.

Verum omnium diviſionum Galliae exactiſſima et celeberrima eſt in quatuordecim provincias: hanc tradit Ruffus in breviario, quod Valenti dicavit circa annum 365. Hae provinciae ſunt in Narbonenſi, Narbonenſis, Viennenſis, Alpes maritimae, et Alpes Graiae: in Aquitania, Aquitanicae duae et Novempopulania: in Celtica Lugdunen-

dunenſes duae, et maxima Sequanorum: demum in Belgica duae ejusdem nominis et duae Germaniae, una ſuperior, altera inferior dicta. Ammianus easdem provincias enumerat lib. 15. praetermiſſis duabus; Alpibus nempe maritimis, et Aquitania 2. Paulo poſt Narbonenſis altera a Viennenſi avulſa eſt, et Lugdunenſes ſingulae in duas diviſae ſunt, ac univerſae Galliae provinciae ſeptemdecim numero fuerunt. Hoc ordine

| Provinciae | | Metropoles |
|---|---|---|
| Belgica prima. | | Auguſta Trevirorum. |
| Belgica ſecunda. | | Rhemi. |
| Germania prima. | | Maguntiacum. |
| Germania ſecunda. | | Colonia Agrippina. |
| Lugdunenſis prima. | | Lugdunum. |
| Lugdunenſis ſecunda. | | Rhotomagus. |
| Lugdunenſis tertia. | | Turones. |
| Lugdunenſis quarta. | | Senones. |
| Lugdunenſis quinta, quae et maxima Sequanorum. | quarum metropoles | Veſontio. |
| Alpes Graiae et Penninae. | | Tarentaſia. |
| Viennenſis prima. | | Vienna aut Arelatum. |
| Viennenſis tertia. | | Aquaeſextiae. |
| Alpes maritimae. | | Ebredunum. |
| Narbonenſis, quae et Viennenſis ſecunda. | | Narbo. |
| Aquitania prima. | | Bituricae. |
| Aquitania ſecunda. | | Burdigala. |
| Novempopulania. | | Auſci. |

Haec eſt Galliae diviſio, ad cujus formam olim eccleſia Gallicana conſtituta fuit, ita ut ſingularum provinciarum metropoles civiles, eſſent etiam eccleſiaſticae metropoles. At in Narbonenſi magna fuit et diuturna de jure primatus contentio inter Viennenſem et Arelatenſem antiſtites. Hic etenim metropoliticum jus in Viennenſem et Narbonenſem provincias, itemque in utrasque Alpes Graias ac maritimas ſibi adſeruit, qua in re aliquando faventes habuit Romanos pontifices, aliquando adverſos.

Primum de iſta contentione judicium a ſynodo Taurinenſi latum eſt can. 2. his verbis, *illud deinde, inter epiſcopos urbium Arelatenſis et Viennenſis, qui de primatus apud nos honore certabant, a ſancta ſynodo definitum eſt, ut qui ex eis adprobaverit ſuam civitatem eſſe metropolim, is totius provinciae honorem primatus obtineat, et ipſe juxta canonum praeceptum ordinationum habeat poteſtatem. Certe ad pacis vinculum conſervandum hoc conſilio utiliore decretum eſt, ut ſi placet memoratarum urbium epiſcopi unaquaeque de his viciniores ſibi intra provinciam vindicet civitates,*

*tates, atque eas ecclesias visitet; quas oppidis suis magis vicinas esse constiterit: ita ut memores unanimitatis atque concordiae non alter alterum longius sibi usurpando, quod est alii propius inquietet.*

Haec concilii sententia duo continet; alterum summi juris ut primatum is obtineat, qui probaverit civitatem suam esse metropolim: alterum οἰκονομίας, ut provinciam inter se partiantur, et unusquisque illorum vicinas sibi subjiciat ecclesias, quod ab episcopis factum est, ut hac via facilius utrumque ad concordiam revocarent. Intelligebant enim demonstrationem metropolitici juris haud ita facile fieri posse. Vienna quippe jus illud metropoliticum olim obtinuerat, ut ex Eusebio colligere est, qui urbem istam et Lugdunum Galliae metropoles vocat. Sed successu temporis eamdem dignitatem Arelatensis civitas ambiebat a Constantino multis aucta privilegiis. Quum igitur de jure urbis metropolico contentionem non mediocrem fore cernerent, prudenter omnino consuluerunt, ut unusquisque ecclesiarum sibi viciniorum curam gereret.

Verum hanc sopiendae controversiae viam non admisere illarum ecclesiarum episcopi, praesertim vero Arelatensis ecclesia, quae primatum totius Narbonensis tractus, et septem, quae in ea erant, provinciarum ambire non destitit. Extat apud Sirmondum in notis ad Sidonium pag. 147. edictum Honorii ad Petronium anno 418. latum, in quo Arelatensis civitas septem provinciarum Galliae metropolis esse dicitur. Idem Arelatensi episcopo privilegium tribuerat Sozimus epist. 5. ad universos episcopos per Gallias et septem provincias. At Bonifacius in ep. 3. ad Hilarium Narbonensem queritur in ecclesia Lutevensi, quae sita est in prima Narbonensi provincia, constitutum esse episcopum a Patroclo Arelatensi inconsulto metropolitano. Qua quidem sententia rescidit Sozimi decretum. Huc alludit Leo ep. 89. cum dicit, *privilegium illud quod a sede apostolica Patroclo videbatur esse concessum, postea meliore sententia sublatum esse.*

Post Patroclum haec contentio sub Hilario Arelatensi recruduit; qui Projectum et Celidonium episcopos Narbonensis, ut probabilius est, regionis, episcopatu spoliavit, et in hujus locum alium ordinavit episcopum, *ordinationes omnium per Gallias*, id est per septem Narbonensis regionis provincias, *ecclesiarum sibi vindicans*, ut inquit S. Leo ep. 89., ad quem haec causa delata est. Is Hilario infensus haec ejus acta reprehendit et acrem in ipsum epistolam ad Viennenses scripsit, impetravitque a Valentiniano imperatore constitutionem ad Aetium magistrum militiae in Galliis, qua jubet, ut Leonis papae in Hilarium lata sententia exsequutioni mandetur.

Hilario mortuo Ravennius in ejus locum ordinatus est, ad hunc primum litteras congratulatorias et benevolentiae plenas misit S. Leo. Verum paulo post cum Vasensis in provincia Viennensi episcopus e vivis excessisset, in ejus locum Ravennius alium ordinare tentavit antistitem: hanc ordinationem aegre tulit Viennensis episcopus et litteris ad Leonem missis de injuria sibi facta conquestus est. Episcopi vero diversae partis ad Leonem pro Arelatensis ecclesiae dignitate libellum miserunt. Tum S. Leo judicium sibi ab utraque parte delatum ultro suscepit, litemque diremit,

mit, relictis Viennensi episcopo *quatuor oppidis Valentia, Tarentasia, Geneva, et Gratianopoli, ut cum eis ipsa Vienna sit conjuncta.... reliquas vero civitates ejusdem provinciae sub Arelatensis antistitis auctoritate et ordinatione consistere jubet.* Hoc Beati Leonis decretum, quod extat in ejus ep. ad comprovinciales episcopos metropolis Arelatensis, confirmavit Symmachus ep. 9. ad Galliae episcopos.

Hisce tamen decretis nondum omnis altercatio sublata videtur, nam in concilio Francofordiensi cap. 8. idem decretum renovatum est his verbis: *De altercatione Ursionis Viennensis episcopi et Elifanti Arelatensis lectae sunt epistolae B. Gregorii, Zozimi, Leonis, et Symmachi, quae definierunt eo, quod Viennensis ecclesia quatuor suffraganeas habere sedes deberet, quibus illa quinta praeemineret. De Tarentasia vero et Ebreduno sive Aquis-sextiis legatio facta est ad sedem apostolicam, et quidquid per pontificem Romanae ecclesiae definitum fuerit, hoc teneatur.* Ambiebant scilicet illarum sedium episcopi metropoliticam dignitatem, licet enim provinciarum essent capita; Tarentasia quidem Alpium Graiarum; Ebredunum maritimarum; et Aquaesextiae Viennensis tertiae: nondum tamen ad metropoliticam dignitatem evectae fuerant, sed Tarentasia Viennensi et caeterae Arelatensi metropolibus subjectae erant. Idem quibusdam videtur esse sentiendum de Vesontione et de Senonum ac Turonensium urbibus in Gallia Lugdunensi, itemque Maguntiaco, et Colonia in Belgica, quas nonnulli progressu temporis metropoles ecclesiasticas factas esse arbitrantur, sed de his plura dicendi non est locus.

Ad illas ecclesias venio, quae primatum inter caeteras ambierunt, et a pontificibus Romanis illum sibi concedi postularunt. Ante omnia vero advertendum mihi videtur, primis ecclesiae saeculis vix ulla primatus inter metropoles Gallicanas extare vestigia, nec ullam prae caeteris eminentem sedem deprehendi, seu, quod idem est, nullum fuisse olim in Galliis exarchum et patriarcham, sed singulos episcopos cum metropolitanis suis ecclesiam in commune rexisse, quod ideo factum esse arbitror, quod nulla esset urbs in Galliis, a qua caeterae omnes penderent, ut in aliis orbis partibus. Nonnullae tamen ecclesiae privilegia quaedam a Romanis pontificibus obtinuerunt, quales primatus et vicariatus dignitas.

Primus omnium Arelatensis episcopus in Gallia sedis apostolicae vicarius a Zozimo constitutus esse legitur. Ep. 5. hujus pontificis ad Galliae episcopos, in qua tria concedit Arelatensi sedi; 1. ut qui Romam e Gallia veniunt, litteras accipiant ab episcopo Arelatensi Patroclo. 2. Ut per Viennensem et Narbonensem utramque ordinationes perficiat. 3. Ut eas parochias retineat, quas antiquitus habuit, etiam extra territoria sua. Ex iis privilegiis posteriora duo a pontificis vicariatu minime repetuntur, sed a dignitate sedis Arelatensis. Primum vero quod *contemplatione meritorum* Patroclo conceditur, nullam illi tribuit in Gallias jurisdictionem, sed iis legem satis incommodam imponit, qui Romanum pontificem adire vellent, quam quidem locum non habuisse verisimillimum est.

Vicariatus hujus jura videtur latius extendere Symmachus ep. 10. ad Caesarium Arelat. t. Conc. 4. col. 1310, in qua manentibus singularum ecclesiarum privilegiis

decernit, *ut circa ea, quae tam in Galliae, quam in Hispaniae provinciis de causa religionis emerserint, solertia fraternitatis ejus invigilet: et si ratio poposcerit praesentiam sacerdotum, servata consuetudine unusquisque, ejus auctoritate admonitus conveniat, etc.* Eumdem vicariatum in Gallus confirmat Auxanio Vigilius ep. 8. t. 5. Conc. col. 321. et Pelagius epist. 12. Sabaudo simul vicariatum in Galliis et pallium tribuit. Gregorius item magnus vices suas in regno Childeberti, usumque pallii Vigilio Arelatensi concedit lib. 4. ep. 40. ac demum Joannes VIII. suas in Gallia vices Rostagno episcopo Arelatensi commisit. Post Arelatensem idem titulus a Zacharia Bonifacio Maguntino episcopo delatus est. Epist. 5. tom. conc. 6. p. 1504. id contigit circa annum Christi 750.

Rhemensi metropolitae primatum suae dioceseos concessit Hadrianus primus epist. 15. ad Tilpinum Rhemensem archiepiscopum tom. 6. conc. col. 1789. anno Christi 772. Hadriani decretum confirmarunt Benedictus III. ep. 1. t. 8. col. 232. anno 855. et Nicolaus I. anno 863. ut videre est in ep. 5. append. t. 8. conc. col. 489.

Anno 844. Sergius Drogoni Metensium episcopo suum vicariatum tribuit, tum quia avunculus erat imperatoris et regum, tum etiam quia doctrina et sanctitate conspicuus habebatur. Hujus pontificis epistola extat t. 7. conc. col. 1799. At episcopi Gallicani hanc in eo dignitatem agnoscere noluerunt, ejusque privilegiis minime fruitus est, ut testis est Hincmarus cap. 30. adversus Ansegisum Senonensem.

Ansegisus porro iste Senonensium episcopus a Carolo Calvo legatus ad Joannem missus, legatione sua defunctus, a Joanne VIII. anno Christi 876. vicariatum in Galliae et Germaniae provincias obtinuit per litteras Joannis ad episcopos Galliae, quae extant conc. tom. 9. p. 221. inter Joannis epistolas numero 313. At episcopi Gallicani in concilio Pontigonensi primatum Senonensi episcopo concessum absolute admittere noluerunt, sed tantum *servato singulis metropolitanis jure privilegii secundum sacros canones, et juxta decreta sedis Romanae pontificum, ex iisdem sacris canonibus promulgata.* Haec habentur in actis concilii ex Aimoino t. 9. conc. col. 281. quapropter sequentibus saeculis nihil aliud juris in Gallias aut Germanias habuere Senonenses antistites praeter honoris nomen. Caeterum ipse Joannes videtur illud qualecumque fuerit privilegii Ansegisi personae tribuisse, non sedi Senonensi, quum in rescripto scribat, id se illi concessisse ob devotionem et fidem erga sedem apostolicam.

Denique Gregorius VII. anno 1079. in Gebuini Lugdunensis gratiam primatum ecclesiae Lugdunensi concessit, super quatuor provincias, Lugdunensem, Rhotomagensem, Turonensem et Senonensem; id ex ejus epistolis discimus, quarum una est ad ipsum Gebuinum, altera ad Rhotomagensem, Turonensem et Senonensem antistites. Extant t. 10. conc. col. 220. et 221. in posteriori epistola distinctionem Dioecesеon, provinciarum, primatuum, metropolitanorum, et episcoporum ab apostolis factam esse ex Pseudo Clementis epistola suadet, jubetque supra memoratis archiepiscopis, ut Lugdunensi metropolitae pareant. In prima vero epistola

sup-

ſupponit Gregorius, dignitatem primatus ab anteceſſoribus ſuis Lugdunenſi eccleſiae conceſſam fuiſſe, quod tamen probari minime poterat. Nullum quippe extat antiquius iſto in gratiam Lugdunenſis antiſtitis Romanorum pontificum decretum, et ſi quod extitiſſet, haud dubie illius expreſſe mentionem feciſſent Gebuinus et Gregorius. Itaque haec hujus conſtitutio duobus fundamentis nititur, quorum utrumque parum habet firmitatis ac roboris. Quidquid ſit, illa varie a Gallis excepta eſt. Rodulphus Turonenſis archiepiſcopus eam amplexus eſt: Richerius vero Senonenſis injuriam iſtam ferre minime potuit, Rothomagenſis item decreto pontificis parere noluit, qua de cauſa Urbanus II. concilio Claromontano anni 1095. Richerio Senonenſi, concilio adeſſe, et Lugdunenſi epiſcopo parere *renuenti pallii uſum et ſuffraganeorum obedientiam interdixit:* eamdemque in Rhotomagenſem ſententiam tulit, niſi intra tres menſes ſubjectionem polliceretur. Id decretum extat tom. conc. 10. col. 517. et 518. a Marca primum editum. Richerius nihilominus a propoſito deterreri minime potuit, ſed ejus ſucceſſor Daimbertus Lugdunenſi epiſcopo obedientiam pollicitus eſt, ut narrat Urbanus ep. ad Hugonem, quae edita eſt a Petro de Marca in diſſertatione ad conc. Claramont. et inſerta tomis conciliorum vid. t. 10. col. 565. Poſtea tamen Senonenſis antiſtes Lugdunenſi parere reſpuit, ut colligere eſt ex epiſtola Humberti Lugdunenſis, quam eodem in loco citat Petrus de Marca.

Porro ſi, quae fuerint vicariis aut primatibus conceſſa a Romanis pontificibus jura noſſe velis, praeſto ſunt ipſae pontificum litterae, quae id te nullo negotio docebunt. Illud autem advertas velim haec ſemper tempore creviſſe. Primum enim Zozimus Arelatenſi epiſcopo nihil aliud juris pro vicariatu contulit, niſi ut omnes clerici Romam aut ad alias regiones non irent ſine formatis ejus litteris. Quod quidem privilegium ei conceditur, ut aliquod documentum formatarum extet, quo confutari poſſent ii, qui eccleſiaſticum gradum falſo ſimularent. Utrum autem aequum fuerit Zozimo legem iſtam Gallis imponere, quae in caeteris regionibus non erat in uſu, et utrum poſtea locum habuerit hic inquirere nolo. At Symmachus tribuit ei poteſtatem concilii ex Galliae et Hiſpaniae epiſcopis, ſi cauſa religionis emerſerit, congregandi. Pallii honorem addidit Vigilius epiſt. 6. et epiſt. 7. Ubi vero jus congregandi concilii confirmat, de Galliis tantum loquitur non de Hiſpania, et ea lege illud concedit, ut ſi qua ſit gravior cauſa, quae terminari minime poſſit a concilio, ad ſedem ejus apoſtolicam relatio fiat.

Pelagius autem generalius Arelatenſi epiſcopo concedit, ut ad inſtar ſuum *in Galliarum partibus primi ſacerdotis locum obtineat*, *et quidquid ad gubernationem vel diſpenſationem eccleſiaſtici ſtatus gerendum eſt*, *ſervatis patrum regulis et ſedis apoſtolicae conſtitutis faciat.* Praeterea pallium illi concedit et renovat Zozimi de formatis decretum. Denique Gregorius omiſſa formatarum dandarum poteſtate Vigilio Arelatenſi vicariatus in regno Childeberti, jura ad tria revocat. 1. Ut fidem canonesque ſervari in eo procuret. 2. Ut ſynodum, ſi ſit opus, convocet. 3. Ut de controverſiis fidei et rebus majoribus ad ſedem apoſtolicam referat.

Maguntino archiepiscopo nihil aliud juris concedit Zacharias, quam ut sua vice, *praedicationem per universas Gallias* accipiat, ut si *repererit aliquem contra religionem christianam sentire vel canonum instituta, spiritaliter ad normam studeat rectitudinis reformari.*

Rhemensi primati jus ordinationum in tota dioecesi concedunt Hadrianus, Benedictus, et Nicolaus, ac praeterea ut nulli sit subditus praeterquam sedi apostolicae.

Sergius Drogoni concedit, ut vice sua ubique caeterorum episcoporum necessitatibus minister existat, eique in congregandis generalibus conciliis suam commodat auctoritatem: praeterea jubet ut ad eum synodorum provincialium decreta referantur, et adpellationes ad sedem apostolicam primum audiat, et ut in abbatum et episcoporum vitam inquirat.

Joannes VIII. Ansegiso vices suas tribuit in convocanda synodo et aliis negotiis exercendis per Gallias, et Germanias, utque decreta apostolica per eum in caeterorum notitiam veniant, ipseque de majoribus negotiis ad eum referat.

Demum Gregorius VII. Gebuino primatum concedens jura primatuum sic describit, eos dicit metropolitanos esse superiores et ad eos *post sedem apostolicam negotia praecipua convenire, ut ibidem quibus necesse est, clementer et juste restituantur, ut et hi, qui injuste opprimuntur, juste reformentur atque fulciantur: episcoporumque causae et summorum negotiorum judicia, salva apostolicae sedis auctoritate justissime terminentur.*

Itaque tota primatus aut vicariatus potestas a Romanis pontificibus episcopis Gallicanis concessa ad quatuor aut quinque capita revocatur. 1. Est formatarum tribuendarum. 2. Convocandi concilii dioecesani. 3. Referendi ad pontificem de majoribus causis. 4. Cavendi, ut canones observarentur, fidesque illibata maneret. Quibus 5. additum est posterioribus saeculis jus adpellationum a metropolitanorum judiciis; quod solum obtinere videtur Lugdunensis Antistes. At jus ordinationum metropolitanorum primatibus aut vicariis nunquam in Gallia concessum est, sicut Thessalonicensi vicario: quia Romanis pontificibus non erat in votis eam patriarchatui suo addere, sed tantum in illam primatui suo debitam auctoritatem exercere.

Praeter hos Galliae primatus nonnulli in variis dioecesibus episcopi primatum ambierunt; sic Bituricensis primatum in Aquitaniam obtinebat, ut discimus ex Nicolao primo epist. 19. ad Rodulphum Bituricensem tom. 8. conc. coll. 504. Hanc ei dignitatem conservare studuit an. 1211. Philippus Augustus epist. ad Innocentium III., in qua rogat eum, ut Bituricensi ecclesiae jus primatus conservet: *Cum sola*, inquit, *Bituricensis ecclesia in toto regno nostro primatiae obtineat dignitatem.*

Multa etiamnum dicenda superessent, sed haec dicta sufficiant, ut istarum rerum rudibus generalis antiquae Galliae notitia proponatur, cujus ope caetera peritis in memoriam revocari possint.

§. XI.

§. XI.

*De institutione et limitibus patriarchatuum.*

Patriarchae, ut jam observavimus, iidem olim fuerunt ac exarchi, seu primates provinciarum, atque hoc sensu antiquissima est illorum institutio. De his loquitur concilium Nicaenum cap. 6. ut fusius ostendemus postea, cum statuit, ut Alexandrinus praesul *habeat Aegypti, Libyae et Pentapoleos potestatem: quia et urbis Romae episcopo parilis mos est, similiter autem et apud Antiochiam, caeterasque provincias privilegia serventur ecclesiis.* Ubi tres praecipuos orbis patriarchas nominat concilium, caeteris vero non nominatis sua privilegia confirmat.

Ad concilium constantinopolitanum secundum singulas orientis dioeceses sive patriarchias distinguit can. 2. *Qui sunt super dioecesim episcopi, nequaquam ad ecclesias, quae sunt extra praefixos sibi terminos accedant, nec eas hac praesumtione confundant, sed juxta canones Alexandrinus antistes, quae sunt in Aegypto, regat solummodo, et orientis episcopi orientem tantum gubernent, servatis privilegiis, quae Nicaenis canonibus ecclesiae Antiochenae tributa sunt. Asianae quoque dioeceseos episcopi ea solum, quae sunt in Asiana dioecesi, dispensent, necnon et Ponti episcopi ea tantum, quae sunt in Ponto, et Thraciarum, quae in Thraciis gubernent: non vocati autem episcopi ultra suam dioecesim non accedant propter ordinationes faciendas, vel propter alias dispensationes ecclesiasticas . . . . . Ecclesias autem in barbaricis gentibus constitutas gubernari convenit juxta consuetudinem, quae est a patribus observata.*

In prima canonis hujus parte quinque distinguuntur orientis dioeceses, et unaquaeque episcoporum suorum regimini committitur, ne scilicet alicujus dioeceseos patriarcha, aut alii episcopi, in alterius dioecesim quidquam juris sibi vindicarent. Itaque licet clare et aperte non dicat, singulos in istis dioecesibus exarchos seu patriarchas dioecesi praefuturos, id tamen satis innuit. Nec multum a canonis sensu aberravit Socrates, cum ait singulas dioeceses suis patriarchis esse commissas, Thraciam Nectario, Helladio ponticam dioecesim, etc. Nonnullos equidem nominat, quos non modo patriarchas, sed ne metropolitanos quidem fuisse constat, quibus tamen patriarchatum concessum esse scribit, quia administrationis hujus dioeceseos participes erant. Quod vero dicit Socrates institutas esse, ab hujus concilii patribus patriarchias, exacte verum non est; hae etenim dioeceses distinctae erant antea, et per consuetudinem quaedam jura ac privilegia dioeceseon exarchis erant attributa, sed nondum ullo canone tam exacta dioeceseon distributio sancita erat. Atque hoc sensu dici possunt ab hoc concilio constituti patriarchae. Ex eo sane canone constat, nullum jus fuisse episcopo Alexandriae, aut Antiochiae in alias dioeceses, Asianam scilicet, Ponticam et Thracicam. Ac proinde tum Alexandrinum, tum Antiochenum patriarchatum dioeceseon Aegypti et orientis limites non excessisse. Sua equidem servat Antiochenae ecclesiae privilegia, sed in orientis tantummodo dioecesi, prout ab Asiana, pontica, Aegyptia et Thracica distincta est,

illud tamen animadversione dignum, quod in canone soli nominentur Antiochenus, et Alexandrinus praesules, quibus aliqua specialia privilegia reservantur, cum caeterarum dioeceseon administratio generatim omnibus episcopis tribuatur, quod duplici, ni fallor, de causa factum est. 1. Quia hi solum duo in concilio Nicaeno nominati fuerant praeter Romanum, de quo non agit concilium Constantinopolitanum. 2. Quia hi patriarchae caeteris eminebant, et longe majora jura ac privilegia obtinebant.

Certum tamen est, Ephesinum et Caesareensem episcopos aliquid prae caeteris metropolitis habuisse privilegii, et dioeceseon suarum exarchos ac patriarchas fuisse. Et primum quidem Ephesinus episcopus in concilio Ephesino Asianorum omnium caput habitus est. Act. 5. concilii tom. 3. C. p. 666. Alexandrini et Ephesini episcoporum *sedes vocantur majores throni, in quos nihil juris habebant orientales*, et col. 655. Cyrillus et Memnon adpellantur caput concilii, et orientales in ep. ad imper. per Palladium missa col. 707. queruntur quinquaginta esse Aegyptios et quadraginta Asianos sub Memnone *tyrannidis duce, et duodecim ex Pamphilia haereticos, Messalianitarum nomine adpellatos, praeter alios eidem metropoli adhaerentes.* Deinde ordinatio Ephesini episcopi pertinebat ad omnes Asianae dioeceseos episcopos, quod majoris sedis argumentum est: narrat enim Palladius Chrysostomum, ut Heraclidem in locum Antonini Ephesinae praeficeret ecclesiae, 70. episcopos ex Lydia, Asia et Caria convocasse. Idem etiam constare potest ex act. 11. Chalcedon. concilii, in qua Stephanus ait, se a 40. episcopis ordinatum, ibidem Ephesus dicitur maxima et illustris metropolis. Hinc intelligere est, Ephesinum episcopum universae dioeceseos Asianae curam habuisse, cum ad eum ordinandum ex omnibus provinciis ejus dioeceseos episcopi convenirent: quapropter hi in fine ejusdem actionis supplicant, ut episcopus Ephesinus ordinetur in provincia, secundum canones. Aliter autem visum est concilii patribus, qui hoc privilegium Constantinopolitano episcopo vindicaverunt. Demum Evagrius lib. 3. cap. 6. testis est, restitutam fuisse Ephesinae sedi a Timotheo Aeluro patriarchicam dignitatem, a qua in Chalcedonensi concilio exciderat.

Ut id intelligatur, adverte, jus ordinandi metropolitanos omnes fuisse primum exarchi provinciae, pariterque jus ordinandi exarchi fuisse omnium episcoporum dioeceseos. At concilium Chalcedonense utrumque jus exarchis Asiae et Ponti abstulit, hoc quidem act. 11., in qua misere deprecantibus episcopis Asianis, ut Ephesinus episcopus in provincia ordinaretur. Jus istud primum a Chrysostomo contra canones, speciatim vero contra concilii Constantinopolitani definitionem Constantinopolitano vindicavit episcopo. Illud vero jus ordinandorum, tum in Asia, tum in Ponto metropolitanorum, quod exarchi episcoporumque dioeceseos proprium erat act. 15. cap. 28. Constantinopolitano episcopo attribuit, sicque episcopum Ephesinum omni jure patriarchico spoliavit; verum hoc illi postea restituisse dicitur Timotheus Aelurus Paulo episcopo Ephesino *in archiepiscopali sede collocato*,

*qui*

*qui jam prius ab episcopis provinciae juxta antiquiorem consuetudinem ordinatus fuerat*, relictaque illi ordinandorum metropolitanorum potestate.

Caesarea Cappadociae eodem jure exarchatus seu patriarchatus in dioecesi Ponti fruebatur. Hujus urbis ecclesiam vocat Gregor. Nazianz. orat. 20. et ep. 33. caeterarum matrem. Ipse Basilius hujus suae in universam Ponti dioecesim potestatis multa dedit indicia. Satalis in Armenia ad preces Satalanorum ordinavit episcopum, ut videre est ep. 183. et 187. Idem episcopum quemdam Frontonem Nicopolitanis contra jus ordinatum episcopum, ut videre est epist. 10. sententia sua episcopatu dejiciendum esse pronuntiat, jubetque Nicopolitanis presbyteris, si quam secum partem habere velint ut idem sentiant; quibus verbis indicat Basilius se in Nicopolitanos habuisse potestatem. Idem Basilius totius dioeceseos Ponti concilia indixit, quod est primatis seu exarchi, ut videre est epist. 291. Sozomenus lib. 6. cap. 12. narrat concilium Ponticae dioeceseos Tyanis celebratum tempore Valentiniani sub Eusebio Cesareae episcopo. Demum ut caetera mittam, Caesareensis antistes in conciliis caeteris metropolitanis praelatus est, ex quo satis colligitur eum exarchi dignitate fuisse insignitum.

Caeterum ut ad canonem Constantinopolitanum redeamus, constat ipsum diserte vetare, ne aut Alexandrinus, aut Antiochenus, aut ullus alius quidquam juris in dioecesibus Ponti, orientis et Thraciae sibi vindicet: sed ut illae a provinciarum suarum episcopis regantur. Hanc, ut observavimus, sanctionem pessumdedit concilium Chalcedonense, cum Constantinopolitano episcopo tum exarchorum, tum etiam metropolitanorum omnium ordinandorum jus detulit, quod jam in pluribus locis invaserat.

Haec de primis patriarchis, qui iidem erant ac exarchi, nunc de iis, quibus postea patriarchae nomen reservatum est, pauca dicemus. Porro si patriarchae nomine illos episcopos intelligas, qui honore caeteros anteïbant, haud dubium est, quin antiquitus tres fuerint ii patriarchae, qui tribus praecipuis orbis Romani civitatibus praeerant, Romae, Alexandriae, et Antiochiae: cum enim istae urbes omnium primae forent, non mirum est, si illorum episcopi primum honorem et locum occuparent. Eumdem postea honorem Constant. ecclesiae detulit Constant. synodus, cum Constantinop. secunda imperii urbs effecta est. Similem forte honorem Aeliae seu Hierusalem concesserat Nicaena synodus. Verum si patriarchalem ita dignitatem spectes, nulla adjuncta habet praeterquam honoris et praeeminentiae jura aut privilegia: inde tamen occasionem arripuere istae sedes peculiaria sibi in caeteras jura vindicandi, caeterosque tum metropolitanos, tum etiam exarchos subjiciendi.

Primum inter patriarchas locum semper obtinuit Romanus pontifex, qui praeter primatum, quo prae caeteris omnibus eminet, primum provinciarum omnium quae vicario Romae parebant, potestatem habuit, ut infra demonstrabimus. Deinde vero in caeteras quoque ecclesias, potestatem eamdem habere tentavit; atque hac de causa vicarios variis in locis instituit, atque inter alios Thessalonicensem vicarium

rium constituit, ut videre est in epist. Innocent. I. ad Ruffum Thessalonicensem, Bonifacii primi, item Coelestini primi ad eumdem, Xisti ad Anastasium, et Leonis ad eumdem.

Hoc enim valde observandum est, potestatem illam, quam committunt Thessalonicensi episcopo, non esse aliam quam patriarchicam seu exarchicam in Illyricum potestatem.

Verum in nullas alias ecclesias praeterquam in vicariatus ecclesias ordinario jure Romanum pontificem olim habuisse potestatem vere patriarchicam, ex eo demonstratur, quod in nullas alias provincias, ordinario jure per se patriarchicis juribus usus est. Inter illa quippe jura praecipua est metropolitanorum ordinatio, ad pontificem Romanum alibi quam in vicariatu Romae metropolitanos aut episcopos non ordinasse demonstrabimus. Quod vel ex eo solo patet, quod vicarios in Galliis instituens, de ordinandis illarum provinciarum metropolitanis ne verbum quidem facit.

Itaque patriarchatus Romani limites non videntur excessisse provincias eas, quae vicario urbis parebant, dicunturque a Ruffino suburbicariae. Nam extra istas provincias etiam in Italia metropolitani episcopos omnes ordinabant, et ipsi ab episcopis provinciae ordinabantur. At in Sicilia et Sardinia et provinciis suburbicariis non modo metropolitanorum, sed et omnium episcoporum ordinationes a Romano pontifice fiebant, et nihil in iis provinciis alicujus momenti sine ejus auctoritate regebatur. Hoc autem non solum in provinciis suburbicariis Italiae, ubi nullus erat metropolitanus, sed et in Sicilia ipsa locum habuisse colligimus ex B. Leone epistola olim 4. nunc 16. ad episcopos Siciliae, ubi eos adloquitur his verbis: *Quam culpam nullomodo potuissetis incidere, si unde consecrationem honoris accipitis, inde legem totius observantiae sumeretis.* Idemque confirmatur ex Gregorio primo lib. 5. ep. 13. ad rectorem Siciliae de Lilibetano clero petente licentiam a Romano Pontifice, ut sibi episcopum eligeret. Itaque istarum provinciarum non modo patriarcha fuit summus pontifex, sed et patriarchicam auctoritatem peculiari quadam ratione exercuit. Nam patriarchae caeteri solos ordinabant metropolitanos, caeteros vero episcopos a metropolitanis, saltem ex suo consensu ordinari sinebant. At vero Romanus pontifex in provinciis suburbicariis omnium episcoporum ordinationes sibi vindicabat, et nullas in iis partes metropolitanis relinquebat. Sed cum uniuscujusque civitatis clerus et populus aliquem elegerant, referebatur ad Romanum pontificem, qui vel ordinandum Romam accersebat, ut a se ordinaretur, vel aliquem ad ejus ordinationem delegabat. At in aliis provinciis minime suburbicariis jus ordinationum pontificem Romanum habuisse probari non potest. Imo constat, non tantum episcopos omnes a metropolitanis, sed et metropolitanos ipsos ab episcopis cujusque provinciae fuisse ordinatos: ergo extra controversiam esse debet, Rom. pontificem in solis provinciis suburbicariis primum ac praecipuum patriarcharum jus habuisse. Quod vero spectat ad alterum jus patriarcharum, convocandi scilicet concilii

cilii

cilii dioecesani, non reperietur Romanum pontificem jure patriarchatus ex toto occidente synodum convocasse. Et si quando numerosas synodos imo et generales convocavit, fecit id non patriarchatus, sed primatus jure et auctoritate, et ideo non potest dici patriarchatum in totum occidentem habuisse. Nihilominus tamen successu temporis Romanus pontifex patriarchatus sui limites, quantum potuit, extendit: ac primo Illyricum ditioni suae per vicarios adjicere conatus est: deinde vero non modo totam Italiam, sed et Gallias atque Hispaniam patriarchatus sui limitibus comprehendi voluit.

Hic autem valde miror, nonnullos esse, qui licet fateantur Romanum pontificem non habuisse jus metropolitanorum in toto occidente ordinandorum, contendant tamen, eum fuisse totius occidentis patriarcham. Cum enim patriarchae auctoritas et jurisdictio in eo praecipue jure consistat, statim atque illud pontifici Romano in totum occidentem non competiisse fatentur, necesse est, ut agnoscant eum non fuisse proprie totius occidentis patriarcham. Quod si nihil aliud volunt, quam Romanum pontificem fuisse inter occidentis episcopos primum ac praecipuum, atque hac de causa certam quamdam in totum occidentem superinspectionem habuisse, non video, cur istud juris intra occidentem coërcere velint, quod et in ipsum orientem habebat. Nam vi primatus sui Romanus pontifex non solum occidentalium, sed et orientalium ecclesiarum certam quamdam curam habere debet, atque invigilare, ut ubique canones observentur, fidesque illibata custodiatur, quod jus si patriarchicum dixeris, necesse est, ut dicas Romanum pontificem non occidentis modo, sed et totius orbis patriarcham fuisse.

At quoniam adversarii nonnulla proferunt testimonia, quibus suadere contendunt dioecesim Romani pontificis fuisse totum occidentem, breviter ea nobis percurrenda sunt, et quam parum roboris habeant, ostendendum.

Primum argumentum petunt ex epistola synodica concilii Arelatensis primi ad Sylvestrum, in qua synodi patres dicunt, ipsum *majores tenere dioeceses*, ergo, inquiunt, occidentis dioeceses tenebat, non autem unam tantum, ut nos arbitramur, dioecesim Romae caeteris omnibus minorem.

Verum nemo non deprehendit, quam parum recte procedat argumentum, quis enim ferret istud ratiocinium: pontifex Romanus majores occidentis dioeceses tenet, ergo omnes tenet? Deinde vero dioeceseos nomen hic stricte non sumitur pro imperii dioecesibus, sed potius pro singulis iis provinciis, quas Romanus pontifex regebat, ut sensus sit, tu, qui majoribus praees occidentis ecclesiis, caeteris paschae diem per litteras significabis.

*Secundo*, iidem adducunt *sancti Basilii testimonium ex epistola 10., in qua Romanum episcopum vocat, occidentalium coryphaeum*, id est, occidentalis ecclesiae principem. Sed nihilo magis iste locus ad propositum pertinet: nam si per vocem illam occidentalis ecclesiae principem intelligant eum, qui inter occidentales primus est, et honore caeteros antecellit, quod proprie per nomen κορυφαῖος designatur, hoc sensu Romanum pontificem, tunc occidentalis ecclesiae principem fuisse,

quis dubitet? Verum si per principem occidentis eum intelligant, qui totum occidentem regit exarchatus, seu quod idem olim fuit, patriarchatus jure, Romanum pontificem hoc sensu principem fuisse inficior, idque Basilium existimasse nego. Κορυφαῖον enim adpellat, hoc in loco Romanum episcopum non in laudem, sed potius in vituperium, occidentalium fastum incusans: *Sin autem*, inquit, *ira Dei permanserit, quale nobis auxilium ab occidentalium superbia, et fastu aderit? qui veritatem, neque norunt, neque dicere sustinent, verum falsis opinionibus praepediti illa nunc faciunt, quae in Marcello patrarunt. Nempe cum iis, qui veritatem ipsis annuntiant, contendentes, haeresim autem per seipsos stabilientes. Ego sane volebam ad eorum antesignanum* κορυφαῖον *scribere.* De patriarchia et jurisdictione Romani pontificis ne quidem cogitat Basilius. Sed eum vocat κορυφαῖον caeterorum, quia inter caeteros ejusdem sententiae eminebat, quod recte reddidit interpres per vocem antesignanum.

Tertio proferunt Augustinum, qui lib. 1. contr. Jul. c. 4. vocat Innocentium ecclesiae occidentalis praesidentem. Sed nihil inde aliud concludi potest, quam pontificem Romanum inter occidentis episcopos primum esse: nam Africani nullam jurisdictionem patriarchicam pontificis Romani in provinciam suam agnoscebant, ut colligere est ex gestis in causa Apiarii, de quibus alibi.

Demum objiciunt, Hieronymum, qui in lib. adversus Vigilantium, scribit *quid faciunt orientis ecclesiae, quid Agypti et sedis apostolicae? His*, inquiunt; *verbis trium patriarchatuum distinctos limites habemus. Orientis ecclesiae Antiocheni patriarchae sacrae ditioni subditi sunt, vel potius tota sunt illius ditio. Si tamen tres dioeceses Asianam, Ponticam et Thracicam exceperis. Aegypti finitimaeque ecclesiae parent Alexandrino patriarchae. Quaecumque supersunt ecclesiae, id est, occidentales, sunt sedis apostolicae, Romanumque episcopum, ut patriarcham agnoscunt, et venerantur.*

Respondeo, Hieronymum distinctos patriarchatuum limites hoc loco minime tradidisse, nec quidquam hic scripsisse, unde possint colligi. Tres praecipuas orbis dioeceses nominat, ut illarum auctoritate impugnatam a Vigilantio disciplinam defendat. At quam late pateant istae, nullatenus dicit. Adversarii vero illarum limites ita adsignant, ut omnem argumenti sui vim infringant, nam si ecclesiarum orientis nomine una tantum intelligitur dioecesis, exceptis aliis tribus, cur non pariter *sedis apostolicae* nomine intelligatur sola dioecesis sedi apostolicae peculiaris, seu vicariatus Romae?

Denique Sirmondus patriarchatum Romani pontificis per totum occidentem porrigi probat Graecorum recentiorum testimonio et confessione, qui ad canonem sextum Nicaenum ultro agnoscunt, totum occidentem ad patriarchatum Romani pontificis pertinere, ut Zonaras, qui ad hunc canonem haec habet: *Alexandrinum*, *igitur, episcopum iis, qui in Aegypto, Lybia, Pentapoli sunt, praesidere jubet, Antiochenum, subjectis sibi provinciis nimirum Coelesyriae, Ciliciae utrique, Mesopotamiae; at alios episcopos suis quemque regionibus praeesse; quemadmodum et ecclesiae*

*clesiae Romanae antistes, ut occidentales provincias regeret, mos obtinuit.* Adjungit huic Balsamonem et alios Graecos recentiores, qui fatentur patriarchatum Romanum extendi per totum occidentem. Unde Thessalonicensem, Corinthium, Nicopolitanum, Athenienfem, Patrensem metropolitanos a dioecesi Romani pontificis avulsos, et sedi Constantinopolitanae subjectos esse constat, tum ex notitia Graecorum, tum ex Romanorum pontificnm epistolis, Hadriani scilicet et Nicolai, qui provincias istas tamquam suas repetunt. Confirmat istud Sirmondus ex veteri Hieronymi dicto, qui in epistola ad Marcum haec ait: *Haereticum me cum occidente, haereticum me cum Aegypto, hoc est, cum Damaso Petroque condemnent.* Supponens tam occidentem Damasi dioecesim fuisse, quam Aegyptum Petri.

Verum haec omnino levia sunt, nam primo Graecorum istorum recentiorum auctoritatem majoris non facio, imo minoris, quam ipsius Sirmondi testimonium: illi enim de rebus istis loquuntur ex praejudicatis opinionibus, veterumque disciplinam ex ea, quae sua aetate vigebat, metiri solent. Et quum eo tempore, quo haec scribebant, Romani pontificis dioecesis ad multas occidentis provincias esset progressa, non examinarunt, utrum synodi Nicaenae tempore eosdem habuisset limites. Imo totum illi occidentem ultro concesserunt, ut facilius illum ab oriente arcerent: suum tantummodo curantes, et de alieno nihil solliciti. Ad ejusdem aevi disciplinam pertinet, quod pontifices Romani Macedoniam et Graeciam sibi avulsas queruntur, quia scilicet, ut observavimus, aliquam in haec loca auctoritatem sibi vindicarunt pontifices, et dioecesim suam istuc extendere conati erant Thessalonicensi episcopo vices suas committentes.

Quod spectat ad Hieronymi locum, nihil prorsus ad rem pertinet: nec enim ibi agit de dioecesibus, sed de fide Aegypti et occidentis. Quippe quum Hieronymus in Syria degens a nonnullis adcusaretur, ut fidem suam in tuto collocet, quum in oriente de religione dissensiones forent; occidentis autem et Aegypti episcopi unum sentirent, visum est illi fidem suam utriusque testimonio rectam ostendere. Nominat autem Petrum Alexandrinum et Damasum, quoniam cum isto totus occidens, cum illo Aegypti dioecesis integra fide ac communione jungebantur, non quod iste occidentis totius, ille Aegypti patriarcha foret. Eadem de causa Theodosius ecclesias tradi jussit iis, qui cum Damaso, Petro et aliis, quos in lege sua nominat, communicarent, quia scilicet quum illi fidem Nicaenam aperte profiterentur, necesse erat eos, qui cum illis communicabant et sentiebant, eamdem fidem profiteri, quum ergo omnes occidentales cum Damaso communicarent, atque, ut inquit Optatus, *commercio formatarum, in una communionis* societate concordarent, non secus ac Aegypti cum Petro Alexandrino, merito Hieronymus ad occidentis et Aegypti fidem cognoscendam, Petri ac Damasi fidem in medium producit. Atque haec de patriarchatus Romani limitibus, nunc de aliis agendum est.

Secundus inter patriarchas locus olim Alexandrino episcopo concessus est. Cur autem Antiochenum praecesserit, haud facile est dicere: hic valde desudant qui patriarchicam dignitatem a Petri fundatione repetunt, nam Alexandrinam ec-

clesiam a Petro fundatam non fuisse certum est. Rectius ille meo quidem judicio loquuntur, qui secundum locum Alexandrino praesuli concessum esse scribunt, eo, quod Alexandria foret secunda orbis civitas, quamquam id non ita liquido demonstrari potest.

Huic patriarchae concilii Nicaeni canone 6. jus in Libyam, Aegyptum et Pentapolim ex antiqua consuetudine vindicatur. Harum provinciarum nomine comprehenduntur eae omnes provinciae, quas in dioecesi Aegypti superius enumeravimus, quae praefecto augustali parebant.

Latius hunc postea patriarchatus sui limites extendisse, nullibi legimus, imo constat eum nihil quidquam in Africam occidentalem juris habuisse, nec eorum, quae in ea gerebantur, fuisse participem. Somniant igitur illi, qui totam Africam, prout tertia orbis pars est, patriarchatui Alexandrino attribuunt.

Tertium patriarchatus honorem sortitus est Antiochenus episcopus, cujus patriarchia orientis dioecesi finitur, nec enim unquam, ut fingunt nonulli, vel in universam Asiam, vel in caeteras imperii dioeceses, Asianam scilicet, Ponticam et Thracicam jus patriarchicum obtinuit. Id quippe expresse vetatur in concilio Constantinopolitano, et dioecefeon Asiae, Ponti et Thraciae cura illarum episcopis committitur. Nec unquam leges, Antiochenum episcopum jus patriarchatum in eas dioeceses usurpasse, aut cum Constantinopolitano episcopo illas invadente tamquam pro suis dimicasse. De caeteris autem Asiae magnae partibus haud difficile est demonstrare, Antiochenum episcopum nullum sibi jus in illas vindicasse. Nam verbi gratia, Frumentius licet Tyrius, Indorum, quos ad fidem converterat, episcopus, non ab Antiocheno, sed ab Athanasio Alexandrino ordinatus est, ut testis est Ruff. lib. 10. c. 9.

Idem Ruffinus lib. 11. c. 6. narrat Moysem Saracenorum episcoporum ordinatum fuisse ab episcopis orthodoxis Aegypti, quoniam deductus Alexandriam passus non erat se a Lucio Ariano episcopo Alexandriae ordinari. Qui mos Asiaticorum perseveravit ad Justiniani tempora: sub ea etenim Indi episcopum, ab Alexandrino praesule petiere, ut refert Elmacin. hist. Sarac. lib. 1. c. 12.

His tribus patriarchis duo postea juncti fuere, Constantinopolitanus scilicet et Hierosolymitanus, de quorum institutione, et jurisdictione paulo latius differendum est.

Bizantinus episcopus Heracleensi primum episcopo suffragabatur, ut ait Gelas. epist. 2. At postquam illa urbs a Constantino secunda orbis urbs facta est ejusque nomine donata, altius se extollere coepit ejus antistes, ac proprie metropoleos jugum excutere, in tantum, ut in concilio Constantinopolitano primus ei honoris post Romanum locus concederetur c. 3. *Constantinopolitanus habeat priores honoris partes* πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, *post Romanum episcopum*, *eo*, *quod sit nova Roma.* Sed circa canonem istum multa quaeri solent, quae nobis currentibus moram faciunt. Primo hujus γνησιότης revocatur in dubium a Baronio et aliis, qui canonem hunc commentitium et suppositum esse arbitrantur his rationibus moti.

1. Quod

1. Quod Anatolius a Leone per epiſtolam 56. exagitatus, nequaquam ſe auctoritate alicujus canonis a Conſtantinopolitano concilio conſtituti, defenderit. 2. Quod epiſcopi concilii conſtantinopolitani 2., ſeu potius 3. in epiſtola ſua ad Damaſum definitionis hujus non meminerunt. 3. Quod Timotheum Alexandrinum, in cujus praejudicium decretum iſtud latum fuerat, id tuliſſe non ſit probabile. 4. Quod ſuperiori canoni, in quo dioeceſes diſtinguuntur, contrarius eſſe videatur.

Verum hae rationes leviſſimae ſunt, nec quemquam movere debent, cum aliunde canonis hujus γνησιότης graviſſimis teſtimoniis fulciatur. Primo enim canonem hunc a concilio iſto editum teſtes ſunt Socrates et Sozomenus, ille lib. 5. c. 8. hic lib. 7. c. 9.. Deinde in concilio Chalcedonenſi, tum can. 28., tum ſeſſ. 16. col. 812. hic canon adducitur. Atque ipſe Lucentius ſedis apoſtolicae legatus agnoſcit hunc canonem centum quinquaginta patrum eſſe, queritur enim col. 809., *quod 318 conſtitutionibus poſtpoſitis, 150., qui in ſynodicis canonibus non habentur, mentionem tantum feciſſe noſcuntur.* Non negat hanc fuiſſe patrum 150. definitionem, ſed illius concilii ſanctiones in ſuo codice minime reperiri teſtatur. Similiter S. Leo ep. 55. ad Anatolium, et ep. 53. ad Pulcheriam queritur concilii Nicaeni ſanctionibus alias ante 60. aut 70. annos a quibuſdam epiſcopis editas praeferri. Quod de alio, quam de concilii Conſtantinopolitani canone 3. intelligi non poteſt. Praeterea licet propter hunc, caeteros ejuſdem concilii canones minime receperit eccleſia Romana, ut conſtat ex jam citatis locis; itemque ex Greg. lib. 6. ep. 31., et Nicolai I. Gelaſ. ep. 4. eos tamen ſuppoſitos eſſe numquam dixit, ſed a 150. patribus conditos agnovit, ut conſtare poteſt ex locis modo citatis. Demum in collectione Dionyſii Exigui, caeteriſque omnibus canonum collectionibus repeiuntur. Ad rationes adlatas reſpondere facillimum eſt.

Ad primam ex ipſomet S. Leone Anatolium concilii Conſtantinopolitani canone honorem ſuum defendiſſe conſtat, ut jam a nobis animadverſum eſt.

Ad ſecundam reſpondeo, ſeu potius tertii Conſtantinopolitani concilii epiſcopos canones a ſe conditos non enumerare: ſed rationem reddere pontifici, tum ſuae fidei, tum etiam adminiſtrationis eccleſiarum, ordinationis ſcilicet Nectarii et Flaviani: unde ne verbum quidem dicunt de Maximi Cynici eorumque, qui ab ipſo ordinati fuerant, depoſitione, de qua tamen unus editus erat canon.

Ad tertiam reſpondeo, forte Alexandrinum interceſſiſſe, et interceſſionis ejus nullam eſſe memoriam, forſan etiam non interceſſiſſe, vel quia quia ita aequum eſſe judicabat, vel quia obſtitit imperator, vel quia non magnum ſibi praejudicium hoc canone fieri exiſtimavit. Unde nec in concilio Chalcedonenſi ipſum, aut Antiochenum praeſulem interceſſiſſe legimus. Forſan etiam hic canon ante adventum Aegyptiorum editus eſt in primo concilio Conſtantinopolitano, cujus praeſes erat Meletius.

Ad ultimam reſpondeo, hunc canonem priori non eſſe contrarium, quia ſecundum tantum honoris locum Conſtantinopolitano tribuit epiſcopo, ſervatis ſingularum dioeceſeon privilegiis, quae nullatenus laedit hic canon. Nec enim

episcopo Constantinopolitano jus tribuit in Asianam aut Ponticam dioecesim quod nobis deinceps probandum est.

Concilii Constantinopolitani canone meram tantum honoris praerogativam Constantinopolitano episcopo concessam esse, non autem, ut quidam arbitrantur, in Thracicam, Ponticam et Asianam dioeceses auctoritatem, verba ipsa canonis aperte demonstrant: ita enim se habet. *Constantinopolitanus episcopus habeat* πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, *hoc est*, *privilegia honoris post Romanum.* Quis autem non videat haec verba nihil aliud sonare, quam meram honoris praerogativam, quemadmodum et in Nicaeno concilio ἀκολουθία τῆς τιμῆς, quae Hierosolymitano tribuitur episcopo, nihil aliud est, quam honoris privilegium; quis, inquam, somniet hujusmodi verbis Constantinopolitano antistiti tribui jurisdictionem in tres dioeceses, de quibus nulla ibi fit mentio? Nonne hoc est affingere concilio sententiam, quae ex ejus verbis exsculpi minime potest? Quid quod concilium diserte significat se noluisse quidquam Constantinopolitano episcopo concedere in dioeceses Asianam et Ponticam. Nam canone praecedenti, in quo limites istarum dioeceseon adsignantur, nulla conceditur in eas potestas ulli externo episcopo, imo tota illarum administratio episcopis suis tribuitur, et diserte vetatur, ne non *vocati episcopi ad alienas dioeceses accedant* ordinationis, vel alicujus ecclesiasticae administrationis gratia, quae prohibitio generalis est, et aeque Constantinopolitanum episcopum Thracicae dioeceseos exarchum complectitur, ac Ephesinum Asianae, aut Caesareensem Ponticae. Confirmat istud lex Theodosii statim post concilium lata, qua jubet imperator ecclesias Ponti et Asiae tradi, non iis, qui Nectario, sed qui nonnullis harum provinciarum episcopis communicarent.

Caeterum etiamsi Constantinopolitano episcopo nulla omnino jurisdictio patriarchica tribuatur canone concilii Constantinopolitani in dioeceses Asianam et Ponticam, imo nec ulla ibi mentio fiat ejus in Thraciam jurisdictionis: verisimile tamen est eum tum hujus postremae dioeceseos patriarcham fuisse, idque juris a Constantini tempore obtinuisse. Notum certe est, quanta tum temporis fuerit Constantinopolitani episcopi dignitas, ad quem Alexander Alexandrinus litteras de Ario scripsit, cujus communionem ipse Arius adeo expetiit, cujus sedem Eusebius et Eudoxius tam avide arripuere, hic relicta Antiochia patriarchali sede, ille vero Nicomediensi, quae metropolica est; cujus denique tanta fuit tunc temporis dignitas et auctoritas. Itaque verisimile omnino videtur Constantinopolim a Constantini temporibus sicut erat totius civilis, etiam ecclesiasticae dioeceseos in Thracia caput fuisse. Confirmant id, quaecumque a concilii Nicaeni temporibus, in variis conciliis gesta sunt, in quibus videmus episcopi Constantinopolitani semper primas fuisse partes: confirmat etiam subsequens episcoporum Constantinopolitanorum in Thraciam potestas, quam nullo repugnante habuerunt, et de qua cum nemine contenderunt. Itaque vix dubito, quin Bizantinus episcopus a temporibus Constantini dioeceseos Thracicae fuerit exarchus.

Post-

Poſtquam vero hanc dignitatem adeptus eſt, eximium inter reliquos honorem ambiit, quem ſibi canone tertio concilii Conſtantinopolitani deferri curavit, nec his contentus occaſione honoris ſibi conceſſi in vicinas Aſiae et Ponti dioeceſes aliquid juris ſibi arrogare coepit, eaſque demum imperatorum auctoritate fretus penitus invaſit, ſuoque patriarchatui adjecit, ſed quibus in gradibus fecerit, exponendum eſt.

Primum igitur haud ita multo poſt concilium Conſtantinopolitanum, Conſtantinopolitani epiſcopi variarum ſe dioeceſeon ordinationibus immiſcuerunt, idque nonnunquam ultro concedentibus metropolitis, nonnunquam etiam invitis.

Primum patriarchicae in alias dioeceſes juriſdictionis exemplum adduci poteſt judicium Nectarii in cauſa Bagadii et Agapii Boſtrenſis epiſcopi : ſed iſtud exemplum nullatenus eſt ad propoſitum : nam controverſiae iſtius judicium non tulit Nectarius patriarchico jure, ſed in concilio Conſtantinopolitano ſententiam dixit, cui aderant Theophilus Alexandrinus, Flavianus Antiochenus, Palladius Caeſareae et alii epiſcopi omnium dioeceſeon, a quibus illa confirmata eſt : caeteris equidem epiſcopis praefuit Nectarius, quia primum inter eos honoris locum concilii Conſtantinopolitani canone obtinuerat : ſed inde concludi non poteſt, aliquid eum juris in orientalem dioeceſim habuiſſe. Concilii iſtius Conſtantinopolitani acta extant tom. 2. Conc. col. 1152. Secundum exemplum repetitur ex facto Nectarii, qui Gerontium olim Ambroſii diaconum ab Helladio Caeſareenſi Nicomediae epiſcopum ordinatum deponere licet fruſtra tentavit, ut narrat Soz. lib. 8. c. 6. Verum haec ipſa narratio aperte demonſtrat metropolitanos dioeceſeos Ponti ab epiſcopo Caeſareenſi non a Conſtantinopolitano ordinatos fuiſſe : quandoquidem hic Gerontius ab Helladio fuerat ordinatus. Nec eſt, quod dicant contra canones ordinationem hanc ab eo factam fuiſſe, nec enim id ei objecit Sozomenus. Nectarius autem Gerontio ſacerdotium adimere conatus eſt ad preces Ambroſii, cujus diaconus fuerat Gerontius. At patriarchica in eum dignitate non eſt uſus, alioquin in ejus locum alium ordinaſſet epiſcopum, eumque de epiſcopatu, invitis etiam Nicomedienſibus, deturbaſſet, ut poſtea a Chryſoſtomo per vim factum eſt.

Hic enim eccleſiaſticae diſciplinae ſtudioſiſſimus cum audiſſet, *Aſiae finitimarumque provinciarum eccleſias ab indignis ſacerdotibus gubernari et alios quidem donis, alios gratia corruptos ſacerdotia vendere, Epheſum perrexit. Ac tredecim epiſcopis depoſitis, partim in Lycia, partim in Phrygia, partim in ipſa Aſia, alios in eorum locum ſubſtituit. Epheſinae autem eccleſiae, cujus epiſcopus tunc forte mortem obierat, Heraclidem praefecit, virum origine Cyprium . . . . ſed et Gerontium Nicomedienſi eccleſia expulit.* Haec refert Soz loco ſupra citato lib. 8. hiſt. c. 6.

Rem diligentius narrat Palladius in dialogo de vita Chryſoſtomi, ſcribit enim Antoninum ab Euſebio Valentinopolitano accuſatum fuiſſe in concilio, libellumque criminum ab eo prolatum, cui praefixum erat Chryſoſtomi, qui concilio aderat, nomen. Inter alia objiciebat ei, *quod pro lege ac decreto haberet ordinatio-*

*nes*

*nes episcoporum vendere pro modo redituum.* Conatus est primum Chrysostomus utrumque conciliare. At cum Eusebius nollet ab accusatione desistere, obtestareturque Joannem, ut de hac causa judicium ferret; facinus negante Antonino, judicium perfici non potuit: missi tamen in Asiam episcopi, ut de crimine Antonini fieret inquisitio, sed ante illorum adventum testes auro corrupti. Paulo post Antonino mortuo *continuo ex Asia partim a clero civitatis Ephesinae, partim ab episcopis decretum ad Joannem venit. Omnibus pavendo cum juramento orantibus, ut periclitanti ecclesiae opem ferret . . . Oramus*, inquiebant, *venerationem tuam, ut descendas et formam aliquam Ephesinae imponas ecclesiae, diutissime afflictae, hinc Arianis instantibus, inde nostris cupiditati avaritiaeque studentibus. Permulti enim insidiantur, ut lupi graves sacerdotalem sedem pecuniis rapere festinantes.* Ad horum itaque episcoporum preces in Asiam venit Joannes, et congregatis Lydiae, Asiae et Cariae episcopis 70. Heraclidem ordinavit, et sex episcopos simoniae reos episcopatu dejecit, aliosque in illorum locum instituit.

Porro haec narratio confirmat, Constantinopolitano episcopo nullam fuisse jurisdictionem in Asianam et Ponticam dioeceses.

1. Chrysostomus enim hujus causae judicium non suscepit ex officio, et quasi patriarcha, sed quia ultro ad ejus concilium ambae partes causam detulerant.

2. Non misit in Asiam episcopos Chrysostomus alio fine, quam ut de rei crimine inquirerent, quod cuivis arbitrio licitum erat.

3. Post mortem Antonini non ultro ad ordinationem Ephesini episcopi faciendam accessit Chrysostomus, sed eam dioeceseos episcopis, prout moris erat, reliquit. Ubi vero tum ab iis, tum ab Ephesino populo vocatus est, ut formam aliquam ecclesiae Ephesinae constitueret, non solus Heraclidem ordinavit, sed simul cum concilio dioeceseos, cujus judicio convicti episcopi depositi sunt. Nihil est in toto isto negotio, quod patriarchicam Constantinopolitani episcopi in Asiam potestatem fuisse demonstret. Imo multa occurrunt, quae contrarium plane suadeant.

4. Licet nihil non secundum ordinem fuisset, hac in re a Joanne gestum, propterea tamen apud omnes male audiit, et superbiae fuit accusatus. Asiani quidem statim post ejus mortem eodem Palladio teste ordinatos ab eo episcopos ejecerunt, et ab eo dejectos restituere. Quod equidem immerito factum esse agnosco, quia concilium dioeceseos istis ordinationibus consenserat, verumtamen Asiani id nunquam facere fuissent ausi, nisi causati essent eos a Constantinopolitano episcopo constitutos, cui nihil erat in provinciam suam juris. Advertit etiam Sozom., *quod tum ii, qui depositi erant, tum illorum necessarii, Joannem accusare coeperunt, quod rerum novarum in ecclesiis auctor fuisset; et contra morem institutumque majorum ordinationum jura immutasset.* Hoc autem dicere non potuissent illi, nisi primus sibi Ephesini episcopi ordinationem arrogasset.

Demum

Demum in synodo ad Quercum tom. 2. conc. col. 1328. Chrysostomus inde sumpta occasione accusatur, *quod aliorum invadat provincias, ordinetque ibidem episcopos.* Quae quidem licet ab ejus inimicis malevolo animo dicta sint, aperte tamen demonstrant, nullum canonibus fuisse datum jus ordinationum episcopo Constantinopolitano in Asiam et Pontum. Nam si ita res habuisset, ridicula fuisset omnino illorum accusatio.

Post Chrysostomum vero nulli, aut sane pauci Ephesini episcopi a Constantinopolitano ordinati sunt. Dicunt enim Asiani conc. Chlcedon. act. 11. col. 700. a Timotheo ad hunc usque episcopum viginti septem Ephesi ordinatos esse episcopos, excipiunt ii, qui Constantinopolitani episcopi partes tuentur, Castirium, Memnonem et Heraclidem, de caeteris id verum esse agnoscunt, sed eo confugiunt, ut dicant ordinatos illos fuisse cum consensu urbis suae archiepiscopi, quod ab iis dicitur quidem, sed minime probatur.

Haud tamen diffiteor, quin Chrysostomus caeteris Constantinopolitanis episcopis occupandarum Ponti et Asiae ordinationum viam aperuit. Nam Atticus, qui Joanni successit, episcopum Nicaeae in Pontica dioecesi ordinavit: refert enim Socrates lib. 7. c. 25. eum ordinandi episcopi causa Nicaeam venisse.

Idem Philippopoli in Thracia et Troade episcopum Sylvanum praefecit, ut testis est idem ibid. cap. 37., idemque Agapeto Synnadorum episcopo, qui Theodosium episcopum ejusdem urbis expulerat, scribit, ut episcopatum retineret, huicque persuadet, ut repulsam hanc patienter ferret, lege Socr. lib. 7. c. 3. Sisinnius Attici successor *mortuo Cyzicenorum episcopo Proclum urbis illius antistitem ordinavit. Sed dum ille eo profectionem pararet, praevertentes eum Cyziceni Dalmatium quemdam monasticae professionis virum episcopum sibi constituerunt.* His verbis id factum narrat Socrates lib. 9. c. 28. addens praeterea *id ab illis factum contempta lege, qua sancitum est, ne praeter sententiam episcopi Constantinopolitani, ulla fiat sacerdotis ordinatio. Porro legem istam ideo neglexerunt, quod solius Attici personae, haec praerogativa concessa videretur.* Hic videre est non modo Constantinopolitanos episcopos jus ordinandorum metropolitanorum in Asia et Ponto sibi vindicasse, sed et legem obtinuisse ab imperatore, ne quis ordinaretur episcopus praeter illorum sententiam, qua lege freti simplices episcopos etiam ordinare conati sunt: sed non paucos nacti sunt adversarios. A Proclo Constantinopolitano Thalassium Caesareensem episcopum ordinatum esse, refert Socrates lib. 7. c. 48., quum Caesareenses, mortuo Firmo, Constantinopolim venissent episcopum postulantes. Idem Proclus Ancyranum episcopum ordinavit, ut habetur in conc. Chalcedon. act. 16. col. 817. Ita paulatim Constantinopolitanus antistes patriarcharum in Asiam et Pontum jura invasit, quae concilio Chalcedonensi imperatoriisque edictis sibi confirmari curavit. Mirum etenim est, quantum ei detulerint Chalcedonenses patres, forte ut imperatoris voluntati morem gererent, ejusque urbem insignibus quibusdam privilegiis ornarent.

Act. 1. col. 115. cum recitatus fuisset ordo episcoporum Ephesini latrocinii, et quintus poneretur Flavianus Constantinopolitanus post Dioscorum Alexandriae, Julianum Romani episcopi legatum, Juvenalem Hierosolymorum et domnum Antiochiae, *orientales, et qui cum ipsis erant reverendissimi episcopi clamaverunt . . . Flavianus quare in proprio loco non sedit, Constantinopolitanum episcopum quare quintum posuerunt. Paschasinus reverendissimus episcopus dixit: Ecce nos Deo volente dominum Anatolium primum habemus, hi quintum posuerunt beatum Flavianum.* Hinc videre est ipsos etiam pontificis Romani legatos concessum a concilio Constantinopolitano episcopo primatus honorem agnovisse.

Act. 13. concilii col. 712. Nicomediensis et Nicaenus episcopi de jure metropolitico certantes, utrimque litteras Chrysostomi et Procli adlegant, quibus probatur eos aliquid sibi juris in Bithyniam arrogasse. Hoc autem peculiari observatione dignum est, quod cum Nicomediensis et Nicaenus de ordinatione episcopi in provincia sua decertarent, praesertim de ordinatione episcopi Basilinopoleos, metuens Aetius archidiaconus, ne propterea praejudicium inferretur Constantinopolitanae sedi, quae sibi licet immerito ordinationem episcoporum aliis metropolibus subjectorum vindicabat, haec post agitatam inter illos controversiam dixit: *Suggerimus vestrae magnificentiae rogantes, ut nullum praejudicium Constintinopolitanae sanctissimae sedi fiat, ex his, quae nunc interloquuti sunt sanctissimi episcopi, Eunomius quidem Nicomediae, et sanctissimus Anastasius Nicaeae, quaeque de illis constituta sunt, sanctissima enim Constantinopolitana sedes, aut ordinationem facit Basilinopoli cum reliquis, aut eam permittit fieri, sicut litteris, quae veniunt aut venerunt, ostendere possumus: et petimus, ut illae proponantur.* Circa hanc Aetii interloquutionem nihil definit concilium, sed tantum exclamant patres, ut canones teneant, canonibus satisfiat: judices autem sententiae suae haec addunt, *quaecumque autem Constantinopolitanae sanctissimae ecclesiae, de ordinationibus provinciarum competunt, haec suo ordine coram sancto concilio examinabuntur.* Nicomediensis vero gratias agit justitiae judicii, et diligere se profitetur Constantinopolitanum episcopum, sed *obtinentibus canonibus* κρατέντων τῶν κανόνων.

Act. 11. col. 700. ut jam saepius observavimus, misere deprecantur Asiani, ut ordinatio Ephesini in provincia sua fiat: iis se opponunt Constantinopolitani: concilium vero nihil aliud definit, quam ut canones obtineant. At clerici Constantinopolitani proclamant *ea, quae sunt sanctorum patrum 150. teneant, privilegia Constantinopolis ne depereant, ordinatio secundum morem ab archiepiscopo nostro fiat.* Res a judicibus in sequentem actionem differtur. At in ea nihil circa jura Constantinopolitani episcopi in ordinatione Ephesini pronuntiatur. Sed tantum uterque episcopus Ephesinus episcopatu spoliatur. Huc usque in concilio Chalcedonensi Constantinopolitani episcopi in Asiam et Pontum jurisdictio, multos nacta fuerat adversarios, nec ullum erat in ejus gratiam synodi judicium.

At ubi concilii finis adfuit, curavit Anatolius, ut jura sua in Asiam et Pontum canone synodi sancirentur. Res ita gesta est. Cum actione 15. propositum fuisset,

fuiſſet, ut ageretur de Conſtantinopolitanae eccleſiae juriſdictione, legati pontificis Romani diſceſſere, cauſati ſe talia non habere mandata. Nihilominus tamen judices juſſerunt, ut concilium haec inſpiceret. Tum epiſcopi in gratiam Conſtantinopolitanae ſedis canonem 28. condiderunt, cujus haec ſunt verba. *Sanctorum patrum decreta, ubique ſequentes et canonem, qui nuper lectus eſt, centum et quinquaginta Dei amantiſſimorum epiſcoporum cognoſcentes, eadem quoque et nos decernimus, ac ſtatuimus de privilegiis ſanctiſſimae eccleſiae Conſtantinopoleos novae Romae. Etenim antiquae Romae throno, quod urbs illa imperaret, patres haud immerito privilegia tribuerunt et eadem conſideratione moti* 150. *Dei amantiſſimi epiſcopi, ſanctiſſimo novae Romae throno aequalia privilegia tribuerunt, recte judicantes, urbem quae et imperio et ſenatu honorata ſit, et aequalibus cum antiquiſſima regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus eccleſiaſticis, non ſecus ac illam extolli et magni fieri, ſecundam poſt illam exiſtentem: ut et Ponticae, et Aſianae, et Thracicae dioeceſeos metropolitani ſoli: praeterea epiſcopi praedictarum dioeceſeon, quae ſunt inter barbaros, a praedicto throno ſanctiſſimae Conſtantinopolitanae ordinentur; unoquoque ſcilicet praedictarum dioeceſeon cum provinciae epiſcopis epiſcopos ordinante: quemadmodum divinis canonibus eſt traditum. Ordinari autem ſicut dictum eſt praedictarum dioeceſeon metropolitanos a Conſtantinopolitano archiepiſcopo convenientibus de more factis electionibus, et ad ipſum relatis.* Ex dictis colligere eſt alterum tantum e duobus privilegiis, quae Conſtantinopolitanus epiſcopus ſibi in dioeceſibus Aſiae et Ponti vindicabat, ei a ſynodo conceſſum. Non enim modo ordinationes metropolitanorum expetebat, ſed et praeterea nullos epiſcopos ſine conſenſu ac ſententia ſua ordinari volebat. Prius ipſi conceditur a concilio, poſterius non item, imo metropolitanis aperte confirmatur, exceptis epiſcopis barbararum eccleſiarum, quos a Conſtantinopolitano ordinari jubet. Demum ita epiſcopo Conſtantinopolitano metropolitanorum ordinationem concedit, ut merum ipſis honorem concedere videatur. Prohibet enim, ne id ab ipſo fiat, niſi praeceſſerit ſecundum morem conſentiens electio, quae ipſi referatur. Qua ratione compeſcit illorum patriarcharum ſuperbiam, qui inconſultis plebibus aut provinciae epiſcopis motu proprio vellent epiſcopos ordinare.

De hac concilii definitione actione ſequenti conqueſti ſunt legati pontificis: expoſtulant aliqua decreta poſt judicium, ſuumque diſceſſum ſancita eſſe praeter canones et eccleſiaſticas regulas. Reſpondet Aetius rogatos eſſe legatos, ut adeſſent, iis autem recuſantibus accepiſſe ſe mandatum a judicibus, ut id concilium inſpiceret. Jubent judices haec geſta relegi; canon iiſdem verbis refertur cum ſubſcriptionibus epiſcoporum.

Recitato canone Lucentius primum quaerit, utrum omnes ultro ſubſcripſerint, et an non aliquis coactus fuerit? Clamantibus omnibus neminem eſſe coactum, queruntur, quod neglectis concilii Nicaeni canonibus, 150. patrum regulas ſequuti fuerint: poſtulante autem Aetio, ut mandatum ſedis apoſtolicae proferrent, ex chartula illud recitant. Jubent judices canones ab utraque parte proponi. Paſcha-

ſinus canonem Nicaenum 6. ex codice ſuo refert, ſecretarius concilii ex codice ab Aetio ſibi tradito recitat eumdem canonem ſine additione *iſta eccleſia Romana ſemper habuit primatum.* Cui ſubjicit canonem 3. et 4. concilii Conſtantinopolitani. Iis recitatis judices inquiſiverunt, num epiſcopi ultro ſubſcripſiſſent; id cum pleriqne profeſſi eſſent, Euſebius Ancyrae paululum interlocutus eſt. Is praefatus ſibi nullum eſſe ordinandi deſiderium cum Gangris epiſcopum licet ad Gangrenſium preces ordinare noluerit, addit *rogare ſe, ut civitates pro ordinationibus non ſolvant.* Reſpondet Philippus presbyter Conſtantinopolitanus, *ex regula id ſublatum eſſe legibus et regulis haec vetita*, altaria eſſe munda. Euſebius autem regerit opinionem Anatolii apertam eſſe, ſed nullum eſſe immortalem, quaſi diceret, dum vos ordinationes dioeceſeon Conſtantinopolitano epiſcopo vindicatis, latiſſimam panditis viam ad ordinationes venales efficiendas. Licet enim Anatolius optimus antiſtes ab illa avaritia ſit alieniſſimus: erunt tamen poſt illum nonnulli, qui maximum inde vectigal auferent. Hic ab Euſebio quaeſivit Anatolius, a quo fuit ordinatus, reſpondet *ſe malo ſuo hic repertum a Proclo ordinatum eſſe.* Thalaſſius ad haec ait, quin pergimus ad dominum Anatolium, et ordinamus illum. His ita in utramque partem dictis judices ita pronuntiarunt.

*Ex his, quae geſta ſunt et ab unoquoque depoſita perpendimus ante omnia primatum et honorem praecipuum ſecundum canones antiquae Romae ſanctiſſimo archiepiſcopo ſervari debere. Oportet autem et ſanctiſſimum archiepiſcopum urbis regiae Conſtantinopolis novae Romae iiſdem honoris privilegiis frui et ipſum habere poteſtatem ordinandi metropolitas in Aſiana, Pontica, et Thracica dioeceſibus, ſecundum hunc modum, ut electione facta a clericis uniuſcujusque metropolis, et poſſeſſoribus atque clariſſimis viris ſuper haec et a reverendiſſimis epiſcopis provinciae, omnibus aut pluribus eligatur is, quem praefati dignum judicaverint. Referatur autem ob omnibus eligentibus ſanctiſſimo archiepiſcopo regiae Conſtantinopolis, ut penes eum ſit, ſi velit hunc, qui electus eſt, advenire et hic ordinari, aut ſecundum ejus permiſſionem in provincia epiſcopatum ex decreto ſortiri. Uniuſcujuſque tamen ſanctiſſimae civitatis epiſcopos, ordinari ab omnibus aut pluribus provinciae reverendiſſimis epiſcopis poteſtatem habente metropolitano ſecundum patrum canonem definitum, etiam nihil communicante illorum ordinationibus ſanctiſſimo archiepiſcopo regiae Conſtantinopolis, haec nobis placent. Quae autem videantur, ſibi ſanctum et univerſale concilium docere dignetur.* Hoc decreto judices canonem Chalcedonenſem confirmant, ſed illum explicant et arctiores poteſtatis Conſtantinopolitani epiſcopi limites adſignant. Primo enim diſerte vetant, ne alius ordinetur, quam, is qui a clero, populo, et epiſcopis univerſae provinciae electus fuerit, nec relinquunt liberam alterius eligendi poteſtatem. 2. Expreſſe definiunt ordinationem epiſcoporum eſſe debere metropolitanorum et epiſcoporum provinciae, nec participem ejus eſſe oportere epiſcopum Conſtantinopoleos. 3. De barbarorum eccleſiis nihil definiunt. Huic decreto omnes epiſcopi adclamatione conſenſerunt, ſolus interceſſit Lucentius Romani pontificis legatus, et contradictionem geſtis inhaerere petiit, attamen judices hanc interceſſionem parvi pendentes

dentes synodum his verbis concluserunt. *Quod interlocuti sumus, tota synodus adprobavit.*

De canone ipso hoc advertendum superest, in eo concilii Constantinopolitani canonem adduci non ad probandam episcopi hujus urbis in Asianam et Ponticam dioecesim jurisdictionem, sed tantum ad adserendum honoris primatum. Hoc enim unum probare poterat. Quare post haec verba, *secundam post illam existentem*, sensus perfectus esse debet, et punctum ibi poni, ut sequentia contineant tantum definitionem concilii Chalcedonensis non Constantinopolitani. Fatendum tamen est, utramque de industria non satis distinctam, ut viderentur Constantinopolitani patres etiam jurisdictionem in Asiam et Pontum episcopo Constantinopolitano concessisse.

Verum in epistola ad Leonem, qua petunt, ut decretum hoc suum non aegre ferat, jus ordinandorum metropolitanorum ex consuetudine tantum repetunt, *eam*, inquiunt col. 837. *consuetudinem, quae ex longo jam tempore permansit, quam habuit Constantinopolitanorum Dei ecclesia ad ordinandum metropolitanos provinciarum Asiae, Ponticae et Thracicae, et nunc synodali decreto confirmavimus.* Primatum vero honoris ex Constantinopolitani concilii decreto confirmant. Unde profecto liquet illis fuisse persuasum concilii Constantinopolitani canone primatum quidem probari, jurisdictionem autem in Pontum et Asiam, non item, alioquin eo pariter ad utrumque probandum usi forent.

Ubi concilii Chalcedonensis decretum accepit Leo, non parum commotus est, acrioresque scripsit ad Anatolium, Martianum et Pulcheriam litteras 53. 54. et 55., in quibus concilii Chalcedonensis sanctionem incusat veluti Nicaeni concilii regulis contrariam, non modo in eo, quod spectabat jus Constantinopolitani episcopi in Pontum et Asiam, verum etiam et circa primatum honoris, quem immerito Constantinopolitano episcopo concessum esse queritur. Eamdem sedis hujus praerogativam impugnant Romani pontifices Leonis successores, praesertim vero Gelas. Ep. 4. et Ep. 13. ad episcopos Dardaniae. Illis tamen repugnantibus et invitis Constantinopolitani episcopi, tum primatum honoris, tum etiam patriarchicam in Pontum, Asiam et Thraciam retinuere potestatem, *licet enim sedes apostolica contradiceret*, ut inquit Liberatus in breviario c. 13., *id quod synodo firmatum fuerat, imperatoris permansit quodammodo.*

Nam et Basiliscus in edicto apud Evagr. lib. 3. c. 7. jubet, ut provinciae, *quarum ordinationem sedes hujus regiae et gloriosae urbis*, (Constantinopoleos) *habuerat, reverendissimo ac sanctissimo patriarchae et archiepiscopo Acacio restituatur, manentibus scilicet in suis sedibus his, qui nunc sunt, Dei amantissimis episcopis, ita ut post illorum obitum nullum ex ea re praejudicium fiat juri ordinationis, quod competit sedi regiae hujus atque inclytae civitatis.*

Zeno Basilisci acta rescindens leg. decernimus 16. C. *de sacrosancta ecclesia, privilegia*, inquit, *et honores omnes super episcoporum creationibus et jure ante alios residendi, et caetera omnia, quae ante nostrum imperium vel nobis imperanti-*

 *bus*

*bus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter regiae urbis intuitu judicamus et sancimus.*

Denique Justinianus Novella 131. c. 2. *Sancimus*, inquit, *secundum ecclesiasticorum canonum definitiones, sanctissimum senioris Romae papam primum esse omnium sacerdotum; beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos novae Romae secundum habere locum post sanctum apostolicum senioris Romae; aliis autem omnibus sedibus praeponatur.*

Nec solum imperatorum auctoritate stetit Constantinopolitanae sedis dignitas et jurisdictio, verum etiam ecclesiae universae consensu. Nam canones synodi Constantinopolitanae et Chalcedonensis codicibus canonum ecclesiarum inserti sunt, et sequentibus saeculis, tum secundum honoris gradum, tum etiam jurisdictionem in Pontum, Asiam et Thraciam, nemine fere refragante, retinuit Constantinopolitanus antistes.

Deinde vero nondum hisce limitibus contenta hujus ambitio, patriarchatus sui limites ulterius extendere voluit, adeo nullum neque finem, neque modum habere potest insana dominandi libido! Itaque tempore Leonis Isauri hic imperator, Gregorio II. infensus, simul cum patrimoniis ecclesiae Romanae, quidquid inter Siciliam et Thraciam terrarum est, id est Illyricum, Epirum, Achaiam, et Macedoniam dioecesi Constantinopolitanae addixit. Quas quidem provincias frustra repetiit Adrianus primus in synodo Nicaena, quam septimam oecumenicam vocant, ut queritur ille in libello apologet. ad Carol. Magnum tom. 7. Conc. col. 962. Huic nova successit de Bulgaria concertatio; Bulgari enim primum circa annum 845. evangelii lumen Graecorum opera acceperant, eorumque rex nomine Bogaris ab episcopo baptizatus Michaelis nomen acceperat: hic postea circa annum 867. vel a Graecis alienatus, vel alia de causa Nicolaum I. Romanae ecclesiae episcopum adiit, ut ab eo de religione edoceretur. Ab isto missi sunt episcopi duo Itali, Formosus et Paulus, qui non multo post, sed defuncto Nicolao, rediere, et ejus successori Hadriano II. nuntiarunt, Bulgaros christianam fidem et Romanae ecclesiae jugum amplexos esse, misso insuper legato, qui Marinum peterent archiepiscopum sibi dari. Verum cum moras necteret Hadrianus, rex Bulgariae illas aegerrime ferens ad imperatorem Constantinopolim legatos misit, quaesituros, cui potissimum parere deberet Bulgariae tractus, an Constantinopolitano, an Romano. Res in concilio Constantinopolitano 4., vel saltem post concilium agitata est. Ignatius sui juris Bulgariam esse contendit, ejusdemque sententiae fuerunt trium sedium patriarchalium vicarii, repugnantibus licet Romani pontificis legatis. Inde Bulgari latinos sacerdotes expellunt, et graecos recipiunt. Post haec Joannes VIII. multis epistolis et duabus legationibus nihil non movet, ut Bulgaros sibi subjiciat: adeoque id ambiebat, ut Ep. 199. ad Basilium imperatorem scripserit, se Photium excommunicatum pro consacerdote et comministro habiturum, si modo Bulgariam suo juri vindicare nullomodo praesumpserit. Basilius, ad quem haec quaestio a concilio Constantinopoli tum temporis habito remissa fuerat, in gratiam Joannis defi-

nire

nire visus est. Verumtamen nihil propterea lucratus est Romanus antistes, nec enim revocati sunt episcopi graeci; et Bulgaria, et Michael ipse Bulgarorum rex Joanni parere noluit, atque inde factum est, ut Joannes ob denegatam sibi Bulgariae dioecesim furens * Photium anathemate damnarit, et ecclesiae utriusque pacem abripuerit. Ecce, quibus gradibus Constantinopolitana sedes, ad tantum dignitatis fastigium pervenerit, quae nunc a Barbaris oppressa sub saevissimi tyranni jugo vix quidquam pristini decoris obtinet. Sed de his alias, nunc pauca de Hierosolymitana ecclesia, quae quinta patriarchalis sedes adpellatur.

Ecclesia Hierosolymitana apud christianos maximo semper in honore fuit. Ejus administrationem caeteri apostoli ante dispersionem Jacobo fratri domini commisere, de primatu nihil contendentes, inquit Euseb. lib. 2. c. 1. quasi magnum aliquid tum temporis fuisset ecclesiae Hierosolymitanae praesidere. Jacobo multi successere, quorum catalogum texit Eusebius, quod argumento est, eos prae caeteris insignes fuisse. Firmilianus in epistola ad Cyprianum apud hunc 75. ecclesiae Hierosolymitanae ritus adducit, ut ostendat ea omnia, quae Romae observantur, non esse ab apostolis tradita, *quod*, inquit, *circa celebrandos dies paschae et circa multa alia divinae rei sacramenta, videat esse apud illos aliquas diversitates, nec observari illic omnia aequaliter, quae Hierosolymis observantur.* Unde constat magni nominis et auctoritatis fuisse tunc ecclesiam Hierosolymitanam. Inter patres concilii contra Paulum Samosatenum celebrati primus nominatur ab Eusebio lib. 7. c. 30. Helenus Tarsi et secundus Hymenaeus Hierosolymorum, cui postponitur Theotecnus Caesareensis. In concilio Caesareensi simul cum Theophilo Caesareensi synodo praeest Narcissus Hierosolymitanus.

In concilio Nicaeno c. 7. statutum est, *ut quoniam obtinuit antiqua consuetudo et traditio, ut Aeliae episcopus honoretur, habeat honoris consequentiam* ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, *metropoli propria dignitate servata.* Conceditur hoc canone honoris tantum primatus Hierosolymorum episcopo, sed nulla ei propterea jurisdictio tribuitur, imo tota metropoli ejus Caesareae conservatur. Hac forte de causa Macarius in concilii Nicaeni subscriptionibus Eusebio Caesareensi praeponitur. Verum occasione honoris sibi concessi nonnulla etiam sibi privilegia vindicavit antistes Hierosolymitanus. Narrat enim Sozomenus lib. 2. c. 20. a Maximo hujus urbis episcopo constitutum et ordinatum esse Macarium Diospoleos episcopum, quae urbs est Caesareensi metropoli subjecta. Idem Maximus synodum coegit ex Syria et Palaestina, in qua Athanasium in communionem recepit, ut testis est ipse Ath. Apol. 2. et Socr. lib. 2. c. 24.

Cyril-

* Id est, excandescens, subiratus; hoc enim significat vox latina furens: quod idcirco monui, ne quis eam in malam partem vocet. Vide de quaestione ista illustrissimum Marcam, initio operis de concordia.

Cyrillus vero de primatu cum Acacio aperte certavit, ut testis est Theodorit. lib. 2. c. 26. quapropter ab illo levi de causa depositus est. Ab istius judicio ad majus judicium provocavit Cyrillus, et in concilio Seleuciae habito inter episcopos consedit, ut videre est apud Theodorit. supra et Socr. lib. 2. c. 40. Iterum tamen in concilio Acacianorum Constantinopolitano depositus est, ut refert Soz. lib. 4. c. 25., qui recte advertit, causam inimicitiarum inter Acacium et Cyrillum hanc fuisse, quod *post susceptum Hierosolymorum episcopatum de jure metropolitano adversus Acacium episcopum Caesareae controversiam moverat tamquam apostolicam sedem obtinens.*

Haec in Cyrillum judicia in irritum misit concilium Constantinopolitanum, in quo Cyrillus pro episcopo habitus est, ut testes sunt episcopi Constantinopolitani concilii 3. in ep. ad occidentales apud Theodoritum lib. 5. c. 9., ubi ecclesiam Hierosolymitanam omnium ecclesiarum matrem vocant. Hierosolymitani episcopi usurpationem graviter reprehendit Hier. in Apol. ad Pammachium contra errores Joannis Hierosolymitani c. 15. *Tu,* inquit, *qui regulas quaeris ecclesiasticas: et Nicaeni concilii canonibus uteris. . . . . responde mihi ad Alexandrinum episcopum Palaestina quid pertinet? Ni fallor, hoc ibi decernitur, ut Palaestinae metropolis Caesarea sit, et totius orientis Antiochia: aut, igitur ad Caesareensem episcopum referre debueras, cui spreta communione tua communicare nos noveras, aut si procul expetendum erat judicium, Antiochiam potius litterae dirigendae. Sed novi, cur Caesaream, cur Antiochiam nolueris mittere, sciebas, quid fugeres, quid vitares, maluisti occupatis auribus molestiam facere, quam debitum metropolitano tuo honorem reddere.*

In concilio Ephesino Juvenalis inter primos sedit, et ipsi orientales agnoscunt eum jus ordinationis in aliquibus provinciis habuisse, ajunt enim in petitione ad imperat. tom. 3. Conc. col. 728. quosdam e suis ab ipso olim ordinatos, nec propterea ipsum incusant, sed illius praestigias et studia per Phoenicem secundam et Arabiam reprehendunt.

Attamen sanctus Leo Ep. 62. c. 4. ad Maximum Juvenalem incusat, quod Palaestinae principatum occupare conatus fuerit: *sicut etiam,* inquit, *in synodo Ephesina, quae impium Nestorium cum dogmate suo perculit, Juvenalis episcopus ad obtinendum Palaestinae provinciae principatum, credidit se posse sufficere et insolentes ausus per commentitia scripta firmare, quod sanctae memoriae Cyrillus Alexandrinus episcopus merito perhorrescens, scriptis suis mihi quid praedicta cupiditas ausa sit, indicavit, et sollicita prece multum poposcit, ut nulla illicitis conatibus praeberetur adsensio.* Nescio, unde habuerit sanctus Leo Juvenalem de Palaestinae principatu in concilio Ephesino egisse; nihil enim in actis hujus concilii de hac quaestione reperitur.

Ut ut sit, in eodem concilio Act. 4. col. 642. Juvenalis ipse sic suam commendat sedem: *oportebat quidem,* Joannem reverendissimum Antiochiae episcopum, *hac sancta et magna, et oecumenica synodo considerata confestim, ut de iis,*

*quae*

*quae sibi objiciuntur se purgaret adcurrere, reveritus etiam apostolicam sedem magnae Romae nobiscum considentem, ac obedire, et honorem deferre apostolicae ecclesiae Dei Hierosolymorum, per quam maxime consuetudo est et apostolica traditio, thronum Antiochenae ecclesiae dirigi et apud ipsam judicari.* Juvenalis in Antiochenum episcopum sententiam ferens, adrepta occasione Hierosolymitanae ecclesiae potestatem commendat. Sed nullum occurrit exemplum, quo probari queat Antiochenam sedem ab Hierosolymitana fuisse directam, nisi forte prae oculis habuerit apostolica tempora, cum in ecclesia Hierosolymitana occasione Antiocheni dissidii habitum est primum concilium, unde epistola ad fratres in Syria consistentes missa est.

Demum in concilio Chalcedonensi act. 7. tom. 4. conc. col. 613. et sequentibus, omnes concilii patres, atque inter alios Romanae sedis legati consentiunt, ut episcopus Hierosolymitanus tres habeat Palaestinas, relictis Antiocheno Phaeniciis duabus et Arabia. Eaque patrum sententia judicum decreto confirmatur. Exinde quinque sedes patriarchales numerari coeperunt hoc ordine, Romana, Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, et Hierosolymitana.

Caeterum si quis omnes orbis ecclesias quinque patriarchis subjectas fuisse arbitraretur, is non levi errore implicaretur. Erant etenim in variis locis episcopi αὐτοκέφαλοι, id est nulli subditi. Talis erat, ut jam diximus, Carthaginensis primas; talis etiam fuit in oriente Constantiensis episcopus, Cypri metropolitanus. Cum enim Antiochenus patriarcha per vim tentasset subjicere provinciam Cypri, et ordinandi jus ad se rapere praeter canones et consuetudinem, quae jam olim invaluerat: episcopi Cyprii concilium Ephesinum adiere, et coram eo de Antiocheni episcopi illicita usurpatione conquesti, synodi decreto et Constantiensis episcopi ordinatio, et liberrima provinciae administratio episcopis Cypri commissa est: addito, ut idem in aliis dioecesibus, et in omnibus provinciis servetur, ut nullus piissimorum episcoporum aliam provinciam occupet. Haec legere est act. 7. hujus concilii tom. 3. conc. col. 787. et sequentibus. Nec solum jus istud habuit episcopus iste, quamdiu in insula Cypri demoratus est, sed etiam cum post istud tempus in Hellespontum cum populo commigrasset ob incursiones barbarorum, eumdem honorem, idemque privilegium conservavit ei Trullana synodus c. 39. tom. 6. conc. col. 1166. quo statuitur, ut *illi jura a patribus Ephesinis concessa serventur, praesitque omnibus episcopis Hellesponti, et a suis episcopis ordinetur, plenaque fruatur αὐτοκεφαλία.*

Haud dissimili ratione in occidente, Gallia nulli certo patriarchae parebat, sed ab episcopis et metropolitanis regebatur. Pari regimine administrabantur Hispania, Germania et caeterae nationes iis remotiores. Barbarorum certe ecclesias nulli istorum patriarcharum subjectas fuisse haud dubium est. Has secundum *eam, quae a patribus obtinuit, consuetudinem gubernari*, jubet concilium Constantinopolitanum canone 2. id est ab iis episcopis pendere et regi, quibus id mos et consuetudo concessit. Sic Aethiopicae ecclesiae, Persicae, Indicae et aliae extra Roma-

num imperium a suis regebantur sacerdotibus, et nullius e quinque modo memoratis patriarchis potestati subdebantur.

## §. XII.

### *De juribus et privilegiis metropolitanorum.*

Primatis seu metropolitani jura et privilegia duplicis sunt generis; alia sunt honoris, alia potestatis, atque jurisdictionis, ut ex dictis facile colligi potest. Quod spectat ad honoris primatum seu πρωτοκαθεδρίαν, res clarior est, quam ut ulla explicatione indigeat. De potestate ac jurisdictione magis laborandum est. Haec autem in tribus praecipue consistit. Primo in jure ordinationis episcoporum provinciae. 2. In facultate convocandi concilii provinciae. 3. In superinspectione super universam provinciam, ut fides et disciplina in ea servetur.

Primum metropolitani jus idque antiquissimum est, ordinandi episcopos provinciae. Hoc autem sic fieri solebat. Clerus et populus urbis, cujus episcopus modo defunctus erat, episcopum eligebant, ut innumeris testimoniis probari posset; quia vero fieri non poterat, ut in eligendo non parum errarent, hominemque sacerdotio indignum, ad tantam dignitatem promoverent: electiones ab episcopis ordinatoribus examinandae et discutiendae erant. Quoniam vero magna fuisset orta turba, si cuivis passim episcopo licuisset episcopum ordinare, statutum est, ut episcopi electio confirmaretur ab episcopis provinciae, praesertim vero a metropolitano.

Ubi autem ille electionem secundum canones factam dignumque sacerdotio electum esse intellexerat, simul cum episcopis provinciae illum ordinabat. Caeterum circa istud metropolitani jus maxime advertendum est, illud ipsi cum caeteris episcopis fuisse quodammodo commune, nec enim illius erat solius aut electionem episcoporum examinare, aut ipsos postea ordinare, sed omnium provinciae episcoporum. Verum quia omnes simul adesse et convenire haud ita facile erat, alicui ipsorum major danda fuit auctoritas, cujus praesentia foret ad ordinationem necessaria, sine quo nemo posset episcopum ordinare, cuique firmitas eorum, quae gererentur, maxime tribueretur, hanc fuisse metropolitani in ordinationibus auctoritatem constat ex innumeris pene canonibus et testimoniis.

Concilium Nicaenum canone 4. *episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia episcopis ordinari, si autem hoc sit difficile, aut propter urgentem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus omnino eumdem in locum convenientibus et absentibus quoque suffragium ferentibus scriptisque consentientibus tunc electionem fieri. Eorum autem, quae fiunt in unaquaque provincia, firmitas* τὸ κῦρος *metropolitano tribuatur episcopo*: et canone 6. *Illud autem generaliter clarum est, quod si quis praeter metropolitani sententiam fuerit ordinatus*

epis-

*episcopus, hunc magna synodus definivit episcopum esse non oportere. Si autem communi cunctorum decreto rationabili et secundum ecclesiasticam regulam comprobato, duo aut tres propter contentiones proprias contradicant, obtineat sententia plurimorum.*

Post illud concilium idem ferme in synodo Arelatensi 2. hi duo canones confirmati sunt canone 50. *Episcopum sine metropolitano, vel epistola metropolitani, vel tribus comprovincialibus episcopis non liceat ordinare; ita ut alii comprovinciales epistolis admoneantur, ut se suo responso consensisse significent; quod si inter partes aliqua nata fuerit dubitatio, majori numero metropolitanus in electione consentiat*: et canone 6. *Illud autem ante omnia clareat, eum, qui sine conscientia metropolitani constitutus fuerit episcopus, juxta magnam synodum episcopum esse non debere.*

Concilium Laodicenum canone 12. *statuit, ut episcopi judicio metropolitanorum et eorum episcoporum, qui circum circa sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem.* Antiochenum canone 19. *episcopus praeter synodum et praesentiam metropolitani nullatenus ordinetur.* Constantinopolitanum 2. in epistola ad occidentales apud Theodorit. lib. 5. c. 9. *De administratione autem particulari singularum ecclesiarum, antiqua, ut probe nostis, obtinuit sanctio, et sanctorum patrum, qui Nicaeae congregati sunt, regulae, ut in singulis provinciis episcopi illius provinciae, et si illis placuerit una cum ipsis finitimi, prout utile judicaverint, ordinationes faciant.* Hanc additionem ut vicini advocentur, desumpsisse videntur illi ex synodo Sardicensi, canone 6. secundum graecam editionem.

Concilium Carthag. 2. c. 12. *Placet omnibus, ut inconsulto primate cujuslibet provinciae tam facile nemo praesumat, licet cum multis episcopis in quocumque loco sine ejus, ut dictum est, praecepto episcopum ordinare; si autem necessitas fuerit, tres episcopi, in quocumque loco sint, cum primatis praecepto episcopum ordinare*: et concil. Carth. 4. cap. 1. *Cum in his omnibus examinatus inventus fuerit plene instructus, tunc cum consensu clericorum et laicorum, et conventu totius provinciae episcoporum, maximeque in metropolitani praesentia vel auctoritate ordinetur episcopus.*

Concilium Taurinense primum c. 1. jubet, *ut is, qui adprobaverit suam civitatem esse metropolim juxta praeceptum canonum ordinationum habeat potestatem,* concilium Ephesinum act. 4. refert et confirmat canonem concilii 4. Nicaeni.

Chalcedonense concilium canone 25. et sess. ult. in decreto judicum metropolitani in ordinationibus episcoporum jura intacta servat adversus Constantinopolitanum antistitem, decernitque episcopum simplicem ordinari, sine consensu patriarchae, nec non canone 25. jubet, ut intra tres menses a metropolitanis ordinationes fiant.

Eadem de metropolitani jure sanciunt concil. Regiense c. 1. Arauf. 1. c. 21. Tarraconens. cap. 5. in quo speciatim decernitur, ut si non sit in metropolitana civitate ordinatus, sed per metropolitani litteras, duobus post ordinationem mensi-

 bus

bus metropolitanum adeat. Epaunense conc. c. 1. Aurelianense 4. c. 5. et quintum can. 10. Turonicum 2. canon. 9. Parisiense 3. can. 8. Tolet. 4. c. 18. et alia quamplurima. His addam aliquot summorum pontificum testimonia.

Innocentius primus in epist. ad Victricium c. 1. jubet, *ut nullus citra conscientiam metropolitani ordinare audeat episcopum.*

Bonifacius primus ep. ad Hilarium Patroclum, *reprehendit, quod nescio quem in aliena provincia ordinaret, praetermisso metropolitano contra regulas patrum.* Refert postea concilii Nicaeni canonem.

Leo Magnus epist. 84. c. 5. decernit, ut si *in electione episcopi partium inter se vota diviserint, is alteri metropolitani judicio praeferatur, qui majoribus et studiis juvatur et meritis.* Et ep. 89. reprehendit Hilarium, *quod ordinationes sibi omnium per Gallias ecclesiarum vindicaret, et debitam metropolitanis sacerdotibus in suum jus transferret dignitatem:* et cap. 6. *ordinationem sibi, ut jam diximus, singuli metropolitani suarum provinciarum cum his, quae caeteros antiquitate sacerdotii praeveniunt, restituto sibi per nos jure defendant.*

Et ep. 53. queritur *violari ab Anatolio provincialium jura primatuum*, eo quod episcoporum ordinationes sibi adrogaret ep. 93. *id statuentes*, inquit, *ut si quis fratrum in quacumque provincia decesserit, is sibi ordinationem vindicet sacerdotis, quem illius provinciae metropolitanum esse constiterit.* Idem videre est ep. 95. Hilarius papa ad Ascanium et episcopos Tarraconensis provinciae jubet, *ut nullus praeter notitiam metropolitani Ascanii consecretur antistes.*

Idem sanciunt Gelas. I. in ep. ad Natalem. Gregorius lib. 1. ep. 14. ad Constantium Mediolanensem lib. 7. indict. 2. ep 8. ad Innocentium et alios Sardiniae episcopos lib. 12. ep. 35. ad Augustinum Anglorum episcopum, et alii.

Sed etiamsi episcoporum ordinatio ordinario jure pertineret ad metropolitanum, nihilominus tamen si episcopos ordinare negligeret, is a caeteris episcopis ad id faciendum cogebatur, ut sancitum est canone concilii Chalcedonensis 25. *quoniam quidam metropolitanorum, quantum comperimus, negligunt commissos sibi greges, et ordinationes episcoporum facere differunt, placuit sanctae synodo intra tres menses ordinationes episcoporum celebrari; nisi forte necessitas inexcusabilis praeparet tempus dilationis extendi, quod si hoc minime fecerit, ecclesiasticae disciplinae subjaceat.* Idem ex canone concilii Sardicensis 5. secundum latinam editionem colligi potest. In concilio Aurelianensi 3. anni 538. c. 1. anno integro jubetur is metropolitanus a missis celebrandis abstinere, qui per biennium vacantem ecclesiam reliquerit.

Ex dictis demonstratum est, ordinationem episcoporum ordinario jure metropolitanorum esse, non patriarcharum. Hi tamen jam olim eam invadere conati sunt: sic Alexandrinus praesul post annum 400. ordinabat episcopos, non modo per Aegyptum, sed etiam per Lybiam et Pentapolim, ut ex Synesio, Isidoro et Moscho constat. In caeteris patriarchatibus experierunt primo patriarchae, ut ordinatio episcoporum a metropolitanis non fieret sine illorum consensu, scientia et consilio.

filio. Istud consilii dat Romanus patriarcha Innocentius I. Antiocheno patriarchae ep. 18. ad Alex. his verbis; *itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut metropolitanos auctoritate ordinas singulari, sic et caeteros episcopos, non sine permissu conscientiaque tua sinas episcopos procreari.* Hanc vindicabat in provincias sibi subditas auctoritatem Innocentius, eamdemque ab Antiocheno usurpari arbitratur, et ex se de aliis judicat.

Caeterum episcopis Romanis ita persuasum erat neminem patriarchatus sui ordinari debere citra consensum suum, ut expresse mandent Thessalonicensi episcopo, quem vicarium suum in Illyrico occidentali constituebant, ne his in locis ullam ordinationem *inscio se vel invito*, fieri patiatur. Lege epist. Siric. ad Anysium, et Sixti 3. ad episcopos Thessalonicae congregandos,

Idem jus adrogavit sibi Constantinopolitanus antistes in dioecesibus sibi subjectis, et ad illud confirmandum imperatoriam legem obtinuit, ut ex Socrate observavimus. Sed postea repulsam tulit in concilio Chalcedonensi, statutumque, ut metropolitani etiam sine ejus consensu episcopos ordinarent, et merito quidem: jus enim illud est metropolitanorum proprium, nec patriarchis competit, nisi cum aliqua necessitas urget, vel cum metropolitanus ipse vacuas relinquit ecclesias, quo tempore patriarcharum est laborantibus dioeceseos sibi subjectae ecclesiis subvenire, et ne quid ipsae detrimenti patiantur, providere.

Succedente vero tempore pontifices Romani ordinandorum per universum occidentem episcoporum potestatem non sine multa contradictione sibi vindicavere, et omnium metropolitanorum jura paulatim pessum dederunt.

Primum quidem metropolitica ordinationum jura ad se trahere conati sunt per concessionem pallii, eo enim dabatur a pontificibus, ut possent plena auctoritate suae provinciae episcopos ordinare: unde sequebatur hanc potestatem a pontifice metropolitanis simul cum pallio concedi. Hinc postea novo jure metropolitanis interdictum est universis functionibus episcopalibus, donec pallium recepissent, juramentumque fidei introductum est.

Secundo, ad pontificem Romanum devolutae sunt adpellationes judiciorum, quae a metropolitanis lata erant circa controversias, quae in electionibus occurrebant.

Tertio, si electores essent negligentes, aut si hominem minime idoneum elegissent, devolvebatur electio ad pontificem Romanum.

Quarto, Romano episcopo reservatum est jus admittendi cessiones episcopatuum, decernendique translationes et coadjutorias cum futura successione.

Demum confirmatio electionum omnium episcoporum ipsi concessa, quod jus concordatis confirmatum est.

Verumtamen ad duodecimum usque saeculum et amplius, sarta tectaque jura sua conservarunt in Gallia metropolitani.

Alcuinus seu quisquis alius auctor libri de divinis officiis c. 36. sic eligendi episcopi formam describit: *Cum episcopus civitatis fuerit defunctus, eligitur alius*

*alius a clero seu populo, fitque decretum ab aliis: et veniunt ad apostolicum*, id est metropolitanum, *cum suo electo deferente secum suggestionem, hoc est rogatorias litteras, ut eis consecret episcopum.*

In capitulis regum nostrorum insertus est canon 12. concilii Laodiceni, in quo ordinandi episcopi jus metropolitano et comprovincialibus reservatur. Hunc morem tunc in Gallia viguisse constat ex formulis, quae cum operibus Hincmari editae sunt tom. 2. conc. Galliae et tom. 8. conc. general. pag. 180. et sequentibus.

Concilium ad Saponarias in ep. ad episc. Brit. tom. 8. concil. col. 695. *statuit neminem praeter praesentiam aut consensum* archiepiscopi Turonum Herardi, *ordinari posse* apud Britones episcopum.

Ivo Carnotensis epist. 61. sic pro jure ordinationis cum Hugone decertat. *Verum*, inquit, *de eo quod consecrationem Nivernensis episcopi Augustoduni facere disposuistis: simpliciter dico paternitati vestrae, quia nec dispositionem vestram reprehendimus, quoniam reverentiae vestrae deferimus, nec tamen adprobamus: quia nec ex auctoritate, nec ex consuetudine ordinem hunc consecrationis habemus, neque in consuetudinem ducere, sine multa consideratione audemus. Timentes rei fieri sponsionis, quam metropolitanae sedi fecimus . . . . . cum ergo metropolitana sedes ad praesens ab hoc officio suspensa sit, possemus nos pro sede metropolitana confratribus nostris secundum consuetudines nostras, intra dioecesim hoc sacramentum consecrationis implere. Confirmata per ministerium vestrae legationis praetaxatae personae electione . . . quod si aliquando contigit penuria catholicorum episcoporum, vel aliqua alia necessitate cogente aliquem episcopum a comprovincialibus non fuisse consecratum, non debent haec exempla praejudicium facere legi communi, vel generali consuetudini. Attendat ergo discretio vestra, utrum hoc fieri liceat, et si liceat, utrum fieri expediat.* Idem epist. 138. *electionis*, inquit, *Fulconis vel alterius adsensum non dabimus, nisi quem aut cleri plebisque consensus elegerit, aut metropolitani judicium cum conniventia suffraganeorum habita legitima discussione probaverit.* Idem confirmatur ex Romanis pontificibus, qui ordinandorum episcoporum jus metropolitanis conservant: Stephanus VI., ut scribit Flodoardus lib. 4. Remensis hist., noluit populo et clero Lingonensi consentire, ut episcopum Theutboldum ordinaret; etiamsi jam electum, quia alium propria auctoritate Lugdunensis metropolitanus eis ordinarat episcopum, sed scripsit ad Lugdunensem inconcussum cujusque *ecclesiae privilegium* servare, volens ut Theutboldo manus imponeret. Promisit ille; sed promissis non stetit: clerus vero et populus suum electum Romam miserunt obnixe sibi illum consecrari petentes. Sed nec tunc Stephanus id agere adquievit, *volens, ut Lugdunensi ecclesiae concessum privilegium immutilatum consisteret.* Ideoque episcopo Lugdunensi iterato rescribens mandavit, ut quia concordi voto clerus et populus Theutboldum elegerat, aut ipsum consecraret, aut quid in eo reprehensibile judicaret, rescriberet; et cum neutrum Lugdunensis antistes praestitisset, Theutboldum *lamentabilibus Lingonensium precibus inclinatus Lingonensis ecclesiae episcopum*

*copum consecravit.* Prudenter omnino et moderate se gessit hic pontifex, nec enim ecclesiae Lingonensi periclitanti defuit, nec metropolitani jura violavit. Nam in ejusmodi casu cum metropolitanus contra canones et sine plebis ac cleri electione episcopum ordinat, patriarchae potissimum est ecclesiae afflictae subvenire, et ipsam ab iniquo metropolitani domino vindicare, cum praesertim admonitus in eadem contumacia perseverat.

Gregorius VII. ad Maguntinum metropolitanum scribit lib. 3. ep. 2., ut in locum Herimanni Bambergensis, simoniae convicti, et idcirco in synodo depositi, alium pastorem ecclesiae Bambergensi praeficiat.

Ante hos Nicolaus primus in simili causa idem judicium tulerat. In ep. ad Hilduinum 65. cum enim iste Cameracensem ecclesiam invasisset; ad eum scribit ipsum non posse episcopum consecrari, cum metropolitano Rhemorum provinciae, cui Cameracensis ecclesia subjecta erat, nullum debeat praejudicium irrogari: jubet ergo eum quantocius abscedere, ut possit episcopus a plebe eligi et ab archiepiscopo Rhemorum consecrari.

Joannes VIII. ep. 243. Hieronymum Lausanensem pro episcopo incunctanter agnoscit, eo quod ab episcopis consecratus fuerit proprio archiepiscopo causa infirmitatis praebente consensum. epist. 314. Hincmarum hortatur, ut Laudunensi ecclesiae idoneum praeficiat episcopum.

Idem cum ecclesia Genevensis esset pastore orbata, et Oteramus Viennensis episcopus nollet Optandum electum ordinare, ipsum ordinavit, *salvo deinceps ejusdem loci privilegio antiquae propriae metropolis.* Haec habentur in epistola Joannis 281. hunc Optandum Oteramus non modo non recepit, sed et in carcerem conjici curavit, quapropter incusatur et citatur ad synodum a Joanne ep. 292. addito mandato, ut Optandum emitteret e carcere, ni id faceret excommunicationem interminatus. His non motus Oteramus alium episcopum Genevensi ecclesiae praeficit, qua de causa graviter incusatur ab eodem ep. 295.

Urbanus II. in ep. ad Richerium Senonensem archiepiscopum Ivonem se consecrasse scribit episcopum Carnotensem, eo quod ille, ad quem scribit, electo a *Carnotensibus antistiti, cum ab eo consecrationis gratiam petivissent, manum imponere recusasset.* Pontifices illi inviti et necessitate cogente ordinationes episcoporum facere se protestabantur, nec audebant illud jus sibi sine aliqua peculiari causa vindicare. Innumera alia referri possent exempla, sed haec abunde demonstrant, primam ac praecipuam metropolitanorum potestatem in ordinatione episcoporum provinciae consistere.

Alterum ipsorum jus in facultate convocandi concilii provinciae situm est. Cum enim ecclesiasticae provinciae negotia in commune tractarentur, ita tamen ut sine episcopo metropolitano nihil fieri posset: illius fuit locum et tempus synodi indicere, et ad eam episcopos provinciae convocare, quod minus recte ab alio fieri potuisset. Hoc ergo jus etiam ante concilium Nicaenum metropolitanum ex consuetudine habuisse verisimillimum est.

At

At post concilium Nicaenum Antiochena synodus c. 20. id aperte metropolitano jus detulit. *Perficiatur*, inquit synodus, *metropolitano provinciales episcopos admonente secundam synodum idibus Octobris futuram . . . . nec ullis liceat synodos per se facere sine iis, quibus creditae sunt metropoles.* Tunc ex eodem concilio c. 16. *perfecta dicitur ea synodus, cui una quoque adest metropolitanus.*

Quin etiam canonibus sancitum est, ne episcopi a metropolitano vocati venire recusent; et poenae in contumaces latae can. Laod. 40. *Quod non oporteat episcopos ad synodum vocatos contemnere; sed protinus ire et docere, vel discere ea, quae ad correctionem ecclesiae et caeterarum pertinent rerum; seipsum vero qui contempserit, adcusavit; nisi forte per aegritudinem ire non possit.* Idem statuitur canone 76. codicis ecclesiae Africanae et canone 19. concilii Chalcedonensis, in quo metropolitani judicio relinquitur, ut synodi locum eligat. Eamdem disciplinam Gallicani episcopi in conciliis suis sanxerunt, Arelatensi 2. c. 18. et 19., in quo praeterea cavetur, *ut is, qui infirmitatis causa adesse non potuerit, personam vice sua ad synodum dirigat.* Ac insuper excommunicatione plectitur is, qui adesse neglexerit. Item c. 29. conc. 1. Araus Agathensis can. 35. Aurel. 5. c. 18. 1. Turonensis 2. c. 1. anni 567. et Meldensis anni 845. c. 2. etc.

Tertium metropolitanorum jus consistit in quadam inspectione super totam provinciam, seu generali cura, ut omnia secundum canones, rectumque ordinem fiant, utque provinciae episcopi officio suo fungantur. Qua de causa vetitum est episcopis aliquid majoris momenti sine metropolitanorum auctoritate et consilio gerere canone apostolorum 34. et Antiocheni concilii 9. Haec autem inspectio ad varia extenditur.

Primo metropolitanus judex est episcoporum suae provinciae et dissidiorum ecclesiasticorum, quae sunt adversus ipsum episcopum, non quidem solus, sed simul cum synodo provinciae; id habes ex conc. Chalcedonensis c. 9. et 17. item ex conc. Cath. 3. can. 6. et 7. Tolet. 3. cap. 20. Aurel. 5. c. 17. Matisconensis 2. c. 2. Innumera certe sunt exempla episcoporum a metropolitanis suis in synodis provincialibus ob varia delicta depositorum, quae referre necesse non est.

Secundo metropolitanus pariter cum synodo judex est adpellationum, quae fiunt a sententia episcoporum. Hanc synodo provinciae metropolitanoque potestatem tribuit concilium Nicaenum c. 5. Antiochenum canone 12. et 20. Sardicense can. 17. Carthag. 2. can. 8. quod etiam in jure novo servatum est.

Tertio, si propter negligentiam aut malitiam episcopi sui ecclesia aliqua detrimentum patiatur, metropolitani est, vel episcopum ad officium compellere, vel laboranti ecclesiae succurrere. Hinc Hilarus papa ep. 3. ad Ascanium metropolitanum scribit: *Tuae sollicitudinis est, frater charissime, omnia debita tibi auctoritate tueri, et illicitis non modo non praebere adsensum, sed etiam cuncta, quae contra regulam facta repereris, coercere.* Atque haec metropolitani cura ad bona etiam temporalia extenditur, ut intelligere est ex can. 11. septimae synodi, quo statuitur, *ut si episcopi nolint in ecclesiis suis oeconomos constituere, ii constituantur a metropolitano*

ne, et in concil. Tol. 3. c. 20. *Officium et potestatem esse*, aiunt, *metropolitani, sicut et exactiones indebitas suorum suffraganeorum compescere et moderari: ita et episcopum fraudatorem bonorum suae ecclesiae corrigere.*

Quarto, sine metropolitani sententia et adprobatione non licet episcopo ab ecclesia sua discedere, hoc sancitum est in Antiocheno concilio can. 11. et 15. et *Sar*dicensi c. 7. et 96. idque monet Gregorius lib. 7. indict. 2. ep. 8. et 61.

Quinto, metropolitani est docere provinciam, et si quis erraverit, eum erroris admonere, de hoc ejus officio lege S. Leonem epist. 50. et 88. Hilarum ep. 3. item conciliorum Tolet. 11. c. 2. Arelat. 4. c. 3.

Uno verbo ut caetera metropolitanorum munia praetermittam, tenetur in provincia, quantum potest boni, procurare, et totis viribus, quidquid in ea fit mali, impedire, servatis tamen regulis, servato ordine, et intacta episcopi cujusvis in suam ecclesiam potestate, cui secundum canones ejus administratio ita concredita est, ut nihil in eam directe possit metropolitanus, sive in iis, quae pertinent ad ordinationes presbyterorum et diaconorum, sive in iis, quae speciale ecclesiae regimen spectant.

Praeterea nihil fere potest metropolitanus sine consensu et consilio comprovincialium episcoporum, nisi forte in iis, quae admonitionis tantum sunt, aut exhortationis, vel certe in iis, quae moram nullam patiuntur, quo in casu debet metropolitanus prudenter et secundum ecclesiasticas regulas id praestare, quod differri non potest, ita tamen ut fiduciario tantum decreto haec statuat; quod non aliter ratum sit, quam si episcoporum totius provinciae consensus accesserit.

## §. XIII.

### *De privilegiis exarchorum seu patriarcharum.*

Patriarchae non secus ac metropolitani jura et privilegia duplicis sunt generis, honoris scilicet et potestatis. De honoris primatu nihil dicemus: ex dictis enim constat patriarchas et exarchos caeteros episcopos honoris praerogativa plerumque praecessisse, si Hierosolymitanum et Constantinopolitanum episcopos excipias, quibus ante acceptam patriarchicam jurisdictionem concessum est, ut nonnullos patriarchas honore superarent.

Potestas et jurisdictio ad ordinationes metropolitanorum extenditur, synodi dioecefeon convocandae facultatem, et aliquam super dioecesim universam inspectionem.

Quod spectat ad primum patriarcharum jus, nec antiquissimum illud est, nec ubique observatum. Olim enim metropolitani ab episcopis comprovincialibus ordinabantur. Sed quia post mortem metropolitani inter episcopos comprovinciales nullus occurrebat majoris auctoritatis, a quo possent dissidia, quae inter episco-

pos provinciae nasci poterant, componi, procedente tempore consuetudo haec invaluit, ut post electionem metropolitani a clero et populo, itemque confirmationem ejus ab episcopis comprovincialibus, patriarcha totius dioeceseos adiretur, ut is metropolitanum consecraret; et id juris ex consuetudine habuerunt in singulis suis dioecesibus patriarchae. Et quidem in concilio Chalcedonensi, quod patriarcharum privilegia exacte noverat, episcopo Constantinopolitano simul cum patriarchatu istud juris concessum est. Idem de Antiocheno adfirmat Innocentius papa ep. 18. ad Alexandrum Antiochenum, *sicut metropolitanos auctoritate*, inquit, *ordinas singulari*. De Alexandrino et Romano res est extra dubium; advertimus enim antea illos non modo metropolitanos, sed et universos patriarchatus sui episcopos ordinasse. Certum quoque est jus ordinandi metropolitanos intra Palaestinas Hierosolymitano praesuli delatum esse act. 7. concilii Chalcedonensis, quibus evidenter ostenditur, procedente tempore patriarchas jus habuisse ordinandorum per universam dioecesim metropolitanorum.

Ipsi autem patriarchae ordinari solebant ab episcopis ex dioecesi universa, praecipue vero ex ea provincia, cujus metropolis erat patriarchalis sedes.

Romanum episcopum ab Ostiensi episcopo vicino, non ab aliquo metropolitano olim ordinari consuevisse testis est S. Augustinus in breviculo collat. 3. c. 5. Ad ejus tamen ordinationem plurimos Italiae episcopos convenisse, patet ex ordinatione Cornelii, quem Cyprianus epist. 57. episcopum dicit esse factum *a plurimis collegis*. E contra vero ordinatio Novatiani traducitur, eo quod a tribus tantum episcopis Italiae ordinatus foret. Eum vero morem Romani episcopi ordinandi diu viguisse docet nos libellus cleri Romani, oblatus Honorio imperatori anno 418. de Bonifacii electione, in quo haec habentur: *Post abscessum S. Zozimi papae ecclesiae catholicae urbis Romae, ut fieri mos volebat atque ipsa religionis disciplina, plures in unum convenimus sacerdotes . . . . . . venerabilem virum Bonifacium invitum adclamationibus totius populi ac consensu meliorum adseruimus divinae institutionis ordine consecratum. Nam subscribentibus plus minus septuaginta presbyteris astantibus novem diversarum provinciarum episcopis, benedictionem competenti tempore constat fuisse celebratam.* Ex parte vero Eulalii, qui tum Romanum ambiebat episcopatum, aderant etiam nonnulli episcopi, ut constat ex commonitorio Honorii ad synodum, quae ob controversiam istam congregata fuerat, quo in commonitorio jubet, ut hi episcopi, quos utriusque ordinationibus interfuisse constabat, judices minime sederent: sed maxime gloriabatur Eulalius Ostiensis episcopi patrocinio, qui licet senex, aeger ac prope moriens, fuerat accitus, ut Eulalium ordinaret Ex his et aliis similibus exemplis constat, olim mortuo Romano pontifice quamplures episcopos ex vicariatu Romae, ac praecipue vicinos in urbem venisse, ut electum a clero populoque Romano antistitem ordinarent, manum ordinario imponente episcopo Ostiensi.

Alexandrinus quoque patriarcha ab episcopis dioeceseos ordinatus legitur, sic Athanasium a se secundum vota cleri et populi ordinatum esse Alexandriae episcopum.

copum, teſtes ſunt centum patres ex Aegypto univerſa, Alexandriae congregati in epiſtola ſua apud Athanaſium apol. 2. pag. 565. editionis Commelianae, et Arianos, qui ejus ordinationem clanculum a ſex aut ſeptem epiſcopis factam eſſe criminabantur, mendacii arguunt. Julius item in epiſtola ſua queritur, in locum Athanaſii Gregorium eſſe contra canones conſtitutum epiſcopum Alexandriae, nec a plebe poſtulatum, nec ab epiſcopis Aegypti ordinatum, ſed illuc miſſum ab extraneis epiſcopis triginta manſionibus ab urbe Alexandria diſſitis. Mortuo Athanaſio ſucceſſit Petrus, in cujus ordinatione teſte Theodorito lib. 4. cap. 26. vicini epiſcopi Alexandriam confluxerunt. Poſt multos annos Proterium praeſentibus epiſcopis Aegyptiis epiſcopum eſſe ordinatum teſtatur Liberatus in Breviario cap. 15. Similiter Joannes Talaia ordinatus dicitur ab epiſcopis, clericis et monachis Aegypti. Idem ſcriptor mentionem faciens ordinationis Theodoſii, qui Timotheo Alexandrino ſucceſſit, ſic deſcribit modum inthronizandi archiepiſcopi Alexandrini c. 20. *Conſuetudo*, inquit, *eſt Alexandriae illum, qui defuncto ſuccedit, excubias ſuper defuncti corpus agere manumque dexteram ejus capiti imponere, ut videatur manibus ſuis accipere collo ſuo B. Marci pallium, et ſic legitime ſedere.* Quae ſequuntur ordinationes epiſcoporum Alexandrinorum, Pauli ſcilicet, Zoili et Apollinarii, extra ordinem factae ſunt, ac proinde non poſſunt in exemplum trahi.

Antiochenae eccleſiae praeſul ordinari ſolebat ab epiſcopis orientis: Sic Domnus ab univerſa ſynodo epiſcoporum orientis Antiochiae congregata, ſublato Paulo Samoſateno, epiſcopus eſt ordinatus, ut teſtes ſunt ipſi hujus ſynodi patres in ep. ſua encyclia apud Euſeb. lib. 7. c. 37. Euſtathius ad eamdem ſedem evectus fuerat communi epiſcoporum omnium ſuffragio, teſte Theodorito lib. 1. c. 7. Euſtathio dejecto ſuffragia epiſcoporum in Euſebium inclinabant, ſed imperator ad ejus preces id vetuit juſſitque epiſcopis, ut alium ordinarent, quod et fecerunt. Ad ordinandum Meletium epiſcopos ex diverſis provinciis vota ſua contuliſſe teſtis eſt Theodoritus lib. 2. c. 31. Nullibi vero diſertius deſcribitur, quo pacto fieri conſueviſſet ordinatio epiſcopi Antiocheni, quam in epiſtola concilii Conſtantinopolitani apud Theodoritum lib. 5. c. 9. *antiquiſſimae vero veraeque apoſtolicae Antiochenſium in Syria eccleſiae, in qua venerandum chriſtianorum nomen primum innotuit, reverendiſſimum et religioſiſſimum Flavianum, tum illius provinciae, tum orientalis dioeceſis epiſcopi in unum congregati communi ſuffragio epiſcopum ordinarunt, univerſa eccleſia communi conſenſu et quaſi uno ore eum honorante.*

Ubi vides, Antiochenum praeſulem non ſolum ab epiſcopis provinciae, ſed et ab aliis epiſcopis, aliarum intra illius dioeceſim provinciarum fuiſſe ordinatum, qua in re elucet patriarchalis ſedis dignitas. Nam Hieroſolymorum epiſcopum, qui nondum erat patriarcha, non a dioeceſeos ſed tantum a provinciae epiſcopis ordinatum fuiſſe ſtatim dicunt. *Hieroſolymitanae autem*, inquiunt, *eccleſiae, quae mater eſt omnium eccleſiarum reverendiſſimum ac religioſiſſimum Cyrillum epiſcopum eſſe judicamus, qui canonice ab epiſcopis provinciae olim fuit ordinatus.* Porro laudatam a ſynodo ordinandi patriarchae Antiocheni formam adprobat Simplicius pon-

tifex Romanus ep. 14. ad Zenonem, in qua laudat imperatorem, quod ſcripſiſſet, *ut deinceps ſecundum ordinationem patrum orientali ſynodo creatio Antiocheni pontificis reſervetur.* Et poſtea commendat ejus ea de re ſponſionem, quod poſthac in Antiochena *urbe, veteri ſervato more a comprovincialibus ſuis epiſcopis ordinetur.*

Bizantinae eccleſiae ſacerdotem quamdiu Heracleenſi metropolitae ſubjectus fuit, ab eo et ab epiſcopis ordinatum fuiſſe dubium nullum eſſe poteſt. Ubi vero patriarchalem honorem iſta ſedes ambire coepit, hujus epiſcopus non ſolum a provinciae, ſed et a dioeceſeos epiſcopis eſt conſtitutus: ita Nectarius a ſynodo Conſtantinopolitana ordinatus, et ante eum Gregorius Nazianzenus a Meletio totaque ſynodo fuerat in throno conlocatus. Mortuo Nectario quamplures epiſcopi ad ordinationem Joannis Chryſoſtomi Conſtantinopolim venerunt, a quibus ille eſt ordinatus invito Theophilo, qui cum primum ordinationi ejus obſtitiſſet, tandem ei conſenſit. Vide Sozomenum lib. 8. c. 2. Caeteros autem deinceps epiſcopos Conſtantinopolitanos, ab epiſcopis provinciae ac dioeceſeos ordinatos eſſe vix ullum poteſt eſſe dubium. Haec enim erat generalis regula, quam concilii Conſtantinopolitani tertii patres veluti communem et ubique in oriente obſervatam tradunt, ut ex *ſingulis provinciis epiſcopi illius provinciae et ſi illis placeret una cum ipſis finitimi, prout utile judicarent, ordinationes faciant.* Haec autem clauſula *una cum eis finitimi*, locum ſemper habuit in magnis illis ſedibus, quae non ſolum provinciae, ſed etiam dioeceſeos erant capita. Conveniens etenim erat, ut quoniam in univerſam dioeceſim aliquam habebant auctoritatem, ab univerſis ejus epiſcopis aut ſaltem ex eorum conſenſu ordinarentur. Hac de cauſa epiſcopi Epheſini ab Aſianis omnibus ordinabantur, ut jam obſervavimus, ubi de actione ſeptima Chalcedonenſis mentionem fecimus, in qua tantopere laborarunt Aſiani, ut jus iſtud ſibi conſervaretur, quia ſcilicet hoc ſublato Epheſinus epiſcopus amittebat patriarchatum ſuum, ac tum ipſe, tum caeteri Aſiani ſubjiciebantur Conſtantinopolitano patriarchae.

In caeteris vero totius orbis provinciis, ubi nulli erant patriarchae, metropolitani vulgo ordinabantur ab epiſcopis provinciae raro adjunctis finitimis. Inde in concilio Epheſino epiſcopi Cyprii obtinuere, ut ſecundum antiquum morem illorum metropolitanus ἀντοκέφαλος ab inſulae epiſcopis inconſulto Antiocheno ordinaretur.

In Italia Mediolanenſis antiſtes totius vicariatus Italiae exarchus a ſynodo epiſcoporum Italiae ordinabatur, ut conſtat ex ordinatione Ambroſii apud Theodorit. hiſt. lib. 4. c. 7. At temporis progreſſu Romani pontifices ad epiſcopi Mediolanenſis ordinationem conſenſum ſuum requiri voluerunt, ut conſtat ex Greg. lib. 2. Ep. 31.

In Africa vero Carthaginenſis epiſcopus totius dioeceſeos primas ordinabatur ab epiſcopis vicinis, ut conſtat ex Auguſtino in breviculo collationis diei tertiae.

tiae c. 5. ubi objicientibus Donatiſtis, quod non fuiſſet princeps a principe, hoc eſt primas provinciae Carthaginenſis a primate Numidiae, ordinatus, reſpondet eccleſiaſticam conſuetudinem eſſe, *ut non Numidiae, ſed propinquiores epiſcopi eccleſiae Carthaginenſis epiſcopum ordinent.*

In Hiſpania, Gallia, caeteriſque provinciis nulli proprie dicti patriarchae erant, atque idcirco in iis ordinationes metropolitanorum fiebant ab epiſcopis provinciae. De Hiſpania conſtat ex concilii 4. Toletani Canone 10. et Tarraconenſis Can. 5. prioris hoc eſt decretum, *epiſcopus comprovincialis ordinandus eſt, ubi metropolitanus elegerit: metropolitanus autem nonniſi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus.*

De Gallia idem demonſtratur ex concilio Arelatenſi primo Can. 20., in quo generatim ſtatuitur, ut quilibet epiſcopus a ſeptem epiſcopis ordinetur. In ſynodo Aurelianenſi ſecunda Can. 7. *antiqua haec renovatur formula inſtitutionis, quam per incuriam videbant amiſſam,* verba ſunt ſynodi, *ut ſcilicet metropolitanus ordinetur a comprovincialibus in unum congregatis.* At ſequens concilium ibidem anno 538. convocatum Can. 3. novam conſuetudinem renovavit, *ut metropolitani a metropolitanis, omnibus, ſi fieri poteſt, comprovincialibus praeſentibus ordinentur.*

Poſthaec tempora Yvo cum Lugdunenſi praeſule pontificis ordinationes ſibi vindicante pro comprovincialium jure fortiter decertavit: cum enim ille exigeret, ut Senonenſis epiſcopus electus profeſſionem canonicam ſibi faceret, obſtitit hic, idque canonibus contrarium eſſe aſſeruit. *Cum ergo,* inquit Ep. 60. *tam iſta quam alia generalia inſtituta tam abſolute conſecrationem metrpolitanorum contineant, miramur, cur privatis legibus et novis traditionibus, veteres traditiones et conſuetutines removeri contenditis, praecipiendo, ut Senonenſis electus ante conſecrationem ſuam vobis praeſentetur.* Uno verbo haec fuit vetus eccleſiae forma teſte Gelaſio papa Ep. ad Natalem, *ut obeuntes epiſcopos, in eadem regione metropolitanus ſuus debeat ordinare, eumdemque ipſum metropolitanum, ſi humana morte tranſierit, comprovinciales epiſcopi ſtudeant* ordinare. Quod etiam novo jure non omnino ſublatum videtur, ut conſtat ex reſponſo Lucii III. de tempore ord. *ſi archiepiſcopus,* inquit, *fuerit ordinandus, omnes epiſcopi ejuſdem provinciae ad ſedem metropolitanam conveniant, ut ab omnibus ordinetur; reliqui vero comprovinciales epiſcopi, ſi neceſſe fuerit caeteris conſentientibus a tribus juſſu archiepiſcopi poterunt ordinari.*

Ex dictis abunde, ut puto, demonſtratum eſt Romanum pontificem nec epiſcopos, nec metropolitanos extra vicariatus Romae limites inſtituiſſe, tantum abeſt, ut ejus juris fuerit omnes orbis patriarchas et cunctos occidentis metropolitanos ordinare. Hoc vero cum diffiteri non poſſint, qui putant divinum Romani pontificis privilegium eſſe ubique epiſcopos aut ſaltem metropolitanos ordinare, eo recurrunt, ut dicant eum orientis patriarchas, et occidentis epiſcopos non ordinaſſe, defectu voluntatis, non autem defectu poteſtatis: quia ſcilicet uti nolebat jure, quod ſibi competebat. Quaſi vero Romani pontifices ita dignitatis ſuae fuiſſent immemo-

res, ut eximium jus suum ab episcopis per multa saecula invadi et disertis decretis impugnari passi forent. Deinde unde cognosci possunt Romani pontificis jura, nisi ex canonibus, aut ex usu et consuetudine? Sed ex neutro capite jus ordinationum in toto occidente pontifici Romano delatum est: ergo sine fundamento asseritur illud olim ipsi competiisse.

Nihil habent adversarii, quod opponant, praeter nonnulla pontificum Romanorum dicta, quae perperam illuc trahunt. Sic verbi gratia jus illud pontificem Romanum in Illyrico habuisse probant ex epistolis pontificum, in quibus vicariatum suum conferunt Thessalonicensi episcopo, ad quem idcirco pertinere scribunt metropolitanorum omnium hujus tractus ordinationem. Huic objectioni quae sit adhibenda responsio, patet ex dictis. Observavimus enim Romanos pontifices conatos esse Illyricum patriarchatui suo addere et vicario suo eodem fere modo hanc regionem subjicere, quo sibi subjectae erant provinciae suburbicariae. Quare non mirum, si metropolitanos ibi non sine auctoritate sua ordinari voluerint, cum Illyricum occidentale post mortem Constantii ad dioecesim suam pertinere existimarent, illudque sit patriarchae privilegium.

In Gallia idem jus Romano episcopo competiisse probare conantur ex epistola 66. Cypriani de Marciano, in qua scribit ad Stephanum, *ut dirigat litteras ad plebem Arelatae consistentem, quibus abstento Marciano, alius in locum ejus substituatur.*

Verum ex ea contrarium plane evincitur: sic enim se res habet. Marcianus Arelatensis episcopus Novatiano se conjunxerat, et a catholicae ecclesiae unitate ac pace discesserat. Faustinus Lugdunensis ea de re certiores fecerat Cyprianum et Stephanum, datis ad utrumque litteris. Cyprianus Stephanum forte dubium litteris suis hortatur, ut dentur ab ipso litterae ad episcopos in Gallia constitutos, et ad plebem Arelatae consistentem, quibus abstento Marciano alius in ejus locum substituatur episcopus, electus scilicet a plebe Arelatensi et consecratus ab episcopis Galliae: has autem litteras ab ipso in Gallias mitti exoptat, non quod ille jus in eas patriarchicum obtineret, *sed quia idcirco copiosum*, inquit, *corpus est sacerdotum concordiae mutuae glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut si quis ex eorum collegio haeresim facere, et gregem Christi lacerare et vastare tentaverit, subveniant caeteri, et quasi pastores utiles et misericordes, oves dominicas in gregem colligant. . . . quia etsi pastores multi sint, unum tamen gregem pascunt, et oves universas, quas Christus sanguine suo et passione quaesivit, fovere debent.*

Annon aperte significat his verbis Cyprianus, se Stephanum ad id hortari, quod quilibet alius episcopus praestare potuisset? Hujus rei insigne nobis exemplum suppeditat sequens ejus epistola ad Hispanos scripta de Basilide et Martiale, in qua id erga Hispaniam facit, quod Stephanum erga Gallias praestare fuerat hortatus: Basilidem quippe et Martialem libellorum idololatriae reos expelli jubet, Sabinumque in Basilidis locum legitime ordinatum remanere: quamvis ille Romam pergens

gens Stephanum fefelliſſet, *ut exambiret reponi ſe in epiſcopatum, de quo fuerat depoſitus.*

Itaque Cyprianus non modo nullam agnoſcit in Romano pontifice ordinandorum epiſcoporum in Hiſpania poteſtatem, verum etiam ejus judicium de reſtitutione alicujus epiſcopi jam ordinati improbat, et Hiſpanos litteris ſuis hortatur, ut ei minime pareant.

Alio deinde teſtimonio conantur oſtendere, ordinatos fuiſſe a pontifice Romano in Gallia metropolitanos, quod non minus leve eſt: Zozimus inquiunt, dedit Arelatenſi epiſcopo jus ordinandi epiſcopos in Galliis; verum Zozimus non tribuit hanc Arelatenſi epiſcopo poteſtatem: ſed quia ipſum Viennenſis et Narbonenſis provinciae metropolitanum eſſe putabat, ſtatuit, ut in ordinandis epiſcopis teneat auctoritatem. Perabſurdum autem eſt, inde inferre jus ordinandorum metropolitanorum in Gallia ad pontificem Romanum pertinere.

Caeterum tantum abeſt, ut Romanus pontifex ordinationes epiſcoporum aut metropolitanorum in Gallia ſui juris eſſe exiſtimarit, ut S. Leo Epiſt. 89. ad epiſcopos Viennenſes Hilarium reprehendat, quod non modo ordinationes eccleſiarum Galliae ſibi vindicaret, ſed etiam mentiretur id juris Romano pontifici competere. *Non enim*, inquit, *nobis ordinationes provinciarum veſtrarum defendimus, quod poteſt forſan Hilarius pro ſuo more mentiri: ſed vobis per veſtram ſollicitudinem vindicamus.* Quid clarius aut apertius deſiderari poteſt? Pontifex Romanus diſerte pronuntiat, ſe ſibi ordinationes eccleſiarum in Galliis minime vindicare, annon perfrictae frontis eos eſſe oportet, qui invitis et reclamantibus pontificibus iſtud juris, ipſos tunc temporis obtinuiſſe, confidenter affirmant? Non me latet Quenellium per ordinationes eccleſiarum hic non intelligere ordinationes epiſcoporum, ſed eccleſiarum adminiſtrationem, et ſollicitudinem, quae metropolitano aut primati competit. Verum etiam ſi haec expoſitio vera foret (quae tamen parum veriſimilis videtur,) ſubſiſteret tamen argumenti noſtri vis; nam ſi Romanus epiſcopus non habet ſollicitudinem eccleſiarum Galliae, multo minus habebit ordinationem epiſcoporum et metropolitanorum, in quo praecipua adminiſtratio ſeu ſollicitudo et ordinatio eccleſiarum ſita eſt.

De Hiſpania perſpicuum eſſe volunt jus ordinationum in dioeceſi Hiſpanienſi epiſcopum Romanum habuiſſe ex inſtitutione primatuum, ut conſtat ex Epiſt. 1. Simplicii 26. Hormiſdae, et ex Concil. Tol. 12. anni 681. c. 6. Verum ex iſtis potius perſpicuum eſt, epiſcopum Romanum jus iſtud in Hiſpania non habuiſſe. Simplicius et Hormiſdas vicarios ſuos faciunt duos epiſcopos Hiſpaniae, hic Silvanum, ille Zenonem; ſed ne verbum quidem habent de ordinatione metropolitanorum. Concilium vero Toletanum Canone 6. concedit Toletano pontifici hoc privilegium, *ut electos a rege epiſcopos probet*, *et omnibus eccleſiis praeficiat*, *ea tamen lege, ut is infra trium menſium ſpatium metropolitani praeſentiam viſurus accedat.*

Hoc

Hoc autem quid faciat ad jus Romani pontificis adſerendum aſſequi ego prorſus nequeo.

Demum de Africa epiſcopum Carthaginenſem totius Africae primatem ab epiſcopo Romano conſtitutum eſſe ex omni retro memoria confidenter aſſerunt. Unde concludunt eum metropolitanos ordinaſſe auctoritate ſibi a Romano pontifice commiſſa. Verum qui ita ratiocinantur, morem Africanae eccleſiae ignorant. Nam epiſcopus Carthaginenſis non a Romano pontifice, ſed a vicinis ordinabatur epiſcopis, idque ex omni retro memoria. Metropolitani vero eccleſiaſtici ad illum gradum perveniebant ex ſola antiquitate. Metropoleon vero civilium epiſcopi nullo prae caeteris jure fruebantur.

Itaque cum tam leves afferantur rationes ad oſtendendum, Romanum pontificem jus ordinandi metropolitanos in toto occidente habuiſſe, firmum manere debet et inconcuſſum, metropolitanorum ordinandorum in Africa, Gallia, Hiſpania caeteriſque occidentis provinciis extra patriarchatus Romani limites a nobis aſſignatos poteſtatem, penes comprovinciales epiſcopos, non penes Romanum pontificem fuiſſe, qui jure iſto antiquitus fruebatur tantum in provinciis ſuburbicariis, ubi omnes epiſcopos ordinabat, et in Illyrico, ubi metropolitanos a ſuo vicario Theſſalonicenſi epiſcopo ambiebat ordinari.

Eodem, ut obſervavimus, jure fruebantur patriarchae orientis, Alexandrinus, Antiochenus, Conſtantinopolitanus, Hieroſolymitanus, ſed in ſuis tantum dioeceſibus, non extra patriarchatus ſui limites, ubi metropolitae juxta antiquiſſimam formam ab epiſcopis provinciae, adjunctis ſi placuiſſet finitimis, conſtituebantur. Atque haec de primo patriarcharum jure, quod ad ordinationes ſpectat.

De poſterioribus, concilii ſcilicet convocandi poteſtate et ſuper totam dioeceſim inſpectione, vix ulla poteſt eſſe difficultas. Nam ſtatim atque recurſus datus eſt a ſynodo provinciae ad ſynodum dioeceſeos, ut in concilio Chalcedonenſi canone 9. ſancitum eſt, haud dubium, quin patriarchae jus habuerint epiſcopos ad concilium invitandi. Caetera vero jura inſpectionis eadem ſunt proportione ſervata patriarchae ſuper dioeceſim, ac metropolitani ſuper provinciam.

Nullus autem patriarcha majorem habuit in ſua dioeceſi poteſtatem quam Alexandrinus. Nam praeter omnium epiſcoporum ordinationes adeo ab ipſo pendebant caeteri epiſcopi, ut nihil ſine ipſo majoris momenti facere auderent. Hinc in concilio Chalcedonenſi act. 4. Ægypti epiſcopi adeo enixe obteſtantur patres concilii, ne ad ſubſcriptionem fidei ſine archiepiſcopo adigantur, quia extra ſententiam et juſſum ejus nihil ejuſmodi facere poterant.

§. VI-

## §. Ultimus.

*Sextus canon concilii Nicaeni exponitur, et provinciarum suburbicariarum limites inquiruntur.*

Quoniam ad praesens institutum inprimis spectat sextus canon concilii Nicaeni, quo quarumdam ecclesiarum supra caeteras jura et privilegia firmantur: ideo nos, antequam huic dissertationi finem imponamus, genuinum ejus sensum, qui multis disputationibus involutus est, investigabimus. Ac primum exscripturi sumus canonem ex versione Dionysii Exigui, quae omnium videtur optima. *Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Libyam et Pentapolim, ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem; quia et urbis Romae episcopo parilis mos est. Similiter autem et apud Antiochiam caeterasque provincias, suis privilegia serventur ecclesiis. Illud autem generaliter clarum est, quod siquis praeter metropolitani sententiam fuerit factus episcopus, hunc magna synodus definivit episcopum esse non oportere.*

Prima circa hujus canonis sensum quaestio est, utrum jura illa seu privilegia Romanae, Alexandrinae, et caeterarum ecclesiarum, de quibus loquitur concilium, patriarchalia sint, an metropolitica. Posterius istud in dissertatione ea de re confecta probare studuit Launoius Parisiensis theologus. Sed hanc dissertationem refutare conatus est Valesius, in alia dissertatione, quam ad calcem Socratis et Sozomeni inseruit, contendens de jure patriarchico hic agi. Nos utriusque opinionis fundamenta referemus, praetermissis illis, quae ad quaestionem istam solvendam non pertinent; quid in utraque opinione vitii videatur, docebimus; ac demum nostram expositionem apertam, ut puto, ac planam subjiciemus.

Launoius censet, hunc canonem editum esse occasione schismatis Melitii, quod ille per singulas provincias episcopos, presbyteros et diaconos constituere ausus fuerit: cum antea consuetudo esset, ut ab episcopo Alexandrino ordinarentur. Vult igitur hoc canone antiquum illud ordinationis per totam Ægyptum, Libyam, et Pentapolim, jus Alexandrino episcopo vindicari. Ita ut ille canon sit veluti exceptio quarti, in quo statuitur, *ut confirmatio eorum, quae in provincia geruntur, metropolitano tribuatur episcopo.*

Itaque canonis hujus ex Launoio hic sensus est, etiamsi in plerisque ecclesiis ordinatio episcoporum censeatur esse legitima, cum a tribus episcopis provinciae, consentientibus caeteris ejusdem provinciae, et confirmante metropolitano facta est: attamen omnes et singulae ordinationes in Ægypto, Libya, et Pentapoli, pertinebunt ad Alexandrinum metropolitanum; sicut ordinationes provinciarum suburbicariarum ad Romanum; quia antiquus mos ita obtinuit: similiter apud Antiochiam, caeterasque provincias, is metropolitanus, qui consuevit antiquitus episcopos in ecclesiis ordinare, suo jure fruetur.

Haec expoſitio duobus nititur fundamentis.

Primum eſt, Alexandrinum praeſulem jus ordinationis epiſcoporum, et presbyterorum, et miniſtrorum per Ægyptum et Pentapolim habuiſſe.

Alterum eſt, illam quae inſtituitur inter Romanum et Alexandrinum praeſulem, comparationem, in iis, quae ad ordinationem epiſcoporum, presbyterorum, et diaconorum pertinent, inſtitui. Haec duo probare conatur Launoius, primum cap. 2., alterum cap. 4. diſſertationis ſuae.

Illud igitur probat ex Athanaſio, qui ait in opuſculo de ſententia Dionyſii Alexandrini, ad curam ejus ſuperioris Libyae eccleſias pertinuiſſe; et Sozomeno, qui dicit, Melitium ordinationes ad Alexandrinum pertinentes ſibi uſurpaſſe, cui jungit Epiphanium, qui ait, ipſum Eleuteropoli, Baſae ſeu potius Gaſae, et Æliae epiſcopos conſtituiſſe.

Deinde ex eodem lib. 8. cap. 19. cum refert Nilammonem Peluſii ordinatum eſſe epiſcopum a Theophilo, Socrates quoque Hermopoleos epiſcopum Dioſcorum, ab eodem ordinatum eſſe ſcribit lib. 6 c. 7. Praeterea Syneſius teſtis eſt Epiſt. 67. et 105. Epiſcopum Alexandrinum Palaebiſcae, Olbiatis, et Cyrenae Pentapoleos urbibus epiſcopos ordinaſſe, colligiturque ex Iſidoro Peluſiota lib. 2. Epiſt. 128. Cyrillum Alexandrinum Peluſii epiſcopum ordinaſſe. Denique Moſchus ait, papam Alexandrinum Heliopolim, Leontopolim, et Babylonem epiſcopos miſiſſe.

Alterum vero expoſitionis ſuae fundamentum, nempe comparationem inter Alexandrinum Romanumque patriarcham quoad jus ordinationis inſtitui probat tantum Launoius ex hypotheſi, quam antehac fecerat, Melitium huic canoni occaſioni fuiſſe ob ordinatos in Libya, Ægypto et Pentapoli epiſcopos. Verum id gratis omnino ſupponitur, nec ullo argumento aut probatum eſt a Launoio, aut probari poteſt. Quod autem primo loco aſſerit Alexandrinum praeſulem jus ordinationis epiſcoporum, presbyterorum et diaconorum per omnes eccleſias Ægypti, Libyae et pentapoleos habuiſſe, et quidem refragante metropolitano, necnon proprio epiſcopo: de presbyteris et diaconis falſum omnino videtur; de epiſcopis vero, qui ſunt extra ejus provinciam ante annum 400., nullo argumento demonſtrari poteſt. Nam jura illa Dionyſii Alexandrini ad ordinationes juſque metropoliticum minime pertinebant: ſed tantum ad quamdam, ut ita loquar, ſuperinſpectionem, et ſuperintendentiam ſeu majorem auctoritatem, qua pollebat Alexandrinus antiſtes ſuper epiſcopos Libyae et Pentapoleos, ad quos propterea legatos miſit, ut eos ab errore Sabellii revocaret.

Verum eſt quidem, Melitium epiſcopos et presbyteros non modo in iſtis provinciis ordinaſſe, ſed etiam in aliis; nam Eleuteropolis, Gaza, et Ælia in Palaeſtina ſunt, non in Ægypto, Libya aut Pentapoli; ſed ex hujus facto concludi non poteſt Alexandrinum jus ordinationis in his provinciis habuiſſe, nec ullus id unquam dixit. Hinc videre eſt Melitium ſibi vindicaſſe non ſolum ordinationes ad

Alex-

Alexandrinum praesulem pertinentes: sed pro more eorum, qui novarum sunt sectarum auctores, ubique factionis suae episcopos ordinare tentasse. Denique quod Socrates ait ordinatum esse episcopum Hermopoleos, id nihil facit ad propositum, cum Hermopolis sit Ægypti urbs, cujus praesul Alexandrinus metropolitanus erat.

Verum tamen negari non potest, quin post annum 400. nonnullos in Pentapoli episcopos ordinarit Alexandrinus praesul, ut constat ex relatis a Launoio Synesii, Isidori et Moschi testimoniis. Sed istud jus tempore Nicaeni concilii Alexandrino episcopo competiisse non probatur, nec ex concilii canonibus colligi potest. Deinde etiamsi jus istud tunc temporis episcopus Alexandrinus habuisset, inde concludi non potest, de illo tantum hic concilium loqui; non autem de jure patriarchico.

Praeterea quidvis tandem moliatur Launoius, dicere minime potest, de jure metropolitico hic tantum agi. Licet enim jus ordinandi episcopos in sua provincia sit metropoliticum, jus tamen ordinandi episcopos in aliena provincia plusquam metropoliticum est, imo plusquam patriarchicum. Quare cum ultro fateatur Launoius hic agi de isto jure, fateri quoque debet canonem non de simplici jure metropolitico intelligendum esse: ut enim verbo dicam, metropolitanus is dicitur, qui uni provinciae praeest, patriarcha vero qui toti dioecesi: sed qui in tota dioecesi episcopos ordinat, non modo provinciae, sed toti dioecesi praeest: ergo patriarcha merito dicitur. Itaque multum vereor, ne haec tam acris disceptatio mera sit λογομαχία. Patriarchae nomen tunc in usu non fuisse fatentur omnes. Metropolitani nomen pro primo unius tantum provinciae episcopo, qui ejus curam gerit, acceptum tunc temporis certo certius est. Dum ergo concilium Nicaenum, quibusdam metropolibus in alias metropoles et provincias jura concedit, jura ista proprie non sunt metropolitica, si tamen aliquis ea metropolitica appellare pertinaciter velit, non multum repugnabo, modo fateatur haec eadem dici etiam posse patriarchica, quamvis nomen patriarchae nondum esset in usu.

Alterum opinionis Launoii caput est, comparationem inter ecclesiam Alexandrinam et Romanam quoad jus ordinationis institui. Hanc ex ipsomet Launoio refellimus, nam si Romanus episcopus, ut ipse contendit, ordinabat tantum episcopos in provinciis metropoli suae subjectis, non autem in provinciis, quae aliis metropolitanis subjiciebantur, quid hoc, quaeso, ad Alexandrini praesulis in Libyam et Pentapolim jura confirmanda faciebat? Nulla quippe difficultas erat, quin ordinatio episcoporum Ægypti ad ipsum pertineret, vel si qua erat, haec canone 4. jam sublata fuerat, quo metropolitanorum in ordinationibus jus confirmabatur. Sed quaestionem hanc fuisse vult Launoius, num in Pentapoli, et Libya, id est aliis provinciis ordinationis jus haberet Alexandrinus: hoc autem Romani pontificis exemplo non confirmatur, sed potius infirmatur. Nam si episcopus Romanus non alibi ordinat quam in provinciis suburbicariis, quarum ille solus metropolitanus est, cur Alexandrinus ordinabit in aliis provinciis, quarum metropolitanus non est?

est? Quod autem hic asserit Launoius, Romanum episcopum presbyteros ex sua provincia inconsultis episcopis ordinasse, id mihi et falsum videtur, et omnibus ecclesiasticis regulis contrarium: sed hoc nihil ad quaestionem nostram facit, quare nunc ad Valesii expositionem accedimus.

Valesius duo praecipue ait hoc in canone notanda esse; primum hic agi de patriarchis: alterum non de sola ordinatione, sed de omni jure patriarchico agi.

Posterius illud jam probavimus, et postea exponemus. Alterum ipse probat ex Athanasio, Innocentio, et Hieronymo. Athanasio quidem, cum ait ad curam Dionysii Libyam pertinuisse. Innocentio, cum scribit ad Alexandrum Antiochenum, eum concilii Nicaeni canonibus, *non super unam provinciam, sed super dioecesim esse constitutum, ut metropolitanos auctoritate ordinet singulari, et caeteros non sine permissu et conscientia sua sinat episcopos procreari.* Denique Hieronymus ait. in Epist. ad Pammachium a concilio Nicaeno statutum fuisse, *ut totius orientis metropolis esset Antiochia.*

Posteriorem vero hujus canonis partem, *illud autem omnino manifestum est, ut si quis praeter metropolitani sententiam fuerit factus episcopus, hunc magna synodus definiat episcopum esse non oportere*: de omnibus episcopis intelligendam non esse putat Valesius, sed tantum de metropolitanis, quorum ordinatio irrita decernitur, nisi sit a metropolitano metropolitanorum, hoc est, a patriarcha confirmata.

Ego autem in duobus a Valesio dissentio, quorum alterum est, posteriorem hujus canonis partem de simplicibus metropolitis intelligendam esse, ut sit veluti exceptio praecedentis, qua canon 4. confirmatur, et sensus sit propter privilegia quibusdam sedibus concessa non minui metropolitanorum jura.

Alterum, est priorem canonis partem de jure quidem, qui metropolitano superior sit, intelligendam, seu de jure exarchatus Alexandriae et Antiochiae, quod olim patriarchicum dicebatur: non autem de jure patriarchico prout nunc accipitur. Statim enim addit concilium: *Similiter et in Antiochia, et in aliis provinciis sua privilegia, ac suae dignitates serventur ecclesiis.* Porro si de hoc posteriori jure ageretur, nullae aliae commemorarentur ecclesiae, praeter Romanam, Alexandrinam, et Antiochenam, cum nullae aliae tum temporis fuerint, quibus id juris competeret. Quare sensus canonis hic mihi videtur.

Antiqua consuetudo observetur, ut Alexandrinus episcopus in ecclesias, quae sunt in Aegypto, Libya et Pentapoli, potestatem habeat, et curam illarum gerat, procuretque, ut cuncta in illis secundum ecclesiae leges fiant; quemadmodum episcopus Romanus in provinciis suburbicariis. Similiter et in Antiochia, et in aliis ecclesiis, quae similia privilegia habent, iis illa serventur. Sed quamvis haec privilegia

vilegia quibusdam sedibus reserventur, non propterea tamen metropolitani episcopi jus auferri debet, sed episcoporum ordinationes ipsius semper erunt, nec patriarchae reservabuntur. Instituitur vero inter Alexandrinum et Romanum episcopum comparatio, non prout uterque episcopus, aut metropolitanus, aut prout hic episcoporum primus, sed prout ille caput est dioeceseos Aegypti, Libyae et Pentapoleos, hic vero provinciarum suburbicariarum.

Haec ratio Ruffinum impulit, ut earum mentionem faceret in sua translatione, quae sic se habet. *Et ut apud Alexandriam, et in urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Aegypti, vel hic suburbicariarum ecclesiarum sollicitudinem gerat.* Antiquissimus Justelli codex canonem hunc eodem ferme modo exhibet. Titulus est *de primatu ecclesiae Romanae et aliarum civitatum episcopis.* Deinde sequitur canon his verbis conceptus: *Antiqui moris est, ut urbis Romae episcopus habeat principatum, ut suburbicaria loca et omnem provinciam sua sollicitudine gubernet, etc.* In eumdem sensum recidit canon Arabicus 8. *Constitutum est, ut episcopus Aegypti, id est, patriarcha Alexandrinus, praesideat et habeat potestatem totius Aegypti et omnium locorum, civitatum et oppidorum, quae sunt circum eam; quia sic convenit, et quia similiter episcopus Romae, id est, successor Petri, apostoli potestatem habet omnium civitatum ac locorum, quae sunt circum eam: ac similiter episcopus Antiochiae, id est, patriarcha potestatem habeat provinciae illius totius, et in aliis item locis servari debet, quod in praeterito constitutum est.*

Hae canonis hujus paraphrases minime male mihi videntur. Nam licet istae omnes interpretationes accuratae non sint, nec ad litteram verba canonis reddant, ejus tamen sensum optime exponunt, ut ex dictis constat.

Ostendimus enim, in Nicaeno canone 6. comparationem institui Alexandrini episcopi cum Romano quoad jus exarchicum, seu ut olim loquebantur, patriarchicum, aliunde vero demonstravimus, jus istud Romani pontificis extra provincias vicario urbis Romae subditas, quas suburbicarias dicit Ruffinus, non extendi. Ex quibus inferri necessario debet, illos scopum attigisse, qui canonem Nicaenum exponentes jus Alexandrini episcopi, in Aegyptum, Libyam, et Pentapolim, cum Romani pontificis in provincias suburbicarias jure compararunt. Praeterquam quod Ruffini auctoritas non levis debet esse ponderis, quippe qui eodem, quo Nicaenum concilium celebratum est, saeculo vixerit et scripserit, quo tempore ex ecclesiarum regimine colligi poterat, qua ratione a Nicaenis patribus illud dispositum foret.

Restat nunc inquirendum, quae fuerint provinciae et ecclesiae suburbicariae, et quinam illarum limites. Hoc autem imprimis circa illam quaestionem statuendum videtur, et pro certo supponendum, ecclesias suburbicarias provinciis respondere suburbicariis. Quemadmodum enim ecclesiae Aegyptiae, Asianae, Il-

 lyri-

lyricianae, orientales, eae ſunt eccleſiae, quae in iſtis dioeceſibus erant ſitae : ita etiam eccleſiae ſuburbicariae aliae eſſe non poſſunt ab iis, quae provinciis ſuburbicariis continebantur. Tota ergo quaeſtio de eccleſiarum ſuburbicariarum limitibus ex provinciarum ſuburbicariarum limitibus pendet. Provinciae autem ſuburbicariae aliae dici non poſſunt, quam illae, quae circa Romam adjacebant : quae urbs dicitur ἀντονομαστικῶς. Docet id vel ipſum nomen, quod regiones ab urbe non longe poſitas ſignificat, tum etiam imperatoriarum legum auctoritas, in quibus provinciae ſuburbicariae adpellantur eae, quae circa Romam adjacebant. Et procul diſſitis ab urbe regionibus, ut Africae, Galliae et Hiſpaniae opponuntur, ut modo demonſtraturi ſumus, patetque vel ex una lege codicis Theodoſiani, lib. 8. tit. 5. l. 34., ubi ſtatuitur, ut decretum in gratiam Africae proconſularis latum, locum etiam habeat in provinciis ſuburbicariis. Ferri igitur minime poteſt illorum opinio, qui provinciarum ſuburbicariarum nomine, vel univerſum imperium, vel ſaltem occidentem univerſum deſignari volunt.

Verum quamvis controverſum eſſe non debeat, quin provinciae ſuburcariae, haud procul ab urbe fuerint poſitae, non mediocris tamen eſt difficultas in eorum adſignandis exacte limitibus, variantque hic peritiſſimorum in iſtis rebus virorum ſententiae. Sunt enim nonnulli, qui provincias omnes ſuburbicarias intra centeſimum ab urbe milliare poſitas fuiſſe contendant, qua in opinione fuerunt hoc ſaeculo viri duo eruditione praeſtantes, Gothofredus et Salmaſius. Ille in diſſertationibus anonymis de provinciis ſuburbicariis quatuor tantum provincias ſeu regiones, ſi tamen ita dici poſſunt, ſuburbicarias dictas fuiſſe autumat Tuſciam ſuburbicariam, Picenum ſuburbicarium, Latium vetus, et Latium novum. Alter vero Latium non dividit in duas regiones, ſed quartam provinciam addit Valeriam. Alii vero provincias ſuburbicarias tam arctis limitibus haud concludunt : ſed eas omnes provincias eſſe volunt, quae vicario urbis parebant; hac in opinione verſatur doctiſſimus Sirmondus, cujus ſententiam plerique eruditi ſequuti ſunt.

Probatur autem illa ex variis legibus, in quibus regionum ſuburbicariarum, ſeu urbicariarum nomine illae omnes deſignantur, quae vicario urbis parebant. Sic in codice Theodoſiano lib. 11. tit. 16. c. 9. his verbis deſignantur. *Non enim per Italiam tantum, ſed etiam per urbicarias regiones, et Siciliam, patrimonialium et emphyteuticorum fundorum vires ſervandas eſſe perſpeximus.* Ubi urbicariae regiones ſumuntur pro illa Italiae parte, quae vicariatu Italiae non comprehenditur. Nam Italiae nomine hic non intelligitur univerſa Italia, ſed vicariatus Italiae, prout diſtinguitur a vicariatu urbis Romae. In eodem codice lib. 9. tit. 30. c. 3. Valentinianus ait, a ſe vetitum fuiſſe, ne apud urbicarias regiones equis uti liceret. Lex autem, qua id vetitum fuerat, extat. c. 1. ejuſdem tituli, in eaque nominantur Picenum, Flaminia, nec non etiam Apulia, Calabria, Brutii, et Lucania, atque Samnium. Eae igitur ſunt, quae in poſteriori lege urbicariae dicuntur, ſi

Fla-

Flaminiam excipias, quae Italica erat. Ejusdem codicis lib. 11. tit. 10. Gratianus ad Probum praefectum scribit, ut legem de privilegiis per obreptionem impetratis confirmet, *per omnem Italiam, tum etiam per urbicarias, Africanasque regiones, ac per omne Illyricum.* Ecce quatuor dioeceses, quae praefecto praetorii Italiae tum temporis parebant, vicariatus Italiae, vicariatus Romae, Africa occidentalis, et Illyricum; ex iis autem quatuor, vicariatus Romae integer provinciarum suburbicariarum nomine comprehenditur. Sigillatim vero vicariatus hujus provinciae enumerantur in eodem codice lib. 11. tit. 28. c. 7. *Campaniae, Tusciae, Piceno, Samnio, Apuliae, Calabriae, Brutiis et Lucaniae . . . . in omni praestationis modo, quem antiqua solemnitas detinebat, quatuor partes jubemus auferri.* Hae autem omnes provinciae hic enumeratae urbicariae diserte dicuntur ejusdem tituli cap. 14., ubi de lege ista haec habentur. *Quod de annonariis functionibus per urbicarias regiones Clementia nostra concessit.* Praetermittuntur autem in superiori enumeratione quatuor vicariatus Romae provinciae: Valeria scilicet, quia cum Samnio confunditur, et tres insulae, qui suos habebant peculiares magistratus, per quos vectigalia exigebantur.

Denique regiones suburbicarias, nec universo imperio Romano, aut saltem occidenti respondere, nec intra centesimum ab urbe milliare coërceri: sed vicariatus Romae provincias esse evidentissime demonstratur ex alio Valentiniani, Valentis, et Gratiani rescripto ad Ampetium, quo concedunt Ursicino, qui prius in Gallias fuerat relegatus abscedendi copiam, ea tamen lege, *ne ad urbem Romam, vel certe suburbicarias regiones pedem inferat.* Idque se facere dicunt in ejus gratiam *naturae suae mansuetudine levigatos.* Porro si regiones suburbicariae, vel universo imperio Romano, vel saltem occidenti responderent, quid esset ineptius quam homini cuidam, velut insignem gratiam concedere, ut Gallia excedat, ea tamen lege, ne pedem in universum imperium Romanum, aut saltem in occidentem inferat. Ejusmodi profecto gratia summi supplicii loco habenda esset. Ostendendum jam superest provincias illas a quibus excluditur Ursicinus, eas esse, quae vicario urbis Romae parebant. Hoc autem idem imperator non obscure indicat, cum ad Maximinum urbis vicarium scribit, ut singularum, quibus praeerat, urbium civibus notum faciat, ne Ursicinum ejusque socios per vetitas regiones iter facere patiantur. Itaque *provinciae* illae suburbicariae, ad quas accedere Ursicino permissum non erat, erant illae omnes, quibus urbis Romae vicarius praeerat. Hae sunt autem, ut ex notitia imperii constat, Campania, Tuscia, Umbria, Picenum suburbicarium, Sicilia, Apulia, Calabria, Brutii, Lucania, Samnium, Corsica, Valeria, quae aliquando cum Samnio confunditur. Hae sunt rationes seu conjecturae, quibus probatur, provincias suburbicarias eas solum esse, quae vicario urbis Romae subjectae erant.

Nunc ad eos me converto, qui ecclesias suburbicarias nimis angustis limitibus concludunt, adserentes illas eo tractu contineri, qui praefecto urbis parebat, et

et ultra centesimum ab urbe milliare non protendebatur. Fundamentum hujus opinionis est, quod in codice Theodosiano lib. 12. tit. 6. l. 1. *de calcis coctoribus.* Constantinus imperator jubeat ex quatuor regionibus, trecentos boves ad vehendam calcem subministrari. Lex ista inscripta est praefecto urbis, unde concludunt, illam proprie accipiendam de iis regionibus, quae ipsius ditioni subjectae erant. Illa autem ultra centesimum ab urbe milliare non extendebatur; ut constat ex Ulpiano *lib. 1. ff. 4. de officiis praefecti urbis*, et apud aut. collat. lege Mos. *tit. 1. ff. de pelagiariis*, lib. 2. cod. Theodos. *de integri restitutione*, et l. 62. de haereticis, nec non ex Cassiodoro et Mecenate apud Dionem lib. 52. Unde concludunt, provincias, quae ab ejus nomine *urbicariae*, vel *suburbicariae* dicebantur, eo, quod ipsi subjectae essent, intra centesimum ab urbe milliare conclusas fuisse. Hinc volunt, eas non solum ab Africa et Illyrico, sed et a Sicilia et regionibus, quas vocant *annonarias*, distinctas fuisse, idque probare conantur ex multis legibus, ut ex lege cod. Theodos. *Si per obreptionem*, quae sic habet: *igitur sinceritas tua per omnem Italiam, tum per urbicarias Africanasque regiones, ac per omne Illyricum praelata hujus oraculi auctoritate firmabit.* Siciliam item ab urbicariis regionibus sejungi putant lege 9. *de extraordinariis muneribus.* Ubi haec habentur: *Non enim per Italiam tantum; sed etiam per urbicarias regiones et Siciliam, patrimonialium et emphyteuticorum fundorum vires servandas esse cognovimus.* Porro hic Italiae nomine putant designari omnem Italiae tractum ultra centesimum ab urbe lapidem, idque probare contendunt, ex his verbis legis 2. Cod. Theodos. *De integri restitutione. Placuit post completum vigesimum quintum annum ad interpretandam contestationem, in urbe Roma, usque ad anni trigesimi extremum diem spatia prorogari, intra centesimum urbis Romae milliarium, per omnem vero Italiam, usque ad anni vigesimi noni finem.* Denique, inquiunt, distinguuntur suburbicariae regiones ab annonariis, cum Picenum aliud sit suburbicarium, aliud annonarium; et ita Tuscia alia suburbicaria, alia annonaria; ergo, quae annonariae erant provinciae, suburbicariae non erant. Huc omnia ferme revocantur Salmasii et Gothofredi argumenta.

Verum istorum opinio parum verisimilis mihi videtur: primum enim ille tractus, qui praefecti urbis ditioni subjectus erat, dioecesis minime dici potest, nec in eo plures provinciae integrae continentur, sed tantum provinciarum partes. Falsum enim est regiones adsignatas omnes et intra et extra centesimum ab urbe lapidem contineri, sicut e contra decem annonarias omnes extra centesimum fuisse, haud verum est. Nam ex notitia imperii, et ex itinerario Antonini Picenum suburbicarium extra centesimum ab urbe lapidem fuisse constat, et Umbriae, quae annonaria dicitur, partem maximam intra centesimum lapidem contineri. Adde, quod Latium novum inter provincias nunquam habitum est, Valeria vero nonnisi ultimis temporibus, ut patet ex notitia Italiae et Pauli diaconi historia Longobardorum lib. 2. Ex his abunde diruitur, quod nobis ultimo loco obji-

objicitur, suburbicarias provincias ab annonariis distingui. Et certe istas praestationibus annonariis subjectas fuisse, testatur lex 14. Codicis Theodosiani *de indulgentiis debitorum*, lib. 9. tit. 28., qua Honorius imperator, annonariarum functionum reliqua suburbicariis regionibus indulsit. Itaque primum falsum est, quod adversarii sumunt regiones suburbicarias ab annonariis distinctas fuisse. At cur, inquiunt, in notitia imperii, Piceno tantum et Tusciae suburbicariarum provinciarum nomen imponitur, et quidem, ut distinguantur a Piceno et Tuscia annonariis? Respondeo haec nomina illis esse imposita, ut a se invicem distinguerentur; at inde colligi nequit, nullam e provinciis annonariis fuisse suburbicariam. Nam cum tractum Lutetiae vicinum Franciam adpello, non propterea nego alias provincias Galliae ad Franciam pertinere. Et certe coguntur ipsi adversarii huic argumento respondere: nam Latina regio, et Valeria, quas suburbicarias dicunt, in notitia imperii non adpellantur suburbicariae. Cur ergo quum sint quatuor hujusmodi, duabus tantum id nomen imponitur? Porro non id idcirco dico, quasi credam omnes regiones annonarias fuisse etiam suburbicarias: sed quia ex suburbicariis erant quaedam annonariae, et ex annonariis quaedam suburbicariae, quaedam vero non; sic Picenum annonarium, seu Flaminia, non erat suburbicaria, et idcirco ab alio Piceno hoc nomine distinguitur.

Ex lege *de calcis coctoribus* nihil omnino colligere possunt, nec enim habet illa lex, quae sint istae quatuor provinciae, quas vecturarios equos subministrare oportebat, nec has tantum suburbicarias fuisse dicit. Et sane Terracinenses, qui in Campania sunt l. 3. tit. eodem inter eos numerantur, qui calcem praestabant. Ex eo vero, quod lex ista ad praefectum urbis dirigatur, minime sequitur, has quatuor provincias ejus ditioni subjectas fuisse, sed ad summum eum curavisse, ut calx Romam deferretur. Quod vero aiunt suburbicarias regiones ab Italia et Africa distingui, verum esse fatemur, si Italiae nomen stricte sumas, ut in notitia imperii pro provinciis Italiae vicario subjectis. At eas a Sicilia distingui negamus; nam illa vicario urbis Romae parebat, ac proinde, uti diximus, inter suburbicarias erat. Cur ergo, inquies, in lege *de extraordinariis muneribus*, illa seorsim a suburbicariis enumeratur? Respondet Sirmondus, id propterea factum, quod illa suum haberet rationalem privatum, cum caeterae suburbicariae haberent rationalem Romae, ut constat ex notitia imperii sect. 43. Et sane, ut argumentatur idem Sirmondus adversus Salmasium: *Si Siciliam a suburbicariis lex illa penitus excludit: de lege altera, quae unica est in codice Theodosiana*, si per obreptionem, *quid censes? Quaero enim, cum praefecto Italiae, et Illyrici praecipit imperator*, ut per omnem Italiam, tum etiam per urbicarias Africanasque regiones, ac per omne Illyricum, quum (*hoc est, per omnes praefecturae illius dioeceses*) *legem promulget, Siciliam ecquo putas harum partium capite contineri? Exclusam enim, opinor, non dices, quum Italiae praefecto paruisse Siciliam non dubites. Qua igitur in parte comprehensam putas? Illyricone an Africa, ridiculum sit suspicari: nam Italiae insulam fuisse Siciliam, quis nescit? Sed cum Italiae*

*duae fuerint dioeceses, quae in hac lege distinguuntur, Italia et urbicaria, ad Italiae dioecesim pertinuisse Siciliam, quum Italiae vicario non subesset, absurdum est adfirmare. Restat ergo, ut urbicariarum numero comprehendatur.* Haec Sirmondus, quem consulat is, qui plura volet de suburbicariis, et cum eo Salmasii, Gothofredi, Alexandri, aliorumque lucubrationes, qui quaestionem hanc ex professo magna animorum concertatione tractarunt. Nos autem ea, quae verisimiliora nobis visa sunt, sine ullo partium studio defendimus, ac tria, ni fallor, ostendimus. Primum est regiones et ecclesias suburbicarias eas minime dici posse, quae longe ab urbe semotae erant, nihilque absurdius fingi, quam hoc nomine omnes imperii, vel occidentis provincias et ecclesias adpellari. Secundum, provincias et ecclesias suburbicarias ultra centesimum ab urbe milliare protendi. Tertium verisimillimum esse, eas omnes regiones, quae vicario urbis parebant ipsamque Siciliam, provincias fuisse suburbicarias et ecclesias suburbicarias eas, quae in istis regionibus positae erant, quarum exarchus erat, seu patriarcha Romanus episcopus. Hactenus de forma et distributione ecclesiarum a nobis dictum est, nunc de forma judiciorum ecclesiasticorum agendum est.

# DE
# ANTIQVA ECCLESIAE
# DISCIPLINA
## DISSERTATIONES HISTORICAE.

## DISSERTATIO II.

*De forma judiciorum ecclesiasticorum, ubi de adpellationibus adversus nuperam Christiani Lupi de illis lucubrationem.*

### PRAELOQVIVM.

In omni societate necesse est aliquos esse controversiarum judices, necnon aliquam judicandi formam reperiri, circa res illas, quae finem et salutem societatis respiciunt. Cum ergo finis societatis fidelium sit vita aeterna per fidem et bonos mores adipiscenda, bonumque illius commune sit conservatio fidei et integritatis morum in singulis ecclesiae membris, haud dubium, quin ecclesia suos habere debeat judices, qui de his statuant, nec non legitimam ac certam de his judicandi formam. Illud porro inter omnes constat, eos esse in ecclesia controversiarum judices, qui christianos in fide et moribus instituunt, quales fuerunt apostoli et post apostolos, episcopi et pastores, qui singuli in ecclesiis, quibus praesunt, judices dici possunt. Si vero aliqua gravior quaestio sit exorta, tunc in unum convenire

debent, ut mutuo deliberent et finem controversiae simul imponant. Sic apostoli in unum convenientes cum senioribus Hierosolymis quaestionem de legalibus finierunt. Post istos eadem consuetudo mansit, et certa quaedam judicandi forma statuta est. Quum enim episcopi in singulis ecclesiis essent constituti, qui supra presbyteros eminebant, his personarum, quae in illorum ecclesiis degerent, et controversiarum illic ortarum judicium attributum est: sed ita, ut simul cum clero, hoc est, cum aliis presbyteris judicarint. Ab istorum judicio provocatio concessa ad metropolitanum episcopum, cum quo judicabant caeteri episcopi provinciae. Haec videntur esse extra omnem controversiam. At illud inter multos controvertitur, utrum a metropolitani et synodi provinciae judicio ex veteri ecclesiae disciplina provocatio concederetur.

Duplex autem distingui solet causarum genus, quarum aliae majores dicuntur, aliae minores. Majores sunt eae, quae vel ad episcopos vel etiam ad disciplinam aliquam graviorem spectant: minores vero dicuntur eae, in quibus agitur de presbyterorum et clericorum judicio, vel de aliquo leviori disciplinae capite, quod ecclesiam aliquam privatam adtingat. De his omnibus quaeritur, utrum provocatio detur ad Romanum pontificem? Alii in omnibus, alii vero in majoribus tantum provocationem locum habere contendunt. Caeteri negant antiquitus a judiciis quibuslibet synodorum ad Romanum pontificem esse provocatum.

Scripsere porro de illa quaestione complures magni nominis viri. Nam ut Baronium et Bellarminum mittam, quaestio ista novissime inter nostros acriter agitata est, post editionem libri de concordia, auctore Petro de Marca archiepiscopo Tolosano ad Parisiensis ecclesiae administrationem designato. In eo quippe negat ille, adpellationes ad Romanum pontificem olim et ex veteri jure in usu fuisse. Ejusdem sententiae est Launoius Parisiensis theologus eruditione insignis. Istos adgressus est Davidius auctor libri Gallice editi, *de judiciis episcoporum canonicis.* Hunc confutavit anonymus non ignobilis in libro *de antiquis et majoribus episcoporum causis*, typis mandato Leodii. In eamdem arenam descendit eruditus Leonis operum editor Paschasius Quenellius in dissertationibus ad Leonem, quae tom. 2. reperiuntur. Accessit his opus Gerbasii doctoris Parisiensis, qui Davidium adgreditur, licet a sententia Petri de Marca circa praesentis temporis disciplinam dissentiat. Istorum libri, ut fieri solet, a Romanis damnati a nostris episcopis propugnati sunt. Pro Romanis respondendi provinciam sibi sumpsit Christianus Lupus, qui opere isto vixdum absoluto e vivis excessit. Vir certe bonus, ut fertur, et meliori causa dignus. In ejus tamen opere animi aequitatem et modestiam requiro. Nam si quaestionem istam sine felle et amice tractasset, quis eum reprehenderet? Quis incusaret? At tantis probris viros insignes et catholicos afficit, tot in eos maledicta congerit, ut dignum mihi videatur opus ejus in perpetuum abscondi, quod succo loliginis ubique imbutum est. Inscribit illud, *adversus prophanas vocum novita-*

*tes,*

*tes, adversus quosdam temporum novatores.* Petrum de Marca archiepiscopum, Quenellium Oratorii presbyterum, Gerbasium doctorem Sorbonicum, et Garnerium Jesuitam novatorum nomine designans, et eos indignis modis ubique proscindens ac haereticis semper adjungens. Parcent, ut non dubito, viri illi piissimi et charitatis amantissimi, patris Lupi manibus, et hanc illi offensam, prout christianos decet, condonabunt, quam utinam et illi Deus omnino condonet. Nos certe eamdem tractaturi materiam, licet non possimus non eum, sicubi quid paulo gravius dicat, refellere, ne verbo quidem memoriam illius laedemus: sed ubi se dederit occasio, rationes ejus ac responsa solummodo excutiemus. Caeterum duae dissertationis hujus partes erunt, seu capita, in primo quaestionem juris examinabimus, et canones antiquos circa episcoporum judicia exponemus: in secundo facta, quae ad adpellationes ad Romanum pontificem probandas adducuntur, examinabimus.

 CAPUT

# CAPUT I.

## *In quo examinatur quaeſtio juris.*

### §. I.

### *De canone concilii Nicaeni.*

Nullos habemus canones authenticos Nicaenis antiquiores. Ex his canon quintus eſt de judiciorum forma, ab hoc exponendo ordiemur: Sic autem ſe habet, *de his, qui communione privantur, ſeu ex clero, ſeu ex laico ordine ab epiſcopis per unamquamque provinciam, ſententia regularis obtineat, ut hi, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Requiratur, autem ne puſillanimitate, aut contentione, aut alio quolibet epiſcopi vitio videatur a congregatione ſecluſus. Ut hoc ergo decentius inquiratur, placuit per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari, ut communiter omnibus ſimul epiſcopis congregatis provinciae, diſcutiantur hujuſmodi quaeſtiones, et ſic, qui ſuo peccaverunt evidenter epiſcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus aeſtimentur. Uſquequo vel in communi, vel epiſcopo placeat humaniorem pro talibus ferre ſententiam. Concilia vero celebrentur, unum quidem ante quadrageſimam paſchae, ut omni diſſenſione ſublata munus offeratur Deo puriſſimum, ſecundum vero circa tempus autumni.* Hoc in canone judicium omne definitivum epiſcopis provinciae committitur, ſine ullo recurſu, aut provocatione.

Reſpondent vulgo hic agi de minorum clericorum in cauſis criminalibus judicio, non de epiſcoporum damnationibus. Idque poſt alios adfirmat Chriſtianus Lupus cap. 12.

At reſponſio iſta nullo negotio diſjicitur. Primo enim etiamſi daretur, hic tantum nominatim mentionem fieri de judiciis presbyterorum et diaconorum, quis non ex his intelligat, eumdem circa epiſcoporum judicia morem fuiſſe: nam ſi quae illorum fuiſſet praerogativa, ſi quae peculiaris ad eos judicandos forma in uſu fuiſſet, nonne concilium Nicaenum caſum hunc in ſuo canone excipere debuiſſet? Deinde canon non modo latus eſt de judicio unius epiſcopi in clericum aut laicum, ſed etiam generalium de judicio plurium epiſcoporum in quemlibet. *De his, qui communione privantur ab epiſcopis per unamquamque provinciam,* non dicit ab epiſcopo per unamquamque paroeciam, ſeu, ut nunc loquuntur, dioeceſim. Additur, *ut qui abjiciuntur ab aliis, non recipiantur,* non autem, *ut qui abjiciuntur ab uno epiſcopo, ab aliis non recipiantur;* ac proinde loquitur concilium

lium de omni excommunicationis genere, five ab uno epifcopo, five a pluribus lata fuerit; tum adverfus clericos, tum adverfus laicos. Epifcopus autem ex clero eft, et excommunicari poteft a fynodo provinciae. Et certe nemo dubitare poteft, quin concilium hoc canone judicium epifcoporum, non fecus ac caeterorum clericorum judicio fynodi provincialis permittat. Primo enim concilio provinciali judicium tribuit, et examen excommunicationum ab epifcopis latarum in clericos, quod fieri non poteft, quin de epifcopo judicium feratur. Secundo, fi provinciae fynodo non committeretur, hoc canone judicium epifcoporum, effet epifcopus exlex et a nullo judicari poffet. Denique certum eft ex ufu et difciplina hujus temporis, epifcoporum caufas in fynodis provinciae tractatas et judicatas fuiffe. Itaque canon intelligendus tam de epifcopis quam de caeteris clericis.

Porro judicium fynodi provinciae, cujus in eo fit mentio, ultimum eft, nec ab eo datur ulla provocatio. Jubentur enim a fynodo excommunicati tamdiu extra communionem manere, donec eifdem epifcopis vifum fuerit humaniorem ferre fententiam. Jam vero, fi poft illorum judicium aliqua fuiffet conceffa provocatio, non hoc dixiffet concilium, fed dummodo fuperior, ad quem provocatio facta fuerit, judicium confirmet. Uno verbo fupponit concilii Nicaeni definitio judicium epifcoporum provinciae a nullo alio judice infirmari poffe, quam ab ipfis epifcopis provinciae, qui illud tulerant. Adverfus haec objicit Chriftianus Lupus, adeo verum effe hic mentionem fieri tantum presbyterorum et diaconorum, ut concilium id manifefte defignet his verbis: *qui fuo peccaverunt epifcopo*, vel ut habet Herveti verfio: *fi quos epifcopum offendiffe conftiterit*. Ex quibus patet mentionem hic effe clericorum epifcopo fubjectorum.

Refpondeo, concilium quidem fpecialiter loqui de clericis epifcopo fubjectis, quia illae caufae frequentiores erant; fed praeterea ex illorum verbis colligi eamdem fuiffe difciplinam fervatam in judiciis epifcoporum, et intentionem eorum fuiffe, ut eadem fervaretur.

## §. II.

### *Noftra canonis Nicaeni expofitio confirmatur ex fequentium fynodorum decretis.*

Ex fequentium fynodorum decretis elucefcet, et abunde confirmabitur noftra canonis Nicaeni expofitio.

Secunda generalis fynodus omnem adminiftrationem rerum ecclefiafticarum fynodo provinciae concilii Nicaeni decreto commiffam effe adfirmat can. 2. tom. 2. Conc. col. 954. *fervata, quae praefcripta eft de gubernationibus, regula manifeftum, quod illa, quae funt per unamquamque provinciam, ipfius fynodus provinciae adminiftret, ficut Nicaeno conftat decretum effe concilio.* At inter ea, quae per unamquamque provin-

vinciam occurrunt, maximi momenti eſt epiſcoporum delinquentium correctio et depoſitio. Ergo ex ſententia Nicaeni concilii et Conſtantinopolitani ad ſynodum provinciae tota pertinet.

Reſpondet Chriſtianus Lupus hoc canone concilii Conſtantinopolitani non explicari quintum, ſed ſextum Nicaenum. Verum ſive quintus, ſive ſextus explicetur, noſtra quid intereſt? Modo hoc habeamus Conſtantinopolitanae ſynodi patres exiſtimaſſe omnem adminiſtrationem, ac proinde judicia epiſcoporum pertinere ad ſynodum provinciae ſecundum regulam et mentem Nicaenorum patrum. Verumtamen Lupus hac in re fallitur; nam licet prima canonis hujus Conſtantinopolitani pars, ſextum Nicaenum reſpiciat, ſecunda tamen reſpicit quintum: nam in ſexto nulla ſynodi fit mentio, nec ei tribuitur adminiſtratio provinciae, ſed epiſcoporum Alexandrini et Antiocheni jura ſervantur. Cum igitur in hac ſecunda parte canonis ſecundi Conſtantinopolitani fiat mentio ſynodi provinciae, reſpicitur ad quintum canonem, ubi de ſynodi provinciae judiciis agitur, non ad ſextum, ubi de illis ne verbum quidem. Unde Lupus ſeipſum veluti retractans cogitur addere pag. 111. *Quintum ſi tangat, tangit admodum modice.* Nullam tamen aliam reſponſionem adhibet.

Canonem quintum Nicaenum eodem modo intellexerunt Africani in concilii Ep. ad Caeleſt. ubi ſic eum adloquuntur. *Praefato debitae ſalutationis officio impendio deprecamur, ut deinceps ad veſtras aures hinc venientes non facilius admittatis; nec nobis excommunicatos in communionem velitis admittere, quia hoc etiam in Nicaeno concilio definitum facile advertit venerabilitas tua: nam etſi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de epiſcopis voluit obſervari, ne in ſua provincia a communione ſuſpenſi a tua ſanctitate, vel feſtinato, vel praepropere indebite videantur communioni reſtitui, quia et nulla patrum definitione, hoc eccleſiae derogatum eſt Africanae, et decreta Nicaena, ſive inferioris gradus clericos, ſive ipſos epiſcopos ſuis metropolitanis apertiſſime commiſerunt. Prudentiſſime enim juſtiſſimeque providerunt, quaecumque negotia in ſuis locis ubi orta ſunt finienda, nec unicuique provinciae, gratiam ſancti Spiritus defuturam, qua aequitas a Chriſti ſacerdotibus et prudenter videatur, et conſtantiſſime teneatur.* Ubi apertiſſime adfirmant illi, epiſcoporum non ſecus ac clericorum judicia in ſynodo provinciae juxta Nicaenae ſynodi regulam terminari debere. Sed quia hos controverſiae noſtrae judices admittere recuſat Chriſtianus Lupus, audiat Innocentium primum in Epiſt. ad Victricium Rhotomagenſem epiſcopum cap. 3. *Si quae cauſae*, inquit, *vel contentiones inter clericos tam ſuperioris ſint ordinis quam inferioris ſint exortae, ut ſecundum ſynodum Nicaenam congregatis ejuſdem provinciae epiſcopis jurgium terminetur.* Addit equidem, *ſine praejudicio Romanae eccleſiae.* Sed id de ſuo et mihi ſatis eſt, quod agnoſcat canonem quintum concilii Nicaeni intelligendum eſſe de majoribus epiſcoporum cauſis. Sic quoque Chryſoſtomus Ep. ad Innocent. probat, non potuiſſe ſe a tranſmarinis epiſcopis judicari, quia ſecundum leges patrum oportet in quibuſcumque provinciis ſua negotia tractari.

Ante

Ante hos eadem docuit Cyprianus Epist. 54. *Nam*, inquit, *cum statutum sit omnibus nobis, et aequum sit pariter ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum, et singulis pastoribus portio gregis sit ascripta, quam regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus domino redditurus: oportet utique eos, quibus praesumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere et testes sui criminis possint.* Videtur hic Cyprianus designare canonem illum vetustum apostolicum, quo cavetur, *ne ab aliquibus ejecti ad alios accedant.* Quae quidem regulae generales sunt, et omnes omnino clericos ac proinde episcopos complectuntur. Adde, quod ratio propter quam vetantur externa judicia, nempe quia ibi debet fieri judicium, *ubi crimen admissum est, ubi testes et accusatores sunt*, episcopos aeque ac caeteros clericos attingit.

Idem luculenter confirmatur ex concilio Antiocheno, in quo diserte de episcoporum judiciis fit mentio. Hujus canones, ut alias diximus, in concilio Chalcedonensi et deinceps in ecclesia universa sunt in auctoritatem admissi. Inter hos canon 15. ex interpretatione Dionysii sic habet: *Si quis episcopus de certis criminibus accusatus condemnetur, ab omnibus episcopis ejusdem provinciae, cunctique consonantes eamdem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios minime judicari, sed firmam concordantium episcoporum provinciae manere auctoritatem.* Ita si convenerint episcopi, illorum sententia rata erat, nec a quoquam poterat dissolvi. Si vero non convenirent, ut nonnunquam fieri solet, statuit eadem synodus Can. 4. *ut (tunc) metropolitanus episcopus a vicina provincia judices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul et comprovinciales episcopos, quod justum fuerit, approbetur.*

Itaque omnis causa episcoporum juxta Antiochenos canones, vel episcoporum synodi provinciae judicio, si conveniant, vel si variet illorum sententia, finitimorum, et comprovincialium arbitrio plane terminatur, nullo post haec relicto loco adpellationis ad superius aliquod ecclesiasticum tribunal.

Nihilominus tamen in eadem synodo videtur aliquid innovatum circa ecclesiastica judicia in gratiam rescriptorum imperatoris, idque Canone 12., qui sic se habet: *Si quis a proprio episcopo presbyter, aut diaconus, aut a synodo fuerit episcopus forte damnatus, et imperatoris auribus molestus extiterit, oporteat ad majus episcoporum converti concilium, et quae putaverint habere justa plurimis episcopis suggerant, et eorum discussiones ac judicia praestolentur.* Qui quidem canon cum illis, quos modo protulimus, pugnare videtur: nam in illis suprema constituuntur synodi provinciae saltem finitimis adjectis judicia; at in isto datur recursus ad majorem synodum: sed si res accurate spectetur, facile secum invicem conciliabuntur hi canones. Tunc enim tantum datur recursus ad majorem synodum, quandoquidem rescripta obtinuit ab imperatore, quibus causa ejus retractari jubebatur. Quippe mos erat imperatorum concedere rescripta ad revisionem causarum a supremis etiam judicibus, ut a praefectis praetorio latarum constat ex l. 16. c. de funct. praefecti praetorio. *Litigantibus in amplissimo praefecturae praetorianae judicio*

*non provocandi, sed supplicandi licentiam concedimus.* Hoc remedium in Cod. *de adpellationibus lege ult.* vocatur *retractatio.* Varia hujus rei in rebus ecclesiasticis exempla subministrat Petrus de Marca, hujus observationis auctor: sic Athanasii causam in synodo Sardicensi jussu imperatorum retractatam esse probat ex istis verbis epist. Synodicae ad Julium. *Nam*, inquiunt in illa episcopi, *religiosissimi imperatores permiserunt, ut de integro universa discussa tractarentur.* Quasi sine illorum permissu istud non licuerit. Sic Photinus jam damnatus ab imperatore, impetravit, ut iterum ejus causa in Sirmiensi conventu ageretur. Sic etiam Chrysost. teste Palladio judicatus a synodo ad Quercum petiit ab Arcadio, ut aliud concilium celebraretur, in quo causa ista tractaretur. Itaque synodus Antiochena non ordinarie concedit provocationem ad majorem synodum, sed tantum permittit imperatoribus, ut si causam alicujus clerici vel episcopi haud bene judicatam esse censeant, majorem synodum indicere possint, ubi iterum retractetur. Quod mirum esse non debet, cum omnes paulo majores synodi ab imperatoribus tunc convocarentur. At in casibus ordinariis, ubi non intercedit imperatoris auctoritas, nullam provocationem, aut revisionem cuiquam concedunt; sed volunt judicium finiri a provinciae episcopis, si conveniant, adjunctis vicinioribus, si inter episcopos provinciae sit dissensio. Porro licet ista expositio Petri de Marca sit ingeniose omnino excogitata, vereor tamen, ut non sit satis solida. Mallem igitur canonem hunc ita exponere, ut major quidem synodus celebrari debeat, non ad petitionem aut provocationem damnati, sed ad eorum, qui ipsum damnaverunt, petitionem, ut scilicet ille, qui damnatus novas res molitur, et judicio in se lato stare non vult, compesci possit. Ita ut sensus sit canonis: si quis damnatus ab episcopis provinciae pervicax sit, et imperatorem sollicitet, ut restituatur, oportet, ut ii, a quibus damnatus est, synodi majoris auctoritatem adhibeant, ut ejus causa ibi cognita nullam excusationem afferre possit. Id certe statuunt concilii Constantinopolitani patres canone 6. *Quod si evenerit*, inquiunt, *ut provinciales episcopi crimina, quae episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos ad majorem synodum dioecesis illius episcoporum pro hac causa convocatorum accedere. Si quis autem his, quae, ut prius declaratum est, decreta fuerunt contemptis, ausus fuerit vel imperatoris aures molestiis afficere, vel saecularium principum judicia, vel universalem synodum perturbare neglectis dioecesis episcopis, eum nullo modo esse ad accusationem admittendum.* Itaque canonibus Antiocheno et Constantinopolitano non datur facultas damnato ad majorem synodum provocandi, sed tantum conceditur episcopis judicibus majoris synodi auctoritate uti, ut damnatum, si pervicax sit, et se per imperatorem restitui conetur, compescant. Uno verbo nunquam sinunt, ut a judiciis provinciae aut dioeceseos episcoporum ad Romanum pontificem, aut ad occidentales provocetur.

Hanc porro disciplinam mordicus retinuerunt orientales, et occidentalibus succensuerunt, quod vellent judicia in oriente finita refricare: id primum contestati sunt in Ep. ad Julium scripta, ac deinde in concilio Philippopolitano queruntur, Athanasium receptum esse in communionem ab occidentalibus, postquam damnatus,

tus fuerat in oriente, et affirmant, se ideo noluisse communicare occidentalibus in synodo Sardicensi, quod episcopos, a se damnatos non projecissent, nec dignum honorem tribuerent orientis concilio, demum factum occidentalium sic incusant. *Hanc novitatem*, inquiunt, *moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo, ut in concilio orientales episcopi, quod forte statuissent, ab occidentalibus refricaretur; similiter quidquid occidentalium partium episcopi ab orientalibus solveretur. Verum omnium conciliorum juste ligitimeque actorum decreta firmanda majorum nostrorum gesta consignant. Nam in urbe Roma sub Novato et Sabellio et Valentino haereticis factum concilium ab orientalibus confirmatum est, et iterum in oriente sub Paulo Samosateno, quod statutum est, ab omnibus est signatum.* Hinc imperator Constantius in Ep. ad Ariminensem synodum sic occidentales alloquitur, *Non enim*, inquit, *de orientalibus episcopis in concilio vestro patitur ratio aliquid definiri, proinde super his tantum, quae ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra tractare debebitis.* Et post alia. *Quae cum ita sint, adversus orientales nihil statuere vos oportet, aut si aliquid volueritis contra eosdem praedictis absentibus definire, id quod fuerit usurpatum, irrito evanescet effectu.* Scio equidem, Lupum et alios hic nos acerbe carpere, quod schismaticorum et haereticorum, ut ajunt, testimonia laudemus. Verum non eo consilio id facimus, ut illorum causam probemus, sed tantum ut ostendamus, quae fuerit orientalium disciplina, quae non solum ex istis monumentis elucescit, sed etiam ex iis quorum autoritas est extra omnem controversiam, ut jam demonstravimus, et sequenti paragrapho de saeculis posterioribus demonstraturi sumus.

Verum ut illi tandem aliquando desinant nos eo nomine criminari, audiant Ambrosium cum Eusebianis sententiam res orientis in orientali concilio, et occidentis in occidentali terminari oportere. Is igitur Palladio presbytero Ariano petenti, ut orientales episcopi ad synodum Aquileiensem venirent, ut de se judicium ferrent, nolens occidentalium judicio sese committere, sic respondet. *Interim quia in superioribus temporibus concilium, sic factum est, ut orientales in orientis partibus constituti, haberent concilium occidentale, in occidente, nos in occidentis partibus constituti, convenimus Aquileiensem civitatem, juxta imperatorum praeceptum. Denique etiamsi praefectus Italiae litteras dedit, ut si vellent orientales convenire, in potestate id haberent; sed quia scierunt consuetudinem hujusmodi esse, ut in oriente, orientalium esset concilium, intra occidentem, occidentalium, ideo putaverunt non esse veniendum.* Quae quidem Ambrosii sententia supponit, res orientalium ab orientalibus, et occidentalium ab occidentalibus administrari debere; ita ut nihil ad orientis episcopos pertineat rerum personalium, quae sunt in occidente judicium sicut vicissim ad occidentales non pertinet in orientales judicium: quod Constantius ait in Epist. ad synodum Ariminensem, necnon Eusebiani in Philippopolitano concilio.

## §. III.

*Quid a concilio Sardicensi circa judiciorum ecclesiasticorum formam sit novi statutum, ubi de canonum illius concilii sensu et autoritate.*

Tanta est hominum inconstantia, tanta levitas, ut ne leges quidem ipsae a mutatione immunes esse possint: idipsum usu venit in canonibus a nobis allatis, quos nonnulli primum in occidente, deinde in oriente paululum commutaverunt, et in occidente quidem hujusmodi occasione. Cum occidentales viderent, ab orientalibus judicia quaedam injuste in episcopos orthodoxos, verbi gratia in Athanasium lata, de imminuenda synodorum provincialium autoritate in synodo Sardicensi cogitaverunt. Et idcirco non quidem jus appellationum, sed aliam praerogativam pontifici Romano detulerunt. Sed quoniam canonum Sardicensium editiones duae sunt, hic a se invicem discrepantes, has e regione exhibebimus.

*Editio graeca canonum Sard. ex versione Gentiani.*

*Canon tertius.*

Osius episcopus dixit: Hoc quoque necessario adjiciendum, ut nullus episcoporum ex sua provincia, in aliam provinciam, in qua sunt episcopi transeat, nisi utique a suis fratribus vocetur, ne videamur dilectionis fores claudere: hoc autem etiam similiter providendum est, ut, si in aliqua provincia episcoporum quispiam adversus fratrem, et coepiscopum suum negotium habeat, neuter eorum ex alia provincia cognitores evocet.

Si quis autem episcoporum in aliquo negotio condemnandus, (seu potius condemnatus) videatur, et putet non malam, sed bonam causam habere, ut etiam rursus judicium renovetur, si vestrae dilectioni videtur, Petri apostoli memoriam

Editio Dionysii Exigui, a qua multum differt Isidori Mercatoris editio.

Canon tertius.

*Osius episcopus dixit: Illud quoque necessario adjiciendum est, ut episcopi de sua provincia ad aliam provinciam, in qua sunt episcopi, non transeant, nisi forte a fratribus suis invitati, ne videamur januam claudere charitatis. Quod si in aliqua provincia, aliquis episcopus contra fratrem suum, episcopum litem habuerit, ne unus e duobus ex alia provincia advocet episcopum cognitorem.*

*Quod si aliquis episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, et putat se causam bonam habere, ut iterum concilium renovetur, si vobis placet, S. Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, Julio*

riam honoremus, ut ab iis, qui judicaverunt, scribatur Julio episcopo urbis Romae, et per propinquos provinciae episcopos, si opus sit, judicium renovetur, et cognitores ipse praebeat. Si autem probare non potest causam ejus esse talem, ut eam rursus judicari opus sit, quae semel sunt judicata, non infirmentur. Sed rata sit lata sententia.

*Romano episcopo, et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et det judices; si autem probaverit talem caussam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt: quae decreverit, confirmata erunt, si hoc omnibus placet. Respondit synodus, placet.*

*Canones Sard. Graeci.*

*Canon quartus.*

Gaudentius episcopus dixit, si videtur, necesse esse adjici huic sententiae, quam sincera dilectione plenam protulisti, ut si quis episcopus fuerit depositus judicio episcoporum, qui sunt in vicinia, et dicat rursus sibi defensionis negotium competere; non prius in cathedram alius substituatur, quam Romanus episcopus causa cognita sententiam tulerit.

Can. Sard. ex edit. Dionysii.

Canon quartus.

*Gaudentius episcopus dixit, addendum, si placet, huic sententiae, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio, qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter episcopus in ejus cathedra post adpellationem ejus, qui videtur depositus esse; omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio episcopi Romani determinata.*

*Canon quintus.*

Osius episcopus dixit, placuit, ut si quis episcopus delatus fuerit, et congregati ejusdem regionis episcopi eum gradum moverint, ac veluti adpellans confugerit ad beatissimum Romanae ecclesiae episcopum, et velit ipsum audire, et justum esse, existimaverit ejus rei examinationem renovari: Coepiscopis scribere dignetur, qui sunt propinqui provinciae, ut ipsi diligenter et accurate singula perscrutentur, et ex veritatis fide de re sententiam ferant. Si quis autem

Canon quintus.

*Osius episcopus dixit, placuit autem, ut si episcopus adcusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejecerint, si adpellaverit, qui dejectus, et confugerit ad episcopum Romanae ecclesiae, et voluerit se audiri, si justum putaverit, ut renovetur judicium, vel discussionis examen; scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt; ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod*

postulet suum negotium rursus audiri, et ad ejus supplicationem Romanum episcopum movere visum fuerit, ut e proprio latere presbyteros mittat, sit in potestate ipsius id, quod illi placuerit, et si decreverit Romanus episcopus aliquos oportere mitti, qui cum episcopis sint judicaturi, habentes autoritatem ejus, a quo missi sunt, et hoc ponendum est, si autem sufficere, crediderit ad rei cognitionem episcopi (lege *episcoporum* sententiam) faciet, quod prudentissimo ejus consilio recte habere videbitur. Responderunt episcopi, quae dicta sunt, placuerunt.

*si is, qui rogat suam causam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut de latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi, quid velit, et quid aestimet; et si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet, quod sapientissimo consilio suo judicaverit.*

Haec decreta concilii Sardicensis cum Nicaeni et Antiocheni concilii statutis, in quibusdam conveniunt, in aliis dissident: conveniunt in eo, quod primum judicium episcoporum, provinciae episcopis tribuunt: differunt, cum vetant, ne advocentur episcopi finitimi; nam in synodo Antiochena cautum fuerat, ut dissidentibus episcopis provinciae, finitimi accerserentur. Deinde in eo praesertim ab illis differt Sardicensis concilii sanctio, quod provincialis synodi judicium in episcopum latum renovari posse definit, si ita videatur Romano episcopo, ad quem confugere potest episcopus damnatus, non quidem, ut ejus causa Romae judicetur, sed tantum ut ibi inquiratur, num causa ejus sit talis, quae novum desideret examen. Et si Romanus pontifex intellexerit causam in provincia non satis examinatam fuisse, conceditur ei, ut praeter episcopos provinciae ex finitimis episcopis cognitores tribuat, qui renovent examen, data etiam illi facultate, ut legatos *a latere* mittat ad judicium istud posterius; si vero intellexerit causam non esse talem, quae retractari debeat, manebit firmum provinciae judicium. Addit etiam Gaudentius, ut interim dum Romae inquiritur, num causa episcopi depositi sit iterum judicanda, nullus in ejus locum substituatur, quod synodo placet. Hic est genuinus sensus Sardicensium canonum. Sed ut de illo magis constet, duo nobis adversus Christianum Lupum et alios probanda sunt: alterum est, hisce canonibus aliquid novum statui; alterum est, non concedi provocationem ad Romanum pontificem, nec potestatem ei fieri de causa episcopi judicandi, sed tantum jus quoddam revisionis, seu retractationis statuendae ipsi tribui.

Primum constat ex istis Osii verbis, *si vestrae dilectioni videtur, Petri memoriam honoremus;* quibus satis ille indicat, se novum quippiam et antehac inusitatum proponere, quodque ex patrum Sardicensium pendebat arbitrio. Deinde non dicit Osius, *jus Romanae sedis conservemus,* sed tantum *Petri memoriam honoremus*, hoc

est,

est, hunc honorem, si vobis videatur, Romano pontifici deferamus. Et certe adeo verum est istam propositionem Osii novam fuisse, ut statim Gaudentius episcopus aliquid ei adjiciendum esse censeat. *Necesse est*, inquit, *adjici huic sententiae, quam sincera dilectione plenam protulisti, ut si quis episcopus fuerit depositus.* Et hinc patet disciplinam istam, quae ab Osio observanda proponebatur, nondum in usu fuisse.

Respondent nonnulli, per haec verba, *Petri memoriam honoremus*, illud significare, adpellationes episcoporum ad summum pontificem esse deferendas jure divino, qui successor est sancti Petri, qui et primatum inter episcopos obtinet. Sed commentitiam hanc explicationem facile rejiciet, quisquis animadvertet; Osium non absolute id dicere, ut memoria Petri honoretur, *sed si vobis placet, Petri memoriam honoremus*, quae verba, si sensum illum, quem isti arbitrantur, habeant, sequitur Osium primatum pontificis Romani judicio synodi Sardicensis permisisse, veluti rem ex illorum arbitrio pendentem, quod absurdum est. Eadem de causa rejicitur sensus a Lupo Christiano allatus, qui longe magis violentus est. Is autem est ejusmodi, *reverendissimi patres, qualia jam fiant Philippopoli vos nostis, non sola divina ecclesiae hierarchia, sed et ipse apostolorum princeps projiciuntur et conculcantur, restituti per ipsum episcopi denuo spoliantur; clamantur adpellando crimina cumulasse criminibus, ideoque et in ipsos damnationes cumulantur damnationibus. Ipse summus pontifex, cujus ego apud vos sum vicarius, tamquam divinae legis praevaricator, et novarum in ecclesia rerum propter admissas adpellationes autor anathematizatur, et cum ipso primates hujus synodi antistites: quare nobis non licet dormire, ante omnia, si vobis placet, oportet nos honorare memoriam S. Petri apostoli.* Sic loquentem Osium inducit Lupus, quia sic fortasse et ipse loqueretur; at nihil his magis alienum est ab illius mente. Primum enim Osius id non dicit de iis, quae acta erant Philippopoli ab orientalibus, quae needum forte sciebat. Deinde non dicit honorandam memoriam sancti Petri ob illa, quae hic acta erant, sed honorandam cum bona venia synodi, tribuendo illi jus revisionis. Denique sermo iste, quem Osio adfingit Lupus, non paucis scatet erroribus. Primus est, restitutos fuisse a Julio episcopos ab orientalibus dejectos, quem refellemus postea. Secundus est, illos adpellasse ad Romanum pontificem. Tertius est, Osium fuisse vicarium Romani episcopi. Porro si verba Osii spectentur, horum sensus apertus est ac planus: est autem hujusmodi. *Si quis episcopus damnatus a synodo provinciae putet se bonam causam habere, si vobis placet, is honor deferatur episcopo Romae, qui successor est Petri, ut judicare possit, num ejus causa novum examen requirat, et si ita illi visum fuerit, finitimos episcopos cognitores cum provinciae episcopis nominet, qui causam iterum examinent.* Id autem sanciendum esse arbitratus est Osius ob judicia in Athanasium et Marcellum ab orientalibus lata, quae synodus Sardicensis resciderat. Cum enim illi damnati ad Julium confugissent, ab eo benigne fuerant excepti, et deinde in synodo Sardicensi ad ejus preces convocata, fuerant absoluti. Igitur ut episcopis ita injuste damnatis aliquis purgationis locus relinqueretur, visum est hujusmodi.

di legem esse ferendam, quae quidem aliquorum injuste damnatorum innocentiae succurrit. Verum aliunde multorum pervicaciae ac malitiae patrocinatur. Cum enim vitiosi episcopi viderent, se non statim episcopatu dejiciendos per synodum provinciae, sed superesse sibi aliquod aliud judicium, quod facile erat moras nectendo proferre, liberius peccabant, cum praesertim interea nullus in eorum locum ordinaretur, et provinciae episcopi cernentes judicium suum posse rescindi, fiebant cunctatiores ad damnandos nocentes. Itaque sicut quando supremum statuitur provinciae judicium, nonnulli damnari possunt innocentes; ita si damnatis detur alio confugiendi locus, multos nocentes impunitos permanere necesse est: sed eo, unde digressi sumus, revertamur. Adeo verum est novum aliquod jus Sardicensis concilii canonibus Romano pontifici delatum esse, quod nec ex divino jure, nec ex antiquiori lege haberent, ut ipsi pontifices Romani jus istud ex canonibus tantum Sardicensibus, quos Nicaenorum nomine laudabant, sibi vindicaverint, ut patet ex Zozimo in causa Apiarii, et Leone in causa Flaviani: ex his ergo constat novum jus indultum esse Romano pontifici in synodo Sardicensi, quod primo loco probandum fuit.

Alterum, quod nobis probandum incumbit, illud est, synodum Sardicensem solum jus revisionis concessisse Romano pontifici, non autem potestatem judicandi adpellationes ab episcopis factas, patet istud ex concilii canonibus. Primum enim episcopus damnatus hoc unum sperare potest, ut judicium seu concilium renovetur c. 3. si putet episcopus *damnatus se bonam causam habere, ut iterum concilium renovetur.* 2. Pontifici scribitur, ut ipse videat, num opus sit judicium renovari. 3. Si judicaverit judicium esse renovandum, non ipse judicat, sed dat judices, *et si judicaverit esse renovandum det judices.* 4. Judices isti Romae non judicant, nec sunt Romani, sed ex finitima et propinqua provincia c. 7. *Si justum putaverit, ut renovetur judicium vel discussionis examen, scribere dignetur his episcopis, qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant et juxta veritatis fidem definiant.* 5. Ita certum est Romanum pontificem non habuisse jus causae Romae judicandae, ut ad summum illi concedatur, ut legatum ad secundum judicium mittat. Denique non inquirit Romanus pontifex in suo judicio, utrum male vel bene judicatum sit; sed utrum causa sit talis, quae iterum judicari debeat: nec confirmat judicium provinciae rescindendo adpellationem, sed tantum declarando causam non esse talem, quae iterum ventilari debeat, seu potius non decernendo, ut iterum judicium renovetur. *Si autem*, ut habet canon 3. *probaverit talem causam esse, ut non refricentur, quae acta sunt, quae decreverit, confirmata erunt.* Vel potius ut habet graecus textus: *Si autem probare non potest causam esse talem, ut eam rursus judicari opus sit, quae semel sunt judicata non infirmentur, sed rata sit lata sententia.* Hoc est si episcopus depositus ostendere non possit judicium in se injuste ac per violentiam contra praescripta canonum esse latum, novum ei non concedetur judicium, itaque proprie pontifex Romanus non judicat de causa ipsa, sed tantum de episcoporum judicio, nec inquirit, utrum damnatus sit nocens necne, sed utrum sententia in ipsum lata sit contra formam judiciorum an non, per vim extorta,

aut

aut ex odio et gratia profecta ſit. Utrum denique cauſa ſatis fuerit examinata et diſcuſſa. Sic cum cauſa aliqua civilis in ſupremo ſenatu terminata eſt, nulla datur provocatio, verum qui manifeſte oppreſſi ſunt, aut contra formam judiciorum damnati ſupplicem libellum regi et ejus conſiliariis offerunt, a quibus non de ipſa cauſa judicatur, ſed illud inquiritur, numquid a ſenatu in forma ſit peccatum, numquid cauſa ſit bene et convenienter diſcuſſa, an non praevaluerit quorumdam gratia et ambitus: denique an non manifeſte laeſa ſit juſtitia, et ſi quod iſtorum vitiorum in ſenatus judicio deprehenderint regis conſiliarii, ad eosdem remittunt judices, jubentque cauſam iterum examinari, et judicari. Jam vero ſciunt omnes, quantum ſit diſcrimen inter jus iſtud reviſionis decernendae et jus adpellationis admittendae, nam adpellatio, ut definit Petrus de Marca, *cauſam in inferiori tribunali judicatam ad ſuperiorem transfert, ut litem excutiat, et definiat in ſuo tribunali, ita ut quamdiu durat adpellatio, ſententia inferioris judicis non poſſit exſequutioni demandari.* At nihil ſimile eſt in eo privilegio, quod Romano pontifici concedit ſynodus Sardicenſis, nec enim datur ei poteſtas cauſae judicandae et ad ſe trahendae, ſed tantum decernendi, ut illa de novo retractetur in provincia, itaque non magis eſt provocatio a ſynodis provinciae ad Romanum pontificem, quam a Senatibus ſupremis provocatio ad regem, ſed nullam in poſteriori provocationem eſſe fatentur omnes, idem dicendum de priori.

Objiciunt nonnulla canonum iſtorum verba, quibus videtur indicari Romanum pontificem judicem fuiſſe cauſae jam judicatae in ſynodo provinciali: primo enim datur pontifici poteſtas dandi judices et cognitores. Secundo datur eidem poteſtas infirmandi, aut confirmandi prioris judicii. Tertio delatio ad ſedem ejus ſuſpenſivum habet effectum, vetaturque, ne quis in locum depoſiti ordinetur. Quarto determinanda dicitur in judicio epiſcopi Romani cauſa his verbis, *niſi cauſa fuerit in judicio epiſcopi Romani determinata.* Denique ipſum hic verbum adpellationis occurrit can. 7. ſi adpellaverit, qui dejectus eſt.

Reſpondeo ad ſingula. Ad primum reſpondent quidam per judices et cognitores non ſignificari judices, qui prius judicium retractent et definiant, ſed cognitores, qui inquirant, utrum renovari debeat judicium, ego vero exiſtimo per judices et cognitores hic intelligi eos, qui prius judicium retractent cum epiſcopis provinciae, ſed patet tum ex eodem canone tum ex 7. judices illos fuiſſe finitimos, et in provincia, non Romae judicaſſe. Ad ſecundum dico jam ſatis explicatum eſſe, quomodo Romanus epiſcopus judicium in provincia latum infirmet et confirmet: infirmat non illud diſſolvendo, ſed aliud judicium, et novum examen indicendo: confirmat vero, ſeu potius non infirmat, cum novum judicium non indicit. Ad tertium dico delationem cauſae ad Romanum epiſcopum non omnino ſuſpendere prius judicium, manet enim ſemper depoſitus epiſcopus, et pro depoſito habetur, quamvis Romanus pontifex nondum cauſam ejus examinarit. Verum ex Gaudentii epiſcopi ſententia, quae a concilio probata fuit, nullus interim in ejus locum ordinabatur, ne ſi quis ordinatus fuiſſet, et poſtea cauſa ejus retractanda decerneretur, inde tumultus

M ori-

oriretur, cum episcopus modo ordinatus loco cedere nollet. Ad quartum dico, perspicuum esse ex ipsis canonibus, nihil aliud in concilio Romani episcopi determinari, aut inquiri, quam utrum causa sit retractanda in provincia nec ne, itaque haec verba canonis septimi, *donec causa ejus fuerit in judicio Romani episcopi determinata,* non significant causam a Romano episcopo judicandam, sed tantum ab eo determinandum, utrum locus sit novo examini et judicio. Eodem modo verbum istud canonis septimi, *si adpellaverit*, non debet stricte sumi pro vera et proprie dicta adpellatione, sed generatim pro omni confugio ad superiorem, unde optime, et ad mentem Sardicensium patrum Graecus interpres reddidit, *ac veluti adpellans confugerit*. Porro perperam Zonaras et Balsamon, atque cum iis nonnulli putaverunt, hisce canonibus duplicem retractationem ejusdem causae concedi, sic loquitur Balsamon in interpretatione canonis septimi secundum Dionysium, et quinti secundum ipsum: *Praesens*, inquit, *canon dicit*, *quod si quis a provincialibus episcopis condemnatus fuerit*, *et ad papam adpellaverit*, *ille vicinis episcopis mandabit*, *ut de adpellatione cognoscant*, *si hoc justum esse putaverit*, *et si is quoque ab iis condemnatus fuerit*, *et secundo ad papam accesserit*, *et ei visum est ea*, *quae prius judicata sunt rursus examinari*, *ne cogatur is*, *qui condemnavit Romam venire*, *sed in provinciam jussu papae veniant presbyteri ex ejus latere*, *sive ab ejus ecclesia.* Ubi vides Balsamonem existimasse a concilio Sardicensi concessam esse Romano pontifici potestatem retractationis bis concedendae, si ita illi visum fuerit. Verum si quis canones accuratius examinet, is nullo negotio perspiciet unius tantum retractationis concedendae potestatem dari Romano pontifici, et de eadem mentionem fieri can. 3. 4. et 7.

Unum praeter haec examinandum superest, utrum vi Sardicensium canonum, novum judicium esset eisdem provinciae episcopis adjunctis finitimis, committendum. Causa dubitandi haec est, quod synodus finitimorum tantum diserte meminerit non episcoporum provinciae. Verumtamen verisimile est mentem ejus fuisse, ut priores judices cum finitimis sederent, id enim satis indicant verba ista, *ut renovetur judicium*, *concilium*, *examen*. Deinde vero ubi non est provocatio, sed tantum revisio, et retractatio causae, semper idem remanet judex, nec ei judicandi potestas aufertur, sed novum mandatur examen. 3. Si non interesse debuissent secundo judicio priores judices, cur synodus judicasset renovandum esse in provincia judicium, non autem Romae? 4. Dici non potest eos a judicio secundo exclusos, cum naturales sint et legitimi judices. Deinde necesse erat eos interesse, ut judicii prioris rationem redderent, dicerentque quibus rationibus moti episcopum deposuissent, porro si negari non potest eos interfuisse, negari quoque non potest eos judices fuisse, nam episcopi in conciliis licet partes suas et judicia tueantur, semper ut judices sederunt, donec rei esse convincerentur, et caeterorum omnium consensu damnarentur. Demum, hanc Sardicensis synodi mentem fuisse, et sic a Romana ecclesia acceptam, ejus sanctionem fuisse fidem facit vetus canonis septimi inscriptio, in veteri codice ecclesiae Romanae *de retractanda causa adpellantis in provinciali synodo.* Provincialis synodus hic haud dubie est synodus provinciae, quae

ante

ante judicarat. His omnibus illud mihi videtur adjiciendum, quod quidem non est omnino leve synodum ita loqui, ut videatur magnae loco gratiae habere id, quod episcopis damnatis concedit, ut possint impetrare a Romano pontifice legatos, qui posteriori judicio adsint, et autoritate sua, prioris illius judicii vim imminuant, si vero apud alios quam apud priores judices causa retractata sit, nihil opus esse visum fuisset, autoritate istorum legatorum, quia novi judices prius illud judicium ab aliis latum minime curassent. Nec est, quod videatur iniquum, ut ii denuo judices collocentur, qui jam sententiam tulerant, nam uti diximus, novum instituitur judicium vel quia prius non fuit rite factum, vel quia ab istis judicibus, causa non est satis examinata, quare nihil vetat ad illos eamdem causam remitti, ut rem amplius examinent, et in judicando legitimam formam observent, sicut haud iniquum imo aequissimum, ut causae, quae a supremis senatibus sunt judicatae, iisdem iterum examinandae, et judicandae remittantur, et videmus saepe eos ipsos judices re maturius expensa diversam prorsus a priori sententiam ferre.

Ex dictis huc usque patet, Hincmarum in epistola ad Joannem octavum, quae nomine Caroli Calvi scripta est cap. undecimo, tam recte sensum canonum Sardicensium adsecutum esse, ut nihil ad eos exponendos aptius dici possit. En ejus verba, *cujus*, inquit, *sanctae synodi* (Nicaenae) *constitutionem Sardicenses canones non convellunt, qui cum pontificis Romani vicario, vel arbitrio causam episcopi in provinciali synodo judicati, etiam episcoporum arbitrio, vel judicio, qui eum judicaverunt, cum episcopis, qui in finitima et propinqua provincia sunt, praecipiunt terminari, quatenus sive in mutanda sententia, juxta canones Nicaenos commune sit placitum.*

Porro canones isti Sardicenses nunquam in oriente et sero in occidente recepti sunt. De oriente jam constat illo ipso tempore, quo condebantur, orientales episcopos contrarium prorsus statuisse. Deinceps autem tum in concilio Canstantinopolitano, tum in Chalcedonensi, tum in Trullano nullam hujus revisionis mentionem fecerunt, jusseruntque causas omnes synodi provincialis, aut ad summum patriarchalis judicio finiri. In occidente porro post hanc synodum adversus disciplinam in ea sancitam reclamarunt Africani, reclamarunt et Galli, ut dicemus infra, imo ne ipsi quidem Itali illos in authoritatem admiserunt, isti quippe in epistola concilii Italiae ad Theodosium agentes de depositione Maximi Constantinopolitani episcopi, quem injuste ab orientalibus dejectum esse arbitrabantur, quique ad occidentales confugerat, et eis causam suam exposuerat, in hoc, inquam, casu, nec sequuntur, nec allegant canones Sardicenses, nec ex eorum praescripto jubent judicium renovari, nihilque aliud contendunt, nisi ut synodus oecumenica indicetur, in qua simul cum orientalibus cognoscant de depositione Maximi, *non*, inquiunt, *praerogativam nobis vindicamus examinis, sed consortium communis arbitrii*, quod si canones Sardicenses alicujus authoritatis esse duxissent, illos isto opportunissimo in loco non praetermisissent. Posthac Innocentius I. in epist. ad clerum Constantinopolitanum, Nicaenos canones solos vigere testis est, et in epist. ad Theophilum

Alexandrinum *alios quippe canones*, inquit, *Romana non admittit ecclesia.* Postea tamen Zozimus, Bonifacius, et Coelestinus canones Sardicenses, plerumque sub nomine Nicaenorum quaqua versum in occidente promulgare conati sunt, illorumque obtentu adpellationes ad suam sedem trahere conati sunt, et causarum ad se per adpellationem devolutarum Romae judicandi facultatem sibi arrogarunt, renitentibus tamen episcopis. Idem deinceps fecerunt, Leo primus, Vigilius, Pelagius II. et Gregorius magnus, qui nonnullos quoque adversarios nacti sunt, sed de his dicemus infra.

Adversus haec, quae huc usque de canonum Sardicensium sensu et autoritate diximus, nihil ferme objicit Christianus Lupus, quod non fuerit a nobis abunde refutatum, nonnulla tamen hic iterum excutiemus. *Canones Sardicenses*, inquit, ille pag. 121. *donant effectum non solum devolutivum, sed et suspensivum, ergo in iis agitur de adpellatione proprie dicta.* Respondeo canonibus Sardicensibus proprie nec devolutivum, nec suspensivum dari effectum: non devolutivum, quia judicium non devolvitur ad Romanum pontificem, nec proprie suspensivum, quia episcopus depositus semper pro deposito habetur, donec in secundo judicio restituatur. Addit idem Lupus dari Romano pontifici potestatem retractandi judicii, vel in urbe Roma, vel in partibus per legatos, primum est omnino falsum, fuse enim ostendimus, nullam aliam potestatem illi dari quam decernendi retractationem judicii in partibus. Secundum ex parte falsum est, nec enim solis legatis committitur judicium, sed tantum permittitur Romano pontifici, ut legatum aut legatos mittat, qui cum episcopis provinciae et finitimis judicet, caeteras ejusdem Lupi in Quenellium et Marcam expostulationes hic proferre nihil attinet, nam in iis ille nihil omnino probat, sed sua sensa esse totidem putat axiomata, de quibus dubitare nefas est, quaeque nulla probatione indigent, et quidquid cum eis non convenit, erroneum esse autumat; non alia de causa, nisi quia cum opinionibus suis non congruunt. Perlege totum ejus librum, intelliges id ita se habere; nam ubique adversariorum argumenta errores esse clamat, nec aliter id probat quam quia cum sententia sua non cohaerent. Quid facias homini, qui non aliter de veritate quam ex praejudicatis opinionibus suis statuit, *jubeas hunc miserum esse libenter.*

Ut autem probet Sardicensis concilii canones in autoritatem admissos etiam ab orientalibus fuisse paulo plus laborat, sed non magis promovet. Adducit 1. concilii Hierosolymitani sub Macario sententiam, in qua concilii Sardicensis acta comprobata sunt, at scriptor bonae fidei advertere debuisset in illo concilio probatos minime fuisse canones Sardicenses, cujus nullam notitiam habuerunt orientales, sed tantum Athanasii restitutionem, et ea, quae habentur in epist. synodica, cui subscripserunt orientales. Idem dicendum ad id, quod subjungit Lupus, hanc synodum probari a Basilio, Epiphanio, Socrate, Sozomeno, Theodorito et aliis Graecis, nam ab istis probantur tantum acta ejus de restitutione Athanasii; non autem canones quorum ut dixi nulla erat in oriente notitia. Ita etiam Chalcedonensis synodus in prosphonetico ad Marcianum, per constituta Sardicensis judicii orientalibus directa

nihil

nihil aliud intelligit, quam epistolam synodicam de restitutione Athanasii, quae sola per totum orbem vulgata est.

Unum superest, quod fortasse gravius videatur argumentum, eosdem, inquit Lupus, *canones laudat et secundum ipsos Joannis Chrysostomi adpellationes exsequitur Innocentius, ipsosque per omnem orientem viguisse testatur Palladius.*

Respondeo, Innocentium canonum Sardicensium non meminisse, nec secundum eos adpellationem Chrysostomi suscipere, quinimo ille in epist. ad Theophilum apud Palladium pag. 24. solos Nicaenos canones admitti a Romana ecclesia testis est, *tu igitur*, inquit, *si judicio confidis, siste te ad synodum, quae secundum Christum cogitur, et ibi expositis criminationibus sub testibus Nicaeni concilii canonibus: alios enim canones Romana non admittit ecclesia, irrefragibilem securitatem habebis.* Nec est, quod dicat Lupus, nomine Nicaenorum canonum hic intelligi Sardicenses, nec enim Innocentius dicit se Theophilum ad synodum vocare, vi canonis alicujus, sed tantum ait in synodo, ad quam ipsum vocat, fore ut judicium feratur ex legibus synodi Nicaenae, quas solas, inquit, admittit Romana ecclesia, quod idcirco dicit, quia secundum Antiocheni concilii canonem damnatus fuerat a Theophilo Chrysostomus. Hanc ejus esse mentem perspicue declarant haec verba epist ejusdem ad clerum Constantinopolitanum, *canonibus porro*, inquit, *obsequendum esse scribimus, qui Nicaeae sunt decreti, quos solos confiteri decet ecclesiam catholicam, et juxta eos judicare, si in aliis a quopiam proferuntur a Nicaenis canonibus dissonantes et haereticos autores referentes* (loquitur de Antiocheni concilii canonibus) *ii a catholicis episcopis rejiciuntur, quapropter non solum dicemus istos sequendos non esse, verum etiam, cum haereticis, et schismaticis dogmatibus condemnandum, quemadmodum antea in Sardicensi concilio ab episcopis, qui nos praecesserunt factum.* Vides hic Innocentium Sardicenses canones a Nicaenis distinguere, et horum tantum autoritate niti, quamvis Sardicensium patrum factum in exemplum adducat, ut probet solos Nicaenos canones sequi oportere.

Quod ad Palladium spectat, is dicit equidem canonem Antiochenum *in Sardicensi concilio, a Romanis, Italis, Illyriis, et Macedonibus atque Graecis abrogatum esse.* At non dicit id factum per canones Sardicenses, sed quando, inquit, *Liberius aut Julius Constantis principatu Athanasium in communionem admisit et Marcellum Galatam, propter quos et hic canon factus fuerat*; inde porro colligi non potest, canones Sardicenses in oriente fuisse receptos.

Objicit denique idem Christianus Lupus, canones istos in concilio Trullano canone secundo inter eos, qui ab ecclesia probantur numerari, itemque a Joanne scholastico patriarcha Constantinopolitano in collectione, quae nomen Theodoriti praefert in manuscriptis codicibus bibliothecae regiae insertos fuisse, et ab ipso Photio in Nomocanone comprehensos.

Respondeo inde minime colligi posse, canones Sardicenses in oriente viguisse, nam in concilio Trullano laudantur ii omnes canones, qui ab episcopis orthodoxis erant conditi, licet non omnes essent in usu, praesertim in oriente. Id de Sardi-

censibus dicendum esse constat, ex synodi Chalcedonensis decreto de supremo synodi dioeceseos judicio, quod ab ista synodo Trullana confirmatum est. Collectiones canonum, Joannis et Photii ad usum utriusque privatum confectae sunt, non autem ut authenthica essent et publica instrumenta, sicut codex canonum ecclesiae universae, in quo canones Sardicenses non reperiuntur: unde ipse Photius, qui eos Nomocanoni inseruit, contestatus est eosdem in oriente non recipi. Nihil est ergo, quod probet Sardicenses canones in oriente viguisse, videamus nunc, quae disciplina post Sardicensem synodum, tum in oriente, tum in occidente viguerit.

## §. IV.

### *Quaenam disciplina post Sardicensem synodum sancita fuerit.*

Advertimus jam supra, orientales episcopos in synodis Antiochena, et constantinopolitana statuisse, ut provincialium synodorum judicia in majori aut dioecesana synodo retractentur, modo id ipsi judices peterent ad compescendam damnati pervicaciam, non tamen integrum propterea fuisse damnato, a synodi provinciae judicio, ad synodum dioeceseos provocare, nisi illi ipsi, a quibus judicatus erat, id postularent; in concilio vero Chalcedonensi, cujus episcopi studiosissimi fuerunt jurium patriarchalium praesertim Constantinopolitanae ecclesiae extollendorum nova in judiciis ecclesiasticis distinctio inducta est. Distingunt enim inter episcopum et metropolitanum, jubentque, ut prima de crimine episcopi cognitio instituatur in synodo provinciae, metropolitani vero causa statim ad exarchum dioeceseos deferatur, quod idcirco factum esse crediderim, quia metropolitani in synodis provinciae magna autoritate pollebant, et difficile erat eos ibi judicari: verba concilii haec sunt canone nono. *Si clericus cum proprio, etiam alio episcopo negotium aut litem habet, a provinciae synodo judicetur; si autem cum ipsius provinciae metropolitano episcopus vel clericus controversiam habeat, dioecesis exarchum adeat, vel imperialis urbis Constantinopolis thronum, et apud eum litiget.* Item canone 17. *Si quis autem injuria afficiatur a proprio metropolitano, apud exarchum dioecesis, vel Constantinopolitanam sedem litiget, sicut prius dictum est.*

Porro gravis hic difficultas exoritur ex eo, quod videatur synodus Constantinopolitano episcopo judicium tribuere omnium omnino metropolitanorum, qui erant in oriente; idque magis mirum videtur, quod haec ei praerogativa tribuitur, antequam Asiana et Pontica dioecesis ei subjicerentur, quod non est factum nisi actione ultima concilii. Hanc difficultatem facile expedit Petrus de Marca, scribens hanc praerogativam concessam esse sedi Constantinopolitanae. Ego vero vix crediderim mentem fuisse concilii, ut patriarchatus Antiocheni et Alexandrini metropolitani, ad judicium Constantinopolitani episcopi traherentur. Sicut ergo a jurisdictione Constantinopolitani episcopi sine dubio eximendi sunt occidentales metropolitani,

tani, ita etiam eximendi videntur ii, qui patriarchae Antiocheno et Alexandrino subjacebant, ita ut ista sanctio ad metropolitanos tantum Asianae et Ponticae dioeceseos pertineat, quas dioeceses Constantinopolitano praesuli subjicere jam tum in mente habebant synodi Chalcedonensis patres. Porro metropolitanos dioeceseos orientis et Aegypti ad Constantinopolitanam sedem deferri non potuisse, constat ex Justiniani novellis 123. cap. 22. et novella 137, in quibus sancit, ut uniuscujusque dioeceseos patriarchae metropolitanorum causas suae dioeceseos judicent. Addit praeterea Justinianus, ut in causis episcoporum sit provocatio a synodo provinciae ad patriarcham; qua de re concilium Chalcedonense nihil statuerat: refertur haec imperatoris constitutio a Photio in Nomocanone tit. 9. *Episcopi ejusdem synodi inter se actionem habentes ad metropolitanum suum, et alios synodi episcopos litigant, et nisi utraque pars judicatis insistat, ipsorum patriarcha causam cognoscito, ac nulli contradicendi illis, quae ab illo statuuntur, potestas esto; si clericus adversus episcopum suum actionem movere velit, idem esto: cum autem contra metropolitanum interpellatio instituitur, patriarcha ipsius similiter cognoscito; si quidem episcopus judicavit, metropolitanus rem examinato; si vero metropolitanus, patriarcha cognoscito.* Et ibidem ex constitut. 29. *Nemo prima vice apud patriarcham, sed episcopum suum clericum accusato; si vero suspectum illum habeat ad metropolitanum, et postea metropolitanus solus, sive cum synodo sua episcopi aut clerici causam judicet, et sententiae non acquiescatur, ejus ditionis patriarcha cognoscat, ipsiusque judicatis, perinde ac si initio judicasset, insistatur, a patriarcharum namque judiciis non provocatur.* Haec et alia hujusmdi quae in novellis occurunt, ostendunt causas episcoporum apud Graecos post synodum Chalcedonensem, primum a metropolitano cum episcopis provinciae judicatas fuisse, ac deinde, si sententiae ab iis latae non acquiesceretur, eas ad exarchum, seu patriarcham, synodumque dioeceseos fuisse delatas: unde nulla debatur alia provocatio, sed supremum erat istud judicium. Causas autem metropolitanorum episcoporum immediate ad patriarcham synodumque dioeceseos fuisse delatas, ibique sine provocatione ulla definitas. Hanc disciplinam Graeci deinceps receperunt, ut colligitur ex Photio in Nomocanone tit. nono supra citato, tum ex Zonara et Balsamone in commentariis ad hos canones.

In occidente vero Sardicensis concilii canones hinc et inde sunt ventilati, nec statim, nec sine multa difficultate recepti sunt, licet pontifices Romani, quoniam eorum intererat illos in autoritatem admitti, multum laboraverint, ut eos promulgarent.

Videri potest illuc pertinere Gratiani edictum, ad preces synodi Romanae latum, ad compescendam potissimum Ursicini factionem: preces concilii hae sunt. *Quaesumus clementiam vestram, ne rursus in plurimis causis videamur onerosi, ut jubere pietas vestra dignetur, quicunque vel ejus, vel nostro judicio, qui catholici sumus, fuerit condemnatus atque expulsus, voluerit ecclesiam retinere, vel vocatus a sacerdotali judicio per contumaciam non adesse, seu ab illustribus viris praefectis praetorio Italiae vestrae, sive a vicario accitus ad urbem veniat, aut si in longinquioribus*

*quioribus partibus hujusmodi emerſerit quaeſtio, ad metropolitani per locorum judicia deducatur examen, vel ſi ipſe metropolitanus eſt, Romam neceſſario, vel ad eos, quos Romanus epiſcopus judices dederit, contendere ſine dilatione jubeatur . . . . . Certe ſi vel metropolitani, vel cujuscumque alterius ſacerdotis ſuſpecta gratia, vel inquietus fuerit, vel ad Romanum epiſcopum, vel ad concilium certe quindecim epiſcoporum finitimorum ei liceat provocare*; has preces Gratianus reſcripto ſuo firmavit. *Volumus autem*, inquit, *ut quicunque judicio Damaſi, quod ille cum concilio quinque vel ſeptem habuerit epiſcoporum, vel eorum, qui catholici ſunt, judicio vel concilio condemnatus fuerit, ſi injuſte voluerit eccleſiam retinere; ut qui evocatus ad ſacerdotale judicium per contumaciam non iviſſet, aut ab illuſtribus viris praefectis praetorio Galliae atque Italiae, ſive a proconſulibus vel vicariis autoritate adhibita, ad epiſcopale judicium, ut ad urbem Romam ſub proſequutione proveniat, aut ſi in longinquioribus partibus alicujus ferocitas talis emerſerit, omnis ejus cauſae dictio, ad metropolitae in eadem provincia epiſcopi, deducatur examen, vel ſi ipſe metropolitanus eſt, Romam neceſſario, vel ad eos quos Romanus epiſcopus judices dederit, ſine dilatione contendat . . . . . Quod ſi vel metropolitani epiſcopi, vel cujuscumque iniquitas eſt ſuſpecta, aut gratia, ad Romanum epiſcopum, vel ad concilium quindecim finitimorum epiſcoporum accerſitum, liceat provocare, modo ne poſt examen habitum, quod definitum fuerit, integretur.*

Lex iſta nonnulla tribuit Rom. pontifici, quae Sardicenſis ſynodus ipſi non tribuerat, ac nonnulla etiam ipſi non tribuit, quae Sardicenſis ſynodus ipſi tribuerat; nam Sardicenſis ſynodus non tribuit Rom. pontifici, ut cauſas epiſcoporum Galliae atque Italiae, necnon metropolitanorum, qui in longinquioribus provinciis degunt, poſſit ad ſe evocare; quod lex iſta ipſi tribuit. Ad ſynodus Sardicenſis Rom. pontifici poteſtatem facit decernendi novi judicii in cauſis judicatis a metropolitano, et ſynodo provinciae, etiam in longinquis locis: lex vero iſta vetat, ne in provinciis longe a Roma diſſitis provocetur ad Romanum pontificem, et cauſa de novo integretur, poſt judicium metropolitani et ſynodi provinciae. Deinde eadem lex poteſtatem facit ei, cui ſuſpecta eſt gratia, vel iniquitas metropolitani, aut epiſcoporum provinciae immediate ad pontificem Romanum, aut ad ſynodum finitimorum provocandi, iſtud autem non permittit Sardicenſis ſynodus.

Porro lex iſta Gratiani nunquam fuit promulgata, nec uſu recepta; ſed aut vetus ſynodi Nicaenae, aut recens a Sardicenſi ſynodo conſtitutum jus obtinuit. Hic autem fere conſentientes nobiscum habemus adverſarios, atque inprimis Chriſtianum Lupum, qui can. 9. duo circa legem hanc obſervat: alterum eſt, legem quae definit epiſcopos eſſe judicandos a Romano pontifice cum concilio quinque vel ſeptem epiſcoporum, eſſe intelligendam de ſuburbicariis tantum epiſcopis: alterum, id quod de metropolitis in illa lege ſancitur, non eſſe intelligendum de epiſcopis orientis, ſed de patriarchatus occidentis metropolitis, praeſertim vero de Italia et

Gallia;

Gallia; nam de Africa licet aegre concedit eorum metropolitanos non fuiſſe immediate judicio Romani epiſcopi ſubjectos.

Itaque de Gallia ferme ſola nobiscum cum illo lis eſt; nec enim dubitamus, quin epiſcopi eccleſiarum illarum, quarum metropolitanus erat Romanus pontifex, fuerint ab ipſo dejecti in ſynodo provinciae; et quamquam de caeteris Italiae epiſcopis, metropoli Romanae minime ſubjectis, aut de metropolitanis ipſis, non idem ferendum ſit judicium, de illa re non multum ſumus ſolliciti; ipſi res ſuas defendant; at de Gallia nunquam concedemus ei metropolitanos ejus, omiſſo medio ſubjectos fuiſſe Romani epiſcopi judicio, ut Gratiani lex ſancire videtur.

Id conſtat primo, ex eo quod Gallicani antiſtites canones Nicaenos, Antiochenos, et Africanos, necnon licet ſerius Sardicenſes, in autoritatem admiſerint, et eos pro regula habuerint, ſed per iſtos adminiſtratio provinciae judiciumque metropolitani ipſius ſynodo provinciae defertur.

Secundo, lex Gratiani ſtatim atque lata fuit, videtur extincta; nusquam enim a pontificibus Romanis, qui ea praeſertim uti debuiſſent, allegata legitur; quamquam illi, ut dicemus, nihil non moliti ſint ut judicia epiſcoporum, ac praeſertim metropolitanorum ad ſe traherent.

Tertio, Innocentius primus in ep. ad Victricium diſerte ait, omnes omnino cauſas Galliae non ante judicium ſynodi provinciae ad ſedem apoſtolicam referri debere: *Si autem*, inquit, *majores cauſae in medium fuerunt devolutae ad ſedem apoſtolicam, ſicut ſynodus ſtatuit, poſt epiſcopale judicium, referantur.* Certe metropolitanorum excepiſſet judicia, ſi ſine medio ad ſedem apoſtolicam devolutae fuiſſent. Uno verbo pontifices Romani poſt legem Gratiani, id unum tantum petunt, ut detur adpellatio ad Romanam ſedem, a judicio ſynodi provinciae, non ut ulla cauſa ad ſe primum deferatur; ex quo perſpicuum eſt, eos legem Gratiani non magni feciſſe.

Quarto, innumeris exemplis conſtat metropolitanos a ſynodo provinciae dejectos fuiſſe, ut infra docebimus.

Quinto, idipſum canonibus ſuis eccleſia Gallicana ſancivit. Aurelianenſis ſynodus tertia can. 4. *Metropolitanus utique lapſus, a comprovincialibus ſuis diſtinguatur*, et 5. can. 17. *Si metropolitanus a comprovinciali epiſcopo bis fuerit in cauſa propria adpellatus, et eum audire diſtulerit, ad proximam ſynodum, quae conſtituetur, negotium ſuum in concilio habeat, exerendi, et quidquid pro juſtitia fuerit a provincialibus ſuis ſtatutum, ſtudeat obſervare:* quod ipſum repetit ſecunda Arvernenſis ſynodus.

Reſpondet Lupus, canonibus iſtis occaſionem dediſſe reges Galliae barbaros, qui ſuis epiſcopis interdixerunt regni egreſſum. Verum iſta reſponſio merum eſt commentum; nam primum editi ſunt hi canones, Childeberto chriſtianiſſimo rege regnante, deinde quis Lupum ferat, iſtud ſine ullius omnino ſcriptoris autoritate adfirmantem: denique ut aliquid veriſimilitudinis haberet iſta reſponſio, oſtendere debuiſſet Chriſtianus Lupus, canones antiquiores Galliae, qui jus Romani pontificis

N adſere-

adsererent. At nullos proferre potest, imo, uti diximus, semper in Gallia obtinuerunt ii canones, qui judicium omnium omnino episcoporum tribuunt synodo provinciae.

Adversus ista multa objicit Christianus Lupus. Objicit primo, Gelasii verba in epist. ad Dardaniae episcopos, de causa Acacii et in tomo de anathematis vinculo, *ab inferioribus potior discuti non potest, aut judicari.*

Respondeo, Gelasium id dicere de damnatione Calendionis Antiocheni episcopi, itemque Joannis Alexandrini, quos Acacius autoritate sua, nec coacta legitime synodo, deposuerat, et exturbandos ab imperatore curaverat, in illorum locum homines Chalcedonensis concilii adversarios statuens. Hoc in casu dicit Gelasius iniquum esse, ut superior ab inferioribus judicetur. *Nunquid*, inquit, *Acacius ut Joannem qualemlibet hominem catholicum tamen a catholicis ordinatum de Alexandrina excluderet, Petrumque in haeresi jam detectum atque damnatum absque sedis apostolicae consultatione reciperet, aliqua saltem synodo illic habita, hoc audacter arripuit, ut Calendionem de Antiochia pelleret, haereticumque Petrum, quem ipse quoque damnaverat, absque notitia sedis apostolicae rursus admitteret, aliqua synodo id fecisse monstratur, si certe de dignitate agitur civitatum secundae sedis et tertiae, major est dignitas sacerdotum, quam ejus civitatis, quae non solum inter sedes minime numeratur, sed nec inter metropolitanorum jura censetur.* Itaque hoc graviter angit Gelasium, quod Acacius sibi potestatem arripuisset judicandi de episcopo secundae, ut putabat, sedis, idque sine synodo, et sua autoritate: sed istud nihil ad praesens institutum pertinet: primo enim non agitur hic de judicio patriarcharum, sed de metropolitanorum judicio. Secundo non dicimus eos judicari posse ab episcopis, qui sunt extra provinciam, qualis erat Acacius. Tertio, non dicimus, unum aliquem episcopum provinciae id posse sua autoritate praestare; sed consentientes esse volumus omnes provinciae episcopos. Quarto, non propterea asserimus, superiorem ab inferiore judicari; imo contendimus, episcopos provinciae in synodum coactos, superiores esse metropolitano, quia totum cuilibet, licet praestantissimae parti, merito praeponitur.

Objicit idem secundo illud Juvenalis Hierosolymitani in Ephesino concilio adversus Joannem patriarcham: *Oportebat Joannem accurrere confestim ad apostolicam sedem magnae Romae nobiscum considentem, apud quem mos est ex apostolico ordine, et traditione, ut ipsa sedes Antiochena dirigatur et judicetur.*

Respondeo, Christianum Lupum hic indigne et pessimo exemplo truncare verba Juvenalis, ut ex iis aliquid conficiat, ecce haec integra. *Oportebat quidem Joannem reverendissimum Antiochiae episcopum, hac sancta et venerabili synodo considerata, statim ut se purgaret, accurrere, et ad apostolicam sedem nobiscum considentem, magnae Romae et apostolicae etiam sanctae Dei ecclesiae Hierosolymitanorum honorem deferre, et obedire, praesertim cum consuetudo sit, sedem antiochenam ex apostolico ordine et traditione ab eo* (episcopo Hierosolymitano) *dirigi, et apud ipsum judicari.* Quid illic Christiani Lupi placitis faveat, ego prorsus non video;

video; nec enim, dicit Joannem fuisse vocandum Romam, a pontifice, ut judicaretur, sed reprehendit eum, quod vocatus ad synodum, in qua erant legati sedis apostolicae; non venerit, quod item nec paruerit mandato Hierosolymitani episcopi, a quo Antiochenam ecclesiam dirigi adfirmat, et judicari: non id ille dicit de Romana sede, sed de seipso. Quapropter ista episcopi Hierosolymitani sententia, judicandi Antiocheni episcopi plane adversatur Christiani Lupi proposito; nec est, quod ille contendat id emendari debere, et tribui Romanae sedi, quod sibi tribuit Hierosolymitanus episcopus, quippe id series contextus vetat, ex qua patet id ab Hierosolymitano praesule, qui tum altius caput efferebat, de seipso dictum.

Tertio loco objicit Lupus exemplum Dionysii Alexandrini et Nestorii Constantinopolitani, quorum causas Romam delatas, et a Romano pontifice judicatas fuisse ait: de his agemus alibi. Interim advertimus Dionysium non fuisse a Romano pontifice judicatum, Nestorium vero prius a Cyrillo quam a Coelestino excommunicatum.

Quarto objicit Ephesinae synodi canonem primum, in quo metropolitis qui ad Nestorianos accederent, hanc poenam statuere videtur, ut subjaceant judicio synodi provinciae; unde ille infert, morem non fuisse, ut illi subjacerent: verum canonis mentem haud cepit Lupus, nec enim statuit, ut metropolitani, qui accederent ad Nestorianos, judicentur et deponantur a synodo provinciae, sed ut a gradu metropolitae excidant, et episcopis provinciae subjaceant, non secus ac laïci. *Si quispiam*, inquiunt, *metropolita provinciae, derelicta sancta et oecumenica synodo accesserit ad apostasiae consessum, aut accedet imposterum, aut cum Coelestio sentiat, aut sentiet, nihil amplius poterit agere adversus provinciae episcopos, ut qui jam inde a synodo totius ecclesiasticae communionis expers sit factus, et prorsus ἀνενέργητος, hoc est ad functiones inhabilis, sed et ipsis episcopis illius provinciae, circumque vicinis metropolitis recta sentientibus subjacebit, ut omnino dejectus a gradu episcopatus*, hoc est, metropolitanus, qui ad Nestorianos defecerit, hoc ipso dejectus esse censebitur, et omni jure privatus, ac singulis episcopis provinciae et metropolitis vicinis subjectus.

Objicit quinto synodi Chalcedonensis decretum, quod judicium metropolitanorum reservat exarcho, vel throno Constantinopolitano. Respondeo primo, canonem istum novam inducere disciplinam in oriente. Secundo, hunc ad orientem solum pertinere, non ad Galliam.

Objicit sexto capitulum Caroli lib. 7. cap. 251., quod ad Chalcedonensem canonem accedit: *Si clericus vel laicus habuerit causam adversus alterum, aut episcopus adversus quemquam, apud synodum provinciae judicetur; quod si adversus ejusdem provinciae metropolitanum, episcopus vel clericus habuerit querelam, petat primatem, et apud ipsum judicetur, aut apud sedem apostolicam.*

Respondeo, capitulum istud e Chalcedonensi synodo desumptum fuisse, et eo tempore coepisse in Galliis vulgari, quo nonnulli episcopi ibi primatum ambierunt; verum huic disciplinae semper restiterunt Gallicani episcopi, et pristinam con-

 sue-

ſuetudinem de metropolitanis ſuis in ſynodo provinciae judicandis, totis viribus retinere conati ſunt, adeo ut pontifices Romani id privilegium veluti ſingulare quibuſdam metropolitis inſignibus conceſſerint, ut Adrianus primus, Bituricenſi, et Benedictus tertius Hincmaro Rhemenſi; porro ſi privilegium illud fuit, ut obſervat recte Gerbaſius, ergo communi et ordinaria lege collegarum judicio ante ſubmittebantur.

His objectis, fatetur Lupus minoribus aliquando concedi poteſtatem judicandi ſuperiores in manifeſta haereſi, et in crimine idololatriae; atque hujus rei multa ſuggerit exempla, verum negat id fieri poſſe, ubi dubia eſt haereſis, et palliabilis. At quaeſo, quis judicabit, utrum ita ſit, nec ne, ſi poteſtas datur epiſcopis provinciae judicandi metropolitanos, ubi haereſis eſt manifeſta, nonne ordinarii ejus damnandi poteſtatem habent, cum non liceat aliquem damnare, niſi crimen ejus ſit manifeſtum. Deinde quomodo probabit Lupus in exemplis a ſe adductis, haereſim ſemper fuiſſe manifeſtam, quomodo in caſibus dubiis judicium commiſſum Romano pontifici. Levia ſunt omnia, quae hanc in rem adfert exempla. *Hunc*, inquit, *Dionyſium adcuſarunt apud Romanum pontificem Pentapoleos epiſcopi, quod nempe ejus error eſſet dubius*; atqui falſum eſt Dionyſium ab iſtis adcuſatum, ut dicemus infra.

Aliud adfert exemplum idem Lupus: eadem de cauſa, inquit, Jubajanus, Pompeius, aliique per Africam epiſcopi ſuum primatem Cyprianum detulerunt ad Stephanum; hoc item falſum, Pompeius enim a partibus Cypriani ſtabat: Jubajanus ſcripſerat quaerentis in modum; nullus Africanus Cyprianum adcuſaſſe legitur apud Stephanum.

Tertium exemplum eſt damnationis Pauli Samoſatenſis, de qua haec ait. *Antiochena ſynodus*, inquit, *proceſſura ad diffinitivam ſententiam in Paulum, adeſſe voluit Dionyſium Alexandrinum, ac item Firmilianum Caeſarienſem.* Reſpondeo, patres Antiochenos Dionyſium et Firmilianum per litteras quidem conſuluiſſe, ſed hunc ante ejus damnationem mortuum, illum nequidem concilio in Paulum facto interfuiſſe; ſed damnatum et depoſitum Paulum a ſolis epiſcopis dioeceſeos orientis, ex his perſpicere eſt, quantum Chriſtianus ab hiſtorica veritate partium ſtudio deflexerit: ſed caetera facta fuſe deinceps examinabimus, nunc de jure tantum agimus.

Ad illud pertinet citata quaedam epiſtola Auguſtini 143., in qua Auguſtinus ait Secundum Numidiae primatem, ſi pacis amans fuiſſet, Caecilianum non fuiſſe dejecturum de ſede, nec alium ordinaturum, ſed epiſcopos Afros, qui illum adcuſare vellent ad epiſcopos tranſmarinos remiſſurum; ex quibus infert Chriſtianus Lupus Caecilianum, eo quod eſſet primas Africae, non potuiſſe ab Africanis damnari, ſed cauſam ejus ab iſtis fuiſſe deferendam Romano epiſcopo, et nullum in ejus loco ordinandum, donec ab eo judicaretur.

Reſpon-

Respondeo hic Augustinum non agere de stricto jure, sed de eo quod agendum erat Secundo pro bono pacis, ne scilicet ecclesia turbaretur, *nam*, inquit, *si ejus in corde cogitatio pacis habitaret, non apud Carthaginem, postea cum traditoribus, quos praesentes atque confessos Deo dimiserat, damnaret crimine traditionis, quos absentes apud eum nemo convicerat, tanto magis enim timere debuit, ne pax unitatis violaretur, quando erat Carthago civitas ampla et illustris, unde se per totum Africae corpus malum, quod ibi esset exortum, tamquam a vertice effunderet: erat etiam transmarinis vicina regionibus, et fama celeberrima et nobilis, unde non mediocris utique autoritatis habebat episcopum, qui posset nunc curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret et Romanae ecclesiae, in qua semper apostolicae cathedrae viguit principatus, et caeteris terris per communicatorias litteras esse conjunctum, ubi paratus esset causam suam dicere, quia ergo venire noluit ad hospitium collegarum, quos a suis inimicis contra veritatem suae causae perversos esse sentiebat, tanto magis Secundus, si verae pacis custos esse voluisset, cavere debuit, ne damnarentur absentes, qui judicio eorum omnino interesse noluerunt.* Itaque non dicit Augustinus Secundum non debuisse causam Caeciliani judicare, quod judicandi potestatem non haberet, sed primo quia pacem ecclesiae turbaturus erat, damnando illum, qui cum ecclesiis transmarinis communionem habebat, secundo, quia is, qui damnabatur, erat absens, judiciumque Afrorum et Numidarum recusabat veluti sibi suspectum, cupiebatque a transmarinis judicari, nec unquam judicium illorum adierat, dicebat igitur Secundum de isto non cognoscere debuisse, cum praesertim ipse traditores manifestos, et crimen confitentes damnare nollet, sed Deo dimitteret, haec est summa ratiociniorum Augustini hoc in loco, ex quibus inferri non potest episcopos ex jure non posse cognoscere de crimine metropolitani aut primatis, sed tantum aliquando expedire, ut episcopi unius regionis judicium metropolitani aut primatis sui recusent, vel pacis ergo, vel quia metropolitanus aut primas eos habet suspectos, et alios judices requirit: nam in ecclesiasticis non secus ac in civilibus judiciis, judices illud summopere cavere debent, ne invitis partibus judicent, ubi vel levissima recusationis causa adparet. Porro licet ex istis objectionibus Lupi sit abunde satisfactum; attamen adjiciendum insuper est totum istud negotium nihil ad propositum nostrum pertinere, qui tantum de judicio metropolitani ab episcopis provinciae suae tractamus, cum Secundus et episcopi illi, qui Caecilianum damnarunt, Numidae fuerint, non autem provinciae Carthaginensis, et a quibus fuerat ordinatus, cujus Caecilianus erat metropolitanus, a quorum proinde judicio pendebat, namque ut observarunt viri docti, illorum erat ordinare, sed, ut probavimus in dissertatione superiori, ex antiquo jure synodi provinciae fuit ordinare metropolitanum, ergo ejusdem synodi fuit ipsum deponere, sed de hoc satis jam et abunde a nobis disputatum est, nunc redeamus ad institutum.

Primus omnium Zozimus canones Sardicenses protulit in medium, et apud Africanos venditavit pro Nicaenis, sed illi constanter restitere, cumque comperissent

ſent, eos non eſſe concilii Nicaeni adpellationes, non ſolum clericorum inferiorum, ſed et epiſcoporum in Africa damnatorum ad ſedem apoſtolicam ferre noluerunt, priſtinamque conſuetudinem ſuam retinuerunt, ut cauſae epiſcoporum ad primatem, hoc eſt metropolitanum, et provinciae ſynodum, ſeu ad univerſale concilium deferrentur, maxime inquiunt Africani epiſcopi in epiſtola ad Coeleſtinum, *quia unicuique conceſſum eſt, ſi judicio offenſus fuerit cognitorum ad concilia ſuae provinciae, vel etiam univerſale provocare.* Univerſale concilium apud Afros, dicitur concilium illud, quod ex univerſa dioeceſi Africana conflatum eſt, ejuſmodi concilia ſaepe celebrabantur apud Afros, apud quos Carthaginenſis primas magnam obtinebat autoritatem. Liberum porro videtur fuiſſe epiſcopum, vel ad ſynodum provinciae, vel ad ſynodum hanc univerſalem deferre, quamvis ordinarie primo ad primatum, hoc eſt ad metropolitanum deferretur, ac deinde ſi adeſſe nollet, ad ſynodum univerſalem; hujus rei fidem facit canon 19. codicis Africani, qui ſic habet: *Aurelius epiſcopus dixit, quiſquis epiſcoporum adcuſatur, ad primatem ipſius provinciae cauſam deferat adcuſator, nec a communione ſuſpendatur, cui crimen intenditur, niſi ad cauſam ſuam dicendam electorum judicum die ſtatuta litteris evocatus minime occurrerit, hoc eſt infra ſpatium menſis ex ea die, qua eum litteras accepiſſe conſtiterit, quod ſi aliquas veras neceſſitatis cauſas probaverit, quibus eum occurrere non potuiſſe manifeſtum ſit, cauſae dicendae intra alterum menſem habeat facultatem, verum tamdiu poſt menſem ſecundum non communicet, donec purgetur, ſi autem ad concilium anniverſarium occurrere noluerit, ut vel ibi cauſa ejus terminetur, ipſe in ſe damnationis ſententiam dixiſſe judicetur.* Hic canon ſancitus eſt in univerſali concilio Africae anno 419. Carthagine habito conſidentibus in ea 217. epiſcopis. Canon ſequens eſt de presbyteris vel clericis, *ſi autem presbyteri, vel diaconi fuerunt adcuſati, adjunctis ſibi ex vicinis locis, cum proprio epiſcopo legitimo numero collegarum, quos ab eodem adcuſati petierint, id eſt una ſecum in presbyteri nomine ſex, in diaconi tres, ipſorum cauſam deſcutiant, eadem dierum et dilationum, et a communione remotionum forma ſervata, reliquorum autem clericorum cauſas etiam ſolus epiſcopus loci cognoſcat, et finiat.* Canon item 28. ab eadem ſynodo conditus ſic ſe habet, *item placuit, ut diaconi et presbyteri; vel caeteri inferiores clerici in cauſis, quas habuerint, ſi de judiciis epiſcoporum queſti fuerint, vicini epiſcopi eos cum conſenſu ſui epiſcopi audiant, et inter eos definiant adhibiti ab eis epiſcopi, quod ſi ab eis provocandum putaverint, non provocent ad tranſmarina judicia, ſed ad primates ſuarum provinciarum aut ad univerſale concilium, ſicut et de epiſcopis ſaepe conſtitutum eſt, ad tranſmarina autem qui putaverit adpellandum, a nullo intra Africam in communionem ſuſcipiatur.* Hic porro canon eſt vigeſimus ſecundus inter eos, qui Milevitano perperam tribuuntur, ſunt autem revera concicilii Carthaginenſis anni 418., ut patet ex canone 108. et 125. hujus codicis. Verum in iſto concilio lex ad epiſcoporum quoque cauſas extenditur, vetaturque, ne ipſi provocent ad tranſmarina concilia, hoc eſt ad Romanum pontificem, et ad Italiae epiſcopos. Clauſulam iſtam, *ſicut et de epiſcopis ſaepe conſtitutum eſt*, reji-

ciunt

ciunt Bellarminus, Perronius, Lupus et alii, eo quod non extet in concilio Milevitano seu potius Carthaginensi anni 418, et revera non est hujus concilii, sed alterius Carthaginensis anno 419. celebrati, ubi id additum est de episcopis confirmatumque est postea ab iisdem, in epist. ad Coelest. post advectos ex oriente Nicaenos canones, in qua sic adloquuntur Romanum pontificem, *impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos ultra velitis in communionem suscipere, quia hoc etiam in Nicaeno concilio definitum facile advertet venerabilitas vestra, nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communione suspensi a vestra sanctitate praepropere vel indebite videantur communione restitui etc.*

Haud dubium est igitur, quin apud Africanos antistites jure sancitum fuerit, ne quis sive episcopus sive presbyter aut diaconus, sive inferior clericus ad transmarina judicia, hoc est ad Romanum episcopum, aut ad alios episcopos Italiae et Galliae provocaret, sed ut episcopi quidem in prima instantia judicarentur a synodo provinciae, presbyteri ac diaconi ab episcopo suo cum nonnullis vicinis ex eadem provincia, caeteri inferiores a solo episcopo adjuncto, ut tunc moris erat, clero suo per adpellationem, ut causae episcoporum ad universale concilium Africae devolverentur, et ibi sine ulla provocatione judicarentur, clericorum autem causae, vel ad primatem deferrentur, vel ad universalem synodum. Porro provocatio tunc tantum concedebatur, quando judices non erant electi, hoc enim in casu provocandi locus non erat, ut statutum est in eodem concilio canone 15. *Hoc etiam placuit, ut a quibuscumque judicibus ecclesiasticis, ad alios judices ecclesiasticos, ubi major est authoritas, fuerit provocatum, non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerunt, vel inimico animo judicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati, sive si ex consensu patrum electi fuerint judices, etiam a pauciore numero, quam constitutum est, non liceat provocare*, et can. 122. *a judicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare.*

Porro nemo eruditorum in dubium revocat autoritatem codicis Africani, certum quippe est, eum esse antiquissimum et conciliorum Carthaginensium canones fideliter exhibere, eoque major est ejus autoritas, quod ab universa synodo Carthaginensi probatus est, ut constat ex fine primae sessionis, *recitata sunt etiam in ista synodo diversa concilia universae provinceae Africae transactis temporibus, Aurelii Carthaginensis episcopi celebrata*, ac deinde sub nomine concilii Africani idem codex a Justiniano et Dionysio Exiguo promulgatus est, et in graecum translatus, ac apud ipsos orientales vulgatus est.

Opponit Christianus Lupus, codicem hunc privatum opus esse alicujus ex factione Aurelii, et id probare conatus ex hoc loco can. 107. ubi confector codicis ait, *gesta hujus concilii non descripsi, quia provinciale non universale gestum est.* sed evanescit ista objectio ex lectione textus graeci, ubi non est, *gestum hujus concilii non descripsi, sed hic descripta non sunt.* τὰ πεπραγμένα τῆς παρούσης συνόδου διὰ τὸ τὸ ἐκ ἐγράφη

ὑγράφη. Itaque fruſtra Zozimus epiſcoporum Africanorum cauſas ad ſe trahere conatus eſt, idem tamen tentavit in Gallos inſtante Patroclo Arelatenſi ad ſuum vocans judicium Proculum Maſſilienſem, ſed ille adeſſe renuit, et epiſcopatum invito Zozimo retinuit, poſt Zozimum Coeleſtinus et Bonifacius, canonum Sardicenſium uſum in Gallia et Africa inducere conati ſunt, ſed fruſtra.

Verum nemo ad eos ubique promulgandos plus laboravit quam ſanctus Leo, in cauſis Hilarii, Lupicini, Eutychetis, et Flaviani, verum is jus ſibi a ſynodo Sardicenſi indultum praetergreſſus eſt, primum enim contendit primam cognitionem cauſae metropolitanorum ad ſedem ſuam pertinere. Secundo adpellationes a ſynodo provinciae, a ſe Romae judicari poſſe adſeruit, utrumque contra Sardicenſes canones verum nec Gallicani, nec Africani antiſtites haec ipſi jura ceſſerunt, ut conſtabit ex Hilarii Arelatenſis, et Lupicini Africani epiſcopi cauſis, quas poſtea referemus, orientales vero apud quos jus adpellationum tantum ſibi vindicabat, contrarium in concilio Chalcedonenſi definierunt, cum igitur ſanctus Leo obſequentes minime haberet Gallicanos antiſtites imperatoris ipſius autoritatem adhibere conatus eſt, et ab eo reſcriptum obtinuit in hunc modum: *hac perenni ſanctione decernimus, ne quid tam epiſcopis Gallicanis, quam aliarum provinciarum, contra veterem conſuetudinem liceat ſine viri venerabilis papae urbis aeternae autoritate tentare, ſed illis omnibus pro lege ſit, quidquid ſanxit vel ſanxerit apoſtolicae ſedis authoritas, ita ut quiſquis epiſcoporum ad judicium Romani antiſtitis evocatus venire neglexerit, per moderatorem ejusdem provinciae adeſſe cogatur.* In eo reſcripto tria praeſcribuntur epiſcopis Gallis, primo ut non violentur antiqui ritus, inconſulto Romano pontifice: ſecundo, ut illi pro lege habeant, quidquid Romana ſedes decreverit. Tertio, ut cogantur epiſcopi intereſſe Romani pontificis concilio, ſi vocati adeſſe neglexerint.

Verum lex illa, quae ad orientem non pertinet, recepta non fuit in occidente, imo nec in Gallia, ob quam ſpeciatim condita erat, obſervata fuit, quin et ipſi quoque Romani pontifices Leonis ſucceſſores conceſſum ſibi per eam privilegium minime vindicarunt, et adpellationes tantum cauſarum in provinciis judicatarum, ad ſe traxerunt, ſoloſque metropolitanos immediate a ſe judicari poſtularunt, reliquorum epiſcoporum judicium metropolitanis, et provinciarum epiſcopis relinquentes, nihilominus tamen Vigilius, et Pelagius illud praeterea ſumpſiſſe videntur, ut quarumlibet adpellationum ad Romanam ſedem ante judicium provinciae epiſcoporum judicia ſibi reſervarentur, nec de iis in provincia fieret cognitio. Vigilius in epiſt. ad Eucherium, *omnium adpellantium apoſtolicam ſedem, judicia eidem ſanctae ſedi reſervata eſſe liquet.* Pelagius in epiſt. prima ad Joannem Conſtantinopolitanum: *Scitote certam provinciam eſſe, quae habet decem, vel undecim civitates, et unum epiſcopum alioſque decem vel undecim ſuffragatores epiſcopos judices, ad quorum judicium omnes cauſae epiſcoporum et reliquorum ſacerdotum ac civitatum cauſae referantur, et ab his omnibus juſte conſona voce diſcernantur, niſi ad majorem autoritatem fuerit ab his, qui judicandi ſunt, adpellatum*, qui duo pontifices

tifices non solum cognitionem causarum in provincia judicatarum, si ab eis adpellatum sit, sibi tribuunt; sed etiam primam cognitionem causarum, in quibus ii, qui sunt judicandi in provincia ante cognitionem ad judicium Romani pontificis provocarint.

Gregorius magnus duo sibi vindicavit: 1. adpellationes a judiciis episcoporum in provincia, circa quas liberum esse sibi arbitratus est, vel eas Romae judicare, vel judicandas in provinciam remittere: 2. primam cognitionem causarum, quae metropolitanos attinebant sibi reservari voluit, *si contra metropolitanum*, inquit lib. 7. epist. 8. *aliquid causae habuerit ob hoc sedis apostolicae petat judicium, quod per canones antiquorum patrum est institutione permissum*, porro per tempus illud, quod a Leone ad Gregorium effluxit, Sardicenses canones in autoritatem admissi sunt et episcopis ad sedem Romanam adpellantibus post judicium provinciae, concessum ut illic judicarentur.

In Gallia quidem vetus disciplina confirmata est in concilio Lugdunensi anno 567. *Si quid*, inquiunt hujus synodi episcopi *inter fratres, id est coepiscopos nostros contentionis ortum fuerit, si de una provincia sunt, metropolitani cum comprovincialibus judicio sint contenti, si vero diversae provinciae fuerint sacerdotes, inter quos aliqua disceptatio oriatur, convenientibus in unum metropolitis ipsorum, omnis eorum actio illorum judicio terminetur.* Juxta hanc disciplinam Salonium Sagittariumque deponunt, cumque illi provocassent ad episcopum Romanum, et ea de re litteras obtinuissent a rege Guntherano, nullam hujus rationem habuerunt Gallicani episcopi, nec quemquam ad eos adcusandos Romam miserunt, cumque illi a Joanne restitui forent, non obstante illius judicio in synodo Cabilonensi anno 579. iterum damnati sunt: extant tamen circa idem tempus exempla nonnulla adpellationum in Gallia etiam ad Romanam sedem, quae consuetudo diu post hanc aetatem capitulis Adriani primi et capitulis Caroli magni in Gallia receptis firmata est cap. 23. *Adriano placuit si episcopus adcusatus adpellaverit ad Romanum pontificem id statuendum, quod ipse censuerit*, capitulari 308. lib. 7. *ut judicatus episcopus ad apostolicam sedem, si voluerit, adpellet ex concilio Sardicensi tit.* 5. *quod si adpellaverit, in cathedra ejus alter non ordinetur*, at omnium omnino clericorum adpellationes erant vetitae, ut constat ex concilio Francofordiensi canone sexto, *statutum est*, inquit, *a domino rege, ut episcopi justitias faciant in suis parochiis, si non obedierit aliqua persona episcopo suo, de abbatibus, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis et caeteris clericis veniant ad metropolitanum suum, et ille si judicet causam, cum suis suffraganeis dijudicet et comites quoque veniant ad judicium episcoporum, et si aliquid est, quod episcopus metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant adcusatores cum adcusato cum litteris metropolitani, ut sciamus veritatem rei.* Itaque a judicio synodi provinciae nulla relinquitur provocatio ad pontificem, sed si supersit aliqua controversia, ejus correctio pertinet ad principem, eadem disciplina confirmatur can. 26. concil. Parisiensis anno 829. celebrati.

In Africa Ferrandus diaconus ſub Juſtiniano collectionem canonum edidit, cui canones Sardicenſes inſeruit, ex quo colligitur eos tum temporis apud eos in aliquo pretio fuiſſe, fuerunt tamen Afri ſuorum privilegiorum, ac priſtinae conſuetudinis amantiſſimi, ita ut a pontifice petierint, ut teſtis eſt Greg. lib. 1. ep. 75. antiqua ſibi privilegia et jura ſervari, *petiiſtis etiam*, inquit Gregorius, *per Hilarium carthularium noſtrum a beatae memoriae praedeceſſore noſtro, ut omnes vobis retro temporum conſuetudines ſervarentur, quas a beati Petri apoſtolorum principis ordinationum initiis hactenus vetuſtas longa ſervavit ...... et nos quidem juxta ſeriem relationis veſtrae, conſuetudinem, quae tamen contra fidem catholicam nihil uſurpare dignoſcitur, immotam permanere concedimus, ſive de primatibus conſtituendis, caeteriſque capitulis.* Et in Epiſt. ad Dominicum epiſcopum Carthaginenſem, *de privilegiis vero eccleſiaſticis, quod veſtra fraternitas ſcribit, hac poſtpoſita dubitatione teneat, quia ſicut noſtra defendimus, ita ſingulis quibuſque eccleſiis ſua jura ſervamus.* Hinc nullam eorum cauſam Romae judicavit Gregorius, imo nullam illorum adpellationem ad Romanos legere eſt, videturque rerum Africanarum adminiſtratio ſemper fuiſſe commiſſa ſynodo provinciae aut univerſali concilio totius Africae ſine provocatione: idipſum poſtea docebimus exemplis.

In Hiſpania quoque vigebat etiam ſub Gregorio vetus illa diſciplina, ut cauſae epiſcoporum ſynodi provincialis judicio finirentur, et ſi diviſa fuiſſent epiſcoporum vota, finitimorum epiſcoporum judicio res terminaretur. Iſta lex habebatur in collectione Martini Bracarenſis, qua tum Hiſpania utebatur can. 13. Tentavit Gregorius adverſus hanc diſciplinam Stephanum epiſcopum a vicinae provinciae epiſcopis depoſitum ad ſedem apoſtolicam adpellantem judicare, ratio ejus haec erat, quod ille nec metropolitanum nec patriarcham haberet, ac proinde judicandus eſſet a Romana eccleſia, quae caput eſt caeterarum, cum non liceat epiſcopum ab epiſcopis alieni concilii judicari, ac poſthaec Hiſpani adpellationis ad ſedem Romanam removendae cauſa permiſerunt, ut cauſae in ſecunda ſynodo judicarentur: id habetur ex canone 28. concilii Toletani quarti habiti anno 666. *Epiſcopus, presbyter, aut diaconus ſi a gradu ſuo injuſte dejectus in ſecunda ſynodo innocens reperiatur, non poteſt eſſe, quod fuerat, niſi gradus amiſſos accipiat coram altari de manu epiſcopi.*

Poſt haec tempora nonnulli jus aliquod novum ab eccleſia receptum fuiſſe volunt; ſaeculo quippe octavo ad finem labente, vel, ut alii volunt, et ego probabilius aeſtimo, nono incipiente prodiit in lucem epiſtolarum decretalium farrago, quas veteribus pontificibus, neſcio quis inſignis impoſtor ſubjecit, in his non modo jus adpellationis Romano epiſcopo tribuitur, ſed etiam a nonnullis earum, ſynodis provinciae judicium epiſcoporum interdicitur inconſulto epiſcopo Romano, et ſine ſedis ejus authoritate. Has ſtatim epiſtolas ſummi pontifices, in quorum gratiam erant confictae, avide arripuerunt, et ubique promulgare conati ſunt, in primis vero Nicolaus primus in epiſtola ad epiſcopos Galliae in cauſa Rotadi Sueſſionenſis: *Quamvis*, inquit, *etſi ſedem apoſtolicam nullatenus adpellaſſet contra tot tamen, et tanta vos decretalia efferri ſtatuta: et epiſcopum inconſultis nobis deponere*

re

*re nullo modo debuistis*, at Gallicani episcopi Nicolai primi propositionem ferre minime potuerunt, et licet ei non denegarent adpellationes, seu potius episcoporum confugia, secundum Sardicenses canones ita ut judicium non Romae, sed in provincia iteraretur, negarunt tamen omnino controversias sive majores sive minores, inconsulto Romano pontifice a synodo provinciae judicari non posse: *Absit enim*, inquiunt, *a nobis, ut privilegium primae et summae sedis sanctae Romanae ecclesiae pontificis pro sic parvi pendamus, ut controversias et jurgia tam superioris quam inferioris ordinis, quae Nicaeni et sacrorum conciliorum canones, et Innocentii atque aliorum Romanae sedis pontificum decreta in synodis provincialibus a metropolitanis praecipiunt terminari ad vestram summam authoritatem fatigandam ducamus*, excipiunt tamen causas aliquas difficiliores, *at si forte*, inquiunt, *de episcopis causa nata fuerit, unde certa et expressa in sacris regulis non habeamus judicia, et ob id in provinciali, vel in comprovinciali nequeat examine definiri ad divinum oraculum, id est ad apostolicam sedem nobis inde est recurrendum.*

Adrianus secundus Nicolai successor earumdem decretalium autoritatem adducit in causa Hincmari Laudunensis. At Gallicani episcopi illarum nullam rationem habuerunt, et in Duziacensi concilio Hincmarum Laudunensem deposuerunt. qui cum istas decretales ad causae suae defensionem adduceret, Hincmarus in libro capitul. 55. cap. 43. et alibi receptos canones istis decretalibus praeferendos esse adfirmavit. Posthaec cum Hincmarus Laudunensis provocasset ad Romanum pontificem Adrianum, is episcopos, qui Laudunensem Hincmarum damnaverant, Romam vocavit, conquestus insuper, quod in eum judicium tulissent; at illi parere renuerunt, et Sardicensis concilii decretis adhaesere.

Nihilominus tamen cum Romani pontifices, his nihil obstantibus, episcopos Gallicanos Romam citarent, Carolus Calvus, seu potius Hincmarus nomine Caroli Calvi, egregiam scripsit epistolam, qua disciplinam a Nicaenis et Sardicensibus canonibus sancitam defendit, et novam illam fictis illis decretalibus inductam rejicit, et adversus eam solemniter protestatur.

Post haec tempora, sub tertia regum nostrorum dynastia, ita molles fuerunt Gallicani episcopi, ut saepe saepius passi sint episcopos Gallicanos apud Romanos pontifices primum adcusari, et ab iisdem Romam vocari, ac ibidem judicari contra canones antiquos, moresque in Gallia receptos; pontifices quoque Romani tunc temporis causarum omnium majorum, prima etiam instantia Romae judicandarum, privilegium audacter sibi vindicarunt. Sic Leo nonus in epistola 4. ad Africanos, negat episcopos sine sententia Romani episcopi damnari posse vel deponi, quod inquit ex sanctis canonibus sit institutum, *quia omnium ecclesiarum majores et difficiliores causae, per sanctam et principalem beati Petri sedem a successoribus ejus definiendae sunt.* Gregorius septimus in dictatu magna confidentia adfirmat, quod papa solus possit deponere episcopos, vel reconciliare. Ac demum Innocentius tertius jure divino depositiones, cessiones et degradationes episcoporum sibi compe-

tere adseruit; quin etiam eo res redierat tempore concilii Basileensis, ut levibus omnino de causis partes Romam vocarentur, etiam ante judicium in provincia latum, utque post judicium vel tempore judicii frivole adpellaretur; cui malo remedium adferre conati sunt Basileensis concilii patres sessione 31. *Inoleverunt*, inquiunt, *hactenus intolerabilium vexationum abusus permulti, dum nimium frequenter a remotissimis etiam partibus ad Romanam curiam, et interdum pro parvis rebus et minutis negotiis, quamplurimi citari et evocari consueverunt, atque ita expensis et laboribus fatigari, ut nonnunquam commodius arbitrarentur jure suo cedere, aut vexationem suam gravi damno redimere, quam in tam longinqua regione litium subire dispendia. Sic facile extitit calumniosis opprimere pauperes, sic et beneficia ecclesiastica plerumque minus juste per litium anfractus obtenta sunt, dum justis possessoribus eorum, seu quibus illa de jure competebant, neque opes, neque facultates ad illos sumptus sufficere poterant, quos longinqua profectio ad Romanam curiam, et litis agitatio in eadem deposcebant. Confunditur etiam inde ordo ecclesiasticus, dum ordinariis judicibus sua jurisdictio minime servatur, quae attendens sancta synodus . . . . statuit et decrevit, ut in partibus ultra quatuor diaetas a Romana curia distantibus, omnes quaecumque causae, majoribus exceptis in jure expresse enumeratis, et electionum ecclesiarum cathedralium, et monasteriorum, quas immediata subjectio ad sedem apostolicam devolvit, apud illos judices in partibus, qui de jure aut consuetudine praescripta, vel privilegio cognitionem habent, terminentur, vel finiantur; et ne sub umbra adpellationum, quae nimium leviter et nonnunquam frivole hactenus interponi visae sunt, atque etiam in eadem instantia ad prorogationem litium saepe multiplicari, materia fovendis injustis vexationibus relinquatur. Statuit eadem sancta synodus, quod si quis offensus coram suo judice habere non possit justitiae complementum, ad immediatum superiorem per adpellationem recursum habeat, nec ad quemcumque etiam ad papam omisso medio, nec a gravamine in quacumque instantia ante definitivam sententiam quomodolibet adpelletur, nisi forsan tale gravamen extiterit, quod in definitiva sententia reparari nequiret, quo casu non alias ad immediatum superiorem licet adpellare; si vero quispiam a sedis apostolicae immediate subjecto, ad ipsam sedem duxerit adpellandum, causa per rescriptum usque ad finem litis inclusive in partibus committatur, nisi forte propter defectum justitiae, aut justum metum, etiam in partibus convicinis, de quibus in commissione exprimendis legitimo prius documento alias quam per juramentum legitime constiterit, apud ipsam sedem foret ipsa retinenda.* Hujus sanctionis hic videtur esse legitimus sensus, statuit synodus, ne quisquam amplius Romam vocetur, aut ad Romanum pontificem ante judicium ordinarii provocet, sed ut omnes causae, exceptis majoribus in jure expressis, et electionum ecclesiarum cathedralium et monasteriorum, primo in provincia judicentur, deinde ut nulla fiat adpellatio a gravamine, sed tantum post judicium terminatum, aut ne res statim devolvatur ad Romanum pontificem, omisso medio, hoc est, metropolitano vel primate. Denique ut si quis ab immediate subjecto sedi apostolicae ad eam adpellet, ut causa Romae non judicetur,

sed

ſed in partibus committatur epiſcopis ſcilicet vicinis, niſi illic de juſtitia obtinenda deſperetur, etiam in regionibus vicinis, et ne hujus exceptionis obtentu retinerentur Romae cauſae permultae: addit ſynodus, id non ex ſolo juramento, ſed publico et authentico documento probari debere.

Porro in iſta lege fit tantummodo mentio minorum cauſarum, et de majoribus nihil expreſſe ſancitur, quod lubens agnoſco cum eruditiſſimo facultatis pariſienſis doctore. Cogor hic tamen paululum ab ejus expoſitione diſſentire; haec enim verba, *exceptis cauſſis majoribus in jure expreſſe denominatis*, ſic ille interpretatur, ut velit iis tantum ſignificari majores cauſas, quibus procul dubio epiſcoporum depoſitiones comprehenduntur, eſſe referendas ad apoſtolicam ſedem poſt primum judicium; ego vero arbitror, mentem Baſileenſium patrum fuiſſe, ut illae ſtatim ad Romanum epiſcopum referrentur, qui judices in provincia daret ad eas judicandas. Ad id probandum, utor ipſo illius autoris ratiocinio: *Clauſula iſta*, exceptis cauſis, etc. *continet exceptionem generalis ejus legis, quae decreto ſtabilitur, vel nihil omnino clauſula ſignificat, vel certe id ipſum de cauſis majoribus negat, quod aliis de cauſis generali lege adſeritur, quid vero lex generalis adſerit, quid ſtatuit reliquis de cauſis, ſcilicet, quod omnes et ſingulae cauſae apud illos judices in partibus, qui de jure, aut conſuetudine praeſcripta, privilegio illarum cognitionem habent, terminari et finiri debeant.* Porro per voces iſtas *terminari et finiri*, non intelligit concilium, ita cauſas iſtas eſſe terminandas, ut nullus ſit adpellationis locus; conſtat enim ex ſequentibus concilium concedere locum adpellationibus ad Romanam ſedem, in iſtis cauſis minoribus, modo fiat poſt judicium latum. Senſus ergo eſt, ut *omnes et ſingulae cauſae minores judicentur in partibus apud illos judices, qui de jure, aut conſuetudine praeſcripta, vel privilegio illarum cognitionem habent, illaeſo jure adpellationis,* Itaque negat clauſula cauſas majores ita judicari debere, ſed tantum a judicibus delegatis in partibus a ſummo pontifice. Duo quippe continet Baſileenſis de cauſis ſanctio; alterum, ut nullum judicium, niſi in partibus tractetur; alterum, ne cauſae minores in prima, ut loquuntur, inſtantia deferantur ad Romanum pontificem: at ſupponit eadem ſanctio cauſas majores recta ad Romanum antiſtitem deferri, qui judices in partibus nominet. Supereſt, ut inquiramus, quid cauſarum majorum in jure expreſſarum nomine intellexerint Baſileenſes; ſed hac de re vix ulla poteſt eſſe difficultas, namque certum eſt, hoc tempore depoſitiones epiſcoporum inter cauſas majores eſſe numeratas, hinc in concilio junguntur, cum cauſis electionum cathedralium et monaſteriorum, *quas*, inquit, *concilium immediata ſubjectio ad ſedem apoſtolicam devolvit.* Reſpondet doctor ille Pariſienſis, hanc clauſulam tantum afficere cauſas electionum cathedralium et monaſteriorum, non cauſas majores, quae ideo tantum excipiuntur, quod per adpellationem, vel relationem ad ſedem apoſtolicam devolvi poſſint. Verum uti obſervavimus idcirco tantum excipi non poſſunt cauſae majores a forma in minoribus cauſis obſervata, quum ipſae cauſae minores ad ſedem apoſtolicam devolverentur ex ejuſ-

dem legis praescripto. Et certe non est potior ratio, cur causae electionum cathedralium ecclesiarum immediate devolvantur ad sedem apostolicam, quam causae, quae spectant depositiones episcoporum. Cum igitur Basileensis concilii sanctio illas immediate deferat ad pontificem, has etiam illuc deferri supponit. Verum vetat eadem lex, ne causae istae judicentur Romae, sed vult ad eas judicandas in partibus episcopos nominari, nisi propter defectum justitiae, aut metum, etiam in locis convicinis eadem lex, eodem prorsus modo promulgata est in pragmatica sanctione, ac demum in concordatis, ubi finis ejusdem legis ita se habet: *Si quis vero immediate subjectus sedi apostolicae ad eamdem sedem duxerit adpellandum, causa remittatur in partibus per rescriptum, usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem inclusive, si ab illis adpellari contigerit, nisi propter defectum denegatae justitiae, aut justum metum, et tunc committi debeat in partibus convicinis, et cum causarum expressione, quae etiam de illis legitime, alias, quam per juramentum coram judicibus a sede apostolica deputatis constare debeat.* Tria habentur in concordatis, quae non sunt in decreto Basileensi. Primum immediate subjectis Romanae sedi triplex conceditur judicium in partibus, si adpellarint, quorum unumquodque est per judices delegatos a pontifice. Secundo, non permittitur pontifici retinere ullam causam, sed jubetur in casu defectus justitiae, aut metus, jus convicinis episcopis tribuere. Tertio pragmatica jubet, ut judices delegati in convicinis locis prius inquirant, num defectus justitiae, aut metus legitimus sit, si judicium iteretur in partibus. Porro verbis hisce, *qui immediate subjectus*, episcopos comprehendi nullus dubito, licet contrarium adferat Parisiensis doctor a nobis laudatus, qui ut sententiam suam probet, ait vetari per eamdem legem, ne quis omisso medio ad sedem apostolicam provocet; unde concludit, eos, qui hic dicuntur immediate subjecti sedi apostolicae, non esse quosvis episcopos, sed vel eos, qui exempti dicuntur, vel primates et metropolitanos nonnullos. Verum ista ratio non convincit; nam cum hic vetatur, ne omisso medio provocetur ad Romanum pontificem, agitur de causis minoribus, non de majoribus, quae recta ad pontificem deferuntur.

Ut igitur dicam id, quod sentio, non existimo per Basileensem synodum, et per concordata restitutam fuisse penitus primam illam episcoporum judicandorum formam. Verum non propterea sanctionem Basileensis concilii improbo, fecit enim id, quod tunc temporis illi licebat, ne scilicet judicia episcoporum extra provinciam excurrerent, et ad tribunal curiae Romanae deferrentur; sed ut in provincia, aut saltem in finitimis locis judicarentur, atque ita pontifici Romano, et ejus curiae umbram tantum potestatis contulit, revera autem episcopis provinciae et finitimis omnem omnino judicandi potestatem commisit.

At non ita se gessit concilium Tridentinum, nam illud omnem prorsus judicandorum episcoporum potestatem episcopis aliis ademit, et soli pontifici Romano reser-

reſervavit, ſeſſione vigeſima quarta de refor. cap. 5., cujus haec ſunt verba: *cauſae criminales graviores contra epiſcopos, etiam haereſis, quod abſit, quae depoſitione, aut privatione dignae ſunt, ab ipſo tantum ſummo pontifice cognoſcantur et terminentur. Quod ſi ejuſmodi ſit cauſa, quae neceſſario extra Romanam curiam ſit committenda, nec uni prorſus ea committatur, niſi metropolitanis, aut epiſcopis a beatiſſimo papa eligendis: haec vero commiſſio et ſpecialis ſit, et manu ipſius ſanctiſſimi pontificis ſignata, nec unquam plus his tribuat, quam ut ſolam facti inſtructionem ſummam proceſſumque conficiant, quem ſtatim ad Romanum pontificem transmittant, reſervata eidem ſanctiſſimo ſententia definitiva.* Hoc unum, imo et praecipuum videtur ex his capitibus diſciplinae in Tridentino ſancitae, quod a Gallicana eccleſia improbatum fuit. Oratores certe regis chriſtianiſſimi illud aperte rejecerunt. *Caput,* inquiunt, quod incipit, *cauſae criminales, non placet, adverſatur enim antiquiſſimo juri regio, et eccleſiae Gallicanae privilegiis, quibus cavetur, ne quis etiam volens extra regnum, a quoquam ex quacumque cauſa in jus vocari, nedum condemnari poſſit.* Cardinalis item a Lotharingia licet mollius et obſcurius interceſſit, dicens illud *ſibi tantum placere habita ratione temporum, quod ita ſit conceptum, ut chriſtianiſſimi Franciae regni privilegiis, juribus, et ſacris conſtitutionibus nihil praejudicii adferat.* Cumque accuſaretur a proceribus ſenatus Pariſienſis, quod multa decretis reformationis inſeri paſſus eſſet, eccleſiae Gallicanae juribus contraria. *Hoc uno ſolo verbo* cauſam ſuam defendit, inquit Polanus, in congregatione diei 10. Novemb.; *quum legerentur decreta publicanda in ſeſſione undecima, reſervata fuiſſe jura et authoritatem regis Galliae, et privilegia eccleſiae Gallicanae.* Quod quidem Lotharingii factum ego probare minime poſſum, nam ſpecie tenus illaeſa eſſe volebat jura eccleſiae et regni, revera autem conſentiebat iis, quae illa penitus evertebant. Verumtamen concilii Tridentini decreta diſciplinam ſpectantia, in Gallia minime recepta ſunt, et tantum abeſt, ut in hac re vim habuerint, quin e contra Galli antiquam diſciplinam reſtaurare conati ſunt. Sic haud multo poſt anno 1569. ſenatus Pariſienſis cardinalem Caſtellonium epiſcopum Bellovacenſem, laeſae-majeſtatis et haereſeos accuſatum, judicio Rhemenſis epiſcopi metropolitani ejus, et epiſcoporum provinciae commiſit, vetans, ne extra regnum ulla ratione poſſet praefatus cardinalis extrahi, cavens inſuper, ut hujus ſenatuſconſulti peculiaris eſſet codex, quo innoteſceret, omnibus mentem fuiſſe ſenatus *ſervare libertatem eccleſiae Gallicanae, ſalva in omnibus reverentia debita ſummo pontifici et ſedi apoſtolicae.*

Haud leve tamen vulnus inflictum fuit libertati eccleſiae temporibus Richelii cardinalis, quum is breve quoddam apoſtolicum obtinuit ab Urbano octavo, a quo quatuor epiſcopi Gallicani ſunt delegati, quorum opera epiſcopos quoſdam ex Aquitania et Aremorica majeſtatis reos dejici procuravit, idque ad tempus tulit clerus Gallicanus; verum annis circiter poſtea octodecim, in cleri Gallicani conventu anni 1650. advertentes Gallicani epiſcopi rem in exemplum trahi poſſe, niſi ob-

ſta-

ſtarent: apud nuntium ſummi pontificis inſtrumento publico, adverſus litteras Urbani, et ea, quae inde ſequuta erant, proteſtati ſunt. *Integro ſemper*, inquiunt, *et minime interpolato eccleſiae uſu permanente, ut graviores epiſcoporum cauſae, quae merito inter majores poſitae ſunt, nonniſi ab epiſcopis provinciarum pro more congregatis, vocatis etiam, ſicubi opus fuerit, ad numerum canonicum adimplendum vicinioribus juxta Sardicenſis oecumenicae ſynodi, atque aliorum, ſeu conciliorum, ſeu pontificum canones et decreta tractentur, examinentur, judicentur, ſalva ſemper ad Romanam ſedem adpellandi facultate.* Scripſerunt in eamdem ſententiam ad Innocentium X., rogantes, ut inflicto ſibi vulneri remedium adhiberet, caveretque, ne quid deinceps ſimile tentaretur. Ad omnes quoque Galliae antiſtites encyclicam miſerunt epiſtolam, eos de rebus a ſe modo geſtis certiores facientes, ac inſuper hortantes, ne ejuſmodi pontificum brevia, ſi quae emitterentur, reciperent. Haec omnia monumenta ſtudioſe recollecta, et elegantibus obſervationibus illuſtrata, legere eſt apud Gerbaſium.

Eadem diſciplina videtur attentata in Janſenii cauſa, et quidem bis, primum, quum epiſcopi Gallicani, nullo lato de quinque propoſitionibus judicio, a ſede apoſtolica judicium popoſcerunt, haec praefati *majores cauſas ad ſedem apoſtolicam referre, ſolemnis eccleſiae mos eſt, quem fides Petri nunquam deficiens perpetuo retineri pro jure ſuo poſtulat, aequiſſimae huic legi obſequentes, de graviſſimo circa religionem negotio ſanctitati ſuae ſcribendum eſſe cenſuimus.* Verum ipſi antiſtites factum hoc ſuum poſt haec anno 1660. excuſant, eo quod tunc temporis ſynodus, aut conventus generalis cleri Gallicani haberi non potuiſſet, et idcirco neceſſe fuiſſet ad ejuſmodi remedium recurrere. Deinde vero iterum a Romanis attentata eſt libertas epiſcoporum in cauſa quatuor epiſcoporum, qui accuſabantur, ut minus obſequentes conſtitutioni Innocentii X. et Alexandri VII. circa quinque propoſitiones emiſſas. Tunc enim rex chriſtianiſſimus petiit a pontifice Alexandro VII., ut duodecim epiſcopos in Gallia nominaret, qui de quatuor epiſcopis, omni adpellatione remota, judicarent. Reſponſum eſt a Romanis, mentem pontifici fuiſſe, ut unum nominaret, vel ut exſequutorem tantum judicii Romae lati, in gratiam tamen regis chriſtianiſſimi tres ab eo nominandos, ſed qui ut meri exſequutores agerent. Hanc reſponſionem indigne tulit rex chriſtianiſſimus, cui deinceps pontifex in ſpeciem voluit ſatisfacere novem epiſcopis delegatis, qui denuntiarent quatuor epiſcopis, ut infra duos menſes formulam in Janſenium ſine addito ſubſcribendam proponerent, aut ſcirent, ſe eccleſiarum ſuarum ingreſſu interdicendos, et epiſcopali autoritate privandos. His inſuper addidit, nullam adverſus iſtos recuſationem licitam fore, permiſitque ei, qui inter commiſſarios antiquior eſſet, ut in eorum locum, qui nollent iſtud judicium ſuſcipere, alios ſubrogaret. Adverſus iſtud concilium, quo tam manifeſte epiſcoporum jura et libertas eccleſiae violabantur, non modo reclamarunt quatuor epiſcopi, qui encyclicam ea de re epiſto-

jam ad alios episcopos miserunt; sed et multi alii communem causam hanc esse cernentes, Alexandri VII. factum indigne tulerunt, et ad successorem Clementem IX. litteras misere, in quibus de forma judicii haec habent. *Absit*, inquiunt, *ut eis fides adhibeatur, qui minus caute disseminant sanctitatem vestram novo et inusitato modo in eos acturam. Remota est haec suspicio ab episcopis Gallicanis, quibus solemne est non nisi canonice judicari, et a summis pontificibus semper benignius excipi.* Iidem deinde in epistola ad regem christianissimum disertius mentem suam aperiunt, et protestantur episcopos in prima instantia non posse ab aliis judicari, quam a duodecim episcopis non electis, sed e propriis provinciis adsumptis praeside metropolitano, qui numerus episcoporum, si non reperiatur in provincia episcopi, cujus agitur causa, advocandos esse vicinos. His expostulationibus rex motus egit cum Clemente IX., ut judicio omisso ad episcopos accusatos, a quibus litteras innocentiae suae testes acceperat, amice scriberet.

Nec vero episcoporum tantum, de quorum causa hic agitur, haec est sententia, sed et doctorum Parisiensium, qui solemniter hanc esse suam mentem declararunt, in articulis Parisiensis facultatis oblatis regi et senatui Parisiensi anno 1663., et utriusque authoritate confirmatis: sic igitur se habet art. 6. *doctrinam facultatis esse non probare, nec unquam probasse propositiones ullas regis christianissimi, authoritati et germanis ecclesiae Gallicanae libertatibus et receptis in regno canonibus contrarias. Verbi gratia, quod summus pontifex possit deponere episcopos adversus eosdem canones*, id est, adversus formam canonibus praescriptam, ubi veluti certissimum ac praecipuum libertatum Gallicanarum caput, proponitur, depositiones episcoporum, non ex novo jure pontificio, sed ex antiquis ecclesiae canonibus esse celebrandas, hoc est, a metropolitano et synodo provinciae.

# CAPUT II.

*In quo ex factis colligitur, quae fuerit forma judiciorum ecclesiasticorum.*

## §. I.

*Referuntur et examinantur judicia, quae synodum Nicaenam praecesserunt.*

Quae debuerit esse secundum canones forma judiciorum ecclesiasticorum capite superiori diximus, nunc vero inquiramus, quaenam fuerit observata, et utrum usus et consuetudo cum legibus ipsis consentiat. Primum autem de illo tempore agendum, quod canones ipsos ac leges ecclesiasticas, hoc est, concilium Nicaenum praecessit, examinandumque, quaenam tum temporis consuetudo viguerit. Contendunt Bellarminus, Baronius, Davidius, Lupus et alii, tum temporis majores episcoporum causas ad pontificem Romanum fuisse saltem per adpellationem delatas; nos vero exemplis mox in medium proferendis, docebimus causas omnes, tum temporis in partibus fuisse terminatas, nec ullam damnatis provocationem ad Romanum pontificem fuisse concessam; ita ut si quem in crimen prolabi contingeret, eum fuisse compulsum causam apud episcopum suum agere, aut si episcopus esset apud synodum provinciae, cui praeerat metropolitanus episcopus, aut saltem si gravior esset causa, tum apud episcopos provinciae, tum apud finitimos, a quibus provocari minime poterat: quod ut probemus, singula exempla judiciorum ecclesiasticorum, tum temporis habitorum percurrenda sunt.

### *De Marcione.*

Primum et antiquissimum judicium, cujus extat memoria, latum est adversus Marcionem: is damnatus a patre suo, Romam post Hygini pagae mortem confugit. Hinc Bellarminus lib. 2. de Rom. pontifice adpellationum usum tunc obtinuisse sibi fingit. Verum aberrat toto caelo, nec enim Marcion petiit causam suam Romae retractari, aut de integro judicari, sed tantum deprecatus est se in communionem recipi. Quid vero tum fecit ecclesia Romana, an arrogavit sibi jus rescindendi judicii, aut causae retractandae? Nihil minus; hoc enim a senioribus, qui tum Romae erant, Epiphanio teste, cui hujus rei memoriam debemus, responsum tulit Marcion: *Nos injussu venerandi patris tui facere illud non possumus, una*

*siqui-*

*siquidem fides est, et animorum una consensio. Neque contra spectatissimum collegam patrem tuum quidquam moliri possumus.* Ergo presbyteri illi Romani edocti erant ab apostolis, et eorum successoribus, non posse Romanum clerum aut episcopum, hominem ab alio episcopo communione privatum, sine hujus episcopi jussu, vel assensu communioni restituere. Quod si credidissent adpellationis, aut revisionis jus sibi jure divino competere, sine episcopi assensu confugientem ad se Marcionem judicare potuissent, aut saltem causam ejus retractandam decernere. Nec dicas, Marcionem communioni restitutum a Romanis, ut testis est Tertull. lib. de praescript. cap. 30. *Postmodum*, inquit, *idem Marcion poenitentiam confessus, cum conditioni datae sibi occurrit, ita pacem recepturus, si caeteros, quos perditioni erudisset, ecclesiae restitueret, morte praeventus est.* Qui enim id dicunt, advertere non videntur Marcionem a patre non esse excommunicatum ob haeresim; sed quod virginem corrupisset; et tunc tantum ad Cerdonem defecisse, cum viderit sibi communionis spem esse praeclusam. Porro conditio, de qua loquitur Tertullianus, diu post id tempus ei oblata est Eleutheri temporibus, pro bono pacis, et ad multorum salutem. Videtur autem, ante istud tempus restitutus fuisse communioni parente suo scilicet assentiente; alioquin enim non fuisset receptus, nec recipi debuisset, ut constat ex seniorum istorum responso. Quod autem dixi, eum inter Hygini et Eleutheri pontificatum receptum fuisse in communionem a Romanis consentiente patre, ex Tertulliano colligitur, qui dicit, eum *sub Eleuthero cum ducentis H. S. suis, quae ecclesiae intulerat, novissime in perpetuum dissidium relegatum.*

## *De causa Asianorum circa diem paschae.*

Antiquissima, quorum memoria extat, concilia provinciarum ea sunt, in quibus actum de celebratione paschae. Cum enim varia esset inter ecclesias disciplina circa celebrationem paschae, per provincias celebrata sunt concilia, sine jussu et assensu Romani pontificis, et in iis uniuscujusque provinciae episcopi disciplinam, quae sibi magis arridebat, sanciverunt.

Cum autem Victor Romanus episcopus in Asianos commotus eos a communione sua removisset, non modo Asiani episcopi, hanc ejus excommunicationem irritam esse duxerunt, sed et alii multi episcopi, ac praesertim Irenaeus et Galli, qui eamdem cum Romana ecclesia disciplinam sequebantur, ejus factum acriter reprehenderunt, *Victoremque*, inquit Eusebius, *monuerunt, ut ea potius sentire vellet, quae paci et unitati, charitatique erga proximum congruebant. Extant etiamnum*, inquit idem, *eorum litterae, quibus Victorem acerbius perstringunt*: quod si tum temporis in more positum fuisset nihil gravius ad disciplinam pertinens, sine Romani pontificis autoritate decernere, si Victori licitum fuisset judicia in Asia lata retractare, si Asiani debuissent parere judiciis a Romano episcopo latis, im-

immerito episcopi catholici *Victorem acerbe* perstrinxissent, quum potius Asiani fuissent reprehendendi, qui quidem contra ejus jura et privilegia, nec non contra consuetudinem apostolicam, ut adversarii volunt, tam audacter peccassent. Porro excommunicatio a Victore lata non probat eum ullam in Asianos jurisdictionem habuisse, quum omnes pariter episcopi ex veteri consuetudine possint se ab aliorum communione secernere, cum fidei aut disciplinae ecclesiasticae meritum id postulat. Adde, quod caeteri episcopi cum Asianis communicare non cessarunt.

### *De Fortunato et Felicissimo.*

Nulla orbis pars est, quae veteris disciplinae a nobis antea expositae plura subministret exempla, quam Africa. Haec habemus in epistolis Cypriani. Primum est Fortunati et Felicissimi, de quibus scripta est epistola 55., qua constat Fortunatum et Felicissimum excommunicatos fuisse, tum propter alia crimina, tum praecipue quod christianos, qui persequutionis tempore idolis sacrificaverant sine poenitentia in pristinum statum restituendos esse contenderent. Constat deinde Fortunatum privato cuidam se adjunxisse, a quo cum aliis quatuor Felice scilicet, Jovino, Maximo, et Reposto ipse creatus est episcopus: *Hi quinque*, inquit Cyprianus, *cum paucis sacrificatis, vel male sibi consciis, Fortunatum sibi pseudoepiscopum cooptarunt.* De Felicissimo quidem non constat, an episcopus fuerit; certum tamen est ipsum communionem cum aliis quinque episcopis habuisse, imo illum propterea contendisse, non potuisse sibi communione interdici jactando insuper viginti quinque episcopos a suis partibus stare, quod refert, ac refellit ibidem sanctus Cyprianus, porro Cornelius Romanus episcopus, nec de causa istorum Romae judicavit, nec ejus retractationem decrevit, imo nequidem illos, utpote damnatos ab episcopis suis, audire voluit. De illorum autem confugio sic judicat Cyprianus in praefata epistola ad Cornelium. *Navigare audent*, inquit, *ad Petri cathedram atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est a schismaticis et profanis litteras ferre. Quae autem causa veniendi, et pseudoepiscoporum contra episcopos factum nunciandi: aut enim placet illis, quod fecerunt, et in suo scelere perseverant; aut si displicet et recedunt, sciant, quo revertantur: nam cum statutum sit omnibus nobis, et aequum sit pariter, ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum; et singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque et gubernet rationem sui actus domino redditurus; oportet utique eos, quibus praesumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere; sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere, et testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis et perditis, minor videtur esse autoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui jam de illis judicaverunt, et eorum conscientiam multis delictorum laqueis vinctam, ju-*

dicii

*dicii nuper gravitate damnarunt. Jam causa eorum cognita est, jam de eis dicta sententia est. Nec censurae congruit sacerdotum mobilis, atque inconstantis animi levitate reprehendi.*

Hic omnia ponderanda sunt, enim vero si jure statutum, vel in more positum fuisset, ad sedem Romanam per adpellationem, aut ad revisionem causae obtinendam confugere, confugium Felicissimi et sociorum ejus temerarium non pronunciaret Cyprianus; *navigare audent ad Petri cathedram.* Nec diceret secundum statutum Africani concilii *uniuscujusque causam illic audiendam, ubi crimen est admissum, non debere* subditos dioecesi Africanae, *circumcursare*, sed agere in Africa *causam suam*, quia *ibi et adcusatores haberi et testes possint*: non diceret, standum esse sententiae adversus illos prophanos prolatae, ne sententia sacerdotum mobilis, atque in constantis animi levitate reprehendatur.

Ex quibus colligere est, quantum aberraverit recens scriptor, dum contendit haec Cypriani scripta nihil ad episcoporum causas attinere. Enimvero decretum, de quo loquitur Cyprianus, universalissimum erat, ut patet ex illo verbo *uniuscujusque*, quod tam ad episcopos, quam ad presbyteros spectat; addit quoque hujus decreti causam, quae generalis est, *necesse est, ut, ubi negotia tractentur, ubi scelerum testes, atque reorum adcusatores esse possunt.* Nec opponas illa verba: *oportet utique eos, quibus praesumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere.* Nam per eos, quibus praesumus, intelligi possunt singuli provinciae episcopi, judicio episcoporum in concilio provinciali congregatorum obnoxii. Nec iterum dicas solum Felicissimum, qui presbyter erat, Romam ivisse, non vero Fortunatum. Etsi enim in epistola Cypriani non habeatur Fortunatum Romam navigasse, hinc tamen non potest concludi, nullos ex iis desperatis episcopis Romam una cum Foelicissimo confugisse, quidni enim ex illorum numero, quorum caterva stipatus erat Foelicissimus, nonnulli fuerint ex his naufragis, a quibus ordinatus fuerat Fortunatus.

Ad haec, etsi demus Fortunatum Romam non ivisse, non tamen sequitur eum ad Cornelium non confugisse, id enim egit per litteras a legatis suis delatas, de quibus Cyprianus hic *loquitur: de istis vero quid dicam, qui nunc ad te cum Foelicissimo omnium criminum reo navigaverunt, legati a Fortunato pseudoepiscopo missi, tam falsas ad te litteras afferentes, quam est et ipse, hujus litteras ferunt, falsus, quam est ejus peccatorum multiplex conscientia, quam execrabilis vita, quam turpis est.* Igitur Fortunati episcopi non secus ac presbyterorum confugium rejecit Cornelius et temerarium pronuntiavit Cyprianus; quamobrem huc respicientes patres Africani concilii in epistola ad Coelestinum, de qua supra, sic loquuntur tom. 2. Conc. col. 1575. *Presbyterorum quoque et sequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua, quia et nulla patrum definitione, hoc ecclesiae derogatum Africanae, et decreta Nicaena, sive inferioris gradus clericos, sive ipsos episcopos, suis metropolitanis apertissime commiserunt, prudentissime enim justissimeque viderunt, quaecumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda,*

*da, unicuique provinciae gratiam spiritus sancti non defuturam, qua aequitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur et constantissime teneatur.*

### *De Marciano Arelatensi.*

Idem Cyprianus Epist. 67. ad Stephanum Romanae urbis episcopum didicisse se testatur, Marcianum Novatiano sese conjunxisse, ideoque Stephanum rogat, ut ad Arelatenses scribat in hunc modum: *Dirigantur in provinciam et ad plebem Arelatae consistentem a te litterae, quibus abstento Marciano alius in locum ejus substituatur:* quo loco supremam Romani pontificis in episcopis abdicandis, etiam primae cognitionis judicio potestatem probari posse, censent Baronius, Bellarminus et Davidius. At si res propius examinetur, constabit isto exemplo minime laedi antiquam illam disciplinam a nobis superius expositam.

Primum enim non est omnino certum, Marcianum ab episcopis Gallis judicatum non fuisse: sic enim de eo loquitur Cyprianus, *nec sic agat*, inquit, *scilicet Marcianus*, *quasi ipse judicaverit de collegio episcoporum, quando sit ab universis sacerdotibus judicatus..* Quamvis enim ibi Gallorum nulla fiat mentio, cum tamen ab omnibus episcopis judicatus dicatur, cur ab hoc judicio Galli excludantur, non video? Quod si Galli Marcianum jam judicaverant, falsum est id, quod adserit Davidius, Cyprianum Stephano primam hujus causae cognitionem adjudicasse.

Verum dato, quod a nemine abstentus fuisset, hinc tamen non sequitur Cyprianum agnovisse Stephanum primam hujus causae cognitionem ad se trahere posse. Enimvero manifeste declarat, non fuisse necesse Marcianum a quoquam damnari, aut ullam synodum in ipsum congregari. Quid enim egisset synodus adversus ipsum congregata? An in Novatianum dogma jam proscriptum in concilio plurimorum episcoporum, ut ait Cyprianus, sententiam protulisset? *Verum servandus erat honor antecessorum Lucii et Cornelii, qui pleni spiritu Dei dandam esse pacem censuerant, quam rem*, inquit Cyprianus, *omnes omnino ubique censuimus.* An synodus Marcianum in numero schismaticorum esse convinceret? Verum palam se fatebatur, cum eodem Cypriano teste *collegio episcoporum* insultaret. Cum jampridem jactaret, et *praedicaret, quod Novatiano studens, et ejus pervicaciam sequens, a communione* se ecclesiastica segregasset: quum episcopis illuderet, et de majestate ac dignitate ecclesiae judicaret? An demum synodus Marcianum deposuisset? Verum jam depositionem ipse suam pronuntiarat: a communione se ecclesiae *segregans, a catholicae ecclesiae unitate, atque a corporis nostri,* ait idem Cyprianus, *et sacerdotii consensione disjungens tenensque haereticae praesumptionis clarissimam pravitatem.*

Igitur Cyprianus non rogat Stephanum, ut judicet Marcianum, sed declarat ipsum ad Novatianos defecisse, quemadmodum Faustinus episcopus jam ad eum scripserat, eumque rogat, ut ad plebem Arelatensem impietate Marciani commotam;

tam; ſed tamen ſocietatem cum ipſo adhuc ſervantem, litteras ſcribat, ut rupta omnino cum Marciano ſocietate, alius in ejus locum eligatur epiſcopus; atque hic eſt horum Cypriani verborum genuinus ſenſus: *dirigantur in provinciam*, etc. hoc eſt, ad epiſcopos et plebem litterae mittantur, ut abſtentum Marcianum dejiciant, et alium in ejus locum ordinent. Et ſane Fauſtinum Lugdunenſem epiſcopum non ideo ad Romanum epiſcopum de Marciano ſcripſiſſe, quod exiſtimaret ad Solitarium papam confugiendum eſſe pro epiſcoporum depoſitione, ut exiſtimat Davidius, hinc conſtat, quod ad Cyprianum quoque ſcripſerit: ſicut ergo ex eo, quod Galli auxilium Cypriani imploravere, non licet concludere, Marciani cauſam ad Cypriani tribunal delatam fuiſſe; ita ex eo, quod ad Stephanum ſcripſerint, non ſequitur delatam eſſe Marciani cauſam ad Stephani tribunal, ut ab eo tamquam a ſupremo cauſarum epiſcopalium arbitro judicaretur. Praeterea ſanctum Cyprianum non exiſtimaſſe, ſolius eſſe Romani pontificis ſententiam dicere in cauſa Marciani, argumento eſt, quod nominatim teſtatur, id ad omnes epiſcopos pertinere: *Cui*, inquit, *rei noſtrum eſt ſubvenire et conſulere, frater chariſſime, qui divinam clementiam rogitantes, et gubernandae eccleſiae libram tenentes, ſic cenſuram rigoris peccatoribus exhibeamus, ut tamen lapſis erigendis et curandis vulneratis, bonitatis et miſericordiae divinam medicinam non denegemus.*

Itaque Cyprianus hortatur Cornelium ad Marcianum expellendum non ob ſingularem eccleſiae Romanae praerogativam, ſed ob eam, quae omnibus quidem epiſcopis, praecipue tamen Romano ob primatum, incumbit ſollicitudinem. Quia quum unus ſit omnium epiſcopatus in plures concordi numeroſitate diffuſus, unuſquiſque eccleſiis ſibi vicinis laborantibus debet ſuccurrere, et ſi contingat earum epiſcopos, a fide deſciſcere, cunctos oportet curam gregis, qui ipſis commiſſus fuerat, ſuſcipere; *etſi*, inquit ibidem Cyprianus, *multi paſtores ſumus, unum tamen gregem paſcimus.*

Hoc Marciani exemplum adducit Chriſtianus Lupus, et eas Quenellii circa illud obſervationes reprehendit cap. 3., ac pro more ſuo totidem errores eſſe dicit. Verum ipſe ubique ferme labitur. Dixerat Quenellius Gallicanos epiſcopos idcirco aliorum auxilium imploraſſe; quia nihil audebant adverſus hominem potentem, cum nec id temporum ratio ſineret, cumque plebs Arelatenſis epiſcopum tueretur ac defenderet. Ad primum regerit Chriſtianus Lupus epiſcopos Gallos adeo fuiſſe generoſos, ut ſuis clamoribus Galliam permoverint, et Marcianum apud vicinum metropolitam detulerint, atque non id negat Quenellius, verum illud dicit non auſos eſſe eos, illum eccleſia ejicere; et alium in ejus locum ordinare. Ad ſecundum ait temporum rationem tuliſſe, ut de iſta cauſa referrent ad ſedem apoſtolicam; ergo etiam, inquit, ut judicarent. Reſpondeo, id non ſequi, quia ut judicarent, epiſcopos in unum convenire oportebat, quod erat difficilius iſto tempore; *at inquit Lupus, quin relationes iſtae fuerint ſynodales non eſt dubitandum.* Imo veriſimile eſt eas ejuſmodi non fuiſſe. Nam Cyprianus ſignificat litteras a Fauſtino, et a reliquis epiſcopis ſeorſim emiſſas. *Significans*, inquit, *ea, quae nobis utique nuntiata*

*ta jam ab eo, quam a caeteris coepiscopis nostris in eadem provincia constitutis.* Mitto, quod idem Lupus negat, plebem Arelatensem adhaesisse Marciano, namque etsi lubens illi concedam, nonnullos e plebe Marciani severitatem non tulisse, quod unum ostendunt Cypriani verba, dubitari tamen nequit, quin eum pro episcopo omnes haberent, ac plerique ex iis illi adhaererent, alioqui nihil opus fuisset, ad eum expellendum externorum auxilium implorare.

Quartum, ut ipse putat in Quenellio errorem reprehendit Lupus, quod dixerit, eos ab exteriorum provinciarum episcopis praecipueque a Romano et Carthaginensi opem imploravisse, atqui immerito id errorem vocat, quod diserte Cyprianus adserit. Ait enim Faustinum bis ad se scripsisse, semel quidem quum primum scripserat ad Cornelium, atque iterum paulo antequam Cyprianus hanc epistolam scriberet. Quomodo autem ad Stephanum Cyprianum, et alios pertinuerit, ista causa explicat Cyprianus: *His verbis sufficiat*, inquit, *multos illic e fratribus nostris annis istis superioribus excessisse, sine pace, vel caeteris subveniatur, qui supersunt, qui et diebus et noctibus ingemiscunt, et divinam ac paternam misericordiam deprecantes, solatium nostrae opitulationis exposcunt*, nostrae opitulationis, id est, ut observat Rigaltius, tam *suae*, quam *Stephani*. *Idcirco enim*, pergit Cyprianus, *copiosum corpus est sacerdotum concordiae mutuae glutino, atque unitatis vinculo copulatum, ut, si quis ex collegio nostro haeresim facere, et gregem Christi lacerare ac vastare tentaverit, subveniant caeteri, et quasi pastores utiles et misericordes, in gregem colligant oves dominicas.* Eat nunc Lupus, et dicat ad Carthaginensem antistitem, Gallia quid pertinet, et hoc sibi responsum habeat: omnibus episcopis, in solidum ecclesiam esse commissam, qui proinde subvenire debent laboranti gregi, in quacumque tandem regione sit, et cuilibet ejus parti. *At*, inquit Lupus, *ex eodem Cypriano unicuique portio gregis est ascripta, quam curare debet, rationem sui actus domino redditurus.* Respondeo, id ita esse, nec quidquam Christiani Lupi placitis magis adversari, quam hocce Cypriani effatum. Verum illud intelligendum de ordinaria lege, non de extraordinario casu, quum ecclesia est in periculo, ut tum Arelatensem fuisse arbitrabatur Cyprianus. Et quidem Lupus, haud diffitetur Cyprianum hac de causa curam hujus rei suscepisse. Cur ergo non similiter fatetur Stephanum ob eadem causam debuisse curam ejus gerere: cum de illo, non secus, ac de se loquatur Cyprianus, et ne verbo quidem significet eam peculiari aliqua ratione ad Stephanum pertinere. Observarat praeterea Quenellius, hic non agi de depositione, sed de excommunicatione. Opponit Christianus Lupus agi de depositione, cum mentio fiat de episcopo in ejus locum substituendo. At non negat absolute Quenellius in epistola Cypriani mentionem fieri de depositione; sed contendit Cyprianum postulare tantummodo a Stephano, ut Marcianum a sua communione separatum esse declaret; ac deinde ut moneat episcopos vicinos, et plebem Arelatensem, ut eum deponant, quippe cum necdum videretur a communione Stephani et aliorum episcoporum abstentus, necesse erat litteras a Stephano dirigi, quibus abstineretur, ut episcopi provinciae cernentes eum excommunicatum

ab

ab episcopis magnarum sedium eum deponerent, et in ejus locum alium substituerent. Itaque futurum erat, ut Stephanus Marcianum excommunicatum per litteras non deponeret, sed deponendum esse significaret episcopis provinciae et plebi Arelatensi, ex consilio sancti Cypriani.

Non est porro, quod glorietur idem Christianus Lupus, se virum eruditissimum Rigaltium sententiae suae patronum habere; is enim in notis suis eodem prorsus modo, quo nos antea Cypriani mentem exposuit, et omnes Lupi Christiani opinationes rejicit: ejus igitur verba, hic a nobis coronidis vice ascribentur. *In hac*, inquit, *Marciani episcopi Arelatensis causa, si jus abstinendi, sive excommunicandi competebat soli episcopo Romano, cur Faustinus episcopus Lugdunensis Cypriano episcopo Carthaginensi longe dissito, semel atque iterum significat ea de Marciano, quae jam utique Faustinus ipse et alii ejusdem provinciae episcopi nuntiaverant Stephano proximiori, et omnium episcoporum principi. Dicendum igitur factum id fuisse, aut per negligentiam Stephani, aut quod magis videtur per disciplinam, quae tunc in ecclesia vigebat, ut omnes quidem in circumpositis locis, sed praesertim urbium clarissimarum episcopi in commune consulerent ecclesiae, viderentque, ne quid detrimenti res christiana catholica caperet. Itaque super isto Marciani Arelatensis facinore Lugdunensem episcopum ad Romanum et Carthaginensem dedisset litteras; istum vero, ut remotissimam dedisse vicissim suas ad Romanum, ut fratrem et collegam, qui in propinquo facilius posset de negotio cognoscere, et statuere*: et post haec ad haec verba *unum tamen gregem pascimus. Cujus salutis cura*, inquit: *non ad te tantum o Stephane pertinet, verum etiam ad nos, qui tibi sumus coepiscopi. Unum gregem dicit, ut supra, unitatis vinculo copulatum*: et lib. de unit. ecclesiae. *Episcopatum dicit esse unum, cujus a singulis in solidum pars tenetur.* Ac demum idem Rigaltius observatione ultima, *quam ex aequo*, inquit, *vivebat Carthaginensis cum Romano, nimirum ut solet inter fratres et collegas.*

### *De Basilide et Martiali.*

Tertium exemplum ex Cypriano petitum jactant mirum in modum Bellarminus, Davidius, et alii; desumitur ex epistola ejusdem Cypriani sexagesima-octava ad clerum et populum Hispaniae. *Basilides*, inquit, *post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam Romam pergens, Stephanum papam longe positum, et gestae rei ac tacitae veritatis ignarum fefellit, ut exambiret injuste se reponi in episcopum, de quo fuerat depositus.* Sed res paulo fusius narranda. Basilides et Martialis ambo erant Hispaniae episcopi, in quos propter crimen idololatriae depositionis sententia lata fuerat in provinciali synodo: in locum saltem Basilidis alius erat suffectus: nihilominus Basilides Romam perrexit, et a Stephano in communionem receptus, ab eo litteras communionis obtinuit, quibus munitus

in Hiſpaniam reverſus, ambiit epiſcopatum recuperare. Tum Hiſpani Cyprianum conſuluerunt, quid ſibi facto opus eſſet. Reſpondit Cyprianus, nihil obſtante Stephani ſententia, ordinationem epiſcopi in Baſilidis locum ſubſtituti; non poſſe reſcindi, Baſilidemque ſuo ad Romanam eccleſiam confugio nihil aliud profeciſſe, quam ut cumularet delicta delictis. *Hoc eo pertinet*, inquit Cyprianus, *ut Baſilidis non tam abolita ſint, quam cumulata delicta, ut ad ſuperiora ejus peccata, etiam fallaciae et circumventionis crimen acceſſerit.* Et ibidem: *nec reſcindere ordinationem jure perfectam poterit, quo Baſilides poſt crimina ſua detecta, et conſcientiam etiam propria confeſſione nudatam, Romam pergens, etc.* Ex quibus patet primo, non fuiſſe tum in more poſitum adpellare ad pontificem Romanum, alioquin Hiſpanis non viſum iſtud fuiſſet inſolitum. Secundo, adpellatio ad Romanum epiſcopum, ſi quae fuiſſet, non habebat ſuſpenſivum effectum, ut loquitur Lupus; alioquin Hiſpani epiſcopi in locum Baſilidis alium non ordinaſſent. Tertio, conſtat Cyprianum et Hiſpanos ratum habuiſſe judicium in provincia latum adverſus Baſilidem et Martialem, nec per ſententiam Romani pontificis ordinationem ejus, qui poſt Baſilidem fuerat ordinatus, reſciſſam fuiſſe. Quarto, Cyprianum exiſtimaſſe judicium a ſynodo provinciae latum eſſe ſupremum, nec reſcindi poſſe a Romano pontifice, ſive in caſu adpellationis, ſive per reviſionem.

Reſpondent, ſic cenſuiſſe Cyprianum, quia juſta erat depoſitio Baſilidis, et juſta ordinatio Sabini in ejus locum. Verum haec reſponſio difficultatem non tollit: enimvero in omni adpellatione judicis, ad quem provocatur, ſententiae ſtandum eſt, ſive juſta ſit, ſive injuſta. Sic quia conceditur provocatio a judicibus praeſidialibus ad judices ſenatus ſupremi, habent hi poteſtatem reſcindendi judicium curiae praeſidialis, et ſtare debet ſenatus decretum, ſive juſtum, ſive injuſtum ſit. Ergo, ſi jus adpellationum admittendarum habuiſſet Stephanus, potuiſſet reſtituere communionem et eccleſiam Baſilidi, et deponere Sabinum; ac ſtare debuiſſet ejus ſententia, ſive juſta, ſive injuſta, non obſtante judicio ſynodi provinciae, et Sabini electione, vel ſaltem retractanda erat ejuſdem Baſilidis cauſa, ſi retractationem decernere potuiſſet. Neutrum tamen Hiſpanis praeſcripſit Cyprianus, ſed univerſim pronuntiat judicio Stephani reſtitui non poſſe Baſilidem, nec Sabini ordinationem reſcindi. Ergo cenſuit a judiciis ſynodorum provincialium nullam provocationem concedi oportere.

Unum alicujus momenti nobis opponit Lupus: *Eccleſia*, inquit, *Africana judicium illud Cypriani non probavit:* etenim Auguſtinus epiſtola 162. Secundum Numidiae primatem, et alios Numidas arguit, quod damnato per ipſos Caeciliano Carthaginenſi epiſcopo, Majorinum ordinaſſent, *antequam haec damnatio confirmaretur per Romanam eccleſiam.* Verum huic argumento reſponſum eſt a nobis ſupra, et oſtendimus Auguſtinum, non loqui de ſtricto jure, ſed de eo, quod faciendum erat Secundo pro bono pacis. Adde, quod cauſa Caeciliani multum differt a cauſa Baſilidis et Martialis, ut cuilibet perſpicuum eſt. Sed haec de judiciis tunc temporis latis in occidente, nunc de orientalibus.

De

*De Dionysio Alexandrino.*

Cum haeresis Sabelliani in superioris Lybiae partibus grassaretur, Dionysius Alexandrinus episcopus, studio religionis impulsus, Pentapolitanis scripsit, ut eos ab isto errore revocaret. Quidam vero recte sentientes, Dionysii mentem non adsecuti, existimarunt ipsum in errorem oppositum esse prolapsum, et Dei filium opus ac creaturam adseruisse. Ab istis apud Dionysium Romanum adcusatus est, in synodo, quae tum Romae habebatur. Synodus Alexandrini Dionysii sententiam minus recte capiens, eam improbavit. Id cum iste comperisset, librum edidit nomine apologiae, seu elenchi inscriptum, tum ut se ab objectis purgaret, tum ut male sentientes argueret. Haec constant ex sancto Athanasio in libro de sententia Dionysii, et in libro de synodis. Ex his porro concludunt Baronius et alii, episcopos primarum saltem sedium recte accusari debere apud summum pontificem, ibique judicari; verum illi oppido falluntur.

Primum enim Dionysius non est juridice accusatus apud summum pontificem Romanum, ut in eum ferretur sententia, sed tantum, qui mentem ejus sinistre interpretati erant, de eo apud Romanum pontificem conquesti sunt. Illorum autem querimoniae non arguunt Romanum episcopum, supremam autoritatem habere in judiciis episcoporum. Eodem enim modo ex Eusebio libro 7. cap. 27. Ecclesia Antiochena apud Dionysium Alexandrinum, Firmilianum, et alios, de episcopo suo Paulo conquesta est, illumque apud istos accusavit violatae fidei. At nullus inde concludet, Alexandrino, aut Caesareensi soli jus esse judicandi Antiocheni episcopi. Faustinus item Lugdunensis apud Cyprianum Marcianum accusavit, et episcopi Hispani ad eumdem de Basilidis et Martialis damnatione scripserunt. Sic etiam saeculis posterioribus monachi doctrinae Origenis defensores, Aegypto pulsi a Theophilo Alexandrino, non ad Romanum, sed ad Constantinopolitanum episcopum confugere, et de violentia sibi ab episcopo facta conquesti sunt. Et post haec cum Proterius Alexandrinus in baptisterio a Dioscori fautoribus foret interemptus, non ad Leonem, sed ad Constantinopolitanum episcopum causa est remissa. Extant innumera hujusmodi exempla episcoporum accusatorum apud alios episcopos, qui nihil juris in illos habebant. Et tamen his in casibus episcopi isti, ne quid detrimenti caperet respublica ecclesiastica, sedulo curaverunt, et eos, qui apud se adcusabantur, conati sunt ab errore revocare, aut si in eo perseverarent, eos excommunicare non dubitarunt. Sic sanctus Chrysostomus Theophilum per litteras hortatus est, ut communionem restitueret monachis. Sic etiam Cyrillus Nestorium prave sentientem aggressus est, et a communione semovit, quamquam ei nulla in istum jurisdictio competeret. Haec exempla passim occurrunt, nec necesse est illa studiose colligere.

Secundo, Dionysius Romanus et episcopi synodi Romanae judicium nullum tulerunt de sententia aut persona Dionysii Alexandrini. Athanasius quippe id unum testatur, episcopos synodi Romanae indigne tulisse ea, quae a Dionysio Alexandri-

no ſcripta ferebantur, et hujus rei Dionyſium Alexandrinum factum eſſe certiorem a Romano. Quae res impulit Alexandrinum ad ſcribendam apologiam, litteraſque apologeticas ad Dionyſium Romanum mittendas. Itaque nullum proprie, ſive contra, ſive pro Dionyſio Alexandrino Romae latum eſt judicium. Nec vero quis arbitretur autoritatem Romani epiſcopi in judiciis fidei ex eo commendari, quod a Dionyſio petierit, ut fidei ſuae rationem redderet: id enim exigere ſolebant quilibet epiſcopi ab iis, qui ipſis erant ſuſpecti, nec communionem cum iis habebant, quin prius ab iis profeſſionem exegiſſent. Nec neceſſe eſt, plura hujus rei exempla commemorare. Unum aut alterum tantum proferam. Athanaſius et epiſcopi ſynodi Alexandrinae ab Antiochenis fidei ſuae rationem exegerunt. Epiphanius inter Vitalem et Paulinum arbiter, a Paulino profeſſionem ſuam petiit. Cyrillus item a Joanne Antiocheno et orientalibus fidei libellum exegit ſanctus Baſilius ab Euſtathio, et alii innumeri. At jus iſtud eſt omnibus epiſcopis commune, non Romano pontifici peculiare.

## *De Paulo Samoſateno.*

Duo concilia adverſus Paulum Samoſatenum Antiochiae habita ſunt, alterum anno 264., alterum 270. In prima ſynodo Paulus fidem eccleſiae ſimulans, depoſitionem vitavit. In ſecunda multorum criminum, ac praeſertim haereſeos convictus ab epiſcopis ſine Romani pontificis autoritate depoſitus eſt, et ſtatim domnus in ejus locum ſubſtitutus eſt. Tum epiſcopi orientales litteras ſcripſerunt Dionyſio Romano, Maximo Alexandrino, qui Dionyſio ſucceſſerat, et omnibus per univerſum orbem epiſcopis. Inde porro nihil concludi poteſt ad probandum aliquam eſſe in judiciis epiſcoporum Romani pontificis praerogativam; ſcriptae enim fuerunt iſtae litterae tum Romano, tum Alexandrino, tum aliis epiſcopis. Scriptae ſunt poſt judicium, non ad geſtorum confirmationem petendam, ſed ut eos certos facerent de novi epiſcopi ordinatione, ut ſcilicet ad eum ſcriberent, ab eoque litteras communionis acciperent. Paulus autem licet epiſcopatu concilii judicio dejectus foret, domum tamen epiſcopalem dimittere noluit. Tum catholici ad imperatorem confugerunt, qui eccleſias tradi juſſit iis, quibus Italici religionis chriſtianae antiſtites et Romanus epiſcopus ſcriberent. Inde a quibuſdam fingitur aliquod ſpeciale Romani epiſcopi privilegium fuiſſe in judiciis epiſcoporum, at inane illud eſt. Primo enim Aurelianus non de Romano epiſcopo tantum loquitur, ſed de omnibus Italis. Deinde vero id ſtatuit, non ob praerogativam ſedis Romanae, ſed quia credidit tranſmaritimorum epiſcoporum judicium a gratiae et odii ſuſpicione alienum fore. Porro nec Itali, nec Romanus epiſcopus cauſam Pauli in oriente judicatam retractare aggreſſi ſunt; ſed judicium orientalium ſine ullo examine ratum habuerunt. Haec autem in iſto Pauli judicio obſervanda ſunt ad propoſitum pertinentia. Primum,

mum ad ſynodum vocatur Paulus, non ad Romanum pontificem. Secundo, a ſynodo ſine pontificis Romani conſenſu et participatione damnatur. Tertio, ab ea damnatus, ad Romanam ſedem non provocat, quod a viro perfrictae frontis et retinendi epiſcopatus cupidiſſimo factum procul dubio fuiſſet, ſi talis tum temporis conſuetudo viguiſſet. Denique concilii Antiocheni patres epiſcopo Romano non ſecus ac caeteris mandant, ut ad Domnum in locum Pauli ordinatum litteras communionis mittat, et ab eo viciſſim accipiat. Quis igitur non videt perſuaſum illis fuiſſe, jus nullum fuiſſe Romano pontifici cauſam ejus iterum ad examen revocandi.

Sed inquit, Baronius ad annum 265. num. 10. ex Athanaſio habemus depoſitionis Pauli principem et autorem fuiſſe Dionyſium Romanum. *Duo enim Dionyſii*, inquit Athanaſius in libro de ſynodis pag. 918. *diu ante eos ſeptuaginta* (concilii Antiocheni epiſcopos) *fuere*, *qui Paulum Samoſatenſem ſuſtulerunt*, *quorum alter Alexandriae*; *alter Romae praeſul fuit.* Verum imbelle prorſus illud argumentum eſt, nam verbum *ſuſtulerunt*, non ad haec, *duo Dionyſii* referri debet, ſed ad iſta (*ſeptuaginta epiſcopos*), qui Paulum damnaverunt in eo concilio, cujus ibi meminit Athanaſius, quod tum ex ſola graeci textus lectione, tum ex eo conſtat, quod Dionyſius Alexandrinus, ante depoſitionem Pauli e vivis ſublatus foret, ut conſtat ex hujus ſynodi epiſtola ſynodica ad Maximum Dionyſii ſucceſſorem miſſa.

## *De cauſa Caeciliani.*

Vnum addimus exemplum ex quarto ſaeculo, quod commodius hic referri poſſe viſum fuit. Illud eſt Caeciliani, qui a ſeptuaginta epiſcopis Numidiae damnatus, eccleſiam retinuit, neglecto illorum judicio; et deinceps a Melchiade Romano epiſcopo eſt abſolutus. Hinc quidam elevant conciliorum provincialium autoritatem, alii ſuadere conantur, Caecilianum ad imperatorem provocaſſe. Utrumque perperam, ut ſequentes docebunt obſervationes.

Primo, falſum eſt Caecilianum ad Melchiadem unquam adpellaſſe. Secundo, quicquid Romae et alibi in ejus cauſa actum fuit, non ad ejus, ſed ad Donatiſtarum preces factum eſt. Tertio, Melchiades non ex propria autoritate, ſed quia electus fuerat judex a Conſtantino, in hac cauſa pronuntiavit. Rogatus enim imperator a Donatiſtis, ut tranſmarinos daret judices, litteras dedit, quas refert Euſeb. lib. 10. c. 5., quibus juſſit Caecilianum Romam navigare.
*Quatenus ibi*, inquit, *coram Melchiade et coram Rheticio*, *Marino ac Materno judicaretur.* Unde Auguſtinus epiſtola 162., negat Melchiadem ſibi uſurpaſſe judicium cauſae Caeciliani. *Quid quod*, inquit, *nec ipſe uſurpavit*, *rogatus quippe imperator*, *judices miſit epiſcopos*, *qui cum eo ſederent.* Ergo ab imperatore ſedere juſſus eſt, et judicare, alioquin uſurpaſſet judicium. Hinc quotieſcumque de judicio Romano loquitur Auguſtinus, vocat illud judicium a Conſtantino datum,

et episcopos omnes, qui ei aderant judices ab eo electos. Quarto hujus causa iterum post judicium Romani episcopi retractata est in Arelatensi synodo. Quinto, a judicio istius synodi et Romani pontificis ad imperatorem provocatum est a Donatistis, qui nunquam alios provocarunt. Namque ii in provincia obtinuerant judicium, et de Romani episcopi judicio conquesti erant tantum, non autem ab eo adpellaverant: ut demonstrat fuse Valesius in dissertatione de schismate Donatistarum. Sexto, Caecilianus non fuerat damnatus ab episcopis provinciae, aut totius Africae: sed ab episcopis tantum Numidiae, unde dissidentibus episcopis Africae ad transmarinos necessario recurrendum erat.

At, inquiet aliquis, vel Caecilianus provocavit a judicio Numidiae episcoporum, vel ei acquievit? Sed inquam ego neutrum ab ipso factum est, neutrum fieri debuit, sciebat enim synodum in se convocatam episcoporum esse favori et ambitioni mulieris obsequentium. Alios habebat idem Caecilianus quamplurimos episcopos in Africa sibi faventes ac praecipue e sua provincia, communicabat cum omnibus transmarinis episcopis, ipsa sua innocentia se tutum esse existimabat, unde nihil ipse molitus est; sed nullum judicium praeterquam hostium suorum declinavit; et certe ejus innocentiam satis tutam per se fuisse exitus docuit.

## §. II.

*In quo referuntur et examinantur causae quarto ecclesiae saeculo judicatae.*

Cum multa quarto ecclesiae saeculo judicia ecclesiastica occurrant, longum esset singulorum historiam tradere, quare nos brevitati consulentes summatim tantum ac breviter singula facta edisseremus, narrationis nostrae probationem in aliud tempus differentes ac ea tantum observantes, quae ad propositum nostrum pertinent.

### *De causis Melitii et Arii.*

Prima occurrit hoc saeculo causa Melitii, qui depositus ac damnatus a Petro Alexandrino Romam non provocavit, ut restitueretur, nec majus judicium requisivit, sed cum nullam aliam retinendae autoritatis viam esse intelligeret, schisma conflavit.

Post hunc Arius cum novum dogma de verbi divinitate protulisset, primum ab Alexandro, deinde a synodo Ægypti damnatus et gradu dejectus cum caeteris non putavit ullam sibi provocationem superesse; sed confugit ad episcopos Palaestinae sibi faventes. Hic vero maxime elucet synodorum provinciae aut dioeceseos magnam tum fuisse autoritatem, primo enim Ægyptii illi licet Arium injuste damnatum esse sentirent, non ausi sunt illum statim restituere; sed ea de re scripserunt ad Alexandrinum praesulem. Cumque Arium cum asseclis postea contra canones resti-

restituissent, autores eis fuerunt, ut praesulem suum placarent, eique subjicerentur. Verumtamen Alexander Alexandrinus episcopus conquestus est violatos esse ab iis hac de causa canones. Cum vero in dies cresceret dissidium, nemo ad Romanam sedem provocavit, nec hujus causae cognitionem ad se traxit. Sed imperator hujus controversiae sopiendae causa synodum generalem indixit, id autem deinde in exemplum abiit, cumque graviores de fide controversiae sunt exortae, in quibus episcopi plures a se invicem diffidebant, tunc synodos hujusmodi ex omnibus aut fere omnibus orbis Romani partibus congregare mos fuit.

*De causa Athanasii, Marcelli, Eustathii Antiocheni, Pauli, Lucii, et aliorum.*

Athanasii causam ad probandas appellationes ad Romanam sedem mire jactant illarum patroni, quia scilicet Athanasius in synodo Tyri damnatus sine alterius synodi autoritate sedem recuperavit, cumque deinde in synodo Antiochena ob id iterum damnatus foret, Romam confugit, et a pontifice Julio benigne exceptus est, ac, ut volunt, restitutus, quod judicium a synodo Sardicensi tandem confirmatum est invitis ejus adversariis.

At quicumque causae hujus circumstantias omnes attente examinarit, intelliget hoc exemplo appellationes probari minime posse, sequentes id docebunt observationes.

Primo, Athanasius non erat damnatus a synodo provinciae aut dioeceseos; sed a synodo extraneorum episcoporum.

Secundo, imperator Constantinus istorum judicium utpote contra leges latum ratum non habuit, et episcopos concilii ad se evocavit, ut facti sui rationem redderent.

Tertio, Mareotae damnatus erat absens, et illic missi erant hostes ejus, qui in eum inquirerent.

Quarto, Athanasius ita damnatus non provocavit ad Romanum pontificem, nec ab eo petiit, ut videret, num causa ejus esset talis, quae deberet iterum examinari; sed ad imperatorem confugit, ut ille, quae contra formam judiciorum et leges ab adversariis facta fuerant, rescinderet.

Quinto, non est in exilium ejectus et sede sua privatus ob synodi decretum, sed imperatoria autoritate. Unde postea ad ecclesiam reversus non poterat damnari ex illa lege, quae vetat, ne quis episcopus damnatus a synodo sine alterius synodi autoritate ad ecclesiam redeat. Intelligendus enim est iste canon de synodo legitime coacta, et quae formas judiciorum observavit.

Sexto, Athanasius ut sedem suam et ecclesiam recuperaret, non impetravit Romani pontificis auxilium, sed quemadmodum a Constantino fuerat expulsus, ab ejus filiis est restitutus.

Septi-

Septimo, non Athanafius, fed illi ipfi Julio Romano epifcopo caufae arbitrium detulerunt, et ab eo fynodum petierunt, refcripfit Julius, juftum effe fynodum *fieri, ubicumque vellent.* Teftatur id Athanafius Apolo. 2. pag. 739. *Eufebiani*, inquit, *ad Julium litteras mifere, et ut nos terrerent, fynodum jufferunt convocari et ei, fi vellet, caufae arbitrium detulerunt.*

Octavo, Athanafius Romam confugit non quafi appellans, fed vim hoftium metuens.

Nono, Julius cum effet a partibus judex electus, potuit Eufebianos ad fe vocare, et detrectantes damnare ac Athanafium abfolvere.

Decimo, neutrum tamen fecit nec ullum judicium tulit, fed tantum audita ejufdem Athanafii apologia fuam cum eo communionem confirmavit et pro epifcopo eum habuit. Hoc enim unum fecit; imo non folus fecit, fed concilium, quod ea de caufa congregarat ad preces Eufebianorum. Conftat id ex litteris Julii apud Athanafium, in quibus Julius enarrans ea omnia, quae a fe fuoque concilio pro Athanafio gefta fuerant, nullatenus dicit eum effe reftitutum, fed tantum fervatam cum eo communionem eumque pro epifcopo habitum, quod nec Tyri damnatus fuiffet nec Mareotae praefens adfuiffet. Verba haec ipfa funt hujus epiftolae.

Undecimo, orientales falfo fupponentes Julium id judicium, quod ipfi ultro detulerant ufurpaffe, conquefti funt eum contra canones et regulas judicaffe.

Duodecimo, Julius in epiftola fua, ut factum fuum adverfus, Eufebianorum expoftulationes defendat, primo, illud urget fe fcilicet ab ipfis judicem electum miffosque ad fe ab iis legatos. Deinde non fuam, fed concilii a fe ad illorum preces congregati jactat autoritatem, nec dicit fibi licuiffe caufam in fynodo terminatam iterum tractare, fed fynodi alicujus acta poffe in alia fynodo examinari, cum praefertim Athanafius contra formam judiciorum foret damnatus abfens.

Decimo tertio, Athanafius non eft a Julio fedi fuae reftitutus, ut perperam cenfuerunt Socrates et Sozomenus; fed ut a Valefio perfpicue demonftratur, in occidente Athanafius fubfiftit, donec a Sardicenfi concilio reftitueretur.

Decimoquarto, Sardicenfis fynodus caufam Athanafii retractavit ex imperatorum refcripto.

Decimoquinto, Athanafius non contentus occidentalium in Sardicenfi concilio judicio, orientalium quoque judicium poftulavit et ab iis tum fubfcribentibus epiftolae fynodicae concilii, tum feorfim per eorum litteras innocens eft pronunciatus; ex quibus intelligere eft nihil egiffe Athanafium, ex quo concludi poffit eum ad Julium appellaviffe, nihil fanxiffe Julium, ex quo perfpici poffit eum jus habuiffe retractandae caufae, fed judicium in Athanafium latum in irritum fuiffe miffum; quia factum fuerat ab extraneis contra formam judiciorum per vim et ambitum, cum ille abfens foret, cumque innocentia ejus effet omnino manifefta. Idque non folius Julii, fed omnium occidentalium fententia additis etiam Ægyptiorum et orientalium quamplurimorum fuffragiis.

Eadem

Eadem ferme dici debent de causa Marcelli, quem Julius cum Athanasio in communionem suscepit licet damnatum ab orientalibus in Constantinopolitana synodo. Nam nec ille ad pontificem appellavit, nec ab eo fuit restitutus, sed a synodo Sardicensi. Verum orientales non idem de eo ac de Athanasio tulerunt judicium, unde mansit in eum lata sententia, atque, ut observavimus, nemo non eum pro haeretico in oriente proscripsit, quamvis Athanasius a ferendo in eum judicio abstinuerit.

Extant porro ejusdem temporis exempla duo celeberrima episcoporum damnatorum, qui ad pontificem minime provocarunt. Primum est Eustathii Antiocheni, qui ab episcopis orientis, hoc est dioeceseos suae, quamquam injuste damnatus judicio acquievit, nec ad pontificem aut aliam synodum provocavit. Alterum est Pauli Constantinopolitani, qui damnatus judicio quidem, non adquievit sed nec ad pontificem Romanum provocavit. Verum quantum potuit, invitis adversariis sedem retinuit, donec per vim ex ea multoties ejiceretur. Ita etiam Lucius Hadrianopoleos et alii ferme omnes ab Arianis injuste damnati, nec ad pontificem Romanum provocarunt, nec ab eo litteras, per quas restituerentur, obtinuerunt.

Unum potest objici in causa Athanasii Julii testimonium, quod in epistola sua videtur innuere, non licuisse orientalibus Athanasium damnare absque sua autoritate. *Nam si*, inquit, *ut dicitis, omnino in culpa fuerunt, oportuit secundum canonem et non isto modo judicium ferri, oportuit scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod justum esset, decerneretur.* Et postea: *An*, inquit, *ignari estis hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc* (hoc est deinceps dehinc) *quod justum est, definiri possit. Quapropter si istic hujusmodi suspicio in episcopum concepta fuerat, adhuc ad nostram ecclesiam referri debuit.* Idque ea causa fieri oportere indicat, *quod episcopi essent, et non vulgares ecclesiae, quae ista patiebantur; sed ea, quam ipsi apostoli suamet opera instruxerant ad fidem.* Unde post alios multos concludit Lupus judicium episcoporum praesertim magnarum ac patriarchalium sedium reservari debere sedi apostolicae. Idem confirmari videtur testimoniis Socratis et Sozomeni, qui ajunt, Julium graviter reprehendisse orientales, quod se ad synodum minime vocassent: *Cum*, inquit, ecclesiastica regula *interdictum sit, ne praeter sententiam Romani episcopi quidquam ab ecclesiis decerneretur.*

Respondeo, Julium non loqui de se aut de sua sententia; sed de omnium occidentalium consensu. Queritur scilicet orientales Athanasium Alexandrinae sedis antistitem sine consensu occidentalium, imo illis insciis damnasse; *oportuit*, inquit, *scribere*, non mihi soli, *sed omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod justum esset, decerneretur. An ignari estis*, inquit, *hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc, quod justum est, definiri possit.* Hoc est, ut ostendit prior locus, ut dehinc definiri possit, quod tum orientalibus, tum occidentalibus in communi placuerit. Sic igitur intelligendi sunt Socrates et Sozomenus. Nam illi hoc in mente tantum habent, ut Julii sententiam exponant, quapropter illos ex eo, non eum ex illis explicare oportet. Sic autem orientales mentem Julii acceperunt, *hanc novita-*

*tem*, inquiunt, *moliebantur inducere*, *quam horret vetus consuetudo*, *ut in concilio orientales episcopi*, *quod forte statuissent*, *ab occidentalibus refricaretur. Similiter quicquid occidentalium partium episcopi ab orientalibus solveretur.* Itaque Julius et alii occidentales tunc id tantum contendebant, ut nihil in ecclesia sive orientali, sive occidentali alicujus momenti statueretur citra communem orientis et occidentis episcoporum consensum. Idem etiam postularunt occidentales postea in epistola ad imperatorem Theodosium a synodo Romana scripta de Maximo et Nectario. *Non nobis*, inquiunt, *praerogativam vindicamus examinis*, *sed tamen consortium debuit esse communis arbitrii.* Itaque id primo loco petierunt et illorum nomine Romani pontifices, ut nihil in oriente alicujus gravioris momenti decerneretur, quin vocarentur occidentales ad synodum et consensum suum gestis accommodarent. Hanc esse veterem consuetudinem arbitratus est Julius. Sed multum vereor, ne ille non satis ista examinarit. Nam ut ex dictis liquet, multa in oriente judicia sunt facta inconsultis et minime vocatis episcopis occidentalibus, sicut in occidente insciis et non vocatis orientalibus: et tamen utrobique semper confirmata erant judicia in altera parte orbis Romani canonice lata; sic ut recte objiciunt orientales judicia in Novatum, Sabellium et Valentinum ab occidentalibus lata sine novo examine ab orientalibus confirmata sunt, ac deinceps in causa Coelestii et Pelagii judicia in istos lata a synodo Ephesina sine iterato examine comprobata sunt. Patet igitur Julium et occidentales hic esse lapsos, dum novum istum morem veterem consuetudinem esse arbitrati sunt.

### *De Euphratae*, *Saturnini*, *et aliorum in occidente depositione.*

Non solum ii, qui in oriente, sed et illi, qui in occidente tum damnati sunt, non provocarunt ad Romanum pontificem, sed judicio synodi provinciae acquieverunt.

Euphratas Agrippinensis fertur esse damnatus in concilio Agrippinensi, nec tamen provocasse legitur. Verum ego istud exemplum nihil moror, quippe quod censeam esse commentitium.

Saturnino Arelatensi a Gallicanis episcopis dejecto nullum appellationis locum superesse testantur ipsi episcopi synodi Parisiensis, *a quo*, inquiunt, *sacerdotis nomine etiam Saturninum*, *qui statutis salubribus impiissime contradixit*, *secundum fratrum nostrorum geminas jam litteras excommunicatum ab omnibus Gallicanis episcopis charitas vestra cognoscat*, *quem et vetera dissimulata jam diu licet crimina et caetera edita epistolis suis novae temeritatis irreligiositas indignum nomine episcopi fecerunt.*

Post haec in eadem Gallia Priscilianus a synodo Burdigalensi damnatus anno 385. ad imperatorem provocavit non ad Romanum pontificem. Notat autem Sulpitius Severus, id episcoporum *inconstantia permissum: quia*, inquit, *aut sen-*

*ten-*

*tentiam refragantem ferre debuerant, aut si hi ipsi suspecti habebantur, aliis episcopis audientiam reservare.* Jam vero si tunc in more positum fuisset provocare ad pontificem Romanum, hoc procul dubio observasset Severus. Idem porro Priscilianus cum Instantio, et Salviano damnatus a Caesaraugustana synodo, Romam confugerat, ut illic sibi objecta purgaret. At Damasus non modo eos non suscepit, sed ne in conspectum quidem admisit. Additum enim fuerat in synodali adversus eos sententia, ut si quis damnatos in communionem suscepisset, sciret in se eamdem sententiam esse promendam, cum ergo istius decreti poena Damasum non secus ac alios episcopos spectaret, non illi plus juris erat, quam caeteris, rescindendi judicii a synodo adversus Priscilianum lati.

### *De Eustathii Sebasteni ad Liberium confugio.*

De judiciis in Eustathium Sebastenum latis multa dici possent, quae ad historiam pertinent, et valde sunt obscura, sed ea sunt alterius instituti: unum hic praetermittendum non est, quia ab adversariis velut alicujus momenti nobis objicitur Liberii scilicet in ejus causa judicium; nam ille depositus in synodo Constantinopolitana et ab Arianorum factione vexatus Romam confugit ad Liberium, a *quo litteras obtinuit, per quas restitueretur,* ut ait sanctus Basilius epistola 74. Verum istud ad appellationum exemplum minime pertinet. Nam primo Eustathius non venit in occidentem ad Liberium, ut restitueretur, quippe qui depositus non fuerat a legitimis judicibus, sed a synodo Constantinopolitana anni 359., quae erat Acacianorum. Secundo, missus est ad Liberium non ut ageret de sua restitutione, sed tanquam legatus synodi Lampsacenae, ut Liberium ad communionem episcoporum, qui Semiariani dicuntur, amplectendam adduceret: ac propterea suspectus erat Liberio, nec ab eo susceptus est in communionem, nisi postquam Nicaenam fidem professus est. Tertio, non est restitutus sedi suae, sed datae sunt litterae a Liberio, in quibus ejus fides commendabatur. Quarto, reversus istas litteras Tyanensi synodo exhibuit; cumque inde cognovissent episcopi catholici illum recte sentire, judicarunt eum esse restituendum. Quid autem ex his sive ad appellationum jus Romano pontifici vindicandum, sive ad asserendum episcoporum judicium ad eum solum pertinere inferri possit, ego prorsus non video.

### *De causa Maximi, Nectarii et Gregorii Nazianzeni. Itemque de Meletii et Paulini ac Cyrilli causis.*

Ex celebribus hisce controversiis non pauca colligere est, quae ostendant pontifici jus nullum fuisse rescindendi aut retractandi judicia in oriente lata.

Maximus a Petro Alexandrino ordinatus episcopus Constantinopoleos a Gregorio Nazianzeno pulsus ad occidentales confugit, et in synodo, quae ex totius orbis episcopis *videbatur esse praescripta*, hoc est, ut putamus *Aquileiensi*, causam suam egit, tum vero occidentales judicium sibi non usurparunt, nec sibi aut pontifici Romano sine orientalibus illud competere arbitrati sunt; sed tantum proposuerunt, ut *commune esset orientalium occidentaliumque judicium: cum*, inquiunt, *cognovissent* (orientales) *ad hoc partium venisse Maximum, ut causam in synodo ageret suam, quod etiamsi indictum concilium non fuisset jure et more majorum sicut et sanctae memoriae Athanasius, dudum Petrus Alexandrinae ecclesiae episcopi et orientalium plerique fecerunt, ut ad ecclesiae Romanae Italiae et totius occidentis confugisse judicium viderentur. Cum eum, sicut diximus, experiri velle adversum eos, qui episcopatum ejus abnuerant, comperissent, praestolari super eos sententiam nostram debuerunt. Non praerogativam vindicamus examinis, sed consortium tamen debuit esse communis arbitrii.*

Ex his constat nullum ibi exemplum appellationis aut revisionis ad Romanam sedem extare.

Primo, quia nulla in Maximum lata erat sententia, cum in concilio causam suam egit; sed tantum fuerat Constantinopoli pulsus, atque ideo ad occidentales omnes confugerat. Appellatio autem aut revisio judicium supponit.

Secundo, occidentales non sibi ejus judicium vindicant, sed imperatorem rogant, ut commune sit occidentalium orientaliumque judicium et concilium. At si jus Sardicensibus canonibus Romanae sedi indultum in usu fuisset, illud procul dubio occidentales in epistola sua jactitassent.

Tertio, non hic agitur de solius episcopi Romani judicio, sed etiam universae Italiae atque totius occidentis.

Quarto, sine ullo occidentalium consensu imo iis invitis orientales Maximum rejecere, et in ejus locum Nectarium ordinarunt.

Idem patet ex causa Paulini et Meletii ac Flaviani ordinatione.

Nam primo orientales Meletium licet ab occidentalium et Romani episcopi communione alienum in sua communione habuere, et e contra Paulinum a Romanis et Italis approbatum episcopum nihili fecerunt.

Secundo, post mortem Meletii Flavianum in ejus locum ordinarunt episcopum invitis occidentalibus: hujus ordinationem non secus ac Maximi depositionem synodus Constantinopolitana probavit: reclamant occidentales, petunt, ut fiat generale concilium, ut illic causa utriusque examinetur. Quid ad haec orientales? Declarant se sequi Nicaenos canones et juxta illorum praescriptum Nectarium in synodo Constantinopolitana ordinatum esse, Flavianum vero in oriente ab episcopis dioeceseos. Monent occidentales, ut unitatem et pacem legesque ecclesiasticas privato erga aliquos studio praeponant: uno verbo supponunt cuncta, quae a synodis provinciae et dioeceseos sunt statuta, retractari minime posse, idque per canonem sanciunt. Ita victi occidentales non quidem circa appellationes aut revisiones, de quibus

non-

nondum agebatur; ſed circa rem longe minoris momenti, nempe ut graviores iſtae res communi orientis et occidentis epiſcoporum arbitrio ac judicio limitentur.

Quoniam autem mentio incidit hujus ſynodi Conſtantinopolitanae, in qua Cyrillus Hieroſolymitanus eſt in epiſcopatu confirmatus, obſervare oportet illum ab Acacio damnatum, *primum omnium*, inquit Socrates, non ad Romanum pontificem, *ſed ad majorem ſynodum libellum adpellationis dediſſe.* Ex quo conſtat primo, ſupremae huc usque autoritatis habitas fuiſſe ſynodos provinciae. Secundo, morem non fuiſſe provocandi ad Romanum epiſcopum, alioquin ad eum potius adpellaſſet quam ad majus concilium, quod non erat ita facile tum temporis convocare.

## *De cauſa Bonoſi.*

Illuſtre veteris diſciplinae monumentum habemus in cauſa Bonoſi epiſcopi, is ad Capuenſem ſynodum delatus, quaſi perperam de virginitate Mariae ſentiret, cum ad Anyſium Theſſalonicenſem metropolitanum et vicinos epiſcopos ejus judicium eſſet remiſſum a ſynodo, ii cauſam graviorem eſſe cernentes Siricium Romanum epiſcopum per litteras conſuluere, rogaruntque, ut ille de Bonoſo ejusque ſententia judicium aliquod ferret. Quid ad haec Siricius? Reſpondet ſibi judicandi formam non competere; ſed illorum eſſe ſententiam ferre, nec ullam refugiendi aut elabendi accuſatoribus, vel accuſato copiam eſſe. *Accepi*, inquam, *litteras veſtras de Bonoſo epiſcopo, quibus vel pro veritate, vel pro modeſtia noſtram ſententiam ſciſcitari voluiſtis. Sed cum ejusmodi fuerit concilii Capuenſis judicium, ut finitimi Bonoſo, atque ejus accuſatoribus judices tribuerentur et praecipue Macedones, qui cum epiſopo Theſſalonicenſi de ejus factis cognoſcerent, advertimus, quod nobis judicandi forma competere non poſſet*: et poſt alia, *veſtrum eſt igitur, qui hoc accepiſtis judicium, ſententiam ferre de omnibus; nec refugiendi vel elabendi accuſatoribus vel accuſato copiam dare*; et infra: *denique cum Bonoſus epiſcopus poſt judicium noſtrum miſiſſet ad fratrem noſtrum Ambroſium, qui ejus ſententiam conſuleret interdictam ſibi eccleſiam irrumpere atque ingredi, reſponſum eſt ei, quod nihil temerandum foret, ſed omnia modeſte, patienter et ordine gerenda, neque contra ſententiam veſtram tentandum aliquid.* Igitur ex Siricii et Ambroſii ſententia judicatis ſemel epiſcopis in ſynodo provinciae, nihil eſt adverſus judicium tentandum, nec licet ulli antiſtiti ne quidem Romano cauſam ad ſe evocare, ſeu ut verbis Siricii utar, nullis aliis quam vicinis epiſcopis forma judicandi competit. Hanc epiſtolam, quae erat inter Ambroſianas 71. Siricio reſtituerunt Juſtellus, Holſtenius et alii omnes eruditi. Unus Dávidius cum huic argumento ſatisfacere non poſſet, eam in dubium revocare conatus eſt, ſed infelici adeo ſucceſſu ut nemo in ejus ſententiam deſcenderit. Quapropter ſuperfluum eſt in ejus conjecturis refellendis immorari, quas jam ſatis abunde autor operis de antiquis et majoribus epiſcoporum cauſis exſufflavit.

### *De causa Joannis Chrysostomi.*

Chrysostomi exemplum proferunt plerique, ut adpellationum ad Romanum pontificem usum in oriente viguisse probent. Nos e contra ex ejus causa demonstrabimus hunc usum tum temporis inauditum fuisse.

Ad synodum, quae ad Quercum celebratur, vocatus Chrysostomus multis de causis istud judicium recusavit. Harum prima haec est debere juxta canones in quibuscumque provinciis causas illarum tractari, nec alienarum regionum episcopos ad judicia provinciarum trahi. *Nos*, inquit, *scientes leges patrum, oportere in quibusque provinciis sua negotia tractari transmontanosque ad nostra judicia non attrahendos fortiter detrectavimus ..... neque enim congruum est, ut hi, qui in Aegypto sunt, judicent eos, qui in Thracia.* Ergo multo minus congruum, ut hi, qui in occidente et in Italia sunt, judicent. Secundo, judicium Theophili recusabat Chrysostomus, quod nondum ille se a criminibus, quibus accusatus erat, purgasset. Tertio, eum veluti inimicum ac hostem non immerito suspectum habebat, *nos*, inquit Chrysostomus, *misimus ad eum dicentes non nos declinare judicium, sed apertum hostem et inimicum manifestum.*

Deinde cum absens et nulla contestationum ejus ratione habita judicaretur, non ad Romanum pontificem provocavit; sed ad majorem synodum: *Nobis*, inquit, *adserentibus paratos esse praesentibus centum et mille episcopis crimina objecta refellere passus non est, sed absentibus nobis et synodum convocare volentibus, judiciumque flagitantibus neque cognitionem fugientibus, sed inimicitas manifestas.*

Post haec ab imperatore revocatus cum adpellationi suae ad synodum insisteret, synodum iterum postulavit: *Cum*, inquit, *triginta episcopi et clementissimi imperatoris notarius ad hoc missus reduxissent, ingressi ad regem oravimus, ut ad ulciscenda facinora synodum cogeret.*

His nihil obstantibus in alia synodo damnatur Chrysostomus, quod judicatus a synodo sine alterius synodi auctoritate sedem suam recepisset. Post damnationem ejectus cum nihil reliquum esse sibi videret, litteras ad Innocentium Romanum scripsit, in quibus rogat, ut sibi inimicorum factionibus oppresso et injuste ac contra leges judiciorum judicato opem ferat ac communionem impertiri non desinat. *Ideo*, inquit, *charitatem vestram obsecro, ut provocetur ad condolendum faciendumque omnia, quo mala haec sistantur .... igitur domini venerandi maxime ac pii cum haec ita se habere didiceritis, studium vestrum et magnam diligentiam adhibete, quo retundatur haec, quae in ecclesias irrupit, iniquitas. Quippe si hic mos invaluerit et fas erit cuivis alienam parochiam invadere .... quapropter ne confusio haec, quae sub coelo est, nationem invadat, obsecro, ut scribatis, quod haec tam inique facta et absentibus nobis et non declinantibus judicium, non habeant robur; sicut neque sua natura habent. Illi autem, qui inique egerunt poenae ecclesiasticarum legum subjaceant, nobis vero, qui nec convicti, nec redarguti, nec habiti, ut rei litteris vestris et charitate vestra aliorumque, quorum scilicet et antea societate fruebamur, frui concedite.*

Ex his verbis, *obſecro, ut ſcribatis, ut ea, quae tam inique facta ſunt, non habeant robur*, concludunt adverſarii a Chryſoſtomo adpellatum ad Innocentium rogatumque eum, ut auctoritate ſua judicia in oriente lata irritaret; verum qui ſic ratiocinantur, non vident ſe nihil omnino probare, quia plus probant quam oporteat. Inde enim ſequitur idem jus fuiſſe Venerio Mediolanenſi, et Chromatio Aquileienſi, ad quos in eamdem plane ſententiam ſcribit Chryſoſtomus. Non igitur petit Chryſoſtomus, ut illi irritent judicium in oriente latum, ſed ut ſcribant illa, quae ibi facta fuerant, robur habere non poſſe, cum contra canones et formam judiciorum eccleſiaſticorum ibi judicatum foret: atque ideo petit, ut quoniam haec judicia ex ſeipſis ſunt irrita, non denegetur ſibi ab occidentalibus communio, ſed confirmetur. Confugit ergo ad iſtos occidentales opem petens et contra vim Theophili et aliorum, auxilium implorans, non autem proprie ad Innocentium ſedemque apoſtolicam adpellavit.

Deinde quae in cauſa Chryſoſtomi geſſit Innocentius, docent eum non ſibi arrogaſſe jus reſcindendi judicii in eum lati; ſed tantum illud improbandi; utpote quod contra canones eſſet factum et natura ſua irritum, *quod ut*, inquit Gelaſius epiſt. ad Fauſtum tomo 4. concilio. col. 1168. *non ſolum praeſuli apoſtolico facere licet; ſed et cuicumque pontifici.* Cum enim Theophilus primus de damnatione Chryſoſtomi ad eum ſcripſiſſet, cernens eum ſolum ſcripſiſſe, nec adjunxiſſe ſocios ſuos aut rei ſeriem ſatis expoſuiſſe, de ejusmodi negotio judicium ſuſpendit. Deinde cum litteras Chryſoſtomi accepiſſet Innocentius, utrique tum Theophilo tum Chryſoſtomo litteras communionis miſit, cumque videret judicium Theophili eſſe per ſe irritum, nulli denegandam cenſuit communionem, donec aliud judicium legitimum haberetur; ſic enim ſcribit ad Theophilum. *Nos et te et fratrem Joannem communionis noſtrae eſſe decrevimus . . . . niſi debitum et legitimum ſequatur judicium, non poſſumus a Joannis communione diſcedere.*

Unum nobis opponunt, ut oſtendant, Innocentium latam a Theophilo ſententiam decreto reſcidiſſe: Palladii ſcilicet teſtimonium, qui dicit Innocentium judicium Theophili caſſum atque irritum decreviſſe.

Verum haec objectio, quae alicujus momenti videri poterat ante editionem autographi illius Palladii, nunc prorſus evanuit. Quippe illud verbum decrevit ab Ambroſio monacho Camaldulenſi veteri Palladii interprete Eugenii IV. Romani pontificis ſtudioſiſſimo fuerat de induſtria hic interpolatum. Quemadmodum et in epiſt. Chryſoſtomi multa alia erant addita ad extollendam Romani epiſcopi poteſtatem, quale erat illud *autoritate veſtra decernite*; et hoc: eccleſiis *nos jubete reſtitui*, iſtud jam odorati erant viri docti, nunc vero non licet de eo dubitare, poſtquam vir meritiſſimus Bigotius *αὐτόγραφον* Palladii in lucem edidit, ſic autem ſe habet *πρὸς τούτους ἀνέστειλεν ὁ μακάριος Ιννοκέντιος ὁ πάπας ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι τὰ ἴσα τῆς κοινωνίας ἀθετήσας τὴν δόξασαν γεγενῆσθαι κρίσιν παρὰ Θεοφίλου εἰπὼν δεῖν ἑτέραν ἀνεπίληπτον συγχωρηθῆναι σύνοδον δυτικῶν τὲ καὶ ἀνατολικῶν ὑποχωρούντων τοῦ συνεδρίου φίλων πρῶτον ἔπειτα καὶ ἐχθρῶν.* Hoc eſt, ut vertit idem Bigotius, *ad haec beatus Innocentius papa utrique parti lit-*

teras

*teras communionis misit improbans judicium, quod a Theophilo factum videbatur dicens debere cogi irreprehensibilem synodum occidentalium et orientalium, primum quidem secedentibus ab illo consessu amicis, deinde inimicis.*

Ex his constat nec Chrysostomum, nec Innocentium, nec Palladium, nec ullum omnino alicujus fidei scriptorem prodidisse memoriae aliquod decretum ab Innocentio emissum, ad irritandum judicium a Theophilo in Chrysostomum latum. Sed illud unum postulasse Chrysostomum, ut cum ex natura sua judicium esset irritum, sibi communio non denegaretur, sed res integra judicio alterius synodi reservaretur, Innocentium vero contendisse, ut orientalium et occidentalium esset ista synodus. Itaque omnes pontifices a Julio ad Zozimum non usurpant sibi potestatem retractandarum causarum in oriente aut aliis orbis partibus judicatarum: sed tantum petunt, ut ipsi cum occidentalibus ad synodum vocentur, suumque consensum praebeant, quae quidem disciplina, licet nova fuerit, ut advertimus, in causa tamen Chrysostomi, ubi totus oriens erat divisus, justissima erat. Porro si Innocentius credidisset sibi jus esse retractandi judicii in Chrysostomum lati, illud procul dubio in irritum misisset, nec postulasset aliam fieri synodum, nec Theophilum in communionem suscepisset, sed sua auctoritate rem omnem terminasset: quin etiam Innocentius agnoscit solam synodum causam Chrysostomi posse retractare. *Caeterum*, inquit, *quid contra istos in praesentia sit agendum synodali cognitione peropus est, quam dudum cogendam etiam esse censuimus, sola enim illa talium procellarum motus sopire potest.*

At inquiunt adversarii, adeo verum est irritatum esse judicium orientalium ab Innocentio, ut legatis ab eo in orientem missis in mandatis dederit, non oportere Joannem in judicium venire, nisi prius et ecclesia et communio restitueretur, unde post hujus mortem occidentales omnes cum orientalibus communicare detrectaverunt, antequam ejus nomen in dypticis poneretur.

Respondeo, haec non probare judicium in Chrysostomum latum in irritum esse missum ab Innocentio aut occidentalibus, sed tantum illud natura sua irritum fuisse, nam juxta regulas juris, quilibet debet prius judicari quam spoliari. Prius vero fuerat spoliatus Chrysostomus quam judicatus. Cum judicium synodi ad Quercum in ipsum latum ex jure irritum foret, quippe in quo judices sederant, non modo ii, qui legitimi ac naturales ejus judices non erant, sed et inimici, qui eum absentem ac adversus illorum judicium reclamantem damnaverant. Igitur restitui eum oportebat, antequam judicaretur, id tantum in mandatis habebant legati non solum Innocentii, sed et imperatoris Honorii, Chromatii, Aquileiensis et Venerii Mediolanensis ac reliquorum Italiae episcoporum. Et certe in commonitorio non decernitur absolute restituendus Chrysostomus aut restituendus ex occidentalium aut Innocentii sententia et autoritate, sed solum Joannem non debere judicio se sistere nisi prius restituatur, ne scilicet si communione ecclesiae privatus ad causam dicendam venisset, videretur judicium in se prius latum quoad formam adprobare: eadem de

causa

causa noluerunt occidentales cum orientalibus communicare, donec honor et fama Chrysostomi memoriae restitueretur, quia injustum erat illum pro damnato habere, qui a legitimis judicibus non erat damnatus. Mitto nunc Gelasii autoritatem, qui dicit Chrysostomum absque ulla synodo solius apostolicae sedis judicio absolutum: haec quippe dicebat Gelasius eo tempore, quo Romani pontifices jus admittendarum appellationum sibi arrogabant, solebantque ad illud confirmandum adducere exempla episcoporum, qui vexati in oriente ad occidentales confugerant, ut Athanasii, Chrysostomi et Flaviani. Adde quod verum est Chrysostomum sine synodo restitutum esse non ex solius sedis Romanae autoritate; verum ob manifestam injustitiam, et ut ita loquar, nullitatem judicii in ipsum lati, quae episcopis omnibus postea innotuit, unde ut observavimus nomen Chrysostomi ab orientalibus in dypticis appositum est, antequam ab occidentalibus id peteretur. Nihil hic dico de excommunicatione Arcadii et Eudoxiae ab Innocentio, haec enim narratio omnium judicio commentitia est.

Unum praeterea nobis opponi posset ex epistola ab imperatore Honorio ad Arcadium in gratiam Chrysostomi scripta, ubi videtur dicere nihil licuisse agere in causa Chrysostomi sine Romani episcopi autoritate: *Erat*, inquit, *inter episcopos causa, quae collato tractatoque consilio deberet absolvi: missi ad sacerdotes urbis aeternae atque Italiae ex utraque parte legati exspectabantur ex omnium auctoritate sententia informatura regulam disciplinae. Integrum nempe esse debuerat neque quidquam novari, dum definitio deliberata procederet, cum interea mirum quoddam praecipitium festinationis exarsit, ut non exspectatis litteris sacerdotum, qui fuerunt mutua partium legatione consulti in exilium truderentur antistites animadversioni prius addicti, quam sententiam judicii episcopalis experti.* Ergo, inquiunt, Chrysostomi causa non poterat judicari in synodo provinciae sine autoritate Romani pontificis quia episcopalis erat, aut certe non debebat sententia in ipsum lata exsequutioni mandari post appellationem ad sedem Romanam.

Respondeo, hanc imperatoris Honorii epistolam scriptam esse post judicium a synodo ad Quercum latum, missosque ab utraque parte Romam legatos: ex parte quidem Theophili, ut communio Chrysostomo denegaretur, ex parte vero Chrysostomi, tum ad tuendam communionem, tum ad implorandum auxilium Romani pontificis adversus vim sibi a Theophilo illatam, non autem ut peterent a Romano episcopo ut ipse causam judicaret. Docent id sequentia verba. *Denique quam immatura illa damnatio fuerit, res probabit. Namque hi, quorum exspectabatur autoritas pacifica Joanni episcopo communione permissa janciendam concordiam censuerunt, nec quemquam putarunt ante judicium consortio repellendum.* Itaque non id sibi vult imperator ex solius Romani pontificis autoritate et judicio deturbandum fuisse Chrysostomum: sed dicit eum a communione non fuisse pellendum et exturbandum ante orientalium occidentaliumque episcoporum judicium. Id patet ex epist. Innocentii, in qua non petit, ut Chrysostomus in communione maneat, donec a se in eum sit sententia prolata, sed donec de eo judicatum fuerit in orientalium occidentaliumque concilio. Honorium porro ad verba Innocentii alludere nemo non videt.

## §. III.

*Referuntur et examinantur exempla appellationum, quae vulgo proferuntur in judiciis quinto et sexto saeculo latis.*

Huc usque non solum nullum adpellationis ad Romanum episcopum exemplum reperire potuimus, sed etiam nullus nobis occurrit pontifex Romanus, qui in aliqua causa jus istud sibi arrogarit; at quinto et sexto ecclesiae saeculo exempla occurrunt appellationum, et pontifices inveniuntur, qui eas sibi arrogarunt. Verum cernere est episcopos universarum orbis partium adversus istud jus reclamantes, et pristinam judiciorum formam observantes. Romani pontifices, hi sunt Zozimus, Coelestinus, Bonifacius et Leo, quibus res primo fuit cum Africanis; deinde cum Gallis ac post modum cum orientalibus. Istorum omnium concertationes suo ordine referemus.

### *De causa Coelestii.*

Prima appellatio ab Africanorum judicio interposita fuit a Coelestio Pelagiano, qui in synodo Carthaginensi anno 412. *damnatus ab Africanorum sententia ad Romani episcopi examen appellandum esse credidit*, inquit Marius mercator in commonitorio cap. 1. Hanc Coelestii appellationem parvi penderunt Africani episcopi Coelestiumque post appellationem ante judicium a Romano episcopo confirmatum pro haeretico habuere. Nam in synodo anni 416. judicium anni 412. recensuere et confirmavere. Unde inquiunt, *factum est, ut recensendum peteremus, quid ferme ante quinquennium super Coelestii nomine hic apud ecclesiam Carthaginensem fuerat agitatum, quo recitato sicut ex subditis advertere poterit sanctitas tua; quia ipso tempore episcopali judicio recisum hoc tantum ulcus ab ecclesia videretur, nihilominus tamen id communi deliberatione censuimus hujusmodi persuasionis autores, quamvis et ad presbyterium idem Coelestius postea pervenisse dicatur, nisi haec apertissime anathematizaverint ipsos anathematizari oportere, ut si ipsorum non potuerit saltem eorum, qui decepti sunt a vobis vel decipi possunt, cognita sententia, quae in eos lata est, sanitas procuraretur.* Itaque Coelestium ad Innocentium adpellasse certum est. Sed incertum, utrum Innocentius Coelestii appellationem gratam habuerit: certo certius Africanos appellationem ejus flocci fecisse, nec exspectato ejus, ad quem appellatum, judicio, Coelestium iterum damnasse, et Innocentium ipsum illorum damnationem approbasse, quod argumento est eum appellationem quoque Coelestii non admisisse, alioquin enim posterius Africanorum judicium indigne tulisset, non autem comprobasset; sed aut ipse sententiam de Coelestio tulisset, aut judices in provincia dedisset.

Mortuo Innocentio successit Zozimus, ad quem festinanter perrexit Coelestius novi pontificis, ut fieri solet, gratiam aucupari studens: novum ab eo petiit examen,

men, datisque pontifici verbis innocentem se esse et ea, quae adversum se gesta erant, iniqua esse persuadet: quin multis ab eo sibi non parum faventes litteras obtinet, quibus ad secundum mensem Romam citantur Africani, ut ipsum adcusent. Illi ad tempus constitutum minime veniunt Nec mirum cum ipsis persuasum esset judicia in provincia finiri oportere; alias ergo ad Africanos dedit litteras Zozimus, quibus expostulat, quod nemo adfuisset. *Ecce*, inquit, *Pelagius Coelestiusque apostolicae sedi in litteris suis et confessionibus suis, ubi Heros, ubi Lazarus, etc.* misit praeterea Coelestius subdiaconum, a quo Paulinus diaconus ad sedem apostolicam et Zozimi judicium citatus est. Vadimonio constituto hic diaconus adesse renuit. Tum convenientes in unum Africani episcopi circa Autumnum anni 417. Coelestii et Pelagii errores damnaverunt, grandemque ad Zozimum epistolam scripsere, in qua querebantur nimium ab ipso fidem Coelestio adhibitam esse, et quae in hac causa acta fuerant, ipsum edocebant, missis etiam gestis, quae fuerant acta de illo vel cum illo Coelestio. Haec Marcellini opera missa sunt, per quem simul et Paulini commonitorium Romam delatum est.

Tum Zozimus lectis hisce litteris et consideratis Africanorum decretis epistolam 3. ad eos misit, in qua factus paulo aequior, postquam apostolicae sedis autoritatem commendavit, negat se in omnibus Coelestio fidem accommodasse, ut visum fuerat Africanis. Testaturque se nihil definivisse aut sine maturo examine definiturum. *Idcirco*, inquit, *noverit vestra fraternitas nihil nos post illas, quas superius vel litteras vestras accipimus immutasse; sed in eodem cuncta reliquisse statu, in quo dudum fuerant cum hoc nostris litteris vestrae indicavimus sanctitati, ut illa, quae a vobis missa erat ad vos, obtestatio remaneret.*

Interim Africani metuentes, ne Zozimus aliquid in gratiam Coelestii statueret, legatos ad Honorium imperatorem Ravennae tunc degentem miserunt, quibus quidem ab eo obtinuerunt constitutionem, *in Pelagium et Coelestium eorumque errores.* Ac demum vocatus a Zozimo ad audientiam *Coelestius*, inquit Marius mercator in commonitorio, *ut quae promiserat festinaret implere, id est, ut damnatis praedictis capitulis sententia Africanorum episcoporum, qua fuerat communione privatus absolveretur, non solum non adfuit; sed etiam ex memorata urbe profugit, atque ob hoc a beatae memoriae episcopo Zozimo scriptis amplissimis est praedamnatus.* In toto isto negotio adparet vitilitigatorem Coelestium ad Innocentium adpellasse, adparet Zozimum conatum esse ad se trahere Africanos ad reddendam rationem judicii sui, adparet etiam Africanos multum laborasse, ut Zozimus deceptum se esse agnosceret a Coelestio, at non adparet eos agnovisse in pontifice Romano potestatem rescindendi judicii a se in Coelestium lati, imo contrarium ex dictis colligi facillime potest.

### *De causa Apiarii et dissensione episcoporum Africanorum cum Zozimo, Bonifacio, et Coelestino circa episcoporum adpellationes ad Romanam sedem.*

Major fuit deinceps Zozimi contentio cum Africanis de adpellationibus episcoporum post motam de Apiario controversiam, hinc enim cernere est Zozimum et ejus successores nihil non molientes, ut adpellationes episcoporum sibi vindicarent, inde Africanos pro veteri consuetudine synodorumque suarum suprema autoritate tamquam pro aris et focis digladiantes. Sed res alioquin intricata breviter ac dilucide exponenda est. Urbanus Siccensis episcopus olim Augustini discipulus Apiarium presbyterum, cujus ordinationem irritam esse censebat, excommunicavit, et dejecit. Is ad Romanum episcopum Zozimum confugit et ab eo benigne exceptus ac in communionem acceptus est. Inde magnum non solum in ecclesia Siccensi, sed et in universa Africana scandalum exortum est, cum Zozimus videretur canones violasse clericum damnatum suscipiendo. Verum ille pontifex tres legatos in Africam misit, Faustinum episcopum Potentinae plebis, et Philippum, ac Asellum presbyteros, qui restitutionem Apiarii procurarent. Postquam in Africam pervenere, praesentes adfuerunt concilio Africae universali ducentorum et septemdecim episcoporum, quod habitum est post Cos. Honorii II. et Theodosii VII. anno 419. adtulerunt illi a Zozimo litteras et mandata: ac primum restitutionem Apiarii urgere coeperunt, quid circa illam gestum sit in hac synodo, docet epistola synodica ad Bonifacium successorem Zozimi, nam hic antequam res ista perficeretur, e vivis abierat: *Quoniam*, inquiunt episcopi, *placuit domino, ut de his, quae nobiscum egere sancti fratres nostri episcopus Faustinus et compresbyteri Philippus et Asellus, non beatae memoriae episcopo Zozimo, a quo ad nos mandata et litteras detulerunt, sed tuae venerationi, qui in ejus locum es divinitus constitutus humilitas nostra rescriberet, ea breviter insinuare debemus, quae utrorumque concordia terminata sunt, non ea, quae prolixis gestorum voluminibus continentur, in quibus salva quidem charitate, non tamen sine parvo altercationis labore demorati sumus ea gestis delibantes, quae nunc ad causam pertinent. Quamquam et ille, si adhuc esset in corpore, hoc acciperet gratius, quod videret pacatius terminatum. Domine frater, Apiarius presbyter, de cujus ordinatione et excommunicatione fuerat exortum non solum Siccensis, verum etiam totius Africanae ecclesiae non leve scandalum, de omnibus erratis suis veniam petens communioni est restitutus. Prior autem episcopus noster Siccensis Urbanus, quod in eo corrigendum visum est, sine ulla dubitatione correxit, quia vero paci et quieti ecclesiae non tantum ad praesens, sed etiam impposterum prospiciendum fuit, quoniam talia multa praecesserant, ut vel similia vel etiam graviora praecaveri oporteret, placuit nobis, ut de Siccensi ecclesia retento scilicet honore gradus sui presbyter removeretur Apiarius et accepto epistolio ubicumque alibi vellet et posset presbyterii munere fungeretur. Quod eidem ipsi per litteras postulanti sine difficultate concessimus.* Non habemus acta concilii in causa Apiarii, sed ex hac relatione intelligimus, primo Zozimi legatos petiisse, ut restitueretur Apiarius. Secundo,

cundo, Africanos obstitisse, ac ut verisimile est conquestos esse de Zozimo. Tertio, Apiarium videntem se non posse restitui, nisi errata sua fateretur, veniam eorum ab episcopis Africanis petiisse. Quarto, eum nec si quidem restitutum Siccensi ecclesiae, sed honorem presbyterii ei servatum permissumque, ut ubicumque alibi vellet, communicaret. Haec de Apiario in ea synodo gesta.

Verum hujus occasione inter Zozimum et Africanos actum est de adpellationibus episcoporum et forma judicandi clericos. *Nam priusquam Apiarii causa isto termino clauderetur*, inquiunt, *iidem inter alia quae diuturnis disceptationibus versabamur, quia ratio ipsa poscebat, ut apud acta ecclesiastica, et fratribus nostris Faustino coepiscopo et Philippo et Asello compresbyteris quaereremus, ut promerent quidquid eis nobiscum agendum fuisset impositum, nonnulla quidem sine ullo scripto prosecuti sunt verbis; sed cum id potius flagitaremus, quod in litteris ferrent, commonitorium postularunt, quod recitatum nobis etiam gestis, quae secum etiam ad vos deferunt, est adligatum.* Habemus etiamnum haec gesta, a quibus incipit codex canonum Africanae ecclesiae: in iis Aurelius in prima sessione concilii 8. Calendas Junias, primum profitetur servanda esse decreta Nicaeni concilii, eaque proferri jubet: id ipsum cum placuisset omnibus, Daniel notarius recitare coepit, verum statim Faustinus interloquutus est dicens, aliqua esse in mandatis a sede apostolica cum episcopis Afris tractanda de Nicaenis canonibus, simulque commonitorium sibi a Zozimo datum protulit, quod jubente Aurelio Daniel notarius recitavit. Sic autem conceptum erat: *fratri Faustino et filiis Philippo et Asello presbyteris Zozimus episcopus, vobis commissa negotia non latent vos ita ac si nostra, imo quia nostra ibi in vobis praesentia est cuncta peragite, maxime cum et hoc nostrum possitis habere mandatum, et verba canonum, quae in pleniorem firmitatem huic commonitorio inseruimus. Ita enim dixerunt fratres in Nicaeno concilio, cum de episcoporum adpellatione decernerent.* Sequitur 7. canon Sardicensis nomine Nicaeni adductus. Quo recitato Alypius interfatus ait, jam statuisse Africanos se servaturos decreta concilii Nicaeni. Verum se nihil simile in eo invenisse, ideoque petit ab Aurelio, ut mittat legatos ad Constantinopolitanum, Alexandrinum, et Antiochenum antistites, qui concilii Nicaeni exemplaria mittant, ut omnis ambiguitas tollatur. Monet etiam petendum a Bonifacio, ut idem faceret. Consilium hoc probat Faustinus, hortaturque eos, ut ista ad Bonifacium perscribant. Deinde recitatum est alterum caput controversum hujus commonitorii de apellationibus clericorum inferiorum, quod sic habet, *de adpellationibus autem clericorum id est minoris loci, est ipsius synodi certa responsio, de qua re quid acturi sitis, credimus inferendum.* Sequitur canon concilii Sardicensis, in quo sancitur, ut clericus a suo episcopo damnatus potestatem habeat finitimos episcopos interpellandi, ut ab iis ejus causa inter eum et episcopum judicetur, hoc recitato Augustinus professus est Africanos id servaturos salva diligentiori inquisitione concilii Nicaeni. Post haec Africani jubent decreta concilii Nicaeni, ut erant adlata a Caeciliano, actis inferi, necnon ea statuta, quae in Africa prius condita fuerant. *Etiam*, inquit, *Aurelius quae dudum vestrae sanctitati in-*

*timavimus, nunc patimini exemplaria statutorum Ni...eni concilii, sed et quae hic salubriter a nostris decessoribus secundum ejusdem concilii formam vel quae nunc a nobis ordinata sunt, recitari et gestis inseri.* Interim tamen pollicentur se firmaturos esse capitula adlata a Faustino, si reperirentur in verissimis exemplaribus concilii Nicaeni, aut *ibidem*, inquiunt, *reperta a nobis firmabuntur, aut si non inveniantur, collecta synodo, de hoc in sequenti tractabimus.*

Porro antequam ultra progrediamur, solvendus est nodus, qui multis difficilis videtur, cur Africani canonem Sardicensem de clericorum judiciis ad finitimos episcopos deferendis, videantur nonnisi ad tempus admittere; cum tamen ipsi tum in priori synodo anni 413. tum in ista ipsa eamdem disciplinam canonibus suis definiant. At si quis rem attente ponderet, statim intelliget Africanos ea de causa Sardicensem canonem de clericorum judiciis rejecisse, quod videretur permittere clericis, ut quosvis finitimos episcopos accerserent, cum e contra diserte in canonibus Africanorum sit statutum, ut episcopi illi consensu episcopi, qui sententiam tulit, eligantur, utque ab istis nulla sit provocatio ad alios finitimos, sed tantum ad primatem aut ad synodum universalem Africae. Uno verbo, crediderunt Africani Zozimum, ut verisimile erat, hunc canonem adducere, ut ex eo probaret, Apiarium et alios presbyteros, praesertim mari vicinos, posse ad transmarinos episcopos causam suam deferre. Sed ad narrationem gestorum concilii redeamus.

Postquam res ista cum legatis Romani pontificis est composita, ut ad tempus servarentur duo canones ab istis probati, interim tamen ut tum Nicaeni concilii decreta, ut habebantur in exemplaribus vulgatis in Africa, tum etiam priorum conciliorum sub Aurelio decreta, necnon ea ipsa, quae in hac synodo sancita erant, recitarentur. Cum, inquam, de his convenisset, recitata est formula Nicaena. Secundo, canonibus Nicaenis adjuncti sunt triginta tres canones in hac synodo conditi. Post haec recitati sunt canones conciliorum in Africa gestorum, ab anno 393. ad annum 413. Denique statutum, ut ne diutius universi episcopi, qui ad concilium congregati erant, tenerentur ab universo concilio, ut judices terni eligerentur de singulis provinciis, quod statim statutum est, et ita conclusum est concilium universale.

At legati a concilio deputati in unum convenientes 3. Kalend. Junias ejusdem anni, rursum nonnullos canones ediderunt, ac demum Aurelius episcopus synodum sic conclusit. *Juxta statuta totius synodi congregatae, et meae mediocritatis sententiam placet facere rerum omnium conclusionem universi tituli designati, et digesti hujus diei tractatum ecclesiae gesta suscipiant: quae vero adhuc expressa non sunt, die sequenti per fratres nostros Faustinum episcopum, Philippum et Asellum presbyteros venerabili fratri et coepiscopo nostro Bonifacio rescribemus, et subscripserunt.* Sequuntur legatorum ex omnibus provinciis deputatorum nomina, ex quibus patet, codicem hunc ecclesiae Africanae synodale opus esse, et quidem synodi totius Africae.

Extat

Extat deinde epiſtola concilii ad Bonifacium, in qua poſtquam ea de Apiario ſcripſerunt, quae ſupra retulimus, narrant, quid circa commonitorium Zozimi ſit geſtum et ſancitum a ſynodo, *in quo*, inquiunt, *commonitorio eis quatuor quaedam nobiſcum gerenda mandata ſunt. Unum de adpellationibus epiſcoporum ad Romanae eccleſiae ſacerdotem. Alterum, ne ad comitatum epiſcopi importune navigent. Tertium, de tractandis presbyterorum et diaconorum cauſis apud finitimos epiſcopos, ſi a ſuis excommunicati perperam fuerint. Quartum, de Urbano epiſcopo excommunicando, vel Romam vocando, niſi ea, quae videbantur corrigenda, corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio ut Romam liceat provocare, et ut clericorum cauſae apud ſuarum provinciarum epiſcopos finiantur, jam priore anno etiam litteris noſtris ad eundem venerabilis memoriae Zozimum epiſcopum datis, inſinuare curavimus, ut ea ſervare ſine ulla ejus injuria pauliſper ſineremus, uſque ad inquiſitionem ſtatutorum concilii Nicaeni. Et nunc de tua poſcimus ſanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicaeam a patribus conſtituta ſunt, ſic ea nobis facias cuſtodiri, et ibi apud vos iſta, quae in commonitorio attulerunt, facias exerceri.* Deinde relatis Sardicenſis concilii canonibus duobus de epiſcoporum et clericorum judiciis, haec addunt: *Haec utique uſque ad adventum veriſſimorum exemplarium Nicaeni concilii inſerta geſtis ſunt, quae ſi ibi, quemadmodum ipſo quod apud nos fratres ex apoſtolica ſede directi commonitorio adlegaverunt, continerentur, eoque ordine, vel apud vos in Italia cuſtodirentur, nullo modo nos talia qualia commemorare jam nolumus, vel tolerare cogeremur; ſed credimus, adjuvante miſericordia domini Dei noſtri, quod tua ſanctitate Romanae eccleſiae praeſidente, non ſumus jam iſtum typhum paſſuri: et ſervabuntur erga nos, quae nobis etiam non diſſerentibus cuſtodiri debeant. Cum fraterna charitate quae ſecundum ſapientiam atque juſtitiam, quam tibi donavit altiſſimus, etiam ipſe perſpicis eſſe ſervanda, ſi forte aliter ſe habent canones concilii Nicaeni.* Aiunt deinde ſe id non inveniſſe in exemplaribus ſuis, et in Graeciam miſiſſe, ut canones Nicaeni ſibi adferrentur, monentque pontificem, ut idem faciat, profitentes ſe interim ſervaturos ea, quae de adpellationibus epiſcoporum et clericorum judiciis apud finitimos epiſcopos in commonitorio habebantur.

Verum haud diu exſpectarunt illi; nam ſub finem ejuſdem anni formulam fidei et canones Nicaenos viginti ab Alexandrino Cyrillo et Conſtantinopolitano antiſtite Attico ad ſe miſſos receperunt, et ſtatim ad Bonifacium direxerunt 6. Kalendas Decembris.

Nihil deinde ſub iſto pontifice hac in cauſa geſtum memoriae proditur. At ſub Coeleſtino res iſta recruduit. Namque Apiarius rurſum adcuſatus, Romam iterum confugit, et cum Fauſtino legato Coeleſtini rediit in Africam, putans ſe ejus autoritate reſtituendum eſſe. At Africani antiſtites jam certi nihil eſſe in concilio Nicaeno, quod pontifici Romano favere poſſet, jugum aperte excuſſerunt, et Apiario damnato peremptorio decreto ſtatuerunt, non eſſe tolerandas epiſcoporum adpellationes ad Romanum pontificem, nec clericorum improba refugia probanda eſſe. Epiſtola ſcripta eſt nomine Aurelii Palatini, et aliorum, qui univerſali conci-

lio

lio Carthaginis adfuisse dicuntur. His autem verbis concepta est. *Optaremus, si quemadmodum sanctitas tua de adventu Apiarii laetatos vos fuisse, missis per compresbyterum nostrum Leonem litteris intimavit, ita nos quoque de ejus purgatione haec scripta cum laetitia mitteremus. Esset profecto et nostra et vestra modo alacritas certior, nec propterea videretur, quae adhuc de audiendo quam de audito praecesserat. Adveniente certe ad nos sancto fratre et coepiscopo nostro Faustino, concilium congregavimus, et credidimus ideo cum illo missum, quoniam sicut per ejus operam presbyterio antea redditus fuerat, ita nunc posset de tantis criminibus sibi a Tabracenis objectis eo laborante purgari, cujus tanta ac tam immania flagitia decursum nostri concilii examen, ut memorati patrocinium potius quam judicium ac defensoris magis operam quam disceptatoris justitiam superarent. Nam primum quantum obstiterit omni congregationi diversas injurias ingerendo quasi ecclesiae Romanae asserens privilegia, et volens eum a nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens adpellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat; quod minime licuit, quod gestorum etiam melius lectione cognosces. Triduano tamen laboriosissimo agitato judicio, cum diversa eidem objecta afflictissimi quaereremus, vel moras coepiscopi nostri Faustini, vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabatur. Deus judex justus, fortis et longanimis, magno compendio resecavit, tetriore quippe ac putidiore obstinatione compressa, qua tantum libidinum coenum impudentia negationis volebat obruere. Deo nostro ejus conscientia coarctante, et occulta, quae in illius corde tanquam in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante repente in confessionem cunctorum objectorum flagitiorum dolosus negator erupit: incredibilibus opprobriis ultroneus se ipse convicit, atque ipsam quoque nostram spem, qua eum credebamus et optabamus de tam pudendis posse purgari, convertit in gemitus. Nisi quoniam istam moestitiam uno tantum solatio mitigavit, quod et nos labore diuturnioris quaestionis absolvit, et suis vulneribus qualemcunque medelam, etsi invita, ac suae conscientiae reluctante confessione providit, domine frater, praefato itaque debitae salutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem velitis excipere; quia hoc etiam Nicaeno concilio definitum facile advertit venerabilitas tua. Nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communione suspensi, a tua sanctitate vel praepropere vel indebite videantur communioni restitui. Presbyterorum quoque et sequentium clericorum improba refugia sicut te dignum repellat sanctitas tua, quia et nulla patrum definitione hoc ecclesiae derogatum est Africanae, et decreta Nicaena, sive inferioris, sive superioris gradus clericos, sive ipsos episcopos, metropolitanis apertissime commiserunt, prudentissime enim justissimeque viderunt quaecunque negotia in suis locis, ubi orta sunt finienda, nec unicuique providentiae gratiam sancti spiritus defuturam, qua aequitas a Christi sacerdotibus, et prudenter videatur, et constantissime teneatur: maxime quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit*

*fuerit cognitorum ad concilia suae provinciae, vel etiam universale provocare. Nisi forte quisquam est, qui credat unicuique posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum judicium ratum erit, ad quod testium necessariae personae, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, vel multis aliis impedimentis adduci non poterunt. Nam ut aliqui tamquam a sanctitatis tuae latere mittantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum, quia illud, quod pridem per eundem episcopum Faustinum, tamquam ex parte Nicaeni concilii exinde transmisistis in conciliis verioribus, quae accipiuntur Nicaeni a sancto Cyrillo coepiscopo nostro Alexandrinae ecclesiae, et a venerabili Attico Constantinopolitano antistite ex authentico missis. Quae etiam ante hoc per Innocentium presbyterum, et Marcellum subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt venerabilis memoriae Bonifacio episcopo decessori vestro a nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exsequutores etiam clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere, nolite concedere, ne fumosum typhum, hoc est, fastum ambitionem et superbiam saeculi, in ecclesiam Christi, quae lucem simplicitatis et humilitatis diem, Deum videre cupientibus, praefert, videamur inducere; nam de fratre nostro Faustino amoto jam pro suis nefandis nequitiis de Christi ecclesia dolendo Apiario securi sumus, quod eum probitate ac moderatione tuae sanctitatis, salva fraterna charitate Africa ulterius minime patiatur*, et alia manu *Deus noster sanctitatem vestram aevo longiore pro nobis orantem custodiat, domine frater.* Prolixam hanc epistolam hic describendam duxi, quia in ea nihil est, quod non faciat in propositum.

Primum, ex ea constat Apiarium confugisse ad Coelestinum, et ab eo communioni restitutum cum Faustino in Africam rediisse.

Secundum, Faustinum in concilio Africanorum defensionem Apiarii suscepisse, et allegasse privilegia ecclesiae Romanae, ut quia restitutus fuerat communioni a Coelestino, etiam in Africa restitueretur.

Tertium, Africanos haec privilegia non admisisse, sed e contra pro injuriis duxisse, et Apiarium invito licet Faustino convictum damnasse.

Quartum, eos in hoc concilio aperte mentem suam declarasse pontifici, circa capitula adlata Nicaeni nomine concilii, quorum unum erat de adpellationibus episcoporum, alterum de confugiis clericorum, et denuntiasse pontifici ne utrumque deinceps fieri pateretur.

Quintum, id ab iis probatum, primo ex concilio Nicaeno, deinde ex justitia et aequitate, quia debet illic audiri causa ubi testes et accusatores esse possunt. Tertio, quia credibile est episcoporum multorum judicium, in quo adsunt necessariae personae, melius esse ac aequius, quam judicium unius episcopi, qui longe degat ab iis locis ubi sunt testes et accusatores.

Sextum, non modo Africani pati se non posse adfirmant adpellationes episcoporum, sed ne quidem aiunt se passuros esse, ut legati mittantur a pontifice, quoniam

niam illud privilegium nullo canone ipsi indultum est, cum constet citatos a Zozimo canones, non esse Nicaeni concilii, ut ferebantur.

Septimum, rogant pontificem ne fumosum saeculi typhum in ecclesiam inducat, ne executores clericos mittat, ne Faustinum legatum in Africa relinquat, denuntiantes se ista minime toleraturos. Hac responsione accepta, Coelestinus videns Afros episcopos jus suum tam constanter tueri, a proposito deterritus est. Nec enim amplius est conatus Apiarium restituere, nec legatos in Africam misit, nec adpellationes episcoporum suscepit, nec clericos Afros ad se confugientes, restitui curavit, nec tamen propterea ab illorum communione discessit, sed se ab iis victum esse haud aegre passus est. Somniant enim, qui dicunt aliquod propterea schisma inter Africanam et Romanam ecclesiam exortum fuisse.

Ex his, quae huc usque diximus luculenter constat, de adpellationibus episcoporum quaestionem fuisse inter Afros, necnon inter Zozimum, Bonifacium et Coelestinum; nam quamvis huic quaestioni occasionem dederit Apiarii presbyteri tantum confugium, seu adpellatio, attamen proprie disputatum tantum est de adpellationibus episcoporum: nam septimus canon Sardicensis de episcopis tantum loquitur. Quapropter si de clericorum adpellationibus lis tantum fuisset, incassum Africani tanto labore canonem istum conquisivissent. Deinde Zozimus non vindicabat sibi adpellationes presbyterorum, nec ad id probandum canonem Sardicensem septimum adlegabat, sed tantum contendebat potuisse Apiarium ad se confugere, et caussam suam apud se agere, quia canone altero Sardicensi permissum erat clericis vexatis ab episcopo ad finitimos causam agere. Imo hoc unum continet capitulum secundum de clericis. Agebatur ergo de adpellationibus episcoporum ad Romanum episcopum, et de clericorum inferiorum confugiis ad finitimos. Ac proinde ruit prima nonnullorum responsio de adpellationibus clericorum hic tantum agi, cum certum sit proprie non agi de illorum, sed de episcoporum adpellationibus.

Secunda responsio est eorum, qui dicunt ab Africanis non esse rejectas adpellationes episcoporum ad Romanum pontificem, sed modum adpellandi. Haec etiam ex dictis facile disjicitur; constat enim eos omnem omnino adpellationem indigne tulisse, nec solum pati noluisse, ut Romae judicium ferret; sed etiam ut legatos in Africam mitteret ad judicandum. Uno verbo non aliud jus petebat pontifex Romanus, quam id, quod sibi canone septimo Sardicensi indultum est; sed illud est valde exiguum. Ergo Africani episcopi de isto jure contendentes cum Romano pontifice, omne omnino jus retractandarum causarum, quae ad episcopos spectant, pontifici denegarunt; qui enim id, quod minus est non concesserunt, multo magis illud quod majus est denegassent?

Adversus haec a multis opponitur epistola sancti Augustini ad Coelestinum Romanum pontificem, quae olim 261. nunc 209. in ea sanctus Augustinus ad Coelestinum nuper evectum scribit de quodam Antonio, quem in oppido territorii Hipponensis, cui nomen Fussala, curarat ordinandum; sed cum is postea rapinarum dominationis ac injustae oppressionis convictus foret, non est tamen omni honore

episco-

episcopatus spoliatus, sed tantum administratione ecclesiae suae, cujus curam sicut prius gessit Hipponensis episcopus Augustinus. Ast Antonius judicium istud aegre ferens, ad Bonifacium confugit, et ab eo litteras obtinuit, quibus ille jubebat eum in integrum restitui, *si ordinem rerum fideliter exposuisset.* Mortuo Bonifacio, Coelestinus praedecessoris sui judicium probans, exequutoribus clericis, quos tum habebat, mandaturus erat proculdubio, ut per vim, si aliter fieri non possit, Bonifacii sententiam exsequutioni mandarent; quod praecavens Augustinus ad Coelestinum hanc epistolam scribit, in qua tum Antonii causam exponit, tum Coelestinum dehortatur a proposito.

Respondeo primo, hanc epistolam ab eruditis non paucis Augustino abjudicari; habetur enim tantum in unico codice ducentorum circiter annorum, et quidem Vaticano ac proinde non parum suspecto. In caeteris autem omnibus omittitur, ut observarunt ii, qui nuper epistolas Augustini mira diligentia in lucem ediderunt, et ad innumerorum pene manuscriptorum fidem recensuerunt.

Deinde qui in S. Augustini stilo versatissimi sunt, non parum putant hic esse discriminis ab Augustiniano. Certe haec epistola videtur elegantior, et rhetoricis figuris ornatior quam solent esse Augustinianae, praeterquam quod illa nec tot nec tam crebris scatet verborum allusionibus.

Respondeo secundo, nihil ex hac Fussalensis episcopi causa, adversus ea, quae diximus, de Africanorum mente colligi. Quamvis enim Antonius Fussalensis episcopus per subreptionem a Bonifacio litteras obtinuisset, ut restitueretur, si ordinem rerum fideliter indicasset. Africani tamen episcopi pontificis decreto non obtemperarunt, atque inter alios Augustinus ipse, a quo fuerat Fussalensis mulctatus, parere renuit, et hanc epistolam statim post mortem Bonifacii ad Coelestinum misit, in qua obtestatur eum per Christi sanguinem, per apostoli Petri memoriam, qui christianorum praepositos populorum monuit, ne violenter dominentur in fratres, ut sedis apostolicae sententiam per vim exequutioni mandari non sinat; unde constat, Augustinum non existimasse Romano pontifici jus esse restituendi episcopi in provincia sua dejecti, alioquin ipse paruisset ejus decreto, nec timuisset, ne per vim ad id cogeretur.

Licet autem Coelestinus jus istud sibi tribueret, a proposito tamen, ut credibile est, destitit, nec Antonium Fussalensem restituere invitis Africanis tentavit. Constat certe ex epistola 224 Augustini, Antonium Fussalensem non fuisse restitutum; sed Augustinum hujus ecclesiae curam gessisse. Caeterum nec Fussalensis illius episcopi, nec aliorum tunc temporis confugia in exemplum adpellationum trahi possunt: haec enim per id temporis gesta sunt, ut recte in notis ad hanc epistolam observatur, quo nonnulli Africani ad exemplum Apiarii Romam adpellare coeperant sub pontificatu Bonifacii, et initio Coelestini, quo tempore nondum Nicaeni canones in Africam a legatis in orientem missis delati fuerant, statuerantque illi tum in epist. ad Bonifacium tom. 2. conc. col. 1141. tum in canone 4. concilii Carthaginensis 6. se Sardicenses canones, qui nomine Nicaenorum obtrudebantur, tantisper

 serva-

servaturos, donec comperissent, utrum revera essent concilii Nicaeni, necne; unde non mirum, si sanctus Augustinus in hac epistola Antonii Fussalensis confugium non omnino improbare videatur: cum ipse in concil. Carthaginensi 6. ibidem col. 1562. nomine Numidarum, quorum legatus erat, professus esset se memoratos canones servaturum, *salva inquisitione concilii Nicaeni.* Verum postquam Nicaeni canones in Africam allati, compertumque nihil in eis ejusmodi reperiri, omnes omnino adpellationes irritas habuerunt Africani, nec deinceps illas fieri passi sunt.

Nec opponas sanctum Augustinum in hac epistola agnoscere antiquissima esse adpellationum ad Romanum pontificem exempla, cum ait: *Existunt exempla, ipsa sede apostolica judicante* *, *vel aliorum judicia firmante, quosdam pro culpis quibusdam nec episcopali spoliatos honore, nec relictos omnimodis impunitos, quae ut a nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo. Clamet Priscus provinciae Caesareensis, et clamet alius ejusdem provinciae Victor; et clamet tertius ejusdem provinciae Laurentius, etc.* Unde colligi potest, non modo tres istos post adpellationem fuisse dejectos; sed et plura alia antiqua hujus rei exempla reperiri, quae non improbaret Augustinus. Verum si haec verba ita intelligenda forent, epistolam hanc spuriam esse, vel saltem haec adjecta esse, haud dubium foret; satis enim constat Zozimi et Bonifacii petitionem omnino novam visam esse, et antehac inauditam tum ipsi Augustino, tum caeteris Africanis episcopis. Sed erga illam non ita fuissent affecti, si antiqua et a suis temporibus remotissima adpellationum exempla novissent.

At si quis Augustini verba mentemque penitius scrutetur, intelliget haec ab Augustino oratorio more, et ad captandam Coelestini gratiam esse dicta. Unde antiqua illa exempla minime commemorat: sed tantum recentia, quae nihil nobis obsunt, cum, ut diximus, contigerint eo tempore, quod interfluxit ab adpellatione Apiarii ad reditum Africanorum legatorum ex oriente. Deinde vero non dicit Augustinus olim adpellatum esse ad sedem apostolicam, sed tantum innumera esse exempla, quibus probetur sedem apostolicam *noxios episcopos aliquando puniisse, non tamen omni honore episcopali spoliasse, vel,* inquit, *ipsa judicante, vel aliorum judicata firmante:* judicante quidem episcopos suae metropoli subjectos, aliorum judicata firmante per consensum et adprobationem, et damnatos ad se confugientes rejiciente. Nam, ut observavimus, conqueritur hac epistola Augustinus, quod Romanus episcopus Antonium Fussalensem benigne audivisset: quare haec exempla tantum abest ut nobis noceant, quin imo probant Africanos episcopos non modo presbyterorum inferiorumque clericorum, sed et episcoporum adpellationes indigne tulisse. Denique non dicit Augustinus Priscum, Victorem et Laurentium Romam adpellasse, sed tantum punitos et mulctatos fuisse, licet episcopatu non spoliarentur.

Hoc

* Hoc intellige de episcopis, metropoli, seu dioecesi Romani pontificis subjectis, nixus autoritate disciplinae ecclesiasticae, quae primis vigebat ecclesiae saeculis; nec contrarium probare potest Christianus Lupus, cui tamen hoc probandum incumbit.

Hoc quippe in loco refellit hanc Antonii propofitionem: *Aut*, inquiebat, *in mea cathedra ſedere debui, aut epiſcopus eſſe non debui.* Ut id refellat Auguſtinus: *exiſtunt*, inquit, *exempla ſede apoſtolica judicante, aut aliorum judicia firmante, quosdam pro culpis quibusdam nec epiſcopatu ſpoliatos, nec relictos omnimodis impunitos; quae ut a noſtris temporibus remotiſſima non requiram, recentia memorabo. Clamet Priſcus provinciae Caeſareenſis epiſcopus, aut ad primatum locus ſicut caeteris mihi patere debuit, aut epiſcopatus remanere non debuit: clamet alius ejusdem provinciae Victor epiſcopus, cui relicto in eadem poena, in qua et Priſcus fuit, nusquam niſi in dioeceſi ejus ab alio communicatur epiſcopo; clamet aut ubique communicare debui, aut etiam in meis locis communicare non debui. Clamet tertius ejusdem provinciae Laurentius epiſcopus, et prorſus hujus vocibus clamet, aut in cathedra, cui ordinatus ſum ſedere debui, aut epiſcopus eſſe non debui.* Nae caecus ſit, qui non videat, haec exempla non eſſe epiſcoporum adpellantium ad Romanam ſedem, aut Romae judicatorum, ſed epiſcoporum ab ipſis Afris ex parte tantum mulctatorum, nec omnino gradu dejectorum.

Sed de his ſatis; nunc pauca dicamus adverſus Chriſtiani Lupi circa haec commentationes. Longam is diſſertationem inſtituit *de Africanae eccleſiae Romanis adpellationibus* (dicere debuerat de adpellationibus epiſcoporum Africanae eccleſiae ad Romanum pontificem) haec quamvis grandis et verboſa, vix tamen quidquam habet ad propoſitum: priora undecim ejus capita alio pertinent omnino, caput 16, in quo enumerat errores, ut ipſe putat circa adpellationes Afrorum ad ſedem apoſtolicam, nullum mereretur examen: igitur a decimo-ſeptimo ordiemur.

Primum exemplum adpellationum ab Afris epiſcopis ad Romanum pontificem refertur ab eo, Privati Lambeſitani, quem contendit a Numidiae ſynodo ad primatem Carthaginenſem, ac deinde ad Fabianum Romanum provocaſſe. De iſto Privato bis mentio fit apud Cyprianum, ſemel epiſtola 29, in qua clerici Romanae eccleſiae, haec de illo ajunt. *Quod autem pertinet ad Privatum Lambeſitanum pro tuo more feciſti, qui rem nobis ſollicitam nuntiare voluiſti; omnes enim nos decet, pro corpore totius eccleſiae, cujus per varias quasque provincias membra digeſta ſunt, excuſare, ſed nos etiam ante litteras tuas fraus callidi hominis latere non potuit. Nam cum antehac quidam ex ipſius cohorte veniſſet vexillarius Privati futurus et fraudulenter litteras a nobis elicere curaret, nec quis eſſet, latuit, nec litteras, quas volebat, accepit.* Et iterum epiſt. 54. ipſe Cyprianus ſic de Privato loquitur, *ut per Felicianum ſignificavi tibi frater veniſſe Carthaginem Privatum veterem haereticum in Lambeſitana Colonia ante multos fere annos ob multa et graviora delicta nonaginta epiſcoporum ſententia condemnatum. Anteceſſorum etiam noſtrorum, quod et veſtram conſcientiam non latet, Fabiani et Donati litteris ſeveriſſime notatum, qui cum cauſam ſuam, in concilio quod habuimus idibus quae proxime fuerunt, agere velle ſe diceret, nec admiſſus eſſet, Fortunatum iſtum ipſi pſeudoepiſcopum dignum collegio ſuo fecit.*

Nemini, ut puto, ante Lupum in mentem venerat ex his aliquid in adpellationum ad Romanum pontificem gratiam inferre: primus ille ſuſpicatus eſt Priva-

tum adpellaſſe ad Donatum; ac deinde a Donato ad Fabianum Romanum. Sed iſtud merum eſt commentum, nec enim dicit Cyprianus, ipſum ad iſtos adpellaſſe; ſed ab iſtis per litteras fuiſſe notatum eumque poſtea confugiſſe ad clerum Romanae eccleſiae, ac deinde ad ſynodum Africanorum utrobique fuiſſe rejectum, et ne quidem auditum. Quomodo haec in exemplum adpellationum trahi poſſint, ego prorſus ignoro.

Adducit ſecundo loco idem Chriſtianus Lupus Novati exemplum, qui ejectus Africa Romam confugit et illic pſeudoepiſcopi Novatiani ordinationem perfecit. Haec multis exponit Lupus, at quid ad propoſitum pertineant, aſſequi nequeo. Conatur deinceps idem ſcriptor reſpondere ad iſta Cypriani verba, *cum ſtatutum ſit omnibus nobis et aequum pariter ac juſtum illic cauſam agere, ubi accuſator et teſtes, etc.* Sed quam miſere, quam pueriliter haec eludit? *Cyprianus*, inquit, *purgat aliquod ſingulare ſuae gentis edictum.* Imo Cyprianus ut Feliciſſimi adpellationem irritam eſſe probet, legem generalem, nec Africanis tantum, ſed omnibus epiſcopis ſervandam proponit; cauſas in provincia debere terminari. At inquit Lupus, *non aſſerit id eſſe neceſſarium, ſed aequm ac juſtum.* At inquam ego annon iſtud nugari eſt? quaſi vero non ſit neceſſarium ſervare id quod juſtum et aequum ac ab omnibus ſtatutum. Mitto alia Lupi hanc in rem dicta, quae ſeriis omnibus riſum commovebunt. Nemo enim, ut puto, haec verba *omnibus nobis*, et iſta, *oportet utique eos, quibus praeſumus*, de ſolis Africanis intelligi debere arbitrabitur, ſi modo Cypriani verba legerit, de omnibus enim ille paſtoribus loquitur, *cum*, inquit, *ſingulis paſtoribus portio gregis ſit aſcripta, quam regat et gubernet unusquisque rationem actus ſui domino redditurus.* Non attingam ea, quae Chriſtianus Lupus addit cap. 18, ſunt enim jam abunde refutata et paralogismis ubique ſcatent.

Tertium exemplum ab eodem adductum cap. 19. eſt Caeciliani Carthaginenſis, in cujus cauſa mire nugatur, nobis ſingulas ejus nugas perſequi non libet, nonnullas tantum exſufflabimus.

Primo, ſupponit Caeciliani ordinationem confirmatam a Romano epiſcopo, et e contra Donati ordinationem in irritum miſſam; ſed hoc falſum eſt. Nullum enim ſuper ea re decretum a Romano pontifice eſt emiſſum ante ſynodum Romae habitam.

Secundo, ſupponit Conſtantinum a Donatiſtis rogatum, ut judices daret rem judicandam reliquiſſe Melchiadi, ob jus, quod ille habebat retractandorum judiciorum: atqui, ut probavimus ſupra, Melchiades non ſecus ac caeteri datus eſt a Conſtantino judex; nec hanc ſibi poteſtatem vindicavit, ut teſtis eſt Auguſtinus et nos antea fuſe probavimus.

Tertio, opponit nobis ſententiam Romani judicii, quam dicit ſolius Melchiadis nomine latam fuiſſe. Unde concludit jus illi ſoli fuiſſe retractandi judicii.

Reſpondeo ex Optato, omnes epiſcopos in judicio Romano ſententiam tuliſſe et omnium ſententiis abſolutum fuiſſe Caecilianum, judicium autem clauſum fuiſſe Melchia-

Melchiadis ſententia, qui poſt alios eam dixit: *Caecilianus*, inquit, *omnium ſupra memoratorum ſententiis innocens pronunciatus eſt, etiam Melchiadis ſententia, qua judicium clauſum eſt.* Non ergo ſolus judicavit, ſed cum caeteris ſententiam dixit ultimo loco, ut praeſides ſolent. Porro ejus ſententia non aliter concepta eſt, quam caeterae. *Cum conſtiterit*, inquit, *Caecilianum ab iis, qui cum Donato venerant, juxta profeſſionem ſuam, non accuſari; nec a Donato convictum eſſe in aliqua parte conſtiterit ſuae communioni eccleſiaſticae integro ſtatu retinendum merito eſſe cenſeo.* Privatam hic ſententiam aperit Miltiades, quae juncta cum caeteris authoritatem habebat, ſola ſine caeteris non habuiſſet, tum enim mos erat in conciliis ſingulorum ſententias exſcribi non generalem emittere et epiſcoporum concordantes in ſe invicem ſententiae locum habebant generalis judicii. Unde ſubdit Optatus, *ſufficit ergo et Donatum, tot ſententiis eſſe percuſſum, et Caecilianum tanto judicio purgatum.* Judicium ſcilicet in iſtorum omnium ſententiis non in ſolius Miltiadis ſententia continebatur, in judicio quippe ſententiae ſunt plurium et tamen unum judicium, cum omnes ſententiae conveniunt.

Quarto, opponit idem Lupus dictum Auguſtini concione ſecunda ſuper pſalmum 36, ubi comparans cauſam Primiani contra Maximianiſtas cauſae Caeciliani contra Donatiſtas, haec ait: *Si innocentem te* (Primianum) *reddidit ſedes Bagaïtana, quanto potius illum* (Caecilianum) *ſedes apoſtolica?*

Reſpondeo, Auguſtinum hic antitheſes ſectari, et idcirco ſedem apoſtolicam opponere Bagaïtanae. At quid inde ad propoſitum Lupi effici poſſit, ego prorſus neſcio. Inde etenim non magis concludi poteſt Caecilianum a Miltiade ſolo fuiſſe abſolutum quam Primianum a Bagaïtano epiſcopo; ſed iſte non Bagaïtani tantum, ſed plurium epiſcoporum Donatiſtarum ſententiis eſt abſolutus? ergo ille quoque non ſolius Miltiadis, ſed et aliorum ſententiis eſt abſolutus. Deinde quid ex iſtis verbis aliud inferre poteſt Lupus niſi Coecilianum abſolutum fuiſſe Romae a Miltiade. At nemo id negat, verum de his controvertitur, utrum ille ſolus judicaverit et ſolius ejus autoritate judicium ſit latum. Deinde num cauſam iſtam judicaverit ob poteſtatem aliquam ſibi peculiarem retractandi judicii; an vero ob delegationem imperatoriam; neutrum autem probant adducta ſancti Auguſtini verba.

Poſt haec capite vigeſimo epiſtolam Auguſtini 162 in medium producit Lupus, ubi ait Auguſtinus Secundum Tigiſitanum perperam feciſſe judicando Coecilianum non adhibito transmarinorum epiſcoporum judicio, non repetemus ea, quae de ſcopo Auguſtini hac in epiſtola ſemel atque iterum diximus. Hoc unum in praeſentiarum monemus, nihil in ea reperiri eorum, quae inde deducit Lupus. Sic exempli gratia nusquam docet Auguſtinus Coecilianum utpote primatem exemptum a judicio totius Africae; ſed tantum ait, conveniens fuiſſe, ut diffidentibus Africanis Caecilianus a Secundo non damnaretur abſens, cum praeſertim communionem haberet cum eccleſiis transmarinis, ſed aequius fuiſſe, ut epiſcopis transmarinis judicium mitteretur; non ob majorem illorum autoritatem, ſed quia neutri parti ſtudebant,

ſtebant. *Sed cur*, inquit Lupus, *Auguſtinus obſervat Caecilianum magnae ſedis antitiſtem fuiſſe*, *quae autoritatem haberet.* Reſpondeo, Auguſtini eſſe ſcopum, ut jam obſervavi, oſtendere Secundum Tigiſitanum imprudenter omnino Caecilianum damnaſſe, quia ejus damnatio plus allatura erat mali, quam boni; cum ille eſſet ejus ſedis epiſcopus, quae autoritatem haberet, quaeque transmarinis eſſet vicina eccleſiis: et ideo poſſet facilius ſeſe tueri illarum ac praeſertim Romanae auxilio et communione. Nam ſi mediocris cujusdam et ignobilis fuiſſet civitatis epiſcopus, nihil periculi erat, ne communicatorias litteras haberet a transmarinis, quae ſolebant ad primates et praecipuos epiſcopos praeſertim dirigi, at quia *Carthago*, verba ſunt Auguſtini, cujus Caecilianus erat epiſcopus, *erat vicina transmarinis regionibus*, *et fama celeberrima nobilis*, *non mediocris utique autoritatis habebat epiſcopum*, *qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem inimicorum*, *cum ſe videret et Romanae eccleſiae, in qua ſemper apoſtolicae cathedrae viguit principatus et caeteris terris per communicatorias litteras eſſe conjunctum.* Autoritas igitur eccleſiae Carthaginenſis ex mente Auguſtini, non in ea ſita eſt, quod ejus epiſcopus non poſſit judicari ab epiſcopis Africae; ſed quod inique et ab inimicis judicatus abſens poterat ſe defendere communione transmarinarum omnium eccleſiarum, quod facere non poſſet exiguae aut longe ſemotae civitatis epiſcopus. Ex his concludit Auguſtinus Secundum, ſi pacis ſtudioſus fuiſſet debuiſſe vel Caecilianum Deo dimittere; vel transmarinis judicium ejus committere pro bono pacis non ex ſtricto jure. Haec eſt mens Auguſtini, ut quivis fatebitur, qui epiſtolam iſtam legerit. Quo ſemel obſervato cuncta Lupi commenta ſtatim explodentur. Unum tamen intactum praeterire non poſſum prae caeteris inſigne, quod unusquisque, ſat ſcio, ſtupebit. Per eccleſias ſcilicet transmarinas adſerit Lupus ab Auguſtino, caeterisque Africanis manifeſte ſolam Romanam intelligi, quod omnino abſurdum eſt. Eadem quippe in epiſtola ſanctus Auguſtinus ſic loquitur. *Millia quippe collegarum transmarina reſtabant*, *ubi apparebat eos judicari poſſe*, *qui Afros vel Numidas collegas videbantur habere ſuſpectos*, ex quibus manifeſte patet transmarinarum eccleſiarum et regionum nomine non ſolam Romanam eccleſiam aut civitatem; ſed omnes omnino, qui trans mare ſunt Africae reſpectu ac praecipue Italos, Gallos et Hiſpanos ſignificari. At inquit Lupus, *Auguſtinus per transmarinas eccleſias apud quas et Caecilianus et Donatiſtae debuerunt ſuam cauſam primitus agere*, *intelligit illam*, *apud quam poſtmodum cauſa iſta acta fuit*, *quae manifeſte fuit Romana.*

Reſpondeo hallucinari eum duplici ratione. Primo, quia non ſolum Auguſtinus de his tantum eccleſiis hic non loquitur, apud quas poſtea acta eſt cauſa Caeciliani. Sed generatim de iis omnibus, apud quos agi poterat, *millia quippe*, inquit collegarum, *tranſmarina reſtabant*, *&c.* atqui non apud mille ſed apud paucos acta eſt cauſa Caeciliani. Secundo, in eo turpiter Lupum errare, quod exiſtimet cauſam Caeciliani actam fuiſſe tantum apud Romanam eccleſiam; acta enim fuit apud judices tranſmarinos datos a Conſtantino, quorum tres erant e Gallia.

Adfert

Adfert deinde Lupus quosdam canones ecclesiae Africanae, ubi transmarinae ecclesiae nomine videtur intelligi Romana. Verum ibi primo *transmarina ecclesia*, in singulari ponitur, non in plurali *ecclesiae transmarinae*. Deinde haud dubium, quin istis in canonibus *transmarina ecclesia consulatur ad transmarina non provocetur*, per transmarinas ecclesias intelligantur ecclesiae omnes trans mare sitae, quarum sententiae praecipue in negotiis gravioribus consulebantur ab Afris: et similiter per transmarina judicia omnia omnino judicia extra Africam. Hoc evidenter patet eo ipso canone, quem Lupus ad istorum explicationem adducit. *Litterae mittantur ad fratres et coepiscopos nostros et maxime ad sedem apostolicam.* Licet ergo Romana ecclesia sit prima inter transmarinas, non sola tamen est transmarina, et id dicere insanire est.

Sed nonnullis fortasse videbitur argutius id, quod idem Lupus in fine hujus capitis reponit ad haec Augustini verba: *Ecce putemus illos episcopos, qui Romae judicarunt non fuisse bonos judices, restabat adhuc plenarium ecclesiae concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa posset agitari*, unde concludit anonymus, Augustinum non existimasse Miltiadis solius sententiam supremam fuisse. Quid ad haec Lupus? Respondeo, inquit, anonymum ab ipsis Augustini verbis penitus everti. Etenim ajunt, *cum ipsis judicibus. Proinde*, inquit, *istiusmodi provocatio pontificem non demutat in reum, aut accusatorem, sed permittit judicem et non talem qualem, sed supremum ac plenum futuri concilii praesidem.*

Respondeo, hic multa falso adduci, primo falsum est haec verba cum ipsis judicibus, idem esse ac judicibus in judicio secundo sedentibus quippe agere cum judicibus, hic est adversus ipsos judices. Unde addit Augustinus, ut si male judicasse convicti essent, eorum sententiae solverentur. Secundo dato quod judices priores sedere debuissent in secundo judicio, quis inde probare possit, eos summos esse judices, quin potius quis inde non probet illorum judicium in majori synodo posse examinari? Tertio ne per umbram quidem significat Augustinus, Miltiadem esse debuisse in posteriori judicio supremum ac plenum concilii judicem. Quarto etiam si in eo praeses futurus fuisset, an sequitur eum solum esse judicem, solam supremam autoritatem habere, caeteros ab eo veluti assessores et consiliarios adhibere omnem vero in eo autoritatem esse. Quinto falsum est Sylvestrum fuisse invitatum ut praesideret concilio Arelatensi, nec enim ei per legatos praefuit, sed Marinus, qui initio epistolae concilii caeteris omnibus praeponitur.

Immerito ergo Christianus Lupus in anonymum, quem facultatis Parisiensis doctorem esse non nesciebat, quemque vel hoc solo nomine revereri debuisset, tamque atrocia maledicta congerit; nec ferre quis animo aequo potest de illo hic Christiano Lupo dici, quae de traditore Juda Christus olim dixit: *bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Quasi vero idem sit crimen falso allegata Romani pontificis jura refellere, ac Christum ipsum dominum nostrum per summum nefas tradidisse. An non oportet eos, qui talia dicunt & sentiunt immani vertigine laborare?

U Capi-

Capitibus sequentibus demonstrare conatur Lupus ex epistola Augustini de Antonio Fussalensi adpellationum ad Romanum pontificem usum in causis episcoporum semper in Africa viguisse. Nos eam nihil ad illius propositum facere jam supra demonstravimus, nec quicquam ille dicit, quod non fuerit a nobis disjectum. Sic verbi gratia supponit primo, hanc epistolam esse genuinam et stilum Augustini omnino sapere. At nos docuimus supra id esse in controversia positum, et nonnullam stili dissimilitudinem in ea reperiri. Illud praecipue in illa a genio Augustini alienum notatur, quod in fine epistolae abjecte omnino et ignave loquitur. *Me sane*, inquit, *quod confitendum est beatitudini vestrae in isto utrorumque periculo tantus timor et moeror excruciant, ut ab officio cogitem gerendi episcopatus abscedere et me lamentis errori meo convenientibus dedere.* Haec certe declamantis potius verba sunt quam Augustini serio agentis.

Quid ad haec respondet Lupus? Augustinum delicatae fuisse conscientiae ac valde timoratae, quae ipsum mordebat, eo quod videretur indignum ordinasse. Atqui ut ex hac epistola liquet, nihil ille peccarat Antonium proponens ordinandum, quem indignum esse minime sciebat, imo quem optimis moribus praeditum esse noverat, cum praesertim nullum alium digniorem tunc haberet. Sed quicquid sit de hujus epistolae veritate, quam ego nolim inter spurias, sed inter dubias numerare; multa alia manifeste supponit falsa Lupus, ut ex ea quid concludat.

Secundo enim loco supponit Augustinum distinctionem fecisse inter clericorum et episcoporum causas, et idcirco tunc cum Possidio et Alipio ab Aurelii partibus recessisse, quod falsum esse infra docebimus.

Tertio, supponit autorem hujus epistolae asserere antiqua extare exempla adpellationum ad sedem apostolicam: atqui non id dicit; sed tantum antiqua esse exempla episcoporum non omnino dejectorum, et tamen aliqua poena mulctaorum.

Quarto, supponit sedem apostolicam judicasse episcopos extra suam dioecem, quod probari minime potest ex hac epistola.

Quinto, supponit illud pactum, quo se per tempus obstrinxerant Africani ad observationem Sardicensium canonum, donec comperissent, utrum essent Nicaeni conlii, supponit, inquam, illud ad solos clericos non ad episcopos pertinuisse, quod lsum est, cum hos potius quam illos respiciat, quippe qui soli comprehendanır Sardicensis canonis statutis, quae sibi ad tempus observanda proposuerant fricani.

Sexto, supponit hanc epistolam non esse scriptam anno 423. sub initia Coestini: verum ejus ad id probandum conjectura omnino futilis. *Tria*, inquit, *ntercesserunt inter electionem Coelestini et hanc Augustini epistolam; relatio primais ad Coelestinum, mors primatis Fussalensis, populi ad Augustinum querimoniae, demum epistola Augustini, quae omnia videntur non potuisse contingere intra endem annum.* Respondeo, nihil obstare, quominus haec omnia eodem anno sint eracta. Deinde constat equidem ex Augustino eum senem primatem, qui Antonium ordina-

ordinarat, fuisse mortuum, antequam hanc epistolam scriberet Augustinus. At sub Coelestini pontificatu mortuum post factam ad eum relationem de damnatione ejusdem Antonii ex Augustini epistola colligi non potest. Imo is, qui de damnatione Antonii scripsit ad Coelestinum, videtur fuisse illius successor. Prior erat Sylvanus Zummensis, posterior Valentinianus Baianensis, porro epistolam esse scriptam sub initia Coelestini constat. Primo, ex hac gratulatione Augustini, qua epistola incipit: *primum gratulationem reddo meritis tuis, quod te in illa sede dominus Deus noster sine ulla, sicut audivimus, plebis discissione constituit.* Quae omnia designant Coelestinum recens evectum; haud enim verisimile est Augustinum ita Coelestinum adlocuturum fuisse, si diu post ejus ordinationem ad eum scripsisset, quamvis prima foret hujus ad illum epistola. Nam gratulationes ejusmodi non solent fieri nisi paulo post ordinationem. Nam post aliquod tempus gratulari oportet episcopis, non solum de ordinatione, sed etiam magis de administratione ecclesiarum suarum. Secundo, constat eam esse scriptam, antequam Africa divideretur ab Italia, per turbas, quae post Honorii mortem anno fere 426. contigerunt.

Tertio, adparet eam esse scriptam ab Augustino statim post mortem Bonifacii, antequam Coelestinus quicquam adversus Afros egisset. Monet enim eum, ne sinat quicquam violenter fieri.

Supponit tertio Lupus haec verba: *extant ejus rei exempla sede apostolica judicante vel aliorum judicata firmante, quae ut a temporibus nostris remotissima non requiram, etc.* pertinere ad adpellationes omnium omnino ecclesiarum, ac praesertim Africanae. Verum multis modis labitur. Primo enim de adpellationibus intelligi non debent, sed de judiciis, in quibus ex parte tantum mulctantur episcopi. Secundo, haec, *sede apostolica judicante*, aliter non possunt intelligi, quam de episcopis ejus metropoli subjectis, aut qui se ipsos Romanae sedi judicandos praebuerant, consentientibus accusatoribus et judicibus. Tertio, ista vero *aliorum judicata firmante*, optime intelligi possunt de consensu et adprobatione judiciorum ab aliis episcopis latorum, non de illorum retractatione. Quarto, addiderat aliquis Augustinum respicere ad ecclesias suburbicarias, ac fortasse etiam ad Illyricianas, ad quas patriarchatus Romani limites extendebantur, exclamat ad haec Lupus praevaricatorum hunc esse et Eusebianae factionis Michaelis Cerularii ac Photii errorem transcendere. Verum ut ostendimus, nullus hic error est; sed antiquae disciplinae genuina expositio. Denique in ultimo capite, in quo notas ad hanc Augustini epistolam novissimas a doctis editoribus Augustini operum compositas vellicare frustra conatur, contendit Antonium Fussalensem non omni administratione suae ecclesiae esse spoliatum; sed tantum partis alicujus. At contrarium constat ex hac epistola, nam num. 4. ait Augustinus ipsum in regionis illius, cui praeerat, homines vim et rapinas exercuisse. Deinde num. 5, ait, *honorem*, itaque, *integrum servavimus juveni corrigendo, sed corripiendo minuimus potestatem, ne scilicet eis praeesset ulterius, cum quibus sic egerat, ut dolore justo eum sibi praeesse omnino ferre non possent.* Ergo honor tantum episcopatus ei servatus est et omnis administratio ablata.

Unde ipse queritur numero 7. *aut in mea cathedra sedere debui, aut episcopus esse non debui.* Quid est sedere in cathedra nisi administrationem ecclesiae suae habere?

Addit Augustinus ista, quae nobis objicit Lupus *quasi nunc sedeat nisi in sua, propter hoc enim loca illa eidem dimissa atque permissa sunt, in quibus et prius episcopus erat, ne in alienam cathedram contra statuta patrum translatus illicite videatur.* Quorum verborum genuinus est iste sensus, permissum est ei honorem et locum episcopi servare in ecclesia sua, quamvis ejus administratione sit privatus; ne si omnino foret ecclesia sua ejectus aliusque in ejus locum substitutus, servato nihilominus episcopatus honore, ad ecclesiam illam, ad quam accederet, translatus esse videretur. Ex his intelligitur, quam male haec verba intelligat Lupus.

Nec melius probat administrationem Fussalensis ecclesiae ad Augustinum non rediisse ex his hujus epistolae verbis: *Fussala dicitur territorio Hypponensi vicinum castellum. Antea ibi nunquam episcopus fuit; sed simul cum contigua sibi regione ad paroeciam Hipponensis ecclesiae pertinebat. Diserte,* inquit Lupus, *adfirmat pertinuisse non pertinere.* Respondeo haec dicere Augustinum, quia scilicet agebatur, an Antonius ejus administratione recte privatus foret; adde quod haec administratio ad eum pertinebat * tantum ad tempus, donec viveret Antonius. Ad id, quod objecimus ex epistola Augustini ad Quodvultdeum nunc 224. intelligi presbyterum Fussalensem, quem commendat Quodvultdeo ad ejus curam pertinuisse. Respondet Christianus Lupus ex sola charitate christiana pertinuisse. Idque suadet ex his verbis in fine epistolae. *Non enim possumus necessitates hominum deserere, qui nostri non coloni, sed quod majus est, fratres sunt in charitate Christi ad curam pertinent nostram.* Hoc est tam tuam quam meam, non enim de se tantum loquitur Augustinus; sed de Quodvultdeo et aliis episcopis, qui presbyteros fratres suos adjuvare tenentur. At inde colligi minime potest presbyterum illum Fussalensem non pertinuisse ad Augustini curam speciali quadam ratione. Imo cum eum commendet, eique deferendas epistolas tradat, signum est illum dioeceseos Hipponensis fuisse. Ut ut sit, ad propositum ista vel nihil, vel parum faciunt, Ostendendum enim fuisset Christiano Lupo primo, Antonii provocationem ab Afris probatam fuisse. Secundo, judicium Romanae sedis exsecutioni mandatum, sed neutrum probat, nec unquam probare poterit.

His in antecessum praemissis accedit Christianus Lupus ad celebrem Apiarii causam, de hac fuse differit septem aut octo capitibus, et tamen in iis etiam adcurate perlectis nihil inveni, quod mihi necessario refutandum esset: fatetur enim id quod contendimus Aurelium et Africanos praesules in epistola ad Coelestinum statuisse, ne provocatio fieret in causis tum clericorum tum episcoporum ad Romanum

num

* Non quod proprie Fussalensis tractus esset dioeceseos illius, sed quia ad tempus ei commissa fuerat ejus cura.

num pontificem, sed contendit eos male Nicaeni concilii canones intellexisse, et a vero turpiter aberrasse.

Duas tamen responsiones insinuat, quarum altera est contra Zozimum et Africanos primum contentionem fuisse non de ipsis adpellationibus episcoporum, sed tantum de forma adpellationum istarum. Altera est Aurelium quidem in ea fuisse sententia cum aliis quamplurimis, sed Augustinum et nonnullos alios antistites Africanos ab Aurelii sententia dissensisse.

Primum falsum esse constat ex ipso commonitorio legatorum Zozimi et Afrorum responsis, ut enim monuimus primum caput commonitorii legatis a Zozimo dati erat de retractandis causis episcoporum, secundum formam a synodo Sardicensi praescriptam; sed si quae forma tolerabilis est, maxime illa, quae in ista synodo est sancita, quaeque non concedit potestatem pontifici retractandi in urbe Roma judicii, sed tantum judices dandi, qui illud retractent. Si quae autem forma retractandi judicii in causis episcoporum, Africanis placere debuisset, maxime illa, quae non ita videtur pugnare cum solemni illorum effato causas ibi terminandas esse, ubi crimen est admissum, et ubi testes et adcusatores reperiuntur. Cum ergo nequidem istam formam probaverint, quis dubitet eos non de forma adpellationum; sed de ipsis adpellationibus contendisse, Verum quid ratiociniis opus est, cum ipsimet Africani diserte testentur de ipsis adpellationibus episcoporum quaestionem esse? Legatur epistola illorum ad Bonifacium, in qua postquam causam Apiarii exposuerunt, narrant, quid inter se et legatos a Zozimo missos sit gestum: *Nonnulla quidem*, inquiunt, *sine ullo scripto prosequuti sunt verbis; sed cum id potius flagitaremus, quod in litteris ferrent, commonitorium protulerunt, quod recitatum nobis etiam gestis, quae secum ad vos deferent, est adlegatum: in quo eis quatuor quaedam nobiscum gerenda mandata sunt: unum de adpellationibus episcoporum ad Romanae ecclesiae sacerdotem; alterum ne ad comitatum episcopi importune navigent. Tertium de tractandis presbyterorum et diaconorum causis apud finitimos episcopos, si a suis excommunicati perperam fuerint. Quartum, de Urbano episcopo excommunicando vel etiam Romam vocando, nisi ea, quae videbantur corrigenda, corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio ut Romam liceat episcopis provocare et ut clericorum causae apud suarum provinciarum episcopos finiantur, jam priore anno etiam litteris nostris ad eumdem venerabilis memoriae Zozimum episcopum datis insinuare curavimus, ut ea servare sine injuria paulisper sineremus usque ad inquisitionem statutorum concilii Nicaeni*, et deinceps relatis duobus Sardicensis concilii canonibus, quorum alter est de retractatione judiciorum episcopalium, alter de retractatione causarum, quae ad inferiores clericos spectant apud finitimos episcopos. *Nullomodo*, inquiunt, *nos talia qualia commemorata. Jam nolumus, tolerare cogemur; sed credimus adjuvante misericordia Dei, quod tua sanctitate Romanae ecclesiae praesidente, non sumus hunc typhum passuri.* Ex hac epistola multa discimus, primo actum fuisse inter Zozimum et Africanos de ipsis adpellationibus non de forma tantum. Secundo, nullomodo actum esse de adpellationibus clericorum inferiorum ad Romanum pontificem, sed de retractatione judiciorum in clericos latorum apud finiti-

mos episcopos. Tertio, Africanos statuisse se ad tempus observaturos circa utrumque id, quod habebatur in canonibus Sardicensibus, quos pro Nicaenis laudabat Zozimus, donec adlata essent concilii Nicaeni exemplaria e Graecia. Quarto, haec ipsis visa esse nova et intolerabilia. Quinto, statuisse eos se minime toleraturos aut adpellationes episcoporum ad Romanum pontificem aut clericorum confugia ad finitimos episcopos, nisi in exemplaribus Nicaeni concilii e Graecia adlatis reperiretur utrumque sancitum. Porro concilium, in quo istud sancitum est, non fuit tantum Aurelii cum paucis Africanis; sed ei Valentinus Numidiae primas cum Augustino et aliis numero 217. episcopis interfuit, fuitque plenarium et universale totius Africae. Imo in eo concilio Augustinus interfatus est canones esse observandos salva inquisitione concilii Nicaeni, et unus fuit e legatis, qui huic epistolae ad Bonifacium subscripserunt. Itaque dubium esse non debet, quin Augustinus et alii omnes episcopi Africani post reditum legatorum, cum compertum est canones istos non esse Nicaeni concilii, idem cum iis senserint, qui postea ex universali concilio Africano scripserunt ad Coelestinum, nec episcoporum adpellationes tolerandas esse, nec presbyterorum aut inferiorum clericorum improba confugia esse admittenda. Deinde Augustinus et alii omnes in canonibus hujus concilii statuerant de episcopis, non secus ac de clericis observandum esse, ne quis provocaret ad transmarina judicia. Porro dici non potest id eos retractasse, quippe statuerant haec decreta firma esse futura, nisi constaret aliam disciplinam a concilio Nicaeno sancitam fuisse. Cum ergo postea compertum eis fuit nihil in concilio Nicaeno de adpellationibus episcoporum aut confugiis clericorum statutum fuisse, liberum ipsis non fuit canonem istum adversus episcoporum adpellationes non confirmare. Denique quis putet Augustinum Aurelii amicissimi, et omnium episcoporum Africanorum causam, quam antea egregie defenderat, nunc deseruisse, cum jamjam victoriam obtinerent. Unum objicit Lupus nomen Augustini initio epistolae non comparere, sicut nec Valentini Numidiae primatis.

Respondeo, inde non sequi eos non probasse hanc epistolam, sed ad summum non fuisse e numero legatorum a concilio universali Africae deputatorum ad eam scribendam: quod quidem de Augustino videtur esse dicendum. At de Valentino non item, nam secundus, qui in Graeco codice et alibi dicitur Palentinus, alius esse non potest a Valentino; hanc emendationem quam ferre non potest Christianus Lupus, nuperus conciliorum editor adeo veram esse arbitratus est, ut in inscriptione epistolae reposuerit Valentini nomen, et ad marginem annotarit Palentinus mendose.

Addit idem Lupus Augustinum et Valentinum probasse adpellationem Antonii Fussalensis, quod falsum esse supra docuimus.

Deinde observat, Aurelium nunquam in albo sanctorum ascriptum fuisse, Augustinum e contra Romae semper venerationi fuisse, et ab ipso Coelestino commendatum ut virum, *quem nunquam sinistrae suspicionis rumor saltem aspersit. Id*, inquit Lupus, *non solum ob rectam ejus de divinis auxiliis doctrinam, sed etiam ob ejus*

*ejus circa Romanas adpellationes judicium dictum est.* At quis non statim rideat suspicionum ejusmodi vanitatem? Aurelius non fuit sanctorum albo ascriptus. Quid inde? Illud ei commune est cum aliis multis antistitibus; sed demus ei nocuisse suam contentionem cum Romanis, pontificibus, non propterea nocuit Augustino, tum quia non erat omnium Africanorum princeps, sicut Aurelius, tum quia celebrior erat, quam ut qui praetermitti posset. Laudatur ab ipso Coelestino et caeteris Romanis pontificibus ejus doctrina; verum illi nominatim loquuntur de doctrina ejus circa divina auxilia, non autem de ejus mente circa adpellationes episcoporum, de quibus ille nihil suo nomine scripsit. Inanibus itaque conjecturis conatur Lupus Augustinum a communi Africanorum causa ac sententententia divellere.

Post haec usque ad Leonis tempora nullum extat adpellationis ex Africa exemplum; sed hujus tempore fertur Lupicinus episcopus ad judicium Romani episcopi provocasse: ut testis est ipse Leo in epistola 37., quae nunc est prima. Hanc epistolam contendit Quenellius esse spuriam, vel saltem in eo, quod spectat ad negotium Lupicini interpolatam. Ut ut sit, ex ipso Leone constat, Africanos hanc provocationem neglexisse: *Cum*, inquit Leo, *ad nostrum judicium provocasset, immerito eum pendente negotio a communione videbamus esse suspensum.* Adjectum etiam illud est, quod huic temere super ordinatus esse cognoscitur. Quare non est, quod glorietur Lupus hoc exemplo, cum ex eo confirmetur, Africanos, etiam Leonis tempore, non probasse adpellationes episcoporum ad Romanum episcopum, et nullam illarum rationem habuisse.

Quin etiam ipsius Gregorii tempore nondum in Africa satis roborata erat adpellandi ad Romanum pontificem disciplina. Quippe Bysacenus primas Clementius adcusatus apud episcopos Afros, ab imperatore judices petiit. Is Romanum pontificem nominavit, jussitque, ut ille episcopum ad eum transmitteretur. Verum is corrupto pecunia Theodoreto effecit, ut id minime fieret. Gregorius admonitus ab imperatore, ut quicquid esset canonicum faceret, cum videret *contrarietates hominum*, sunt ipse ejus verba lib. 7. Indictione 2. epistola 65. *hanc causam inire noluit.* At episcopi provinciae Bysacenae causam primatis sui judicandam sibi sumpserunt: cumque ille causaretur se apostolicae sedi subjectum esse, conareturque ad eum causam trahere, episcopi Afri ab incepto non destiterunt, et causam ejus in concilio tractarunt. Ipseque Gregorius per litteras eos hortatus est, ut judicium de illo ferrent ex aequitate. Nec ait eos, si perperam judicent, judicii sui rationem apud se reddituros, sed apud omnipotentem Deum. Vide ejus epistolam 36. lib. 10. Ex quibus constat pristinam disciplinam judicandorum episcoporum adhuc in Africa viguisse; nec morem Romani pontificis fuisse causarum ad se trahendarum. Nam primo Clementius apud episcopos suae provinciae accusatus, non provocavit ad pontificem; sed ab imperatore judices petiit, qui judicium episcopo Romano commisit. Secundo, displicuit istud Afris episcopis, et statim atque illis licuit Clementium primatem ad causam dicendam vocaverunt. Tertio cum is adlegasset se Romanae ecclesiae esse subjectum, nihilominus tamen ab iis judicatus est. Notanda autem

hic

hic eſt per tranſennam regia Gregorii ſententia. *Si quae culpa*, inquit, *in epiſcopis invenitur, neſcio, quis epiſcopus ei* (ſedi apoſtolicae) *ſubjectus non ſit, cum vero culpa non exigit, omnes ſecundum humilitatis rationem aequales ſunt.*

Ad eundem Gregorium confugit quidam Petrus, qui fuerat epiſcopus in Africa, et ab Africanis epiſcopis, ut par eſt credere, dejectus, hujus cauſam non ſatis ſibi perſpectam definire Gregorius non eſt auſus; ſed ad Columbum epiſcopum Numidiae, alioſque epiſcopos ſcripſit epiſt. 30. lib. 5. in qua hortatur eos, ut Petro ſervarent, quidquid juſtum canonicumque foret. *Quatenus*, inquit, *et rectitudinis vigor a vobis in omnibus impleatur, et cauſa ipſius ſecundum Dei timorem, et eccleſiae videatur regulas judicata.* Hocce adpellationis exemplum profert Chriſtianus Lupus ut evidentiſſimum.

Ego quidem fateor, Gregorium exiſtimaſſe ſibi poteſtatem eſſe decernendae retractationis ſententiae in eum latae: at contendo nullo documento probari Africanos antiſtites Gregorii ſententiam approbaſſe, et judicium Petri retractaſſe. Hoc Lupo probandum fuit; nec enim dubitatur, quin Romani pontifices jus adpellationum etiam ex Africa admittendarum ſibi vindicarint. Sed quaeſtio eſt, utrum Afri epiſcopi Romano pontifici hac in re morem geſſerint.

Porro tertium exemplum adductum a Lupo probat, eos adpellationes ad Romanum epiſcopum aegre tuliſſe. Paulus epiſcopus accuſatus a ſynodo Numidiae, et ab ea excommunicatus cum vellet Romam ad pontificem confugere, a Gennadio Patricio et Afris epiſcopis eſt prohibitus. Effugit tamen, et poſt biennium Romam pervenit. Statim adverſus eum litteras ad Gregorium miſit Gennadius, cumque Gregorius in Paulum eſſet propenſus, cancellarium ſuum Romam miſit cum tribus teſtibus: at ei in mandatis dedit, ne Romae adverſus Paulum accuſationem intenderet. Tum Gregorius nolens ferre judicium, Paulum epiſcopum cum aliis duobus epiſcopis, qui Romam venerant, in urbem regiam ad imperatorem abire permiſit. Poſt illorum diſceſſum, Romam pervenerunt Columbi Africani epiſcopi litterae, quibus ſignificavit Gregorio ea, quae acta erant in Paulum, eumque monuit adeo diſplicere Africanis poteſtatem illam, quam ille ſibi adrogabat adpellationum admittendarum, ut ſecum inimicitias ſuſceperint, propterea quod frequentius ab eo litteras acciperet, hujus rei teſtis eſt Gregorius. *Quod enim*, inquit, *multorum inimicitias ob hoc, quod noſtris vos frequentius epiſtolis viſitamus, pati dicitis, &c.* Inde conſtat, quantum inviſa fuerit Africanis epiſcopis, etiam aevo Gregorii poteſtas illa admittendarum adpellationum in cauſis epiſcoporum, quam ſibi adrogabant Romani pontifices.

Adfert deinde Chriſtianus Lupus nonnulla exempla clericorum, qui a ſuis epiſcopis vexati confugerunt ad Gregorium. Verum haec nihil iſtum juvant. Primum enim, non probat epiſcopos Africanos iſtud adprobaſſe. Deinde nunquam Gregorius clericorum ad ſe confugientium cauſam judicavit; ſed eos ad judicium ſynodi provincialis remiſit, nec alia ratione eos juvit, quam epiſtolis commendatitiis, quibus primatem et epiſcopos provinciae hortatur, ut, quod aequum eſt, judi-

cent.

cent. Falsum autem est id, quod supponit Lupus, Gregorium istorum cognitionem ad se delatam delegasse judicibus in provincia; nec enim Gregorius judices istos eligit, aut eis potestatem dat judicandarum causarum, quae pertinebant ad clericos, qui ad se confugerant; sed clericos remittit ad suos judices proprios et naturales, ut illic judicentur. Legantur epistolae a Lupo citatae lib. 1. epist. 22., lib. 2. ep. 33., lib 10. epist 32. et 33., in quibus occurrunt haec confugientium clericorum exempla, et nihil invenietur in eis, quod aliud probet, quam id, quod a nobis est explicatum. Sed haec de ecclesiae Africanae adpellationibus ad Romanum pontificem dicta sufficiant; nunc de Gallicanae ecclesiae disciplina disseramus.

*De causis Gallicanorum episcoporum, a Zozimi pontificatu usque ad Leonis, et Hilarii Arelatensis contentionem.*

Zozimus pontifex dignitatis suae amplificandae per quam studiosus primam causae Proculi Massiliensis cognitionem ad se trahere, eumque de episcopatu dejicere conatus, instante Patroclo Arelatensi. At factum istud in exemplum adpellationum trahi minime potest, cum primam causae hujus cognitionem ad se traxerit pontifex, etiam contra Sardicensis concilii sanctiones, quas aperte violavit.

Deinde nec Proculus, nec episcopi Gallicani, pontificis sententiae paruerunt; sed ille sedem suam retinuit, et hi causam ejus probaverunt, ut erudite admodum probat Quenellius dissertatione quinta apologetica pro S. Hilario cap. 16.

Primum enim Proculum ad Romani pontificis tribunal, quo vocabatur, non accessisse, constat ex epistola Zozimi ad episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis tom. 2. conc. col. 1570., in qua de Proculo sic conqueritur post examinatam et discussam ejus causam, *licet ipse diu*, inquit, *expectatus fastidiose ferens sibi inducias attributas convenire dissimulet.*

Secundo, episcopi Gallicani, depositionem Proculi ratam non habuere, ut colligitur ex ejusdem Zozimi ep. ad Massilienses ibid. col. 1573. *Non miror*, inquit, *Proculum inconsueta fronte adhuc durare . . . . . ut toties commonitus prohibitusque*, non cesset: Et postea addens, *sibi*, inquit, *jungit inquietae mentis homines, et qui soli possunt favere damnato.* Hos autem, quos Zozimus inquietae mentis homines adpellat episcopos fuisse, ex eo colligit Quenellius, quod his cessit Patroclus, nec Proculum exturbare potuit, ut constat ex ejusdem Zozimi epist. 11.

Denique Proculum in episcopatu permansisse, constat ex epistola Coelestini ad episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis 18, in qua accusatur consensisse ad necem fratris sui. *Massiliensis vero ecclesia sacerdotem*, inquit, *qui dicitur, quod dictu nefas est, in necem fratris sui taliter gratulatus, ut huic, qui ejus sanguine cruentatus advenerat, portionem cum eo habiturus occurreret.* Hunc ip-

fum Proculum Massiliensem hanc calumniam passum esse apud Coelestinum verisimile est occasione necis Patrocli, qui a tribuno quodam barbaro circa haec tempora occisus est, ad jussionem occultam; ut Prosper scribit, Felicis magistri militum. Haec Quenellius, quibus nos addimus non solum a Gallis Zozimi judicium in Proculum ratum habitum non esse, sed ab Augustino et aliis Afris, qui anno Christi 427. miserunt ad eum libellum retractionii Leporii monachi, tamquam ad episcopum fratrem et communione sibi junctum. Quin etiam Hieronymus ep. ad Rusticum versus finem Proculum ubique celebrem fuisse attestatur, quippe Rustico monacho juniori Hieronymum jam seniorem consulenti de vitae suae instituendae ratione. Respondet Hieronymus; *habes istic sanctum doctissimumque pontificem, qui viva et praesenti voce nostras schedulas superet quotidianisque admonitionibus iter tuum dirigat*, ex his intelligere est, quam parvi facta fuerit ubique Zozimi in Proculum sententia.

Unum ad haec Lupus reponit Proculum graviter equidem peccasse non parendo Zozimi mandato; sed eumdem *deinceps apud Bonifacium questum esse de Zozimi judicio, exposuisse causas suae non comparationis et impetrasse non duntaxat sui gradus reparationem, sed insuper dignitatis metropoliticae.*

Respondeo, haec omnia esse commentitia et gratis conficta. Bonifacius enim Zozimi quidem decreta in gratiàm Arelatensis episcopis rescidit et sedis hujus auctoritatem a Zozimo adprobatam imminuit. At nihil speciatim de Proculo Massiliensi sanxit, imo constat ex epistola Coelestini adducta hunc semper invisum fuisse Romanis.

Protulerat deinde Quenellius Lazari Aquensium episcopi exemplum, qui damnatus in synodis Galliae non provocavit ad pontificem. Respondet Christianus Lupus primum huic jungendum Herotem Arelatensem, qui simul cum Lazaro e Gallia ejectus est. Verum dispar utriusque est causa, nam Heros nullius criminis est accusatus; sed vir sanctus fuit Martini discipulus, qui a populo Arelatensi insons ejectus est. At Lazarus, si fides habeatur Zozimo ep. 4., quum etiamnum clericus Britium episcopum Turonensem falso accusasset, in synodis Gallicanis ac praecipue in Turonensi damnatus est ab ipso Proculo, qui tamen Proculus post aliquot annos eumdem Lazarum Aquensium ordinavit episcopum, eo tempore, quo Constantinus quidam Tyrannus Gallias occuparat. Post ejus necem coactus est Lazarus aufugere, et cum Herote in Palaestinam secessit: ex quibus evidenter constat Lazarum, nec primo damnatum in synodo Turonensi, nec postea ejectum, Romam provocasse. Quod autem ait Christianus Lupus Herotem et Lazarum adpellasse ad pontificem, et ab eo damnatos fuisse, falsum est: namque de iis hoc Coelestinus tantum ait. *Ubi de episcopatu abdicando agitur, maria, terrasque lustrant, nec ulla suffregia praetermittunt.* Quae verba ostendunt eos ad Romanum pontificem non provocasse, nec eum adiisse, ut restituerentur, sed omnium ubique episcoporum suffragia sollicitasse.

De

De Ursi et Tuentii causa illud tantum monemus neutrum adpellasse ad Romanum pontificem; sed Ursum damnatum a Proculo ab eodem postea fuisse ordinatum. Tuentium vero ab aliis, tum ob malos mores, tum ob Priscilianam haeresim damnatum Romam perrexisse, ibique ab errore resipuisse, et post haec ordinatum fuisse ab eodem Proculo. Hos igitur velut illegitime ordinatos pro episcopis habendos non esse scribit Zozimus, non vero eorum causam tamquam ad se devolutam, per adpellationem sibi vindicat.

A Bonifacio Zozimi successore Valentini episcopi causam ad provinciae synodum remissam fuisse notarat Quenellius; hoc exemplum ad se trahere conatur Lupus, et in hac causa duo praecipue observat. Primum est causam Maximi delatam fuisse ad pontificem, alterum ad remissionem ejus ad judicium provinciae esse velut quamdam delegationem.

Respondeo, Valentinos clericos, ob eas, quae tum erant inter episcopos Narbonensis provinciae de primatu contentiones recta Romanos pontifices adiisse, et suum episcopum apud illos accusasse. Verum ab istis causam semper esse remissam ad synodum provinciae cujus erat ea de re judicare. Porro istud non est delegatio, quum in delegatione certi judices adsignentur, non simpliciter partes remittantur ad suos judices proprios. Adde, quod Bonifacius ita decretum suum concipit, ut significet judicium Valentini episcopi ex communi jure, non ex delegatione pertinere ad synodum provinciae. *Decrevimus*, inquit, *vestrum debere intra provinciam esse judicium*; quod concinit cum eis, quae dixerat antea in simili causa Siricius. *Advertimus nobis judicandi formam non competere, vestrum est, qui hoc recepistis judicium sententiam ferre de omnibus.*

Notarat Quenellius, videri Coelestium causam Danielis cujusdam a se evocasse, sed hoc in exemplum trahi non posse, quia is erat homo, qui ab orientalibus, apud quos multa flagitia perpetrarat, accusatus fuerat apud summum pontificem.

Respondet Christianus, hunc tamen Gallicanum antistitem fuisse, ac proinde exemplum hoc esse episcopi Gallicani ad judicium Romani pontificis vocati. Respondeo, hunc fuisse vocatum a pontifice ad judicium antequam ordinaretur antistes Gallicanus. Nam in pontificii *dignitatem*, inquit Coelestinus, *hoc tempore, quo missis a nobis litteris vocabatur, obrepsit*, quapropter episcopos Gallos monet, ut eum, utpote illicite et antequam purgaretur a criminibus sibi objectis ordinatum a communione sua segregent. *A sanctitatis vestrae coetu*, inquit, *se noverit segregatum: qui se nostro judicio debet objicere, si conscientiae suae novit confidentiam se habere.* Itaque Coelestinus non vocavit Gallicanum antistitem ad judicium, sed presbyterum orientalem fugientem et a suis apud ipsum accusatum; quem illegitima ordinatio facta post vocationem eximere non poterat ab agenda causa apud eum, cui ab orientalibus judicium erat delatum. Et certe idem Coelestinus Massiliensis episcopi causam non ita ad se trahit, sed eadem in epistola eam episcopis provinciae judicandam committit.

Sub *Sixto* III. anno 439. Armentarius Ebredunensis civitatis contra canones episcopus ordinatus a synodo Regensi in ordinem est redactus, ipso nec per adpellationis libellum reclamante, nec canones Sardicenses in patrocinium vocante, id observarat Quenellius, cui silentio suo consentit Lupus.

Pervenimus nunc ad Leonis tempora, quem nemo nescit mirum in modum laborasse, ut sedis Romanae autoritatem et privilegia in majus augeret, et aliorum episcoporum potestatem imminueret. Verum non semper ille, quidquid petebat, obtinuit, id probant exempla, de quibus deinceps dicturi sumus.

### *De causa Celidonii et Hilarii Arelatensis.*

De Celidonii et Hilarii causa nihil addi potest iis, quae de illa ab erudito viro Quenellio dicta sunt in dissertatione apologetica pro S. Hilario ad finem operum Leonis, nos ea tantum in pauca conferemus, et Lupi adversus istum objectiones refellemus.

Hilarius Arelatensis episcopus, qui Viennensis provinciae ecclesias suae metropoli subditas esse contendebat in suis pastoralibus excursibus Celidonium hujus provinciae episcopum, ut ostendit Quenellius, accusatum olim internuptam suo adhibuisse consortio, et saeculari praefectura perfunctum, antequam sacris initiaretur, aliquos extremo damnasse supplicio, indicta synodo episcoporum, auditis testibus de episcopatu dejecit. Celidonius in synodo damnatus urbem Romam ad Leonem contendit, ibique conquestus est, se injusto rigore damnatum. Hoc ubi comperit Hilarius, Celidonium Romam subsequitur, *et apostolorum martyrumque occursu peracto*, inquit Honoratus, *beato papae Leoni se illico praesentat, cum reverentia impendens obsequium, et cum humilitate deposcens, ut ecclesiarum statum more solito ordinaret, astruens aliquos apud Gallias publicam merito excepisse sententiam, et in urbe sacris altaribus interesse. Rogat atque constringit, ut si suggestionem suam libenter excepit secreto jubeat emendari: se et ad officia non ad causam venisse; protestandi ordine, non accusandi, quae sunt acta suggerere. Porro autem, si aliud velit non futurum esse molestum.* Non statim tamen urbe Roma discessit, sed in synodo nunquam voluit communioni Celidonii conjungi, et antequam causa ejus retractaretur, Roma discessit, ne istius synodi judicium videretur agnoscere. Post ejus discessum Leo Celidonium absolvit et restituit. Post haec ad Viennenses et Gallos episcopos scripsit, et per litteras Hilarium omni metropolitico jure privavit. *Absolutus est*, inquit Leo cap. 1. *Celidonius episcopus, quoniam se injuste sacerdotio fuisse dejectum manifesta testium responsione, ipso etiam praesente monstraverat; mansisset namque in illum prolata sententia si objectorum veritas extitisset.* Haec de Celidonio, et de Hilario sic deinde statuit. *Hilarius ultra non audeat conventus indicere synodales: et sacerdotum domini judicia se interendo*

*rendo turbare*: *qui non tantum noverit se ab alieno jure depulsum*; *sed etiam Viennensis provinciae, quam male usurpaverat potestate privatum*: et infra, *cum suae tantum civitatis sacerdotium illi pro sedis apostolicae pietate praeceptio nostra servaverit, non ergo intersit ulli ordinationi, non ordinet, qui meriti sui conscius, quum quaereretur ad causam turpi fuga se crediderit subtrahendum, exors apostolicae communionis, cujus particeps esse non meruit.* Ex iis constat metropolitico jure privatum fuisse Hilarium a Leone, non autem depositum, ut nonnullus somniavit. Porro S. Leo cernens, hoc inceptum suum novum esse, et sententiam suam in Gallia nullam vim habituram, rescriptum a Valentiniano obtinuit, quo mandatur Ætio, ut judicium illud exsequutioni demandet. Perstitit tamen Hilarius in sententia sua, et quamquam studuerit pontificem delinire, nunquam tamen sententiam in Celidonium revocavit, aut Leonis judicio acquievit. Haec est integra hujus causae historia, tum ex Leone, tum ex Honorato. Ex qua constat, Primo, de adpellationibus concertationem fuisse inter Leonem et Hilarium. Secundo Gallicanos antistites existimasse Leonem jus non habere retractandorum judiciorum in provincia latorum. Tertio, Leonem opus habuisse lege imperatoria, ut posset ejus judicium in Gallia exsequutioni mandari.

Scio equidem, S. Leonem in eadem epistola contendere, novum non esse istud jus his verbis: *Nobiscum*, inquit, *vestra fraternitas, recognoscat apostolicam sedem pro sui reverentia a vestrae provinciae sacerdotibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat adpellationem, causarum, aut retractata, aut confirmata esse judicia.* Verum hic duo confundit Leo, quae distinguenda sunt. Relationes quippe et consultationes non distinguit ab adpellationibus; at verum est equidem consultos fuisse saepe Romanos pontifices iisque relatum de rebus gravioribus, praesertimque in causis fidei, vel dubiae disciplinae. Unde sanctus Hieronymus in epistola ad Ageruntiam testatur se apud Damasum Romae operam dedisse, ut variis orientis, atque occidentis consultationibus responderet. Idem quoque constat ex responsis Siricii, Innocentii et aliorum Leonis praedecessorum. Has consultationes seu relationes, Innocentius primus ait, unam esse eamque maximam e curis, quibus pontifices Romani occupantur. *In caeteras*, inquit in responsione ad episcopos concilii Milevitani tom. 2. conc. 1287. *Romanae ecclesiae curas et apostolicae sedis occupationes, quibus diversorum consulta fideli ac medica disceptatione tractamus.*

Sed istud privilegium non fuit peculiare episcopi Romani, licet in eo fuerit eximium ob primatum ejus majoremque sedis Romanae autoritatem. Namque videmus Cyprianum, Athanasium, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Augustinum et alios antistites insignes ab omnibus orbis partibus consultos fuisse.

Nec vero Romani pontifices, ita consulti praesumebant aliquid novum decernere, sed id unum responsis suis praestare conabantur, ut canonum et antiquae traditionis disciplinam observandam proponerent. Id testatur Innocent. epist. ad Victricium tom. conc. 2. col. 1250., non quo nova praecepta aliqua imperentur,

ſed ea, quae per deſidiam aliquorum neglecta ſunt ab omnibus obſervari cupiamus, quae tamen apoſtolica et patrum conſtitutione ſunt conſtituta. Hinc ſanctus Leo ſua et majorum ſuorum reſponſa de canonum promulgata eſſe diſciplinis perhibet, et ſuam ſollicitudinem eo tantum extendit, ut ne quid liceat novitati.

Eſt etiam aliud genus relationum, quibus ſolebant antiſtites ſibi invicem ac praeſertim epiſcopis magnarum ſedium ſignificare, tum ea quaecumque gravioris momenti contingebant, tum etiam epiſcoporum alicujus nominis ad quos ſcribebatur, depoſitiones, ut ſcirent, quibus eſſet impertienda communio, et quibus deneganda. Relationum hujuſmodi ad omnes epiſcopos praeſertim ad epiſcopos magnarum ſedium innumera extant exempla, nec omnino immerito ſanctus Leo videretur ejuſmodi relationes ſibi vindicare. Aequum enim eſt, et in more ſemper poſitum fuit, ut primus epiſcopus de gravioribus judiciis certior fieret.

Quantum vero ad adpellationes in cauſis epiſcoporum retractata, aut confirmata fuiſſe a ſede apoſtolica judicia in eos in provinciis lata, non ſolum non vidᵉmus, ſed contrarium in more poſitum fuiſſet ante S. Leonis tempora ex dictis ſatis liquet. Unde in hac epiſtola humani nonnihil paſſus S. Leo, plus juſto commotus in Hilarium, quem tamquam mente *tumidum, verbis arrogantioribus elatum, ac pro more ſuo mentientem* traducit.

Objicit Chriſtianus Lupus iſtam Valentiniani legem, in qua imperator mirifice extollit autoritatem pontificis Romani. *His talibus*, inquit, *et contra imperii majeſtatem et contra reverentiam apoſtolicae ſedis admiſſis . . . . et erat quidem ipſa ſententia per Gallias etiam ſine imperiali ſanctione valitura. Quid enim tanti pontificis autoritati in eccleſiis non liceat?* Ubi, inquit Lupus, adſerunt imperatores ſe confirmare tantum antiquam conſuetudinem, nec donare iſtud privilegium Romanae eccleſiae, ſed debitum roborare.

Reſpondeo, legem imperatoris ad Leonis preces conceſſam fuiſſe inauditis Gallicanis epiſcopis, eique fidem adhibitam fuiſſe ab imperatoribus, dicenti ſe epiſcoporum Gallicanorum judicandorum jus ex antiquo habere. Quare hoc edictum Valentiniani pluris fieri non debet, quam ipſa autoritas Leonis, qui in ſua cauſa judex eſſe non poteſt.

Objicit idem Lupus epiſtolae Aviti Viennenſis verba, ad Fauſtum et Symmachum ſenatores Romanos, quae ſic incipit. *Primum fuerat talis ſtatus rerum deſiderandus, ut ipſi per nos urbem orbi venerabilem pro rependendis divinis humaniſque expeteremus officiis.*

Reſpondeo illum, qui hujuſmodi argumentis utitur ſatis prodere ſe cauſam peſſimam defendere, etenim non loquitur hic Avitus de judiciis, aut adpellationibus epiſcoporum, ſed ait ſibi ſuiſque collegis Romam eumdem eſſe, ut Symmacho opem ferrent.

Objicit tertio capitula Ludovici Pii, in quo adpellatio conceditur ad Romanum pontificem in gravioribus cauſis et epiſcoporum ſecundum antiquam traditionem atque canonum autoritatem.

Reſpon-

Respondeo traditionem adpellandi inolevisse a Leonis pontificis temporibus, canones autem illos, de quibus hic mentio fit, esse Sardicenses.

Objicit quarto ipsum Hilarium poenitentiam egisse, at illud nequaquam probat. Nam Honoratus equidem testis est, eum misisse Romam legatos. Primo Ravennium, ac deinde Nectarium et Constantium, ut sua humilitate placaret pontificis animum. At non propterea a sententia sua recessit, imo ex epistola Auxiliaris praefecti ad Hilarium, quam refert Honoratus contrarium constat, sic scribit ille : *Loquutus sum cum* S. papa Leone , *hoc loco credo aliquantum animo perhorrescis*, *sed cum tui propositi tenax sis*, *et semper aequalis*, inde is ei postea consulit, ut mollius loquatur, *cum aures Romanorum quadam temeritudine plus aequo trahantur.* Has Auxiliaris laudes extenuat quantum potest Christianus Lupus, sed hac de re nihil dico. Sufficit, ut ex his constet Hilarium semper aequalem. *At*, inquit Lupus, *ni palinodiam cecinisset Hilarius nunquam eum ecclesia Romana inscripsisset suis sanctorum tabulis.*

Respondeo hic aequitatem ecclesiae Romanae perspici, quae noluit sanctissimum antistitem ea, quam merebatur laude fraudari, licet privatas habuisse, cum praesule Romano lites.

Post haec capite quinto varias quaestiones tractat Christianus Lupus, quarum nonnullae a nobis sunt excutiendae.

Primo ait Hilarium, nec primatum pontificis denegasse, nec provincialis synodi autoritatem inconcussam esse arbitratum, nec ἀυτοκεφαλέιαν induxisse, sed tantum conquestum, quod ecclesiarum statum pontifex perturbaret, quodque sineret episcopos in urbe Roma altaribus interesse, qui publicam in Gallia merito sententiam tulerant. Unde concludit Christianus Lupus Hilarium non abstulisse adpellationes pontifici, sed tantum duo circa adpellationis modum praetendisse. Primo ne adpellationi suspensivus effectus tribueretur.

Secundo, ne retractionum judicium Romae fieret in tribunali apostolico.

Respondeo, primo his duobus sublatis auferri adpellationem , et revisionem tantum concedi. Secundo, plus postulasse Hilarium , nempe ut inconcussum esset synodi in Celidonium judicium , nec a Leone ullo modo refricaretur. Unde quum Romam ille venit, non petiit , ut pontifex judices in Gallia daret, utque examinaret, num causa esset retractanda, sed palam edixit : *se ad officia non ad causam venisse protestandi ordine* , *non accusandi.* Non petiit, ut episcopi illi depositi in Galliis iterum judicarentur ? Sed conquestus est absolute eos, qui judicati erant, ac damnati in communionem a Leone contra canones suscipi. Itaque omnem omnino retractionem, aut revisionem judicii a pontifice fieri posse, non est arbitratus, sed ultimum existimavit esse synodi provinciae judicium. Unde nunquam post haec cum Celidonio voluit communicare. Adde, quod S. Leo queritur Hilarium adpellationes ipsas et retractationes non admisisse, et ita Viennensis provinciae episcopos suae potestati subdere voluisse, ut se *beato apostolo Petro non patiatur esse subjectum.*

Ait

Ait secundo Christianus Lupus victorem fuisse Leonem ejusque sententiam exequutioni fuisse mandatam et Celidonium in episcopatu permansisse. Fatetur tamen id a se ad oculum ostendi non posse. Verum etiam, si id darem nihil inde in praejudicium Gallicanae ecclesiae inferretur. Nam id per vim factum fuisset ex imperatoris mandato, resistente quantum fieri potuit Hilario et verbis causam suam defendente. Illud certe constat Arelatensem civitatem post mortem Hilarii metropolitico jure non fuisse privatam, ut ostendit Quenellius cap. 8. et 9. partis primae dissertationis suae de sancto Hilario.

Adfirmat deinde Lupus Hilarium fuisse Romam revocatum a pontifice ad judicium. Sed id ab eo supponitur, et probari nullo potest argumento. Ultima Lupi observatio est de autore vitae Hilarii, tribuitur illa Honorato Massiliensi in catalogo Gennadii; et quamvis in nonnullis Gennadii MSS. ille scriptor praetermittatur, attamen vix quicquam dubii esse potest, quin ista sint Gennadii. In vetusto MSS. tribuitur Reverentio Hilarii successori. At nullus est ejus nominis Hilarii successor, Ravennium autem, qui Reverentii nomine significari posset, hujus scriptorem non esse, perspicuum, quare nulli melius, quam Honorato Massiliensi tribui potest hoc opus. Verum cujuscumque tandem sit scriptoris, est docti pii et antiqui, qui res Hilarii optime noverat.

Caeterum in hac Celidonii causa sanctus Leo in canones etiam Sardicenses multis modis peccavit, ut observavit Quenellius. Primo enim causam istam Romae judicavit contra synodi Sardicensis statutum, quae jubet, ut in provincia causae retractentur. Secundo, absque priorum judicum communione illam retractavit, quod etiam est contra ejusdem Sardicensis concilii mentem, ut ostendimus. Tertio, Celidonium damnatum, communionis suae participem fecit, et sacris altaribus interesse passus est ante causam ejus retractatam, quod Nicaeni concilii canone 5., Eliberitani c. 53., Arelat. 1. can. 16., Taurinensis can. 7., Arausic. 1. c. 11., Arelatensis 2. can. 8. Innocent. 1. epist. ad Victr. districte prohibetur; nec Sardicensis concilii canonibus permittitur. Quarto, edictum obtinuit ab imperatore Valentiniano regulis ecclesiasticis omnino contrarium, quod privilegiis et libertatibus ecclesiarum maxime derogat.

Ab his omnibus Leonem purgare conatur Christianus Lupus. At non negat eum sic egisse, sed contendit id juris Romanum pontificem non modo ex Sardicensibus canonibus, sed ex apostolica traditione habere, quod cum abunde huc usque refutatum sit a nobis, non est, quod hic diutius immoremur.

De

*De non nonnullis causis Illyrici.*

Nulla est regio extera, in quam tantum autoritatis sibi tribuerint Romani pontifices ac in Illyricum. Non mirum ergo, si nonnulla extent adpellationum ex Illyrico exempla, imo mirum magis est nullum ferme ex iis reperiri, ex quo non constet episcopos Illyrici adpellationes istas indigne tulisse.

Sub Innocentii pontificatu Bubalius et Taurianus damnati in Illyrico ad pontificem hunc confugerunt. Sed quamvis causa illorum ab eo retractata iterum damnati sint; aegre tamen istud Innocentii factum Illyriciani tulere, et per litteras bis apud ipsum conquesti sunt. Constat ex ejus epistola 6. *Mora*, inquit, *coepiscoporum Maximiani et Eumenii*, *vel potius importunitas temporum fecit*, *ut vos iteraretis de Bubalio et Tauriano querimoniam*, et postea: *grave non oportuit videri piissimis mentibus vestris cujuscumque retractari judicium*, *quia veritas exagitata saepius magis splendescit in luce.*

At satisfaciendum Illyricianorum querimoniis non allegat Innocentius specialem sedis suae praerogativam, nec Sardicenses canones in medium profert, sed tantum dicit, grave videri non debere episcopis, si judicium suum ab aliis retractetur, quia inde veritas magis elucescit.

Caetera fere omnia adpellationum ex Illyrico exempla desumuntur ex epistolis pontificum, quae recitantur in actis concilii Romani sub Bonifacio II. anno 431., quae primum edita sunt ab Holstenio ex MSS. codice bibliothecae Barberinae, quae monumenta nonnulli in dubium revocant, sed dato, quod vera sint, de singulis exemplis pauca juvat observare.

Primum est, Perigenis Corinthi Helladis metropolitae, qui cum a Patrensibus, a quibus ordinatus fuerat episcopus, communi totius populi consensu rejectus foret, Corinthi, ubi natus erat, habitavit solo episcopi honore contentus. At post mortem episcopi hujus urbis in ejus locum constitutus est. Hanc ordinationem confirmavit Bonifacius et Rufo Thessalonicensi mandavit, ut Perigenem adversus Illyricianos episcopos, qui ordinationem ejus veluti translationem adversabantur, defenderet; at Illyriciani nihil his moti statuerunt synodum convocare ad examinandam Perigenis causam. Id piaculum visum est Bonifacio, qui propterea Graeciae episcopos grandi epistola objurgavit, et ne id facerent, multis minis deterruit: quin etiam imperatoris Honorii autoritatem interposuit, ut a fratre Theodosio rescriptum obtineret, per quod Illyricum potestati Romani pontificis subjicitur. Verum ista lex non videtur robur habuisse, nec enim codici Theodosiano est inserta, sed alia plane contraria data ab eodem Theodosio anno 413., qua Illyricum *secundum pristinos ecclesiasticos canones regi praecipit*, hoc est, a metropolitanis et in causis dubiis referri jubet ad sedem Constantinopolitanam, *tum si quid*, inquit, *dubietatis emerserit*, *id oporteat non absque scientia viri reverendissimi sacro-sanctae legis antistitis urbis Constantinopolitanae.* Itaque si vera est lex illa,

quae tantum refertur in concilio Romano sub Bonifacio II., lata tantum esta Theodosio, ut Honorio fratri id petenti in speciem satisfieret. At nec promulgata est, nec ullam vim habuit, imo contraria plane lex obtinuit. Sed ut redeamus ad propositum, in hac Perigenis causa questio non erat de adpellationibus, sed de ordinationibus metropolitanorum Illyrici, quas Ramani pontifices ad se suumque vicarium Thessalonicensem antistitem pertinere contendebant. Verum id maxime observandum est Periginem, qui ad obtinendam sedem Corinthi autoritatem Romani pontificis adhibuerat, paulo post jugum excussisse et se a Thessalonicensis episcopi obedientia subtraxisse, ut constat ex epistolis Sixti, qui post Coelestinum Bonifacii successorem pontifex fuit, quae omnia habentur in concilio Romano anni 431. tom. 4. con. circa finem. Sub eodem Bonifacio I. Perrevius quidam Thessaliae episcopus ab hujus regionis episcopis ecclesia pulsus est ordinato in ejus locum Maximo. Hujus causam pontifex Rufo Thessalonicensi judicandam committit, episcopos illos, qui istum expulerant, a communione sua summovendos esse judicat, *ita ut*, inquit Rufo, *remedium solum interventionis tuae gratiam habere cognoscant.* Id eo consilio dictum a Bonifacio fuerat, ut illi Rufi Thessalonicensis tribunal agnoscerent. At illi e contra Constantinopolitanae ecclesiae auxilium imploraverunt, ut sibi libertates suas conservaret, adeoque constanter pro illis dimicabant, ut Rufus Thessalonicensis paratus fuerit eis cedere, et fecisset utique, nisi Bonifacius eleganti epistola ipsum confirmasset. Verum omnes Thessalorum conatus irritos effecit imperatoris Theodosii rescriptum ab Honorio in gratiam Bonifacii impetratum, quo freti Romani pontifices Bonifacio posteriores adpellationum admittendarum et ordinationnm episcoporum Illyrici, ac praecipue metropolitanorum perficiendorum jus vicario suo Thessalonicensi episcopo commiserunt. Verum ut monuimus, nunquam id potuit obtinere, quia scilicet hujus regionis episcopi habebant vicinum Constantinopolitanum magnae autoritatis episcopum, quique studebat non minus ac Romanus dioecesim suam extendere. Ab isto vexati ad illum confugiebant. Hinc Sixtus Romanus scribit ad Proclum Constantinopolitanum, ne episcopos ad curam Thessalonicensis vicarii sui pertinentes sine ejus consensu admittat; aequum esse dictitans, ut alter alterius honori debita reservent, utque Proclum ad id faciendum impelleret, monet, se haud ita pridem Idduam Smyrnensem episcopum a Proclo damnatum ad se confugientem non suscepisse: *Habes*, inquit, *recentissimum nuper habitae actionis exemplum fratris nostri Idduae, circa quem tuae fraternitatis decrevimus judicium custodiri, cognitioni tuae facere nolentes injuriam.* Ex his constat, Sixtum non sibi tribuisse jus adpellationum extra patriarchatus sui limites. Sed hoc postulasse, ut quemadmodum ille episcopos ad se ex alterius patriarchatu confugientes non recipiebat, ita Constantinopolitanus episcopos Illyrici et Graeciae, quos ad suam pertinere arbitrabatur, minime susciperet.

Nihilominus tamen Constantinopolitanus antistes a proposito non destitit, et Illyricum saltem orientale suae dioecesi vindicavit, et ipse Thessalonicensis episcopus

ſcopus multum remiſit de ſua in ſedem apoſtolicam obſervantia, ut conſtat ex epiſtola Hormiſdae 3. 22. et 73., nec non Martini I. Epiſt. 12. Itaque haec contentio ſub Juſtiniano maxime recruduit, nam ille legem Theodoſii, qua Illyrici cauſas difficiliores ad Conſtantinopolitanum epiſcopum referri jubet novellis ſuis 11. et 131. renovavit. Cumque Stephanus Lariſſae epiſcopus ab Epiphanio Conſtantinopolitano dejectus foret, ad Romanum pontificem provocavit, utque provocationem ſuam firmiorem redderet, protulit epiſtolas pontificum Romanorum, quibus oſtendere conatus eſt Romanam eccleſiam ſpecialiter ſibi curam Illyrici vindicaſſe, quid circa hunc a Bonifacio geſtum fuerit, certo ſciri non poteſt, quum non exſtent caetera hujus concilii acta. At ex epiſtola 4. Agapeti colligimus, eum non fuiſſe reſtitutum, ſed Achillem in ejus locum ordinatum non obſtante judicio et patrocinio ſedis apoſtolicae. *Unde*, inquit Agapetus, *et de Stephani perſona ſimul et cauſa non credatis alicujus nos ſtudio defenſionis impelli . . . . . . quod autem clementia veſtra fratris et coepiſcopi noſtri Epiphanii dignata eſt excuſare perſonam, quid in praedicti Achillis conſecratione veſtra potius juſſio, quam illius ordinatio meruiſſet, credimus, quod et ipſe cognoveris jure culpatum, quod tum piiſſimo et clementiſſimo principi beati quoque Petri privilegia defenſanti non vel opportune vel importune ſuggeſſerit, quid in hac parte ſedis apoſtolicae reverentiae deberetur.*

Ex eadem epiſtola diſcimus, primo Juſtinianum obtuliſſe Agapeto, ut cauſa iſta judicaretur ab ejus legatis. Secundo eumdem ab Agapeto impetraſſe, ut interim Achilli communionem redderet, quod ab ipſo haud aeque factum eſt. Tertio Juſtinianum poſtulaſſe ab Agapeto, ut vices ſuas non amplius Theſſalonicenſi, ſed Juſtinianeae civitati largiretur, ut hoc pacto ſedis hujus epiſcopus majorem haberet autoritatem. Haec eſt ratio, propter quam Juſtinianus Agapetum delinire ſtudebat, et judicium cauſae Stephani, ac Achillis per legatos ejus fieri conſentiebat: quid autem exinde ſit geſtum, in cauſa Stephani ignoratur.

Poſt haec tempora hinc et inde certatum a Romano et Conſtantinopolitano antiſtite, ad cujus dioeceſim Illyricum adjungeretur, donec imperator Leo Iſaurus omnem illum tractum in odium Romani pontificis Conſtantinopolitano epiſcopo adjudicavit.

## *De cauſa Eutychis.*

Qui S. Leonem appellationum ex occidente non ſolum, ſed ex oriente jus habuiſſe contendunt, ſolent Eutychis, Theodoriti, ac Flaviani cauſas in medium proferre. Singulae igitur nobis in iis, quae ſpectant ad propoſitum, excutiendae ſunt.

Eutyches archimandrita damnatus a Flaviano in ſynodo Conſtantinopolitana, quaſi cum Apollinari ſentiens, ut latam in ſe damnationis ſententiam quoquo

modo evitaret, appellavit ad conciliumRomani, Alexandrini, Hierosolymitani, Thessalonicensis episcopi. Id constat primo ex ipso Eutyche, qui in latrocinio Ephesino, cujus acta referuntur in concilio Chalcedonensi tom. Conc. 4. col. 142. dixit, se damnatum a Flaviano, quum provocaret ad concilium et episcopos. *Nullum*, inquit, *verbum faciente Flaviano de adpellatione mea ad vestram sanctitatem . . . . sed sicut potestatem habens omnia de fide solus agere, et nihil vestrae sanctitatis de talis aequitate judicii reservare, condemnavit me, et ab ecclesia, ut putabat, abscidit, et sacerdotio, ut putabat, privavit sed et post appellationem in meprolatam legi jubebat sententiam, et anathema tizabatme, et eos, qui conveniebant ad me . . . . . non expectans vestrae sanctitatis judicium, sed et subscribere dictatam adversum me sententiam compellebat, quummagis oportuerit omnibus pontificibus scribere, quos adpellaveram.* Deinde idem ait Constantinus Monachus Eutychis defensor, ac legatus in synodo Constantinopolitana ibidem col. 244. *Eutyches*, inquit, *dum legeretur damnatio appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani et Alexandrini, et Hierosolymitani et Thessalonicensis, et haec in gestis non sunt inserta.* Licet autem verum esset eum adpellasse, falsum tamen erat eum praesente concilio id fecisse. Nam Patritius Florentius, qui imperatoris jussu adfuerat synodo, aliter rem se habuisse respondit. *Turba facta* inquit, *et dissoluto conventu Eutyches dixit ad me silenter, adpello ad Romanum et Aegyptium, et Hierosolymitanum concilium. Et ego arbitratus indecens esse latere hoc sanctissimum et reverendissimum archiepiscopum Flavianum, abscedens, dixi ei.* Hinc factum, ut episcopi, qui huic concilio interfuerant, constanter professi sint, se Eutychem adpellantem minime audivisse. *Nihil*, inquit Julianus Coensis, *ab Eutyche monacho audivi in consessu*, et Seleucus Amasenus, *dum esset concilium, et inquisitio perveniret, nihil tale cognovimus dictum ab archimadrita Eutyche, et reliqui omnes episcopi confirmarunt, et nos eadem confitemur.* Ipse etiam Flavianus in epistola ad Leonem prima Eutychem mendacii arguit, quod diceret se tempore judicii libellos adpellationis dedisse, nec tamen diffitetur idem quin post judicium Eutyches dixerit se adpellasse, *non audivi*, inquit, *ab illo sed a viro magnificentissimo et gloriosissimo ex consule et patricio ascendente me in superiora domus post solutam synodum.*

Ex his primo loco constat, Eutychem non adpellasse ad solum Romanum pontificem, sed ad concilium tum Romani tum Alexandrini, tum Hiersolymitani. Secundo, adpellationem istam Eutychis verbis tantum emissam fuisse in secreto, non autem publice et scriptis secundum formam judiciorum. In praedicta porro adpellatione Eutyches Antiochenum patriarcham domnum omisit, non quod sententiae in Eutychem latae subscripsisset, ut falso arbitratus est Petrus de Marca, nondum enim pervenerat ad domnum hujus sententiae notitia, quum haec Florentio in aurem dixit Eutyches. Sed quia Eutychis haeresim primus oppugnaverat domnus datis ad imperatorem adversus eum synodicis litteris, quas refert Facundus lib. 8. cap. 5. Adde, quod vetus erat Alexandrinae ecclesiae, cujus patrocinio gloriabatur

tur Eutyches, cum Antiochena dissensio, ea ferme de re, quae tum inter Eutychem, et Flavianum agebatur, sed his missis videamus, quae deinceps secuuta fuerint.

Eutyches videns nullam adpellationis suae rationem habitam fuisse, libellum querimoniae misit ad Leonem, *in quo questus est, se accusante Eusebio immerito communione privatum, maxime cum se vocatum adfuisse testetur, nec suam praesentiam denegasse adeo, ut in ipso judicio libellum adpellationis suae se asserat obtulisse, nec tamen fuisse susceptum, qua ratione compulsus sit, ut contestatorios libellos in Constantinopolitana urbe proponeret.*

Hoc libello querimoniae accepto sanctus Leo ad Flavianum scripsit Epist. 20. et 21. ad Theodosium, quibus queritur Flavianum nihil ad se retulisse de judicio in Eutychem lato, nec ullam adpellationis ejus rationem habitam, petitque, ut de criminibus Eutychi objectis instruatur, ut possit de cognitis judicare. Hinc patet Leonem conatum esse causam Eutychis ad se trahere, at Flavianum propterea suspendisse effectum judicii in Eutychem falsum omnino est. Quid igitur egerit videamus: rescripsit ille Leoni, Eutychem Valentini et Apollinaris errorem renovantem ab ipso fuisse damnatum et ipsa in istum acta transmisit. Sed quo consilio, num ut S. Leo causam ejus retractaret? Audiamus ipsum, *ut*, inquit, *sanctitas vestra hoc cognoscens, quod circa illum actum est, omnibus episcopis sub beatitudine vestra degentibus manifestare dignetur illius impietatem, ut nescientes aliqui quid ille scripsit quasi ad orthodoxum vel per litteras vel per aliquam conjunctionem loquantur.* Itaque non refertissam causam ad Leonem Flavianus, ut eam ille retractaret, aut confirmaret. Sed tantum ut episcopis occidentalibus sententiam in eum latam significaret, ne illi imprudentes cum Eutyche communicarent. Supponit ergo sententiam in eum latam decretoriam fuisse, et ejus vi Eutychem ab omnibus communione privandum esse. Haec epistola Flaviani scripta est, quum ad Leonem concilii Constantinopolitani acta direxit, et prima esse videtur. In altera epistola Flaviani ad Leonem, quae posterius est scripta, si tamen genuina sit, haec enim latine tantum extat, et ostendetur a nobis alibi non carere νοθιας, aut saltem interpolationis suspicione, verum dato, quod sit genuina, in ea queritur Flavianus Eutychem *passum justam et canonicam damnationem, quum debuisset secundis salvare priora et per poenitentiam multasque lacrymas placare. Non solum hoc non fecisse, sed etiam per omnia turbare ecclesiam tentasse, propositiones injuriarum publice ponens .... super haec preces offerens piissimo et Christi amantissimo imperatori et easdem arrogantia et petulantia plenas.* Addit ex litteris Leonis sibi a Pansophio redditis intellexisse se *Eutychem libellos direxisse Leoni, plenos omni fallacia, atque calliditate, dicentem judicii tempore libellos se dedisse adpellationis*, et Flaviano et concilio, *quod nunquam ab eodem*, inquit, *factum est, sed etiam et in hac parte mentitus est, tamquam per fallaciam mendacii subrepere se sanctis vestris auribus putans.*

Deinde pontificem hortatur, ut communem hanc causam propriam sibi faciat non rem ad se trahendo, sed suum addendo suffragium orientalium votis, ut sic imperator, qui de synodo congreganda cogitabat, et videbatur in Eutychem

 pro-

propensus, judicium Flaviani ratum habere. *Confortate* inquit, et piissimi et Christo deditissimi *nostri imperatoris fidem, causa enim eget solummodo vestro solatio atque defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim haeresis, quae surrexit et turbae, quae propter eum factae sunt, facillime destruentur Deo coorperante per vestras sacratissimas litteras, removebitur autem et concilium, quod fieri divulgatur, quatenus nequaquam ubique sanctissimae turbentur ecclesiae.* Postulat ergo tantum Flavianus, ut observat Quenellius, Leonis *solatium*, non judicium, *defensionem*, non *confirmationem*, *scripta propria*, non *synodalia decreta.* Imo nihil aliud postulat, nisi ut pontifex addens suum suffragium sententiae in Eutychem latae, et de illa rescribens ad imperatorem ipsum confirmet, et ab universalis synodi convocatione, quae tum' periculosa et inutilis videbatur, abstineat.

Acceptis Flaviani litteris sanctus Leo idem primum cum eo sensit, rem, de qua agebatur, synodali non egere tractatu. Verum postea synodum fore haud inutilem arbitratus, ad imperatorem de ea in Italia convocanda scripsit: sed antequam ejus litterae redderentur Theodosio, jam tum iste synodum indixerat, namque Leonis litterae datae sunt primo calendas Junias, patet autem ex sessione concilii triginta episcoporum 5. idus Aprilis habita indictam jam tum fuisse synodum, sic enim in ea loquitur Meliphtongus. *Postulamus ejus Theodosii referri clementiae ..... praecipue quia universalem synodum praecepit fieri;* et ibidem Eusebius Dorylaei, *conjuro vos*, inquit, *per sanctam et consubstantialem Trinitatem futuro concilio universali secundum sanctionem Christi amicorum principum hoc negotium reservari.*

Ex his, quae huc usque diximus, constat primo, Leonem non sibi sumpsisse supremum judicium causae Eutychis, sed tantum suffragium suum addidisse judicio Flaviani. Secundo, eum nunquam existimasse inutilem synodum ob auctoritatem suae sedis. *Sed quia*, inquit epist. 33. ad Theodosium, *non talis quaestio orta est, de qua aut possit, aut debeat dubitari.* Tertio illum ipsum postea post dictam ea de re sententiam, concilium tamen postulasse. Quarto, imperatorem non existimasse causam Eutychis a solo Leone retractari debere, quandoquidem antequam ejus sententiam resciret, synodum indixit. Quinto, Eutychem non adpellasse ad solum Romanum pontificem, nec ei soli adpellationem suam detulisse, cum eodem ipso tempore, quo questus est apud eum de Flaviani sententia, ad Dioscorum etiam scripserit, et ab imperatore obtinuerit, ut synodus in oriente congregaretur.

Ex his etiam patet Lupum Christianum graviter errare, cum, ait, *Eutychem adpellationem, quam ad tres patriarchas induxerat, introduxisse coram solo papa Leone; nec eum tunc postulasse generalem synodum, sed cum omnibus suae adpellationis solemnibus processisse ad solum papam.*

Hic, inquam, non uno modo hallucinatur Lupus. Primo enim falsum est Eutychem introduxisse suam adpellationem coram Leone; nec enim apud eum causam adpellationis egit, sed tantum libellum querimoniae ad eum misit. Secundo, multo minus verum est, eum cum omnibus processisse ad solum papam; nec

enim

enim Romam venit, ut ibi judicaretur, nec Flavianum ad caufam illic dicendam citavit, nec caufam fuam folius Romani pontificis fubmifit judicio; fed tantum ad eum de injuriis, quas a Flaviano fibi illatas putabat, fcripfit. Tertio, eodem ipfo tempore, quo fcribebat ad Leonem ab imperatore fynodum poftulavit, utque indiceretur, perfecit. Colligitur ex dictis, et confirmatur ex Liberato diacono in breviario. *Eutyches*, inquit, *petit Diofcorum Alexandrinum epifcopum, ut quaerat, quae de illo acta funt, et caufam examinaret et perficeret apud principem univerfalem fynodum fieri, ut probaretur* (hoc eft examinaretur) *judicium Flaviani; fcripfit ergo Diofcorus Theodofio imperatori, quia aliam fieri fynodum generalem oporteret.* Itaque dici potius deberet, Eutychem adpellationem fuam apud Alexandrinum, quam apud Romanum epifcopum perfequutum effe. Revera autem adpellatio facta erat ad concilium, et de illa concilium judicavit. Sed quoniam contra leges ecclefiafticas fynodus Ephefina judicium tulerat, fynodum Chalcedonenfem congregari oportuit, quae ex aequitate judicium tulit, et Flaviani fententiam confirmavit, ac Leonis epiftolam probavit.

Adverfus haec opponit Davidius S. Leonem judicium tuliffe de Eutyche, et fententiam in eum latam confirmaffe, ut fynodi Chalcedonenfis patres teftantur, ita fcribentes ad Leonem, *Eutychem pro impietate damnatum fuae tyrannidis decretis innoxium ftatuit, et dignitatem, quae a veftra fanctitate ablata fuerat, illi reftituit.* Alloquuntur hic illi Leonem, a quo proinde dicendum eft, Eutychem fuiffe dejectum. Refpondeo, dubium non effe, quin S. Leo fuffragio fuo Eutychem damnaverit, et pedibus ierit in fententiam Flaviani de dejectione Eutychis. Hinc concilii Chalcedonenfis patres dicunt ablatam a Leone Eutychi dignitatem, quia probavit judicium fynodi Conftantinopolitanae contra Eutychem latum.

Caetera tum Davidii, tum Chriftiani Lupi argumenta figillatim excutere non libet, cum illorum fundamenta abunde diruta fint.

## *De caufa Flaviani.*

Flavianus ille, a quo damnatum Eutychem diximus in fynodo Ephefina, quae latrocinium dicitur ob violentiam Diofcori et fautorum Eutychis, injufte damnatus, ubi fententiam in fe a Diofcoro pronuntiatam audivit; haec ait, quae extant tom. 4. Conc. col. 305. παραιτȣμαί σε, hoc eft, *recufo te*, et Hilarius Romanae ecclefiae diaconus, dixit, κοντραδίκιτȣρ, *contradicitur.* Sunt, qui legunt pro *recufo te, adpello a te*, fed hi verba graeca in alienum fenfum traducunt. Unum tamen habent, quod opponant, nempe recufationem judicii fieri debere ante judicium, adpellationem autem poft judicium. Quod quidem verum eft, ut obfervat Quenellius: *cum legitimus judex merito in fufpicionem venit, vel ab incompetente judice gubernatur; at nihil tale in Ephefino concilio reperias, initio enim fynodus legitime congre-*

*gregata, jussu principis assensuque pontificis recusari non poterat.* Restat igitur, ut tunc primum potuerint recusari Dioscorus ejusque synodus, quando ille sibi omnia vindicans, innocentem Flavianum nullius criminis, aut erroris convictum damnare aggressus est: ac proinde Flavianus potuit, tum temporis judicium ejus recusare. Verum hujus synodi episcopi nulla recusationis istius, nulla intercessionis legatorum Leonis ratione habita, Flavianum damnaverunt.

Is autem, quum nihil reliquum sibi videret, libellum legatis Leonis dedit adpellationis, ut testatur ipse Leo. Hac de re conveniunt omnes, sed quaeritur, ad quem judicem haec adpellatio interposita fuerit.

Bellarminus, Davidius, Christianus Lupus, et alii, contendunt eam esse interpositam ad ipsum Leonem. Verum hos suo silentio satis revincit sanctus Leo; nam licet ille fuerit autoritatis suae commendandae studiosus, licet non semel dicat adpellationem interpositam, nunquam dicit eam ad se interpositam. Nec ipse eam admisit, aut ejus judicandae potestatem sibi arrogavit; quin imo necessitatem synodi generalis convocandae deduxit ex adpellatione Flaviani, sic ex epistola 39., *ut quia et nostri*, inquit, *fideliter reclamarunt, et eisdem libellum appellationis Flavianus dedit generalem synodum jubeatis intra Italiam celebrari . . . . convenientibus utique orientalium provinciarum episcopis*; et epistola 40. *Omnes*, inquit Leo, *partium nostrarum ecclesiae, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus et lacrimis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamarunt, etc.* ut supra. Quid necesse fuisset synodum petere ob adpellationem Flaviani, si quidem illa non ad synodum, sed ad Leonem interposita fuisset.

Opponit primo Christianus Lupus haec Leonis verba: *quam autem post adpellationem interpositam necessario id postuletur, canonum Nicaeae habitorum testantur decreta.* Intelligens his verbis Sardicenses canones, quorum unum subnectit epistolae suae; sed, inquit Christianus Lupus, canones Sardicenses stabiliunt adpellationes ad Romanum pontificem.

Respondeo, sententiam Lupi his verbis jugulari, necnon probari canones Sardicenses perperam ab ipso intelligi. Quid enim ex his concludit Leo, sibi soli potestatem esse retractandi Romae judicii? Nil minus, unum hoc infert post adpellationem Flaviani convocandam esse synodum.

At inquies, in canonibus Sardicensibus nullius adpellationis fit mentio, praeterquam ad Romanum pontificem: ergo S. Leo sensit Flavianum ad se adpellasse.

Respondeo, Leonem non adducere Sardicenses canones, ut probet appellationem Flaviani legitimam esse, sed ut ostendat post appellationem ejus necessariam esse synodum. Hoc autem optime ex Sardicensibus canonibus colligitur, qui jubent in casu adpellationis fieri novam synodum, et iterari judicium. Hac tantum de causa Sardicenses canones allegat. Hinc in eo canone, qui graece refertur in hujus epistola, quique videtur esse quartus Sardicensis, non fit mentio Romani episcopi, sed tantum novi judicii redintegrandi, quum episcopus depositus fuerit contesta-

testatus se inique judicatum esse. Quod argumento est, Leonem canonem hunc eo tantum consilio laudasse, ut ex eo inferret synodum esse congregandam, non ut probaret, adpellationem Flaviani ad se factam secundum formam Sardicensibus canonibus praescriptam, esse judicandam.

Urget idem Lupus. Ex epistolis 41. 42. et 45. ejusdem Leonis colligitur, Leonem irritum habuisse latrocinii Ephesini decretum, et Flavianum semper pro episcopo habuisse: unde haec concludit. *Admittit,* inquit, *Flaviani adpellationem, ipsum revestit episcopatu, firmat in episcopali ad omnes ecclesias communione, ejus adpellationi dat effectum suspensivum.*

Respondeo, Leonem merito judicium latrocinii Ephesini irritum habuisse, quippe quod per vim latum fuerat in innocentem Flavianum; at non propterea concludi posse adpellationem a Flaviano ad Leonem interpositam: nec enim ullum speciale judicium tulit, sed quandoquidem ea, quae gesta fuerant, per vim, et contra ius fasque gesta esse intelligebat, poposcit a Theodosio epistola 40., ut omnia in eo statu esse juberet, *in quo fuerant ante omne judicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus convocaretur, quoniam,* ut inquit Epistola 45. *ea quae in Epheso contra justitiam, vel canonum disciplinam per unius hominis impudentiam gesta erant nulla catholicae fidei ratio rata esse permitteret.* Nec causam Flaviani ventilavit, aut revestivit eum episcopatu, a quo eum non excidisse certum fuerat, quia judicium erat per vim latum, nulla ratione recusationis Flaviani aut intercessionis legatornm habita. Hinc nullum dubium esse poterat, quin Flavianus ab omnibus episcopis esset suscipiendus in communionem, et quin judicium in illum latum non modo suspendendum esset, sed etiam pro nullo atque irrito habendum. Hinc Hilarius diaconus in epistola ad Gallam Placidiam ait, non modo papam, sed et omne occidentale concilium reprobavisse, *omnia, quae in Epheso contra canones, et per odia saecularia a Dioscoro episcopo gesta fuerant, et nulla ratione in occidentis partibus suscipi posse, quae per potentiam praedicti Dioscori non sine laesione fidei, et praejudicio sanctissimi viri, innoxiique commissa sint.* Non rescidit itaque Leo judicium Ephesini latrocinii, sed reprobavit, ut irritum et contra canones gestum.

Opponit secundo Christianus Lupus, epistolam Valentiniani imperatoris ad Theodosium, in qua haec habentur. *Quatenus beatissimus Romanae civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat ac facultatem de fide et sacerdotibus judicare .... Hujus enim rei gratia secundum solemnitatem conciliorum, et Constantinopolitanus episcopus, eum per libellos adpellavit propter contentionem, quae orta est de fide, huic itaque postulanti et conjuranti salutem nostram communem annuere non negavi, quatenus ad tuam mansuetudinem meam petitionem ingererem, ut praedictus sacerdos congregatis ex omni orbe reliquis sacerdotibus intra Italiam, omni praejudicio submoto, a principio omnem causam, qua vertitur sollicita ratione cognoscens sententiam ferat, quam fides et ratio divinitatis exposcit.*

 Respon-

Respondeo primo, hoc Valentiniani scriptum a Leone videri dictatum, nec proinde mirum esse, si in gratiam pontificis sit confectum.

Respondeo secundo, hic nihil haberi, quod probet Flavianum ad solum Leonem adpellasse, imo ex his colligi Flavianum ad omnium occidentalium judicium provocasse: quod disertius exponit in litteris suis ad Theodosium Galla Placidia Valentiniani mater: *Non enim*, inquit, *modicum detrimentum est, quod fides perturbata sit ad arbitrium unius hominis*, *qui in synodo Ephesinae civitatis odium et contentiones potius exercuisse narratur*, *militum praesentia et metu impetens Constantinopolitanae civitatis episcopum Flavianum*, *eo quod libellum ad apostolicam sedem miserit*, *et ad omnes episcopos illarum partium per eos*, *qui directi fuerunt ad concilium.* Nae caecos oportet esse eos, qui post tam apertum testimonium contendunt libellum adpellationis Flaviani fuisse ad solum Leonem papam, non ad concilium. Porro ex hac epistola, quae graece extat, supplendum illud est, in altera ejusdem Placidiae ad Pulcheriam, cujus versionem tantum habemus, hoc in loco mendosam, sic se habet: *ut omnibus antiquis permanentibus ad apostolicae sedis*, *in qua primus apostolorum Petrus*, *qui etiam claves regni coelestis sacerdotii principatum tenuit*, *episcopatus causa mittantur.* Haec Epistolae verba omnino corrupta sunt, et sensu plane vacua. Restituendus genuinus textus ex alia Placidiae epistola ad Theodosium, quarum eadem est sententia, *ut secundum formam et definitionem apostolicae sedis*, *quam et nos tanquam praecellentem veneramur in statu sacerdotii*, *illaeso manente per omnia Flaviano*, *ad concilium apostolicae sedis judicium transmittatur.* Petit ergo Placidia judicium transmitti non ad solam sedem apostolicam, sed ad concilium hujus, ad quod proinde provocarat Flavianus.

Respondeo tertio, quod etiamsi daretur id, quod falsum est Flavianum ad Leonem adpellasse; ex dictis jam constat non alio fine, aut concilio libellum adpellationis eum dedisse, nisi ut ejus opera obtineret, ut in concilio universali causa ejus retractaretur; et sic intelligendus videtur Liberatus, cum ait Flavianum damnatum sedem apostolicam per ejus legatos appellasse, hoc est, confugisse ad eam sedem, ut ejus opera synodum obtineret. Adde, quod aliud est sedes apostolica, aliud Romanus pontifex, cum nomine sedis apostolicae, non solus intelligatur papa, sed cum eo episcopi provinciarum suburbicariarum, qui ad ejus concilium conveniebant.

Opponit tertio Christianus Lupus Domni Antiocheni abdicationem, et Maximi ordinationem factam in latrocinio Ephesino, quae idcirco non est rescissa, quia Romanus pontifex Leo cum eo communicarat.

Ad istud exemplum respondeo, Domnum fuisse damnatum a latrocinio Ephesino, ut probat Quenellius in dissertatione de causa Domni, et in ejusdem paulo pro mortui locum post haec ordinatum fuisse Maximum. Quid ad ista sanctus Leo et synodus Chalcedonensis? Domnum restituere non poterat, utpote jam mortuum; nihil ergo impediebat, quominus Maximi ordinationem ratam haberet pro bono pacis. Itaque falsum est Leonem caeteros episcopos revestivisse, hunc non

item

item; generatim enim petiit, ut omnia in eo ſtatu manerent, in quo erant ante ſynodum a Dioſcoro celebratam, nec unquam Domnum ab ea lege excepit, ſed cum ille mortuus foret, et in ejus locum ordinatus Maximus; S. Leo iſtum non ſecus ac Anatolium in communionem ſuſcepit. Factum Leonis confirmavit ſynodus Chalcedonenſis, et Maximi ordinationem ratam habuit. Ex quibus intelligere eſt, non ſolum pontificem retractaſſe, aut judicaſſe cauſam Maximi, ſed eum privatim pro bono pacis Maximum in communionem ſuſcepiſſe, non ſecus ac Anatolium, et utriuſque ordinationem ab univerſa ſynodo Chalcedonenſi fuiſſe confirmatam; ſed de cauſa Domni plura dicemus alibi.

## *De cauſa Theodoriti.*

Theodoritus epiſcopus Cyri, qui cauſae Joannis acerrimus fautor fuerat, et Eutychis ac Dioſcori ſententiae infenſiſſimus habebatur: in ſynodo Epheſina Dioſcori abſens, imo et adeſſe litteris imperatoriis prohibitus, damnatus; quo poſt hanc ſententiam niſi ad occidentales confugeret, non habebat. Imperator enim Pſeudoſynodi ſententiam tuebatur Domnus Antiochenus a Dioſcoro illectus Flaviani damnationi conſenſerat, et ipſe poſtea fuerat ab eadem ſynodo damnatus Flavianus Conſtantinopolitanus ſupremum diem obierat: omnes ferme orientales conſentiebant ſententiae in Flavianum latae. Quis igitur dubitare poſſit, quin tum Theodoritus appellaturus fuerit ad Romanum pontificem, ſi poteſtatem ille habuiſſet admittendarum adpellationum ex oriente, et retractandarum cauſarum, quae ad epiſcopos ſpectant. Hinc adpellationum iſtarum patroni non dubitant aſſerere, adpellationem interpoſitam a Theodorito ad Romanum pontificem a judicio latrocinii Epheſini. At quam leviter id aſſerant, docet ipſa Theodoriti epiſtola ad Leonem, in qua ne verbulum quidem occurrit, quo probari queat eum adpellaſſe, quin imo contrarium ex ea colligitur. Primum igitur in ea fidem ſuam exponit, docet ſe inauditum et abſentem damnatum, pontificis opem et conſilium implorat; expectare ſe dicit apoſtolicae ſedis ψῆφον, hoc eſt, calculum et conſilium, non autem κριτήριον, hoc eſt, judicium, ut ſcilicet ab eo doceatur, an judicio Dioſcori ſtare debeat, quod ipſum ſic exponit: *Ante omnia autem rogo, ut ſciam a vobis, an injuſtae huic depoſitioni oporteat acquieſcere, an non, veſtram enim expecto ſententiam; et ſi judicatis me ſtare debere aſſeritis, ſtabo.* Non petit igitur Theodoritus a Leone, ut judicium in ſe latum retractaret, et juridicam ſententiam de cauſa ſua ferret; ſed tantum ut conſilium daret, num ſententiae Epheſini judicii licet injuſtae ſtare deberet, an potius ad concilium occidentalium provocare. Et hac in re opem atque auxilium Romani pontificis implorat. Conſtat id ex epiſtola ejuſdem eodem tempore ſcripta ad Renatum

Romanum: *Hac igitur*, inquit, *de causa tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur autoritate, et praecipiat ad vestrum convocare concilium.* Et in epistola ad Anatolium, petit causam suam examinari non a solo Romano pontifice, sed ab episcopis: *Magnitudinem tuam*, inquit, *obtestor hanc a Victore Augusto gratiam petas, ut in occidentem veniam, ibique a Deo charissimis episcopis judicer; at si vel minimum a fidei regula deflectere videar, in medium maris profundum dejiciar.* Et epistola 138. ad eumdem: *Ad haec Deo dilectam illorum sublimitatem obtestamini, ut recte institutis finem imponant.* Idem habet in Epistolis 139. et 140., ex quibus constat, Theodoritum non adpellasse ad pontificem Leonem, sed tantum ab eo consilium et imploraffe, ac petiisse ab imperatoribus, ut in concilio occidentalinm judicaretur.

Quid deinde gestum fuerit, inquiramus, contendit Christianus Lupus Theodoritum a Leone fuisse restitutum et revestitum episcopatu, idque probare conatur, tum ex epistola Leonis 93., ubi haec ait. *Deus noster, cujus invincibilis veritas ab omni haereseos macula mundum te secundum apostolicae sedis judicium demonstravit:* tum ex synodi Chalcedonensis actis, in quibus Theodoritus dicitur redditus episcopatui a Leone. E contra Paschasius Quenellis observat et probat ex his minime colligi, aiiquod speciale de restitutione Theodoriti judicium a Leone emissum, sed solummodo Leonem communionem cum eo non abrupisse ob decretum latrocinii Ephesini, quod plane irritum erat. *Nec enim*, inquit, *aliter S. Leo Theodoritum quam Flavianum et alios restituit, petens scilicet, ut cuncta in eodem statu essent, in quo fuerant ante omne judicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur.* Et certe judicium Leonis in gratiam Theodoriti latum, nihil aliud fuisse, quam litteras communionis, constat ex sententia legatorum ipsius Leonis act. 8. Concilii: *Theodoritum*, inquiunt, *sanctissimus ac beatissimus universae ecclesiae episcopus urbis Romae Leo dudum in communionem suscepit; sicut litterae ab eo ad nostram humilitatem directae testantur, etc.* Hi certe non omisissent decretum synodale a Leone latum in gratiam Theodoriti, si quod ejusmodi fuisset, nec solam communionem allegassent. Licet autem synodus ob istam communionem Theodoritum in suo consessu invitis Aegyptiis sedere passa fuerit, non tamen arbitrata est eum aliquo judicio fuisse purgatum. Sed causam ejus reservavit, et interim hunc tum ob communionem ejus cum Leone, tum ob jussum imperatoris admisit. Sic enim pronuntiant judices, *praejudicium ex persona reverendissimi episcopi Theodoriti nulli generabitur, reservata post haec omni accusatione, et vobis et illi, et quae invicem exercere volueritis.* Cum igitur ea, quae graviora videbantur, in concilio examinata sunt; de causa Theodoriti quaesitum est act. 8. in ea Theodoritus veluti in medium prodiit, dixitque se preces obtulisse imperatori et libellos Romano pontifici, quibus scilicet ut antea observavimus, petebat causam suam examinari in synodo et fidei suae rationem reddebat: postulavit, ut relegerentur; at synodi patres hoc unum ab eo petierunt, ut anathematizaret Nesto-

rium

rium cumque id fecisset Theodoritus, et dixisset se subscripsisse Leonis epistolae, judices pronuntiarunt, omnem jam de illo dubitationem esse sublatam, cum anathema dixerit Nestorio, a Leone susceptus sit, et fidei definitioni consenserit, superesse tantum, ut synodi sententia ecclesiam suam recipiat, ut sanctus Leo archiepiscopus judicavit ἐδικαίωσεν, hoc est justum et aequum esse censuit. Tum omnes episcopi acclamarunt Theodoritum dignum esse sede sua, et singuli deinceps suffragium tulerunt de ejus restitutione, ac demum judices pronuntiarunt *secundum decretum sancti concilii Theodoritus sanctissimus episcopus ecclesiam civitatis Cyri recipiat.* Constat ergo Theodoritum non esse judiciali decreto restitutum ante judicium universalis synodi, quamvis nec sanctus Leo, nec Maximus, nec Anatolius, nec denique orientalium ullus communionis nexum cum eo abruperit; atque ideo illum ad concilium admiserunt ante judicium de causa latum. Ex dictis liquet, primo probari minime posse Theodoritum ad Leonem appellasse. Secundo illum non fuisse restitutum a Leone vi alicujus decreti aut judicii, sed tantum susceptum in communionem. Tertio hujus causam plene integre discussam in synodo Chalcedonensi, eumque in illa post anathema dictum Nestorio ab omni suspicione haereseos liberatum et sedi suae penitus redditum. Quae quidem tria omnes omnino Christiani Lupi de Theodorito commentationes evertunt.

*De Eutherii Thyanensis et Helladii Tarsensis epistola ad Xistum, necnon de Eutychianae appellationis libello ad Leonem, quae monumenta Lupo obstetricante prodeunt in lucem.*

Huc usque nihil ferme objecit Lupus, quod non fuerit ab aliis decantatum, at sub finem libri sui duo monumenta profert hactenus ignota, quae causae suae non parum favere gloriatur.

Primum est epistola Eutherii Thyanensis et Helladii Tarsensis ad Xistum scripta, quam latine ex manuscripto codice cardinalis Casanatae desumpsit, in quo manuscripto jactat se Lupus plusquam ducentas orientalium litteras invenisse, plurimum illustrantes acta Ephesini concilii et Chalcedonensis hactenus ignotas, quas propediem se in lucem emissurum esse spopondit, quod et postea fecit atque utinam non modo latinam istarum epistolarum versionem, sed et graecum haberemus textum, ex iis forte aliquid lucis horum temporum historiae accederet. Sed ut de aliis nihil dicam, epistolam Helladii hic ab ipso relatam valde dubiam esse adfirmo. Haec enim ampullata est, naeniis ac fabulis plena, ejusque tum sententiae tum verba impostoris ignorantiam et stupiditatem arguunt. Sic autem incipit: *Multam providentiam per singula tempora faciens dominus Christus, alio tempore alia praeparavit luminaria ad eorum ducatum, qui bonae sunt voluntatis conjunctionemque contrariorum .... sicut etiam sub illo amore Pharaone beatum Moysem contra Jannes et Mambre et super Simonem Petrum bene orientem; sic et contra eos, qui nunc insurrexe-*

*rexerunt tuam protulit ſanctitatem, per quam bonae ſpei ſumus et nos quod orbis terrarum ab Aegyptio liberetur errore, qui Moyſes exiſtens omnem quidem Aegyptum percuties; ſalvabis vero omnem Iſraelitam populum orthodoxum: igitur contra veritatem multis millibus geſtis et mundiſſima ortodoxiae margarita multas concipiente inimicitias et quantas nulla unquam tradit hiſtoria . . . : noſtrum quidem eſt, qui triplices multiplicesque patimur tempeſtates et pene in pyratas incidimus, ad eum clamare, qui a Deo productus eſt gubernator, eumque pro amore veritatis, quantum poſſibile eſt, edocere; tuae autem gratiae ſapientiaeque eſt, non deſpicere neque tranſcurrere hujusmodi quaeſtionem tantamque cauſam, ſed et perſcrutari cum dilectione boni laboris et imponere emendationem cum tota conſtantia.* Quis iſthaec legens non ſatis intelligat, haec eſſe recentioris cujusdam Itali figmenta, quae a Graecorum ſententia longiſſime abſunt.

Pergit idem, *et olim ſi quidem ſaepius jam ex Alexandria haereticis zizaniis inſurgentibus ſufficit veſtra apoſtolica ſedes per univerſum tempus illud ad mendacium convincendum impietatemque convincendam, et corrigenda, quae neceſſarium fuit, muniendumque orbem terrarum ad gloriam Chriſti tum ſub illo ter beato et inter ſanctos habendo Damaſo quam ſub pluribus aliis glorioſis et admirabilibus.* Quaero, quandonam Damaſus et alii pontifices emergentia ex Aegypto haereſeos zizania convicerint et repreſſerint. Duo exempla profert Chriſtianus Lupus Petri Alexandrini et Maximi Cynici ut putat appellationes. Atqui neuter appellavit, neuter reſtitutus eſt a Damaſo, ſed ille a populo receptus, hic ab Alexandrino epiſcopo ordinatus antiſtes Conſtantinopolitanus receptus minime eſt. Adde quod in neutrius cauſa de zizaniis haereſeos agebatur, et ideo imperite in exemplum adducitur. Videtur impoſtor ad Arii cauſam ſpectare, ſed illa praeterquam quod non eſt compreſſa Romani pontificis autoritate, nihil ad Damaſum ſpectat, qui poſt extinctum Arium ſuſcepit pontificatum. Hoc autem impoſtoris opus eſſe arguunt haec verba: *tam ſub illo ter beato et inter ſanctos habendo epiſcopo Damaſo, quam ſub pluribus aliis glorioſis et admirabilibus.* Qui ſunt iſti glorioſi et admirabiles pontifices, qui poſt Damaſum usque ad Sixtum, haereſim ex Aegypto naſcentem compreſſerunt. A Damaſo ad Sixtum ſex ſunt tantum pontifices, quibus cum Aegyptiis nulla de fide dimicatio fuit. Videtur impoſtor ad ea, quae pontificatum Sixti ſecuta ſunt, attendiſſe.

Verum epilogus ejusdem epiſtolae non minus facetus eſt, ſic ſe habet, *haec pauca de plurimis cum multa abbreviatione conſcripſimus ſcientes, quod horum malorum nimietas non ſolum Jeremiae lamentationibus digna ſit, ſed et univerſam tragoediam ſuperaverit.* Haec et alia ejusmodi ab epiſcoporum gravitate aliena ſunt et recentioris cujusdam nugamenta eſſe potius videntur.

Verum quidquid [illegible], etiamſi iſthaec epiſtola eſſet extra omne dubium, nihil tamen ex ea poſſet Lupus inferre, nec enim illi provocant ad Romanum pontificem a judicio in ſe lato, ſed tantum ejus opem implorant, *cujus*, inquit, *rei gratia et nos praeſumimus has ſupplicationes off[illegible] adjuvetis orbem terrarum et in illa parte, quae errat et in illa, quae [illegible] [illegible]ſtinet*, et in fine, *rogamus vero et*

*ſanctis*

*sanctis tuae religiositatis provolvimur pedibus, ut manum porrigas salutarem et auferas mundi naufragium, omniumque horum inquisitionem jubeas fieri et his illicitis coelestem superduci correctionem.* Petunt ergo tantum auxilium et opem Romani pontificis, non autem ejus de sua causa judicium.

Alterum monumentum ibidem a Lupo prolatum est epistola Eutychis ad Leonem scripta, postquam damnatus est, quae quidem Lupo non parum obest, et ea, quae de Eutychis negotio a nobis supra dicta sunt, mirum in modum confirmat.

Ex ea enim colligitur Eutychem ad Leonem confugisse, non quidem quasi appellantem ad judicium, ut restitueretur, sed tantum postulantem, ne propter sententiam in se latam a communione episcopi Romani removeretur. *Obsecro*, inquit post expositam fidem suam, *nullo mihi judicio facto ex iis, quae per insidias contra me gesta sunt, quae visa vobis fuerit super fidem proferre sententiam et nullam deinceps permittere a factiosis contra me sententiam procedere, et non excuti et eximi de numero orthodoxorum eum, qui in continentia et charitate septuaginta annos vitam peregit, ita ut in ipso exitu vitae naufragium patiatur.* Rogat ergo Leonem Eutyches, ut se pro orthodoxo habeat: nec ob judicium Flaviani a communione sua removeatur. At ne verbo quidem significat in hac epistola se appellare aut appellasse Romanum pontificem. Huc tamen trahere conatur Lupus haec verba: *Rogabam, ut innotescerent ista sanctitati vestrae, et quod vobis videretur, judicaretis, omnibus modis me sequuturum, quae probassetis.*

Verum his verbis appellationem non contineri docet Basilius in synodo Constantinopolitana act. 1. concil. Chalcedon. col. 244. tom. 4. conc. *Scio*, inquit, *quia dixit religiosus archimandrita Eutyches, si praeceperint mihi patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum, hoc autem non quasi appellans dixit, sed dicens non sum ausus dicere propter patres.* Itaque gratias habemus Christiano Lupo, qui nobis subministravit epistolam illam Eutychis ad Leonem, cum ex ea constet Eutychem libellum appellationis non dedisse ad pontificem, sed tantum ab eo petiisse, quid ille de fide incarnationis sentiret, pollicitus, se consensurum iis, quae probasset.

## *De causa Joannis Talaiae, nec non de exemplis judiciorum ecclesiasticorum apud Graecos usque ad divisionem orientalis et occidentalis ecclesiae.*

Huc usque Christianum Lupum et alios ejusdem cum ipso sententiae aggressi sumus; nunc etiam cogimur ab ipsomet Marca dissentire in causa Joannis Patriarchae Alexandrini, quem Petrus Mongus jubente imperatore Zenone et consentiente Acacio Constantinopolitano, episcopatu deturbavit. Ille ejectus Antiochiam ad Calendionem Antiochenum perrexit, et sumptis ab eo intercessionis litteris ad Romanum pontificem appellavit, Romamque profugit ad Simplicium tum temporis hujus urbis episcopum, eo mortuo Romanae ecclesiae episcopatum anno 483. sortitus est Clemens, qui legatos Vitalem et Misenum ad Zenonem misit, quibus in mandatis dedit, ut peterent concilium Chalcedonense confirmari, Petrum Mongum exturbari,

et

et Acacium Romam mitti, adjiciens, ut Acacium, ni ſponte Romam properaret, ad dicendam cauſam citarent.

Illi vero nihil eorum, quae in mandatis habebant, perfecerunt, ſed cum Acacio communicarunt, paſſique ſunt, ut Petri nomen in dypticis publice recitaretur. Quamobrem hi in ſynodo Romae tum habita accuſati a communione ſuſpenſi ſunt. In eadem ſynodo ſententia excommunicationis in Acacium lata. Verum iſta nullum robur habuit in oriente, nec enim Joannes eſt reſtitutus, nec Mongus aut Acacius ſedibus ſuis exturbati ſunt.

Ex his colligit Petrus de Marca, in cauſis fidei ad Romanum epiſcopum appellari poſſe etiam ab orientis ſynodis. Verum iſtud exemplum non videtur ad propoſitum pertinere; primum enim nullum erat judicium in Joannem latum in ulla ſynodo, ſed tantum per vim a Mongo exturbatus fuerat ſuffragante imperatore, nec repugnante Acacio, quando igitur dicit Liberatus eum appellaſſe, non proprie id accipiendum quaſi a judicio in ſe lato provocarit, ſed quia vexatus confugit, et opem imploravit a ſede apoſtolica. Secundo hinc quidem apparet pontificem Romanum ejus reſtituendi et Acacii ad cauſam dicendam evocandi jus ſibi vindicaſſe ſecundum Sardicenſes canones et legem Valentiniani: at orientales iſtud jus pontifici detuliſſe ex his minime probatur. Tertio Joannes Talaia non omnino innocens videtur. Quippe qui contra jusjurandum proprium ad ſedem Alexandrinam foret evectus. Nec Acacius adeo nocens erat, cum Petrus Mongus, cum quo communionem habebat, profiteretur ſe ſynodi Chalcedonenſis decretis adhaerere. Quarto Felix in hac cauſa ſe geſſit tantum ut exequutorem concilii Chalcedonenſis: unde *merito*, inquit Felix ad Vetranionem, *praedictus Acacius apoſtolicae ſedis quae nunc exequutrix utique ſaepe dicti Chalcedonenſis concilii pro fide catholica tunc probati non defuit.*

Unde Gelaſius in epiſt. ad Fauſtum ait, deceſſorem ſuum *veteris exequutorem fuiſſe non novellae ſanctionis*, *quod*, inquit, *praeſuli non ſolum apoſtolico facere licet, ſed cuicunque pontifici.* Hinc patet Felicem nihil in hac cauſa geſſiſſe propria autoritate, ſed tantum authoritate Chalcedonenſis concilii.

Quinto cauſam Joannis Talaiae non ſolus judicavit Felix, ſed in ſynodo occidentalium.

Sexto cauſa Joannis ad Romanum pontificem ex utriusque partis conſenſu devolvebatur, nam ut teſtis Gelaſius epiſt. 13. Acacius et imperator promiſerant legatis, eam ſedi apoſtolicae eſſe reſervandam.

Septimo peculiaris erat ratio, propter quam Joannes Talaia a pontifice Romano judicandus erat; quia cum eſſet ſecundae ſedis epiſcopus, indecens videbatur eum ab alia ſede quam a prima judicari, ut docet Gelaſius epiſt. 13. Ex his abunde liquet cauſam iſtam Joannis Talaiae in exemplum appellationum trahi minime poſſe, ut a Petro de Marca factum eſt.

Verum idem multo gravius errat, cum dicit in eodem capite Romanos antiſtites in cauſis fidei primam ad ſe earum cognitionem traxiſſe; miror id excidiſſe viro juſtitiae et diſciplinae eccleſiaſticae tam perito. Quis enim neſcit, omnes ferme

me haerefes et haereticos a propriis epifcopis aut conciliis provinciae fuiffe damnatos inconfulto Romano pontifice? Ita Ophitarum haerefis a fynodo epifcoporum quondam in Bythinia damnata, Caianorum in concilio Syriae profcriptus error. Cerdon ejusque difcipuli ab orientalibus damnati. Pauli Samofateni impietas ab orientalibus confoffa. Arius ab Alexandro profcriptus. Euftathii delirae opiniones a Gangrenfi fynodo reprobatae. Eunomaeorum audacia in concilio viginti epifcoporum repreffa Apollinariftarum error in Alexandrino concilio profcriptus. Eutychis haerefis a Flaviano damnata. Pelagii errores in conciliis Diofpolitano, Carthaginenfi et Milevitano profcripti. Prifcilianiftarum foeditas a Gallis et Hifpanis expulfa. Semipelagiani in concilio Araufícano damnati. Felicis et Elipandi dogma in fynodo Francofordienfi rejectum, etc. Finis enim nullus effet, fi cuncta vellem enumerare damnatarum a fynodis provinciarum haerefeon exempla, et quidem inconfulto Romano pontifice. Non diffiteor tamen, quin aliquando de illarum damnatione relatum fuerit ad Romanum epifcopum. Verum iftud privilegium, quod prae caeteris Romano competebat epifcopo, ad caeteros etiam magnarum fedium epifcopos pertinebat, ad quos judicia fynodorum paulo majoris momenti referebantur, non quidem, ut retractarentur, fed ut unanimi confenfu confirmarentur et haeretici rejicerentur ab omnibus. Sic fynodus Antiochena ad Romanum, Alexandrinum et alios praefules retulit de damnatione Pauli Samofateni: fic Alexander Alexandrinus de damnatione Arii certiores fecit epifcopos quam plurimos orientis, et inprimis Conftantinopolitanum antiftitem et alii quamplurimi idem faepe fecerunt.

Verum ubi res videbatur effe minoris momenti, ut Euftathii damnatio aut quando quis ob errorem jam unanimi confenfu profcriptum damnabatur, ut in Eutychis negotio, tunc vel ejusdem tantum provinciae epifcopi vel faltem viciniores admonebantur. Non tamen nego, quin relationes hujusmodi faepe faepius ad Romanam fedem factae fuerint duabus de caufis. Prima ob ejus primatum. Secunda quia una ecclefia Romana ab orientalibus admonebatur vice omnium occidentalium ac praecipue Italorum et Gallorum, ut per eam, quid in oriente geftum foret, ifti cognofcerent. Verum praecipua relationum iftarum neceffitas oritur ex unitate fidei, quae debet effe inter omnes ecclefias eodem communionis vinculo conjunctas.

Idcirco cum aliquis damnatur ob fidem, de caufa communi agitur. Nam fimul cum eo damnantur, quicumque cum illo fentiunt: hinc factum, ut ita damnati confugere poffent ad ecclefias fecum fentientes fi quas reperirent, utque illae viciffim ecclefiae poffent iftos tueri et illos, a quibus lata eft fententia, a communione fua removere, quia communio effe non debet inter eos, qui diverfam fidem habent. Hinc oritur inter ecclefias fchifma, ad quod tollendum nullum efficacius videtur effe remedium quam concilii univerfalis convocatio, in quo inter diffidentes ecclefias judicium fertur. Id cernere eft in caufa Arii et aliis fere omnibus, quae ecclefiam magnis motibus turbarunt. Sed ut rem in pauca conferam; conftat ex dictis Romanum pontificem non poffe ad fe trahere cognitionem primam caufarum fidei, nec eam per adpellationem ad ipfum devolvi, tamquam ad fupremum judicem; fed tan-

tum ei licere doctrinam illam, quam veram esse putat, defendere, et diversa sentientes a communione sua removere, ac demum concilium etiam postulare aut convocare (si opus fuerit, aut si necessitas postulaverit) ad disceptandam controversiam de fide.

At inquit Marca, cum Romanus episcopus primam sedem obtineat, ejus debet prima esse sententia, ut loquitur Facundus Hermianensis, eoque jure usus est papa Coelestinus adversus Nestorium.

Respondeo primam ac praecipuam esse debere Romani pontificis sententiam, hoc est judicium ejus maximi fieri et pluris aestimari quam caeterorum. Idque ut recte observat Petrus de Marca, quia primam sedem tenet; at inde velle inferre ipsum primam ratione temporis debere ferre sententiam non minus absurdum est, ac si quis ex eo, quod praeses supremi senatus primum inter judices locum obtinet, vellet concludere primam in reos ab ipso ferri sententiam debere etiam ante judices inferiores.

Exemplum porro Nestorii opinionem Marcae non confirmat; nec enim Coelestinus ad se traxit primam cognitionem causae Nestorii, sed ipse Nestorius et Cyrillus causam hanc ad Coelestinum detulerunt: is autem una cum synodo Romae celebrata, cum ex quaternionibus Nestorii ad se missis intellexisset illum ab Alexandrinae et Romanae, imo et et universalis ecclesiae fide dissentire, scripsit tum ad Cyrillum Alexandrinum, tum ad Joannem Antiochenum eum ni intra decem dies ab ejus decreti notitia numerandos revocaret errorem, et profiteretur se idem sentire cum Romana, Alexandrina et universali ecclesia, ab universalis ecclesiae communione ejiciendum esse. Coelestini sententiam sequutus est Cyrillus cum suis Alexandrinis, et Nestorium a communione sua semovit. At Joannes et alii orientales ipsum defenderunt. Hinc natum dissidium, ad quod componendum synodus Ephesina convocata est, quae Nestorium deposuit. Nam ille hucusque sedem retinuerat. Ex his discimus, Romanum pontificem non ad se traxisse primam cognitionem causae Nestorii, sed hanc illi ultro delatam, nec eam supremo judicio ab illo definitam, sed tantum Nestorium, quoniam a fide ecclesiae suae, necnon Alexandrinae, ac ut putabat universalis ecclesiae aliena docebat declarasse excommunicandum, quod ipsum praestiterant ante Coelestinum Archimandritae Constantinopolitani, et alii multi etiam laici, qui ab ejus communione ante Coelestini sententiam recesserant. Verum tandem e diverticulo redeamus in viam: post Acacii damnationem per aliquot annos ecclesiae orientales a Romana communione separatae sunt, donec Justinus imperator anno 510. pro bono pacis jussit, ut episcopi orientis libellum ab Hormisda confectum probarent, et ea lege pax inter ecclesias sancita est. Verum hanc turbaverunt nonnulli motus ab acephalis, qui Eutychianorum erant reliquiae concitati. Inter hos insignis erat Anthimus Trapezuntius, qui propria sede relicta Constantinopolitanam contra canones invasit, utque se fidem sanam tenere persuaderet, imperatori rationem ejus quaerenti generatim respondit se facturum, *quaecumque magnae sedis apostolicae antistes juberet*, et ad patriarchas scripsit se sequuturum per omnia sedem apostolicam: ita cum causam suam Romani epi-

scopi

ſcopi judicio Anthimus ultro ſubjeciſſet, venit Conſtantinopolim Agapetus, apud quem monachi accuſarunt Anthimum, cujus ordinationem vitioſam eſſe cernens Agapetus, ſtatim eum Conſtantinopolitana ſede ejecit, ſuffragante et adjuvante imperatore, et in ejus locum ordinavit Mennam. Illa autem ordinatio non magis oſtendit jus fuiſſe Romanis pontificibus ordinandi, aut dejiciendi Conſtantinopolitani epiſcopi, quam ordinatio Chryſoſtomi a Theophilo et Anatolii a Dioſcoro probet jus eſſe Alexandrino ordinandi Conſtantinopolitani epiſcopi, aut ſimiliter ordinatio Maximi ab Anatolio, et Calendionis ab Acacio probet jus eſſe Conſtantinopolitano ordinandi Antiocheni, haec enim ſunt extra ordinem geſta ab Agapeto ad preces orientalium. Verum adverſarii Anthimi non contenti illum de ſede Conſtantinopolitana deturbaſſe, libellos accuſationum obtulerunt, ut non modo e ſede Conſtantinopolitana, ſed et e Trapezuntina, ac omni honore epiſcopali, imo et communione privaretur. Huic licet judicium fugienti, et in errore permanenti poenitentiae tempus dedit Agapetus, qui paulo poſt e vivis abiit. Poſt ejus mortem ſynodus Conſtantinopolitana, cui praefuit Mennas, definitivam in Anthimum ſententiam tulit, in eadem ſynodo Severus, Petrus et Zoaras damnati ſunt, judiciumque iſtius ſynodi in alia ſynodo Hieroſolymitana ab epiſcopis orientis probatum. Haec omnia geſta ſunt poſt mortem Agapeti, cum nullus eſſet Romanus pontifex electus. Ex iis perſpicere eſt, primo Agapetum cauſam Anthimi judicaſſe, ut judicem ab ipſo reo electum et poſtulatum. Secundo, Agapetum omnia haec egiſſe ex imperatoris mandato, conſenſu orientalium. Tertio definitivam in Anthimum ſententiam prolatam fuiſſe non ab ipſo Agapeto, ſed a Menna et ſynodo orientali vacante ſede apoſtolica. Quarto, in Severum Petrum et alios eandem ſententiam eſſe latam, quae res oſtendit falli Marcam, quum ait, cauſas fidei ſine pontificis Romani autoritate judicari non poſſe.

Quantum autem ab iſta opinione alieni fuerint orientales, manifeſte docet Conſtantinopolitana ſecunda ſynodus, quae non modo abſente, ſed et reclamante ac renuente, imo et contrarium decernente pontifice Vigilio tria capitula damnavit.

Poſt haec Monothelitarum dogma emerſit; hoc primum Sophronius Hieroſolymitanus in concilio damnavit, tantumque abfuit, ut Honorius Romanus pontifex primus in haereticos inſurgeret, quin e contra illorum ad minimum patronus extitit. In occidentem per Pyrrhum, qui illuc relegatus fuerat, doctrina monothelitarum diſſeminata; quae res Theodorum ac poſtea Martinum Romanum epiſcopum ad extinguendam illam haereſim excitavit. Hic non ſolus, ſed in concilio plurimorum epiſcoporum cauſam univerſam diſcuſſit, et Monothelitarum dogma reprobavit: cauſa tamen non eſt finita ante judicium ſynodi univerſalis Conſtantinopolitanae, ubi omnia de integro tractata ſunt.

Denique Ignatius patriarcha Constantinopolitanus a Photio ejectus, et in synodo damnatus non provocavit ad pontificem Romanum, sed ipse Photius, ut firmius haberetur judicium in Ignatium latum, synodum majorem celebravit, obtinuitque legatos a Nicolao primo pontifice Romano, qui damnationi Ignatii consenserunt. Hunc illorum consensum rescidit postea Nicolaus, et Photium a communione sua ejecit. Permansit tamen ille in throno, donec Basilius imperator post mortem Michaelis Ignatium revocavit, qui Romani episcopi judicio non contentus, petiit ab imperatore, ut synodum oecumenicam convocaret. Ex his, ut puto, demonstratur Graecos usque ad Photii tempora res ecclesiasticas in synodis suis tractasse, nec supremum habuisse Romani pontificis judicium etiam in rebus fidei.

Quod autem attinet ad judicia in episcopos, aut clericos in his partibus speciatim lata paucorum nunc memoria superest. Verum intelligere datur illa omnia finita prorsus et terminata fuisse in Graecia, nec datum adpellationi locum, ex eo, quod neminem fere video, qui per haec tempora dejectus in synodis Graecorum ad Romanum pontificem provocarit, et ab eo fuerit restitutus, quamvis haud dubium sit, quin plurimi fuerint ibi vel ab episcopis, vel a synodis dejecti. Dicendum est igitur, apud Graecos nulli adpellationi ad Romanum episcopum locum fuisse.

## §. Ultimus.

*Nonnulla judiciorum ecclesiasticorum in occidente exempla recentiora cursim perstringuntur.*

At in occidente post quintum ecclesiae seculum adpellationum ad Romanum pontificem usus in caussis episcoporum invaluit: nonnulla tamen extant exempla adpellationum ejusmodi vel rejectarum, vel certe non multo in pretio habitarum. Sic Paulus archiepiscopus Cretae Joannem episcopum Lappensem a suo ad Romani episcopi judicium provocantem dimittere noluit, et adpellationem ejus inconvenientem esse judicavit; docet id epistola Vitaliani Romani episcopi ad hunc Paulum, in qua reprehendit *eum, quod non solum noluisset absolvere*; hoc est, mittere Joannem Lappensem ad principis apostolorum limina, sed quod magis ei id quaerenti respondisset, quia *non competenter quaeris.*

In Gallia saepe saepius adpellationes ad Romanum pontificem non magni habitae sunt: sic Contumeliosus Reiensis a Caesareo Arelatensi damnatus, quum provocasset ad pontificem adpellatione pendente episcopatu spoliatus et damnationis

tionis ſententia exſequutioni mandata : quod quidem Agapetus indigne tulit, putavitque per iſtud praejudicium inferri adpellationi, *quia*, inquit, *ſi in exſequutionem mittitur prima ſententia, ſecunda non habet cognitio, quod requirat.*

In concilio Lugdunenſi anni 567. Salonius Ebredunenſis et Sagittarius Vapincenſis dejecti regem adierunt, et ab eo licentiam impetrarunt eundi ad urbem Romam illuc a judicio epiſcoporum provocantes. Verum hanc adpellationem parvi facientes Gallicani nullos Romam miſerunt, qui reos accuſarent aut convincerent, quum igitur damnati dixiſſent, ſe injuſte dejectos, a Joanne III. litteras obtinent ad regem, in quibus eos locis ſuis reſtitui jubebat. *Quod rex*, inquit Gregorius, *ſine mora caſtigatis prius illis verbis multis implevit.* At Gallicani epiſcopi non eodem modo judicium Romani epiſcopi reveriti ſunt, quin imo Victorem epiſcopum illorum prius accuſatorem a communione ſuſpenderunt, quod cum eis in gratiam et communionem rediiſſet, illi tamen ſedem ſuam retinuerunt autoritate et gratia regis, qui facilior erat, donec in congregata apud Cabilonum ſynodo iterata eſt illa accuſatio, objecta illis vetera crimina, et non ſolum de adulteriis, verum etiam de homicidiis accuſati ſunt, *ſed haec per poenitentiam purgari poſſe cenſentes epiſcopi, illud eſt additum, quod eſſent rei majeſtatis et patriae proditores, qua de cauſa ab epiſcopatu diſcincti in baſilicam ſancti Marcelli ſub cuſtodia detruduntur, ex qua per fugam elapſi diſceſſerunt per diverſa vagantes, donec in civitatibus eorum alii ſubrogati ſunt.*

Eodem ſaeculo Promotus presbyter et Praetextatus Rothomagenſis in ſynodo Pariſienſi, Aegydius Metenſis a Rhemenſi, Deſiderius Viennenſis in Cabilonenſi etiam inconſulto Romano epiſcopo dejecti ad eum minime provocaverunt, ſtatimque ſynodorum ſententia in eos exſequutioni mandata, quod argumento eſt, nondum ſolemnem fuiſſe Gallorum morem adpellandi ad Romanum pontificem.

Saeculo item nono nonnulla occurrunt adpellationum neglectarum exempla; primum eſt in cauſa Aldrici Cenomanenſis, qui adpellato licet pontifice dejectus eſt nulla adpellationis eius ratione habita, ut conſtat ex epiſtola 1 Gregorii IV., in qua queritur, adpellationem ejus a Gallis flocci fieri. *Liceat*, inquit, *illi poſt auditionem primatus dioeceſeos, ſi neceſſe fuerit nos adpellare et noſtra autoritate, aut ante nos, aut ante legatos noſtros ex latere miſſos juxta patrum* (ſcilicet Sardicenſium) *decreta ſuas exercere aut ferre actiones, nulluſque illum ante haec judicet aut judicare praeſumat . . . . nec quiſquam frivolus aut contentioſus, ſive contumax haec irrationabiliter praecipere contendat cum et auctoritate canonum et praedeceſſorum noſtrorum decretis ſancitum ſit, ut epiſcopus accuſatus ſi voluerit, adpellet Romanum pontificem*, et poſtea, *maneat memoratus Aldricus hac apoſtolica autoritate, uſque ad praeſentiam ſedis apoſtolicae ſemper epiſcopus . . .*

*nec, antequam huc veniat, ſuccumbat judicio . . . praedictae apoſtolicae ſanctae ſedis, ſi voluerit et neceſſe fuerit adpellet antiſtitem.* Ex his diſcere eſt Gallicanos tum temporis epiſcopos nullam habuiſſe adpellationum ad Romanum pontificem rationem, et ea non obſtante ſententiam in provincia latam exſequutioni mandari voluiſſe, ideoque a Gregorio IV. increpatos fuiſſe.

Secundum exemplum eſt in cauſa Rothadi Sueſſionenſis, quem Gallicani epiſcopi provocantem ad Romanam ſedem nulla adpellationis ratione habita de ſede dejecerunt, et in monaſterium retruſerunt alio epiſcopo ejus in locum ordinato: id aegerrime tulit Nicolaus pontifex, ſic ad eos ſcribens epiſt. 32. *Ignoraſſe autem, fraternitatem veſtram non patimur animum noſtrum non mediocriter laeſum eo, quod ſecundum geſtorum tenorem et veſtrarum ſuggeſtionum, quas ad ſedem apoſtolicam direxiſtis cognitionem adpellantem eumdem Rothadum apoſtolicam ſedem depoſueritis, ac in monaſterio detruſeritis, quod non niſi in contemptum beati Petri, cujus judicium expetivit, et in contumeliam ſacrorum canonum et eccleſiaſticarum traditionum praeſumptum, ac temere admiſſum minime dubitatur.* Allegat deinde Sardicenſes canones. At haec porro Galli reponebant, *adpellationes ejus fuiſſe excuſationes.* Addebant eum poſt adpellationem vocem mutaſſe et concilium epiſcoporum expetiiſſe, *ab electis autem judicibus adpellari non poſſe.* Hoc praecipue urget Hincmarus in epiſtola, quam ad Nicolaum de Rothadi negotio miſit. Cum enim tum non liceret Gallis omnino inficiari, quin ab epiſcoporum judicio ad ſedem apoſtolicam adpellari poſſet, rationem hanc adinvenerunt adpellationum ejuſmodi impediendarum, renovantes Africanae ſynodi ſtatutum *ab electis judicibus adpellare non licet.* Hac igitur utentes regula illorum, qui ſteterant in judicio cauſamque ſuam ultro illic egerant, quaſi judices elegiſſent, adpellationes nihili faciebant. Porro licet Rothadus poſtea ſit reſtitutus, non tamen a ſententia ſua receſſere Gallicani epiſcopi, ut docet Hincmarus in capit. 5. opuſculi 55. capit., namque Nicolaus judicium ſynodi non irritavit, ſed veniam petentem Rothadum ſuſcepit, eumque pro bono pacis reſtituere Galli, cum praeſertim jam mortuus foret is, qui in locum ejus dejecti fuerat ordinatus.

Tertium exemplum eſt Hincmari Laudunenſis, quem ad ſedem apoſtolicam, ſaepius licet adpellantem epiſcopi Gallicani dejecerunt, primum in concilio apud Vermeriam, deinde in Attiniaco, ac demum in Duziacendi, et depoſitionis ſententia exſequutioni mandata eſt reclamante licet Hadriano II. pontifice. Porro Hincmarus et alii Gallicani antiſtites tum temporis adpellationes non omnino rejiciebant; ſed tam ſtrictis limitibus eas cohibebant, ut nihil ferme reliquum eſſet Romano pontifici.

Primo enim negabant adpellari poſſe ante judicium latum, et omnes hujuſmodi adpellationes, ut fruſtratorias rejiciebant. Secundo, adpellationes Romae judi-

judicari non poſſe adſerebant, ſed tantum in provincia. Tertio, contendebant priores judices ſedere debere in ſecundo judicio. Quarto, cenſebant locum ſecundo judicio dari non oportere a Romano pontifice, niſi quando veriſimillimum erat damnatum eſſe innocentem, non autem quando quis aut confeſſus, aut manifeſte convictus erat. Quinto, illum, qui adpellaverat pendente adpellatione pro depoſito ac damnato habebant: uno verbo non aliud jus concedebant Romano pontifici, quam quod Sardicenſibus canonibus continetur, ut a nobis expoſiti ſunt ſupra, quod quidem proprie non eſt adpellationis admittendae, ſed tantum reviſionis concedendae. Illud inſuper addentes ex Africanis canonibus ab electis judicibus, vel ab iis, quos primas dederit ex conſenſu partium adpellari non poſſe. Haec conſtant ex epiſtolis Caroli Calvi ad Hadrianum II., et Joannem VIII. ab Hincmaro conſcriptis, nec non ex reſcripto concilii Duziacenſis ad eumdem Hadrianum, quae noviſſime edidit Gerbaſius ad finem operis ſui nunquam non ſatis laudandi de majoribus epiſcoporum cauſis, quem de caeteris ſynodorum provincialium judiciis conſulere poteris, nos ea non attingimus, quia ad adpellationes, de quibus hic praecipue agimus, non pertinent. Caeterum non omnia judiciorum eccleſiaſticorum exempla retulimus, quod infinitum fuiſſet, ſed tantum praecipua, ſed nec iſta fuſe expoſuimus, quod alienum erat a propoſito, verum ea tantum, quae ad propoſitum noſtrum faciebant, obſervavimus, quia haec et alia fuſius narrare hiſtoricorum eſt.

# EPILOGUS.

Antequam huic diſſertationi finem imponamus, ea, quae a nobis huc uſque probata ſunt, breviter reſumere juvat. Primum igitur docuimus jure antiquiſſimo ſummam poteſtatem judicandi de epiſcopis non ſecus, ac de presbyteris ad ſynodum provinciae pertinuiſſe. Secundo, oſtendimus canonibus Sardicenſibus non eſſe conceſſum ſummo pontifici jus adpellationis admittendae, ſed tantum reviſionis decernendae. Tertio, docuimus jus canonibus Sardicenſibus ſtatutum nunquam in oriente, ac ſero in occidente fuiſſe receptum. Quarto, probavimus quatuor primis eccleſiae ſaeculis nullum propriae dictae adpellationis exemplum reperiri. Quinto, demonſtravimus quinto eccleſiae ſaeculo de jure adpellationum certatum eſſe cum Romanis pontificibus. Sexto, advertimus poſterioribus eccleſiae ſaeculis nulla ferme extare adpellationum ex oriente exempla, et in occidente fuiſſe nonnullos, qui eas non probarent, vel mirum in modum coercerent. Obſervavimus controverſias fidei primum judicatas, ubi naſcebantur, quod ſi de iſto judicio eccleſiae ſecum invicem diſſentirent, ultimum ac ſupremum judicium fuiſſe penes eccleſiam et ſynodum univerſalem.

Caete-

Caeterum licet ea fuerit ecclesiae ordinaria disciplina, negare tamen nolim, quin extent nonnulla exempla, quibus probari videtur, hanc nonnunquam observatam minime fuisse. Verum primo juri et consuetudini ordinariae standum est, non exemplis quibusdam hinc et inde petitis.

Secundo, observandum est, id a natura insitum esse omnibus hominibus, ut, quum iniquius secum actum esse putant, ad eos confugiant, qui aliquam autoritatem habent, et apud quos aliquam gratiam sperare possunt : hinc videmus multos a synodis damnatos, non solum ad pontificem Romanum, sed nonnunquam ad imperatores, aliquando ad alias sedes, et saepius ad majores synodos confugisse.

Tertio, eadem de causa videre est homines in sua provincia damnatos ab aliis synodis purgatos fuisse, quum praesertim accusatores ipsi, aut judices posterius istud judicium non recusabant.

Quarto, innumeris licet canonibus esset vetitum, ne quis excommunicatum in communionem susciperet; attamen ubi perspicuum erat, aliquem innocentem per vim, vel per gratiam, aut omissa legitima judicandi forma damnatum esse, poterat ab aliis episcopis in communionem suscipi, imo et restitui.

Quinto denique, cum omnes episcopi unum ac solidum habeant episcopatum, ad singulos eorum spectat laboranti ecclesiae in gravi necessitate succurrere in quavis mundi parte. Tunc enim omnes episcopi sunt quodammodo fidei et canonum vindices, quando vident periculum esse, ne aut fides detrimentum capiat, aut leges ecclesiasticae violentur, nec debent stare segnes et otiosi, sed omnibus modis laborare eos oportet, ut fides in tuto sit, utque canones observentur. Hujus sententiae autor est Cyprianus, qui multis in occasionibus eam sequutus est. Praesertim vero, quum Basilidem et Martialem Hispanos sedibus suis restituendos non esse judicavit, aut quum Martianum Arelatensem deponendum esse scripsit ad Stephanum. Similiter Dionysius Alexandrinus et Firmilianus Capadox ad Paulum Antiochenum damnandum concurrerunt; et his antiquior Iraeneus Gallus Victorem Romanum reprehendit de excommunicatione in Asianos lata, suumque judicium inter ecclesias celeberrimas interposuit. Post haec Gallicani episcopi de Afris judicium tulerunt, primum in synodo Romana, deinde in Arelatensi. In Arii Alexandrini causa, Osius Cordubensis judex et arbiter sedet in synodo Alexandrina. Athanasius in Tyria ab orientalibus damnatus, ab occidentalibus in Sardicensi absolutus est. Photinus ab orientalibus aeque ac ab occidentalibus proscriptus. Chrysostomus in consilio constantinopolitano Asiaticorum episcoporum nihil ad se pertinentium causam tractavit: idem laboranti Ephesinae ecclesiae succurrit et ordinato ibi episcopo ecclesias Asiae reformavit; unde dictus est non suam tantum, sed et aliorum universas ecclesias curasse. Eusebius Samosatenus grassante Valentis persequutione totius orientis curam gessit, et ubique episcopos clanculum ordinavit. Cyrillus Alexandrinus in Nestorium insurrexit. Idem Joannem Antiochenum damnavit, et vicissim a Joanne damnatus est. Priscilianus et Instantius Hispani episcopi in synodo Burdigalensi exautorati sunt. Pelagius Britannus et Caelestius Asiae presbyter ab Afris damnati.

nati. Inter Paulinum et Meletium diffidentes Capuensis synodus judicavit. Anatolius Photium Tyri episcopum communione ecclesiastica privavit. Petrum Mongum Alexandrinum praesulem damnavit Acacius Constantinopolitanus. Praeterea multa alia exempla, quae infinitum esset recensere. Unum addo Ramanam ecclesiam minime motam invidia fuisse, quod alii episcopi ecclesiis omnibus invigilarent, imo eos ad id faciendum invitasse. Docet id clerus Romanus scribens ad Cyprianum de Privato Lambesitano: *omnes enim*, inquit, *nos decet pro corpore totius ecclesiae, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excubare.* Et Coelestinus in epistola ad synodum Ephesinam: *Haec ad omnes*, inquit, *in communi domini sacerdotes mandatae praedicationis cura pervenit, haereditario in hanc sollicitudinem jure constringimur, quicumque per diversa terrarum loca apostolorum vice nomen domini praedicamus, dum illis dicitur, ite docete omnes gentes, advertere debet vestra fraternitas, quia accepimus generale mandatum, et omnes id nos agere voluit, quibus in commune mandavit officium, necesse est, ut competenter nostros sequamur autores.* Alia plura in hanc rem pontificum Romanorum dicta praetermitto.

Caeterum etsi ad omnes episcopos totius ecclesiae cura quodammodo pertineat, licet omnes teneantur laboranti ecclesiae succurrere; agnoscendum tamen est id praestanti quadam ratione primae sedis episcopo competere. Nam si in qualibet societate, qui in ea princeps est, maxime tenetur invigilare, ne quid illa detrimenti capiat. Quis aequus rerum arbiter negare possit, quin prae caeteris ad Romanum episcopum, qui primae ac maximae sedi praeest, pertineat, in illud sedulo incumbere, ut ab omnibus omnino christianis fides illibata custodiatur, utque canones ubique observentur, hoc sensu intelligendum videtur illud Gregorii, cunctos christianos, ubi peccant, sedis apostolicae correctioni subjectos esse, hoc ego Romani episcopi privilegium non secus ac ejus primatum constanter teneo, et si quid adversus illud mihi in istis dissertationibus exciderit, quod tamen factum esse non arbitror, illud pro non dicto haberi volo, et si quis ostenderit, paratus sum emendare.

---

# DE
# ANTIQVA ECCLESIAE
# DISCIPLINA
## DISSERTATIONES HISTORICAE.

## DISSERTATIO III.

*De antiqua infligendae excommunicationis ratione.*

### PRAELOQVIUM.

Nulla eſt hominum ſocietas, cui jus non ſit, et poteſtas eorum expellendorum, qui leges ſocietatis infringunt, vel ejus bono adverſentur. Quemadmodum enim in corpore humano membra putrida ſunt reſecanda, ne totum corpus inficiant, aut ſicut in gregibus morbidae oves a ſanis ſecernendae ſunt, ne per totum ovile morbus graſſetur; ita etiam in hominum ſocietatibus neceſſe eſt, eos, qui ſocietati peſſimis factis, vel exemplis obſunt expelli, tum ne ſocietatem perturbent, tum ne caeteri in eamdem trahantur perverſitatem. Id vero, ſi qua in ſocietate ſit neceſſarium, maxime requiritur in eccleſia, cujus finis eſt rectam fidem et bonos mores in hominum animis conſervare, ut beatitudinem aeternam conſequi poſſint. Nam ſi non poſſet eccleſia homines prava facientes aut docentes a ſua ſocietate removere, brevi tempore, quam plurimi eorum exemplo in eamdem traherentur impietatem. Corrumpunt enim bonos mores tum colloquia, tum exempla prava. Non eſt ergo denegandum eccleſiae illud jus, quod omnibus ſocietatibus competit, ut poſſit homines ſocietate ſua indignos, quantum in ſe eſt, ab ea removere.

vere. Hujusmodi porro expulsio dicitur excommunicatio, cujus saepe fit in sacris litteris mentio. Et primum quidem Christus Matthaei 18., hoc telo in pertinaces utendum esse docet: *Si peccaverit*, inquit, *in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium stet omne verbum, quod si non audierit eos, dic ecclesiae: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, etc.* Quibus verbis Christus docet, eos, qui in peccatis suis pertinaces fuerint, quique nec privati alicujus, nec totius ecclesiae correptione emendati fuerint, a communione alienos esse debere. Id enim significant haec verba, *sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Alludit quippe Christus ad consuetudinem judaeorum, qui ab ethnicorum et publicanorum consortio abhorrebant, ut patet act. 10. v. 28., et Galat. 2. v. 12., nec non ex eo, quod Christum redarguunt judaei, quod cum peccatoribus et publicanis versaretur. Itaque cum ait, eum, qui ecclesiae correptionem non audit, habendum esse pro ethnico et publicano, nihil aliud sibi vult Christus, quam eum esse a consortio et communione separandum nec habendum amplius loco fratris. Ad id vero claves ecclesiae a Christo datas pertinere, et istarum hoc esse officium, ut correptos, si emendare se nolint, a communione ecclesiae expellant, ex sequentibus verbis colligitur: *Amen, amen dico vobis, quaecumque allegaveritis super terram, erunt ligata et in caelis.* Itaque apostoli clavibus hisce utentes, eos, qui vel flagitiose viverent, vel prava sentirent ab ecclesia expulerunt. Constat ex incestuoso Corinthio, quem Paulus jubet ab ecclesiae coetu arceri, Corinthios graviter increpans, quod hominem hujus criminis reum in communione tolerarent, generatimque pronuntiat eos omnes, qui in similia flagitia prolapsi fuerint, arcendos esse ab ecclesiae communione. Idem circa eos, qui fidem Christi aut disciplinam ecclesiae pervertebant, faciendum esse docet epist. ad Thessal. 2. c. 3. *Denuntiamus*, inquit, *vobis, ut subtrahatis vos ab omni fratre inambulante inordinate et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis:* et ad Timot. cap. 1. *Quam* (bonam conscientiam) *quidam repellentes circa fidem naufragaverunt, e quibus est Hymenaeus, Philetus et Alexander, quos tradidi satanae, ut discant non blasphemare.* Tradere autem satanae, licet alii aliter interpretentur, nihil aliud videtur esse, quam a fidelium conventu expellere, ut constat ex capite quinto epistolae primae ad Corinthios. Denique idem Paulus epistola ad Titum capite ultimo haereticum hominem post unam et alteram correptionem devitandum esse docet. Quod rigidius exponit Joannes scribens in epist. 2. v. 10. *Omnis, qui recedit et non permanet in doctrina christi, deum non habet, qui permanet in doctrina hic et patrem et filium habet; si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nec ave ei dixeritis, qui enim dicit ei ave, communicat ejus operibus malignis.* Ex quibus constat apostolorum tempore excommunicationem in usu fuisse, et ab iis commendatam adversus eos, qui doctrinam Christi penitus evertebant, aut gravium criminum rei erant.

Post apostolos eamdem disciplinam semper in ecclesia viguisse res est extra omnem controversiam, observandum solummodo est, duplicem fuisse olim excommunicationem pro duplici reorum, in quos ferebatur, ratione: una etenim erat in eos, qui vel per convictionem, vel per spontaneam confessionem criminis alicujus comperti de eo dolentes ac gementes a communione removebantur, tam ad medelam, quam ad exemplum. Altera vero excommunicatio ferebatur in rebelles, qui vel in suo errore pertinaces haerebant, vel crimen suum agnoscere et plangere detrectabant. Utraque excommunicatio ex sacris litteris colligitur, et utraque apud antiquos in usu fuit. Prior ab Augustino dicitur medicinalis, posterior mortalis: *Nos vero*, inquit in lib. 50. Hom. hom. ult., *quemquam a communione prohibere non possumus, quamvis haec prohibitio nondum mortalis sit, sed medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo, sive saeculari, sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum.* Medicinalem excommunicationem alibi sic explicat nomine poenitentiae ep. 108. *Agunt etiam homines poenitentiam, si post baptismum ita peccaverint, ut excommunicari, et postea reconciliari mereantur.* Idem in lib. post collat. contra Donatistas haec habet, huc etiam pertinentia: *Neque enim a populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem poenitentiae locum redigimus.* Hujus excommunicationis in sacris litteris extat exemplum sane gravissimum incestuosi scilicet Corinthii, ejusque fit passim mentio tam in canonibus, quam in scriptoribus ecclesiasticis, quorum testimonia proferre, hic foret inutile. Eccui enim nunc ignotum est poenitentes olim non solum communione corporis Christi, sed etiam ecclesiae communione orbatos fuisse et a precibus ac conventibus communibus segregatos? Sed de hac excommunicatione non agimus; verum de illa, quae mortalis ab Augustino dicitur, ferturque in reos pertinaces et rebelles, qui ad meliorem frugem redire nolunt: de qua, ut tractetur ordine, inquirendum primo, a quibus et quomodo inferretur. Secundo, in quos et propter quid ferretur. Tertio, quinam ejus essent effectus.

CAPUT

# CAPUT I.

## *A quibus et quomodo inferretur excommunicatio.*

Excommunicatio, ut diximus, expulsio est e fidelium conventu et societate, quae fit vi clavium a Christo ecclesiae traditarum. Ecclesiae autem nomine licet episcopi, et presbyteri praecipue intelligantur, optime tamen dici potest claves ecclesiae universitati, ut loquitur Augustinus, datas esse, quae scilicet per ejus ministros exerceantur. Unde licet nulli praeterquam episcopi et presbyteri potestatem exercendi claves habeant, ea tamen in universa residet ecclesia, quo nomine in sacris litteris non sacerdotes soli, sed universus fidelium coetus intelligitur. Verum licet ecclesia hoc sensu claves habeat, non tamen omnes fideles iis uti possunt, sed solis sacerdotibus hoc est reservatum, unde etiam claves solis sacerdotibus datae recte dici possent; quia illorum tantum est iis uti; veramtamen haud dubium esse debet, quin primo et praecipue toti ecclesiae ligandi ac solvendi potestas sit data, a qua in ejus ministros derivatur. Sic quamvis in republica soli magistratus et cives, jus vitae et mortis, belli ac pacis habeant, ea tamen potestas in republica ipsa tamquam in fonte et radice residet, idem servata proportione dicendum in ecclesia. Atque hinc forte primis ecclesiae saeculis non soli episcopi, sed cum eis presbyteri, accedente etiam nonnunquam laicorum consensu excommunicationis judicium ferebant in noxios, istaque disciplina apostolorum tempore viguit, et ab eis commendata est. Nam Paulus non dicit Corinthium incestuosum ab episcopo, aut presbytero excommunicandum esse, nec ipse tum autoritate sua solus excommunicat, sed jubet id ab universa ecclesia fieri: *Ego quidem*, inquit, *absens corpore, praesens autem spiritu jam judicavi, ut praesens eum, qui sic operatus est in nomine Domini Jesu Christi congregatis vobis et meo spiritu cum virtute Domini Jesu Christi tradere hujusmodi hominem satanae in interitum carnis. . . nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit; expurgate vetus fermentum, ut sitis nova consperSio.* Idem 1. ad Timoth. 3. omnibus fratribus consulit, ut subtrahant se ab iis, qui ambulabant inordinate, et Joannes in epistola sua foeminam, et natos ejus privatos monet, ut haereticorum communionem fugiant.

Post apostolos eadem disciplina aliquamdiu fuit in usu, tunc enim communi presbyterorum judicio fidelium omnium consensu accedente rei expellebantur a communione; testis est Tertullianus, qui in apologetico describens disciplinam christianorum ait in eorum conventibus communibus, ubi scilicet omnes aderant judicium ferri in noxios. *Nam*, inquit, *et judicatur ibi magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, summumque futuri judicii divini praejudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis et conventus, et omnis sancti commercii relegetur.*

Extant quoque antiquae hujus disciplinae vestigia in epistolis Cypriani, in quibus cernimus plebis aliquando consensum adhiberi ad excommunicandos aut recipiendos lapsos. *Ad id vero*, inquit Cyprianus epist. 57., *quod scripserunt mihi compresbyteri nostri rescribere nihil potui, quando a primordio episcopatus mei statuerim, nihil sine consilio vestro et sine consensu plebis mea privatim sententia gerere.* Et presbyteri Romani epist. 31. ad Cyprianum plebis quoque adhibendum in causa lapsorum judicium testantur. *Quamquam*, inquiunt, *nobis in tam ingenti negotio placeat, quod et tu ipse tractasti prius ecclesiae pacem sustinendam, deinde si collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta lapsorum tractare rationem.* Et in ipsa synodo Carthaginensi ea de re habita convenisse dicuntur episcopi plurimi cum presbyteris et diaconis praesente etiam plebis maxima parte, ex quibus intelligitur tam Romanae, quam Carthaginensis ecclesiae morem fuisse, ut non ejicerentur, aut reciperentur quiquam nisi accedente plebis consensu. Ipse etiam Cyprianus epist. 9. eos presbyteros, qui temere lapsos ad communionem admittebant, non est ausus penitus excommunicare, sed causam eorum reservavit totius ecclesiae judicio: *Utar*, inquit, *ea admonitione, qua me, uti dominus jubet, ut interim prohibeantur offerre, acturi et apud nos, et apud confessores ipsos, et apud plebem universam causam suam cum domino permittente in sinum matris ecclesiae colligi coeperimus.*

Verum licet, uti diximus, primis illis ecclesiae saeculis plebis in excommunicatione ferenda consensus adhiberetur, postea tamen usus invaluit, ut episcopus et clerus soli ac sine concilio plebis excommunicationis sententiam ferrent. Ita tamen, ut ab eis excommunicatus recursum haberet ad synodum provinciae; in qua causa ejus iterum excutiebatur.

Sed ut haec planiora fiant, observandum est primis ecclesiae saeculis episcopum nihil gravioris momenti fecisse, sine consilio cleri sui ac maxime presbyterorum, hinc quotiescumque privatus aliquis sive laicus, sive clericus aliquid dignum excommunicatione fecerat, deferebatur ad judicium ecclesiasticum episcopi et cleri ecclesiae, in qua degebat, a quo si damnatus foret et excommunicatus, non poterat ab aliis episcopis in communionem suscipi, sed recursum habebat ad synodum provinciae, in qua causa ejus examinata vel confirmabatur lata in eum sententia, vel si injusta videretur rescindebatur, et excommunicatus restituebatur. Firma autem manebat synodi provinciae sententia, nec poterat ab alio rescindi, quum praesertim non agebatur de fide. Nam cum de illa erat quaestio, quia res communis in periculum veniebat, caeterae ecclesiae poterant inquirere causam propter quam aliquis ejectus foret, et si comperissent doctrinam orthodoxam a synodo provinciae alicujus esse proscriptam, et propterea tantum aliquem esse damnatum, quod eam doceret, tunc poterant hominis istius, aut potius ejus doctrinae patrocinium suscipere, quae res saepe saepius magnas in ecclesia turbas excitavit, ob varias de dogmate aliquo episcoporum et ecclesiarum opiniones. Caeterum isto in casu nullum aliud remedium praesentius est inventum, quam ut ex pluribus orbis partibus episcopi in unum convenientes sententiam ferrent: quo facto, qui synodi universalis et

liberae judicio non obtemperabant, merito ab ecclesiae communione separati et schismatici habebantur.

Multa sunt in hac propositione, quae fuse confirmanda essent, nisi jam abunde a nobis in praecedenti dissertatione forent pertractata, singula tantum breviter resumemus.

Primum est episcopum vix unquam sine clero judicium tulisse. Quippe apud antiquos forum erat ecclesiasticum, in quo episcopus et presbyteri sedebant. Hujus synedrii meminere saepius antiqui. Ignat. epist. ad Magnesios ait episcopum praesidere *loco Dei*, et presbyteros *loco concessus apostolorum*, eosdem presbyteros epist. ad Philadelphienses *concilium episcopi* vocat: similiter presbyteros *praesidentes* adpellat Tertullianus in apologetico: *Praesident*, inquit, *apud nos probati quippe seniores hunc honorem non pretio sed testimonio adepti*; cujus stilum imitatus Cyprianus clerum Romanum cum Cornelio papa praesidentem vocat Epist. 55. et epist. 5. verendum esse ait quibusdam, ne presbyterorum et diaconorum testimonio et judicio condemnati eorum societate priventur. Optatus item Afer fori istius ecclesiastici meminit lib. 7. *Accusatore*, inquit, *silente non licuit Macarium abstinere: scriptum est enim ante agnitam causam neminem esse damnandum*, *dicite*, *quis eum accusavit et auditus non est*, *dicite Macarium confessum esse culpam et nostram siluisse sententiam*, *sumus enim qualescumque judices in ecclesia.* Concilii Carthaginensis 4. c. 23. diserte id sancitur: *Episcopus nullius causam audiat absque praesentia suorum clericorum*, *alioquin irrita erit sententia episcopi*, *nisi clericorum praesentia confirmetur.* Concilium Eliberitanum cap. 74. *Falsus testis prout crimen est abstinebitur*, *si autem non probaverit conventui clericorum*, *placuit per quinquennium abstineri.* August. Homil. 56. de poenitentia, ejusdem Synedrii meminit, cum ait, *nos vero quemquam a communione prohibere minime possumus. . . . nisi aut sponte confessum*, *aut in aliquo saeculari sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum.* De eodem presbyterorum cum episcopo consessu saepe fit mentio in constitutionibus apostolicis, eaque consuetudo diu permansit in ecclesia, ut constat ex capitulis Egberti Eboracensis, et ex relatis a Burchardo canonibus. Extat autem memoria plurium judiciorum ab episcopo et clero latorum in reos: sic Marcion a clericis Romanis repulsus est, cum fuisset a patre episcopo ecclesia ejectus, Noetus ab Ephesinis presbyteris est damnatus; Arius ab Alexandro episcopo Alexandriae hujusque urbis clero est damnatus et ejectus a communione; Jovinianus a Siricio et universo clero Romano proscriptus est, sed quid in his moror, cum apud omnes eruditos constet episcopum olim nihil quidquam magni momenti sine presbyterio egisse aut judicasse, sicut nec metropolitanum absque synodo provinciae. Quin etiam in conciliis provinciarum sedisse legimus presbyteros, et cum episcopis judicasse, multo ergo magis in synodis privatis, cum episcopo sedebant et judicabant.

Secundo loco in propositione nostra attendendum est, laicum vel clericum peccantem ad proprii episcopi tribunal deferri oportere; apud alienum vero accusari

fari non posse, etiamsi superior sit puta metropolitanus aut patriarcha. Constat id ex solemni regula ab antiquis nisi, ubi necessitas aliud posceret, studiose observata, ne quis in aliena dioecesi quidquam sine illius dioeceseos episcopi licentia faceret. Nam si non licuit episcopo in aliena ditione quidquam vel minimum facere sine jussu et consensu episcopi hujus loci, quanto magis hoc in casu non licet alieno episcopo laicum aut clericum, alteri episcopo subjectum judicare. Hinc egregie Cyprianus ait, quod licet universis episcopis ecclesia sit a Deo commissa, unusquisque tamen ejus portionem gubernandam acceperit quam regat, actus sui rationem soli Deo redditurus. Ne autem ordo iste perturbaretur, saepe in conciliis statutae sunt poenae in eos, qui in alienas ecclesias haud vocati excurrerent, ibique vel ordinationes facere vel sacra celebrare tentarent. In concilio Antiocheno can. 9. unicuique episcopo suae ecclesiae potestas et ordinationes presbyterorum tribuuntur. Can. 15. vetatur, ne quis episcopus ex una provincia in aliam transeat, nisi venerit accersitus litteris episcoporum et metropolitani, decerniturque: *Ut, si qui nullo vocante ad aliquorum ordinationem et ecclesiasticarum rerum ad se non pertinentium constitutionem inordinate insolenterque processerit, sint quidem irrita, quae ab ipso geruntur, ipse autem suae insolentiae et temere factae aggressionis det poenas e sancta scilicet synodo exinde depositus.* Idem sancitur de episcopis unius provinciae cap. 21. ne scilicet in alienam ecclesiam excurrant, licet ea sit ejusdem provinciae, nisi vocati fuerint litteris episcopi hujus ecclesiae. Idem sancitur canonibus tertio et decimo quinto Sardicensis concilii, necnon canone 7. concilii Constantinopolitani. Certum est ergo laicos aut clericos non potuisse judicari, aut excommunicari ab alienis episcopis, et ne quidem a metropolitano aut patriarcha omisso medio, hoc est, proprio episcopo; nisi forte gravis esset ejus negligentia aut connivientia, tunc enim moneri eum oportebat a metropolitano, et si pertinaciter recusaret noxios punire, tum illi, tum episcopus ipse deferendi erant ad synodum provinciae ibique judicandi.

Tertium propositionis nostrae caput est damnatum laicum aut clericum recursum habuisse ad synodum provinciae, et in ea examinatum fuisse episcopi et cleri judicium, quod certo certius est, et a nobis antea fuse probatum.

Quartum est ratam esse habitam olim synodi provinciae sententiam, nec a quoquam rescindi potuisse, vetitumque fuisse, ne quis a synodo provinciae excommunicatus a quoquam in communionem reciperetur. Hoc autem caput a nobis praecipue in superiori dissertatione adsertum est, hic ea tantum testimonia referemus, quibus speciatim probatur episcopum a synodo provinciae excommunicatum ab aliis in communionem suscipi non posse. Vetus est ea de re canon inter eos, qui dicuntur apostolici his verbis exaratus: *Si quis clericus vel laicus segregatus, vel non recipiendus discedens in altera urbe receptus fuerit, absque litteris commendatitiis, segregetur, et qui recepit, et qui receptus est.* Antiquissimum item hujus rei exemplum habemus in Marcione, qui a patre ob stuprum excommunicatus, quum Romam venisset post mortem Hygini, et a clero Romanae ecclesiae se in communio-

nem

nem admitti postularet, responderunt presbyteri Romani se id facere non posse sine arbitrio et consensu patris ejus. Id deinceps multis conciliorum canonibus est sancitum, Eliberitani c. 53. his verbis: *Placuit cunctis, ut ab eo episcopo accipiat communionem, a quo abstentus in crimine aliquo fuerit, quod si aliquis episcopus praesumpserit eum admittere eo adhuc minime sciente, vel consentiente a quo fuerat communione privatus, sciat se hujusmodi causas inter fratres esse sui status periculo praestaturum.* Arelatensis primi cap. 16. ita statuitur: *De iis, qui pro delicto suo a communione separantur, placuit, ut in quibusque locis fuerint exclusi, eodem loco communionem consequantur, ut nullus episcopus alium episcopum conculcet.* Nicaeni can. 17. statum est: *Ut de iis, qui communione privantur, sive ex clero, sive ex laico ordine ab episcopis uniuscujusque provinciae, servetur haec sententia secundum canonem, qui pronuntiat, ut, qui ab aliquibus abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Deinde additur, ut in synodis provinciae judicium episcopi retractetur, et si confirmatum fuerit excommunicati videantur ab omnibus, qui ab eo sunt ejecti, donec episcoporum coetui visum fuerit humaniorem ferre sententiam. Ante concilium Nicaenum Alexander Alexandrinus pariter conquestus est, Arium a se et concilio suo excommunicatum ab Eusebio, et aliis episcopis fuisse receptum in communionem. *Quod*, inquit, *apostolica regula minime permittit.* Idem confirmatum est in concilio Antiocheno c. 3. et 6, necnon in Sardicensi c. 3. Caesaraugustano 5. et aliis. Hanc quoque regulam a se non secus ac ab aliis episcopis observari debere, agnoscunt Romani episcopi Innocentius I. epist. ad Victricium cap. 6. *Hoc etiam synodus statuit Nicaena*, inquit, *ut abjectum ab altero clericum altera ecclesia non recipiat.* Nicolaus I. epist. 9. *At nos e diverso credimus, quod ecclesia Christi sacros canones, et praecipue Nicaenos non tradat oblivioni, praecipientes videlicet, ut ii, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Idem epist. 31. ad Sylvanectensis synodi episcopos ait Balduinum se in communionem non suscepisse, eo quod nollet *regulas atque sancta decreta corrumpere, quibus vetatur, ne excommunicatus ab uno episcopo ab alio recipiatur.* Idem habet alia occasione epist. 58. Joannes etiam VIII. epist. 48. archiepiscopos Ravennatensem, Mediolanensem et Aquileiensem monet, ne Veronensem episcopum excommunicatum in communionem suscipiant. *Sancti magnique concilii Nicaeni praecepta sequuti, quae jubent regularem epistolam per unamquamque provinciam obtineri, ut ii, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Sed egregia sunt hanc in rem Joannis XX. seu Benedicti IX. verba, de quo quum quereretur Arvernensis episcop, quod Pontium comitem a se excommunicatum suscepisset, respondit se nescienter id fecisse, quod non esset admonitus ab episcopo Arvernensi de istius excommunicatione, seque, si rescivisset, id minime facturum addens isthaec: *Profiteor quippe omnibus consacerdotibus meis ubique terrarum adjutorem me et consolatorem potius esse, quam contradictorem, absit enim schisma a me et coepiscopis meis.* Demum absolutionem ab isto comite fraudulenter acceptam irritam esse declarat. Mitto alios, qui generatim tantum dicunt se obtemperaturos Nicaenis canonibus, ex his autem abunde demonstratum est laicum aut clericum a synodo provinciae excom-

 muni-

municatum ab omnibus episcopis pro excommunicato habendum esse, nec a Romano, aut alio quoquam suscipi debere saltem juxta ordinariam regulam. Aliqua tamen exceptione videtur haec regula indigere, quum aliquis excommunicatur a synodo provinciae propter aliquam doctrinam, quam aliae ecclesiae catholicam arbitrantur, tunc enim non solum is a communione pellitur, sed et caeterae ecclesiae, quae cum eo sentiunt excommunicari videntur. Hinc saepe factum est, ut aliquis propter doctrinam ab episcopo suo synodoque provinciae excommunicatus ab aliis ecclesiis defenderetur. Quo in casu, idem judicium ferendum de excommunicatione hujus privati, ac de excommunicatione mutua ecclesiarum et episcoporum, de qua deinceps agemus.

Ut autem istud excommunicationis genus explicetur, observandum est totius orbis ecclesias communione inter se junctas fuisse, ita, ut ex iis velut una coalesceret ecclesia. Illa porro communio duobus praecipue modis innotescebat. Primo, ex litteris communionis quas ad se invicem scribebant. Secundo, ex benigna susceptione eorum, qui ab externis ecclesiis veniebant, et ex concessa illis communione: nam qui ex una ecclesia in alias communione junctas vel peregrinationis vel alicujus negotii ergo transibant, suscipiebantur et admittebantur ad sacra, si modo litteras commendatitias haberent quibus constaret eos non esse e numero excommunicatorum, ad eamdem enim communionem et consensionem ecclesiarum pertinebat uti modo probatum est, eos, qui ab una ecclesia excommunicati fuerant, ad communionem non admittere.

Hujusmodi porro litterarum, quibus ecclesiae secum invicem communicabant, antiquissimus usus est, solemnisque mos extitit pacem et communionem per literas dare vel auferre. Sic Tertullianus testis est, episcopum Romanum per litteras communionem cum Cataphrygibus iniisse eamque postea revocasse. Sic Cyprianus et cum eo Africani episcopi causa Cornelii et Novatiani nondum discussa ad neutrum litteras scripserunt, donec omni scrupulo de singulorum pectoribus excusso litteras dederunt, tum ad Cornelium tum ad caeteros, quae testes erant communionis suae cum Cornelio. Sic concilii Antiocheni adversus Paulum Samosatenum episcopi certiores faciunt alios episcopos, ut communicatorias ad domnum mittant et ab eo suscipiant, itemque Romanus antistes et Itali per litteras suam cum isto communionem significant.

Ita quoque Optatus, ut se suosque cum totius orbis ecclesiis communione junctos demonstraret, ait, se suosque cum Siricio communicare: *Cum quo*, inquit, *totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat.* Eodemque in negotio Augustinus epist. 162. ait, Caecilianum *Romanae ecclesiae et caeteris terris per litteras communicatorias esse coniunctum.* Idem habet passim in libris contra Donatistas, in quibus eos urget, ut ostendant se litteras communicatorias habere ab omnibus ecclesiis. Tunc etiam teste Gelasio epist. 1. mos erat Romani episcopi recens evecti ad caeteras ecclesias litteras communionis mittere, atque hac de causa Meletius Antiochenus, Atticus Constantinopolitanus et alii praesules Romani episcopi communionem ambientes petebant ad se literas communionis dari, sic

ſic etiam per litteras communione eccleſiae Romanae expulſi ſunt Aſiatici a Victore, Africani et orientales a Stephano, Neſtorius a Coeleſtino et Cyrillo, et alii quamplurimi, quorum hic catalogum texere inutile foret.

Altera communionis teſſera erat, ut jam dixi, fidelium ultro citroque commeantium admiſſio ad communionem, ſi modo litteras commendatitias ab eccleſiis ſuis deferrent. Nullum enim majus argumentum unitatis inter eccleſias eſt, quam cum admittuntur in communionem utriuſque eccleſiae fideles, nullum e contra diviſionis argumentum majus, quam cum aliqui ab una eccleſia, cujus membra ſunt, ad aliam venientes non ſuſcipiuntur in communionem. Mos igitur fuit, ut commendatitiae darentur litterae, epiſcopis quidem a metropolitano, caeteris autem clericis aut laicis ab epiſcopo, quibus inſtructi ab aliis eccleſiis, quae cum illis, a quibus veniebant, erant communione junctae, ſuſcipiebantur. Vetus eſt ea de re canon apoſtolicus 32. *Nemo peregrinorum epiſcoporum aut presbyterorum, aut diaconorum ſine commendatitiis ſuſcipiatur litteris.* Earumdem fit mentio in conc. Eliberitano cap. 23. et 38., et in Arelatenſi cap. 7. et cap. 9. Item in Antiocheno cap. 7. ſtatuitur, *ut nullus externus ſine pacificis ſuſcipiatur*, et can. 8. *ne presbyteri, qui ſunt in pagis dent canonicas epiſtolas, vel ad ſolos vicinos epiſcopos epiſtolas mittant, chorepiſcopi autem nulli reprehenſione affines dent pacificas*, item Laod. cap. 41., *quod non oportet ſacerdotem vel clericum ſine canonicis litteris iter ingredi.* De iisdem vide conc. Carth. 3. cap. 28., et quintum cap. 7, Zozimum ep. 1. 5. et 6, Milevit. conc. c. 20., Baſil. epiſt. 69., Andegavenſe conc. cap. 1., Turonicum 1. cap. 12., Veneticum cap. 5., Aurel. 1. cap. 7., Lugdunenſe 3. cap. 2., Rhemenſe ſub Sonnatio cap. 12. etc.

Caeterum quoniam fieri non poterat, ut omnes orbis eccleſiae ad ſe invicem ſcriberent, et ſibi mutuo notae eſſent, ac proinde immediate communicarent, idcirco magnae quaedam ſedes eligebantur, per quas eccleſiae ſecum invicem communicabant. Sic eccleſiae orientis cenſebantur communicare cum occidentalibus, quando communicabant Antiocheno patriarchae, qui junctus erat communione cum Romano, cui adhaerebant occidentales. Ita etiam Aegyptii per Alexandrinum cum Romano communicabant, et occidentales omnes cum orientalibus et Aegyptiis per Romanum; ſicque intelligendus eſt locus Optati ſupra citatus, *cum quo totus orbis commercio formatarum in una communionis ſocietate concordat.*

His poſitis, facile eſt intelligere, quomodo eccleſiae ſeſe mutuo excommunicarent: cum enim eccleſia quaedam aut ejus epiſcopus in alterius eccleſiae, aut epiſcopi doctrina vel diſciplina perverſum quid eſſe arbitrabatur, tunc nuntium ejus communioni mittebat, vel datis litteris, vel rejectis, et a communione ſubmotis iis, qui inde veniebant. Multa ſunt hujus excommunicationis apud antiquos exempla, quae hiſtoriam eccleſiaſticam percurrentibus occurrunt: atque ut vetuſtiora praetermittam: ſic Epiphanius Theophilum Hieroſolymitanum excommunicavit: ſic tempore Arii eccleſiae et epiſcopi ſeſe mutuo excommunicarunt: ſic ob Meletium et Paulinum, ac quaeſtionem de hypoſtaſi oriens ab occidente divi-

ſus eſt; ſic iterum propter Chryſoſtomum interrupta communio; ſic a Coeleſtino et Cyrillo excommunicatus eſt Neſtorius, et Cyrillus a Joanne, nec non Joannes a Cyrillo: et ante hos eumdem Neſtorium populus et monachi Conſtantinopolitani a communione ſua ſegregarunt: hujus excommunicationis ſaepe meminerunt Romani pontifices, ut cum Zozimus ait Ep. 2. *Sanximus memoratos perturbatores omnium ab apoſtolicae noſtrae ſedis communione alienos eſſe.* Caeleſtinus Ep. 6. *Tantiſper eos a noſtra communione rejicimus.* Hormisdas Ep. 45. *A noſtra communione habeantur excepti.* S. Leo Ep. 42. *De fratribus, quos communionis noſtrae cupidos eſſe cognovimus, adprobavimus, ut ſuarum interim eccleſiarum communione contenti, pacis et communionis noſtrae unitate laetentur.*

Iſtud autem contentum eſſe eccleſiae ſuae communione aliquando in poenam adverſus epiſcopos eſt ſtatutum, ut in conc. Carth. 5. cap. 10. *Epiſcopo non venienti culpabiliter ad ſynodum provincialem poena imponitur; ut eccleſiae communione debeat eſſe contentus.* Quod ſic explicat gloſſa. *Iſte non eſt excommunicatus, ſed cum aliis epiſcopis non communicabit, quia non veniet ad negotia ipſorum.* Et cap. 13. *Epiſcopus, qui hoc fecerit, a caeterorum communione ſejunctus ſuae tantum plebis communione contentus ſit.* Hunc Arelatenſe 2. can. 19. alienum facit a fratrum communione, et Tarraconenſe cap. 6. cunctorum epiſcoporum communione privat. Qui porro hac poena feriebantur, nulla viſitationis officia a collegis, nec viciſſim collegae ab ipſis recipiebant, ut conſtat ex concilii Toletani 1. cap. 15. nec conciliis provinciae aderant, nec ordinationibus epiſcoporum ſeſe immiſcebant, ut de Armentario ſtatutum eſt in concilio Regienſi: verum iſthaec excommunicationis ſpecies, poena potius eſt et mulcta, quam vera ſeperatio.

Sed ut ad propoſitum redeamus, cum eccleſia Romana propter primatum centrum ſit unitatis, ejusque antiſtes caeterorum omnium caput conſtitutus ſit, ut ſchismatis tolleretur occaſio, haud dubium, quin magnum ac certiſſimum ſit argumentum, eos eſſe de eccleſia, qui ipſi tanquam capiti adhaerent, et cum eo communione junguntur. E contra vero magnum eſſe ſchiſmatis praejudicium, ſi quis ab ejus communione ſit alienus. Quod tamen intelligendum eſt de pontifice legitime electo, et ſedente in cathedra Petri, et clavibus ſibi a Deo datis, ut par eſt, utente. Nam ſi quis eccleſiam Romanam invaderet, et illegitime ordinaretur, non eſſet cum iſto communio habenda. Similiter ſi pontifex in haereſim incideret, et a concilio deponeretur, jam non eſſet ſchiſmaticus is, qui ab eo diſcederet. Ac demum ſi pontifices Romani ſine cauſa excommunicationem ferrent, totaque eccleſia judicaret, excommunicationem temere latam, tunc ab ipſis excommunicati pro ſchiſmaticis habendi non eſſent, modo animum retinerent, ſervandae cum Romano pontifice unitatis, et ad recuperandam ejus communionem totis viribus allaborarent. Sic nemo Aſiaticos licet a Victore excommunicatos dixerit fuiſſe ſchiſmaticos, et ab eccleſia extorres. Nemo Cyprianum et Africanos antiſtes, nec non Firmilianum et orientales, licet a communione Stephani pulſos, ab eccleſia alienos fuiſſe pronuntiabit: quin e contra Auguſtinus ſaepe ſaepius probat Africanos dici non potuiſſe ſchiſmaticos, et moderationem Cypriani nunquam

non

non commendat. Quis adfirmaverit Meletium, Cyrillum et alios orientales ab ipso stantes schismaticos fuisse, quia cum ecclesia Romana non communicabant, aut quis e contra non fateatur Paulinum et ejus socios in periculum schismatis venire, licet cum ecclesia Romana communione juncti fuerint? Quis audeat dicere Athanasium et alios fuisse schismaticos, Arianos vero in ecclesia, eo quod Liberius hos ad communionem suam admisisset, illos ab ea repulisset? Nemo item Atticum Constantinopolitanum, et omnes orientis patriarchas, pro schismaticis et excommunicatis unquam habuit, licet a communione Romanae ecclesiae divisi aliquamdiu fuerint. Verum, ut jam dixi, necesse est, ut isti retineant animum uniendi sese cum ecclesia Romana, quod egregie a Cypriano observatum est, qui licet a Stephano excommunicatus foret, pacem tamen, quantum in ipso fuit, semper fovit, nec unquam voluit Romanae ecclesiae communionem abrumpere: *Neminem*, inquit, *separantes, aut a communione summoventes.* Ita etiam Meletius et alii a communione Romanae ecclesiae repulsi semper in votis habuerunt, ut cum ea jungerentur, et nihil non effecere, ut ad optatum finem pervenirent.

Verum si rem penitius scrutemur, ideo necessaria semper habita est Romani pontificis communio, ut quis non haberetur pro schismatico, quia per eum tamquam per unitatis centrum omnibus ecclesiis uniuntur fideles. Namque omnes ecclesiastici scriptores eos schismaticos esse perhibent, qui a totius ecclesiae communione separati sunt, hoc est ab omnium vel pene omnium orbis ecclesiarum communione expulsi. Sic S. Irenaeus L. 4. cap. 43. schismaticos vocat eos, *qui absistunt a principali successione*, non unius ecclesiae, sed ecclesiarum omnium ac praecipue apostolicarum. Tertullianus in praescriptionibus ad probandam ecclesiae et doctrinae suae veritatem, dicit se communicare cum omnibus ecclesiis matricibus et apostolicis. Clemens Alexandrinus haereticos schismatis convincit ob conventiculorum suorum novitatem. Cyprianus in epistolis suis eos schismaticos esse pronuntiat, qui a communione cujusvis episcopi discedentes, eo ipso censebantur a totius ecclesiae communione alieni. Optatus perpetuo Donatistas schismaticos esse probat, quod ab ecclesiarum totius orbis communione discesserant. *Videndum est*, inquit, *quis in radice cum toto orbe manserit, quis foras exierit?* et L. 2. ait extorres esse ab ecclesia Donatistas, quod caeteris ecclesiis non communicarent per Rom. episcopum ut catholici. *Quid*, inquit, *illi* (ecclesiae) *negatis orientis et septentrionis, etiam occidentis provinciarum omnium et innumerabilium insularum populos christianos, contra quos vos soli pauci rebelles estis, et cum quibus nullum consortium communionis possidetis.* Centies idem argumentum in eosdem Donatistas inculcat Augustinus, et schismaticos illos esse docet, quod ab ecclesiarum omnium communione essent alieni. Ex quibus et aliis innumeris, quae adduci possent, efficitur, illam ecclesiam esse schismaticam, quae a caeterarum omnium vel pene omnium communione divulsa est. Quod ut uno verbo demonstrem, schismaticus ille est, et revera excommunicatus, qui ab ecclesia universa est praecisus et ejectus, sed ecclesia non est episcopus aliquis, aut privata

aliqua societas, sed societas totius orbis fidelium; ergo ad hoc ut quis sit vere schismaticus et excommunicatus, oportet ut a totius orbis ecclesiarum communione sit alienus: eum autem ab illorum communione alienum esse maximum est indicium, cum ab illius ecclesiae, ad quam omnes referuntur, communione alienus est.

Hoc posito jam facile est statuere, quaenam e dissidentibus ecclesiis sit schismatica. Manifestum enim est ex dictis illam ecclesiam ejusmodi habendam esse, a cujus communione caeterae omnes vel pene omnes dissidebant. Nam si totius orbis ecclesiae cum ecclesiis dissidentibus, et a se invicem divulsis communionem fovissent, eae licet inter se divisae ab ecclesia tamen universa non erant separatae, ut contigit in negotio Asiaticorum, Cypriani, Meletii, etc. si vero totius orbis ecclesiae dissentirent, ita ut magna illarum multitudo ex utraque parte staret, tunc maxime lugendum erat hoc malum, et si de fide foret dissentio, adhaerendum erat antiquitati, eaque pars pro vera ecclesia habenda, quae antiquam doctrinam retinebat. Si vero de disciplina aut de levibus quaestionibus esset tantum quaestio, illi erant magis culpandi, qui primi pacem abrumpebant, aut qui eam ab aliis oblatam nolebant accipere. At si qui, ut jam diximus, privati, si paucae ecclesiae nollent caeterarum omnium decretis obtemperare, ac propter leves quaestiones aut disciplinam ab earum communione sejunctae manerent, censebantur ab ecclesia extorres. Sic Montanistae et Novatiani licet antiquae (saltem quarumdam ecclesiarum) circa poenitentiam severitati inhaererent, quia tamen pauci erant, qui istam retinendam esse ducerent, caeterique omnes volebant lapsis veniam indulgere, merito schismatici sunt habiti. Sic episcopi, qui stabant a Donato, pro schismaticis habendi fuissent, quamvis Caecilianum traditorem fuisse constitisset, quia ab omnium ecclesiarum communione propter unius episcopi crimen excessissent. Ita etiam licet Asiatici tempore Victoris minime fuerint schismatici, quia tamen post concilii Nicaeni decretum eamdem cum Asiaticis disciplinam mordicus retinuerunt, merito pro schismaticis habiti sunt. Sic Lucifer et pauci factionis ejus homines licet antiquae circa episcopos lapsos disciplinae defensores veluti schismatici et perturbatores excepti sunt. Denique improbati sunt nonnulli episcopi, qui trium capitulorum damnationi consentire nolebant, non quod isthaec tria capitula necessario damnanda essent, cum possint defendi et defendantur absque fidei et religionis periculo, sed quia non debebant illi caeterarum ecclesiarum consensui sese opponere.

Ex dictis, ut puto, satis et abunde liquet, quid et quotuplex esset olim excommunicatio, necnon a quibus et quomodo ferretur, quod primo loco nobis examinandum proposueramus; nunc inquirendum est, propter quid, et in quos ferri possit et debeat.

CAPVT

# CAPUT II.

## *In quos et propter quid ferri possit excommunicatio.*

Excommunicationis hae fuerunt olim ordinariae causae: prima prava doctrina et traditae a Christo et apostolis disciplinae adversa. Secunda vita flagitiosa et Christi praeceptis conraria. Tertia privati alicujus adversus disciplinam ecclesiae suae aut privatae ecclesiae adversus universae ecclesiae disciplinam rebellio. Hae causae excommunicationis ex sacris litteris repeti possunt. Primam Christus ipse insinuat Matth. 7. ita monens discipulos *attendite vobis a falsis prophetis, etc.* Hoc est istos cavete ne commisceamini cum eis. Hac etiam de causa apostoli quosdam excommunicaverunt, ut Paulus Hymenaeum et Alexandrum: *Quos*, inquit, *traditi satanae, ut discant non blasphemare.* Monetque idem apostolus Titum ut haereticum hominem post unam et alteram correptionem devitet. Et Joannes districtius praecipit ne in communionem suscipiantur ii, qui doctrinam de Christo veram non adferunt, unde ipse fertur e balneo exiisse, quod intus Cerinthum esse didicisset.

Secunda causa eaque meo judicio potissima * a Christo ipso traditur Matth. 18. ubi praecipue agitur de peccato in moribus; sed eadem causa fuse explicatur a Paulo in epist. ad Corinth. 1. cap. 5. cum praecipit, ut incestuosus Corinthius ejiciatur ab ecclesia. *Nescitis*, inquit, *quia modicum fermentum totam massam corrumpit, expurgate vetus fermentum, ut sitis nova consperſio . . . . scripsi in epistola*, (hoc est dum scribo vobis in hac epistola) *ne commisceamini fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi* (hoc est gentilium) *aut avaris aut rapacibus aut idolis servientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exiisse, nunc autem scripsi vobis* (id est sic intelligi debet quod scripsi) *non commisceri, si is, qui frater nominatur, est fornicator aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere, quid enim mihi de iis, qui foris sunt judicare. Nonne de iis qui intus sunt vos judicatis, nam eos qui foris sunt, Deus judicabit, auferte malum ex vobis ipsis.* Ob tertiam causam idem Paulus monet vitandos esse quosdam fratres inquietos qui traditam a se vivendi formam pervertebant. *Nihil operantes* (manibus suis) *sed curiose agentes.* De his haec habet, *denuntiamus vobis ut subtrahatis vos ab omni fratre inambulante inordinate et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis*, et postea, *quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam hunc notate et ne commisceamini cum illo, ut confundatur*, addit tamen, *et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite*

* Id est, frequentior et magis usitata; nec enim dubium est, quin fidei causa potior sit excommunicationis ratio, nec id negare mihi mens fuit.

*vite ut fratrem.* Itaque assignatae tres a nobis excommunicationis causae in sacris litteris insinuantur, sed et traditione et usu ecclesiae abunde confirmantur, cum certum sit decretam esse canonibus excommunicationem et saepe saepius latam. Primo in haereticos doctrinam Christi abnegantes vel novam inducentes. Secundo in homines gravium criminum convictos. Tertio in privatos qui disciplinam ecclesiae suae infringerent, vel in eas ecclesias, quae generalem ecclesiae disciplinam a conciliis universalibus statutam observare pertinaciter nolient. Vix ac nec vix quidem aliis de causis excommunicationem latam aut decretam esse leges.

Caeterum propter haec excommunicatio mortalis, de qua tantum hic agimus, ferri non potest, nisi res sit manifesta et publica. Et certe quamvis nonnulli putent poenitentiam publicam, ac proinde medicinalem excommunicationem inflictam esse pro peccatis occultis, nemo hactenus existimavit aut dicere ausus est aliquem ab ecclesia invitum excommunicari aut pelli potuisse, nisi manifestum foret ejus crimen. Nemo quippe potest aut debet excommunicatione mortali plecti, qui non vel suo vel aliorum testimonio convictus fuerit et poenitentiam agere detrectaret, hujusmodi autem hominum culpas manifestas esse haud dubium. Deinde si quis ea de re dubitaret, sexcentis doceri posset testimoniis, quorum nonnulla hic proferam. Origenes in Jos. hom. 20. *Ubi*, inquit, *peccatum non est evidens, ejicere de ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus et triticum.* Optatus L. 7. *Accusatore silente non licuit nobis reum abstinere, scriptum est enim ante cognitam causam neminem esse damnandum.* S. August. lib. 3. contra Parmen. cap. 2. ait neminem posse anathematis sententia percelli, nisi *aut sponte confessum aut in aliquo saeculari vel ecclesiastico judicio nominatum atque convictum.* Antiquus autor quaest. in utrumque testamentum apud Aug. quaest. 102. *Adhuc*, inquit, *est aliquid, quod deprehendit Novatianus, cur*, inquit, *corpus Domini tradunt iis, quos noverunt peccatores: quasi possint ipsi adcusatores esse, qui sunt judices. Si autem adcusati fuerint et manifestati, potuerunt abjici.* Innocentius I. epist. ad Exuperium rationem reddens, *cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum contra uxores in consortio adulterorum manere videantur; super hoc*, inquit, *christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non facile de adulterio adcusant, et non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt, et ideo mulieribus prodito eorum crimine communio denegatur. Uxorum autem latente commisso non facile quispiam ex suspicionibus abstinetur, qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur, cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante vindictae ratio conquiescit.*

Deinde vero non omnes publici peccatores aut haeretici statim excommunicatione mortali plectendi erunt; sed prius corripiendi, postea admonendi ab ecclesia et medicinali excommunicatione plectendi ac tum demum penitus ab ecclesia eliminandi: juxta institutam a Christo corripiendorum fratrum rationem, cui suffragatur Paulus in epist. ad Corinthios; postquam enim dixit cap. 12. se multum timere,

ne

ne cum venerit Corinthum, cogatur multos lugere ex iis, qui *ante peccaverant et non egerant poenitentiam super immunditia, fornicatione et impudicitia*, subdit cap. 13. *Ecce tertio venio ad vos, in ore duorum vel trium stabit omne verbum, praedixi et praedico, ut praesens et nunc absens iis, qui ante peccaverunt et caeteris omnibus, quoniam, si venero, iterum non parcam . . . ideo haec absens scribo, ut praesens non durius agam.* Ad quem locum Chrysostomus observat Paulum in denuntiandis suppliciis apostolum multum ac vehementem esse, in inferendis tardum ac segnem; *Neque enim de iis*, inquit, *qui peccabant, poenas statim sumsit, sed semel atque iterum admonuit, et ne sic quidem in contumaces animadvertit, sed rursus admonet ac denuntiat dicens, tertio hoc venio ad vos.* Idem in homilia quadam de poenitentia ait, Paulum hac moderatione uti, ut illos per patientiam ad poenitentiam adduceret, *non enim peccatores, sed non poenitentes*, lacrymis dignos fore dicit. Agit porro hic apostolus de excommunicatione in convictos, et poenitentiam agere detrectantes, docetque exemplo suo, istam excommunicationem ferri non debere in alios quam in publicos peccatores, et quidem pluribus vicibus admonitos, et ad poenitentiam sponte agendam excitatos. Hinc aliquando peccatores etiam convicti excommunicatione medicinali priusquam mortali plectebantur, praecipue ubi spes emendationis erat. Certe annuit Augustinus, hunc fuisse morem ecclesiae Africanae: *Nos vero*, inquit homil. 50. de poenitentia, *a communione quemquam prohibere non possumus, quamvis haec prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive saeculari sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum.* Ex quibus verbis liquet, excommunicationem medicinalem praecessisse mortalem, atque etiam in convictos fuisse latam. In posterioribus conciliis mortalis excommunicatio dicitur anathema, quod antequam pronuntietur in noxios, jubentur prius excommunicari. Sic in quinta synodo Romana sub Symmacho primum excommunicari jubentur ii, qui decreta concilii violarent; ac deinde si se non emendassent, anathemate feriri. Agapetus epist. 6. ait, Cyrum et ejus sequaces jam excommunicatos, si se non emendarent, anathemate feriendos esse. Nicolaus primus epistola 7. Joannes VIII. epist. 17. anathema pariter distinguunt a simplici excommunicatione. Attamen non semper excommunicatio medicinalis praecessit mortalem, praecipue ubi nulla spes emendationis apparebat; sed praecessere semper admonitiones excommunicationis sententiam, haecque solemnis fuit ecclesiae consuetudo. Testes sunt hujus rei patres Ephesini, qui canonibus sancitum esse ajunt, ut reus tertio vocetur. *Sancta synodus*, iuquiunt actione 1. *canonibus obtemperans tertio Nestorium vocavit:* Et post Juvenalis Hierosolymitanus: *Cum leges*, inquit, *ecclesiasticae jubeant tertio reos vocari, ut seipsos defendant ab iis, de quibus accusantur.* In relat. ad imperatorem. *Cum canones jubeant tertio inobedientes vocari.* Inde a patribus Chalcedonensis concilii ita ter vocatus dicitur Dioscorus, *juxta sanctos et divinos canones.* Extat autem iste canon inter eos, qui dicuntur apostoli 74. atque ista consuetudo in novo etiam jure obtinuit. Nec alia melior hujus ratio reddi potest quam maternus ecclesiae in cunctos affectus, quo

cuperet ad exemplum Christi omnes salvos fieri, nec quemquam perire. Hinc quantum in se est, nihil omittit, ut peccatores ad meliorem frugem revocet; nec quidquam est, quod illam majori dolore afficiat, quam cum cogitur e sinu suo quosdam e filiis suis expellere, et satanae tradere. Adde, quod saepe ex excommunicatione multa nascuntur mala, multa dissidia, quae totam ecclesiam non mediocriter concutiunt, et multos ad perditionem trahunt.

His de causis impulsi sancti patres, in excommunicatione ferenda valde cauti fuerunt, et non nisi gementes, dolentes, ac velut inviti quemquam excommunicasse leguntur. *Cum dolore enim*, inquit Ambrosius lib. 3. off. c. 27. *amputantur etiam, quae putruit pars corporis et diu tractatur, si potest sanari medicamentis, si non potest tunc a medico bono abscinditur, sic episcopi affectus boni est, ut optet sanare, serpentia auferre ulcera, adducere aliqua, non abscindere, postremo, quod sanari non potest, cum dolore abscindere.* Quam in rem hic pauca de multis, quae possent congeri exempla, producam. Firmilianus et caeteri episcopi Antiochiae congregati, haud cito et temere in Paulum Samosatenum sententiam tulerunt, sed diuturnum ipsi resipiscentiae tempus dederunt. *Firmilianus*, inquiunt apud Eusebium lib. 7. c. 30. *cum his Antiochiam venisset, damnavit quidem dogmatis ab illo invecti novitatem, ut testamur nos, qui adfuimus, et alii plures perinde ac nos optime norunt; sed cum ille mutaturum se sententiam promisisset, credens ei Firmilianus, speransque sine ullo religionis nostrae probro atque dispendio rem optime constitui posse, distulit sententiam suam deceptus, scilicet ab homine, etc.* Et post alia declarant se necessitate adductos Paulum excommunicasse. *Hunc igitur*, inquiunt, *Deo bellum indicentem, nec cedere volentem, cum a communione nostra abdicassemus, necesse habuimus, etc.* Arius ab Alexandro, nonnisi post varias disputationes et admonitiones est ejectus, et tamen Alexander in epistola ad universos episcopos, ait se dolore affici *ob exitium Arii et sequacium praesertim, quod cum ecclesiae doctrinam olim perceperint, nunc ab ea desciverunt.* Cyrillus non statim Nestorium a communione sua expulit, sed saepius monitum dato etiam resipiscentiae tempore; et synodi Ephesinae patres testantur, se invitos, ac non sine gemitu et dolore ad damnandum Nestorium descendisse. *Lacrymis*, inquiunt, *subinde perfusi ad lugubrem hanc contra eum sententiam necessario venimus.* Flavianus in sententia ipsa adversus Eutychem testatur se invitum eo venisse. *Lacrymantes*, inquit, *ac gementes perfectam ejus perditionem decrevimus, per dominum nostrum Jesum Christum ab eo blasphematum extraneum eum esse a nostra communione et primatu monasterii.* Qua de re scribens postea ad Leonem pontificem: *Depositis*, inquit, *fletibus et lacrymis, quas incessanter fundo, quia sub me clericus invasus est a fero daemone.* Et ipse S. Leo epist. 13. ad Pulcheriam: *multum doleo, multumque contristor*, de casu scilicet Eutychis. Item cum in Dioscorum lata est sententia in concilio Chalcedonensi, episcopi dolentes ac gementes se id facere dicunt, atque inter alios Julianus Coensis Romani pontificis legatus, *dolens ac gemens*, inquit, *dico alienum eum esse ab episcopatus dignitate*

*gnitate.* S. Leo epist. 93. *Nulli christianorum*, inquit, *facile communio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus et dolens quodammodo debet inferre animus.* Concilii Milevitani antistites dum Pelagium et Coelestium damnant, optare se dicunt, *ut de correctione potius eorum gratulentur, quam contristentur interitu.* Denique ut alia mittam, Leo X. Lutheri errores damnans, ait *se id facere prae moerore et animi angustia tanta, ut vix exprimere possit.*

Eadem de causa tam proni fuerunt antistites, tam faciles ad recipiendos haereticos et peccatores resipiscentes, ut ipsis ad redeundum in ecclesiam viam ultro complanarent. Ita Marcioni ad ecclesiam redire cupienti ea conditione datus est regressus, ut eos, qui cum ipso aberraverant, revocaret. Ita concilium Nicaenum cum Melitianis, qui nullam veniam summopere merebantur, clementissime egit, illorum episcopis honorem relinquens, et nemini eorum aditum ad officia ecclesiastica intercludens. Eadem item synodus simili οἰκονομίᾳ Novatianos ad ecclesiam invitavit. Ita etiam tempore Arianae haereseos, quicumque cum Arianis communicaverant, aut in Arianum dogma lapsi fuerant, non solum suscepti sunt in communionem, sed etiam episcopatus retinuerunt, * ac contraria Luciferi Calaritani severitas improbata est. De hac ecclesiae indulgentia ad lapsos revocandos lege Athanasium epistola ad Rufinianum et Hieronymum, in dialogo contra Luciferianos. At nullum habemus insignius exemplum istius ad haereticos ad ecclesiam invitandos indulgentiae, quam quod nobis subministrant pacis conditiones a catholicis oblatae Donatistis ante et post collationem Carthaginensem; proponunt enim eis per epistolam, ut si catholici victi fuerint in collatione, cedant episcopatibus suis, si e contra victores fuerint, non idem in Donatistis statuunt, sed concedunt eis, ut honorem episcopatus non amittant, *poterit quippe*, inquiunt, *unusquisque nostrum honoris socio sibi copulato vicissim sedere eminentius, sicut peregrino episcopo juxta considentem collegam, hoc cum alternis basilicis conceditur . . . . . ut uno eorum defuncto deinceps jam singulis singuli pristino more succedant, aut si forte populi christiani singulis delectantur episcopis, et duorum consortium inusitata rerum facie tolerare non possunt, utrique de medio discedamus et damnata schismatis causa in unitate pacifica consistatis. Ab his singulis in ecclesiis annuentibus unitati factae per loca necessaria constituantur episcopi.* Huic propositioni consenserunt omnes episcopi catholici, uno aut altero exceptis, qui cito caeterorum consensu et admonitionibus in eamdem sententiam descendere coacti sunt. Post collationem vero eadem conditio est Donatistis oblata, ut constat ex Augustini sermone 37. tom. 10. *Episcopatum*, inquit, *amatis*, *nobiscum habete . . . . . diximus, ut ambo sedeant in una simplici basilica, etc.* Ex quibus abunde liquet nihil non faciendum esse, ut

 qui

* Intellige istud, ut praecedentia et sequentia docent de resipiscentibus ab haeresi, nec aliter trahi possunt verba mea, sed majoris elucidationis ergo id monendum duxi.

qui ab ecclesiae unitate praecisi sunt, ad eam revertantur; ac proinde multo majori cura cavendum, ne aliqui ab ea unitate temere aut incaute separentur.

Sed ut apertius explicetur, quibus in casibus ferri, aut non ferri possit excommunicatio, circa singulas causas excommunicationis a nobis allatas, pauca sunt observanda. Diximus primo, propter haeresim ejici homines ab ecclesia, sed hoc intelligendum de haeresi manifesta, nec non de iis, qui in ea sunt pertinaces, et de quibus periculum est, ne caeteros in eumdem errorem trahant. Itaque primo non est excommunicatio ferenda ob leves quaestiones, quae fidei regulam non attingunt, quaeque liberum patiuntur cujusvis judicium: *Nam*, ut inquit Tertullianus, *haec sola est regula fidei, quae haereses facit, et ea semel posita manente in sua forma, quantumlibet quaeras et tractes, et omnem libidinem curiositatis effundas, tibi licet.* Secundo, non debet ferri excommunicatio, nisi in pertinaces, qui moniti doctrinam suam revocare nolunt, ut ostendimus.

Diximus deinde excommunicationem ferri in peccatores, sed hoc intelligendum de iis, qui in peccata gravia et canonibus prohibita prolabuntur, quique de iis accusati ac convicti sunt; idque cum nullum gravius malum timetur, si a communione ejiciantur. Primo ergo non debet excommunicatio ferri ob levia et quotidiana peccata, imo etiam ob mortalia, nisi exteriora sint, et eorum e numero, quae scandalo sunt aliis, qualia sunt adulterium, homicidium, et alia hujusmodi. Secundo, non debet ferri, nisi in accusatos et convictos, ut late probatum est, et modo confirmabitur ex Augustini testimoniis. Tertio, non estprudentiae aliquem ob flagitia ejicere ab ecclesia, cum gravius malum timetur, puta ecclesiae perturbatio aut schisma. Hanc regulam saepe tradit Augustinus in libris contra Donatistas. Hanc praesertim late, probat lib. 3. contra epist. Parmen., e quo sequentia sunt desumpta. *Sed dicet*, inquit, *aliquis, quomodo poterimus apostolo obedire dicenti, cum ejusmodi nec cibum sumere.* Huic objectioni sic respondet: *in hac velut angustia quaestionis non aliquid novum aut insolitum dicam, sed quod sanitas observat ecclesiae, ut cum quisque fratrum, id est, christianorum intus in ecclesiae societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est, atque id cum ea dilectione, de qua ipse alibi praecepit dicens, ut inimicum eum non existimetis, sed corripite, ut fratrem; quod si non agnoverit nec poenitendo correxerit, ipse foras exiet, et per propriam voluntatem ab ecclesiae unitate dirimetur.* Deinde regulas a nobis superius traditas ipse etiam tradit. *Quando*, inquit, *ita cujusque crimen notum est omnibus, et omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinae, in qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis.* Ergo ex mente S. Augustini, ut quis propter crimen excommunicetur, requiritur primo, ut crimen sit omnibus notum, hoc est, manifestum: secundo, ut sit execrabile: tertio, ut nullum sit schismatis periculum, quod ultimum contingit, quando quis socios habet multos: *Neque enim*, pergit Augustinus, *potest esse*

*esse salubris a multis correptio, nisi cum sociam non habet multitudinem; cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quam dolor et gemitus.* Eadem ferme habet lib. 3. contra litteras Petiliani c. 36. *Apud nos*, inquit, *quicumque mali vel penitus latent, vel quibusdam noti propter bonos, quibus sunt ignoti, et apud quos convinci non possunt, propter pacis et unitatis vinculum tolerantur... nec propterea tamen ecclesiastica disciplina negligitur a constantibus et diligentibus, et prudentibus dispensatoribus Christi, quando crimina ita manifestantur, ut nulla possint probabili ratione defendi. Extant innumerabilia documenta in iis, qui vel episcopi, vel alicujus hujusmodi gradus clerici fuerunt, et nunc vel degradati, vel pudore in alias terras abierunt, vel ad vos ipsos, aut ad alias haereses transierunt, vel in suis regionibus noti sunt.* Eadem centies inculcat Augustinus, malos scilicet in ecclesia esse quos illa ferre cogitur, vel quia occulti sunt, vel quia non accusantur, vel quia periculum esset schismatis si ejicerentur: vide ipsum in psalmum contra partem Donati, necnon lib. 4. de Bapt. lib. de unit. eccl. cap. 14. lib. 2. contra Cresc. cap. 36. et lib. 3. c. 31. 64. et 65. et alibi passim. Uno verbo eadem fuit Afrorum omnium sententia in collatione Carthaginensi, quorum nomine profitetur Augustinus *ecclesiasticam quidem disciplinam non esse negligendam, et ubicumque fuerint proditi mali, coercendos eos esse, ut corrigantur, non solum sermone correctionis, verum etiam excommunicationibus; ita tamen, ut propter pacem unitatis etiam cogniti tolerentur.*

Denique diximus tertiam excommunicationis causam esse ob disciplinam, vel unius ecclesiae ab aliquo privato, vel totius a singulari ecclesia violatam. Verum hoc in casu magna debet esse prudentia; nam praeter cautiones jam adhibitas aliis in causis, valde cavendum primo, ne ob levem aliquam et nullius ad religionem aut bonos mores momenti disciplinam ejiciantur de ecclesia viri probi. Secundo, ne ecclesiae a se invicem propter diversitatem disciplinae separentur. Haec enim fidei et bonis moribus nihil obest, constatque semper fuisse varios ecclesiarum usus et ritus, sine ullo religionis dispendio. Egregium est hanc in rem a nobis non semel laudatum S. Irenaei et aliorum episcoporum monitum ad Victorem, ne propter dissensionem circa paschae celebrationem pacem cum orientalibus abrumperet, sed paci et unitati consuleret, cum variae essent tam circa paschae celebrationem, quam circa jejunia et alios ritus ecclesiarum consuetudines ortae vel ex negligentia, vel ex simplicitate et imperitia eorum, qui morem a majoribus traditum non observabant, propter quas disciplinae varietates communio nunquam interrupta fuerat: vide Euseb. lib. 5. c. 24., et quae diximus, ubi de Victore. Similiter in quaestione de haereticorum baptismo iterando, Stephanus videri potest reprehensioni obnoxius, quod leviter Afros excommunicaret. *Eos autem*, *qui Romae sunt*, inquit Firmilianus, *non ea in omnibus observare*, *quae sunt ab origine tradita*, *et frustra apostolorum autoritatem praetendere. Scire*, *quis etiam inde potest*, *quod circa celebrandos dies paschae*, *et circa multa alia divinae rei sacramenta videat esse apud illos aliquas diversitates*, *nec observari illic aequaliter omnia*, *quae Hierosolymis*

*lymis observantur. Secundum, quod in caeteris quoque plurimis provinciis multa pro locorum et nominum diversitate variantur; nec tamen propter hoc ab ecclesiae catholicae pace, atque unitate aliquando discessum est. Quod nunc Stephanus ausus est facere, rumpens adversum nos pacem, quam semper antecessores ejus nobiscum amore et honore mutuo custodierant.* Et post multa: *Excidisti*, inquit, de Stephano loquens, *te ipsum, noli te fallere, siquidem ille est vere schismaticus, qui se a communione ecclesiasticae unitatis apostatam fecerit. Dum enim putas omnes a te abstineri posse, teipsum abstinuisti, etc.* Quibus verbis egregie docet Firmilianus propter varietatem disciplinae non esse abrumpendam pacem. De eadem re pronuntiat Dionysius se nolle tum Africanorum, tum orientalium sententias, et statuta circa iterandum haereticorum baptisma subvertere, eosque ad jurgia et contentiones excitare, cum scriptum sit, *non commutabis terminos proximi tui, quos parentes tui posuerunt.* Basilius item in canonibus hanc quaestionem tractans, singularum ecclesiarum disciplinae inhaerendum esse docet. Et ne suspectos hac in re testes proferre videar, ipse Augustinus non obscure factum Stephani improbat, cum toties Cyprianum laudat, quod noluerit quemquam a communione sua repellere. Aliud ad propositum exemplum habemus ex Cypriano epist. 52., ubi notat quosdam Africanos episcopos ante suam aetatem, dandam pacem moechis non putavisse, et in totum poenitentiae locum eis praeclusisse, nec tamen propterea a collegio caeterorum episcoporum recessisse, aut catholicae ecclesiae unitatem vel duritiae, vel censurae suae obstinatione rupisse: *Ut quia*, inquit, *apud alios pax dabatur, qui non dabat de ecclesia separaretur, manente concordiae vinculo, et perseverante ecclesiae catholicae individuo sacramento.* Huc etiam pertinet illud Hieronymi ep. 28. unamquamque ecclesiam suas observare debere consuetudines, quasi traditiones apostolicas, nec aliquorum consuetudines aliorum contrario more subverti. Nec abludit illud Ambrosii apud S. Augustinum, *ad quamcumque regionem veneris, illius consuetudinem observa, ne cuiquam sis scandalo, aut quisquam tibi.* Quum itaque certum sit disciplinae varietatem fidei aut religioni nihil officere, plerumque satius est, cuilibet ecclesiae liberum relinquere, ut disciplinam ab aliarum consuetudine diversam sequatur, quam eam ad caeterarum mores amplectendos adigere, praesertim cum schismatis periculum imminet. Nihilominus tamen, si universa ecclesia, aut saltem ejus maxima pars e re sua interesse judicaverit, ut aliqua consuetudo ubique observetur, privatae ecclesiae caeteris consentire debent, nec pertinaciter obluctari, et si posterius id faciant, merito pro schismaticis habentur. Vide hujus rei exempla allata in fine superioris capitis, quae hic repetere foret inutile. Quod si privatus quispiam adversus plurium ecclesiarum, aut etiam adversus ecclesiae suae consuetudinem insurgat, merito punitur et excommunicatur, ac schismaticus audit, ut sexcentis ostendi posset exemplis.

Caeterum quamvis canonistae vulgo teneant excommunicationem inferri non posse, nisi ob peccatum mortale, constat tamen innumeris prope canonibus poenam excommunicationis sanciri, et quod idem est, anathema ferri propter res ad discipli-

nam

nam pertinentes, quae non possunt dici materia peccati mortalis, nisi forte ratione scandali et contemptus. Verum in excommunicatione infligenda non tam considératur gravitas peccati, quam offensio et periculum inde imminens societati fidelium, vel ex malo exemplo, vel ex prava doctrina. Porro necesse non arbitror hic exempla subjicere anathematis indicti, aut excommunicationis latae propter leves causas; res enim notissima est, patebitque percurrenti canones conciliorum etiam antiquissimorum, ut Eliberitani, Gangrensis, Arelatensis et caeterorum.

Sed jam satis de causis excommunicationis, nunc de iis, in quos fertur, quod jam ex parte effectum est. Primum enim constat eam ferri non posse in occultos aut haereticos peccatores. Quod etiamsi non doceret traditio, ratio ipsa evincit. Nam excommunicatio est separatio e fidelium conventu et societate, seu actus clavium externus et in foro exteriori. Nam interius homo non ligatur ab ecclesia, sed se ipsum per peccatum ligat coram Deo non coram ecclesia, ergo ab ecclesia exterius ligari non potest, nisi exterior sit innodationis causa et hominibus nota. Quod adeo verum est, ut, qui cum Arnaldo et Morino contenderent, propter occulta peccata poenitentiam publicam fuisse impositam; adserere tamen non possent excommunicationem illam, quae mortalis est, in occultos peccatores ferri posse. Dicere enim non possunt eos in foro exteriori potuisse compelli ad agendam poenitentiam publicam, sed hoc unum probare se putant, iis, qui sacerdotibus occulta crimina in confessione secreta aperiebant; impositam fuisse, poenitentiam publicam, ad quam tamen agendam in foro exteriori cogi non possent, nisi aliunde criminis convicti forent: nullus enim, ut puto, dixit unquam occultum peccatorem, et peccatum suum secreto confessum sacerdoti a communione ecclesiae invitum pelli potuisse.

Sed inquiet aliquis, verum id quidem est de excommunicatione ferendae, ut loquuntur, sententiae, non autem de excommunicatione latae, ut volunt, sententiae ipso facto incurrendae: celebris enim est ista distinctio apud recentiores canonistas, qui excommunicationem ferendae sententiae illam dicunt esse, quam per ipsum actum peccator meretur, non incurrit, sed tantum per sententiam, quae consequitur actum, et ideo dicitur *ferendae sententiae*; excommunicationem vero *latae sententiae*, eam volunt esse, quae ipso facto incurritur. Priorem igitur aiunt ferri tantum posse in peccatorem notorium et criminis convictum ac insuper admonitum, posteriorem vero ipsa perpetratione criminis incurri contendunt, imo nonnulli ex iis aiunt, eam in peccatum prorsus internum, quod exterius nullo modo proditum fuerit, cadere, ut verbi gratia in propositum aliquod internum, alii vero censent hanc non secus ac caeteras censuras necnon interdictum et irregularitatem (de iis enim idem judicium ferendum) non habere locum in peccatis mere internis, nisi exterius prodierint per aliquod dictum, aut factum licet hominibus ignotum. Res exemplo illustrabitur, prioris sententiae fautores dicunt, eum, qui constituit ac proposuit hominem occidere, posse excommunicationem incurrere, posterioris vero defensores opinionis id fieri non posse, nisi revera tentaverit, ac praeter co-

gitatio-

gitationem animi aliquid in hunc finem prodiderit, sive dicto, sive facto, licet nulli praeterquam Deo noto. Prioris sententiae autores enumerat Suares disp. 4. de censuris sect. 2. n. 5., Glossae autorem in cap. cogit. de poenit. D. 1., et in Clement. 1. de haeret. §. *Verum*, sanctum Antoninum 3. part. tit. 24. cap. 7., Panormit. in cap. extirpandae §. *qui vero in ejus repetitione*, n. 21. majorem in 4. dist. 12. q. 7. §. *contra primum*. Rosellam verbo *absolutio* et verbo *haeresis*. Adrianum quodlibeto 8. et in 4. q. 3., Pigghium lib. 6. de eccl. hist. cap. 16., Cordubam lib. 4. quaest. theologicarum quaest. 13. Medinam cap. de poenit. Posteriorem vero sententiam sequitur ipse Vasquez ibidem, itemque Tannerus disp. 6. de poenit. quaest. 10. dub. 3. num. 55. Hugolinus de cens. eccl. tab. 1. cap. 9. §. 12. Bonacina de natura et causis censurae puncto 3. n. Becanus et alii. Sed isti meo judicio inconsequenter ratiocinantur. Nam si actiones internae subjectae non sunt jurisdictioni ecclesiae, ut multis rationibus probant, dici vix potest, cur idem judicium non sit ferendum de actionibus externis, quando sunt ignotae. Sic non video, qua de causa homo non possit excommunicari ob haeresim mente conceptam, possit vero ob istam haeresim nullo audiente vel praesente verbis prolatam. Hoc tamen posterius adserunt, prius negant, qua in re mira mihi videtur istorum argutia. Verum missa canonistarum autoritate videri potest aliquibus excommunicationem latae sententiae ipso facto incurrendae olim in usu fuisse, et in peccatis occultis locum habuisse. Sciunt enim omnes passim in canonibus anathema, seu excommunicationem infligi peccatoribus omnibus sine distinctione occultorum et manifestorum, imo etiam aliquando occultos peccatores excommunicationis sententia involvi. Denique jam ab aliquot saeculis decretales Romanorum pontificum scatent excommunicationibus latae sententiae, ac ipso facto incurrendae passimque fulminantur, ut aiunt, ut compellantur homines ad detegendos furti, homicidii, et aliorum criminum autores.

Respondeo, excommunicationem latae sententiae non esse eam, quae huc usque descripta est. Nam quotiescumque in canonibus antiquis dicitur anathema generatim in eos, qui hoc aut istud egerint, hoc nihil aliud sibi vult, quam eos, qui istud egisse convicti fuerint, excommunicandos, non autem revera excommunicatos esse.

Hoc autem constat ex eo, quod in canonibus paulo antiquioribus nunquam leges haec aut similia verba, *sit ipso facto excommunicatus et depositus*, *qui id fecerit*. Sed tantum, *si quis id fecerit, excommunicetur*, *deponatur*, *segregetur*, quibus formulis, ut consentiunt canonistae non exprimitur excommunicatio latae sententiae, sed ferendae.

Quod vero spectat ad vocem anathema, qua utuntur non raro antiqui, haec comminatoria tantum est et detestatoria, vox enim graeca ἀνάθεμα in sacris litteris usurpatur pro voce hebraea חרמה Harma, quam vulgatus exposuit per anathema Num. 21. et Jud. 1., descendit autem vox Hebraea a radice חרם Haram, hoc est, *occidit*, *delevit*, *exterminavit*; igitur anathema proprie et secundum usum judaeorum

rum est res, quae execratione et ruina digna est, et verbum ἀναθεματίζειν est rem abolere et diris devovere. Hanc autem significationem habet apud septuaginta. Sic Num. 21. dicuntur urbes Chananaeorum, quae traditae sunt filiis Israel, ut delerentur, dicuntur, inquam, anathematizatae, et vocatum inde hunc locum ἀνάθεμα καὶ κύριος ἀνεθεμάτισεν αὐτον (τὸν Καναναῖον) καὶ τὰς πόλεις αὐτȣ̃, καὶ ἐπεκάλεσαν τὸ ὄνομα τȣ̃ τόπȣ ἐκείνȣ Ανάθεμα. Hinc apud judaeos anathema vox fuit execrationis et detestationis, item Josue 6. v. 17. καὶ ἔςαι ἡ πόλις ἀνάθεμα αὐτὴ, καὶ πάντα ὅσα ἔςιν ἐν αὐτῇ κυρίῳ, *sitque civitas haec anathema domino, et omnia quae in ea sunt.* Hoc est, deleatur. Judicum 1. v. 17. καὶ ἐκάλεσε ὄνομα πόλεως ἀνάθεμα, *et vocavit nomen urbis horma, id est, anathema,* quia scilicet deleta erat. 4. Reg. 19. v 11. dicitur rex Assyriorum ἀναθεματίσαι, hoc est, vastasse universas regiones. Denique 1. Maccabaeorum 5. v. 5. dicitur Judas Maccabaeus, *anathematizasse Idumaeos et incendisse turres eorum igni cum omnibus, qui in eis erant.* Ergo in veteri testamento anathematizare est penitus delere, ita ut nihil supersit: dicere autem de aliquo *anathema sit*, est eum diris devovere, optare, ut deleatur omnino. In novo testamento vox ἀναθεματίζειν hoc posteriori sensu non raro sumitur Matth. 26. v. 74. et Marci 14. v. 17. de Petro Christum abnegante dicitur καὶ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, hoc est, coepit sese diris devovere et jurare se non nosse Christum Act. 23. v. 12., judaei, *quidam se ipsos devoverunt*, ἀνεθεμάτισαν, *neque manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum.* Vox autem ἀνάθεμα saepe usurpatur pro re execranda Rom. 9. v. 3. *cupiebam anathema esse pro fratribus meis*, hoc est, cupiebam diris devoveri propter fratres meos. 1 Cor. 12. *Nemo spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu*, seu *Jesum*, id est, nemo qui per spiritum Dei loquitur, Jesu Christo maledicit, Jesum execratur, et in eadem epist. 16. v. 22. *Si quis non amat dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema*, hoc est, in execratione sit omnibus, deleatur de libro viventium, etc., ep. ad Galat. cap. 1. *Licet nos aut angelus aliter evangelizet, et praeterquam, quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Id est, maledictus et execrabilis, idem repetit v. 9. Denique Apocalypseos 22. v. 3. dicitur non amplius futurum in regno coelorum κατανάθεμα, quod vulgatus interpres vertit *maledictum*, hoc est, *homo execrabilis et exitio devotus.* Itaque anathema esse secundum propriam hujus vocis significationem nihil aliud est, quam *execrabilem esse, exitio dignum judicari, diris devoveri.* Quia vero, qui ab ecclesia ejiciebantur, execrabiles omnibus fidelibus erant, satanae tradi putabantur flammis aeternis digni, eodemque quo ethnici et publicani loco habendi. Idcirco hac voce olim usi sunt episcopi in eos, quos excommunicatione praesertim mortali plectendos esse ducebant, quosque vel ob haeresim, vel ob crimina vel ob pertinaciam aversabantur, igitur vox ista anathema sit, nihil aliud significare potest, quam excommunicetur, vel diris devoveatur, exitio dignus habeatur, quibus formulis exprimitur excommunicatio ferendae non latae sententiae, quemadmodum hae voces explicantur a novis canonistis.

Verumtamen haec distinctio duplicis excommunicationis latae, ac ferendae sententiae licet olim ignota optime potest defendi, si dicamus, ut jam observavimus, per excommunicationem latae sententiae hominem re ipsa non excommunicari, sed excommunicandum decerni statim atque convictus fuerit ejus rei, propter quam excommunicatio fertur a jure sine ullo praevio judicio. Haec est Gersonis sententia in libro de vita spirituali animae lib. 4. coroll. 14. propos. 2. *Quaeret*, inquit, *aliquis, quid operentur excommunicationes latae sententiae per canones. Respondeo, sicut accepi a praeceptore meo, eas tantumdem operari, ut absque processu alio aut nova constitutione possit judex statim probato facto, vel confessato ferre juris sententiam, et eamdem publicare, non sic ubi canones essent solum ferendae sententiae, quoniam monitiones et processus secundum terminos juris praerequiruntur multiplices.*

Quaeres, utrum excommunicatio ipso facto non id etiam operetur, ut cuilibet privato liceat ab illius, qui rem sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae vetitam perpetrat, communione absque ullo praevio judicio discedere.

Respondeo, eum, qui in ejusmodi peccatum incidit, vel esse superiorem, vel inferiorem, vel aequalem. Secundo ejus crimen, vel esse notum omnibus, vel paucis tantum. Tertio, vel esse crimen haereseos vel morum. Quarto, eum, qui vult ab ejus communione secedere, vel esse solum, vel cum pluribus. Quinto, vel spem esse, ut accusatus damnetur vel non. Secundum haec varie agendum.

Primo enim, si is, qui aliquid sub poena anathematis ipso facto incurrendi prohibitum facit, superior sit, deferendus est ad ejus superiorem, puta, si presbyter ad episcopum, si episcopus ad synodum provincialem aut metropolitanum. Licuit tamen olim plebi et clero ab episcopi sui communione propter haeresim, aut idololatriam discedere; sed quia multa inde nascebantur incommoda, id vetitum est canone 10. octavae synodi his verbis. *Nullus clericus ante diligentem examinationem et synodicam sententiam a communione proprii episcopi se separet, licet quamlibet criminalem causam ejus se nosse praetendat, nec recuset nomen ipsius referre inter divina mysteria. Idem statuimus de episcopis erga proprios metropolitas, similiter et de metropolitanis circa patriarcham suum, qui vero contra fecerit ab omni sacerdotali operatione et honore decidat.* Hinc intelligere est graviter decipi novitios quosdam episcoporum detractores, qui furtivis, nescio, quibus in scriptis adserere ausi sunt, episcopos semel in peccata canonibus prohibita lapsos jam non habendos esse pro episcopis, nec eis amplius obtemperandum: licet enim aliquis episcopus ea peccata commiserit, propter quae sit deponendus: semper tamen episcopus haberi debet, eique obtemperare oportet, donec legitime fuerit depositus, et si id fieri non possit ob ejus gratiam et potentiam, tolerandus est, non schisma faciendum in ecclesia, praesertim cum de moribus non de fide agitur. Sic tempore Cypriani, ut observat Augustinus, tolerabantur in ecclesia episcopi illi, quorum luxum et avaritiam describit Cyprianus in libro de lapsis.

Secun-

Secundo, ſi quis aequalis crimen aliquod excommunicatione dignum fecerit, debet a fratre ſecreto corripi, deinde adhibendi ſunt teſtes, ac demum ad eccleſiam deferri. Si vero damnatus non fuerit, non propterea ſchiſma faciendum, ſed vitandus eſſe videtur, ſi crimen ſit publicum, non item, ſi paucis tantum notum. Hoc autem maxime locum habet in crimine haereſeos, ut ex locis ſcripturae a nobis ſupra laudatis conſtat, *haereticum hominem poſt unam et alteram correptionem devita. Si quis hanc fidem non affert, ne ave ei dixeritis. Subtrahite vos ab omni fratre inambulante inordinate et non ſecundum traditionem.*

Tertio, ſi is, qui in crimen ſub excommunicatione prohibitum labitur potens ſit, ſi probabile non ſit eum aut emendandum, aut ſi ſe non emendarit, damnandum: ſi periculum majus imminet eccleſiae ob ejus damnationem, quam ob ſcandalum tolerari quoque debet etiam a ſuperioribus. Uno verbo excommunicatio fertur vel propter bonum peccatoris, vel propter utilitatem eccleſiae. Ceſſantibus ergo his cauſis ceſſat etiam obligatio inferendae excommunicationis. Ceſſant autem primo, quando non eſt ſpes futurae emendationis; ſecundo, quando ex ejus damnatione gravius malum imminet eccleſiae, quam toleratio alicujus improbi.

At quando quis nominatim ab eccleſia excommunicatus eſt, vel accedit ad hominum ab eccleſia nominatim excommunicatorum conſeſſum, tunc non eſt ei communicandum, et qui cum eo communicat, reus eſt mereturque ipſe excommunicari. Conſtat id ex ſcriptura, *qui eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus et publicanus, haereticum hominem poſt unam et alteram correptionem devita, ne ave ei dixeritis, etc.* Atque haec fuit antiqua eccleſiae diſciplina: nec enim ſolum haereſeon aut ſchiſmatum autores, et anteſignani ac nominatim excommunicati, ſed et ii omnes, qui cum ipſis communicabant, a communione habebantur extorres. Cyprianus lib. 1. epiſt. 4. quoſdam e collegis, qui cum Baſilide et Martiali communicabant, reprehendit, *quaſi deificam diſciplinam negligentes*, necnon in eos torquet illud Pauli Rom. 1., *qui talia agunt, morte digni ſunt, nec ſolum iſti, ſed etiam, qui conſentiunt facientibus.* In conc. Laod. c. 6. vetitum eſt, ne haeretici in domum domini ingrediantur, cap. 9. vetatur, ne quis adeat coemeteria haereticorum orationis vel venerationis ergo, et eos, qui id fecerint jubet eſſe aliquantiſper excommunicatos, cap. 33. vetat, ne quis cum haereticis aut ſchiſmaticis oret. In Antiocheno concilio c. 2. *cum excommunicatis non licere communicare, neque cum iis, qui in domibus conveniunt devitantes orationes eccleſiae ſimul orare, ab alia quoque eccleſia non ſuſcipiendum, qui ex alia minime congregatur. Si quis autem de presbyteris, aut diaconis, ſeu quilibet ex clero deprehenſus fuerit, cum excommunicatis communicare, etiam iſte privetur communione, tanquam qui regulam confundat eccleſiae.* Item cap. 4. declarat abjiciendos ab eccleſia, qui communicarent cum excommunicatis. Idem habet concilium Chalcedonenſe epiſt. ad Valent. et Marcianum, conc. Carth. 7. c. 7., conc. carth. 4. c. 73., Tolet. 1. c. 15., Antiſiodorenſe cap. 39., Bracarenſe 1. cap. 33., Turonenſe 2. cap. 8. et 21., concilium

Vernense cap. 9., Caesaraugustanum cap. 5., extat etiam ea de re canon inter apostolicos undecimus, si quis cum excommunicato saltem in domo oraverit, iste communione privetur. Huc etiam refer, quae prius retulimus, quum ostendimus vetitum esse, ne abjectus ab una ecclesia ab alia suscipiatur: ex quibus constat communicandum non esse cum iis, qui nominatim excommunicati sunt, necnon cum iis, qui communionem haereticorum, vel schismaticorum amplectuntur et ab ecclesia secedunt. Hi enim ipso facto, sine ulla sententia sunt excommunicati, vel potius se ipsos excommunicant, qui ab ecclesia deficientes haereticis vel schismaticis sociantur et cum iis junguntur. Qui vero ad illorum conventus accedunt curiositatis ergo, aut qui cum iis orant et communicant, nec tamen stant omnino ab illorum partibus nec ecclesiam deserunt: similiter qui cum privatis hominibus excommunicatis communicant, puniendi quidem sunt et excommunicandi, sed ipso facto dici non possunt excommunicati.

Denique quod spectat ad excommunicationes illas latae sententiae, et ipso facto incurrendae, quae in decretalibus occurrunt et quotidie pro rebus temporalibus nonnunquam levis momenti feruntur, negari non potest, quin illarum frequens et promiscuus usus magnus sit in ecclesia abusus. Quem ita deflet Petrus Damiani in epist. 12. ad Alexandrum Romanum pontificem. *Praeterea*, inquit, *duo quaedam apud apostolicam sedem frequens usus obtinuit, quae si sancta prudentia vestra judicat, ut nobis videtur, omnino digna sunt corrigi. Unum quia cunctis fere decretalibus paginis anathema subjungitur: alterum, quia cujuslibet ecclesiae filius, sive clericus sit, sive laicus, exponere proprii excessus antistitis prohibetur; quorum primum, quam sit humanae salutis immane periculum, et infinite patens vorago labentium, ac pernicies animarum, clementiae vestrae pietas non ignorat, dicitur enim quisquis haec vel illa non fecerit, sive certe quisquis hoc, quod superius statutum est, irritum duxerit, vel in aliquo violaverit, anathema sit: ubi notandum, quam lubrica, quam praeceps subito mendi illic procuretur occasio . . . . et cum dictante justitia alia sit ultione plectendus, qui plus delinquit, alia, qui minus excedit, hic graviter leviterque peccantibus aequa cunctis et indifferens poena irrogatur . . . . . hanc itaque homo de homine poenam sumit, quam de sui transgressione mandati ipse quoque Deus omnipotens non praesumit. Qui amat*, inquit, *patrem aut matrem plusquam me, non continuo addidit, sit anathematizatus vel maledictus: sed tantum ait, non est me dignus: et in lege oculus pro oculo, dens pro dente, percussura pro percussura, adustio pro adustione duntaxat exigitur, nec continuo, qui reus est, de synagoga projicitur, vel maledictione damnatur. Non enim secundum stoicos omnia peccata sunt paria, atque idcirco indifferenti sunt ultione plectenda, sed juxta modum culpae temperanda est censura vindictae. Porro nec beatus Gregorius nec caeteri patres, qui diversis temporibus in apostolicae sedis regimine floruerunt, hunc morem cum suis reperiuntur observasse decretis, et vix eorum aliquando statutis anathema subnectitur, nisi cum catholicae fidei clausula terminatur. Quamobrem si sanctae vestrae reverentiae placet, hunc morem de caetero*

*a de-*

*a decretalibus amoveri praecipiat.* Hactenus Petrus Damiani, cui consentit Gerson in lib. de potestate ecclesiae cons. 4. *Haec*, inquit, *adplicatio gladii spiritualis ad defensionem temporalium, si confusionem magnam in ecclesia, si vilipensionem vel contemptum evangelicae hujus censurae suae, quae est excommunicationis gladius extreme formidabilis, si denique laqueos animabus multorum magis, quam salutem spiritualem induxerit, vel inducat, experientiam testem voco. Itaque sicut temporalitas addita est ecclesiae pro dote sua, videri potest ab aliquibus quoad ejus defensionem addere suffecerat adversus imperitiores poenam, vel censuram temporalem, ut est mulctatio pecuniaria vel corporalis detentio vel arrestatio bonorum propriorum.* Idem in lib. de vita spirituali animae lect. 4. corollario 7. *Nulla lex*, inquit, *neque appellanda est neque ferenda tamquam necessaria ad salutem aeternam, quae non est de jure divino in aliquo quatuor graduum, quos lectio praecedens exposuit, oppositum sentientes aut facientes moliuntur jugum imponere gravissimum super cervices hominum Doctrina haec praecipue locum habet in materia excommunicationum latae sententiae, nam qui pro solis incommodis temporalibus evitandis aut commodis politicis conservandis aeternam vult infligere mortem, cui quaeso similis erit? Illi nimirum, qui volens muscam abigere a fronte vicini, eam securi percutiens vicinum stolidus exacerbaverit. Sola itaque contumacia vera vel praesumpta renuens stare judicio ecclesiae reddit hominem pro christiano gerentem dignum excommunicatione: nam si paratus est audire ecclesiam, qualiter velut ethnicus nobis erit aut publicanus? Porro differt quamplurimum qualis est contumacia, et quam damnosa ecclesiae pro qua materia et circa quam incurritur; nam pejor est contumacia in materia fidei et religionis, quam pusillae quaestionis de paucis denariis, ubi nunquam tantum prodest obedientia, quantum obest excommunicatio separativa a spiritualibus suffragiis et societate sanctorum.* Multa his addere possem doctorum hujus aevi scriptorum testimonia, qui in frequentem istarum excommunicationum usum non raro invehuntur, sed istis immorari non licet.

Summa eorum, quae in ista responsione diximus, haec est, primo nullam excommunicationem proprie ferri posse in peccata occulta, nisi fiant manifesta et nota per aliquod signum exterius, non tantum Deo, sed et hominibus. Secundo, excommunicationem latae sententiae hoc ad summum operari, ut quis possit statim excommunicari, ut rebellis et pervicax. Tertio, ostendimus eos, qui se ab ecclesia separant et cum haereticis aut schismaticis junguntur, ipso facto esse excommunicatos, seu potius se excommunicare. Quarto, eos, qui cum privatis excommunicatis aut haereticis ad tempus communicant, esse tantum excommunicatione plectendos, non ipso facto excommunicatos. Quinto, has formulas anathema sit, excommunicatus sit, habeatur excommunicatus, et similes, comminatorias esse tantum, nec illum, qui aliquid sub istis imprecationibus vetitum facit, propterea statim excommunicatum esse, sed dignum excommunicatione statim atque fecerit, reddi; et ideo referendum ad ecclesiam, ut excommunicetur. Quibus jam satis superque assertis, revocari amplius in dubium non potest, quin soli peccatores publici vere ac proprie possint excom-

municari; quo posito quaeritur, an in istos omnes excommunicationis telum vibrari possit.

Constat primo, privatos homines laicos et clericos ab episcopo et clero excommunicari posse. Constat item episcopum a metropolitano et synodo provinciae excommunicari et deponi. Constat tertio ecclesias inter se posse a communione mutua discedere; nec dubium est, quin metropolitanus a synodo plurium episcoporum possit excommunicari et deponi, praesertim si consentiat et adsit synodo patriarcha. De patriarchis ipsis ac potissimum de primo patriarcha Romano episcopo a quibusdam dubitatur. Nonnulli enim curiales doctores Romanum pontificem nulli judicio obnoxium esse non dubitarunt asserere, ac proinde eum non posse a quoquam excommunicari aut deponi: nos vero contra istos secundum concilii Constantiensis definitionem duo tenemus; primum est, Romanum pontificem subesse concilii praesertim generalis judicio, et ab eo deponi posse, necnon corrigi ac emendari: alterum est pontificem Romanum in errorem circa fidem aut bonos mores labi posse; quo in casu haud dubium quin liceat caeteris episcopis et ecclesiis ab ejus communione discedere. Haec autem tamquam certa et indubitata nunc supponi possent, nec necesse est ea pluribus confirmare; quod et nos a proposito longius avocaret, et deinceps fuse probabitur in aliis dissertationibus.

Itaque hoc unum inquirendum restat, utrum reges excommunicari possint; quum enim Romani pontifices a Gregorio VII. ita reges excommunicarint, ut simul eorum subditos a sacramento fidei absolverent, regnaque eorum cuilibet occupanda traderent. Hinc factum est, ut regum defensores negarint absolute reges excommunicari posse, eo scilicet modo, quo Romani pontifices eos excommunicare conabantur. Verum si quis exacte loqui velit, dicere debet reges absolute ab ecclesia excommunicari posse hoc est, indignos ecclesiae communione declarari in rebus spiritualibus, non autem in temporalibus ac civilibus; nam proprius effectus excommunicationis, uti modo dicemus, non attingit temporalia, sed spiritualia. Nullum autem mihi dubium moveri posse videtur, quin reges peccatores, vel haeretici declarari possint, hoc sensu ecclesiae communione indigni. Nam licet monarchae sint et principes reipublicae civilis, in republica tamen ecclesiastica membra tantum sunt, et legibus hujus, reipublicae debent obtemperare, aut ab ea excidere; nam ecclesiae nullus est dominus nullus monarcha, nullus in ea ab ejus legibus immunis. Potest ergo absolute is princeps, qui leges Christi et ecclesiae violat, ecclesia indignus haberi et declarari. Et sane habemus in historia ecclesiastica exempla nonnulla regum et principum, qui ab episcopis hoc modo sunt excommunicati. Sic Philippus imperator fertur excommunicatus et ecclesia ejectus, donec poenitentiam egisset. Athanasius Libyae praefectum excommunicavit, et hunc propterea Basilius in sua provincia ad communionem admittendum non esse decrevit epist. 47. Ambrosius Maximum et Theodosium a communione et aditu ecclesiae expulit. Joannes Chrysostomus Eudoxiam aditu ecclesiae prohibuisse fertur. Andronicum praefectum Synesius excommunicavit, ut constat ex ejus epistola 58. Symmachus Anastasium ab ecclesiae Romanae communio-

munione alienum esse pronuntiavit. Recentiora exempla non percurro, quia in iis Romani pontifices plus potestatis sibi arripuerunt, quam ipsis conveniebat. Nam per excommunicationem non possunt interdici aut prohiberi, quae sunt juris naturalis et divini; sic verbi gratia, non potest prohibere excommunicatio, ne paterfamilias suam regat alatque familiam, ne filiusfamilias patri et matri debitum honorem praestet, etc., ac similiter non potest excommunicatio impedire, quominus rex regnum administret, regat, gubernet, moderetur; ac proinde non possunt subditi a sacramento fidei absolvi, et rex regnandi jure privari.

Verum licet absolute possint excommunicari reges, non tamen expedit id facere, plus enim inde detrimenti reipublicae christianae accedit, quam boni; nec id fieri potest sine magno periculo schismatis, pacis publicae perturbatione, ecclesiae vexatione et caeteris calamitatibus, quas inde sequi moraliter, ut ajunt, certum est. Quapropter juxta regulam superius ex Augustino traditam, vix unquam debent excommunicari reges et principes: atque hinc in imperatores christianae religioni infensissimos et haereticis addictissimos nullam excommunicationis censuram antiqui episcopi fulminasse leguntur, ne scilicet eos gravius exacerbarent adversus ecclesiam. Quis ignorat, quantum fuerit Constantii in haereticos studium? Cui sunt ignotae vexationes, quibus episcopos orthodoxos et ecclesiam affecit? Non tamen propterea quisquam eum excommunicavit, non Athanasius, non Osius, non Liberius ullam in eum excommunicationis dixere sententiam. Valentem Arium nemo a communione ecclesiae expulit, imo Basilius eum ad sacra mysteria admisit, teste Theodorito lib. 4. hist. c. 19. Zenonem imperatorem fidei catholicae iniquiorem et haereticis faventem benigne adhortati sunt Romani pontifices, nec censuris eum percusserunt, sed totam culpam in Acacium refudere: vide epistolam tertiam Felicis tertii ad Zenonem, et Gelasii Epist. 11. ad Dardanos. Vitalianus papa Constantem Heraclii nepotem haereticum, fratricidam et sacrilegum, qui Martinum e sede dejecerat, et relegatum fame confecerat, qui in Maximum et ejus discipulos saevierat, non modo non excommunicavit, sed et honorifice excepit. Gregorius Magnus legem Mauritii parum aequam promulgavit, nec propter eam illum excommunicatione perculit, sed ut legem revocaret, decenter admonuit. Idem pontifex Phocam crudelissimum Mauritii interfectorem non modo non excommunicavit, sed et multis laudibus extulit. Ex quibus et aliis innumeris, quae hic afferri possent, abunde liquet, reges et principes licet malos in ecclesia tolerandos saepius esse, quam excommunicandos.

Hoc autem ita Gallis nostris semper fuit persuasum, ut nunquam reges suos excommunicari passi fuerint. Primum hujus rei documentum habemus in Ludovico cognomento Mansueto, quem cum Gregorius quartus filiorum impulsu excommunicare in animo haberet, ejusque rei gratia in Galliam proficisceretur, a Gallicanis episcopis teste Aimoino hoc responsum accepit: *nullomodo se velle hujus voluntati succumbere, sed si excommunicaturus veniret, excommunicatus abiret.* Quapropter

propter

propter Gregorius abjecto proposito dixit, se non alia de causa venisse, quam ut pacem et concordiam inter ipsum ejusque filios procuraret.

In Lotharium Nicolaus primus excommunicationis sententiam tulit, eo quod Theutberga dimissa Valdradam duxisset uxorem; sed id fecit tamquam judex et arbiter a partibus electus, ut constat tum ex epistola Nicolai I., tum ex litteris regis ipsius ad Adrianum secundum Nicolai successorem, ubi fatetur se Nicolaum judicem agnovisse, sed *ad tempus et in hac parte.* Nihilominus tamen Gallicani episcopi excommunicationem pontificiam parum aut nihil curarunt, sic rescribentes pontifici: *Nos cum fratribus et collegis nostris, neque edictis tuis stamus, neque vocem tuam agnoscimus, neque tuas bullas tonitruaque timemus; tu eos, qui decretis tuis non parent, impietatis condemnas, iisdem sacrificiis interdicis, nos tuo te ense jugulamus, qui edictum domini, Deique nostri conspuis judicium.*

Similiter, cum Adrianus jussisset Hincmaro, ut a Caroli Calvi consortio et communione discederet, responsum hoc accepit ab Hincmaro et aliis Gallicanis episcopis: *Nunquam hujusmodi praeceptionem ab illa sede ulli praedecessorum suorum missam fuisse, cum inter reges sacramentis etiam confoederatos, sed inter patrem et filios ac inter fratres praelia et seditiones eorum temporibus fuisse noscantur. Nec etiam ab haereticorum vel schismaticorum, sive tyrannorum imperatorum ac regum quales fuerunt Constantius Arianus, et apostata Julianus, et Maximus Tyrannus, praesentia et salutatione sive collocatione sedis apostolicae pontifices, vel alii magnae auctoritatis atque sanctitatis episcopi, cum locus et ratio ac causa exegit, se subtraxisse leguntur . . . . et dicunt, saecularem scripturam dicere, quia omne regnum saeculi hujus bellis quaeritur, victoriis propagatur, et non apostolici et episcoporum excommunicationibus obtinetur, et scripturam divinam proponunt dicere, quia domini est regnum, et cui dat illud ministerio Angelorum et hominum . . . . et si vultis ad defensionem habere nostrum auxilium, sicut volumus de vestris orationibus habere adjutorium, nolite quaerere nostrum dispendium, et petite dominum apostolicum, ut quia rex et episcopus simul esse non potest, sui antecessores ecclesiasticum ordinem, quod suum est, et non rempublicam, quod regum est, disposuerunt, non praecipiat nobis habere regem, qui nos in sic longinquis partibus adjuvare non possit contra subitaneos et frequentes paganorum impetus, et non convenit ulli episcopo dicere, vel christianum, qui non est incorrigibilis, non propter propria crimina, sed pro terreno regno tolerando vel acquirendo nomine christianitatis debeat privare, et cum diabolo collocare . . . . . propterea si domnus apostolicus vult pacem quaerere, sic pacem quaerat, ut rixam non moveat, quia non credimus, ut ad regnum Dei pervenire non possimus, si illum, quem ipse non commendat, regem non habuerimus.* Haec tum ecclesiastici, tum saecularis ordinis viri Rhemis congregati senserunt de litteris Adriani, quibus Carolum pro excommunicato haberi jubebat, nisi abdicato filio Lothario, Ludovico alteri filio regnum traderet. Ex quibus intelligere est, quanti fieri debeant, et quanti semper habitae fuerint ejusmodi Romano-

rum

rum pontificum excommunicationes in reges nostros praesertim pro rebus temporalibus latae.

Porro tum temporis adeo persuasum habebant Gallicani antistites regem suum excommunicari non debere, ut inter eorum capitula, quae refert Hincmarus, haec legantur. *Dicunt sapientes, quia iste princeps nullorum legibus vel judiciis subjacet, nisi solius Dei, qui eum in regno, quod suus pater illi dimisit, regem constituit, et si voluerit pro hac vel pro alia causa, ibit ad placitum vel ad synodum, et si noluerit libere et licenter dimittet: et sicut a suis episcopis quidquid egerit non debet excommunicari, ita ab aliis episcopis non potest judicari, quoniam solius Dei principatui debet subjici, a quo solo potuit in principatu constitui.* Quin etiam indulgentia in reges eo processit, ut qui illorum communione digni ab ipsis habiti fuerant, digni etiam ecclesiae communione redderentur. Citat in eam rem Yvo epist. 171. et 62. hanc legem tanquam ex capitularibus desumptam. *Si quos culpatorum regia potestas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensae suae participes effecerit, hos etiam sacerdotum et populorum conventus suscipere in ecclesiastica communione debebit, ut quod principalis pietas recipit, nec a sacerdotibus Dei alienum habeatur.* Haec autem lex non extat in capitularibus, sed est canon 3. concilii Toletani.

Philippos primum et secundum excommunicare conati sunt Romani pontifices, videnturque excommunicationes in eos latae plus ponderis habuisse, quia justioribus de causis latae erant, et ab episcoporum Gallicanorum synodis confirmatae. Primus hujus nominis Galliae rex Bertham conjugem, ex qua filium susceperat anno 1085., dimisit, et Bertradam de Monteforti, quae a Fulcone Richino, annuente Gregorio septimo, discesserat, uxorem solemniter duxit. Is propterea ab Hugone Lugdunensi archiepiscopo, Urbani II. vices gerente, in synodo Augustodunensi excommunicatus est; sed anno 1094., haec sententia in concilio Placentino est revocata, et in Hugonem, qui citatus non adfuerat, poena suspensionis indicta. Verum iterum in concilio Claromontano ob idem repudium uxoris excommunicatus Philippus dimissa Bertrada cum pontifice in gratiam rediit. At in proposito diu non stetit, annoque 1098. rursum Bertradam sibi sociavit: quapropter in concilio Pictaviensi, cui aderant legati Paschalis secundi, renovata est excommunicationis sententia. Demum anno 1102. cum promisisset rex se cum Bertrada consuetudinem non habiturum, donec a papa dispensationem accepisset, hanc simul cum absolutione obtinuit in conventu Parisiis habito. Haec constant ex Yvonis epistolis, qui cum acerrimus fuisset matrimonii inter regem et Bertradam initi oppugnator, eaque de causa bonis exutus et in carcerem conjectus esset, tandem tamen consensit, ut intelligere est ex epistola 144. ad papam Paschalem in hanc sententiam scripta. *Rex per se*, inquit, *et per nos adhuc pulsat ad aures paternitatis vestrae, ut secundum moderationem litterarum vestrarum, et verba, quae domno Galoni episcopo injunxistis, causam ejus temperetis; ne contingat de eo illud Salomonis, qui multum emungit, elicit sanguinem. Dispensationis autem ratio nulli*

 *sa-*

*ſapientum diſplicuit . . . . quia haec ſuggerendo dicimus non docendo noſtrae ſuggeſtionis ſumma eſt, ut imbecillitati hominis amodo quantum cum ſalute ejus poteſtis, condeſcendatis, et terram, quae ejus anathemate periclitatur, ab hoc periculo eruatis.*

Philippus alter hujus nominis ſecundus cognomento Auguſtus, Ingeburgem Danorum regis filiam uxorem paucis poſt matrimonium diebus elapſis ſub conſanguinitatis obtentu dimiſit anno 1193., ac deinde anno 1196. Agnetem filiam Bertholdi Meraniae ducis uxorem duxit. Hac injuria commotus Danorum rex legatos Romam miſit, qui de ea apud pontificem Coeleſtinum quererentur. Ab iſto legati in Galliam ſunt miſſi, qui Pariſiis concilium congregarunt, in quo de reformando Ingeburgis matrimonio eſt actum, ſed nihil eſt perfectum. Anno 1199. Francia ſub interdicto poſita eſt non propter regis matrimonium, ſed quia captivus a rege detinebatur quidam Petrus Daius clericus in epiſcopum Cameracenſem electus. Poſt tres menſes interdictum eſt ſublatum. Quod quum renovare vellet ſynodus apud Divionem congregata, rex ad pontificem provocavit. Sed nulla provocationis ejus ratione habita, ſynodus interdictum tulit, quod a quibuſdam eſt obſervatum, ab aliis vero non. At illud omnino relaxavit pontifex Innocentius III., poſtquam rex Ingeburgem in qualemcumque gratiam recepiſſet. Indicta deinde Sueſſione ſynodus, cui adfuerunt Innocentii III. legati, ibi per dies quindecim cauſa Ingeburgis et Philippi ventilata, rex Ingeburgem quaſi uxorem ſecum abduxit, quod quamvis tunc vel taedio victus vel judicii exitum metuens ſimulate feciſſet, poſtea tamen illam pro uxore habuit Agnete jam mortua. Haec eſt rerum a pontificibus in Philippos primum et ſecundum geſtarum ſumma, ex qua colligere eſt, excommunicationes haud injuſtis de cauſis a pontificibus in illos latas, eo tempore, quo Romani epiſcopi auctoritas maxime praedicabatur, et a Gallis epiſcopis confirmatas, a plerisque Gallis haud magni factas fuiſſe, coactoſque ipſos Romanos pontifices eas, ad vanam reſipiſcentiae umbram relaxare. Sub finem regni Philippi II, in Ludovicum ejus filium Angliam occupantem excommunicationis ſententiam tulit pontifex Honorius III., ſed Ludovicus nulla ejus ratione habita a propoſito non deſtitit: quumque pontifex in Philippum hujus patrem, tamquam ejus protectorem eamdem ſententiam vellet extendere, idque in mandatis dediſſet Senonenſi archiepiſcopo, Gallicani antiſtites Meloduni congregati ſtatuerunt pontificiae ſententiae rationem habendam non eſſe.

In negotio Philippi Pulchri ſicut iniquior erat pontificum conatus, ita major etiam fuit Gallorum vigor. Cum enim Bonifacius VIII. Philippum Pulchrum ob detentum Apameenſem epiſcopum Narbonenſis archiepiſcopi opera objurgaſſet, datis etiam litteris, quibus eum in temporalibus non ſecus ac in ſpiritualibus ſibi ſubeſſe aiebat, necnon ad ſe, non ad regem beneficiorum et praebendarum collationem ſpectare: has Philippus in palatio coram pluribus cremari juſſit, reſponditque pontifici ſe in temporalibus nemini ſubeſſe, et ad ſe eccleſiarum et praebendarum collationem jure regio pertinere, eos vero, qui aliter ſentirent, fatuos eſſe ac demen-

mentes. Hoc reſponſo exaſperatus pontifex excommunicationem in regem tulit, ſed hanc Gallicani epiſcopi pro irrita habuerunt, et ad futurum concilium generale provocaverunt, quapropter Benedictus XI. Bonifacii ſucceſſor cernens excommunicationem pontificiam flocci fieri, *regem non petentem a ſententia excommunicationis per praedeceſſorem ſuum lata abſolvit.*

Benedictus XII. Avenione ſedens, de epiſcopatu Romano cum Gregorio tunc Romae ſedenti contendens Carolo VI. Galliarum regi excommunicationem interminatus eſt, eo quod in animo rex haberet ſe regnumque ſuum ab utriuſque pontificis obedientia ad procurandam eccleſiae pacem ſubtrahere et curare, ut alius legitimus eligeretur pontifex. Illius vero bullam Pariſienſis univerſitas et epiſcopi, qui aderant, proſcripſerunt: *Tamquam de ſe iniquam, ſeditioſam, et doloſam necnon fraudulentam ac perturbativam pacis et offenſivam regiae majeſtatis.* Petieruntque eam hoc nomine proſcribi et lacerari. Quod et factum eſt ejuſque delatores carpentis impoſiti ac per ludibrium veſte variegata et Tiara papyracea induti per urbem ignominioſe ducti ſunt. Et nihil obſtante ſententia pontificis lex promulgata eſt, ne alterutri e contendentibus de epiſcopatu Romano obedientia praeſtaretur.

Ludovicum hujus nominis duodecimum mitiſſimum atque optimum principem Julius II. pontifex diris devovere et anathemate obſtringere conatus eſt, ſed clerus Gallicanus in civitate Turonenſium congregatus anno 1510. obſtitit, ſtatuitque ac decrevit regem non teneri ullam habere rationem excommunicationum aut cenſurarum a Julio II. in regem aut in regnum latarum aut ferendarum, eo quod jure ipſo forent irritae.

Denique quum Sixtus V., et Gregorius XIV. ab hoſtibus hujus regni ſollicitati et impulſi bullas excommunicationis et interdicti intentaſſent in eos, qui Henricum Navarrae regem legitimum regni Francici haeredem pro rege agnoſcerent, iſtorum pontificum conatum tota exhorruit Gallia. Inprimis vero clerus Gallicanus Carnuti congregatus anno 1591., de bullis pontificis ita cenſuit. *Monitiones, excommunicationes, ſuſpenſiones illis intentatas eſſe prorſus irritas tam ſecundum materiam quam ſecundum formam, ac praeterea injuſtas necnon hoſtium hujus regni artibus ſuggeſtas, quae vim habere minime poſſent ligandi aut adſtringendi.* Idque ſe cognoviſſe ajunt antiſtites *auctoritate ſacrae ſcripturae, ſanctorum conciliorum decretis, conſtitutionibus canonicis, ſanctorum patrum exemplis, quibus antiquitas eſt referta privilegiis et libertatibus eccleſiae Gallicanae, quibus innixi praedeceſſores ſui ſemper hujuſmodi conatibus obſtiterant.* Idem cenſuit univerſitas Pariſienſis, quae 22. Aprilis anno 1594. vana illa fulmina non metuens decrevit Henricum IV. legitimum eſſe Gallorum regem eique parendum eſſe. Hujus judicium confirmavit facultas theologiae Pariſienſis, quae anno 1595. 16. et 21. die Januarii in aula reverendiſſimi archiepiſcopi Pariſienſis ſimul cum urbis Pariſienſis paſtoribus congregata, ante quam revocatae forent pontificiae bullae, declaravit his non obſtantibus teneri Francos omnes obedire regi, ac pro eo in publico officio preces fundere: nihilominus regem ſuppliciter admoneri petierunt, ut legatos Romam

mitteret ad pontificem secum reconciliandum: non quod istud arbitrarentur necessarium ad restituendam regi communionem; sed tantum ad vitandum schisma. Mitto senatusconsulta quamplurima in bullas lata, quae minoris sunt apud theologos momenti. *

Ex his porro et aliis Francorum gestis abunde, ni fallor, demonstratur excommunicationes, quas Romani pontifices in reges nostros aut tulerunt, aut intentarunt, non modo a judicibus saecularibus, sed et ab ecclesia Gallicana, tamquam iniquas explosas semper fuisse et nonnunquam ludibrio habitas: praecipue vero cum de rerum temporalium dispensatione et regni administratione agebatur, nec enim episcoporum est hujusmodi negotiis sese immiscere, sed ista potestas a Deo data est regibus ac principibus, qui si male se in istis gerant, rationem gestorum Deo non episcopis reddere debent. Id sagaciter observat Yvo Carnotensis epist. 171. his verbis: *Dispensationes rerum temporalium regibus attributae sunt et Basilei, idest fundamentum populi et caput existunt. Et si aliquando potestate sibi concessa abutuntur, non sunt a nobis graviter exasperandi, sed ubi sacerdotum admonitionibus non acquieverint, divino judicio sunt reservandi, ubi tanto districtius sunt puniendi, quanto minus fuerint divinis admonitionibus obnoxii.*

Quaeres, utrum regnum integrum possit excommunicari et sacris officiis interdici ob peccatum regum et principum.

Respondeo, quaestionem hanc ad nos non pertinere, qui de antiqua infligendae excommunicationis ratione tractamus. Quippe toti antiquitati ignota est illa ratio excommunicandorum, seu, ut loquuntur, interdicto subjiciendorum regnorum, provinciarum, urbium ob regis, magistratus, aut alterius cujusdam peccatum. Cum nulla fiat ejus mentio, non dico in *canonibus antiquorum conciliorum*: sed ne quidem in *collectionibus canonum recentioribus* Gratiani, Yvonis, Burchardi et aliorum. Sed nec ullum est apud antiquos exemplum hujusmodi disciplinae, nec enim per sex aut septem et amplius ecclesiae saecula legitur aliquam societatem ob peccatum alicujus excommunicatam aut interdicto subjectam. Imo vero S. Augustinus diserte negavit familiam integram pro peccato patris familias excommunicari posse, ac proinde censuit multo minus regnum pro peccato regis, aut principis ecclesiastica censura non posse percelli. Extat Augustini ea de re sententia in epist. 75., in qua reprehendit Auxilium juvenem episcopum, quod Classicianum quemdam cum familia excommunicasset, et ab illo episcopo quaerit. *Ut, si habeat ea de re sententiam certis scripturarum testimoniis exploratam doceat, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus, aut quispiam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore quo universa domus est anathemate obligata nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in morte subveniri.* Hanc opinionem et episcopum ejus autorem

* Id dixi in mente adversariorum, nam apud theologos Gallos senatus Parisiensis consulta maximi sunt momenti, et non immerito, cum ordo iste doctrina pariter et justitia sit maxime conspicuus.

torem tota epistola ridet Augustinus. Quanto absurdior, ipsi visa fuisset eorum, opinio, qui regnum integrum ob unius principis peccatum excommunicari, et sub interdicto poni voluissent.

Sunt tamen aliqui, qui interdicta ecclesiastica, si non primis ecclesiae saeculis saltem mediis in usu fuisse probare se posse nonnullis exemplis existiment. Primum ergo afferunt ex Theodorito lib. 4. hist. c. 14. et 15. Samosatensium scilicet zelum, qui Eunomii Lucii et Arianorum commercium adeo detestati sunt, ut cum iis convenire, aut congredi nefas esse duxerint. Secundo ajunt huc etiam pertinere, quod populus Constantinopolitanus cum Nestorio synaxes habere renuit, postquam haeresim suam ille detexit. Tertio allegant decretum concilii Arelatensis 2. cap. 49., quo statuitur, ut si quis a communione sacerdotali sit ejectus, convivio et colloquio privetur. Quarto in medium producunt concilii Triburiensis cap. 32. et Cabilonensis cap. 26. decreta de ecclesia quadam, quae lite de illius patrono pendente jubetur claudi, ut officium divinum in ea minime celebretur. Sed haec exempla nihil omnino ad propositum faciunt. Primum enim non probant aliquam ecclesiam interdicto subjectam ob peccatum principis, aut alicujus in ea ecclesia primi. Secundo ne quidem ista probant usum interdicti, sed tantum excommunicatorum et haereticorum commercium fuisse fugiendum etiam ab inferioribus in casu excommunicationis a superiori latae aut haereseos manifestae. Concilii vero Triburiensis decretum ecclesiam, de qua agebatur, interdicto non subjecit; sed pro bono pacis jussit, ut episcopi autoritate clauderetur, donec ea quae de eligendo ad illam regendam presbytero lis pendebat, composita fuisset atque finita. Mitto auctoritatem epistolae cujusdam nomine Augustini ad Bonifacium comitem, quae adducitur can. miror 17. quaest. 4. est enim illa epistola omnium judicio subdititia.

Ad propositum magis pertinent tria exempla, quae nobis subministrat historia Gregorii Turonensis: primum extat lib. 5. c. 32., ubi ait ecclesiam sancti Dionysii ob perpetratam in ea caedem aliquandiu clausam fuisse et propterea in illa a divino cessatum officio. Sed hoc genus interdicti nondum est illud, de quo agimus. Ad illud magis accedit exemplum secundum, quod extat lib. 8. cap. 31., in quo scribit Leudoaldum episcopum ecclesias Rhothomagenses claudi jussisse, ac vetuisse, ne populus solemnia divina spectaret, donec auctor caedis Praetextati Rhotomagensis archiepiscopi detectus foret. Huc etiam revocari debet tertium exemplum, quod habetur cap. 15. lib. 10., ubi refert episcopum Pictaviensem ad Chrodieldem scripsisse se non celebraturum pascha domini, nec baptismum administraturum nisi abbatissam, quam in vinculis retinebat, dimitteret. Haec pauca exempla probant interdicta, sub finem primae regum nostrorum dynastiae ortum et initium habuisse.

At sub secunda dynastia interdictorum ecclesiasticorum usus invaluit. Circa annum 870. Hincmarus Laudunensis ecclesiam suam quasi interdicto subjicere conatus est, atque ea de causa ab Hincmaro Rhemensi graviter increpatur in opusculo 55. capitul. c. 8 his verbis: *Causa injuriarum tuarum, sicut in petitione ab ecclesia Laudunensi data continetur, presbyteros et diaconos, ac reliquos clericos non*

*accusatos, nec confessos: nec convictos ab omni ecclesiastico officio excommunicasti, et ut nemo sacra missarum solemnia in tua parochia celebraret, indixisti.* Et cap. 30. *in tua parochia nemo in necessitate mortis baptizari, nemo communionis gratia reconciliari, nemo sepeliri cum debita commendatione poterat.* Vide etiam cap. 31. et 32.

Fulbertus episcopus Carnotensis scribens ad Robertum regem epist. 93. ait: *Ad Aurelianam civitatem convenire non posse episcopos, cum ibi nec sacrificare liceat, nec eucharistiam absolute percipere*, propterea quod excommunicatione damnata foret. Similiter ep. 3. ait officium in ecclesia sua, *depressis miserabiliter vocibus et pene silentio proximis celebrari.* Et post: *Quid restat aliud nisi ut penitus interdicatis divinum officium in toto episcopatu nostro?*

Ademarus Engolismensis ad annum 994. haec habet. *Alduinus episcopus Lemovicensis pro nequitia populi novam observantiam constituit. Scilicet ecclesias et monasteria cessare a cultu divino, a sacro-sancto sacrificio, et populum quasi paganum a divinis laudibus cessare et hanc observantiam excommunicationem censebat.* Ita tempore Ademari interdictum nova videbatur esse observantia.

In concilio Lemovicensi anno 1034. Oldericus abbas, ut pontificem bellis vexatum sublevaret, consuluit episcopis, ut excommunicationis sententiam ferrent in eos, qui paci non acquiescerent, ita ut inobedientes post mortem sepultura privarentur ecclesiastica, interdiceretur apud eos officium publicum, atque ut, excepto parvulorum baptismo et morientium viatico, nullum administraretur sacramentum.

Verum usque ad Gregorium VII. rara fuerunt admodum interdicta, et in peculiares quasdam ecclesias ferebantur, at ille pontifex suae autoritatis augendae perquam studiosus iis frequenter etiam in integra regna usus est et aliis episcopis, ut idem tentarent, exemplo fuit. Hinc hujus praecipue tempore multis interdictis pax ecclesiae turbata est, quorum exempla quamplurima videre est apud Yvonem epistolis 50, 6, 3, 120, 121, 263, et 264, et 266. qui etiam epist. 94. interdictum vocat remedium insolitum, observatque in usu potissimum fuisse in causa sacrilegii aut violationis pacis.

Caeterum interdicta generalia ad tuendam autoritatem ecclesiasticam adinventa contrarium omnino effecere, nam ut observat Soto in 4. dist. 22. quaest. 3. a. 1. *Interdictum quamvis ex una parte ad terrorem excommunicatorum conducat, ex altera tamen in periculum divini cultus vergit potissimum, nam tunc non solum populus desuetudine frequentandi divina officia adfectum eorum et sensum perdit, verum etiam et clerus ipse fit remissior et segnior ad eadem divina celebranda, qua utique ratione et divina religio detrimentum patitur et populus solet in moribus silvescere.* Eadem mala eleganter describuntur a Bonifacio VIII. in capite *Alma mater*, de sententia excommunicationis his verbis. *Tunc excrescit indevotio populi, pullulant haereses, et infinita pericula animarum insurgunt, ab ecclesiis sine culpa earum divina obsequia subtrahuntur.* Et certe si quis interdicta illa omnia, cujus ali-

aliqua superest memoria, percurrat, intelliget ea semper fuisse dissensionum, schismatum, bellorum, aliarumque grandium calamitatum causas, et vix unquam aliquid boni, saepe vero multum mali ex his ecclesiae accessisse.

Quapropter ii ipsi, quibus haec interdicta magis prodesse poterant, Romani pontifices coacti sunt eorum severitatem ita paulatim imminuere, ut vix ullum habuerint effectum: quippe cum primum interdicta usurpari coeperunt, cujuslibet officii divini celebratio prohibebatur excepto tantum puerorum baptismo et poenitentiae administratione in necessitate; ita Alexander III. qui anno 1170. vivebat cap. *non est vobis de sponsalibus.* Deinde circa annum 1200. praedicatio evangelii et sacramenti confirmationis administratio concessa, Innocent. III. cap. *responso de sentent. excommunicationis.* Circa annum 1230. Gregorius IX. permisit, ut in unaquaque hebdomada celebraretur missa privata ostiis clausis sine pulsu tympanarum cap. *permittimus de sententia excommunicationis:* post circa annum 1245. Innocentius IV. voluit sacramentum poenitentiae administrari cruciatis et peregrinis, necnon permisit officium a clericis recitari sine cantu cap. *Quod in text. de poenitentia et remiss.* Demum anno 1300. Bonifacius VIII. poenitentiam sanis omnibus administrari jussit, et integrum officium quotidie celebrari ostiis tamen clausis et sine tympanarum pulsu. Imo etiam ostiis apertis et praevio tympanarum pulsu in festis nativitatis, paschae, pentecostes et assumptionis cap. *Alma mater, de sententia excommunicationis in sexto.* Ex his videre est paulatim interdicto nihil ferme praeter interdicti nomen esse relictum, quod argumento est, eos ipsos, quibus utilia maxime sunt interdicta eorum molestiam et periculum agnovisse. Quid quod saepe saepius interdicta ab ecclesiis spreta atque contempta sunt. Quis enim ignoret, quam nihil fecerit ecclesia Gallicana interdicta in regnum Franciae lata, tum a Bonifacio tempore Philippi Pulchri, tum a Julio tempore Ludovici XII. tum etiam alias ab aliis pontificibus? Quis nesciat rempublicam Venetam interdictum Pauli V. ita irritum judicasse, ut ab eo ne quidem post pacem initam absolvi se passa fuerit. Quin etiam unius tantum ecclesiae aut provinciae interdicta apud nos fuere prohibita: sic cum anno 1488. Innocentius VIII. Brugenses, Candavenses et Yprenses interdicto subjicere tentasset, ab ejus sententia advocatus regius provocavit eo instrumento, quod habes inter probationes libertatum ecclesiae Gallicanae, et senatus Parisiensis interdictum irritum esse pronuntiavit teste Chophino. Itemque cum Paulus II. ecclesiam Nivernensem interdicto subjecisset, senatus Parisiensis sanxit officium divinum nulla interdicti ratione habita publice celebrandum.

Ex his abunde, ut patet, demonstratum habeo interdictum ecclesiasticum, quod in regnum, provinciam, civitatem, aut parochiam ob regis aut alterius peccatum fertur, rem esse novam et odiosam, qua valde periculosum est uti, ne dicam fere semper injustum et iniquum: repugnare etenim aequitati videtur innocentes cum noxiis involvi, et ob unius peccatum universam societatem puniri; praesertim cum reges et principes, propter quorum peccata ecclesiae interdicto subjici solent, non

sint

ſint praecipua ſocietatis eccleſiaſticae prout, eccleſiaſtica eſt, membra. Quod tamen ita intelligi volo, ut non omnem interdictorum uſum damnem, ſed ut eo nonniſi caute ac raro utendum eſſe doceam.

Demum illud quaeritur, an non etiam in mortuos ferri poſſit excommunicatio? Cui quaeſtioni ſatisfacere haud ita arduum eſt ac multis viſum: nam vel intelligitur de propria et vera excommunciatione, hoc eſt, ſeparatione e fidelium conventu; et hoc ſenſu certum eſt mortuos excommunicari non poſſe, quia amplius inter nos non verſantur. Secundo intelligi poteſt de teſtificatione deteſtationis in mortuos, ob ea quae viventes prave ſenſerunt aut fecerunt, et hoc ſenſu dubium nullum eſt, quin anathema poſſit in mortuos ferri, hoc eſt quin poſſimus eis dira imprecari eorumque memoriam deteſtari, aut e contra bona et fauſta illis optare, et memoriam ipſorum honore et veneratione proſequi, atque ita eos vel in communione vel extra communionem habere. Sed haec excommunicatio non ſecus ac communicatio analoga tantum eſt et impropria, non autem vera et propria. Nihilominus tamen illa dabatur vel auferebatur olim mortuis, nomen eorum apponendo vel detrahendo in dypthicis ſeu tabulis eccleſiaſticis, quae recitabantur in officio publico. Hinc ubi reſtituta eſt ab orientis praeſulibus Chryſoſtomo communio, nomen ejus, quod e dypthicis fuerat eraſum, in iis reſtitutum eſt in ſignum communionis. Caeterum olim quaeſitum eſt, utrum hominibus in communione eccleſiae mortuis poſſet anathema dici, ſi conſtitiſſet eos quid prave ſenſiſſe aut feciſſe, ac viciſſim utrum poenitentibus in poenitentiae decurſu ſine pace defunctis dari poſſet communio: qua in re varia fuerunt judicia; nam eccleſia Romana de mortuis judicium ferri non poſſe aſſeruit, ut teſtis eſt B. Leo epiſt. 9. ad Theodorum Forojulienſem: *Quod manens*, inquit, *in corpore poenitens non receperit, conſequi exutus carne non poterit, nec neceſſe eſt, nos eorum, qui ſic obierint, merita actuſque diſcutere, cum dominus Deus noſter cujus judicia nequeunt comprehendi, quod ſacerdotale miniſterium implere non potuit, ſuae juſtitiae reſervavit.* Et epiſtola ſequenti: *Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non poſſumus.* Gelaſ. in epiſt. ad epiſcopos Dardaniae. *Caeterum*, inquit, *jam de eo qui divino judicio conſtitutus nobis fas aliud decernere non eſt, praeter, id in quo eum dies ſupremus invenit.* Eadem fere habet in concilio Romano pro Miſeni epiſcopi cauſa celebrato. *Quia*, inquit, *cum dictum ſit, quaecunque ligaveritis ſuper terram; quos ergo non eſſe jam conſtat ſuper terram, non humano ſed ſuo judicio reſervavit; nec audet eccleſia ſibimet vindicare, quod ipſis beatis apoſtolis conſpiciat non fuiſſe conceſſum, quin alia eſt cauſa ſuperſtitum, alia defunctorum.*

Ex his teſtimoniis Vigilius in conſtituto probat praedeceſſorum ſuorum decretis innoteſcere, *ſacerdotum in pace eccleſiaſtica defunctorum*, illaeſas eſſe debere perſonas nec anathemati ſubjiciendas, et ideo tribus capitulis ſubſcribere recuſat.

At

At contraria fuit ecclesiae Africanae disciplina, ut ostendit Sextilianus episcopus Afer in conc. 5. generali collat. 5. t. 5. conc. col. 480. tum ex canone concilii Africani, in quo statutum erat *de episcopis defunctis, qui haereticis suas facultates reliquerint, ut post mortem anathemati subjicerentur*, tum etiam ex pluribus Augustini testimoniis, in quibus ille ait se Caeciliano et caeteris antecessoribus suis anathema dicturum, si ostendi potuissent criminum rei. Idem orientales probare conati sunt, sed non tam aperte fecerunt; nam vix unum et alterum exemplum proferre potuerunt anathematis in mortuos lati, et quidem a privatis, ut a Rambula et Cyrillo non a synodo, poterant tamen uti Chrysostomi et Flaviani exemplis, quae perperam Vigilius adducebat. Nam licet illi in communione ecclesiae Romanae mortui forent, erant tamen mortui extra communionem orientalium, et nihilominus eis post mortem ab ipsis orientalibus reddita communio, nomenque eorum dypthicis adpositum. Et paulo ante Origenes a Menna damnatus fuerat diu post mortem. Poterant item canones aliquot synodorum proferre, quibus jubetur, ut iis, qui poenitentiae tempore excedunt, communio detur, commendando scilicet eorum memoriam, et accipiendo oblationes pro illis factas, hoc statuitur c. 79. concilii Carthaginensis quarti, *poenitentes qui attente leges poenitentiae exsequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ut eis subveniri non possit, memoria eorum orationibus et oblationibus commendetur.* Item arelat. 2. c. 12. *De his, qui in poenitentia positi vita excesserunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti, sed pro eo quod honoravit poenitentiam, oblatio illius suscipiatur.* Idem statuitur in concilio Valensi primo c. 2. Antisiodorensi c. 7. Epaonensi ultimo. 2. Tolet. c. 12. 2. Aurel. c. 14. Quod si communio restitui potest quodammodo mortuis per acceptionem oblationum pro illis factarum, necnon per sacrificiorum ac precum celebrationem; cur non poterit item mortuis communio data auferri analogice scilicet, quod est eradere nomen ejus e dypthicis, sacrificia et preces pro eo non amplius offerre, et anathema illi palam ac privatim denuntiare ad memoriae ejus ignominiam. Hinc post synodum quintam saepe mortuis anathema dictum, ac vice versa poenitentibus etiam in ecclesia Romana communio post mortem reddita. Nam in concilio sexto oecumenico anathema mortuis est dictum, et quinti concilii decreta primum in multis occidentis locis rejecta, paulo post ubique sunt recepta, satagentibus praesertim Romanis pontificibus.

Quin etiam eo res rediit, ut absolutio mortuis certa verborum formula tribueretur, ut de Latinis colligitur ex Innocentio tertio in caput *extra de sententia excommunicationis* et ex antiquis sacramentariis. De Graecis vero ex illorum euchologiis, ubi orationes habentur ad veniam eis concedendam, creditumque vulgo a nonnullis per istam absolutionem mortuos ab aliquibus poenis liberari, ut intelligere est ex dialogis Gregorii nomine inscriptis, ubi nonnulla absolutionum istarum extant exempla dialogi 2. cap. 23. et dialogi 4. c. 55. Quibus simile est illud, quod refert Joannes diaconus in ejus vita, lib. 1. cap. 45. Sed isthaec persuasio vana omnino est, nec istae absolutiones aut excommunicationes animae defuncti prodesse aut

nocere possunt, sed ejus tantum memoriae, ut constabit ex dicendis de effectibus excommunicationis.

# CAPUT III.

## *De effectibus excommunicationis.*

Ex dictis, ni fallor, jam intelligitur excommunicationis mortalis, hunc esse effectum primarium ac praecipuum, ut aliquis ex albo christianorum expungatur, et synaxi, eucharistia, precibus communibus, ac caeteris officiis, quibus societas et communio christianorum cohaeret, indignus esse pronuntietur: id enim significant verba Christi: *Sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Hoc est, jam non habeatur ut frater et christianus, sed quemadmodum ethnicus et publicanus: Sicut ergo societas civilis servatur cum ethnicis et publicanis, ita per excommunicationem non excluduntur homines a societate civili, nec iis privantur officiis, adjumentis et bonis, quae ipsis tanquam hominibus et civibus jure naturali, gentium et civili debentur. Itaque primus ac praecipuus effectus, imo si stricte ac proprie loqui velimus, unicus excommunicationis effectus est privatio officiorum spiritualium, non eorum, quae jure naturali gentium aut civili debentur, cujusmodi est conjugum habitatio, parentum in liberos, liberorum in parentes, consanguineorum inter se ac regum in subditos, et subditorum in reges officia necessaria. Quod vero spectat ad libera ut amicitiae, mutui convictus, et alia ejusmodi, haec licet non videantur jure divino prohibita esse, ab ipsis tamen apostolorum temporibus in usu fuit haec excommunicatis denegare, constat ex beato Paulo multis in locis, 1. Cor. 15. *Scripsi vobis in epistola, ut non commisceamini fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, etc. Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is qui frater nuncupatur, est fornicator aut immundus, etc. cum ejusmodi nec cibum sumere.* Quibus verbis Paulus prohibet, ne libera officia mutui convictus, quae ipsis ethnicis impendi poterant, fratribus excommunicatis impendantur. Idem probatur ex 2. Thess. 3. *Denuntiamus vobis, ut subtrahatis vos ab omni fratre inambulante inordinate.* In epist. ad Titum. *Haereticum hominem post unam et alteram correptionem devita.* Quod clarius habet Joannes: *Nolite recipere eum in domum, ne ave ei dixeritis; qui enim dicit illi ave, communicat ejus operibus malignis.* Certe haec, non consuescere cum aliquo, in domum suam eum minime recipere, ne quidem ave dicere, sunt officia civilia, quae denegantur excommunicatis, sed ut jam dixi libera, quae nec jure naturali, nec jure civili, nec jure gentium necessario debentur. Nam quae necessaria sunt, non ita possunt excommunicatis denegari, imo debent impendi. Sic enim Paulus jubet principibus licet infideli-

delibus obediri, itemque vetat, ne mulier fidelis virum infidelem relinquat; jubet fervis fidelibus, ut obediant dominis fuis, quia haec officia funt neceffaria.

Ex his intelligere datur proprium et primarium effectum excommunicationis effe exclufionem a jure, quod habet quis in focietate fidelium et chriftianorum, et privationem eorum officiorum, quae chriftianis debentur, ut euchariftia, communibus precibus. Secundarium vero effectum et minus proprium quod juris eft tantum pofitivi hunc effe, ut cum excommunicatis familiaritas, convictus et colloquium non ineatur, quando nulla neceffitas aut utilitas ad id cogit.

Hinc olim longe diftrictius praeceptum, ut arcerentur excommunicati a fynaxibus et precibus communibus, quam ut privarentur confortio familiari; unde excommunicatio defcribitur per priorem effectum, non per pofteriorem. Tertull. in apologetico. *Magnum divini judicii praejudicium eft, fi quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis et communis commercii relegetur.* Firmilianus in epift. ad Cyprianum ait Stephanum legatos Afrorum *ne quidem ad colloquium fuum admififfe, et adhuc praecepiffe, ne quis eos in domum fuam reciperet: Ut*, inquit, *venientibus non folum pax et communio, fed et tectum et hofpitium negaretur.* Vides in mente Firmiliani proprium effectum excommunicationis non effe denegationem tecti et hofpitii; quandoquidem utrumque diftinguit. Hinc in canonibus antiquis diftrictius prohibetur, ne quis oret cum excommunicato, aut in ecclefiam eum recipiat, quam ne quis cum iis manducet et colloquatur; prius enim vetitum eft c. 33. apoftolico, concilii Laodiceni, c. 33. Antiochenae fynodi 1. c. 2. Carthaginenfis conc. 4. c. 73. In his, inquam, et aliis fupra citatis fub poena excommunicationis prohibetur, ne quis oret cum excommunicatis; at vix ac ne vix quidem eamdem poenam antiquis canonibus ftatutam leges in eos, qui cum excommunicatis cibum fumerent; fed recentioribus tantum canonibus, ut concilii Epaonenfis c. 15. Antifiodorenfis 39. Hinc, ut jam dixi, theologi docent non effe de jure divino vitare excommunicatos, quoad officia civilia, fed tantum rem effe juris humani. Almainus in lib. de poteft. ecclef. et laica, q. 1. *Tertium*, inquit, *corollarium, quod fequitur*, ait, *eft quod vitare excommunicatum quantum ad collocutionem, et illa quae funt mere civilia non videtur effe de jure divino.* Item q. 2. c. 12. *Habetur ex multis teftibus et ex practica, quod familiaris excommunicati poffunt participare cum eo ad minus in civilibus.* Joannes Driedo de libert. chrift. c. 14. *videtur fequi, nos ex conftitutione juris divini non prohiberi cum haereticis edere et bibere, quod manifeftum videtur multis fanctorum exemplis, qui communicarunt Juliano imperatori apoftatae in cibo et potu*, ac etiam in militaribus actibus, ut patet ex doctrina Aug. XI. quaeft. 3. c. *Julianus etc. imperatores.* Cajetanus in locum evangelii: fit tibi ficut ethnicus et publicanus. *Libenter*, inquit, *viderem fervari hanc definitam a Jefu Chrifto fententiam et poenam non audientium ecclefiam, quod fcilicet fufficeret eos haberi ut ethnicos, hoc eft ut ipfi quidem ex vi excommunicationis haberentur ut ethnici et publicani et non includerentur innocentes, loquentes et comedentes cum eis, quia nullum peccatum incurrunt loquentes et comedentes cum*

*ethnicis.* Sylvester in summa verbo obedientia: *Si*, inquit, *ex obedientia praesumitur status ecclesiae perturbandus vehementer, vel aliquod malum aut scandalum futurum, etiamsi praecipitur sub poena excommunicationis latae sententiae, non est ei obediendum, quod enim institutum est pro charitate, non debet militare contra charitatem.* Gregorius quidam Sayrus monachus Cassinensis lib. de censuris num. 21. innumeros juris pontificii et theologiae doctores recenset, quorum autoritate et consensu probat consuescere cum excommunicatis in civilibus ad summum non esse nisi veniale peccatum. *Cum duplex*, inquit, *sit christianorum et fidelium participatio, una quae christianorum et fidelium participatio, una quae christianorum propria est, quatenus christiani sunt, ut est participatio in divinis, alia quae communis est hominibus, quatenus homines et concives sunt, ut est communicatio in temporalibus et actibus humanis, illam ecclesia directe prohibet, hanc vero indirecte et ex consequenti, qui in illis communicat, non contra praeceptum ecclesiae, sed praeter praeceptum facit, et ideo venialiter tantum peccat.*

Denique licet vulgo dicantur excommunicati privari bonis, hoc versu significatis,

*Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.*

altero tamen versiculo veluti redditur iis, quod isto aufertur, hoc autem est hujusmodi,

*Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.*

quo significatur, legem superiorem non habere locum. Primo, inter virum et uxorem, necnon inter parentes, liberos et consanguineos, quod secundo et tertio vocabulo exprimitur. Secundo nihil mali esse, si quis familiariter versetur cum excommunicato, quem nescit esse excommunicatum, aut etiamsi sciat, quando sperat suam familiaritatem illi utilem fore ad resipiscentiam, quod primo et quarto significatur. Demum licere cum excommunicatis loqui, versari, imo et vesci, si necessitas, utilitas aut negotia ita postulent. Haec autem omnia intellige de excommunicatis denuntiatis, in confesso est nullum teneri ab iis recedere, qui excommunicationem tantum latae sententiae incurrunt, non autem denuntiati sunt.

Caeterum longe brevius et melius assignari possunt occasiones, quibus non solum licet, sed et oportet cum excommunicatis in civilibus communicare hoc pacto: Primo quando officium aliquod est debitum: Secundo, cum necessitas aut utilitas exigit, ad has enim rationes caeterae omnes facile reduci possunt.

Primo, quia possumus in civilibus conversari cum ethnicis et publicanis absque ullo peccato; Christus autem non dixit excommunicatum esse durius tractandum quam ethnicum aut publicanum, sed eodem plane loco habendum. Secundo, quia gratia non destruit, sed perficit naturam ac proinde non tollit, quae juris sunt naturalis et mutui inter homines officii, sive necessarii sive liberi; tertio non potest societas aliquem non modo e suo conventu, sed et ex alieno pellere. Ecclesia ergo

non

non potest expellere hominem e societate civili, sed tantum ex ecclesiastica, ac proinde non potest eum privare officiis debitis ei, ut est membrum societatis civilis, sed tantum ut est membrum societatis ecclesiasticae. Hinc multo minus potest eum poenis temporalibus aut morte afficere, vel afficiendum pronuntiare, sed istud posterius fuse prosequi alterius instituti est.

Nunc vero ad propositum hoc unum observo, potestatem ecclesiae totam esse spiritualem, nec eam ullum habere dominium in res, actiones et personas civiles, nec posse poenas ullas temporales infligere aut per vim cogere, sed tantum suadere, hortari et docere: ut enim egregie ait Hier. epist. 3. ad Nepot. hoc inter reges et episcopos discrimen est, quod illi *nolentibus*, hi *volentibus* imperent. Eoque excellentius est episcoporum imperium, ut notat Chrysostomus homil. 10. in epist. 1. ad Thess. *Quod melius est imperare voluntario quam involuntario, istud enim est imperare natura, nam illic quidem omnia metu et necessitate fiunt, hic autem opus bonum per voluntatem et electionem fit.* Si autem contemnatur episcopus, inquit idem in epist. ad Hebr. homil. ult. et in epist. ad Tit. *Non oportet ultiones ingerere, sed tota ultio est plorare, ingemiscere.* Hinc, ut observat Richerius, octo primis ecclesiae saeculis, cum de autoritate ecclesiastica mentio fiebat, non adhibebantur haec nomina, *jurisdictionis, majestatis, aut tribunalis, sed duntaxat ministerii, cathedrae.* Et quod longe gravius est, quinque primis ecclesiae saeculis nullam leges poenam temporalem ab ecclesia aut conciliis indictam in peccatores aut haereticos, sed tantum excommunicationem et depositionem. Poenitentibus equidem imponebantur nonnunquam poenae aliquae, sed hi illas sponte suscipiebant, et si nollent iis defungi, non ad eas suscipiendas per vim ab ecclesia cogebantur, sed tantum excommunicatione mortali plectebantur: patet ex canonibus conc. Tur. 1. 18. Venetici c. 3. Aurelianensis 1. c. 11. Epaonensis cap. 23. Tolet. 3. can. 11. Barcinonensis 2. cap. 4. Tolet. 6. c. 7. in quibus excommunicationis tantum poena decernitur in eos, qui poenitentiam publicam semel inceptam deserebant; antiquioribus vero temporibus pacis spes hujusmodi hominibus praecludebatur: et post quintum demum saeculum episcopi principum autoritate muniti coeperunt poenas etiam temporales decernere.

At, inquies, si quis excommunicatus ad synaxes accedere voluisset, aut depositus episcopus ecclesiam retinere, quodnam esse poterat ad hujusmodi homines in ordinem redigendos remedium, si nulla erat in ecclesia autoritas et potestas temporalis?

Respondeo, ecclesiae societatem habere, quod naturali et civili jure habent omnes societates, ut possint a suis conventibus arcere eos, quos indignos esse judicant. Sic unusquisque jure naturali et civili potest quosdam a suis arcere conventibus vel id istis denuntiando, vel etiam praecludendo fores. Sed si vim apertam isti moliantur, tunc recurrendum est ad magistratus et judices saeculares, a quibus est petenda assertio libertatis et jurium istius societatis, quae si non obtineatur, tum vel socie-

tas conventus ſuos amplius agere non debet, vel pro bono pacis hunc tolerare, qui per vim in eam irruens autoritate ſaeculari adjuvatur. Hoc poſito dicendum eſt ſocietatem fidelium et chriſtianorum jus habuiſſe, quod habent caeterae omnes excludendi a ſuo conſortio, et ſynaxi eos, quos indignos eſſe judicarent, idque ex jure naturali et civili: quod ſi vim illi inferrent, tunc neceſſe erat eccleſiae, civilis autoritatis auxilium implorare et a judicibus ſaecularibus petere aſſertionem jurium ſuorum, quam ſi non obtineret, haud dubium eſt, quin potuerit a conventibus abſtinere vel eos clanculum agere niſi melius eſſe exiſtimaret ejectos propter bonum pacis tolerare. Idem dicendum de epiſcopo aut presbytero depoſito. Caeterum imploratio auxilii ſeu, ut loquuntur, brachii ſaecularis ad exequutionem canonum eſt antiquiſſima. Sic enim adverſus Paulum Samoſatenum, qui domo epiſcopali et eccleſia cedere nolebat, imperatoris ethnici Aureliani auxilium eſt imploratum, et deinde ſaepe ſaepius chriſtianorum principum autoritas adhibita eſt ad exſequutionem canonum procurandam: idque ut fieret, canonibus ſancitum eſt, ut concilii Antiocheni can. 5. his verbis: *Si autem presbyter vel diaconus perſeverat perturbare et eccleſiam dei evertere, per externam potentiam ut ſeditionis autor caſtigetur.* Idem in poſterioribus conciliis legere eſt, ut Vermeienſi cap. 9. Tur. 3. cap. 41. et aliis, quin etiam in Milevitano cap. 17. decernitur legem imperialem petendam, ut peccatores ad poenitentiam redigantur.

Quaeres, utrum excommunicatio alicujus epiſcopi, presbyteri, aut inferioris clerici ſemper inferat depoſitionem, ac viciſſim utrum alicujus depoſitio ſemper inferat excommunicationem?

Reſpondeo, excommunicationem ex dictis duplicem poſſe diſtingui, eam ſcilicet, quae fit a ſuperiori, puta ab epiſcopo proprio vel a ſynodo, et eam quae fit ab iis, qui nullum jus in ſe invicem habent, quae denegatio eſt mutuae communionis. Prior excommunicatio fere ſemper importat depoſitionem, nam qui eccleſiae communione indignus eſt, dignus eſſe multo minus poteſt eccleſiae communione; ac proinde cum declaratur quis indignus eccleſiae communione ab eo, qui poteſtatem habet ejus deponendi, tunc deponi debet. Cum vero ab eo, qui poteſtatem non habet ejus deponendi judicatur indignus eccleſiae communione, deponi non poteſt, ſed tantum depoſitione dignus judicari, quae debet fieri a legitimo et ordinario ejus judice, ſi omnes eccleſiae privatum aliquem ſua communione indignum eſſe decernant.

At vero non ſemper neceſſe eſt, ut qui depoſitione dignus judicatur, indignus etiam judicetur eccleſiae communione. Imo clericus peccans ſatis punitus videtur per depoſitionem, nec iniquum eſt, ut ei communio laica non denegetur, quod olim factum fuiſſe nemo neſcit. Poteſt etiam clericus a miniſteriis eccleſiaſticis per aliquod tempus arceri atque id dicitur ſuſpenſio, poteſt item aliqua debilitate corporis vel animae reddi minus aptus ad miniſteria ſua, et hoc dicitur irregularitas,

ſed

ſed quae iſta ſpectant ex antiquitate repeti vix poſſunt et ab novis canoniſtis ad faturam tractata ſunt, nunc ad alia pergamus.

Diximus huc uſque de effectibus externis excommunicationis, nunc examinandum eſt, utrum poſſit habere aliquem effectum internum in eos, qui non ſunt per peccatum ligati, nullum etenim dubium eſt, quin excommunicatio peccatores etiam coram Deo magis noxios efficiat, cum ad inſtar Pharaonis iſta plaga percuſſi in peccatis ſuis indurantur, at quaeri poteſt utrum per excommunicationem aliquis innocens et per peccatum non ligatus interius ligetur coram Deo ſicut coram hominibus exterius ligatur. Jam vero, ſi quis rem bona fide perpendat nullo negotio intelligit concipi non poſſe, quomodo eccleſia interius liget hominem, qui per peccatum non eſt ligatus. Deinde ſi quis ad ea, quae diximus, attendat, cognoſcet eccleſiam olim excommunicando fideles hoc praecipue intendiſſe, ut eos ab eccleſiae hujus viſibilis conſortio ejiceret: *Quod*, ut inquit Tertullianus, *ſummum futuri judicii praejudicium eſt*, non certiſſimum damnationis argumentum, quia ſcilicet humanum omne judicium in factis errori obnoxium eſt.

Demum ſancti patres aperte declarant neminem coram Deo per eccleſiam ligari poſſe, qui non ſit ligatus per peccatum, eoſque qui ab eccleſiae hujus viſibilis communione ſine ulla eorum culpa ſecernuntur, non propterea ligatos eſſe coram Deo aut damnationi obnoxios. Origenes in caput 16. Matth. 1. edit. Huet. p. 179. *Igitur*, inquit, *adverſus eum, qui injuſte judicat et non juxta verbum Dei ligat ſuper terram neque ex illius ſententia ſolvit ſuper terram*, *portae inferi praevalebunt*, *adverſus quem autem portae inferi non praevalent*, *is juſte judicat*, *idcirco claves habet regni coelorum aperiens iis, qui ſoluti ſunt ſuper terram, ut et in coelis ligati ac condemnati ſint*, *quoniam autem, qui epiſcopatus locum vindicant dictum hoc uſurpant ſicut Petrus et acceptis a ſervatore clavibus regni coelorum docent ea, quae a ſe ligata ſunt*, *hoc eſt condemnata ligata eſſe in coelis pronuntiandum eſt recte illos dicere*, *ſi factum etiam habuerint propter, quod Petro huic dictum eſt: tu es Petrus et ſuper hanc petram aedificabo eccleſiam meam*, *et ſi tales ſunt*, *ut ſuper illos aedificetur eccleſia a Chriſto et ad illos jure referri poſſit. Portae autem inferni praevalere non debent adverſus eum, qui ligare vult et ſolvere, quod ſi funibus peccatorum ſuorum conſtringitur, fruſtra ligat ac ſolvit . . . . . eum autem qui funes peccatorum non habet nec peccato funiculo longo et vinculo jugi non alligatur, ne Deus quidem liget*, *ita nec quiſquis Petrus fuerit. Si quis autem*, *qui Petrus non fuerit*, *nec ea habuerit, quae hic dicta ſunt*, *ſicut Petrus ligaturum ſe credit ſuper terram, ita ut, quae ligata fuerint, ſint ligata in coelis*, *et ſoluturum ſe ſuper terram, ita ut, quae ſoluta fuerint, ſint ſolvta in coelis*, *ſuperbus ille eſt neſciens ſcripturarum ſenſum.* Hactenus Origenes, qui duo diſerte docet, quorum unum eſt, epiſcopos, qui ipſi ligati ligare praeſumunt, eſſe ſuperbos et impudentes. Alterum neminem ligari poſſe interius ſive ab eccleſia ſive a Deo; qui peccato ſuo ligatus minime ſit.

San-

Sanctus Hieronymus eadem ferme habet in eumdem locum Matthaei: *Illum,* inquit, *locum episcopi et presbyteri non intelligentes aliquid sibi de Pharisaeorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotis, sed reorum vita quaeratur. Legimus in levitico de leprosis, ubi jubentur, ut ostendant se sacerdotibus. Et si lepram habuerint tunc a sacerdote immundi fiant, non quod sacerdotes leprosos faciant et immundos: sed quod habeant notitiam leprosi, et possint discernere, qui mundus quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit: ita hic alligat vel solvit episcopus et presbyter, non eos, qui sunt insontes vel noxii, sed pro officio cum peccatorum audierit varietates, scit, qui ligandus sit quive solvendus.*

Augustinus c. 6. libri de vera religione notat saepe homines ab ecclesia injuste sine spe reditus expulsos, a Deo qui novit interiora cordis coronari. *Saepe etiam,* inquit, *sinit divina providentia per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de congregatione christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam suam cum patientissime pro ecclesiae pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel haeresis moliti fuerint, docebunt homines, quam vero affectu et quanta sinceritate charitatis Deo serviendum sit. Talium ergo virorum propositum est, aut sedatis remeare turbinibus, aut si id non sinantur vel eadem tempestate perseverante, vel ne suo reditu talis aut saevior oriatur. Tenent voluntatem consulendi etiam eis ipsis, quorum motibus perturbationibusque cesserunt; sine ulla conventiculorum segregatione usque ad mortem et testimonio juvantes eam fidem, quam in ecclesia catholica praedicari sciunt. Hos coronat in occulto pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt, imo plura sunt quam credi potest.* Et lib. 1. de bapt. cap. 17. *Spiritales autem sive ad hoc ipsum pio studio proficientes, non eunt foras, quia vel cum aliqua perversitate vel necessitate hominum, videntur expelli, ibi magis probantur, quam si intus permaneant, cum adversus ecclesiam nullatenus eriguntur, sed in solida unitatis petra fortissimo charitatis robore radicantur.* Itaque ex mente S. Augustini homines ita ab ecclesia excommunicati et ejecti, ut nullam spem habere possint, non propterea coram Deo sunt ligati aut damnationi obnoxii. Imo si hanc separationem humiliter et patienter ferant, a Deo propterea coronabuntur. Ergo ex ejusdem mente excommunicatio etiamsi suprema sit, non potest innocuum intus ligare.

Gregorius magnus homil 26. in evangelia Hieronymi et Augustini vestigia relegit: *Causae ergo,* inquit, *pensandae sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda . . . tunc enim vera est absolutio praesidentis quando aeterni sequitur arbitrium judicis.* S. Nico in epist., cujus fragmentum extat in bibliotheca sanctorum patrum t. 3. col. 149. dicit excommunicationes injustas non ligare excommunicatos coram Deo, sed in eos, qui ipsas tulerunt recidere.

Deni-

Denique communis haec eſt ſententia theologorum et canoniſtarum, ut Hugonis a Sancto Victore, Alenſis p. 4. q. 22. a. 1. in reſol. Innocent. III. de excommun. c. 28. Gratiani §. 24. q. 3. C. ſi quis. Gerſonis, Bielis lect. 20. in can. miſſae, et aliorum fere omnium. Nemo enim affirmat excommunicationem clave, ut loquuntur, errante latam, aliquid in animam excommunicati operari, eumque damnationi obnoxium reddere.

Adverſus haec duo tantum objici cum aliqua veriſimilitudine poſſunt. Primum eſt communem hanc eſſe ac ſolemnem ſanctorum patrum doctrinam, extra eccleſiam nullam eſſe ſalutem ac proinde eos, qui ſunt ab univerſa eccleſia excommunicati, non poſſe ſalutem conſequi et interius eſſe ligatos. Alterum eſt ſacerdotis ſententiam licet injuſtam eſſe timendam, ut teſtes ſunt S. Leo epiſt. 93. et Gregorius homil. 26. in evangelia, non eſſet autem timenda, niſi ligaret conſcientiam.

Reſpondeo ad primum patres illud axioma non intellexiſſe de iis, qui inviti extra illam exiſtunt, habentes, ut inquit Auguſtinus, animum redeundi, cum id facere licebit, ſed de illis, qui ultro extra illam manent. Ad ſecundum dico timendam eſſe paſtoris ſententiam etiam injuſtam, non quod liget interius conſcientiam; ſed quia per eam privatur homo ſacramentis, precibus et aliis officiis, quibus chriſtianum defungi par eſt, atque hinc, ut inquit S. Leo loco citato: *anima ejus veluti ſauciata et inermis quodammodo exutaque omni munimine diabolicis incurſibus, ut facile capiatur, objecta eſt.* Deinde timenda eſt coram hominibus non coram Deo; timenda eſt, quia per eam ab eccleſiae viſibilis communione removemur, non autem eo quod a ſanctitate propterea excedamus.

Atque haec de excommunicatione quod ad praeſens inſtitutum dicta ſufficiant.

DE

# ANTIQVA ECCLESIAE DISCIPLINA

DISSERTATIONES HISTORICAE.

## DISSERTATIO IV.

*De primatu Romani pontificis.*

### PRAELOQVIUM.

Vetus est et celebris de primatu Romani pontificis quaestio, de qua innumeri fere scripserunt; sed quosdam adulatio, alios odium ad scribendum impulit, ita ut vix ullum invenias, qui solius veritatis defendendae studio et ab omni affectu vacuus ad hanc quaestionem tractandam accesserit. Percurre omnium ferme, qui huc usque ea de re scripserunt, lucubrationes, aut foeda assentatione, aut acerbis conviciis scatent: inde consilium mihi sine ira et studio de primatu Romani pontificis disserere, et quaestionem hanc non in disputantis, sed potius in quaerentis modum tractare. Porro duplex hic quaestio sub una comprehenditur, quarum prima est de primatu sancti Petri inter apostolos; secunda de primatu ecclesiae Romanae inter ecclesias caeteras, et consequenter de praerogativis episcopi hujus urbis inter caeteros.

CA-

# CAPUT I.

## *De primatu B. Petri inter apostolos.*

### §. I.

### *Vtrum et quomodo primatus sancti Petri possit ex scripturis demonstrari.*

Ad demonstrandum Petri inter apostolos primatum, Bellarminus et alii solemnia quaedam adducunt scripturae testimonia; ac inprimis urgent illud Matth. 16. *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.* Item illud: *Tibi dabo claves regni coelorum.* Joan. ult. Singula nos expendemus, ac deinde quaeremus, num alio pacto possit ex scriptura Petri primatus asseri.

Primus locus: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*, ab interpretibus et sanctis patribus varie exponitur; sunt enim non pauci, qui per Petrum hic intelligunt fidem et confessionem Petri: ita Hilarius lib. 6. de Trinit. *Super hanc igitur confessionis petram ecclesiae aedificatio est.* Greg. Nyss. in opere de adventu domini: *petra vero fidei tanquam fundamentum, ut ipse dominus ait ad principem apostolorum: tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: super confessione videlicet Christi, quia dixerat: tu es Christus filius Dei viventis.* Ambros. lib. 6. in Luc. et in cap. 11. Ep. ad Ephes. *super istam petram aedificabo ecclesiam meam;* hoc est, *in catholicae fidei confessione statuam fideles ad vitam.* Idem de Incarnat. c. 5. non enim de carne Petri, sed de fide dictum est; *quia portae mortis ei non praevalebunt*, sed confessio vincit infernum, Chrysost. hom. 55. super Matt. *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*, id est, *fidem*, supple super, *et confessionem.* Idem habet ibid. homil. 83. et cap. 9. Epist. ad Galatas, et in serm. de poenit. *Tu es Petrus, et super hanc petram: non dixit super Petrum, non enim super hominem, sed super fidem fundata est ecclesia.* Hunc sensum fuse explicat Augustinus tractatu 123. in Joannem: *non enim*, inquit, *a Petro petra, sed Petrus a petra: ideo quippe ait dominus, super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*, quia dixerat Petrus: *tu es filius Dei vivi. Super hanc ergo*, inquit, *petram, quam confessus est, aedificabo ecclesiam meam. Petra enim erat Christus, etc.* et sermone 13. de verbis domini: *tu es ergo*, inquit, *Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; super hanc petram, quam confessus es, super hanc petram, quam cognovisti, dicens, tu es Christus filius Dei vivi, aedificabo ecclesiam meam*, id est, *super meipsum filium Dei vivi, super me aedificabo te, non super te me.* Acacius Melitenes in Homil. in Conc. Ephes. c. 7. p. 3. eundem sequitur. *Haec fides*, inquit, *nostra super hoc fundamentum ecclesia aedificata est.* Adstipulatur Cyrillus Alex. lib. 4. de Trinit. *petram*, inquit, *opinor, nihil aliud quam inconcussam et firmissimam fidem vocans.* Idem habet tom. 14. in Es. orat. 11.

Item Juvenalis Hierosol. in litteris synodicis. *Super hanc petram et super hanc confessionem roborata est ecclesia Dei.* Theodorit. Ep. 146. et 77. *confessionem Petri fundamentum et basim asserit.* Ita etiam exponunt hunc locum anonymus scriptor in Catena Nicerae: *Petram*, inquit, *confessionem vocavit.* Gregor. Mag. Ep. lib. 3. Ep. 33. Felix 3. Ep. 5. ad Zenonem. Isidorus Hisp. lib. 7. orig. Beda homil. de sancto Petro, et homil. 3. in Dominic. Palmarum Druthmarum in exp. Matt. c. 35. Hincm. opuscul. 33. c. 5. et 45. Rupert. lib. 3. in Matt. Tostatus in hunc locum, et alii.

Ab ista expositione non multum abludunt ii, qui Petrum interpretantur Christum, quem Petrus erat confessus. Ita Hier. in cap. 7. Matt. ac praecipue Aug. qui in lib. retractat. cap. 21. hanc expositionem cum altera componit, et neutram alteri praefert in lib. contra Ep. Donati. *Dixi in quodam loco de apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra fundata sit ecclesia, quo sensu etiam cantatur in ore multorum in versibus beatissimi Ambrosii; ubi de Gallo Gallinaceo ait: Hoc ipsa petra ecclesiae canente culpam diluit, sed scio me postea saepissime sic exposuisse, quod a domino dictum est. Tu es Petrus, etc. ut super hanc intelligatur quam confessus est Petrus dicens. Tu es Petrus filius Dei vivi, ac si Petrus ab hac petra appellatus personam ecclesiae figuraret . . . harum autem duarum sententiarum, quae sit probabilior, eligat lector.* Vide eundem tract. 124. in Joannem, et serm. 13. de verbis domini. Huic adjungendus Theodorit. in cap. 3. Ep. 1. ad Corint. Beda in c. 16. Matt. Magister in cap. 2. Ep. ad Ephes. et alios, quos videre poteris apud Launoium Ep. part. 5. Ep. ad Voellum.

Tertia expositio est nomine petrae ipsum Petrum intelligi. Tertull. in lib. de praescript. haereticorum. *Latuit*, inquit, *aliquid Petrum aedificandae ecclesiae petram dictum.* Et in lib. de Monogam. c. 7. Origenes homil. 5. in Exodum: unde magno illi ecclesiae fundamento, et petrae solidissimae, super quam Christus fundavit ecclesiam, dicatur a domino *modicae fidei, et quare dubitasti?* Et apud Euseb. lib. 6. hist. c. 19. *Petrus super quem Christi ecclesia.* Cypr. Ep. ad Jub. *Petro super quem dominus aedificavit ecclesiam. Ecclesia, quae una est super Petrum.* Item lib. de unit Eccles. et Firmil. Ep. ad ipsum Hil. Can. 16. in Matt. *in nuncupatione novi nominis felix ecclesiae fundamentum.* Et in Psal. 131. *Cui Petro superius claves regni coelorum dederat, super quem aedificaturus erat ecclesiam.* Hier. Ep. 57. ad Damasum: *Beatitudini tuae*, id est, *cathedrae Petri in communione consocior, super illam petram aedificatam ecclesiam scio.* Et in Ep. ad Marcellam: *si igitur apostolus Petrus super quem dominus fundavit ecclesiam*, August. in lib. de retract. supra, eandem expositionem tradit. Item Cyrillus lib. 2. in Joann. Leo Ep. 75. Maximus Taurinensis in hom. de Petro et Paulo, Theophylactus et alii.

Denique non hoc tantum de Petro, sed et de aliis apostolis dictum esse affirmant plerique. Origenes tract. 1. super cap. 16. Matt. *Tu es Petrus. Petra enim est*, inquit, *quilibet Christi discipulus, et super talem petram construitur omnis ecclesiastica doctrina. . . . Quodsi super illum unum Petrum tantum existimas aedi-*

*aedificari totam ecclesiam, quid dicturus es de Joanne filio tonitrui, et apostolorum unoquoque?* Cyp. Ep. 27. de omnibus episcopis id dictum esse ait. Hier. lib. 3. contra Jovin. At dicis supra Petrum fundatur ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes apostolos fiat. . . . *tamen propterea inter omnes unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio* Et in Psal. 86. cunctos apostolos ecclesiae fundamenta esse dicit. Basil. in cap. 1. Es. ait *ecclesiam aedificatam in apostolis, quorum unus erat Petrus.* Aug. in Psal. 86. apostolos omnes fundamenta ecclesiae appellat: et Epist. 165. ait hunc Petrum dictum fuisse, eo quod gereret totius ecclesiae personam. Theodoret. in Psal. 86. fundamenta vocat apostolos. Deinde Paschasius Ratbertus lib. 4. in Matt. *non super unum Petrum, verum super omnes apostolos, apostolorumque successores ecclesia Dei aedificatur*: unde David: *Fundamenta ejus in montibus sanctis.*

His de loci hujus expositione praemissis, inquirendum, quo pacto et qualis inde Petri primatus possit colligi. Ex prima et secunda expositione nulla fere Petri supra caeteros apostolos praerogativa colligitur; nam ex iis minime sequitur, Petrum esse fundamentum ecclesiae, imo id vel Christo, vel confessioni et fidei quam emiserat Petrus adaptatur. In tertia expositione Petrum fateri oportet esse fundamentum ecclesiae; sed inde non videtur sequi eum apostolis omnibus superiorem fuisse, cum ex quarta expositione constet, idem de apostolis omnibus dictum. Et certe ratio fundamenti hic consistit in promulgatione evangelii et ecclesiarum administratione; sed haec non secus apostolis caeteris ac Petro data sunt, et illi non secus ac Petrus hoc sensu dicuntur fundamentum ecclesiae. Ephes. 2. *aedificati supra fundamentum apostolorum et prophetarum.* Et Apocalyps. c. 21. *Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina, duodecim apostolorum agni.* Nec aliud probant allata a Bellarmino testimonia. Chrysostomus homil. 55. in Matt. Petrum futurum esse dicit eo sensu fundamentum, quod ecclesiae pastor futurus sit et evangelii praedicator: cum vero idem ait Petrum praepositum esse universo terrarum orbi, sensus non est, quod omnibus omnino ecclesiis sit praepositus, sed quod non uni populo, ut Jeremias, sed omni genti evangelium esset annuntiaturus. *Jeremiam quidem uni genti pater, Petrum autem universo terrarum orbi Christus praeposuit.* Similiter autor sermonis 47. apud Ambros. non alia ratione Petrum ait esse saxum immobile, quod totius operis christianismi compagem molemque contineat, *nisi quia primus nationibus fidei fundamenta proposuerit.* Gregorius denique, qui tertius est a Bellarmino testis allatus, ait Ep. 32. lib. 4. Petro totius ecclesiae curam esse commissam, sed idem de se Paulus ait, *sibi sollicitudinem omnium ecclesiarum incumbere.* Itaque posito quod haec verba, *et super hanc petram,* a Christo de persona Petri dicta sint, vt ego probabilius esse arbitror, nihil aliud his sibi vult Christus, quam Petrum ad aedificationem ecclesiae, hoc est, fidelium conversionem et ecclesiarum administrationem plurimum laboraturum. Ad summum igitur inde deduci potest, eum primum ac praecipuum fore inter eos, qui

 evan-

evangelium erant annuntiaturi: at inde colligi minime potest cum Bellarmino, *Petro totius ecclesiae regimen esse commissum, praesertim circa fidem.*

Atque id abunde confirmatur ex sequentibus Christi verbis, quibus exponit id quod dixerat, *aedificabo ecclesiam meam. Tibi,* inquit, *dabo claves regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis.* Hanc enim potestatem clavium, quam Christus hic Petro promittit, iisdem deinde verbis omnibus omnino apostolis promittit, Matt. 18. et deinceps cunctis largitur, Matt. 28. et Joan. 20. Illi igitur oppido falluntur, qui soli Petro datas claves esse autumant. At non ita antiqui, qui unanimi consensu tradunt claves istas in persona Petri toti ecclesiae datas. Tertull. in Scorpiaco. *Memento claves ejus hic dominum Petro et per eum ecclesiae reliquisse.* Cyprianus in lib. de unitate ecclesiae ait, Christum unum Petrum allocutum esse, ut commendaret unitatem. *Hoc erant utique,* inquit, *caeteri apostoli, quod fuit Petrus pari consortio praediti honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur.* Exordium dicit promissum: *dabo tibi claves, etc.* quod deinde cunctis simul dedit. *Loquitur* inquit idem ibid. *Dominus ad Petrum. Ego tibi dico,* inquit, *quia tu es Petrus, etc. Super illum unum aedificat ecclesiam, quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat: sicut misit me vivens pater, et ego mitto vos: si hujus remiseritis peccata, etc. Tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua autoritate disposuit.* Haec verba commentario non indigent; uni Petro promissas esse claves ait, ut unitas commendaretur, cunctis autem revera datas esse. Eodem sensu Hieronymus cap. 14. lib. 1. adversus Jovin. *At dicis,* inquit, *super petram fundatur ecclesia, licet idipsum alio in loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni caelorum accipiant, et ex aequo super illos fortitudo ecclesiae solidetur, tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.* Quibus simile est illud Optati lib. 7. *Et claves regni caelorum communicandas caeteris* (id est, quas Christus commendaturus erat caeteris) *solus accepit. An vero soli Petro dantur claves regni caelorum, nec alius quisquam eas accepturus? quod si dictum tibi claves regni caelorum commune est, cur non simul omnia, et quae dicta sunt, et quae sequuntur, velut ad Petrum dicta sunt omnium communia?* Gaudentius Brixiensis tract. in die ordinationis suae: *Omnes apostoli Christo surgente in Petro accipiunt, quin imo cum Petro caelestis regni claves ab ipso Domino accipiunt.* Ambros. in Ps. 38. Quod Petro dicitur, caeteris apostolis dicitur: *tibi dabo claves.* Idem centies inculcat Augustinus in lib. de Agone Christiano c. 30. *ecclesiae claves regni caelorum datae sunt,* concione 2. in Ps. 30. *cujus ecclesiae personam gerebat Petrus.* Enarrat. in Ps. 108. *Agnoscitur Petrus in figura gestasse personam ecclesiae ob primatum, quem in discipulis habuit,* tract. 50. in Joannem. *Petrus quando claves accepit ecclesiam sanctam significavit* et tract. 108. *Unus pro omnibus dixit* (*tu es filius Dei vivi et propter hoc claves cum omnibus tanquam personam gerens ecclesiae accepit: ideo unus pro omnibus, quia*

uni-

*unitas in omnibus*, et in ferm. de quatuor quaeſtionibus. *Petrus*, inquit, *multis locis ſcripturarum apparet, quod perſonam geſtet eccleſiae maxime in loco, ubi dictum eſt tibi: dabo claves, etc. Nunquid iſtas claves Petrus accepit, Joannes et Jacobus non accepit et caeteri apoſtoli?* Tractatu 124. *cujus eccleſiae Petrus apoſtolus. Propter apoſtolatus ſui primatum gerebat figurata generalitate perſonam: idem paſſim habet in ſuis ſermonibus.* Sed iſta retuliſſe ſatis eſt. Sanctus Leo ſerm. 3. de anniverſ. *Tranſivit in alios apoſtolos vis iſtius poteſtatis et ad omnes eccleſiae principes hujus decreti conſtitutio commeavit*: iſtis addit ſerm. 2. de natali apoſt. *Non fruſtra uni commendatur, quod omnibus intimetur, Petro enim ſingulariter hoc creditur, quia cunctis eccleſiae rectoribus forma praeponitur.* Fulgent. Auguſtini diſcipulus in lib. de fide ad Petrum cap. 3. *Deus*, inquit, *in perſona beati Petri eccleſiae ligandi ac ſolvendi tribuit poteſtatem.* Theophilactus in hunc locum, *licet ad Petrum tantum dictum ſit illud: Tibi dabo claves, etc. Tamen omnibus apoſtolis olim datum eſt*, quando dixit, *quorum remiſeritis, etc.* Eucherius in Homil. de natali Petri. *Hoc enim quod Petro principaliter dicitur, caeteris quoque apoſtolis dictum eſſe intelligi debet.* Beda ad haec quodcumque ligaveris; haec poteſtas ſine dubio cunctis datur apoſtolis, quibus ab eo poſt reſurrectionem generaliter dicitur, accipite ſpiritum ſanctum: ita etiam Rabanus: Lyranus in hunc locum: Hincm. in Epiſt. 33. ad Hincmarum Laudunenſem cap. 20. et alibi: Odo Cluniacenſis lib. 4. collat. cap. 19. Petrus Bleſenſis ſerm. 44. et alii innumeri, quos referre longius foret. Nunc ex his patrum dictis ſequentia colligimus.

Primum eſt Petro promiſſas eſſe eas ipſas claves, quae poſtea caeteris conceſſae ſunt, ac proinde per claves hic non intelligi, ut vult Bellarminus, ſummam poteſtatem in omnem eccleſiam.

Secundum claves iſtas hic non datas eſſe Petro, ſed promiſſas.

Tertium, in perſona Petri promiſſas eſſe eccleſiae et cunctis apoſtolis, quibus poſtea datae ſunt.

Quartum id ſingulariter dictum eſſe Petro tunc, ut unitas commendaretur, tum quia primatum inter apoſtolos obtinebat, hoc eſt, primus erat apoſtolorum.

Itaque ex hoc loco Petrum inter apoſtolos primum fuiſſe colligi poteſt, at eum tunc aliquid accepiſſe, quod caeteris apoſtolis datum non ſit, inde inferri minime poteſt.

Unus ſupereſt ex locis a Bellarmino prolatis ex Joannis cap. 21. ubi Chriſtus Petrum alloquens haec ait: *Paſce oves meas*, quibus verbis aiunt Petrum inſtitutum eſſe paſtorem et doctorem totius eccleſiae, quaſi vero non idem omnes privilegium olim habuerint apoſtoli, et nunc etiamnum habeant epiſcopi omnes, qui dicuntur eccleſiae, ac proinde ovium Chriſti paſtores. Sed ambiguitas latet in verbo *totius*: nam ſi collective iſtud ſumatur et definite, ut omnes omnino comprehendat, quaſi Petrus paſtor fuerit univerſae omnino eccleſiae, ſequetur non alios fuiſſe proprie paſtores quam Petrum, quod falſum: ſi vero ſumatur indefinite, ut ſumi ſolent propoſitiones hujuſmodi particulares, ut ſenſus ſit, ſi me amas, paſce aliquas oves meas,

as, idem fuit munus caeterorum omnium apostolorum, et id ipse Petrus diserte tradit Epist. 1. cap. 5. ubi seniores alloquens ipse consenior: *Pascite*, inquit, *qui in vobis est, gregem Dei.* Eodem sensu apostoli omnes, imo episcopi et presbyteri semper dicti sunt pastores ovium Christi, quod notius est, quam ut probari debeat. Sed illorum sunt commemoranda testimonia, qui dicunt non soli Petro, sed, et caeteris commissas esse oves per haec verba pasce oves meas. Ambros. lib. 2. de dignitate sacerdotali cap. 2. *repetitum est ter a Domino, pasce oves meas: quas oves et quem gregem? tunc beatus suscepit Petrus, sed et nobiscum eas suscepit, et cum eo illas nos suscepimus omnes:* Chrysostomus homilia 79. in Matth. *amas me, Petre, pasce oves meas, quod non ad sacerdotes solummodo dictum est, verum etiam ad singulos nostrum, quibus vel minimus grex commissus esse videtur.* August. hic pro more suo ait Petrum gessisse personam ecclesiae, et in illius persona cunctis id esse dictum lib. de Agone Christ. cap. 30. cum ei dicitur. *Amas me, pasce oves.* tract. 47. in Joannem, *non ipso Petro sed in corpore suo, ait Petro amas me, pasce oves meas.* Basil. in constitutione monastica cap. 22. *Hoc*, inquit, *a Christo ipso docemur, dum Petrum ecclesiae suae pastorem post se constituit: Petre enim*, inquit, *amas me plus his: pasce oves meas, et omnibus praeterea deinceps pastoribus ac magistris eamdem tribuit potestatem.* Uno verbo quotidie in missa de omnibus apostolis dicitur; *quos gregi tuo contulisti praeesse vicarios et pastores.* At inquiunt hoc discrimen est inter Petrum et caeteros, quod hi partem tantum ovium, ille omnes oves pascat.

Respondeo, id ex verbis Christi non effici, nam ut observavimus, propositio ista *pasce oves*, est indefinita et in historia, ut a dialecticis observatur, plerumque particularis est, quemadmodum illa *milites plectentes coronam de spinis.*

Nec refert, quod nonnulli aiunt Petro totius mundi oves esse commissas. S. Leo serm. 3. de Assumpt. Gregor. lib. 4. Epist. 32. Theophilact. in cap. ult. Joannis, et ante hos Chrysost. Homil. 87. in Joannem et 80. ad populum Antiochenum, necnon in sexta adversus Judaeos, cum enim Petrus et reliqui apostoli per totum orbem praedicandi potestatem accepissent, ita ut omnibus et singulis indefinite per universum orbem oves sint commissae, dici possunt totius orbis pastores: sic Chrysostomus Timotheum totius orbis episcopum dicere non veretur, et Paulum saepius, praesertim homil. 2. de Pauli laudibus. Itaque Petro totius orbis oves commissae dici possunt, quia non unius certi cujusdam regni aut loci oves regendas accepit, sed indefinite totius mundi oves, ad quas ille accederet.

Sunt qui dicant istud, *pasce oves meas*, de Judaeis intelligi oportere, quae speciales dici possunt oves Christi, et quorum curam Petrus veluti propriarum et sibi specialiter demandatarum ovium habuit: sed ista interpretatio haud videtur esse verisimilis, quia Christus nomine ovium et ovilis sui, non Judaeos tantum, sed omnes qui sibi credituri erant intelligi, *Habeo*, inquit, *alias oves, quae non sunt ex*

*hoc ovili, eas oportet me adducere et fiet unum ovile et unus pastor*, nempe Christus, qui pastor est bonus κατ' ἐξοχήν.

Itaque ex locis a Bellarmino allatis non potest colligi primatus Petri, ut ipse colligit, at aliter potest colligi, ut observavimus, quia his in locis, Petrus personam gerit ecclesiae, pro caeteris apostolis loquitur, et ipse a Christo nomine eorum compellatur quasi primus ac praecipuus: nunc aliunde primatum Petri stabiliamus.

In omni hominum collegio debet aliquis ordo servari, et necesse est aliquem primum inter plures esse: haud igitur dubium, quin in collegio apostolico primus aliquis fuerit, sed hunc Petrum fuisse diserte testantur evangelistae, qui cum apostolos enumerant, Petrum non modo semper primo collocant ordine, sed primum fuisse affirmant, Matth. cap. 10. *duodecim apostolorum nomina haec sunt. Primus Simon, qui dicitur Petrus*, apud Marc. evangelii cap. 3. Simon Petrus primus commemoratur, in multis exemplaribus graecis πρῶτος etiam dicitur, non secus ac apud Matth. Denique Lucas cap. 6. v. 14. electos a Christo apostolos numerans orditur a Petro atque hinc satis luculenter constat, Petrum inter apostolos primum fuisse.

Ut vero probetur Petrum hunc habuisse primatum jure divino, advertendum est, Petrum habere non potuisse hunc primatum nisi Christo instituente non autem approbante tantum: unde Lucas de electione ipsius Christi loquens Petrum primum commemorat, quasi primo loco electum, et Christus, ut observavimus, hunc prae omnibus alloquitur et curam ovium peculiariter ipsi commendat: itaque negari non debet, quin ex Christi instituto Petrus fuerit primus: cur autem hanc praerogativam ipsi Christus concesserit, nemo certo definire potest. Sunt qui id ei ob aetatem delatum dicant ut Hieron. lib. 1. contra Jovin. *Ætati*, inquit, *delatum, quia Petrus senior erat:* Cass. lib. 3. de Incarnat. *Primum*, inquit, *hunc docuit respondere, ut idem ordo esset responsionis, qui erat honoris, et ipse antecederet confessione, qui antecedebat aetate:* Chrysost. Homil. 59. in Matth. ait: *Didrachma pro Petro solutum, quod ipse esset primogenitus*, ac proinde Andrea senior quem tamen Epiph. Petro seniorem esse arbitratur haeresi 51., sed sine fundamento. Alii primatum Petri repetunt ex eo, quod primus fuerit vocatus. Nam licet Andreas prior accesserit ad Christum, videtur tamen primus Petrus ad munus electus esse, cum dixit ei Christus Luc. 1. *Noli timere, ex hoc enim eris homines capiens:* ita Epiph. haeresi 51. *Occursus Andreae primus contigit; postea rursus quando perfecta renuntiatio facta est, ipse fratrem suum praecessit*, et in Ancorat. *Ipse dominus constituit Petrum primum apostolorum.* Cypr. item in lib. testim. ad Quirinum ait Petrum primum esse, quem Christus elegit. Hil. in Matth. cap 7. *Petrus primus credidit et apostolatus est princeps.* Gregor. Magn. lib. 2. super Ezech. Homil. 18. *et non in memoriam revocat, quod primus in apostolatum vocatus sit*, et Chrysost. hom.

9. de poenit. *Petrum cum dico, Petrum nomino, primum discipulorum, primum vocatum et primum obedientem.*

Denique quod minus ad propositum facit, a nonnullis dicitur primus Petrus esse constitutus ob eximiam in Christum charitatem, ita August. sermone 13. de verbis domini. *Petrus in apostolorum ordine primus, in Christi amore promptissimus.* Cyrillus in Joann. lib. 12. cap. 64. *Praeveniebat*, inquit, *Petrus alios ardore, namque Christi praecipue fervens et ad faciendum et ad respondendum paratissimus erat:* illius porro amoris in Christum multa extant in scripturis vestigia, quae hic commemorare non est necesse.

Sed nihil interest, qua ratione motus Christus Petrum primum apostolorum constituerit, sufficit illud extra controversiam posuisse Petrum inter apostolos primum locum obtinuisse vivente Christo, idque eo instituente. Nunc breviter ostendo illum hunc etiam locum post ejus mortem retinuisse; constat id ex actis, ubi cap. 1. commemorantur omnes apostoli, et inter eos primus nominatur Petrus; primus ibi caeteros alloquitur, et quid sit faciendum praescribit: capite secundo primus omnium apostolorum Christum annuntiat, et iterum cap. 3. et 4. comitem habens Joannem, solus tamen orationem habet, et pro se ac pro isto respondet.

Omitto quasdam alias praerogativas, quas fuse digerit Bellarminus, nam ex istis nonnullae sunt gratis confictae, aliae nihil omnino ad primatum Petri pertinent: hoc facile esset demonstrare, sed in his immorari taedet, cum unusquisque illarum levitatem possit vel eas percurrendo statim perspicere.

## §. II.

### *Petri primatus ex veterum testimoniis adseritur.*

Quaestio haec, utrum primum inter apostolos locum Petrus habuerit, historica est, potestque probari tum aequalium tum suppariorum scriptorum testimonio: de iis, qui ejusdem aetatis sunt jam satis dictum, de posterioribus hic dicendum.

Verum istud quoque est extra omne dubium, veteres omnes existimasse Petrum omnium apostolorum primum fuisse, innumeris id pene illorum testimoniis probari posset, aliqua tantum nos ex iis selegimus.

De Petri primatu nihil apud Justinum, Irenaeum, Clementem, Alexandrinum et alios antiquissimos. Apud Origenem homilia secunda de diversis summus apostolorum vertex appellatur, et in capite sexto epistolae ad Romanos. *Petro*, inquit, *cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur, et super ipsum velut super petram fundaretur ecclesia.* Sed utriusque loci ἀυτόγραφον non habemus, et versio Ruffini innumeris ejusmodi additionibus scatere creditur: at Clementis Origene antiquioris locum refert Euseb. *Post servatoris ascensum Petrum, Jacobum et Joannem, quamvis dominus ipsos caeteris praetulisset, non idcirco de primo honoris gradu*

*du inter se contendisse, sed Jacobum cognomine justum Hierosolymorum episcopum elegisse.* Vides Petrum, Jacobum et Joannem caeteris apostolis praelatos et ex his primum fuisse Petrum. Citatur ex Cypriano locus in lib. de unit. ecclesiae. *Primatus Petro datur, ut una Christi ecclesia monstretur.* Verum, ut admonet Rigaltius, haec verba sunt adscititia, nec habentur in vetustissimis duobus MSS. et a proposito Cypriani aliena plane sunt, quod et agnovit auctor notarum ad calcem editionis Romanae.

Addit Bellarminus Petrum dici a Cypriano fontem et radicem et caput totius ecclesiae, unde unitas oritur: verum sensum ille Cypriani minime assequutus est, non enim intendit probare unam esse ecclesiam ex eo, quod super unum Petrum sit aedificata, sed ideo in uno Petro aedificatam ecclesiam dicit, ut unitas ecclesiae monstraretur, vide locum supra a nobis allatum ex libro de unitate ecclesiae, ubi mentem suam diserte explicat: negari tamen non potest, quin Cyprianus in Petro primatum agnoverit, sed non eum, quem Bellarminus intendit: *Nam nec Petrus*, inquit epist. 70., *quem primum dominus elegit et super quem aedificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi oportere.* Hoc est, ut inquit Rigaltius, non imperium, non dominatum, non potentatum, sed primum locum.

Eumdem Petro tribuit honorem Petrus Alex. cap. 9. Epist. canonicae: *Petrus*, inquit, *apostolorum primus saepe comprehensus et custodiae traditus ignominiaque affectus ac postremo Romae crucifixus est.*

Euseb. lib. 2. cap. 14. Petrum vocat fortissimum et inter reliquos apostolos virtutis merito facile principem, sed hic locus est de virtutis non de loci primatu.

Optatus lib. 2. *Negare*, inquit, *non potes scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus, unde et Cephas adpellatus est, in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne caeteri apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut jam schismaticus et peccator esset, qui contra singularem cathedram aliam convocaret*, et lib. 7. *potuit itaque Petrus caput apostolorum.*

At si Petrus est caput, certe primum membrum est, ac proinde primatum obtinet, id ex Optato liquet. Sed ejus verbis abutuntur, qui inde concludere volunt cathedram Romanam unicam esse in tota ecclesia: etenim per cathedram intelligit successionem episcoporum ab apostolis decurrentem, non enim inquit lib. 1. Caecilianus exivit a Majorino avo tuo, sed Majorinus a Caeciliano, nec Caecilianus recessit a cathedra Petri vel Cypriani, sed Majorinus, cujus tu cathedram sedes, quae ante ipsum Majorinum originem non habebat: ergo Optatus Cypriani non secus ac Petri cathedram esse agnoscit, et eos, qui ab illa separantur non minus schismaticos esse, quam eos, qui ab ista, cur ergo cathedrae Romanae successionem adducit, quia hujus notior erat successio: *Videndum est*, inquit, *qui et ubi prior cathedra sederit. Igitur negare non potes scire te in urbe Roma Petro primo cathedram epi-*

*ſcopalem eſſe conſtitutam, etc. Ergo cathedra unica, quae eſt prima de dotibus, ſedit prior Petrus, cui ſucceſſi Linus*, et poſt enumeratos omnes ad Damaſum, *qui noſter*, inquit, *eſt ſocius cum quo nobis totus orbis commercio formatarum in una communionis ſocietate concordat. Veſtrae cathedrae vos originem reddite.*

Probat igitur Optatus ex communione, quam habebant cum Damaſo et caeteris epiſcopis ſuam eſſe cathedram, hoc eſt, ſe eſſe inter eos, qui legitimam habebant ſucceſſionem, unde idem Optatus paulo poſt aliarum quoque eccleſiarum ſucceſſionem et communionem adducit. *Ergo*, inquit, *ex dotibus ſupradictis cathedra eſt prima, quam probavimus per Petrum noſtram eſſe.* Dein allegat ſeptem angelos, qui ſunt in Aſia, ad quorum eccleſias apoſtolus Joannes ſcripſit, *cum quibus*, inquit, *eccleſiis nullum communionis probamur habere conſortium*, et poſtea: *Argue nos Theſſalonicenſibus, Corinthis, Gallatis, ſeptem eccleſiis, quae ſunt in Aſia communicaſſe*, ex quibus conſtat Optatum non praeciſe probare ſe ſuosque in eccleſia eſſe, quod adhaererent cathedrae Petri, ſed ſe ſuosque veram cathedram, hoc eſt ſucceſſionem apoſtolicam retinere, quod communicarent Petri et aliorum apoſtolorum ſucceſſoribus.

Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi 2. et 7. Petrum apoſtolorum principem ac ſupremum adpellat.

Baſilius in ſermone de judicio Dei: *Ille*, inquit de Petro, *beatus, qui caeteris praelatus diſcipulis fuit.*

Gregorius Nazianzenus orat. de moderat. in diſputationibus ſervanda. *Vides*, inquit, *quemadmodum ex Chriſti diſcipulis, magnis utique omnibus et excelſis, atque electione dignis hic petra vocetur atque eccleſiae fundamenta ſuae fidei commiſſa habeat, ac reliqui diſcipuli poſthaberi ſe tranquillo animo ferant.*

Epiphanius haereſi 51. *Si elegit dominus Petrum, ut dux eſſet diſcipulorum.*

Gregorius Nyſſenus ſeu potius autor incertus libelli de delectis teſtimoniis ex veteri teſtamento haec habet, ut ipſe dominus ait ad principem apoſtolorum: *Tu es Petrus et ſuper hanc petram aedificabo eccleſiam meam*, ſuper confeſſionem videlicet Chriſti.

Ambroſius in caput ultimum Lucae, *quia*, inquit, *ſolus Petrus profitetur et omnibus antefertur*, et in capite 12. epiſt. 2. ad Corinth. *primatum*, inquit, *non accepit Andreas ſed Petrus.* Aſſertur ejusdem locus ex ſerm. 11. ſed iſti ſermones mihi valde ſunt dubii. Hieronymus ſaepe Petrum apoſtolorum principem adpellat, ut in lib. de viris illuſtribus, et lib. 1. adverſus Pelag. *Ut Plato*, inquit, *fuit princeps philoſophorum, ita Petrus fuit apoſtolorum.*

Necnon in lib. 1. adverſus Jovin. « *Ubi dicit inter 12. unum electum Petrum, ut capite conſtituto ſchiſmatis tolleretur occaſio: ſed cur non Joannes electus eſt virgo? aetati delatum eſt, quia Petrus erat ſenior.*

Chryſoſt. Homil. 55. in Matth. *eccleſiae paſtor et caput homo piſcator et ignobilis.* Orat. 4. adverſus Judaeos, *Petrus adeo abluit illam negationem, ut etiam primus apoſtolorum fuerit factus.* Et homilia 3. in acta, *quam eſt fervidus, quam*

*in choro princeps est et ubique primus omnium incipit loqui.* Denique Homil. 85. in Matth. vocat Petrum caput et verticem apostolorum.

Sanctus Augustinus multis in locis Petri primatum adserit lib. 2. de baptismo cap. 2. Petrum commemorat his verbis, *in quo primatus apostolorum tam excellenti gratia praeeminet.* Hinc eumdem, ob primatum personam ecclesiae gestasse saepius scribit, ut enarrat in Psalm. 108. *agnoscitur*, inquit, *Petrus in figura gestasse personam ecclesiae ob primatum, quem in discipulis habuit:* idem lib. 2. de baptismo cap. 1. principatum apostolatus Petri cuilibet episcopatui praeferendum esse docet, ubi comparat ille apostolatum Petri cum episcoporum potestate, et dignitatem apostolatus, ac maxime apostolorum principis episcoporum dignitate superiorem esse affirmat.

Cyrillus Alexandrinus Petrum apostolorum πρόκριτον vocat Thesaurorum assert. 34. necnon 12. in Joannem. De S. Leonis mente nullum est dubium; is enim primatum Petri saepe extollit: sermone 3. in anno assumptionis: *Et tamen*, inquit, *de toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi et omnibus apostolis, cunctisque ecclesiae patribus praeponatur, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus.* Deinde jus potestatis illius non soli Petro datum, sed in omnes apostolos transiisse ait: ideo tamen singulariter Petro intimatum, quia cunctis ecclesiae rectoribus forma praeponebatur. Denique auream hanc sententiam subjungit: *Manet ergo Petri privilegium, ubicumque ex ipsius fertur aequitate judicium.* Serm. 72. *Beato apostolo Petro supra caeteros, hoc est, prae caeteris, post regni claves ovilis dominici cura mandatur.* Serm. 81. beatus Petrus princeps apostolici ordinis item epist. 86. Petrum vocat apostolici chori primum ac principem. His addi possent alii recentiores, tum e Graecis, tum e Latinis. Sed id minime necesse est, quia scilicet extra dubium est eos Petri primatum agnovisse. His igitur missis ad alia veniamus.

## §. III.

*In quo ostenditur, nihil obstare Petri primatui apostolorum inter se aequalitatem, et recentioris de Petri et Pauli individuo primatu sententia examinatur.*

Petrum inter apostolos primatum obtinuisse satis demonstratum est: unus tamen superest eximendus scrupulus, qui plerosque non parum commovet, arbitrantes obstare Petri primatui apostolorum inter se aequalem potestatem: nam, inquiunt, apostoli omnes eadem autoritate, eadem potestate a Christo donati sunt, illamque eodem modo, quo Petrus exercuerunt, nam ecclesias, ut ille, fundarunt; evangelium ubique annuntiaverunt, episcopos constituerunt, nec quidquam adsignari potest, quod iste fecerit, illi vero non fecerint, ergo constat, eos fuisse aequales, ac proinde ruit primatus Petri.

Confirmatur haec objectio multis et apertis testimoniis sanctorum patrum, ut Cypriani in lib. de unit. eccles. scribentis. *Et quamvis apostolis omnibus parem potestatem tribuat post resurrectionem, hoc erant utique et caeteri apostoli, quod fuit Petrus pari consortio praediti honoris et potestatis*: eadem est sententia Hieronymi lib. I. adversus Jovinianum: *At dicis*, inquit, *super Petrum fundatur ecclesia, licet hoc ipsum alio in loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni coelorum accipiant et ex aequo super eos ecclesiae fortitudo solidetur.* Hinc apostoli omnes a patribus dicuntur vicarii Christi: *Constat*, inquit Hilarius diaconus in epist. ad Cor. *apostolos esse Dei adjutores, quia vicarii sunt Christi.* Et Chrysostomus explicans illud Pauli pro Christo: *Legatione fungimur*, ait, *omnes apostolos illius loco officium ejus suscepisse:* mitto illud omnibus notum praefationis missae apostolorum*: quos operis tui vicarios eidem contulisti praeesse pastores.* Quapropter illi ipsi, qui primatum pontificis maxime extollunt, fatentur vulgo apostolos omnes aequales fuisse; sed ajunt ex ipsis plerique apostolicam illam autoritam ad tempus tantum datam fuisse caeteris, et Petro concessam, ut ad successores ejus permanaret. Verum haec responsio mihi videtur esse fictitia, et Petri primatui non parum derogare. Fictitia quidem est, quia nulla ratione, nullo testimonio scripturae aut traditionis docemur potestatem apostolatus Petri ad ejus successores permanasse, non autem potestatem caeterorum apostolorum, cum ex aequo ecclesiarum apostolicarum episcopi, dicantur eorum apostolorum, a quibus ecclesiae sunt fundatae, successores: imo omnes episcopi apostolorum omnium successores esse perhibeantur. Deinde haec opinio primatui Petri derogat; nam ex ea sequitur quidem Petri successores praeferri debere caeteris episcopis, at Petrum propterea inter apostolos primatum habuisse non convincitur.

Itaque respondeo, aequalitatem illam apostolorum nihil obstare primatui, quia semper ille excipiendus est ab ista aequalitate; nam ut monuimus, plures esse non possunt primi, sed unum esse primum necesse est: cum ergo haud dubium sit Petrum fuisse primum inter apostolos, fieri non potest, ut illi fuerint ei aequales in primatu, aequales igitur sunt si ita vis in omnibus, excepto primatu, qui pluribus conferri non potest. Porro testimonia in contrarium adducta hoc unum probant, apostolos in clavium administratione, fidei praedicatione, ecclesiarum fundatione, potestate, autoritate aequales fuisse: at eos in primatu Petro aequales fuisse nullus dicit, imo contrarium omnes dicunt iis ipsis in locis, ubi aequalitatem apostolorum maxime commendant.

Ex his videre est falli eos, qui Petrum et Paulum in primatu aequales, imo ejusdem omnino primatus ex aequo participes esse asseruerunt; nam, ut diximus, plures non possunt esse primi sub eadem ratione: cum ergo Petrum primum fuisse constet, fieri non potest, ut Paulus sit etiam primus: primatus enim res est, quae uni tantum convenit, nec alteri potest communicari. Verum istos in errorem induxere multorum patrum dicta, quibus Petri ac Pauli aequalitas commendatur; sed aequalitas illa est in apostolatus potestate, non autem in primatu; ut autem illorum argu-

argumenta sigillatim excutiamus. Primum igitur ajunt antiquos omnes unanimi consensu tradere, ecclesiam Romanam a Petro et Paulo fundatam, utrumque ecclesiae hujus episcopum fuisse, utriusque hanc fuisse cathedram, Romanos pontifices, non solum Petri, sed et Pauli successores esse ac vicarios, et ab eis autoritatem et episcopatum accepisse. Hinc illi concludunt, eum cum urbis Romae episcopus fuerit cum Petro, cum eo quoque primatum obtinuisse.

Verum id immerito concludunt illi, namque ex eo, quod Petrus et Paulus Romanam ecclesiam ambo fundarint, non sequitur eos individuum habuisse primatum, sed tantum eos simul ad urbem Romam accessisse, ibique fidem annuntiasse, et ecclesiam licet diversis temporibus rexisse. Huc accedit, quod simul ibi martyrio coronati sunt, et hanc ecclesiam sanguine suo consecrasse videntur: hac de causa uterque merito dici potest episcopus Romae, non quod illi ecclesiae ita fuerint addicti, ut non aliarum etiam curam susceperint; sed quia ad hanc urbem ambo venerunt, ambo evangelium ibi annuntiaverunt; ambo multos illic ad fidem adduxerunt; ambo hanc ecclesiam per tempus aliquod rexerunt; ambo sibi successores ordinarunt, si fides nonnullis habeatur; ambo denique ibi gloriose vitam pro Christo finierunt: ergo haud immerito ecclesiae hujus ambo dicuntur episcopi, et Romani pontifices istorum ex aequo successores esse perhibentur; sed non video, cur inde primatum utriusque individuum adserere sit necesse; non valet enim haec consequutio, Petrus et Paulus ecclesiam Romanam in commune rexerunt, ergo in commune primatum habuerunt; quippe episcopatus Romanus cura est gregis Romani, cujus partem unus, partem alius potest suscipere: at primatus non ita se habet, nec iste partem primatus unam, ille alteram potest habere.

Ergo, inquiet aliquis, inde sequetur aliquem fuisse episcopum Romanum, qui primatu caruerit; at proinde dici poterit ecclesiam Romanam primatu caruisse.

Respondeo falsum esse consequens, quia scilicet semper ecclesia Romana prima dici potuit omnium ecclesiarum, tum ob urbis illius amplitudinem, tum quia unus ex ejus episcopis primatum inter apostolos habebat, licet alter ad eum proxime accederet, et in omnibus ei foret aequalis, si primatum excipias.

Alterum argumentum multo gravius esse videtur: petitur illud ex summa Petri Paulique aequalitate, quam non raro commendant sancti patres. Sic Ambrosius lib. de Spiritu sancto cap. 12. *Nec Paulus*, inquit, *inferior Petro, quamvis ille ecclesiae fundamentum, et hic sapiens architectus sciens vestigia credentium fundare populorum, nec Paulus, inquam, indignus apostolorum collegio, cum primo quoque facile conferendus, et nulli secundus; nam qui se imparem nescit, facit aequalem.* Et Aug. serm. 25. de sanctis. *Et si Petrum priorem, tamen ambos ditavit honore uno.* Nec non Maximus Taurinensis homil. 5. in natali apostolorum. *Ergo beati Petrus et Paulus eminent in universos apostolos, et peculiari quadam praerogativa praecellunt; verum inter ipsos, quis cui praeponatur, incertum est, puto enim illos aequales esse meritis, quia aequales sunt passione, et simili eos fidei devotione vixisse, quos simul videmus ad martyrii gloriam pervenisse.* Greg. 1. dialog. cap. ult. *Paulus*

*lus apostolus Petro apostolorum primo in principatu frater est.* Hinc Petrus et Paulus aeque dicuntur apostolorum principes, apostolorum primi, summi apostoli, ad culmen et apicem apostolorum subvecti. Paulus non secus ac Petrus totius orbis curam habere dicitur, et omnium orbis ecclesiarum pastor; quin etiam Paulus saepe solus dicitur princeps apostolorum, caput apostolorum, qui primatum apostolatus inter gentes habuerit, quemadmodum Petrus inter Judaeos. Hinc in imaginibus Petrus et Paulus velut aequales depingi solent, imo nonnunquam Paulus ad dexteram, Petrus ad sinistram ponitur. His et aliis argumentis ex patribus collectis vincere conantur illi, Petrum et Paulum esse individui primatus participes.

Sed his, quae huc usque exposuimus, suppositis, nullo negotio ad haec omnia respondetur, Petrum et Paulum in apostolatu, in potestate, in autoritate aequales fuisse, in primatu non item. Imo etiam praeter hanc aequalitatem, quam etiam caeteri apostoli habuerunt, specialiter Paulus aequalis Petro dici potest: primo, quod sicut iste Judaeorum, ita ille gentilium fuit apostolus. Secundo, quod ille non secus ac iste plurimum laboraverit ad annuntiandum evangelium, ac innumeras gentes adierit, et ad fidem converterit. Tertio, quod uterque Romanam ecclesiam fundarit, et ibi martyrio vitam finierit: at his non obstantibus Petrus in primatu Paulo fuit superior: atque idipsum constat ex testimoniis allatis. Ambrosius ait Paulum cum primo conferendum, et nulli proprie secundum, supponens scilicet Petrum inter apostolos primum fuisse, cum quo tamen Paulus conferri posset.

Sanctus Leo honorem unum esse ait Petri ac Pauli, ob fundationem scilicet ecclesiae Romanae, et martyrium ibidem perpessum. Hinc gloriae ejusdem consortes saepe dicuntur, ac Petrus Pauli in dignitate frater a Gregorio dicitur: eadem de causa Maximus Taurinensis ait Paulum esse aequalem Petro in meritis et in martyrio.

Quod deinceps additur, Petrum et Paulum dici principes, apices et capita apostolorum, ostendit hos equidem prae caeteris insignes fuisse, at eos inter se in primatu aequales fuisse non probat. Namque non raro non solum Petrus et Paulus, sed et alii apostoli his nominibus decorantur; sic ipse Paulus comparat se cum magnis apostolis: hoc nomine Petrum, Jacobum et Joannem indicans, quos ecclesiae columnas adpellat. Sic Chrysostomus tres istos caeteris omnibus apostolis praestitisse ait, in serm. de praemiis Sanct. et in cap. 15. 1. ad Corinth., et in ep. ad Galatas, initio. *Petrus*, inquit, *Jacobus et Joannes non prohibebant circumcidi, cum essent inter apostolos primae dignitatis.* Iidem apostoli tres a Victore Antiocheno in Marc. cap. 9. dicuntur apostolorum coriphaei, qui primas inter apostolos obtinebant. S. Aug. in epist. ad Galatas. *Petrus*, inquit, *Jacobus et Joannes honoratiores erant caeteris apostolis.* His adde Clementis locum ex Eusebio superius citatum, ex quibus pariter inferri posset, si quid valeat adversariorum consequutio, Petrum, Jacobum et Joannem primatus individui fuisse participes, non secus ac Petrum et Paulum; sed istud imprudenter omnino fieret. Sciunt enim omnes hisce phrasibus non significari omnimodam eorum, qui caeteris praeferuntur,

aequa-

aequalitatem, ſed tantum eorum ſuper alios praeſtantiam; ſic cum Virgilium, Horatium et Ovidium voco poetarum principes, non intendo iſtos ſecum invicem comparare, et omni modo aequales ſtatuere, ita ut nullus inter eos ſit ſuperior; ſed hoc unum volo eos inter poetas eminere et caeteris praeſtantiores eſſe. Quin etiam fieri poteſt, imo ſaepiſſime fit, ut iſtae appellationes late ſumantur, et nonnunquam primus aliquis vocetur ac princeps, qui non abſolute primus eſt, ſed inſignis tantum. Sic Cicero dicitur oratorum princeps, licet Demoſthenes cum eo de primo gradu contendere poſſit. Sic Horatium poetarum principem dicere nemo veretur, quamvis Virgilium ei praeferendum eſſe vix quiſquam dubitet. Haud ergo mirum, ſi nonnunquam Paulus ſolus dicatur primus ac princeps apoſtolorum, non quod abſolute primus ſit, ſed quia inter primos et principes numerari poteſt. Adde, quod unus dici poteſt alio prior ac praeſtantior ſecundum aliqua: et ſic Paulus Petro praeferri poteſt, quia, ut ipſe ait, caeteris abundantius pro Chriſto laboravit, unde ſeipſum comparat magnis apoſtolis Petro, Jacobo et Joanni, nec minus quidquam ſe feciſſe ait, quamvis alibi minimum ſe apoſtolorum appellet.

Unus jam ſupereſt eximendus ſcrupulus, quod ſcilicet huic dicatur non ſecus ac Petro commiſſa totius orbis cura. Verum, ut advertimus, id fuit apoſtolatus proprium, non primatus; omnium mundi eccleſiarum curam habere, et ubique tum Chriſtum annuntiare, tum fideles confirmare: id autem praecipue Paulo conveniebat, quia gentium erat apoſtolus, et innumerarum eccleſiarum fundator, quarum proinde ſpecialem curam habere tenebatur. *Quis*, inquit, *infirmatur, et ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, et ego non uror? Quotidiana mihi incumbit ſollicitudo omnium eccleſiarum*, ob charitatem ſcilicet et affectum, quo fideles omnes, ac praeſertim eos, quos ipſe ad fidem adduxerat, complectebatur. Argumentum ultimum ex imaginibus repetitum, ego nihil moror, nihil enim illo levius; nam ex eo, quod Petrus et Paulus ſimul pinguntur, non ſequitur eos eſſe aequales in primatu, ſed ad ſummum in apoſtolatu: cur vero nonnunquam Paulus dextrum locum occupet, ratio certa reddi non poteſt praeter pictorum arbitrium, quibus *quidlibet audendi ſemper fuit aequa poteſtas.*

His de Petri primatu praemiſſis, in illa diſputatione celebri de ejus monarchia, haereo. Nam ſi monarcha dicitur is, qui primum obtinet locum, qui primatum inter alios tenet, haud dubium eſt Petrum hoc ſenſu fuiſſe monarcham. Si vero monarchia ſumatur pro autoritate abſoluta, necnon pro dominatu, cui nullus ſeſe poteſt opponere, nego Petrum hoc ſenſu eccleſiae monarcham fuiſſe; hanc etenim monarchiam a ſe et ſuis rejicit Chriſtus, cum ait: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non ſic.* Et Petrus ipſe ſcribens: *paſcite, qui in vobis eſt, gregem Dei, non coacte, ſed ſpontanee, non dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo.*

Et certe quoad regimen prima illa eccleſia ariſtocratia uſa eſt; nihil enim ſolus Petrus ſtatuit, ſed ſimul cum apoſtolis et ſenioribns: ſic cum eligendi fuerunt diaconi, communi apoſtolorum conſilio et autoritate id factum eſt; cumque de cir-

cumcisionis et legalium observatione longe gravior difficultas foret exorta, illa non Petri autoritate, sed apostolorum, seniorumque Hierosolymis congregatorum judicio definita est. Atque adeo verum, Petrum non fuisse absolutum monarcham aliorum apostolorum, ut Paulus non sit veritus ei in faciem resistere, cum gentes ad judaicas ceremonias observandas vellet impellere. Constat ergo Petri primatum non fuisse monarchiam absolutam, aut dominatum in caeteros apostolos; quod idcirco monui, quia solent haeretici haec secum invicem confundere, et catholicos accusare quasi monarchiam absolutam et dominatum in ecclesia admittant, quod a veritate alienum est: sed de hoc fusius dicemus capite sequenti.

# CAPUT II.

## *De Romanae ecclesiae primatu.*

### §. 1.

### *In quo demonstratur primatus ecclesiae Romanae supra caeteras orbis ecclesias.*

Ad demonstrandum Romanae ecclesiae primatum, non sufficit ostendisse Petrum inter apostolos primum habuisse locum, quippe non omnis a Petro fundata et instituta ecclesia primatum hunc habuit; alioquin Antiochena et aliae quamplurimae orbis ecclesiae, quas constituit, et saltem ad tempus rexit, primatum sibi vindicarent: quapropter ex traditione ostendendum est, quaenam ex ecclesiis a Petro fundatis primatus honore dignata fuerit: id porro soli Romanae ecclesiae, non alteri semper competiisse unanimis traditio docet. Hujus primus testis est Irenaeus, qui lib. 3. cap. 3. Romanam ecclesiam maximam et antiquissimam vocat. *Maximae et antiquissimae*, inquit, *et a duobus apostolis Petro et Paulo Romae fundatae ecclesiae, eam, quam habet ab apostolis fidem per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes confundimus omnes eos, qui praeterquam quod oportet colligunt; ad hanc enim ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam: hoc est, eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab iis, qui sunt undique, conservata est ea, quae est ab apostolis traditio.* Quae verba ostendunt Irenaei tempore Romanam ecclesiam antiquissimam et amplissimam traditionis testem locupletissimam fuisse, et caeteris omnibus ecclesiis eminentiorem ac celebriorem fuisse.

Secun-

Secundns erit Cyprianus Ep. 54. *Navigare*, inquit, *audent ad Petri cathedram, atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est.*

Tertius, Gregorius Nazianzenus in carmine de vita sua, ubi sic canit.

*Natura binos haud quidem soles dedit.*
*Dedit ipsa binas attamen mundi faces,*
*Romas vetustam scilicet et novam:*
*Fides vetustae recta erat, jam antiquitus*
*Et recta praestat, nunc item nexu pio*
*Quodcumque labens videt sol diminuens,*
*Ut universi praesidem mundi decet.*

Quanquam iste novam Romam cum vetusta comparet, hanc tamen totius orbis praesidem esse fatetur.

Quartus, Ruffinus, qui invect. secunda in Hieron. Romanam ecclesiam omnium ecclesiarum caput vocat.

Quintus, Augustinus Ep. 162. nunc 43. ubi ait, principatum apostolicae cathedrae semper in Romana ecclesia viguisse, et Ep. 105. nunc 194. *De cujus*, inquit, *gratiae commendatione maxime ad Romanos apostolica epistola loquitur, ut inde se praedicatio ejus velut a capite orbis toto orbe diffunderet.* Et contra duas epistolas Pelagii lib. 1. cap. 1. ad Bonifacium Romanae urbis episcopum haec ait. *Communis est nobis, qui fungimur episcopatus officio, quamvis in eo praeemineas celsiore fastigio speculae pastoralis.* Et antea, *quamvis altius praesideas.*

Sextus, Theodorit. qui in ep. ad Leonem, Romanam ecclesiam orbi universo praeesse scribit.

Septimus, Prosper in carm. de ingrat. in quo leguntur hi versus.

*Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris*
*Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,*
*Religione tenet.*

Quae Postrema verba non hunc habent sensum, quod Roma per religionem domina sit omnium ecclesiarum, sed quod ea religio, quae Romae viget, ubique vigeat, iis etiam in locis, quo Romanorum arma penetrare non potuerunt.

Octavus, autor libri de vocatione gentium lib. 2. cap. 6., cujus similis omnino est sententia. *Roma*, inquit, *per sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.*

Hos sequuntur Fulgentius lib. de Incarnatione et gratia cap. 11., Vincentius Lyr. commonit. cap. 42., Victor Uticensis lib. 2. de persecutione Vandalica,

 qui

qui Romanam ecclesiam mundi caput adpellant, et alii bene multi, quos impraesentiarum commemorare longum foret.

Addam nonnulla Romanorum pontificum, qui hanc sibi dignitatem vindicant, testimonia. Siricius Ep. ad Himerium Romanam ecclesiam caput mundi appellat. Idem habet Innocent. epist. 22. et 91., ubi vocat eam fontem et caput omnium ecclesiarum. Sanctus Leo serm. 1. de natali apostolorum, et alibi passim ecclesiae suae primatum inculcat. Joannes 2. epist. ad Justin. seniorem Romanam ecclesiam vere ecclesiarum caput esse dicit, *ut patrum*, inquit, *regulae et principum statuta declarant.* Anast. 2. in ep. ad Anastasium imperatorem, ait, Romanam ecclesiam in universali ecclesia tenere principatum. Felix 4. epist. 1., et Pelag. 2. epist. item 1. sedem suam vocant caput omnium ecclesiarum. Gregorius magnus licet universalis episcopi nomen rejiciat, primae tamen sedis episcopi nomen et honorem sibi vindicat; sed istorum in sua causa testimonium non magni fortasse momenti videbitur; quapropter ad primatum ecclesiae Romanae sine controversia asserendum, conciliorum decreta sunt producenda, in quibus ipsi etiam Graeci Romanae ecclesiae primatum agnoverunt.

Adducitur concilii Nicaeni canon sextus, sed in eo, prout in graecis editionibus legitur, nihil est, unde possit dignosci, quem locum inter patriarchales sedes obtineat Romana; verum nonnullae sunt canonis hujus editiones, in quarum initio legitur *ecclesia Romana semper habuit primatum*, vel *de primatu Romanae ecclesiae.* Et quidem primo ita refertur a Paschasino Leonis in concilio Chalcedonensi legato act. 16. *quod ecclesia Romana semper habuit*, *seu ecclesia Romana semper habuit primatum.* At statim Chalcedonenses patres eundem canonem ex codice suo sine ista additione retulerunt. Quapropter consentiunt omnes eruditi verba haec non esse genuina, sed assuta esse. Et haec quidem primum inscriptionis loco fuerunt, et ab aliquibus canoni sexto Nicaeno praefixa sunt hoc modo. *De primatu ecclesiae Romanae*, vel certe ad marginem adscripta: *Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Hinc in mulits manuscriptis haec verba optime distinguntur ab ipso canone, praesertim vero in codice Justelli et Vaticanae bibliothecae a Sirmundo edito, ubi extat haec inscriptio, *de primatu ecclesiae Romanae et aliarum civitatum episcopis.* At postea, ut fieri solet, haec eadem verba in textum irrepserunt. Id ex eo perspicue patet, quod illa cum sequentibus cohaerere minime possint et ad hujus canonis scopum nihil quidquam faciant, deinde nec in graeco, nec in ulla versione, nec in ipso posteriori codice Romano Dionysii Exigui reperiuntur.

Porro inscriptio haec parum fidelis est, namque, ut diximus supra, in sexto canone Nicaeno non agitur de primatu Romanae ecclesiae prae caeteris orbis ecclesiis, sed de ejus jurisdictione in ecclesias suburbicarias, ac proinde qui hanc ininscriptionem primi apposuerunt, quique eam deinde in textum immiserunt, a canonis mente aberrarunt.

Itaque prima concilii alicujus universalis sanctio de primatu Romani pontificis, haec est, quae extat canone 2. Constantinopolitani concilii: *Constantinopolitanus habeat pri-*

*primatus honorem post Romanum episcopum:* quo in canone supponunt Graeci Romanam ecclesiam omnium ecclesiarum primam esse, nec id illi suo canone indulgent, ut visum est Graecis recentioribus, sed privilegium, quo ab antiquo fovebatur, ei sartum, tectumque esse volunt, ut nihil ejus obsit primatui honor antistiti Constantinopolitano delatus.

Concilium Aquileiense eodem ferme tempore habitum pontificis quoque primatum agnoscit in Epist. ad imperat. de Ursicino. *Obsecranda fuit*, inquiunt, *episcopi clementia vestra, ne totius orbis Romani caput Romanam ecclesiam turbari sineret.*

In concilio Chalcedonensi primus locus Leonis legatis datus est et Romanae ecclesiae primatus communi omnium consensu comprobatus, nec non a judicibus ita confirmatus. His verbis: *Gloriosissimi judices dixerunt, ex his, quae gesta sunt vel ab unoquoque disposita perpendimus omnem quidem primatum et honorem praecipuum secundum canones antiquae Romae Dei amantissimo episcopo conservari.* Ista sanctio confirmatur canone 36. synodi Trullanae. His accedit imperatorum autoritas, sic Theodos. et Valent. imperatores: *Cum igitur sedis apostolicae primatum sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronae, et Romanae dignitas civitatis, sacrae etiam synodi firmarit autoritas.* Valentinianus item in epist. ad Theodos. ante concil. Chalced. *Quatenus Romanae ecclesiae episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit.*

Justinianus Novell. 131. tit. 14. c. 2. *Sancimus secundum ecclesiasticarum regularum definitiones sanctissimum senioris Romae papam primum esse omnium sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos novae Romae secundum habere locum post sanctam apostolicam senioris Romae sedem: aliis autem omnibus sedibus praeponatur.*

Idem Romanae ecclesiae privilegium agnoverunt Gallicani et Hispani antistites illi in epist. ad Leonem principatum ecclesiae Romanae super omnes ecclesias, praedicant. Isti in synodi Tarraconensis epist. ad Hilar. *Cujus*, inquiunt (Petri vicarii) *principatus sicut eminet; ita ab omnibus metuendus et amandus.* Sed haec ad asserendum ecclesiae Romanae primatum abunde sufficiunt, nunc illi sunt refellendi, qui adversus eum insurguut.

## §. II.

### *De primatu, quem ambiit Constantinopolitana ecclesia, necnon de Graecorum recentiorum ea de re sententia.*

Quibus gradibus sedes Constantinopolitana ad patriarchalem dignitatem sit evecta, ex dictis superiori dissertatione liquet: at quia sunt nonnulli, qui, quae a concilio Constantinopolitano et Chalcedonensi facta sunt, primatui Romano obfuisse putent, res paulo exactius examinanda.

Ex concilii Constantinopolitani canone vix quidquam objici potest: nam ut probavimus in eo honoris primatus Constantinopolitano episcopo nonnisi post Romanum conceditur.

In Chalcedonensi major difficultas, namque episcopi in definitione act. 16. ἴσα πρεσβεῖα, hoc est, eadem et aequalia privilegia tribuunt episcopo novae Romae, ac veteris Romae episcopo et judices in sua determinatione aequalia primatus honoris jura concedunt utrique: verum si quis haec diligentius attendat, videbit haec non obesse primatui veteris Romae, nam hic episcopi fatentur Constantinopolim esse secundo loco. *Secundam*, inquiunt de nova Roma, *post illam veterem existentem.* Et postea: *Episcopum tamen Constantinopolitanum habere* πρεσβεῖα τῆς τιμῆς *post Romanum episcopum.* Judices vero Romanae ecclesiae tribuunt, πρὸ πάντων μὲν τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ἐξαίρετον τιμήν. Constantinopoli vero tribuunt τὰ αὐτὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς. Sed tantum *post Romanum.* Itaque dum idem primatus honor Constantinopolitano defertur, his canonibus Romani pontificis primatus non laeditur, sed tantummodo Antiochenae et Alexandrinae, aliarumque ecclesiarum privilegiis derogatur. Hinc S. Leo epist 56. non queritur suum primatum laesum esse canone Chalcedonensi, *sed quod secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdiderit, et Antiochena ecclesia proprietatem tertiae dignitatis amiserit.* Et postea: *Non convellantur provincialium jura primatuum nec privilegiis antiquitus institutis metropolitani fraudentur antistites. Nihil Alexandrinae sedis ejus, quam per sanctum Marcum evangelistam beati Petri discipulum meruit, pereat dignitatis. Antiochena quoque ecclesia in paternae constitutionis ordine perseveret.* Eadem expostulat epist. 57, 58, 63, 66. at nusquam queritur hanc Chalcedonensis concilii sanctionem sibi, suoque primatui obesse.

Sed deinde ulterius progressa novae Romae ambitio suam ecclesiam cum Romana coaequare, quantum potuit, conata est: sic Joannes const. ad Hormisdam scribens epist. eam, quae inter epist. Hormisdae est 34. *Sanctissimas*, inquit, *Dei ecclesias, hoc est, superioris vestrae et novellae istius Romae unam esse accipio. Illam sedem apostoli Petri et istius augustae civitatis unam esse definio.* Et post alia: *sicut opor-*

*oportet dicere, et olim ſcripſi utraſque eccleſias tam ſenioris, quam novae Romae unam eſſe evidenter intelligens et utriuſque unam ſedem recte definiens*

Hinc etiam Conſtantinopolitanus oecumenicum ſe patriarcham dici amavit, ſibique illud nomen vindicavit. Hoc primum Joanni Cappadoci tributum legitur in concil. Conſtant. ſub Menna et Anthimo conceditur in eodem lib. 4. cap. 7. et novella 16. Deinde Maxentio imperante Joannes cognomento Jejunator ſeipſum oecumenicum epiſcopum appellavit in ſynodo adverſus quemdam Gregorium epiſcopum. Tum Pelagius II. ob elationis hujus vocabulum inquit Gregorius lib. 4. epiſt. 38. hujus concilii acta diſſolvit. Hujus Pelagii ſucceſſor Gregorius eundem titulum, quem Joannes Mauritii gratia fretus retinebat, impugnavit litteris ad imperatorem, ad patriarchas et ad ipſum Joannem ſcriptis.

Ex his Eulogius Alexandrinus reſcripſit Gregorio ſe pariturum, et iſta voce oecumenici abſtenturum. Hunc tamen titulum in his ipſis litteris Gregorio aſcripſit, quod ei non placuit, ſed Eulogium monuit, ne vel ſibi, vel alteri cuiquam tale aliquid aſcriberet.

Poſt Joannis mortem Cyriacus hujus ſucceſſor eundem titulum retinuit, autorque fuit Mauritio et Anaſtaſio Antiocheno, ut Gregorio ſcriberent rem eſſe levem et omnino indignam ejus diſſenſionem et ſcandala generaret: Ideo Gregorius licet invitus, ſed pacis ergo Cyriaci litteras commmunicatorias hocce titulo inſcriptas ſuſcepit: at graviter eum admonuit, *ut a ſtulti*, (verba ſunt Gregorii) *vocabuli ſe appellatione compeſceret.* Attamen hunc retinuerunt Conſtantinopolitani antiſtites fruſtra reclamantibus pontificibus Romanis: nam licet Phocas in odium Cyriaci et in gratiam Romani pontificis adverſus hanc Conſtantinopolitani antiſtitis dignitatem decretum emiſiſſe dicatur, ſtatim tamen Heraclius rem in integrum reſtituit, poſterioreſque antiſtites Conſtantinopolitani hunc ſemper titulum uſurparunt. Quamvis autem ambitioſus ille ſit, ut recte viſum eſt Gregorio, attamen Romani pontificis primatui non obeſt, dici etenim poteſt aliquis epiſcopus univerſalis ratione dioeceſeos, cui praeeſt, quo ſenſu non ſolum Conſtantinopolitano, ſed et Alexandrino et Antiocheno id nominis indultum eſt. Hinc Anaſtaſius bibliothecarius in praefat. 7. ſynodi ad Joannem 8. hunc titulum excuſat. *In eo*, inquit, *quo frequenter oecumenicum in hac ſynodo Graeci patriarcham ſuum inconvenienter appellant, apoſtolatus veſter adulationi veniam det. Verum cum apud Conſtantinopolim poſitus frequenter Graecos ſuper hoc vocabulo reprehenderem, et faſtus vel arrogantiae redarguerem, adſerebant, quod non ideo oecumenicum, quem multi univerſalem interpretati ſunt, dicerent patriarcham, quod univerſi orbis teneat praeſulatum, ſed quod cuidam parti praeſit orbis, quae inhabitatur. Nam quod Graeci,* οἰκουμένην *vocant, a Latinis non ſolum orbis, a cujus univerſitate univerſalis adpellatur, verum etiam habitatio, vel locus habitabilis nuncupatur.*

Denique quamvis Graeci, poſtquam a Latinorum communione ſejuncti ſunt, in Romanam eccleſiam fuerint iniquiores, nunquam tamen ejus primatum directe impugnaverunt, nec enim aut Photius, aut Michael Cerularius hanc diſſenſionis

cau-

causam allegant, nec de primo loco cum Romano episcopo contendunt: unde et Graeci recentiores fatentur primum locum deberi Romanae ecclesiae. Verum id ipsi a conciliis et imperatoribus indultum, vel ob amplitudinem urbis concessum esse contendunt, non autem jure divino, et a Petro illam istud privilegium habere autumant. Sic Barlaam monachus in libello de papae principatu cap. 2. ait, omnes apostolos, quoad ecclesiam attinet, in pari honore fuisse, sacri autem duodenarii principem fuisse Petrum, cap. 3. negat Romanum pontificem peculiariter esse successorem Petri, cap. 4. ait: *Romanam sedem multis saeculis post Petrum sanctorum patrum, piissimorumque imperatorum beneficio primas fuisse nactam.* Cap. 6. ait sedem Constantinopolitanam dignitate parem esse, et in rebus ecclesiasticis, perinde atque Romanam summa eminere potestate, sed ordine secundam esse: *quemadmodum enim,* inquit cap. 7. *novae Romae episcopus a papa secundus ordine est, ita plane Alexandrinus huic secundus, deinde Alexandrino proximus Antiochenus, Hierosolymitanus denique Antiocheno.*

Hac ratione negat Constantinopolitanos antistites a pontifice creandos esse, et cap. 9. papae praerogativam in eo sitam esse docet, *ut primo sederet loco, primusque frater appellaretur, atque adeo in mysticis divinae liturgiae precibus prima illius mentio fieret. Tu, si quid amplius,* inquit, *dicere habeas e sacris canonibus, id demonstra, minime refragabimur.*

Eadem habet Nilus in lib. de primatu: *Cum,* inquit, *duo circa papam consideranda sint, quod et Romae episcopus sit et praeterea, quod sit primus aliorum episcoporum, prius illud a Petro accepit, quod scilicet sit Romae episcopus, alterum vero a sanctis patribus et piis regibus multo post tempore. Etenim sedi veteris Romae, quod urbs illa imperatrix esset, merito patres primatus dignitatem tribuerunt.* Idem in lib. de dissens. eccles. *Neque vero,* inquit, *illud in causa est, quod Latini affirmant nos nobis primatum arrogare velle, et in secundis post Romanum principatum nolle coasistere, simulque ideo pacem detrectare, neque enim, inquam, cum Romana ecclesia de primatu contendimus, neque de secundo loco nunc agitur.* Ex his perspicere licet, quae sit recentiorum Graecorum de primatu Romanae ecclesiae sententia, et in quibus vera dicant, in quibus a vero aberrent.

§. III.

## §. III.

*Sententia Wiclefistarum, Lutheranorum, et Calvinianorum de ecclesiae Romanae primatu refertur. Huic subjicitur opposita curiae Romanae theologorum opinio, ac demum refertur et probatur aliorum theologorum, et praesertim Gallorum doctrina, inter utramque media.*

Ut recte de primatu Romanae ecclesiae ejusque praerogativis statuatur, examinandae sunt omnium ea de re sententiae, ut ea, quae aequior est, retineatur: primum ergo, heterodoxorum opinationes percurrendae sunt.

Joannes Wiclefus referente Thoma Valdensi doctrinales fidei antiquae tom. 1. lib. 2. art. 3. ait profuturum ecclesiae, *si careret papa capitaneo, quia tunc descenderet gratia in omnes homines perpendiculariter, ut sunt digni.*

Idem Wiclefus in conclus. suis num. 5. *statuit papam esse antichristum. Papa*, inquit, *est ille antichristus*, unde colligit *expedire, ut nullus sit papa: experimento, inquit, cognoscimus, quod papa vel mortuo, vel deposito cum suis cardinalibus et praelatis caesareis, non minus sed amplius prosperaretur ecclesia.*

Inde in concilio Constantiensi damnatur haec propositio Wiclefi: *Non est de necessitate salutis credere Romanam ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias.*

Ibidem in articulis Joannis Hus damnantur isti 9. *Papalis dignitas a caesare inolevit. Et papae perfectio et institutio a caesaris potentia emanavit*, 10. *nullus sine revelatione assereret de se, quod esset caput particularis ecclesiae sanctae, nec Romanus pontifex est caput Romanae ecclesiae*, 27. *non est scintilla apparentiae, quod oporteat unum esse caput in spiritualibus regens ecclesiam, quod semper cum ipsa ecclesia militante conservetur.*

Post Hussium et Wiclefum Lutherus papae primatum aggressus esse videtur in thesibus Lipsiae disputatis cum Ecchio anno 1519., quarum propositio 13. haec est: *Romanam ecclesiam esse aliis omnibus superiorem, probatur ex frigidissimis Romanorum pontificum decretis circa quadringentos annos natis, quibus adversantur historiae approbatae mille, ac centum annorum, textus scripturae divinae, et decretum Nicaeni concilii omnium sacratissimi.* In disputatione cum contenderet Ecchius monarchiam in ecclesia esse, respondit Lutherus ejus caput esse Christum, non hominem: deinde propositiones Hussii et Wiclefi in synodo Constantiensi damnatas probavit, et in disputationis aestu omnem primatum, tum Petro, tum Romanae ecclesiae eripuit. In fine tamen primatum honoris concedit Petro, sed nunquam Romanis pontificibus: attamen in resolutionibus propositionum Lypsiae disputatarum numero 15. primatum ejus admittit humano jure: *Si Romana ecclesia*, inquit, *est prima propter primum apostolum Petrum, eadem necessitate confitebuntur Compostellanam esse secundam propter apostolum sanctum Jacobum, et Ephe-*



*sinam*

*ſinam tertiam propter apoſtolum tertium Joannem, et ſic per ordinem apoſtolorum. At ordo iſte numquid ſervatur? Quo jure ergo ſolus Petrus facit primam eccleſiam, niſi humano?* Et ibidem: *Nec papa epiſcopis, nec epiſcopus eſt presbyteris ſuperior jure divino.* Unde Melanchton in epiſt. de diſput. Lypſica, *teſtatur quaeſtionem fuiſſe, utrum jure divino probari poſſet oecumenici pontificis autoritas*, et poſtea *Lutherus oecumenici pontificis autoritatem veneratur, ac tuetur, de jure divino diſputari voluit.*

Idem Lutherus in epiſtola ad Emſerum propius ad nos accedens. *Volo et*, inquit, *Romanum pontificem eſſe primum omnium, verum eſſe Romanum pontificem jure divino ſuperiorem nulla ratione credam.* At poſtquam damnatus eſt a Leone X. anno 1520., nullum jam ſervavit modum, ſed pontificem paſſim antichriſtum adpellavit.

Zwinglius in comment. ad Coloſſ. negat papam dici poſſe caput eccleſiae, imo impoſſibile eſſe ait, viſibilem hominem eſſe caput eccleſiae, cum ipſa ſit inviſibilis.

Calvinus hac re Lutherum et Zwinglium ſequutus eſt lib. 4. inſtit. c. 6. §. 1. negat primatum aut ex Chriſti inſtituto, aut ex eccleſiae veteris uſu ſumpſiſſe originem, et §. 8. pontificem negat eſſe caput non ſolum principale, ſed et miniſteriale, cap. 7. §. 1. primatus Romanae eccleſiae exordium ſynodi Nicaenae decreto tribuit. In aliis quoque operibus, ut in lib. de vera eccleſiae reformatione, et in Harm. evangelica ad caput 16. Matth., negat ex primatu Petri Romanae eccleſiae primatum ſequi.

Eadem docent Calviniani et Lutherani, qui ſi quem pontifici Romano primatum tribuunt, illum quantum poſſunt extenuant et referunt tantum ad humanas conſtitutiones.

Huic oppoſitum plane callem inſiſtunt theologi Romanae curiae placitis nimium addicti, dum enim pontificis primatum defendunt, ita eum extollunt, ut invidiam ipſi maximam conflent.

Primo igitur aiunt pontificem Romanum eſſe abſolutum eccleſiae manarcham, et ita jure divino conſtitutum eſſe; monarchiam autem hanc eccleſiae nulla ariſtocratia aut democratia temperatam eſſe.

Secundo, dicunt Romanum pontificem habere claves et juriſdictionem immediate a Deo, caeteros autem epiſcopos hanc a Romano pontifice accipere.

Tertio, aiunt eum eſſe controverſiarum omnium de religione judicem ſupremum, adpellationes univerſae eccleſiae ipſi jure divino competere.

Quarto, eum leges de novo condere poſſe, quae univerſam eccleſiam obligent.

Quinto, eum non modo debere praeeſſe conciliis omnibus, ſed etiam ſupra omnia concilia eſſe, et a nemine judicari poſſe.

Sexto, iidem tribuunt pontificibus jus ordinandorum ubique non modo patriarcharum et metropolitanorum, ſed etiam epiſcoporum.

Septimo,

Septimo, Romanum pontificem saltem ex cathedra loquentem infallibilem esse in judiciis suis de fide perhibent.

Octavo, ipsum esse dominum totius mundi, dominio temporali, et habere potestatem deponendorum regum et fidelium a sacramento fidelitatis absolvendorum.

Has et alias ejusmodi incredibiles praerogativas Romanae ecclesiae ejusque episcopo deferunt Turrecremata, Sanderus, Bellarminus, Baronius, Lupus, et alii curiae Romanae plus aequo addicti.

At caeteri theologi, praesertim vero Galli, illi magni Leonis dicto obsequentes: *manet Petri privilegium, ubicumque ex ipsius fertur aequitate judicium.* De primatu Romanae ecclesiae secundum hanc aequitatem judicant, nec eam extenuant cum haereticis, nec nimium extollunt cum praedictis theologis.

Primo itaque statuunt in ecclesia jure divino esse quandam monarchiam, hoc est, in ea primum esse Romanum pontificem. Attamen ajunt Christum immediate ac per sese claves toti ecclesiae collectim sumptae dedisse, et subjectum, ut loquuntur, immediatum potestatis ecclesiasticae non esse papam, aut praelatos, sed totam ecclesiam; ita tamen ut per praelatos jus clavium exerceatur, non per solum pontificem, licet primus sit inter eos, qui jus illud habent. Hinc ajunt statum ecclesiae monarchicum esse, regimen aristocraticum, seu ecclesiam monarchiam esse aristocratico regimine temperatam.

Quod ad hunc primatum pontificis Romani, ajunt illum esse de jure divino, quia scilicet Petrus a Christo collegii apostolici primus est institutus, eo consilio, ut ad hujus rei exemplum semper ecclesia primum aliquem agnosceret episcopum. Cum ergo constet Romanum pontificem omnium primum semper habitum fuisse, haud dubium est, quin ad eum ille primatus Petri pervenerit. Hoc ipsum tradit Bellarminus, ubi sic ratiocinatur, lib. 2. de Romano pontifice cap. 12. *Oportuit*, inquit, *Petro aliquem succedere in primatu ecclesiae, cum certum sit primatum hunc esse propter ecclesiam: igitur moriente Petro interire non debuit primatus, sed subsistere debet ac perseverare, quamdiu manet ecclesia: atqui*, inquit, *quod iste Petri successor sit Romanus pontifex, facile probari potest, nullus enim est, nec fuit unquam, qui se Petri successorem ullo modo adseruerit, vel pro tali habitus sit praeter Romanum.*

Unum habent, quod opponant Calviniani, talem successionem non esse ex Christi instituto: sic Amesius relatis his Bellarmini verbis. *Fundatur*, inquit, *iste primatus non in jure, sed in facto. Secundo, in facto quod in scripturis non narratur. Tertio, in tali facto, quod non constituit jus divinum, sed humanum. Quarto, in tali facto quod non videtur vim habere communicandi juris hujus, ut doctissimi pontificiorum negant: nam Scotus* in 4. dist. 24. *Cordubensis* lib. 4. q. 1. *Cajetanus* de primatu papae. *Bannes* in 2. quaest. 1. art. 10. *contendunt per accidens tantum conjungi episcopatum urbis et orbis, non jure divino, aut imperio Christi; ita ut*

 *jure*

*jure divino episcopus Romanus non sit successor Petri, sed possit eligi in successorem Petri episcopus Parisiensis, aut quilibet alius.*

Ut huic respondeas, duo sunt distinguenda cum Bellarmino; successio Romani pontificis, et ratio successionis: successio est ex Christi instituto, ratio successionis non item, quia scilicet ex instituto Christi est aliquem esse primum in ecclesia, at Romanae urbis episcopum esse primum, non est ex instituto Christi, sed ex facto Petri et ecclesiae consensione, sicut episcopos esse in ecclesia est ex jure divino et instituto Christi; verum licet non sit de jure divino Romanum pontificem, qua Romanus est, esse primum, de jure divino est, eum esse primum, quatenus succedit Petro; ut enim dicatur jure divino primus, sufficit, ut habeatur successor Petri, cum ipsa successio in primatu divi Petri (cuicumque tandem episcopo competat, sit de jure divino, utpote cum in ecclesia debeat semper aliquis ordo servari, ut a Christo institutum est: igitur dato quod Romanus pontifex sit nunc fueritque semper habitus ut successor Petri in primatu, nemo negare debet dici posse ipsum jure divino primatum habere, et licet negaretur Romanum pontificem Petro in episcopatu succedere, negari tamen non posset eum succedere in primatu, ut antea probatum est. Porro si quaeras, cur potissimum Romana ecclesia sit electa, quae primatum obtineret, responderi potest id factum, quia Romana urbs erat prima, nec alia congruentior ratio videtur reddi posse.

Verum ut majorem his lucem adferamus, distinguenda sunt plura in Romano pontifice. Primo, quod sit primus episcoporum. Secundo, quod sit metropolitanus et patriarcha. Tertio, quod aliquas habet praerogativas, aliqua jura sibi peculiariter concessa. Quarto, quod habeat potestatem temporalem in patrimonium sancti Petri. Primum habet, ut jam diximus, praesertim ex instituto Christi. Secundum et tertium habet ex consuetudine et canonibus ob urbis et ecclesiae dignitatem. Quartum partim ex donatione Pipini et Caroli Magni, partim jure gentium et praescriptionis more aliorum principum politicorum. Ita optime Valentinianus in novella, quam obtinuit. S. Leo potestatem episcopi Romani a triplici capite repetit, a Petri merito, a dignitate sedis Romanae, et a synodorum autoritate. Sic etiam conciliantur invicem dicta patrum et pontificum, quorum alii primatum suum et praerogativas repetunt a Christi instituto, alii a constitutionibus et decretis synodorum, alii ab usu et consuetudine. Conciliari item potest per ea, quae tradidimus, Graecorum sententia cum nostra. Denique istis rite explicatis ac perpensis, facilior reddetur heterodoxorum reditus ad ecclesiam.

Ex hoc primatu Romani pontificis fluunt multae praerogativae, quae ipsi non secus ac primatui jure divino competunt.

Prima eaque potissima est, curam habere, ut per universum orbem canones observentur, utque fides illibata custodiatur. Atque ob id potestatem habere uti poenis ecclesiasticis per ipsos canones statutis, et refragantes ad id compellere. Hoc autem privilegium habet Romanus pontifex jure primatus sui. Nam qui primus est in aliqua societate, is lege naturali tenetur invigilare, ut leges societatis observentur, atque ut id procuret, necessaria autoritate debet esse instructus. Hinc summi

mi

mi pontifices se se passim canonum exequutores esse perhibent, et si qui ubique terrarum fidem aut disciplinam ecclesiasticam canonibus sancitam violassent, statim adversus eos primi insurgebant, et malum in ipso exordio autoritate sedis apostolicae, si fieri posset, comprimebant. At si pertinacius esset malum, nec tantae sedis judicio posset omnino extingui ob contumaciam haereticorum vel schismaticorum, cum necesse sit hoc in casu concilium generale universam ecclesiam repraesentans congregari, nemo dubitare potest, quin secundo loco Romanus pontifex vi primatus sui potuerit ad hujusmodi concilium episcopos convocare, ut infallibili ejus autoritate, controversia terminaretur. Verum equidem est, prima concilia generalia ab imperatoribus esse convocata, sed saepe saepius imperatores id fecerunt ad preces Romanorum pontificum, qui eo recurrebant, ut facilius ac promptius episcopi congregarentur, sed dubium esse non potest, quin ubi fidei vel disciplinae periculum imminet, nec jam unius Romani pontificis autoritas ad comprimenda ecclesiae dissidia sufficit, dubium, inquam, non est, quin hoc in casu Romanus pontifex classicum canere possit, et vi primatus sui cunctos episcopos ad synodum generalem vocare, atque in eos, si legitime vocati adesse renuerint, velut in ecclesiae desertores excommunicationis ferre sententiam.

Tertio licet Romani pontificis definitiones de fide et moribus non sint omnino infallibiles, sunt tamen magni apud omnes momenti et universam spectant ecclesiam. Atque hinc singulae privatim ecclesiae magnam ejus definitionibus reverentiam praestare debent, nec possunt pro libito eas vel contemnere vel rejicere.

Quarto, licet Romanus pontifex non sit solus omnium controversiarum judex, sunt tamen ejus praecipue in judicando partes, nec quidquam in ecclesia magni momenti definiri par est, quod non ad ipsum referatur, vel de quo non consulatur. Innumera sunt ejusmodi relationum et consultationum, ut ita loquar, exempla, quae alias retulimus, nec hic repetere necesse est.

Quinto, theologi nostri censent Romanum pontificem a legibus a conciliis etiam generalibus latis sapienter dispensare posse eo in casu, quo concilium ipsum dispensaret, nec non agnoscunt ipsum leges generales posse condere et toti ecclesiae observandas proponere, sed quae vim habeant, nisi sint promulgatae et receptae communi omnium consensu.

Sexto, ajunt προεδρίαν in conciliis ipsi quidem ex convenientia deberi, sed non ex necessitate, quandoquidem tribus primis conciliis generalibus non praefuit, negant porro illum esse supra concilia, aut a nemine judicari posse, quin imo contrarium diserte affirmant et probant ex ipsorum pontificum exemplis.

Septimo, probavimus in dissertatione praecedenti jus ordinationum pontificem non habuisse extra patriarchatus sui limites.

Octavo, pontificem infallibilem esse negant, et de facto plures errasse contendunt.

Nono, contendunt ipsum oecumenicis conciliis inferiorem esse et ab ipsis judicari ac deponi posse.

Decimo, execrantur illorum ſententiam, qui adſerunt pontificem jus habere deponendorum regum et ſubjectorum a ſacramento fidei abſolvendorum, regnorumque aut transferendorum, aut cuilibet occupanti tradendorum.

Sunt et alia quaedam privilegia, quae ſibi arrogant Romani pontifices, quae ex iſtis fluunt, quae illi pariter non agnoſcunt: ut quod ſolus papa poſſit deponere epiſcopos, quod falſiſſimum eſt et innumeris exemplis refellitur: quod neceſſe ſit concilia ab ipſo confirmari, ut robur habeant, quod pariter falſum eſſe docent prima concilia, quae a pontificibus confirmata minime ſunt. Item quod ſolus jus habeat ea convocandi, quod adeo falſum eſt, ut octo priora concilia ab imperatoribus convocata eſſe conſtet. Haec ſunt, quae noſtri praeſertim theologi ad primatum pontificis Romani pertinere negant: vide de his Gerſonem in tractatu de poteſtate eccleſ. de auferibilitate papae, de ſtatibus eccleſ., de pace et in articulis contra Petrum de Luna, Petrum de Alliaco in tract. de eccleſiae autoritate, Jacobum Almaïnum tract. de dominio naturali civili, et eccleſiaſtico, de autoritate eccleſiae, de poteſtate eccleſiaſtica et laica, Joannem Majorem diſput. de autoritate concilii ſupra pontificem et in 4. diſt. 24. et poſt hos Richerium tract. de eccleſ. et politica poteſtate in apolog. pro Gerſonio et in hiſtoria octo conciliorum generalium nuper edita, Simonem Vigorium in reſponſione ſynodali et in libro gallice edito, cui titulus *de l'état et gouvernement de l'egliſe*, Joannem Launoïum in epiſtolis variisque tractatibus, Petrum de Marca in libro de concordia, adſertiones Pariſienſium theologorum et cenſuram eorumdem in Vernantium cum ejus adſertione, librum de antiquis et majoribus epiſcoporum cauſis, librum Gerbaſii doctoris Pariſienſis de eodem argumento, et alios.

Eadem nos poſt tot graves ac ſummos theologos de primatu et praerogativis ſummi pontificis adſerere non dubitamus, et jam ex iis nonnulla probavimus, caetera fuſe deinceps probabuntur.

DE

# DE ANTIQVA ECCLESIÆ DISCIPLINA DISSERTATIONES HISTORICÆ.

## DISSERTATIO V.

*In qua probatur Romani pontificis judicium non esse irreformabile.*

### PRAELOQVIUM.

Cum ea communis sit omnium hominum conditio, ut multis ac variis erroribus sint obnoxii, nullum praestantius mortali cuiquam munus a Deo concedi potest, quam ut aliquibus in rebus falli non possit, praesertim vero in iis, quorum cognitio, licet necessaria, rationis tamen viribus haberi non potest. Hinc nullum majus Romanis pontificibus privilegium tribui potuit, quam certum et infallibile in rebus fidei definiendis judicium; sed quo majus et excellentius est istud donum, eo diligentius cavendum est, ne illud temere ac sine fundamento ipsis adscribamus: nam praeterquam quod indignum est alicui autoritatem eam, quae ipsi non competit, tribuere, nihil magis periculosum quam eum, qui possit errare, infallibilem credere: si enim contingat eum de facto errare, necessario in errorem ducuntur, qui eum deficere minime posse arbitrantur, cum ei autoritati, quae putatur infallibilis, adhaerendum omnino sit. Igitur Romani pontificis infallibilitatem credere nemo debet, nisi tam perspicue demonstretur, ut nullus dubitationi supersit locus. Nam nisi omnino certum sit, eum esse infallibilem, qui potest ejus judicium pro certo et infallibili haberi? Quippe si probabile tantum est pontificem esse infalli-

fallibilem, poteſt id etiam eſſe falſum; quod ſi falſum id eſſe poteſt, poteſt in particulari judicium quodlibet papae eſſe falſum. Quomodo ergo dicetur infallibile judicium, quod poteſt eſſe falſum? Itaque qui pontificis defendunt infallibilitatem, tenentur apertiſſime demonſtrare, iſtud privilegium ei a Deo conceſſum eſſe, hoc autem aliter probare non poſſunt quam ex ſcriptura et traditione: quare ſi ex neutro capite palam et aperte id oſtendant, actum eſt de illa infallibilitate pontificia.

Porro qui pontificis Romani infallibilitatem propugnant, non id ſibi volunt, Romanos pontifices prorſus et quocumque in caſu eſſe infallibiles: imo fatentur eos non ſecus ac caeteros mortales ſaepe errare, ac decipi; ſed tunc eos errare non poſſe perhibent, *cum ex cathedra* loquuntur, quae vox antiquis omnibus theologis hoc in negotio ignota a recentioribus eſt excogitata.

At quamvis omnes infallibilitatis pontificiae adſertores de ea conveniant, in ejus tamen ſenſu adſignando multum a ſe invicem diſcrepant: quibusdam loqui ex cathedra, idem eſt ac cum concilio loqui; ſed iſti non tam videntur infallibilitatem pontifici tribuere quam concilio. Aliis ex cathedra loqui, idem ſonat ac ſecundum ſcripturam et traditionem loqui; quae quidem expoſitio nihil magis tribuit pontifici, quam cuilibet alii; certum enim eſt, eum non errare, qui ſecundum ſcripturam et traditionem loquitur. Sed illud quaeritur, quomodo, et an certo ſciri poſſit pontificem ſecundum ſcripturam et traditionem loqui? Quodſi cuilibet examinare liceat, ruit profecto infallibilitas illa pontificia. Alii ſic explicant, illud ex cathedra loqui, ut idem ſit, ac loqui re mature et diligenter examinata. Vulgatiſſima expoſitio verborum iſtorum, quam Cajetanus, Bellarminus, Duvallius et alii ſubminiſtrant, haec eſt, pontificem loqui ex cathedra, cum circa fidem aut bonos mores eccleſiam docet, ſed nec iſta nodum plane ſolvit; ulterius enim quaeritur, unde cognoſcatur, utrum eccleſiam doceat univerſam, an vero ut privatus loquatur. Hic eis aqua haeret; quidam dicunt pontificem tunc cenſeri eccleſiam docere, cum decretalem condit, alii cum conſultus reſpondet; nonnulli cum bulla ejus certo tempore ad valvas S. Petri affixa eſt, quo nihil ineptius dici poteſt. Caeterum inde colligitur, quanta ſit eorum, qui pontificem Romanum infallibilem eſſe docent in ſua opinione tuenda anxietas et inconſtantia, ex qua de ejus falſitate praejudicari quodammodo poteſt. Enimvero ut certi eſſe poſſimus de infallibilitate judicii alicujus a Romano pontifice lati, debemus habere certam regulam, per quam manifeſte cognoſcamus hoc illorum de numero eſſe, quae neceſſario infallibilia ſunt; at nondum de ejusmodi regula convenit inter eos ipſos, qui pontificem infallibilem eſſe praedicant, ſed hi quidem unam, alii vero aliam conditionem ad certitudinem alicujus judicii pontificii requiſitam eſſe contendunt, ac proinde neceſſe eſt judicium illud in dubium ab aliquibus revocari, quod ab aliis pro certo et infallibili habebitur.

Quomodo ergo quisquam poteſt eſſe certus hoc vel illud judicium de numero infallibilium eſſe, cum ſecundum aliquos in dubium revocari poſſit, ſecundum alios de eo dubitare ſit nefas: ergo hic ἐπέχειν oportet, et neutrum judicium pro

infalli-

infallibili habere: sed his praemissis, Romanos pontifices aut solos, aut cum sua Romana synodo etiam cum ex cathedra loqui perhibentur, in judicando falli posse ostendamus.

Ad hoc autem sufficeret adversae opinionis argumenta refellere, quia ipsorum est (ut observavimus) probare ex scriptura, et traditione pontificem Romanum inerrantiae privilegio gaudere; quapropter satis nobis esset argumenta, quibus id suadere conantur, inania demonstrare, nec opus foret rationibus et exemplis docere pontifices in definiendo errare posse et de facto erravisse, sed quia non nocet (ut loquuntur) abundantia juris, utrumque nos, Deo dante, praestabimus.

# CAPUT I.

## *In quo ostenditur Romanos pontifices non esse in judicando infallibiles.*

### §. I.

### *Docetur id ex scriptura.*

Et primum quidem pontificem Romanum infallibilem non esse, colligitur ex scriptura: nam Galatarum 2. v. 14. Petrus a Paulo reprehensibilis fuisse perhibetur, accusaturque ab eodem, quod non recte ad evangelii veritatem ambularet, quodque gentes autoritate sua ad judaizandum impelleret. Jam vero si potuit Petrus adversus veritatis regulam, quam postea ecclesia sequuta est, cogere gentes ad judaizandum (ut observat Augustinus) cur non poterunt Petri successores contra veritatis regulam aliquid aut docere, aut faciendum praescribere? Haec vero ratio non a nobis primum inventa est, sed ab Augustino centies inculcata: is enim ex hoc loco saepius concludit nullum omnino episcopum nullam synodum provincialem esse infallibilem. Sic lib. 2. de baptismo c. 1. ita ratiocinatur.

*Si quisquam nunc cogat circumcidi aliquem more judaico, et sic baptizari, multo amplius hoc detestatur genus humanum, quam si aliquis cogatur rebaptizari, quapropter cum Petrus illud faciens a Paulo posteriore corrigitur . . . . quanto facilius et fortius, quod per universae ecclesiae statuta firmatum est, vel unius episcopi autoritati vel unius provinciae concilio praeferendum est.* Ante Augustinum vero Cyprianus idem ex isto apostoli Pauli facto intulit in epist. ad Quintum: *Nam nec Petrus, quem primum dominus elegit, et super quem aedificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter,*

*ter aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi potius oportere, sed consilium veritatis admisit et rationi legitimae, quam Paulus vindicabat facile consensit, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quae aliquando a fratribus et collegis nostris utiliter et salubriter suggeruntur, si sint vera et legitima, nostra potius ducamus.* Ex quibus conficitur exemplo Petri doceri episcopos omnes nullo excepto in errores prolabi posse et ab aliis emendari. Id vero ad Romanos etiam pontifices pertinere docet Pelagius II. in epist. ad Istriae episcopos: *Debet*, inquit, *perpendere vestra dilectio, quia praedecessorum nostrorum in hac causa (trium capitulorum) consensus tanto post inanis non fuit, quando prius duris contradictionum laboribus insudavit: sed his insuper factum Petri, qui et Paulum superat, vestra fraternitas ad memoriam reducat, diu quippe restitit, ne ad fidem gentes sancta ecclesia sine circumcisione reciperet: diu se a conversarum gentium communione subtraxit, Paulo attestante, qui ait, cum venissem Antiochiam, in faciem ei restiti, etc., qui tamen ab eodem Paulo postmodum ratione suscepta, dum quosdam conspiceret, qui gentiles ad ecclesiam venientes pondere servandae circumcisionis onerarent: dicit, cur tentatis Deum, imponentes jugum cervicibus discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus, numquid, fratres dilectissimi, Petro apostolorum principi sibi dissimilia docenti debuit ad haec respondere. Haec quae dicis audire non possumus, quia aliud ante praedicasti. Si igitur, in trium capitulorum negotio, aliud cum veritas quaereretur, aliud autem inventa veritate dictum est, cur mutatio sententiae huic sedi in crimine objicitur, quam cuncta ecclesia in ejus autore veneratur.*

## §. II.

*Idem probatur ex veteris ecclesiae disciplina.*

Secundo, idem conficitur ex disciplina ecclesiae in judicandis causis ecclesiasticis in alia dissertatione a nobis exposita, ex ea etenim luculenter demonstratur, ignotum fuisse per decem et amplius saecula illud non errandi privilegium, quod Romano tribuitur episcopo, nam ut abunde ibi probatum est, non pauca etiam de fide olim lata sunt judicia inconsulto Romano pontifice, nec habitus est ille summus controversiarum judex: Sed saepe saepius judicia ab ipso lata in conciliis praesertim oecumenicis, iterum examinata et retractata sunt: jam vero si extra controversiam tunc fuisset Romani pontificis infallibilitas, an credibile est caeteros episcopos quidquam judicaturos fuisse absque illius consensu et autoritate, aut aliquid ab ipso judicatum retractaturos fuisse. Nam posito, quod infallibile sit aliquod judicium, absurdum est causam in eo terminatam iterum examinare et judicare. Quid ergo necesse erat totius orbis episcopos fatigari? Quid opus ecclesias pastoribus or-

bari

bari ad cogenda concilia, quorum judicium non pluris fieri deberet, quam unius Romani episcopi? Nam e duobus infallibilibus judiciis, unum pluris altero fieri non potest, nec duo infallibilia judicia majorem habent autoritatem quam unum; quod enim infallibile est, omnem omnino meretur fidem, nec quidquam huic certitudinis ex illo judicio, licet infallibili accedit.

Verum id argumentum, quod ineluctabile est, majorem etiam lucem accipit ex his controversiis, quas nonnulli episcopi maxime catholici cum Romanis pontificibus habuerunt; nam si Romani pontificis infallibilitas in judicando ab omnibus catholicis tum fuisset agnita, caeteri episcopi catholici illius proculdubio judicio cessissent, et ab eo dissentire nefas esse duxissent: sic verbi gratia, si tempore Victoris Romani pontificis judicium infallibile habitum fuisset, ei non restitissent, non modo Asiatici, sed nec Irenaeus et caeteri orbis episcopi, qui in illorum communione contra Romani pontificis sententiam permanserunt. Similiter si tempore Stephani compertum fuisset Romanum pontificem errare non posse, Cyprianus et Africani praesules, necnon Dionysius et alii orientis episcopi in Stephani sententiam pedibus ivissent, nec disciplinam suam contra ejus autoritatem mordicus retinuissent: et certe S. Augustinus hac de re agens, supponit eos illaesa fide et charitate a Stephano dissensisse, quia res nondum fuerat supremo judicio et infallibili determinata. *Fuit*, inquit lib. 2. de Bapt. c. 5. *aliquando de baptismo dubitatio, qui diversa senserunt, in unitate manserunt, ea dubitatio procedente tempore perspecta veritate sublata est.*

Jam vero si Romani pontificis judicium tempore Augustini habitum fuisset indeficiens, nonne Stephani judicio veritas perspecta et sublata quaestio dici debuisset?

Denique, ut alia mittam tempore Basilii Magni judicium Romani pontificis, etiamsi cum episcopis occidentalibus sentiret, non habebatur infallibile. Nunquam enim ille (Basilius) aut caeteri orientales tres hypostases rejicere voluerunt, et eos probare, qui unam dicebant hypostasim; quamvis id maxime urgerent cum Romano pontifice occidentales, nec alia conditione cum Meletio communionem habere vellent, quorum propterea typhum Basilius acriter reprehendit.

Confirmatur idem ex Romanis pontificibus, qui ad causas ecclesiasticas finiendas, synodos petierunt convocari; sic Liberius ad Athanasii causam judicandam synodum petiit a Constantio, Damasus et occidentales petierunt synodum fieri universalem ad res orientis componendas. Siricius Bonosum ad concilium remisit judicandum. Innocentius petiit synodum fieri ad causam Chrysostomi examinandam. S. Leo ad Eutychis causam retractandam, rescindendumque latrocinii Ephesini decretum, synodum universalem necessariam esse duxit. Mitto alios innumeros: quod si Romani pontifices se in judicandis rebus fidei aut morum infallibiles esse praesumpsissent, nunquam illas synodos fieri petiissent, sed judicium suum veluti supremum et infallibile interposuissent.

Confirmatur item haec ratio multis Augustini testimoniis, in quibus asserit, nullius episcopi aut etiam synodi provincialis judicium esse infallibile. Saepissime id habes in libris ejus de baptismo, cum observat nec Stephani, nec Cypriani judicio quaestionem de rebaptizatione haereticorum fuisse terminatam, sed universalis concilii ac totius ecclesiae judicio. Hinc ibidem aperte pronuntiat omnes omnino episcoporum litteras, et omnia omnino concilia provincialia, ne exceptis quidem Romanis, emendari posse a conciliis majoribus. Speciatim vero hanc regulam Romano pontifici ejusque synodo adaptat lib. 2. ad Bonifac. c. 3. Cum enim jactarent Coelestiani Romanum pontificem Zozimum Coelestii dogma adprobasse, respondet primo Coelestium Zozimo imposuisse: deinde vero haec addit. *Sed si, quod absit, ita tunc fuisset de Coelestio et Pelagio in Romana ecclesia judicatum, ut illa eorum dogmata, quae in ipsis et cum ipsis papa Innocentius damnaverat, adprobanda et tenenda pronuntiarentur, ex hoc potius esset praevaricationis nota Romanis clericis inurenda.* Siccine loqueretur Augustinus, si credidisset Romanum episcopum cum suo clero non posse a fide deficere? Caeterum tunc temporis adeo persuasum erat episcopis Africanis Romanum pontificem non esse in judicando Spiritus sancti adjutorio infallibilem, ut non dubitent id veluti certum proponere: *nisi forte*, inquiunt, *quisquam est, qui credat unicuilibet nostrum posse Deum inspirare justitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare.* Unus ille episcopus, non alius est, quam Romanus, ad quem haec verba diriguntur.

Eadem est ferme sententia concilii 5. generalis collat. 8. tom. 5. concil. colum. 562. et 563. unde haec exscripta sunt.

*Licet Spiritus sancti gratia circa singulos apostolos abundaret, ut non indigerent alieno consilio ad ea, quae agenda erant, non tamen aliter voluerunt de eo, quod movebatur, si oporteret gentes circumcidi definire, priusquam communiter congregati, divinarum scripturarum testimoniis unusquisque dicta sua confirmaverunt, unde communiter de eo sententiam protulerunt ad gentes scribentes, visum est Spiritui sancto et nobis: sed et sancti patres, qui per tempora in sacris quatuor conciliis convenerunt, utentes communiter de exortis haeresibus et quaestionibus disposuerunt certo constituto, quod in communibus de fide disputationibus, cum proponantur ex utraque parte, quae discutienda sunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii: nec enim potest in communibus de fide disceptationibus aliter veritas manifestari, cum unusquisque proximi adjutorio indiget.* Ex quibus cernere est istius concilii patribus fuisse persuasum veritatem alibi definiri non posse, quam in conciliis generalibus, nec ab ullo privato episcopo etiam Romano quidquam circa fidem decerni posse, quod ita certum sit ac ea, quae in conciliis definita sunt.

§. III.

## §. III.

*Idem probatur exemplis Romanorum pontificum, qui de facto a fide et veritate deviarunt.*

Tertio, pontificem Romanum indeficientis judicii privilegio non gaudere ad oculum demonstratur exemplis Romanorum pontificum, quos in quaestionibus fidei aut morum etiam consultos, et decretalibus epistolis ecclesiam docentes, et proinde, ut loquuntur, ex cathedra loquentes, a veritate deviasse certum est.

Primus est Eleutherius seu quisquis alius Romanus pontifex, quem testis est Tertullianus in lib. contra Praxeam litteras pacis misisse ad Montanistas, et eas postea revocasse: verba Tertulliani haec sunt. *Nam idem Praxeas tunc episcopum Romanum agnoscentem jam prohetias Montani, Priscae, Maxillae, et ex ea agnitione pacem ecclesiis Asiae et Phrygiae inferentem, falsa de ipsis propketis et eorum ecclesiis asseverando et praedecessorum ejus autoritates defendendo; coegit litteras pacis revocare jam emissas, et a proposito recipiendorum charismatum concessare.* Fuit ergo tum temporis Romanus pontifex, qui novas Montani prophetias approbavit, et per litteras Montanistis communionem impertiit, quas errore cognito revocare coactus est.

Secundus est Victor, qui temere in Asianos episcopos sententiam excommunicationis tulit, et ideo acerbe reprehensus est a caeteris episcopis, ut ex Eusebio liquet. Quamvis autem res ista disciplinae tantum fuerit, nihilominus tamen graviter erravit iste pontifex, qui ob rem tam parvi momenti totum orbem lacerasset, nisi caeterorum episcoporum prudentia hujus temeritatem correxisset.

Tertius est Stephanus, qui in oppositum Cypriano errorem videtur incidisse, docens quoslibet haereticos a quacumque haeresi venientes sine iterato baptismo suscipiendos, quo omnium omnino haereticorum baptismata, sive in nomine Trinitatis, sive secus collata approbavit: ita certe mentem ejus intellexerunt Cyprianus et Firmilianus, ejusque verba id omnino sonant: adde quod omnes fere haeretici, qui tunc exorti erant, exceptis Novatianis, de quibus nondum erat quaestio, cum Trinitatem non agnoscerent, in Trinitatis nomine minime baptizabant, sed in baptismate absurdis utebantur quibusdam formulis, ut videre est apud Irenaeum. Cum ergo omnes aut fere omnes haeretici, qui a Christo ad Stephanum usque exorti erant, in Trinitatis nomine minime baptizarent; Stephanus autem a quacumque haeresi venientes sine iterato baptismo susceperit, quid aliud inde inferri potest, nisi eum illorum, qui in Trinitatis nomine minime baptizabant, rata habuisse baptismata, qui error est Cypriani errori oppositus, quem tamen ille ita acriter defendit, ut Cyprianum et alios aliter sentientes a communione ecclesiastica summovere sit conatus.

Quartus est Liberius, qui non tantum Athanasii damnationi, sed et fidei formulae haereticae subscripsit: quaenam autem ista fuerit fidei formula, cui subscripsit, hic ego inquirere nolo. Unum hoc mihi ad propositum sufficit, antiquos pro certo habuisse Liberium haereticae fidei formulae subscripsisse, et Arianae perfidiae consensisse. Hoc autem manifestum est ex Hilarii testimonio, qui saepius in fragmentis formulam illam, cui subscripsit, Arianam perfidiam vocat, atque identidem Liberio anathema dicit: unde patet eam formulam, cui subscripsit Liberius, primam non esse Sirmiensem, utpote quam Hilarius defendit, ac velut catholicam exponit. Similiter Hieronymus in chronico scribit Liberium haereticae pravitati subscripsisse, atque omnes antiqui uno ore de lapsu Liberii, velut de apostasia a fide loquuntur, et sane ita verum est haereticam fuisse formulam, cui subscripserat in exilio Liberius, quaeque ipsi a Demophilo fuerat oblata, ut hujus subscriptionis occasione Ætiani sparserint in vulgus Liberium dissimilem patri filium agnovisse, quae res movit eos, qui Semiariani dicebantur, ut ab eo Sirmium reverso exigerent, ut filium patri natura similem scripto profiteretur. Nam bis subscripsit Liberius, primum quidem in exilio fidei formulae sibi a Demophilo oblatae, quae quidem procul dubio Ariana prorsus erat, nam Demophilus Arianam haeresim palam profiteri non verebatur: huic autem cum subscripsisset, scripsit ad orientales litteras obtestans eos, ut quoniam in omnibus Demophilo et orientalibus consenserat, apud imperatorem efficiant, ut ab exilio revocetur, et ad ecclesiam suam redeat. Evocatus itaque Sirmium Liberius occurrit ibi synodi Ancyranae legatis, qui quoniam Ætiani in vulgus sparserant, Liberium filium patri dissimilem profiteri, eo quod consubstantialis vocabulum damnasset, ab eo exegerunt, ut tomo formularum subscriberet, utque filium natura patri similem profiteretur. Ita rem narrat Sozomenus lib. 4. hist. c. 15. cui consentiunt antiqua monumenta, quae reperiuntur in fragmentis Hilarii, unde liquet Liberium ab haeresi liberari non posse.

Quintus est Zozimus, qui Coelestii haeretici libellum catholicum esse pronuntiavit, eumque datis ad Africanos litteris comprobavit: nam etsi errorem Coelestii non adprobaverit pontifex, attamen ejus de peccato originali dubitationem procul dubio adprobavit; ita Aug. lib. 2. ad Bonif. c. 3. *Quaenam tandem*, inquit, *querela venerandae memoriae papae Zozimi, quae interloquutio reperitur, ubi praeceperit, credi oportere sine ullo vitio peccati originalis hominem nasci, nusquam prorsus hoc dixit, nusquam omnino conscripsit, sed cum hoc Coelestius in suo libello posuisset inter illa dumtaxat, de quibus se dubitare et instrui velle confessus est in homine acerrimi ingenii, qui profecto si corrigeretur, plurimis profuisset, voluntas emendationis, non falsitas dogmatis adprobata est, et propterea libellus ejus catholicus dictus est, quia et hoc catholicae mentis est, si qua forte aliter sapit quam veritas exigit, non ea certissime definire, sed detecta ac demonstrata respuere.* Ita primum Augustinus excusare conatur factum Zozimi probantis libellum Coelestii, qui dubitationem de peccato originali praeferebat. Deinde vero huic responsioni parum fidens haec addit. *Sed si*, quod absit, *tunc fuisset de Coelestio vel Pelagio in Romana ecclesia judica-*

*dicatum, ut illa eorum dogmata, quae in ipsis et cum ipsis papa Innocentius damnaverat, adprobanda et tenenda pronuntiarentur, ex hoc potius esset praevaricationis nota clericis Romanis inurenda.* Haec Augustini responsio nodum plane solvit, necnon pontificem et ecclesiam, quae Romae est, a fide majorum deficere posse supponit.

Sextus est Honorius, qui a Sergio patriarcha consultus Monothelitarum errorem decretali epistola definivit, et propterea a synodo sexta oecumenica non semel anathemate percussus est, nec tantum damnatur ut fautor haereseos, sed ut illius reus et ex epistola convictus sic act. 13. damnatur ejus epistola, ut contraria rectae fidei et haereticorum doctrinae consentanea p. 944. his verbis: *Retractantes dogmaticas epistolas, quae tamquam a Sergio scriptae sunt tam ad Cyrum quam ad Honorium quondam papam antiquae Romae. Similiter et epistolam ab illo, id est Honorio, rescriptam ad eumdem Sergium hasque invenientes alienas existere ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus sanctorum conciliorum et cunctorum probabilium patrum, sequi vero falsas doctrinas haereticorum, eas omnimodo abjicimus:* Si quis ab haeresi excusare velit epistolam Honorii, is pariter epistolas Sergii potest excusare, deinde de Honorii epistola non secus ac Sergii dicitur, *quod aliena existat ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus conciliorum et cunctorum probabilium patrum, et quod sequatur doctrinas haereticorum.* Nec est, quod dicat Garnerius hic mentionem nullam esse de una Christi voluntate, sed tantum generatim de falsis doctrinis; agebatur enim in illa synodo tantum de Monothelitarum dogmate: cum ergo epistola Honorii jungitur epistolae Sergii et ambae damnantur quasi abhorrentes ab apostolicis dogmatibus, de alio dogmate id non potest intelligi, quam de una Christi voluntate. Nam quod addit Garnerius, abhorrere epistolam Honorii a doctrina apostolorum, non in fide sicut epistolam Sergii, sed in constantia et fortitudine, a mente verbisque synodi prorsus abhorret, nec quisquam cordatus huic unquam assentietur expositioni, eamque refellit id, quod sequitur in eodem loco, ubi patres ita loquuntur. *Cum his vero simul projici a vultu Dei ecclesia catholica, simulque anathematizari praevidimus et Honorium, qui fuerat papa antiquae Romae, eo quod invenimus per scripta, quae ab eo facta sint ad Sergium, quia in omnibus mentem Sergii sequutus est, et impia dogmata confirmavit.* Hinc p. 972. epistolae Honorii lectae in concilio: *Non secus ac caeterae chartae et litterae haereticorum igni addicuntur, eo quod,* inquiunt patres, *cognovimus in unam ipsam, eamdemque impietatem tendere, cum scriptis haereticorum.* Act. 8. pag. 1024. ait synodus, daemonem per organa sua, id est, *Theodorum, Sergium, Pirrhum, Paulum, Honorium et Cyrum atque Marianum et Stephanum ecclesiae continenter erroris scandala excitare, unius voluntatis et operationis in duabus naturis Christi haeresim in populum spargendo.*

In prosphonetico ad imperatorem eadem actione pag. 1033. anathematizatur Honorius cum caeteris haereticis: *Utpote,* inquit synodus, *qui eos in omnibus sequutus est.* Mitto alia loca innumera, in quibus Honorius una cum caeteris hae-

reticie anathemate percutitur, nulla facta mentione, cur damnetur, quod vel unum sufficeret ad probandum eum fuisse haereticum.

Quantum vero istud argumentum adversarios premat, ex eo videre est, quod Baronius vir acerrimi judicii non alia ratione sese ab eo expedire posse judicavit, quam scribendo acta concilii esse adulterata: Sed hujus opinionem nunc omnes rident et actorum his in locis γνησιότην nullus non agnoscit. Quapropter alii eo confugiunt, ut dicant Honorium fuisse damnatum, non ut haereticum: sed tantum eo, quod haeresim nascentem negligendo ac connivendo foverit. Verum si haec fuisset concilii mens, cur nunquam Honorium a caeteris haereticis distinxisset, cur ubique eodem anathemate iisdem verbis tum illius personam, tum ejus epistolas confixisset: durum id et odiosum, diversis longe criminibus eamdem poenam infligere. Quid quod verba concilii hunc sensum habere non possunt, quis enim patiatur de eo, qui haeresi non consenserit, sed tantum illam, non ea, qua par est diligentia compresserit, illa dici, quae de Honorio sexta synodus habet, *quod ejus epistola sit contraria apostolicis dogmatibus*, *quod sequatur doctrinas haereticorum*, *quod per scripta inveniatur mentem haereticorum in omnibus sequi et impia dogmata confirmare*, *et in unam eamdemque impietatem tendere*, *unius voluntatis et unius operationis haeresim in vulgus spargere*, et alia similia, quae dici non possunt, nisi de eo, qui haeresi plane consentit. Maneat ergo persuasum fuisse sextae synodo, Honorium in suis epistolis haeresim Sergii aperte docuisse.

Ipsae vero epistolae, si legantur, haeresim Monothelitarum omnino sapiunt; nam in iis Honorius unam profitetur Christi voluntatem et de duplici Christi operatione aut voluntate sileri vult, et quod Monothelitarum praecipuum erat dogma, totiusque haereseos principium, *dicit Jesum operatum esse divina, media humanitate et humana plene a divinitate*; nam Monothelitae ajebant humanam in Christo naturam esse divini verbi instrumentum, quod tamen ageretur. Excusatur equidem Honorius, eo quod rationem reddens, cur unam dicat voluntatem, excludere tantum videatur eam, quae ex originis vitio in nobis est: Verum hac etiam ratione utebantur Monothelitae, statuentes omnem voluntatem humanam ex peccato esse et ad peccatum esse proclivem. Unde non mirum si Honorius, ut probaret voluntatem humanam in Christo nullam esse, hanc rationem reddit: *quia a divinitate assumpta est nostra natura non culpa.* Et licet Joannes ac Maximus aliter ejus verba interpretentur, sic tamen illa intellexit totus oriens, imo et ipsa ecclesia Romana, quae in veteri breviario in festo Leonis II. haec ad tertiam quartamque lectionem legebat. *Hic suscepit sanctam sextam synodum, quae nuper per Dei providentiam in regia urbe celebrata est . . . . in qua synodo condemnati sunt Cyrus, Sergius, Honorius. Pyrrhus, Paulus et Petrus, necnon Macarius cum discipulo suo Stephano, sed et Polychronius, novus Simon, qui unam voluntatem et operationem in domino Jesu Christo dixerunt vel praedicaverunt, &c.* nec vero pugnat cum istius breviarii testimonio Leonis ipsius secundi autoritas. Quem nonnulli putant Honorium eo

tantum

tantum nomine accusare, quod negligentia sua errorem Monothelitarum foverit. Utrumque enim in Honorio reprehendi merito potuit, et quod a fide deviarit ipse, et quod alios deviantes non correxerit; utrumque dicit Leo II. epistola ad imperatorem Constantium, *necnon*, inquit, *et Honorium anathematizamus*, qui hanc apostolicam ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina illustravit, sed prophana traditione immaculatam maculari permisit. Ita etiam Constantinus in edicto: *Anathematizamus qui novorum dogmatum auctores et fautores sunt*, *Theodorum*, *Sergium*, *&c. atque etiam Honorium horum fautorem*, *adjutorem et confirmatorem haeresis*, *et alias ad haec Honorius hujusmodi haereseos confirmator*, *qui etiam sibi ipse pugnat*, *etc.* Ita non tantum Honorius haeresim Monothelitarum nascentem comprimere neglexit, non tantum Sergii et aliorum haereticorum personis favit; sed et ipsius haereseos fautor et confirmator fuit ex mente Leonis et Constantini, quam perperam alio trahunt plerique, non distinguentes inter fautorem haereticorum et haereseos. Qui personae tantum haereticorum fautor est, potest non esse haereticus, at qui fautor et confirmator est haereseos, qualis fuit Honorius, is non potest non esse haereticus: ruit ergo vana illa distinctio, qua sola potest Honorius ab haereseos crimine cum nonnullo colore vindicari.

Porro exemplum istud Honorii et alia, quae superius adduximus, probant Romanos pontifices etiam ut pontifices, atque ut aiunt, ex cathedra loquentes, erroribus obnoxios esse posse: nam in exemplis propositis cernere est eos consultos universam ecclesiam docentes litteris et scriptis publicis animo definiendi emissis a veritate et fide deviasse.

Denique Joannis XXII. exemplum in medium potest adduci, qui pontifex, tum praedicationibus publicis, tum etiam litteris et scriptis et legationibus conatus est suum de medio animarum post mortem statu errorem in ecclesiam universam inducere et contrarium sentientes a sua opinione dimovere. Rem sic narrat continuator Nangii ad annum 1333. *Hoc anno* 1333. *cum praedicatio qua dictus dominus Joannes papa*, *in qua publice*, *ut ferebatur*, *dixerat*, *quod animae decedentium in gratia non vident Deum per essentiam*, *nec sunt perfecte beatae usque post resurrectionem corporum* (*quod dictum multos scandalizaverat*) *tacebatur publice tamen apud Avenionem*, *ubi papa tunc residebat*, *istud dictum a pluribus ab aliquibus et maxime a quibusdam cardinalibus ob favorem*, *ab aliis propter timorem praedicti pontificis*. *Nam quemdam fratrem praedicatorem*, *qui contra istud dictum sive errorem istum praedicaverat*, *in carcerem fecit poni*: *Parisiis autem ut a magistris et tota theologiae facultate adprobaretur*, *missi sunt a latere ipsius papae duo magistri in theologia*, *qui sibi in opinione sua consentiebant* . . . . . *ut magistros Parisienses ad opinionem suam adducerent*, *sed ita Dei gratia non contigit*. Narrat deinde quemadmodum haec opinio ab illis proposita fuerit facultati, et repetit dein, quomodo coram rege a decem magistris fuerit damnata; denique vocatos ait a rege omnes magistros in Vincennas, missamque ab eo ad papam epistolam, qua mandatur,

ut *ſententiam magiſtrorum Pariſienſium teneat, qui melius ſcirent, quid deberet teneri et credi in fide quam juriſtae aut alii clerici.*

Tum per litteras petiit pontifex, ut liceret baccalaureis utramque opinionem defendere, his acceptis tribus vicibus congregata facultas opinionem Joannis improbavit et vetuit eam defendi: Eadem habet Petrus Alliacus Cameracenſis horum fere oculatus teſtis ann. 1406. In oratione ad regem: *Quand l'on traita l'erreur Joannis papae XXII. de viſione beata rex Franciae, qui étoit au Bois de Vincennes, envoya par devers la faculté de theologie, non mie par devers l'univerſité, et luy envoya t'on a Vicennes la faculté vingt-neuf maitres, et l'appointement qu'ils firent, il l'executa et manda lors Joanni papae 22. qu'il ſe revoquât, ou qu'il le feroit ardre.*

*Item Joannes Gerſo in ſerm. de feſto paſchatis: propter quod inſuper adparet falſitas doctrinae papae Joannis XXII., quae damnata fuit cum ſono buccinarum vel tubarum coram rege Philippo.*

Gobelinus Coſmodromii aetat. 6. cap. 71. *Joannes XXII. poſtquam ſenex effectus eſt, deſipuit praedicans animas ſeparatas non videre eſſentiam divinam ante diem judicii, contra quem Thomas Walleis de ordine Praedicatorum ſe exponens periculo propter fidem catholicam publice praedicavit, itaque propter hoc papa miſit eum in carcerem, et ibidem fame cruciatus eſt. Papa anno 20. Ludovici in extremis conſtitutus ad inſtantiam quorumdam amicorum ſuorum praedictum errorem revocavit.*

Langus in monaſterii Ciſtercienſis chronic. *Thomas de Valas praedicavit Avenione contra papam Joannem propter errorem ejus de caecitate animarum.* Joannes antequam migraret e vita, revocavit errorem, verba revocationis ſunt: *Et ſi forſan in praedictis ſermonibus, collationibus aliqua diximus, quae ſcripturae ſacrae quoviſmodo eſſent vel viderentur obvia, ea revocamus expreſſe.*

Ex his et aliis, quae huc afferri poſſent, teſtimoniis conſtat Joannem XXII. non tantum in eo errore fuiſſe animas ſanctorum beatitudine non frui ante judicii diem, ſed etiam nihil non molitum eſſe, ut errorem iſtum tota eccleſia, ac praecipue Gallicana amplecteretur; atque ob eam rem legatos a latere cum litteris in Galliam miſiſſe, et forte multos Gallos in eam ſententiam traxiſſet, niſi facultatis noſtrae autoritas obſtitiſſet. Habemus ergo in iſto pontifice exemplum, quo manifeſte probatur papam Romanum etiam cum eccleſiam docere intendit, errorem poſſe tanquam fidei dogma proponere, ac proinde ruit Romani pontificis ex cathedra loquentis, hoc eſt, eccleſiam docentis infallibilitas.

§. IV.

## §. IV.

### *Ex recentiorum pontificum pugnantibus inter se definitionibus rejicitur infallibilitas.*

Veritas cum una sit, nunquam potest secum invicem pugnare, nec potest aliquo tempore falsum esse, quod aliquando verum fuit. Ubi ergo occurrunt pontificum pugnantes inter se definitiones, necesse est ex iis alteram a vero esse alienam. Hoc autem pontificibus recentioribus usu saepe venisse, ut contraria definirent, haud ignorant, qui in jure canonico paululum versati sunt. Duo hujus rei exempla paulo vetustiora referuntur ab Almaino in tractatu de autoritate ecclesiae his verbis: *Secundo*, inquit, *Innocentius III et Coelestinus determinaverunt contraria super ista propositione, uno conjugum ad haeresim transeunte, alter qui remanet in fide, potest ad secunda vota transire, determinatio Innocentii III, quod non potest, ponitur in capite quarto de divortiis, determinatio Coelestini ut dicit glossa in eodem capite olim ponebatur in decretalibus de conversione conjugatorum in fine. Tertio*, pergit idem, *aliqui pontifices statuerant contra evangelium, ut Pelagius, qui fecit constitutionem, quod omnes subdiaconi Siciliae a suis uxoribus abstinerent, quas in minoribus ordinibus duxerant, ut ab officio cessarent, quam, quia erat iniqua et contra evangelium, retractavit Gregorius primus ejus successor, ut patet* 31 *distinct. c ante triennium in textu et glossa: si enim potuerit judicialiter statuere contra evangelium ita et definire.*

Innocentius IV. in caput presbyter de sacramentis non iterandis, ait *formas sacramentorum post apostolos esse inventas et ab ecclesia ordinatas. De ritu inquit apostolico invenitur in epist. ad Timotheum, quod manum imponebant ordinandis, et orationem fundebant, aliam autem formam non legimus ab eis servatam, unde credimus, quod nisi essent formae postea adinventae, sufficeret ordinatori dicere: sis sacerdos vel alia aequipollentia verba: sed subsequentibus temporibus formas, quae servantur, ecclesia ordinavit.* Haec pontificis hujus sententia adversatur Eugenii IV. definitioni et vulgatae scholasticorum opinioni.

Similiter Stephanus II. consultus respondens et decretalem condens, ac proinde ex cathedra loquens de baptismo in vino collato, sic statuit c. 11. epist. *Si in vino, quis propterea, quod aquam non inveniebat omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa. Infantes sic permeant in ipso baptismo, nam si aqua adfuit praesens, ille presbyter excommunicetur et poenitentiae subjiciatur.* Haec definitio adversatur contrariae Eugenii IV. in responsis ad consulta Bulgarorum sanctioni et ecclesiae universae disciplinae.

Aliud hujusmodi contradictionum in Romanis pontificibus exemplum admodum facetum nobis subministrat Franciscanorum de paupertate contentio, quae pontifices quoque inter se commisit: quippe cum Franciscanis quibusdam venisset in mentem, omnem omnino rerum ad usum pertinentium proprietatem abjicere, curarunt ita Francisci regulam a Gregorio IX. anno 1230. explicari, ut nulla omnino

prietas ipsis, sive in communi, sive in speciali competere deberet. *Dicimus*, inquit iste pontifex, *quod neque in communi, neque in speciali debent proprietatem habere, sed utensilium et librorum, et eorum mobilium, quae licet habere, eorum usum habeant . . . nec vendi debent mobilia vel extra ordinem commutari aut alienari quoquomodo, nisi ecclesiae Romanae cardinalis, qui fuerit ordinis gubernator, generali, seu provincialibus ministris autoritatem super hoc praebuerit vel assensum.*

Post haec Innocentius IV. *rerum, quarum* usus Minoribus conceditur, proprietatem ad sedem apostolicam specialiter pertinere declaravit anno 1245. Itemque Alexander IV. anno 1254. decrevit loca fratrum ad pontificem et sedem apostolicam specialiter pertinere: cum vero hujusmodi proprietatis abdicationem quidam irriderent, Nicolaus III. in decretali exiit, eos velut errantes damnavit et excommunicatione perculit, *dicimus*, inquit, *quod abdicatio proprietatis hujusmodi omnium rerum non tam in speciali quam etiam in communi meritoria est et sancta, quam et Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit et exemplo firmavit, quamque primi fundatores militantis ecclesiae, prout ab ipso fonte hauserunt volentes perfecte vivere per doctrinae et vitae exempla in eos derivarunt. Aliter sentientes excommunicationis sententiae, quam nunc in ipsos proferimus, se noverint subjacere, a qua per neminem nisi per Romanum pontificem possint absolvi:* ita occasione contentionis Franciscanorum, Innocentius dogma condit de abdicatione proprietatis omnium rerum, eosque, qui illam meritoriam aut sanctam esse negarent, proscribit, idque tam disertis verbis adhibita etiam sacrarum litterarum autoritate decernit, ut facile intelligatur eum habuisse in animo universam ecclesiam docere, ac rem ex cathedra definire. Hujus successor Martinus IV. in bulla data 10. Kal. Februarii anno 1282. *pariter statuit ad ecclesiam Romanam omnium rerum mobilium et immobilium, quibus fratres uti possunt, jus, proprietatem et dominium nullo modo spectare.* Idem decernit Nicolaus IV. anno 1298. ac demum Clemens V. in concilio Viennensi circa ann. 1311. eadem, quae antecessores sui declaraverant, confirmat constitutione satis prolixa, quae inter Clementinas legitur, cujusque principium est *exivi*; ita septem Romani pontifices non modo approbarunt eos Franciscanos, qui illarum, quibus utebantur rerum proprietatem abdicabant, eamque pontifici ultro largiebantur, sed et eos, qui istud improbarent damnare non dubitarunt.

At e contra Joannes XXII., qui Clementi successit, Minores quosdam, qui fratres de paupere vita, necnon Bisocchi ac Beguini dicebantur seque D. Francisci regulam ad litteram servare profitebantur, damnavit et abolevit, constitutione, cujus initium sancta Romana ecclesia, necnon altera directorio inquisitorum inserta, quae incipit gloriosam ecclesiam, utraque anno ipsius 2. data, tunc ait Eymericus quatuor fratres hujusmodi velut haeretici apud Massiliam anno 1318. per inquisitorem haereticae pravitatis, velut haeretici condemnati sunt et flammis addicti, qui ab eorum collegis tamquam martyres honorati sunt: porro praecipua causa, quae Joannem XXII. in istos exacerbaverat, haec erat, quod Nicolai III. de proprietate bonorum, quibus

quibus utebantur, ſententiam mordicus retinerent. Hinc 7. Kal. Aprilis anno 1322. conſtitutionem (*quia nonnunquam*) promulgavit, qua ſuſpendit excommunicationis ſententiam a Nicolao latam, in eos, qui decretalem ſuam *exiit*, aliter quam littera ipſa ſonat, exponerent, aut aliquid in ea declaratum in dubium revocarent: at ex alia parte Michael Ceſenas generalis Minorum, Guilielmus provincialis, et alii conſtitutionem Nicolai III. tueri coeperunt et contrariam ſententiam velut haereticam oppugnare: tum Joannes ut eos proſcriberet, conſtitutionem *cum inter*, emiſit, in qua fundamentum opinionis Nicolai velut haereticum et erroneum proſcribit *declarans erroneum et haereticum eſſe pertinaciter aſſerere, quod Chriſtus ejuſque apoſtoli, nec in ſpeciali nec in communi aliqua, nec haec ipſa vendendi vel donandi jus habuerint.* Deinde in alia extravaganti *ad conditorem* declarat e translato et recepto per Nicolaum III. in Romanam eccleſiam, rerum, quae Minoribus conferrentur, dominio, ſervato tamen ab iis uſu, nihil commodi Romanis pontificibus accedere, nec propterea fratres fieri pauperiores. *Cum*, inquit, *nec intentio reſervantis, nec fratrum ipſorum fuerit, quod ad quemcumque alium quam ad fratres dictarum rerum perveniret compendium.* Cum vero fratres Minores a Nicolai ſententia minime propter haec diſcederent, iterum Joannes novam edidit ſanctionem (*quia quorumdam*) anno 1324. promulgatam, ubi manifeſte illam Nicolai III. de expoliatione Chriſti et apoſtolorum doctrinam *peſtiferam, erroneam, damnatam doctrinam et haereſim ac blaſpemiam catholicae fidei inimicam pronuntiat, omnes et ſingulos, qui eam docuerint verbo vel ſcripto vel in poſterum docturi et defenſuri ſunt haereſeos damnat, ac tamquam haereticos contumaces, Romanaeque eccleſiae rebelles ab omnibus haberi mandat.* Hinc Nicolaus Eymericus in Hiſpania Tarraconenſi inquiſitor creatus, 20. circiter annis poſt obitum Joannis XXII. fratrum Minorum Joanni adverſantium, quos fraticellos, ſeu fratres de paupere vita appellat, errores recenſens, director. p. 2. q. 51. *Primus*, inquit, *error et haereſis eſt, quod dominus Jeſus Chriſtus, in quantum fuit homo, et ejus apoſtoli nihil habuerunt in proprio, nec in communi; quia fuerunt perfecti pauperes in mundo. Secundo quod dicunt hanc eſſe perfectam evangelicam paupertatem videlicet nihil habere in proprio, nec in communi.* Item Antoninus, qui Eymerico paulo recentior eſt eorumdem fratricellorum mentionem faciens, ait ſummae theologi p. 4. tit. 11. c. 7. §. 5. *in extravagantibus Joannis XXII. determinatur pro haereſi habenda opinio eorum, qui dicuntur fratricelli, ſeu fratres de opinione dicentium Chriſtum nihil habuiſſe cum apoſtolis proprium, nec in particulari, nec in communi etiam rerum mobilium: ſed ſolum nudum uſum facti eorum, quibus utebatur ſibi conceſſis per eleemoſynam vel alium modum, cum tamen Joannis IV. dicatur, quod diſcipuli ejus iverunt in civitatem ad emendum cibum et Joannis XIII., quod Judas habebat loculos, etc. multi pertinaces in dicta opinione fuerunt combuſti.*

Ex his autem, ut ad propoſitum noſtrum revertamur, abunde liquet Romanos pontifices etiam ſolemniter aliquid definientes errori obnoxios eſſe, cum enim Nicolaus et Joannes contrarium plane definiant, atque huic videatur haereticum, quod

ab illo determinatum eſt, neceſſe eſt alterutrum eorum non modo in errore verſari, ſed et errorem ſolemniter definiviſſe.

Et certe Joannes ultro agnovit ſtare non poſſe ſuam definitionem cum infallibilitate pontificia, cum enim Michael generalis Minorum cum aſſeclis ſuis Joanni *objiceret, quod in his, quae pertinent ad fidem et mores, determinatum ſemel per ſummum pontificem non poteſt per alium revocari*, reſpondit pro Joanne cardinalis, qui poſtea pontifex eſt creatus, dictuſque Benedictus XII. id falſum eſſe, cum exemplis pluribus conſtet, quod illud, quod circa fidem et mores *male determinatum eſt, per unum papam vel concilium, poteſt per alium perſpecta melius veritate corrigi et emendari et ideo non eſſe mirum, ſi dominus Joannes diligenti deliberatione cum multis peritis in theologia, et in utroque jure habita revocavit, quae male dixerat D. Nicolaus de Chriſti et apoſtolorum paupertate*: haec refert Eymericus Direct. p. 2. q. 17. itaque fruſtra Bellarminus pontificem utrumque conciliare conatur lib. 4. c. 14. de Romano pontifice, cum ultro Joannes agnoſceret ſe Nicolai III. ſententiae adverſari: nec eſt, quod dicat Bellarminus Joannem non negare Chriſtum aliquando nihil habuiſſe proprii, nec in ſpeciali, nec in communi, ſed negaſſe, quod ſemper talem vitam egerit. Non eſt, inquam, quod Bellarminus hoc pacto velit contradictionem inter Nicolaum et Joannem aut tollere aut ſaltem lenire: nam primo Joannes vigeſimus ſecundus exappropriationem ſeu abdicationem dominii in rebus, quae uſu conſumuntur, impoſſibilem eſſe putavit: *Cum*, inquit, *in ipſo actu res conſumatur hujuſmodi ac in ipſius rei exerceatur ſubſtantia, nec ſine ipſius conſummatione eſſe valeat.* At Nicolaus eam poſſibilem eſſe arbitrabatur. Secundo, Joannes vigeſimus ſecundus hujusmodi abdicationem inutilem eſſe ſanxit, quippe ex qua nihil commodi accederet Romanae eccleſiae, nihil incommodi fratribus Minoribus, qui nec propterea fuerint pauperiores.

At e contra Nicolaus III. eam ſanctam et meritoriam eſſe ſanxit, in eaque perfectionem paupertatis conſiſtere definivit, et contrarium ſentientes proſcripſit. Tertio Joannes haereticum et blaſphemum eſſe ait dicere Chriſtum et apoſtolos non habuiſſe proprietatem aliquarum rerum, ſive in communi, ſive in particulari. At Nicolaus dicit Chriſtum et apoſtolos verbo et exemplo hujuſmodi abdicationem docuiſſe. Quarto Joannes non ſolum damnat, ut haereticos, ſed et igni addici jubet eos fratres, qui abdicationem hujuſmodi pertinaciter profiterentur: Nicolaus vero cum ſex aliis pontificibus hoc inſtitutum commendat, laudat, approbat.

Aliud exemplum nobis praebet diſſidium inter Clementem quintum et Bonifacium octavum. Hic enim extravaganti *unam ſanctam*, veluti fidei articulum definivit, reges ſuae ſedi in temporalibus ſubeſſe; ille vero eam conſtitutionem revocavit in capite *meruit de privilegiis.* Sed de hoc diſſidio agemus diſſertatione ultima, qua conſtabit Bonifacii ſententiam cum recta et ſana fide manifeſte pugnare.

Denique ut alia plura ejuſmodi exempla omittam, quae decretales et bullas pontificum legentibus paſſim occurrent, ſic ſecum invicem pugnant Sixtus quintus et Clemens octavus circa bibliorum correctionem: Sixtus enim in bulla editioni bibliorum

liorum praefixa, hanc suam vulgatae editionem emendatissimam esse, et pristinae puritati restitutam sanxit: nihilominus tamen Clemens octavus cum multos in illa editione errores relictos deprehendisset, illam simul cum bulla jam promulgata suppressit, et novae editioni emendatiori conficiendae operam posuit, quae innumeris pene in locis a Sixtina dissidet: ergo vel hic de novo biblia corrigendo, vel ille suam editionem emendatissimam, et pristinae puritati restitutam esse pronuntiando, in negotio maximi ad religionem momenti, a veritate deviavit.

## §. V.

### *Ex Romanorum pontificum confessione probatur, eos non habere indeficientis judicii privilegium.*

Si Romani pontifices indeficientis judicii privilegio fruerentur, nulli essent, qui de eo securi magis essent quam ipsimet pontifices, quippe qui illius essent conscii; at si consulantur, tantum abest, ut illud non errandi privilegium in seipsis agnoscant, ut e contra ultro suam ipsi confiteantur infirmitatem, seque non secus ac caeteros episcopos a fide posse deviare fateantur. E multis, qui id sponte agnoscant paucos tantum selegimus, quos hic testes laudaremus; atque ut a recentioribus ordiamur, fatetur id Paulus quartus in consessu quodam frequenti propter quandam consultationem congregato anno 1557., ut statueretur, num ille posset solvere matrimonium, quod per verba de praesenti inter Franciscum Montmorantium et Joannam Halluyriam Pienneam contractum fuerat, qua occasione sic loquutus est. *Ne, quaeso, vos teneant decessorum meorum facta et exempla, quae eatenus sequi volo, quatenus scripturae autoritas et theologorum rationes vos ad illud agendum inducent. . . Non dubito, quin ego et praedecessores mei errare aliquando potuerimus; non solum in hoc, sed etiam in pluribus aliis rerum generibus, et tamen condemnandi plane non sumus: nam Deus suam ita regit ecclesiam, ut illi certum ad tempus abscondat multa, quae tum inde patefacit*: haec refert Joannes Haga Parisiensis theologus, qui in illo consessu aderat, ut refertur in Michaelis de Calstenau tom. 2. comment. et in lib. 6. additionis ad illos commentarios, qui anno 1659. Lutetiae prodierunt.

Fatetur Adrianus sextus, qui in 4. art. 3. de ministro confirmationis, ait, *ad secundum principale de facto Gregorii primi, dico, quod si per Romanam ecclesiam intelligatur caput illius, puta pontifex, certum est, quod possit errare, etiam in iis, quae tangunt fidem, haeresim per suam determinationem aut decretalem docendo; plures enim fuerunt pontifices Romani haeretici, item et novissime fertur de Joanne XXII., qui publice docuit, declaravit, et ab omnibus teneri mandavit.* Haec ille scripsit, cum esset adhuc Lovaniensis theologus, quae pontifex factus non retracta-

vit.

vit, rursum edi voluit in nova editione commentariorum suorum in quatuor sent. libros, quam Romanus pontifex adornari curavit.

Fatetur idem Eugenius quartus, qui in tertia bulla adversus concilium Basileense, licet se supra concilium generale efferret, ait in quaestionibus, *quae ad fidem respiciunt, vel statum universalis ecclesiae, potius attendendam esse concilii quam papae sententiam.*

Fatetur Gregorius undecimus in testamento suo: *Item*, inquit, *volumus, dicimus et protestamur ex nostra certa scientia, quod si in consistorio, in concilio, vel in sermonibus, vel in collationibus publicis, vel privatis ex lapsu linguae, aut alias ex aliqua turbatione, vel etiam laetitia inordinata, aut praesentia magnatum ad eorum forsitan complacentiam, seu ex aliqua distemperantia, vel inadvertentia, aut superfluitate aliqua dixerimus erronea contra catholicam fidem, quam coram Deo et hominibus, ut tenemur, prae caeteris profitemur, colimus et colere cupimus; sed forsitan adhaerendo opinionibus contrariis fidei catholicae scienter, quod non credimus, vel etiam ignoranter, aut dando favorem aliquibus contra catholicam religionem obloquentibus, illa expresse et specialiter revocamus, detestamur, et habere volumus pro non dictis.* Haec pontifex ille tom. 6. Spicilegii Dacheriani.

Innocentius tertius se in errorem et haeresim labi posse fatetur, et ab ecclesia propter eam judicari, serm. 3. de consecrat. pontificis *in tantum, mihi fides*, inquit, *necessaria est, ut cum in caeteris peccatis Deum judicem habeam, propter peccatum, quod in fide committitur, possim ab ecclesia judicari.*

Fatetur idem Adrianus secundus in epistola, quae synodi sextae act. 7. lecta et approbata est: *Licet*, inquit, *Honorio ab orientalibus post mortem anathema sit dictum, sciendum tamen est, quia super haeresi fuerat accusatus, propter quam solum licitum est minoribus majorum suorum moribus resistere, vel pravos sensu libere respuere.*

Fatetur Leo secundus in Epist. ad Const. in qua confirmat synodum sextam, ubi de Honorio ait, *ipsum Romanam apostolicam ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustrasse, sed prophana traditione immaculatam fidem maculari permisisse*, et in Epist. ad Ervigium, *accusat eum, quod immaculatae apostolicae traditionis regulam, quam a praedecessoribus acceperat, maculari consenserit.*

Denique huc afferri possent ii omnes pontifices, qui nonnulla praedecessorum suorum statuta infirmarunt; sed unus sit pro omnibus Clemens quartus, qui ad abbatem casae Dei scribens, ait, *cernere se decessores suos monasteriis dedisse privilegia juri divino contraria, quae rationabiliter annullare se posse dicit*, adjiciens, *et quamvis nostris praedecessoribus, prout necessitas exigit, geramus honorem, multa tamen eorum aliquibus placuerunt, quae nobis imparis meriti et scientiae nulla possent ratione placere.* Ex his patet non esse audiendos eos, qui invitis et reclamantibus summis pontificibus ipsis indeficientis judicii privilegium ascribere conantur.

§. VI.

## §. VI.

*Rejicitur infallibilitas pontificis ex decretis conciliorum.*

Ad rejiciendam Romani pontificis infallibilitatem, nihil clarius, nihil apertius est, quam concilii Basileensis sanctio, quae sic se habet in epistola Synod. tom. 12. Concil. col. 682. *Si ecclesia errare possit, cum certum sit papam errare posse; tunc et papa et reliquo toto corpore errantibus, tota erraret ecclesia, quod esse non potest. Experientia etiam demonstrat, quia saepe experti sumus, et legimus papam licet caput et principalem partem errasse, reliquum autem corpus, papa errante, errasse nunquam legimus, propterea reliquum saepe totum corpus condemnavit, aut excommunicavit, aut deposuit papam tam ratione fidei quam morum.* Haec est definitio concilii generalis et approbati a pontifice: nam Basileense concilium approbavit, et oecumenicum esse declaravit Eugenius quartus in bulla, quae lecta est sessione decima quarta. *Decernimus*, inquit, *et declaramus praefatum concilium generale Basileense a tempore praedictae inchoationis suae legitime continuatum fuisse et esse, etc.* Cum ergo epistola illa synodica a synodo probata fuerit sessione tertia, haud dubium, quin pro definitione concilii generalis habenda sit, et inter acta concilii ab Eugenio approbata numeranda. Adde, quod Nicolaus quintus Eugenii successor, omnia facta, gesta, concessa, data, indulta, disposita et ordinata concilii Basileensis approbavit, ut videre est tom. 12. Concil. col. 665. Ergo non est, quod respondeant adversarii, hanc epistolam synodicam concilii non fuisse a Romanis pontificibus approbatam, et ideo nullam vim habere. Addi potest synodi Constantiensis sanctio, quae concilium papa superius esse definivit: quod verum esse non potest, nisi pontifex errori sit obnoxius, ut nos observavimus antea. Adjice etiam illa, quae diximus §. 2. hujusce dissertationis.

## §. VII.

*Adducuntur academiarum, ac praesertim Parisiensis adversus infallibilitatem pontificiam decreta.*

Deinde accedit his omnibus academiarum theologicarum autoritas, ac inprimis Parisiensis facultatis, quae semper tenuit ac docuit pontificem Romanum errare posse.

Sic censuit, cum anno 1033. Philippo Pulchro consulenti respondit, licitum esse a Bonifacii octavi sententia ad concilium generale appellare.

Sic censuit anno 1333. sub Philippo Valesio cum Joannis XXII. sententiam de statu animarum rejecit, eumque haereseos et erroris arguit, ut supra diximus.

Sic censuit in concilio Pisano anno 1409., ubi nomine academiarum Parisiensis, Andegavensis, et Tolosanae doctor Gallus asseruit, Petrum de Luna esse haereticum.

Sic censuit in causa Montesoni Dominicani, qui cum a censura facultatis anno 1387. in ipsum lata appellasset, hoc fundamento, quod solus papa de fide et doctrina judicare posset, in actis, quae facultas ad censurae suae defensionem confecit, respondit in causis fidei licite ad concilium appellari posse. *Secunda pars*, inquit, *illius dicti, quod scilicet ad summum pontificem pertinet eorum, quae tangunt fidem, examinatio et decisio continet manifestam haeresim, imo multas haereses.* Prima haeresis, primo, *quia per illam exclusionem excluditur universalis ecclesia et generale concilium eam repraesentans, quod est haereticum, quia in causis fidei a summo pontifice appellari potest ad concilium, sicut patet in distinctione* cap. *Anastasius, et manifestum est, quod ad ipsum pertinet concilium res fidei definire*, sicut patet ex autoritate Gregorii 15. dist. cap. *Sicut etc.* Haec ex mss. codice collegii Navarrici in urbe Paris.

Sic censuit in causa Sarraceni ex eodem ordine praedicatorum monachi, qui cum in actu Vesperiarum hanc propositionem in thesi inseruisset, *quandocumque in alio concilio aliqua instituuntur, tota autoritas dans vigorem statutis, in solo summo residet pontifice.* Facultas hanc propositionem velut erroneam ab ipso revocari voluit anno 1429. contraria hac propositione asserta. *Quandocumque in alio concilio aliqua instituuntur, tota autoritas dans vigorem statutis, residet non in solo summo pontifice, sed principaliter in Spiritu sancto et ecclesia catholica.*

Sic censuit in articulis contra Lutheranos, in quibus infallibilitatem potestatemque rerum fidei supremo judicio judicandarum, ecclesiae soli et concilio generali eam repraesentanti vindicat art. 18. „ Tenetur et quilibet christianus firmiter
„ credere unam esse in terris universalem ecclesiam visibilem, quae in fide et mori-
„ bus errare non potest, cui omnes fideles in iis, quae sunt fidei et morum obe-
„ dire astringuntur, art. 12. Quod si quid in scripturis sacris controversiae aut
„ dubii oriatur, ad praefatam ecclesiam definire et determinare spectat art. 22. cer-
„ tum est concilium generale legitime congregatum universam repraesentans eccle-
„ siam in fidei et morum definitionibus errare non posse: de pontifice vero Roma-
„ no nihil simile ait; sed hoc tantum a. 23. nec minus certum esse de jure divino
„ summum in ecclesia Christi militante pontificem, cui omnes christiani parere te-
„ nentur, qui quidem potestatem habet indulgentias conferendi, etc.

Sic censuit in censura propositionum Joannis Angeli Minoritae anno 1482., ubi damnat has propositiones. Undecimus articulus papa „ posset ab uno ecclesia-
„ stico tollere medietatem redituum beneficiorum, et uni alteri dare, non expri-

mendo

„ mendo aliquam causam: haec propositio est periculosa, et nullo modo praedi-
„ canda, ut jacet articulus 12. Quicumque contradicit voluntati papae, paganizat,
„ et sententiam excommunicationis incurrit ipso facto. A nullo papa reprehenden-
„ dus nisi in causa haeresis: haec propositio est falsa, scandalosa, et sapiens haere-
„ sim manifestam.

Sic censuit anno 1663. cum senatui Parisiensi sex propositiones obtulit, quarum sexta est ejusmodi, *non esse doctrinam sacrae facultatis, quod summus pontifex nullo accedente ecclesiae consensu sit infallibilis.* Cum enim facultas procul dubio aliquam circa quaestionem hanc doctrinam habeat, declaretque doctrinam suam non esse, quod pontifex sit infallibilis: ergo contrariam habet doctrinam, quod sit fallibilis, nullum quippe est inter utrumque medium.

Denique anno 1664. diserte et absque ambagibus mentem suam aperuit in censura contra Vernantium edita, in qua falsas, temerarias, scandalosas, et in fide periculosas esse pronuntiat propositiones Vernantii, quibus infallibilitatem summi pontificis asserebat.

Academiae Parisiensi consentiunt hac in re plures aliae, inter eas Herfordiensis in tract. super unione et neutralitate principum electorum, ubi haec habet. *Cum papa possit errare, residuum corpus ecclesiae synodaliter congregatum errare non potest, experientia hoc ipsum demonstrat; saepius enim compertum est papam errare residuo ecclesiae corpore recte sentiente, papa autem recte sentiente residuum totum ecclesiae corpus errasse nunquam est compertum.*

Cracoviensis academia anno 1441. de autoritate sacrorum conciliorum quarta. *Sic etiam est de judicio ecclesiae respectu actionum papae, quia ecclesia nunquam deviare potest aut aberrare a fide recta, papa vero frequenter*, 19. dist. Anastasius. *Ideo judicium ecclesiae dignius est judicio papae.*

Viennensis in opere, quo electorum consultationi respondit, approbat concilii Basileensis et Constantiensis decreta de autoritate concilii supra pontificem Romanum.

Coloniensis idem facit in tractatu de potestate concilii et papae ad Theodoricum Coloniensem.

Idem etiam censent aliae quamplurimae, quarum testimonia relata sunt a Launoio in epistola ad Barillonium tom. 1. Epist. 4.

## §. ultimus.

### *Ex theologis idem docetur.*

Denique innumeri pene theologi ac praesertim antiquiores et doctiores pontificem errori obnoxium esse asseruerunt, et infallibilitatis pontificiae figmentum

multis argumentis oppugnarunt: inprimis vero Joannes Gerſo Pariſienſis cancellarius multis in locis hanc doctrinam propugnavit, ac praecipue in tractatu, *utrum liceat in cauſis fidei a pontifice provocare*, in quo haec habet *propoſitio quarta in cauſis fidei: nulla determinatio judicialis epiſcopi vel papae ligat fideles ad credendum, quod ita ſit de veritate fidei, ſicut praetendit ſua declaratio, quoniam tam papa quam epiſcopus, deviabiles ſunt a fide, obligat tamen ſubditos poena excommunicationis talis determinatio, quod non dogmatizent oppoſitum, niſi appareat manifeſta ratio repugnandi, vel per ſacram ſcripturam, vel per revelationem, vel per eccleſiae ſeu generalis concilii determinationem.*

Gerſonem ſequitur Toſtatus defenſorii cap. 3. *Apparet*, inquit, *quod jura ſupponunt papam fieri poſſe haereticum et confirmatur experimento: nam papa Marcellinus fuit haereticus:* et poſt alia. *Item de Joanne XXII., qui tenuit haereſim circa viſionem beatam* etc. Et praefat. in Evangel. Matthaei. *Quilibet homo quantumcumque ſanctus et quantaecumque poteſtatis poteſt errare in fide et effici haereticus, ſicut de multis ſummis pontificibus legimus, ut de Liberio, de Joanne XXII. et aliis quibuſdam.* Dionyſius Carthuſianus lib. 1. de autoritate papae et concilii cap. 51. *Cum papa poſſit errare in fide, moribus, et caeteris, quae ſunt de neceſſitate ſalutis, ejus judicio non videtur ultimate et certitudinaliter ſtandum in iſtis, cum non ſit infallibilis fidei regula, neque indeviabile fundamentum.*

Petrus de Alliaco cardinalis et epiſcopus Cameracenſis tract. de autor. eccleſ. p. 3. c. 3. *Talem*, inquit, *autoritatem*, *nempe ſummam non habet papa, cum errare poſſit in fide.*

Adrianus Galterus ex ordine D. Benedicti Pariſienſis theologus, tract. de primatu Petri et eccleſiae. *Quis*, inquit, *tam vafre imponere, ſuaviterque didicit obtrudere palpum, ut glorioſis mendaciis et coacervatis fabulamentis tanta ſoliditate firmare contendat, et judicium ejus (ſucceſſoris Petri) in iis, quae ſunt fidei et bonorum morum, errare a veritate non poſſe mordicus aſſereret.*

Joannes Arboreus Pariſ. theologus lib. 4. theologiae cap. 32. *Papa in fide errare poteſt*, ut dicit Innocentius hujus nominis quartus vel in cap. 1. de ſumma Trinitate: *Et tota mihi via aberrare videtur, qui aliter ſentit, et plus veritati tribuendum eſt quam amico: aſſentantur ſane Romano pontifici, qui faciunt eum immunem a peccato et a lapſu haereſeos et ſchiſmatis, cum non ſit divino munere confirmatus in gratiā.*

Claudius Santeſius, qui Tridentino concilio interfuit, in reſp. ad Apolog. Theodori Bezae, *Licuit*, inquit, *non ſolis Sorbonicis, ſed in omni orbe chriſtiano theologis diſſerere, an papa, ſi a fide defecerit, privari poſſet gradu ſuo.*

Guilielmus Okamus lib. 3. p. 1. Dialogorum c. 3. multis probat, papam poſſe, ut ipſe loquitur, haereticari, ac potiſſimum exemplo Joannis XXII. et Nicolai III. a nobis ſupra expoſito.

Gratianus ipſe diſtinct. 40. C. *Si papa. Cujus*, inquit, *iſtic redarguere praeſumet mortalium nullus, quia cunctos ipſe judicaturus a nemine eſt judicandus, niſi*

*nisi deprehendatur a fide devius.* Et in cap. Anastasius dist. 19. *Videtur, quod papa,* inquit glossa, *tenetur requirere concilium episcoporum, quod verum est, ubi de fide agitur, et tunc synodus major est papa,* ut 15. dist. *Sicut videtur ergo, quod papa non possit destruere statuta concilii, quia orbis major est urbe.*

Guido archidiaconus Bononiensis dist. 21. nunc autem: *Hinc papa potest condemnari de haeresi, cum pertinax fuerit, alias non.* Eadem est sententia Augustini ab Ancona Eremitarum S. August. theologi in summa q. 5. a. 1. Alvari Pelagii lib. 1. de planctu ecclesiae, Joannis de Imola in capite de electione et electi potestate, et aliorum bene multorum.

# CAPUT II.

## *In quo respondetur argumentis, quibus adversarii Romani pontificis infallibilitatem suadere conantur.*

Diximus adversariorum esse privilegium illud indeficientis judicii, quod Romano pontifici tribuunt, ex scriptura et traditione asserere, nostramque sententiam, etiamsi nullo argumento positivo probaretur, necessario tenendam esse, si vanis tantum ac futilibus augumentis adversariorum opinio niteretur; hoc autem ita se habere ex sequentibus eorum argumentis nostrisque ad ea responsionibus unusquisque facile intelliget.

Ex sacris litteris adducunt, primo illud Christi dictum ad Petrum, Lucae 22. v. 32. *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Unde concludunt fidem Romanorum pontificum Petri successorum deficere non posse.

Verum si quid probet istud testimonium, plus probat quam adversarii postulant; non enim probaret tantum Romanos pontifices non posse a fide deficiendo aberrare, sed etiam nullatenus posse a fide et gratia excidere: itaque intelligi debet ista promissio Christi de sola Petri persona, docet id et intentum Christi praedicentis futurum, ut Petrus aliquando ipsum negaret, ita tamen, ut a fide penitus, et usque ad finem vitae non excideret. *Simon, Simon,* inquit Christus, *ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, etc.* Tentatio illa satanae respicit personam Petri et apostolorum, et similiter oratio Christi non habet alium finem, quam ut Petrus licet a diabolo tentatus, a fide tamen penitus et usque ad finem vitae non deficiat, sed ut post negationem conversus confirmet fratres, hoc autem totum in ipsa persona Petri adimpletum est. Nam et tentatus est a diabolo et in tentatione victus Christum negavit. Verum ei profuit oratio Christi: statim enim poenitentia ductus resipuit, et post passionem ac resurrectionem Chri-

sti non modo constantior caeteris apparuit, sed et generosis dictis et factis fratres suos confirmavit: ita hunc locum exponunt Tertull. lib. de fuga in pers. cap. 2. S. Cyprianus Epist. 8. et in lib. de orat. dominica. S. Hilar. lib. 1. de Trinitate. Basilius Homil. 22. de humilitate: Ambros. in Psalm. 43. Chrysost. Homil. 63. Carth. Conc. in Ep. ad Innoc. I, et Innocentius I. in Ep. ad Carth. Conc. S. Aug. pluribus in locis et alii interpretes, quos numero 43. consulere poteris apud Launoium Epist. ad Jacobum Bevilaquam Epist tom. 5. Porro ex hac expositione nihil potest colligi ad probandum pontificis Romani judicium esse indeficiens: si quid enim ex ista oratione Christo pro Petro de ejus successoribus colligeretur, inferri deberet pro Petri successoribus, non secus ac pro ipso Petro orasse Christum, ut a fide ipsi privatim minime deficerent, at nullus huc usque somniavit id ipsis privilegii adscribi posse.

Sunt et alii patres ac interpretes, quos apud eumdem Launoium ibidem collectos reperies, qui dicant orasse Christum, ut universalis ecclesia, vel etiam generale concilium a fide nunquam deficiat, quorum interpretatio, licet minus ad litteram, eo magis adhuc cum adversariorum placitis pugnat, cum ex illa sequatur infallibilitatem ecclesiae et concilio adscribi debere, non autem pontifici Romano, ut quid enim locus ille, qui de Petro ad litteram intelligendus est, ad ecclesiam et concilium inflecteretur, nisi certum esset Petrum et ejus successores potuisse a fide deficere, ecclesiam et concilium non item.

Secundo loco profertur ab iis, qui infallibilitatem defendunt illud Matth. 16. *Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Unde colligunt Petrum et ejus successores esse ecclesiae fundamentum: cum autem impossibile sit ecclesiae fundamentum ruere, impossibile esse concludunt Romanum pontificem a fide deficere.

Verum uti diximus, antea locus ille quatuor modis exponitur a patribus et interpretibus scripturae; alii enim de persona ipsius Petri haec verba interpretantur, dicuntque super illum fundatam ecclesiam, quia ipse cum caeteris ad eam fundandam adlaboravit, alii dicunt super omnes apostolos fundatam pariter esse ecclesiam, Petrumque eum haec ei dicta sunt gestasse personam ecclesiae: sunt, qui nolunt Petrum hic petram esse dictum, sed petram aiunt esse fidem et confessionem Petri, vel, ut alii volunt, ipsum Christum: nulla autem ex istis expositionibus pontificum infallibilitati favet: sicut enim, qui in secunda expositione sentiunt super apostolos omnes eorumque successores fundatam esse ecclesiam, non propterea putant aut apostolos omnes aut eorum successores indefectibiles fuisse, ita non sequitur ex prima expositione Petrum et ejus successores indefectibiles, eo quod super eos tamquam super petram et fundamentum ecclesia sit aedificata, ex tertia et quarta expositione in gratiam Romanorum pontificum nihil concludi posse perspicuum est.

Tertio loco Bellarminus objicit, illud Christi dictum ad Petrum Joannis ult. *Pasce oves meas*, atque ex eo sic ratiocinatur, *pontifex est doctor et pastor*

totius

*totius ecclesiae, ergo tota ecclesia illum audire et sequi tenetur, ergo si ille erret, tota ecclesia errabit.*

Respondeo non solum Petrum, sed omnes apostolos et eorum successores pastores esse ovium Christi, ipsisque in persona Petri dictum fuisse illud *pasce oves meas*, et tamen nemo contendit singulos ecclesiae pastores infallibili judicio praeditos esse: ita hunc locum ad omnes omnino apostolos et animarum curam habentes referunt Ambrosius lib. 2. de dignitate sacerdotali: *Pasce*, inquit, *oves meas, quas oves et quem gregem non solum tunc B. Petrus suscepit, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes.* S. Aug. tract. 47. in Joannem: *Et quidem fratres quod pastor est* (Christus) *dedit et membris suis. Nam et Petrus pastor, et Paulus pastor et caeteri apostoli pastores et boni episcopi.* Verum etiamsi illud dictum ad solum Petrum et ejus successores pertineret, non sequitur eos esse infallibiles, nec valet ratiocinium Bellarmini, cum enim errant, desinunt ecclesiam pascere, ut oportet: imo occidunt eas potius quam pascunt, unde non tenentur ejus oves eum sequi, cum vident se in mortifera pascua duci: non enim oves pascit irrationales, quas pro arbitrio et nutu, quo voluerit, agere possit, sed quae ratione et persuasionibus pasci debeant, hoc est, doceri et moveri, ut sponte Christum colant, ejusque fidem ac religionem illibatam servent. Haec fere sunt, quae adversarii ex sacris litteris argumenta depromunt, quae nullius plane roboris esse ex dictis nemo non videbit, nec gravioris sunt momenti ea, quae ex sanctorum patrum aut pontificum operibus genuinis desumunt.

Inter ea vero primum ac principem locum tenere videtur illud Hieron. ep. ad Damasum, in qua postquam dixit: *Cathedrae Petri communione consocior, super illam petram aedificatam ecclesiam scio, quicumque extra hanc domum agnum comederit, prophanus erit, si quis in arca Noe non est, peribit regnante diluvio.* Addidit, *discernite si placet, obsecro, non timebo tres hypostases dicere, si jubetis, etc. ubi*, inquiunt adserit Hieronymus se tuto sequi posse sententiam Romani pontificis, quia novit super eum ecclesiam esse fundatam, et extra ejus communionem salutem non esse: deinde cur, inquiunt, Hieronymus totius orientis de hypostasibus sententiae et judicio acquiescere noluisset, imperiumque Romani pontificis ad tres hypostases agnoscendas expectasset, nisi putasset eum in judicando falli non posse?

Respondeo ex verbis Hieronymi inferri non posse Romani pontificis judicium esse infallibile, sed magni tantum ponderis et momenti apud ipsum fuisse ecclesiae Romanae sententiam atque communionem: hoc tantum ejus verba sonant, quae immerito ad infallibilitatem astruendam trahuntur: ait autem se tuto sequi posse Romani pontificis sententiam, quia scilicet diffidentibus de hypostaseos voce ecclesiis totius orbis, poterat ipse ad eam quam vellet partem accedere, unde non solius Romanae ecclesiae autoritatem adducit, sed occidentalium omnium et Aegyptiorum, *Haereticum*, inquit, *me cum occidente, haereticum cum Aegypto*, hoc *est*, *cum Damaso Petroque*; quia scilicet istis duobus adhaerebant occidentales et Aegyptii omnes, *condemnent; quid enim hominem exceptis sociis criminantur.* Sequebatur

porro

porro ille istorum potius quam aliorum sententiam. Primo, quia ordinatus fuerat a Paulino trium hypostaseon hoste, qui occidentem et Aegyptum hypostasibus minus aequum effecerat. Secundo, quia timebat, ne nomine hypostaseos aliqui non personam, sed substantiam significarent. Quod vero ait: *super illam petram adificatam ecclesiam scio: quicumque extra hanc domum comederit agnum, prophanus est: si quis in arca Noe non est, peribit regnante diluvio.* Dictum est officiose et per exaggerationem. Deinde id non probat sedis Romanae sententiam infallibilem esse semper fidei regulam, sed ad summum ordinario adhaerendum esse Romani pontificis sententiae, eosque qui a sede apostolica dissident, in periculum schismatis venire, at nihil id facit ad fidem et judium Romani episcopi, sed tantum ad communionem. Denique perspicuum est ex dictis, cur Hieronymus Romani episcopi imperium ad tres hypostases profitendas exspectarit, quippe sentiebat quaestionem esse de nomine, nihil mali esse, si tres hypostases bono sensu profiteretur, verum cum id ab ipso exigeretur, nolebat id facere, quia cum occidente et Aepypto communicabat, qui tres non dicebant hypostases, fueratque ordinatus a Paulino trium hypostasium adversario: ipseque peculiares habebat inimicitias cum iis, qui tres dicebant hypostases. Quid aliud, quaeso, poterat facere, cum ab eis urgeretur, ut tres hypostases diceret, quam a Romano episcopo petere, num vellet, num juberet, ut tres diceret hypostases; nam si citra ejus auctoritatem id fecisset, visus fuisset ab ecclesiae occidentalis et Aegyptiae communione discedere, quod imprimis cavebat: ergo imperium et judicium Romani episcopi non expectat, ut sententiam ferat de quaestione circa tres hypostases: ipse enim sciebat, quid de ea esset sentiendum, et ante Damasi responsionem suum tulerat judicium, sed volebat ejus auctoritatem habere, quam orientalibus opponeret.

Post Hieronymum profertur Augustinus, qui serm. 2. de verbis domini cap. 10. *Jam enim*, inquit, *de hac causa Pelagii atque Caelestii, duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam, inde etiam rescripta venerunt, causa finita est, error utinam aliquando finiatur.* Unde inquiunt, cum finitam putet Augustinus causam fidei quando post concilia sedes apostolica judicavit, dicendum est hujus esse supremum et infallibe judicium.

Respondeo, finitam dici causam Pelagianorum post conciliorum et apostolicae sedis judicium, non quod nullum superius esset judicium, superius enim agnoscit, in simili causa Augustinus, cum ait, post judicium Romanae sedis adhuc restasse plenarium ecclesiae concilium, sed quia post damnationem Romani pontificis Pelagianorum causa omni defensione spoliata erat. Nam antequam a Zozimo proscriptus fuisset Caelestius, jactitabant Pelagiani se a Romano episcopo et multis occidentalibus probari, ubi vero ab isto pontifice Pelagius et Caelestius aperte damnati sunt, jam defensione omni carebant, ac propterea finita dici poterat eorum causa, quia unanimi consensu ab omnibus occidentalibus damnabantur, porro tantum abest, ut Augustinus scripserit hanc causam finitam esse judicio sedis apostolicae, quia supremum erat et infallibile, ut ipse de ea dicat, quod si de Caelestio et Pelagio in Ro-

Romana ecclesia fuisset aliquid secus judicatum, nota praevaricationis esset clericis Romanis inurenda.

His additur Petri Chrysologi testimonium epist. ad Eutychem ante concilium Chalcedon. ubi haec habet. *Hortamur te, frater honorabilis, ut his, quae a beatissimo papa Romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quia beatus Petrus, qui in propria sede vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.*

Respondeo, aliud est beatum Petrum veritatem fidei quaerentibus praebere, aliud infallibiliter eam praebere: prius de Romano episcopo dicit Chrysologus, non posterius, quod tamen unum est probandum.

Denique Bernardi testimonium profertur, qui epist. 190. ad Innocentium II. ita loquitur. *Oportet*, inquit, *ad vestrum referri apostolatum pericula quaeque et scandala regni Dei, ea praesertim, quae de fide contingunt, dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum, cui enim alteri sedi dictum est aliquando, oravi pro te Petre, ut non deficiat fides tua.*

Respondeo primo, ex uno Bernardi officioso dicto infallibilitatis privilegium Romano pontifici tribui non posse, nisi accedat scripturae et traditionis autoritas. Nam etiamsi constaret mentem Bernardi fuisse his verbis pontificem Romanum infallibilem praedicare, hujus unius auctoritas ad istud privilegium Romano pontifici adserendum minime sufficeret.

Secundo, non loquitur Bernardus de persona papae Romani, sed de sede Petri, ac proinde ex isto loco probari tantum potest Romanam ecclesiam totam non posse a fide deficere; at immerito concluditur Romano pontifici soli idem privilegium competere.

Tertio, loquitur Bernardus comparate, non absolute exaggerando pontificis Romani auctoritatem, qua tunc opus habebat ad Abaelardi errores proscribendos.

Quarto Innocentius non putavit haec verba Bernardi ad se solum pertinere, nam Abaelardi errores, licet a duobus conciliis jam damnatos, non nisi coacto iterum concilio proscripsit: *Nos itaque*, inquit in epist., quae inter Bernardinas est 294. *qui in Petri cathedra, cui et domino est dictum, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, licet indigne residere conspicimur, communicato fratrum nostrorum consilio destinata nobis a vestra dilectione capitula et universa ipsius Petri Abaelardi perversa dogmata canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus.*

Denique Bernardus lib. 3. considerat. ad Eugenium de Romanis pontificibus, ut errori obnoxiis loquitur praesertim l. 4. *Tunc*, inquit, *tibi licitum censeas suis ecclesias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos, quos posuerunt patres tui, si justitiae est jus cuique servare, suum auferre jus justo, quomodo poterit convenire? Erras, si ut summam tuam ita et solam institutam a Deo vestram apostolicam potestatem existimas.*

Ex dictis jam abunde constat, e latinis patribus nullum testimonium proferri, quo diserte Romani pontificis infallibilitas astruatur, imo nullum proferri, e quo possit illa per legitimam consequutionem deduci, cum vero inter opera patrum grae-

eorum genuina nullum testimonium inveniretur, quod illuc ullo modo trahi posset; confecta sunt plura testimonia, quae ipsis adscriberentur et sub eorum nomine venditarentur: sed eorum νοθείαν deprehendere haud difficile fuit. Inter ea vero insignia sunt illa, quae ex libris thesaurorum Cyrilli laudantur a D. Thoma multis in locis ut in 4. dist. 24. q. 3. art. 2. *Ut membra maneamus in capite nostro apostolico throno Romanorum pontificum, a quo nostrum est quaerere, quid credere, quid sinere debeamus, ipsum venerantes, ipsumque rogantes pro omnibus, quoniam ipsius solius est reprehendere, corripere, statuere et disponere, solvere et ligare loco illius, qui ipsum aedificavit, et multi alii, quod suum est et plenum, sed ipsi soli dedit, cui omnes jure divino caput inclinant et primates mundi tamquam ipsi domino Jesu Christo obediunt.* Idem testimonium repetit in libro contra impugnantes religionem et in opusculo contra errores Graecorum ac demum in catena aurea aliud sub ejusdem Cyrilli nomine testimonium refert his verbis. *Cyrillus*, inquit *in libro thesauri, secundum autem hanc domini promissionem ecclesia apostolica Petri ab omni seductione, haereticaque circumventione manet immaculata, super omnes primates ecclesiarum et populorum in suis pontificibus in fide plenissima et autoritate Petri et quamvis aliae ecclesiae quorumdam errore sint verecundatae, stabilita inquassabiliter illa sola regnat silentium imponens et omnium obturans ora haereticorum, etc.*

Haec autem loca Cyrilli esse subdititia luce clarius est. Primo enim non extant in genuinis thesaurorum Cyrilli libris, unde illa refert D. Thomas, nec extare illic possunt, cum nihil faciant ad scopum, qui hic in eo totus est, ut Trinitatem ex sacris litteris probet, nec alio excurrit. Deinde istorum locorum sensus et stylus longe abest a doctrina et stylo Cyrilli. Demum qui eos laudarit, primus est D. Thomas, quem nemo nescit saepe saepius subdititia scripta et testimonia patrum pro veris laudasse.

Ejusdem farinae est testimonium Chrysostomi, ab eo laudatum ex responsis ad consulta Bulgarorum, cum Chrysostomus diu ante Bulgarorum nomen auditum, fuerit mortuus: nec majoris fieri debet, nescio quis canon Constantinopolitanus ab eodem laudatus, qui se sic habet. *Antiquae Romae episcopum primum esse et maximum omnium episcoporum.* Idem dicendum de acclamatione synodi Chalcedon. ab eodem D. Thoma laudata, quae nec in graecis nec in latinis concilii Chalcedonensis exemplaribus reperitur, et in qua reperitur vox *Icumeraicos*, quae nec graeca nec latina est. Denique non magis fidei habendum est aliis locis Chrysostomi, Maximi, Cyrilli et aliorum ab eodem scriptore laudatis, quae in eorum operibus non inveniuntur; haec enim patrum istorum genuini foetus minime sunt, sed ipsi ab aliis subjecti, a B. Thoma, qui in istis rebus acutum non cernebat, in suos commentarios translata sunt, qui plura de iis volet, Launoium consulat in epist. t. 1. ubi fuse haec loca subdititia esse demonstrat; sed res clarior est, quam, ut in ea diutius immoremur.

Ultimo loco proferimus Romanorum pontificum autoritatem, qua maxime nituntur adversarii, quamvis ipsis in sua causa loquentibus tantum fidei quantum cae-

teris

teris haud debeatur. Verum ut probavimus antea ex iis quamplurimi agnoſcunt errare ſe poſſe et decipi, imo et in haereſim labi; quare etiamſi nonnulli hoc ſibi privilegium vindicaſſent reclamantibus aliis non eſſent audiendi. At praeterea nullam eſſe, qui ſibi jus infallibiliter judicandi tribuerit, ut ex locis ab adverſariis allatis conſtabit.

Objiciunt primo verba epiſtolae, quae nomen Lucii I praefert, quae ſunt ejusmodi. *Eccleſia Romana apoſtolica et mater eccleſiarum omnium, quae a tramite apoſtolicae traditionis nunquam erraſſe probatur, nec haereticis novitatibus depravata ſuccubuit ſecundum ipſius domini pollicitationem dicentis: ego rogavi pro te Petre, etc.* Eadem fere habentur in epiſt. Felicis primi.

Reſpondeo teſtimonia haec nullius eſſe momenti, utpote deſumpta ex epiſtolis, quas ſubdititias eſſe conſtat apud omnes, in utraque iſta falſa conſulum nota earum νοθείαν ſpeciatim prodit.

Objiciunt ſecundo teſtimonium Agathonis papae in epiſtola ejus, quae lecta eſt et probata in ſynodo 6. art. 4., in qua ſic loquitur. *Haec eſt vera fidei regula, quam in proſperis et in adverſis vivaciter tenuit apoſtolica Chriſti eccleſia, quae per Dei gratiam a tramite apoſtolicae traditionis nunquam erraſſe probatur, aut haereticis novitatibus unquam depravata ſuccubuit. Quia dictum eſt Petro: Simon, ecce ſatanas expetiit: ego autem rogavi pro te Petre, etc. Hic dominus fidem Petri non defecturam promiſit, et confirmare eum fratres ſuos admonuit, quos apoſtolicos pontifices meae exiguitatis praedeceſſores feciſſe cunctis eſt agnitum.*

Reſpondeo primo adverſarios, cum ab Agathonis teſtimonio ordiantur, agnoſcere nullum pontificem per quinque et amplius eccleſiae ſaecula ſibi infallibilitatem arrogaſſe.

Secundo, non dicit Agatho Romanum pontificem infallibilitatis privilegium habere, ſed tantum Romanam eccleſiam a tramite apoſtolicae traditionis non aberraſſe, quae aſſertio eſt facti, non juris, nam ex eo, quod aliquis non erraverit, non ſequitur eum errare non poſſe.

Denique id non dicit Agatho de Romano pontifice ſolo, hoc enim falſum fuiſſet, nam Liberium et Honorium a traditionis apoſtolicae tramite deviaſſe ignorare non poterat, ſed de Romana eccleſia, quae deficientibus a fide epiſcopis ſuis, nunquam tamen a fide defecerat.

Poſt Agathonem laudant epiſtolam 8. Nicolai primi ad Michaelem imperatorem, ubi de ſua ſede ſic loquitur. *Privilegia iſtius ſedis perpetua ſunt divinitus radicata atque plantata, impingi poſſunt, transferri non poſſunt, quae ante imperium veſtrum fuerunt, permanent, Deo gratias, hactenus illibata, manebuntque poſt vos, quousque chriſtianum nomen praedicatum fuerit, illa ſubſiſtere non ceſſabunt*: et mox oſtendens, unde illa privilegia tam libere praedicaret, haec ait, nam et inter caetera, *is per quem nobis praecipue iſta ſunt privilegia collata, aliquando converſus audivit a domino, confirma fratres tuos.*

Pp 2 Re-

Respondeo hic nihil a Nicolao dici, ex quo infallibilitas deduci possit. Privilegia sedis suae commendat, ea transferri non posse, et in aeternum permansura esse dicit: hoc nihil ad infallibilitatem pontificis Romani. Nam licet ecclesiam Romanam semper subsistere et a fide penitus non deficere necessarium sit, haud inde sequitur ejus episcopum in errorem cadere non posse. Quod vero addit Petro, a quo haec privilegia Romanae sedi sunt collata, dictum esse, *et tu confirma fratres tuos*, si probaret aliquid de Romano pontifice, probaret eum non posse in culpam cadere, quin poenitentiam agat, et sic non posse damnari: addit enim Nicolaus post haec verba: *et tu confirma fratres tuos, siquidem et in culpam cecidit Petrus, ut sciret, qualiter infirmitatis aliorum misereri deberet, etc.* Ergo si idem privilegium haberent successores Petri, quod habuit Petrus, haberent omnes donum perseverantiae finalis: sed, ut jam dixi, Nicolaus ex his probare minime vult se errare non posse, sed suum esse, sollicitudinem ecclesiarum omnium gerere, et fratres per vim oppressos adjuvare: colligitur ex antecedentibus verbis. *Haec*, inquit, *Ignatium patriarcham nulla regula, nulloque ordine dictante dejectum, tamquam fratrem adjuvare compellunt: nam inter caetera, is, per quem nobis sunt haec privilegia collata sic aliquando conversus audivit a domino, confirma fratres tuos*: ubi videre est privilegia Romanae sedis a Nicolao commendata eo tantum spectare, ut Romanus episcopus Ignatium patriarcham injuste dejectum possit adjuvare.

Post haec profertur Leonis IX., qui circa annum 1050. Romanam ecclesiam rexit, epistola ad Petrum Antiochenum quinta, ubi commendans sedem Romanam haec habet: *Nimirum solus est Petrus, pro quo, ne deficeret fides ejus, dominus et salvator asseruit se rogasse, dicens: rogavi pro te, etc., quae venerabilis et efficax oratio obtinuit, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius usque in saeculum saeculi, sed confirmabit corda fratrum variis concutiendae fidei periclitationibus, sicut usquequaque confirmare non cessavit.*

Respondeo haec verba Leonis IX. non esse ita stricte accipienda, quasi Romanus pontifex a fide deficere non possit; alioquin probarent eum non tantum docendo ecclesiam errare non posse, sed nec fidem eum posse amittere: non loquitur ergo de persona Romani episcopi, sed de ecclesia Romana: unde in epistola ad Michaelem Constantinopolitanum patriarcham eumdem scripturae locum aellgans, ex eo probat fidem Petri non defecturam in universa ecclesia. *Taliter*, inquit, *sancta ecclesia super Petrum*, id est, *Christum et super Cepham filium hominis aedificata, quia inferi portis, disputationibus scilicet haereticorum nullatenus foret superanda, sic pollicetur ipsa veritas, portae inferi non praevalebunt adversus eam; cujus promissionis effectum se impetrasse a patre filius protestatur, dicendo ad Petrum: ego pro te rogavi, etc. Erit ergo quisquam tantae dementiae, qui orationem illius cujus velle est posse, audeat in aliquo vacuam putare? Nonne a sede principis apostolorum, Romana videlicet, tam per eumdem Petrum quam per suos successores convicta atque expugnata sunt omnium haereticorum commenta, et fratrum corda in fide Petri, quae hactenus nec defecit, nec usque in finem deficiet, sunt confirmata.*

Ex

Ex his videre est per fidem Petri non defuturam, Leonem intelligere ipsam fidem quam praedicavit Petrus; per fidem vero seu thronum Petri ipsum non intelligere solum Romanum pontificem, sed ecclesiam universam Romanam: sensus ergo ejus non est, haud defecturam fidem Petri in Romanis pontificibus, sed non defecturam in universa ecclesia Romana.

Denique Innocentii III. testimonium prae caeteris opponitur, hoc habetur in cap. *Majores*, extra de baptismo et ejus effectu, ubi haec habet. *Majores causae praesertim articulos fidei contingentes ad Petri sedem referendos intelliget, qui novit pro eo dominum exorasse, ne deficiat fides ejus.*

Respondeo Innocentium hoc poscere, ut majores causae ac praesertim fidei ad se referantur, at ipsum non dicere eas supremo et infallibili judicio a se judicandas: nec alio fine adducit haec verba Christi ad Petrum: *Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides.* Ergo immerito ab adversariis ad probandam infallibilitatem adducuntur, cum ex iis tantum probet Innocentius causas majores ad se referendas, et alio in loco diserte dicat se in fide posse aberrare, et ab ecclesia judicari, serm. scilicet 3. de consecratione Romani pontificis, ubi sic loquitur: *In tantum mihi fides necessaria est, ut cum de caeteris peccatis Deum judicem habeam, ob peccatum, quod in fide committitur, possim ab ecclesia judicari.* Porro peccatum in fide committi non potest, de quo ecclesia possit cognoscere et judicare, nisi fiat docendo pravum aliquod dogma. Hoc autem ipsi Innocentio contigit: consultus enim ab aliquo abbate Cisterciensi de quodam, qui sibi confessus fuerat se celebrasse missas, etsi laicus esset, et sic vellet permanere, an posset in hoc casu revelare secretum confessionis, ex consilio cardinalium censuit Innocentius revelandum esse in eo casu confessionis secretum. Id refert Caesarius Cisterciensis monachus Innocentio aequalis, lib. 3. hist. memorab. c. 32. ubi ait, *Innocentii responsionem simpliciter et absolute datam, non solum communi theologorum doctrinae adversari, sed etiam videri repugnare Lateranensi concilio c. 21. sub eodem Innocentio celebrato.*

Ex his abunde, ni fallor, demonstratum habemus nihil adferri posse, quo vere solideque Romani pontificis in rebus fidei definiendis infallibilitas astruatur; nunc ad alia properemus.

# DE
# ANTIQVA ECCLESIAE
# DISCIPLINA
## DISSERTATIONES HISTORICAE.

## DISSERTATIO VI.

*De concilii generalis supra Romanum pontificem autoritate.*

### PRAELOQVIVM.

Quam adgredimur de comparatione potestatis pontificiae cum autoritate concilii generalis quaestionem, quibusdam prima fronte superfluam et odiosam videri posse non diffiteor. Eccui enim bono, inquiet aliquis, de duarum maximarum, ut nemo dubitat, potestatum, supra se invicem excellentia tam acriter disceptare. Quid opus est eas secum invicem committere, et de primatu contendentes inducere: quid religionis interest, utrum papa sit supra vel infra concilium; sed qui ita ratiocinantur, quaestionis hujus consectaria prorsus ignorant. Nam qui ad illa vel modicum attenderint, statim intelligent non de quaestione aliqua metaphysica et ludicra hic agi, sed eam controversiam moveri, e cujus determinatione ecclesiastica disciplina tota pendeat; nam si papa sit supra concilium, sequitur eum esse summum ecclesiae monarcham et dominum, ecclesiam autoritate suprema, non autem canone regi; nullum esse aristocraticum in ea regimen; conciliorum nullam esse necessitatem, horum autoritatem omnem non ea communi et catholico ecclesiarum consensu, sed ab unius papae sententia et voluntate pendere, propterea que papam posse ex animi sui arbitrio canones abrogare, alios condere, ab illorum observatione

ne

ne pro libito dispensare, episcopos ejus esse consiliarios, non legitimos et necessarios controversiarum judices. Haec sunt consectaria, quae theologi curiae Romanae obnoxii, ex falsa et perversa quaestionis hujus definitione inferunt. Nos autem e contra, qui tenemus concilium generale esse supra papam, ex hac assertione contraria prorsus elicimus consectaria, papam scilicet non esse supremum ac absolutum ecclesiae monarcham et dominum, ecclesiam non absoluta autoritate sed canone regi. Statum ejus licet monarchicum aristocratico regimine temperari, frequentem conciliorum celebrationem esse necessariam, horum autoritatem non pendere a solo papa, ac proinde papam non posse leges a conciliis latas abrogare, nec ab earum observatione dispensare, nisi legitima de causa, et in eo casu, in quo concilium ipsum dispensaret. Episcopos in concilio congregatos esse judices omnium controversiarum et personarum, atque ipsorum etiam pontificum Romanorum, si in fide et moribus peccent. Ex quibus intelligere est, ex hujus quaestionis determinatione totam ecclesiae οἰκονομίαν pendere. Quare satis mirari non possum Petrum de Marca Parisiensem archiepiscopum, virum alioquin acerrimi judicii, pronuntiasse controversiam hanc nullius esse ad disciplinam ecclesiasticam, libertatesque ecclesiae Gallicanae vindicandas, momenti. Nam si semel pontifex Romanus conciliis omnibus superior asseratur, ruit profecto omnis ecclesiae libertas, concilia sua autoritate spoliantur, canones in irritum mittuntur, omnia ad unius pontificis nutum et arbitrium revocantur, quae si semel admittas, ecclesiae Gallicanae libertates tueri nullo pacto potes.

Porro quaestio proposita tripliciter intelligitur. Primo enim quaeritur, utrum concilium generale legitime congregatum, cui adest pontifex Romanus, vel ad quod legitime vocatus adesse renuit, majorem habeat autoritatem, quam pontifex Romanus solus, et sine concilio generali. Secundo, utrum concilium generale habeat potestatem condendi canones, quibus ipse pontifex teneatur. Demum, utrum concilium possit judicare de persona papae, ipsumque in errorem aut in crimen lapsum deponere. Haec tria sunt, quae proposita quaestio de autoritate concilii generalis supra papam involvit. Qui dicunt pontificem esse supra concilium, affirmant tria; majorem esse pontificis quam concilii autoritatem, aut saltem aequalem; Romanum pontificem non teneri concilii generalis legibus, easque posse pro libito ab ipso abrogari: demum pontificem non posse a concilio judicari aut deponi. Qui vero concilium pontifice Romano superius esse asserunt, tria haec negant, et oppositum tenent. Quaestio porro ista videtur primum in controversiam venisse, atque hinc et inde agitari coepisse circa tempora concilii Pisani, ut Bellarminus observat, qua de re nobis cum illo nulla lis erit; sed tota difficultas eo redit, quid ante istud tempus ecclesia universa de autoritate pontificis et concilii senserit, et quid deinde in conciliis generalibus de ista quaestione judicarit? Contendit Bellarminus ecclesiam ante istud tempus statuisse pontificem concilio superiorem, tuncque primum fuisse aliquos, qui concilium supra papam extollerent: nos e contra dicimus, Bellarmini sententiam ad illud usque tempus fuisse orbi universo ignotam, tuncque pri-

mum inventam et invectam fuisse, atque antea ecclesiae semper persuasum fuisse majorem esse concilii praesertim generalis, quam Romani pontificis auctoritatem: ac demum idem ab ipsa post motam litem in conciliis generalibus statutum atque definitum esse: haec sunt, quae nobis adversus Bellarminum ostendere oportet.

## §. I.

### *Potestatis ecclesiasticae immediatum subjectum esse universam ecclesiam.*

Propositarum quaestionum definitio tota pendet ex hujus principii determinatione, quod hisce verbis a nostris theologis concipitur: *quodnam sit subjectum immediatum potestatis ecclesiasticae.* Sensus est, an potestas clavium sit immediate concessa universitati ecclesiae, ut per ejus ministros ac per summum pontificem exerceatur, an vero summo pontifici aut etiam episcopis sit immediate collata: hoc est scilicet, quaestionum propositarum fundamentum; nam si clavium potestas est penes solum pontificem Romanum, haud dubium est, quin super universam ecclesiam potestatem habeat, cum aliam potestatem hac in hypothesi non habeat ecclesia et praelati, quam quae illis ab ipso communicatur; secus vero si vice versa ecclesia supremam habet potestatem, quae ab ea in ministros ejus summumque pontificem derivatur. Operae pretium est ergo, antequam ultra progrediamur, opiniois nostrae fundamentum ex traditione confirmare. Ut ergo pateat mentem antiquorum omnium fuisse, claves non uni Petro, sed in persona Petri universitati ecclesiae collatas esse, quas illa ministris suis atque ipsi summo pontifici communicat, nonnulla veterum id diserte asserentium testimonia referam. Imprimis vero spectat illud Christi dictum apud Matthaeum evangelii c. 18. *Si eos testes non audierit* frater peccans, *dic ecclesiae*, *si autem ecclesiam non audierit*, *sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Quo patet supremam excommunicandi potestatem penes ecclesiam esse. Hoc autem ex isto loco aliisque similibus intulerunt antiqui patres, quorum selecta tantum et aperta testimonia referam.

Tertullianus Scorpiaci cap. 10. *Momento claves hic dominum Petro et per eum ecclesiae reliquisse.* Cyprianus lib. de unitate ecclesiae. *Loquitur dominus ad Petrum: Tu es Petrus, etc. Tibi dabo claves regni coelorum. Et quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat: Sicut misit me vivens pater pater, &c, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua autoritate disposuit, hoc erant utique et caeteri apostoli, quod fuit Petrus pari consortio praediti honoris et potestatis.*

Opta-

Optatus lib. 7. *Praeferri Petrus caeteris apostolis meruit et claves regni coelorum communicandas caeteris solus accepit*: id est, accepit eas, ut caeteris etiam communicarentur, personam gerebat omnium.

S. Basilius monasticarum constitutionum c. 23. *Petre*, inquit, *amas me plus his, pasce oves meas: et omnibus deinde pastoribus ac magistris eamdem tribuit potestatem, cujus quidem rei signum est, quod omnes similiter atque ille ligent et solvant.*

Ambrosius lib. de dignitate sacerdotali c. 2. *Quas oves*, inquit, *et quem gregem non solum tunc beatus suscepit Petrus, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes.*

Chrysostomus homil. 79. ad eadem verba. *Amas me, Petre, pasce oves meas: Quod*, inquit, *non ad sacerdotes solos dictum est, verum etiam ad singulos nostrum, quibus vel minimus grex commissus est . . . . . Habet unusquisque ovem, ad pinguia eam pascua ducat.*

Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. *At dicis super Petrum fundatur ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni coelorum accipiant, et ex aequo super eos fortitudo ecclesiae solidetur, tamen propterea unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.*

Sanctus Augustinus diserte et centies lib. de agone christiano c. 30. *Huic enim ecclesiae claves regni coelorum datae sunt, cum Petro datae sunt, et cum ei dicitur, ad omnes dicitur, pasce oves meas*; concione 2. super Psalmum 30. *cujus ecclesiae personam gerebat Petrus*; et enarratione in Psalmum 108. *Agnoscitur ille in figura gestasse personam ecclesiae.* Tractatu 50. in Joannem. *Petrus quando claves accepit, ecclesiam sanctam significavit.* Item tractatu 118. *Claves unus tamquam personam gerens ipsius unitatis accepit.* Item tract. 124. *Cujus ecclesiae Petrus apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. . . . Ecclesia ergo, quae fundatur in Christo, claves ab eo regni coelorum accepit in Petro*, id est, *potestatem ligandi solvendique peccata.* Mitto alia innumera ejusdem testimonia in eamdem sententiam, viginti sex collegit Launoius epistolarum p. 2. epist. ad Adrianum Vallantium, sed citata sufficiunt ad mentem ejus cognoscendam.

Cyrillus lib. 12. in Joannem; *accipite spiritum sanctum, respondemus virtutem in omnes permanasse, et scopum largientis implesse; dedit autem Christus non aliquibus seorsum, sed universis discipulis.*

Sanctus Leo serm. 3. de anniversario assumptionis suae, *propter quod dicitur beatissimo Petro: Tibi dabo claves regni coelorum: transivit quidem in alios apostolos vis istius potestatis, et ad omnes ecclesiae principes decreti hujus constitutio commeavit; sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur. Petro enim singulariter id creditur, quia cunctis ecclesiae rectoribus praeponitur.* Idem habet serm. 2. de natali apostolorum.

Fulgentius in lib. de fide ad Petrum. c. 3. *Deus in persona B. Petri ligandi solvendique tribuit potestatem.* Lib. 1. de peccat. meritis et remiss. *Cui* (ecclesiae) *claves regni coelorum dedit, cui etiam potestatem ligandi solvendique concessit.* Et cap. 20. *Hinc est, quod etiam B. Petro, id est, ecclesiae suae in terra ligandi solvendique tribuit potestatem.*

Eucherius Lugdunensis homilia de natali Petri: *Et tibi dabo claves regni coelorum, hoc enim quod principaliter Petro dicitur, caeteris quoque apostolis dictum intelligi debet, et non tantum apostolis, verum etiam episcopis et sacerdotibus.*

Gregorius primus lib. 6. exposit. in caput 16. lib. 1. regum cap. 3. *Nam quod antiquis nusquam dicitur, quodcunque ligaveris super terram, modo universali in ecclesia dicitur.*

Beda in cap. 19. Matthaei: *Claves regni coelorum Petrus tamquam personam gerens ipsius unitatis accepit.* Et in cap. 21. *Ecclesia ergo in Petro claves regni coelorum accepit.* Et lib. 4. in cap. 16. Matth. *Haec potestas* (ligandi atque solvendi) *sine dubio cunctis datur apostolis, necnon episcopis, presbyteris, et omni ecclesiae.*

Ambrosius Auspertus lib. 4. in apocalypsim: *Huic Petro typum gerenti ecclesiae dicit, quodcumque ligaveris,* idem habet lib. 5. et lib. 7.

Dungalus diaconus in lib. contra Claudium Taurinensem citata B. Augustini testimonia transcribit Rabanus, lib. 5. in Matth. c. 16. *Quae solvendi atque ligandi potestas, quamvis soli Petro data videatur a domino absque ulla dubietate; tamen noscendum est, quod et caeteris datur ipso teste.*

Meldense concilium anni 845. *Ut clavibus ecclesiae datis aditus ad vitam claudi debeat aut reserari.*

Paschasius Radbertus lib. 8. in Matth. cap. 16. *Videtur cum Petro et cum omnibus apostolis haec potestas specialius a domino attributa, et licet ecclesiae eadem sit concessa.*

Hincmarus Rhemensis epist. 33. cap. 20. cap. 36. et 47. necnon in libello expostulationis, qui in concilio Duziacensi primo refertur cap. 26. citata ex Augustino et Beda testimonia exscribit.

Odo Cluniacensis lib. 4. collat. c. 19. *Qui* (Christus) *ligandi atque solvendi potestatem ecclesiae rectoribus in persona beati Petri concessit.*

Hugo de sancto Victore lib. 1. de sacramentis cap. 26. *Quid est, quod in typo ecclesiae dictum est Petro; quodcumque ligaveris.* Sequuntur eamdem sententiam magister sententiarum distinct. 18. et 19. Alanus lib. 2. contra Valdenses, Thomas Valdensis tom. 1. de sacramentis cap. 145. Joannes Gerso tract. de potestate ecclesiastica, considerat. 4. Tostatus Abulensis in cap. 13. Num. quaest. 48. Dionysius Carthusianus lib. 1. de autoritate papae et concilii art. 34. Almainus de potestate ecclesiastica cap. 17. Adrianus sextus in 4. q. 1. Guilielmus Okamus, et

alii:

alii: sed ex iis theologis non est, qui opinionem nostram diligentius explicet et accuratius expendat quam Tostatus Abulensis, e quo non pauca referre haud pigebit.

Quaestionem sic proponit illo loco supra citato, *an communitas seu ecclesia possit habere exercitium jurisdictionis, et an Christus dederit claves soli Petro specialiter, vel soli ecclesiae, et quomodo transfertur autoritas clavium de uno praelato ad alium.* Huic autem quaestioni respondet, jurisdictionem quidem secundum actum cadere non posse in communitatem, sed in personam determinatam, quae possit actus aliquos exercere, sed eam esse in communitate secundum originem et secundum virtutem, quia omnes personae, quae accipiunt jurisdictionem, ex virtute communitatis accipiunt. Ita autem, *inquit*, videtur de clavibus ecclesiae, quia illae datae sunt a „Christo toti ecclesiae, quia tamen non poterat universa ecclesia dispensare illa, cum „non esset aliqua persona, eas Petro dedit nomine ecclesiae; si tamen intelligeretur „claves traditas esse Petro specialiter, non solum sequeretur inconvenienter, quod in„ducitur, scilicet quod alii apostoli non habuissent, etc. sed adhuc inconveniens „majus erat, quod defuncto Petro non mansissent claves; quod necesse erat, si soli „Petro datae fuissent, et non solum si ipsi soli, sed etiam si omnibus apostolis da„tae fuissent, tamquam determinatis personis defunctis illis non mansissent claves in „ecclesia, quia isti non habent potestatem dandi aliis claves, faciendo eos successo„res suos, cum nemo possit praelatum successorem sibi facere . . . . Ergo non fue„runt datae claves illis tamquam determinatis personis, sed tamquam ministris eccle„siae; et tunc magis dabantur claves ecclesiae, cum ecclesia, quae ipsas habet redicali„ter, nunquam moriatur. Hinc leviter adparet, quomodo mortuo Petro succederent „alii summi pontifices in aequali potestate, quia illa potestas clavium erat in eccle„sia . . . Hinc mortuo Petro potest eligere successorem, et eligendo confert eam „potestatem. Hoc idem patet in communitatibus, si enim aliqua communitas vel „collegium est, ibi erit jurisdictio, et quia non potest administrari per universam „societatem, administratur per unum de communitate: non est tamen jurisdictio „in illo, ita quod non sit in communitate, sed est magis in communitate, quia an„tequam ille constituatur in judicem vel rectorem, nullam habet jurisdictionem illo „mortuo vel cadente, non penitus expirat jurisdictio: potest alius praefici in re„ctorem vel judicem, non tamen posset hoc fieri, si non maneret jurisdictio in com„munitate: ergo ipsa communitas habet magis jurisdictionem. Adhuc patet hoc, „quia sede vacante capitulum habet omnia, quae pertinent ad jurisdictionen praelati: „licet non ea, quae sunt ordinis . . . . Ergo videtur, quod jurisdictio illa radicalius „erat in ecclesia quam in praelato: non tamen haberet eam ecclesia nisi in principio „ei tradita fuisset, quia jurisdictio clavium non est talis, quales sunt jurisdictiones, „quas constituunt sibi homines, quia cum jurisdictio sit in remittendo peccata et „ligando, non possunt eam homines sibi fingere, sed a Deo solo est, cum ipse solus „remittat peccata, in ecclesia autem est ista jurisdictio. Ergo oportet, quod illam „aliquando acceperit, et hoc non fuit, nisi cum primo traditae sunt claves a Christo. „*Et quaest.* 49. ecclesia suscipit claves a Christo, et apostoli tamquam ministri ec-

„clesiae, et nunc ecclesia illas habet et praelati etiam, sed aliter ecclesia „quam praelati; nam ecclesia illas habet secundum originem et virtutem, „praelati autem habent secundum usum earum. Dicitur ecclesia habere se-„cundum virtutem claves, quia potest illas conferre praelato per electionem..... „Exemplum hujus rei in domino rei et usufructuario atque usuario; nam dominus „rei habet usum rei, et confert illum usum alteri, sed non eo modo, quo habet, „quia sibi reservat usum, ut proprietario alteri concedit vel usuario, vel usufru-„ctuario; et in hoc confert dominus quod habet, quia dominus rei non est usufructua-„rius vel usuarius; conformiter in ecclesia, ipsa enim non habet claves, quantum ad „usum; omnia autem ista descendunt ex hoc, quod ecclesia non est aliquid unum „per se potens habere administrationem clavium, si autem posset per se administra-„re, non committeret alicui praelato. Ita episcopus Abulensis opinionem nostram, quae sacrae facultatis Parisiensis est, mirum in modum illustrat et invicte probat, ita ut nihil a nobis addi possit ad eam explicandam aut asserendam.

Ut tamen ad propositum revertamur, ostendendum est, quo pacto ex hoc principio et fundamento sequantur ea, quae nobis in hac dissertatione probanda sumpsimus. Hoc autem facile est ad oculum demonstrare; nam nemo est, qui non statim intelligat illum supremam habere potestatem, qui potestatem ipsam habet secundum originem et virtutem, eum vero potestatem non habere supremam, qui tantum potestatem habet ab alio sibi commissam quoad usum. Patet autem ex dictis potestatem ecclesiasticam esse penes ecclesiam, Romanum autem pontificem, caeterosque praelatos eam accipere ab ecclesia quoad usum tantummodo. Non ergo summus pontifex habet potestatem in universam ecclesiam, licet habet in universa ecclesia, sed vice versa ecclesia potestatem habet in pontificem; et quemadmodum mortuo pontifice alium sufficit, ita potest eum corrigere atque deponere, non quidem ipsa per se, nam universam societatem ecclesiae convenire aut judicare non est possibile; sed per concilium generale, quod cum universam ecclesiam repraesentet, habet universam ecclesiae potestatem in se unitam, cum praesertim ecclesiae universae habeat assensum. Cum ergo ecclesiae potestas sit superior potestate papae, cum ecclesia leges dicere possit papae; cum ecclesia possit auferre a papa jurisdictionem, quam ipsi commisit; nemo dubitare potest, quin haec omnia fieri possint a concilio generali ipsam repraesentante; sed haec sunt sigillatim expendenda.

## §. II.

### *Majorem esse concilii generalis quam Romani pontificis autoritatem.*

Ad probandum majorem esse concilii praesertim generalis quam Romani pontifi-cis autoritatem hoc unum observasse sufficeret, a concilio generali ecclesiam universam repraesentari, non item a Romano pontifice; quippe cum suprema po-

testas

testas spiritualis toti ecclesiae in commune a Christo collata sit, ut paragrapho superiori abunde probatum est, aliunde vero certum sit concilium generale universam ecclesiam repraesentare non item Romanum pontificem, quis negare possit, quin major sit concilii quam Romani pontificis autoritas?

Praeterea Romanis pontificibus adeo persuasum fuit concilii autoritatem sua majorem esse, ut ultro ipsi concilia postularint, tamquam ad dirimendas controversias necessaria, suaque judicia in illis retractari postularint, aut saltem passi fuerint, docet id constans ac perpetua Romanorum pontificum disciplina.

Atque ut a beato Petro ordiamur, *nihil ille*, ut Chrysostomus observat, nihil, inquam, alicujus momenti solus egit, nihil alicujus momenti sine concilio statutum esse voluit: cum eligendus apostolus in locum Judae, cum constituendi diaconi, cum aliquid de legalium observatione statuendum in commune consulit, et omnia fratrum electioni ac judicio permittit. Id vero maxime elucet in illa celebri de legalium observatione controversia, quae in concilio Hierosolymis congregato disceptata ac judicata est; totiusque synodi non unius Petri nomine definita. His verbis, *visum est spiritui sancto et nobis, etc.* Hoc exemplo utuntur synodi 5. generalis patres, ut ostendant concilii praesertim generalis autoritatem singulorum episcoporum ipsique Romani pontificis autoritate superiorem esse ac majorem. His „verbis: Licet, *inquiunt*, spiritus sancti gratia circa singulos abundaret apostolos, „ut non indigerent alieno consilio ad ea, quae agenda erant, non tamen aliter vo„luerunt de eo, quod movebatur, si oporteret gentes circumcidi, definiri priusquam „communiter congregati diversarum scripturarum testimoniis unusquisque sua di„cta confirmaverunt, unde communiter de eo sententiam protulerunt ad gentes scri„bentes: visum est spiritui sancto et nobis, etc. Sed et sancti patres, qui per tem„pora in sanctis quatuor conciliis convenerunt antiquis exemplis utentes communi„ter de exortis haeresibus et quaestionibus disposuerunt, certo constituto quod in „communibus de fide disceptationibus cum proponuntur, quae ex utraque parte dis„cutienda sunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii. Nec enim potest in „communibus de fide disputationibus aliter veritas manifestari, cum unusquisque „proximi adjutorio indiget.

Hinc quoties in ecclesia majores ac graviores controversiae sunt exortae, congregata semper fuere concilia. Quid autem necesse fuisset ea congregari, si solius Romani pontificis autoritas concilii autoritatem superaret? At non ista fuit Romanorum pontificum sententia, cum ipsi concilia ultro ut necessaria postulent etiam post judicium suum.

Sic clerus Romanus, tempore Cypriani, causam lapsorum non aliter tractari posse affirmat, *quam collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris confessoribus facta, quoniam nec firmum decretum potest esse, quod non plurimorum videbitur habuisse consensum.*

Sic Julius ad orientalium diffidia finienda, Athanafii caufam judicandam, necnon ad fidem confirmandam concilium neceffarium effe affirmat, atque ad illud Eufebium et ejus focios invitat.

Sic etiam Liberius ad eamdem caufam judicandam, concilium petiiffe fe teftatur, et iterum enixe poftulat in litteris ad Conftantium, atque illa de caufa legatos ad eum mittit, idem cum in imperatoris confpectum veniffet, eamdem poftulationem iterato renovavit, et interroganti imperatoris miniftro, *quota pars orbis eft Liberi*, non refpondet fe fupra concilia effe, fuamque autoritatem omni alia majorem effe, fed tantum ait, quod etiam fi folus fit cum paucis, non ideo caufam fidei minui. Quoniam tres tantum fuerunt, qui Nabuchodonozori reftitere. Damafus et alii epifcopi occidentales poft Aquileienfem fynodum ad imperatorem Theodofium fcribentes ad componendas orientis res, fynodum generalem fieri enixe poftulant: iidem autem fe non praerogativam examinis fibi vindicare aiunt, fed tantum confortium communis arbitrii. Caufam Bonofi, quae concilii Capuenfis ftatuto finitimis epifcopis, Anyfio fcilicet, Theffalonicenfi et Macedonibus fuerat commiffa, non audet ipfe judicare, *cum hujufmodi*, inquit, *fuerit fynodi Capuenfis judicium ut finitimi Bonofo de eo cognofcant, advertimus nobis judicandi formam competere non poffe.* Quibus verbis agnofcit Siricius fe non folum concilii generalis, fed et alterius fynodi, qualis erat Capuenfis, autoritate ita aftringi, ut non poffit caufam ab ifta fynodo aliis judicibus commiffam ipfe judicare, agnofcit etiam judicium ab iftis qui a fynodo delegati fuerunt, ferendum fuo judicio firmius ac fuperius fore: *Vos enim*, inquit, *ut fcripfimus, fynodi vice decernitis, nos quafi ex fynodi autoritate judicare non convenit.* Innocentius primus ad motas in Chryfoftomum turbas componendas fuam non interponit autoritatem tamquam fupremam, fed fynodum neceffariam effe judicat: *Quodnam*, inquit in epift. ad clerum Conft. *remedium iftis rebus in praefenti afferemus, neceffaria erit fynodalis cognitio, quam etiam multo jam antea congregandam diximus, ea enim fola eft, quae hujufmodi procellarum impetus retundere poteft.*

Coeleftinus primus cognita Neftorii haerefi privatam fedis apoftolicae, fed in concilio occidentalium fententiam in eum profert, ac deinde cum convocata fynodus generalis foret, ipfe ad eam legatos mifit, litteris fuis ita fynodorum generalium autoritatem extollens. *Non poterit*, inquit, *veritas mentiri, cujus in evangelio ifta fententia eft, ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi et ego fum in medio eorum, quod cum ita fit, fi nec huic tam brevi numero fpiritus fanctus deeft, quanto magis eum nunc intereffe credimus, quando in unum convenit tanta turba fanctorum.*

Sed nullus eft pontifex, qui de conciliorum neceffitate et autoritate plura fcripferit quam beatus Leo, praefertim vero in caufa Eutychetis. Licet enim Flavianus ad judicandum Eutychem fynodum generalem neceffariam non effe credidiffet, nihilominus S. Leo concilii celebrationi annuit, petiitque ab imperatore, *ut intra Italiam habere juberet epifcopale concilium, quo conciliante Deo poffent omnia*

*nia ſcandala, quae in perturbationem eccleſiae commota erant, reſecari.* Cum vero imperator eam ſynodum Epheſi indixiſſet, ultro beatus Leo ad eam legatos miſit. *Unde*, inquit in epiſt. ad Theodoſium, *quamvis ad diem concilii epiſcopalis quem pietas veſtra conſtituit occurrere me ratio nulla permittat, cum nec aliqua ex hoc exempla praeceſſerint et temporalis neceſſitas me non patiatur deſerere civitatem; praeſertim cum tam evidens fidei cauſa ſit, ut rationabilibus cauſis ab indicenda ſynodo fuiſſet abſtinendum. Tamen in quantum dominus juvare dignatur, meum ſtudium commodavi, ut clementiae veſtrae ſtatutis aliquatenus pareatur. Ordinatis hinc fratribus meis, qui amputandis ſcandalis pro cauſae aequitate ſufficiant, quique praeſentiae meae impleant vicem.* Nec beatus Flavianus, nec ſanctus Leo inutilem eſſe ſynodum judicant, eo quod judicium pontificis concilii judicio ſit ſuperius, ſed quia, ut obſervavimus, atque ut hic habet ſanctus Leo, evidens omnino cauſa fidei ſit in anterioribus conciliis aperte definita, ſed cum ſynodum neceſſariam judicaſſet imperator, ipſe ſanctus Leo ultro aſſenſus eſt, nec putavit ullum fieri ſedi aut autoritati ſuae praejudicium, ſi ad illam legatos mitteret. Cum vero ſynodus illa Dioſcori nefariis artibus compulſa perperam judicaſſet, ſi S. Leo ſuam autoritatem concilii poteſtate ſuperiorem credidiſſet, quis dubitet, quin ille, prout affectus erat, ſtatim ejus decreta in irritum miſiſſet; verum nihil hujuſmodi fecit, aut facere ſe poſſe arbitratus eſt, imo nullum alium huic malo remedium eſſe ratus eſt, quam concilii alterius generalis celebrationem. Quapropter imperatorem ſupplex per litteras non ſemel obteſtatus eſt, *ut majorem ex toto orbe ſacerdotum numerum congregaret.* Quum demum ſynodum, imperante Martiano, obtinuit, et in qua Chalcedone habita Eutychetis cauſa ſupremo judicio terminata eſt. Quis porro credat Leonem dignitatis ſuae defenſorem acerrimum aut concilia generalia poſtulaſſe, aut ſua judicia in iis retractari permiſiſſe, ſi ſuam autoritatem concilii autoritate ſuperiorem fuiſſet arbitratus.

Denique diſerte teſtatur in epiſt. ad Theodoritum poſt ſynodum ſcripta, judicium ſuum poſt ſynodi confirmationem magnum robur accepiſſe, et jam non poſſe ullatenus convelli aut labefactari. *Gloriamini*, inquit, *in domino, qui nullum nos in fratribus detrimentum ſuſtinere permiſit, ſed quod noſtro prius miniſterio definierat, non univerſae fraternitatis privavit aſſenſu, ut vere a ſe prodiiſſe oſtenderit, quod prius a prima omnium ſede firmatum, totius chriſtiani orbis judicium recepiſſet.* Ergo non exiſtimavit judicium ſuum aequalis fuiſſe ponderis cum judicio ſynodi.

Felix III. et Gelaſius I. ad damnandum Acacium Conſtantinopolitanum, non ſuam, ſed concilii Chalcedonenſis autoritatem adducunt: cum enim ille ſynodum peteret, in qua judicaretur, non aiunt, illi opus non eſſe ſynodo, eo quod ſua ſufficiat autoritas pontificis, utpote quae qualibet ſynodo major ſit atque ſuperior, ſed ſynodum minime neceſſariam eſſe dicunt, eo quod Acacius jungeret ſe Eutychianis in ſynodo Chalcedonenſi damnatis: *Nec enim*, inquit Gelaſius epiſt. 9. *dubium eſt, quod ſicut in unaquaque haereſi, quod inceſſabiliter repetendum eſt, quia firmum eſſe*

*esse nullus ambigit christianus, omnes complices sectatores communicatores damnatae semel pravitatis pari sorte censentur, ideoque fit consequens, ut sicut Timotheus atque Petrus talium sectatores communicatores damnatae semel pravitatis pari sorte censetur, secundum illius tenorem synodi, nulla recenti facta pontificum congregatione damnati sunt. Sic et qui Petro communicavit Acacius ut criminis particeps, ita consors factus sit et poenae.* Itaque Romani pontifices non suam in Acacium, sed concilii Chalcedonensis autoritatem allegant, cujus se tantum exequutores perhibent, sic enim Gelasius ep. 4. ait, decessorem suum *exsequutorem fuisse veteris constituti non novae constitutionis auctorem, quod non solum*, inquit, *praesuli apostolico facere licet, sed et cuicumque pontifici, ut quoslibet et quemlibet locum secundum regulam haereseos ipsius ante damnatae a catholica communione discernant.* Siccine se gessissent isti pontifices, nisi autoritatem concilii sua superiorem existimassent. Quid opus fuisset studiose observare, se non suo marte pugnare, sed tantum ex autoritate concilii Chalcedonensis? Non potest alia ratio afferri, cur eam tantum venditent, nisi quod illam sua majorem esse arbitrentur.

Vigilius papa in causa trium capitulorum ad eorum damnationem non potuit compelli, nisi autoritate concilii generalis, hoc testantur Italiae clerici in litteris ad legatos Francorum Constantinopolim euntes. *Coepit*, inquiunt, *papa Vigilius ad hoc compelli, ut absolute ipsa capitula sine synodi Chalcedonensis mentione damnaret, sed papa non acquiescens hoc facere, et videns se nimium ingravari dixit tunc serenissimo principi, veniant huc fratres nostri ex omnibus provinciis quini aut seni, et quicquid sub tranquillitate tractatu habito omnibus visum fuerit, cum pace disponemus. Quia sine consensu omnium, ista, quae et synodum Chalcedonensem in dubium venire faciunt, et scandalum fratribus meis generant, solus facere nullatenus acquiescam. Et postea si quis Graecorum episcoporum usque ad universalis concilii tractatum de istis capitulis aliquid fecisset, aut facientibus acquievisset a communione sedis apostolicae alienus existeret.* Cum vero quinta synodus generalis de tribus capitulis judicium postea tulisset, repugnante ac resistente Vigilio, ejus tum decretum vim habuit, coactusque fertur ipse Vigilius tandem ei consentire. Agatho Romanus pontifex synodo generali propter Monothelitarum causam indicta non deprecatur eam minime fieri, eo quod in synodo Lateranensi, praeside Martino I. jam judicata causa videri potuisset, quin imo ultro ad eam legatos mittit, eamque necessariam fuisse fatetur in epistola synodica. *Ut*, inquit, *veritas adhuc in ancipiti positis clareat, et eam ferventer amplectentibus robur accrescat, et zizaniorum genimina spirituali falce abscindantur.*

Mitto alia plurima pontificum Romanorum testimonia, quibus centies ipsi profitentur, sed nihil quidquam momenti definire aut gerere posse, sine concilii autoritate, unus erit instar omnium.

Innocentius III., qui Philippo petenti, ut sibi liceret cum uxore divortium facere: respondet se id sine concilio generali facere non posse lib. 3. regist. 15. epist. 104. *Verum*, inquit, *si super hoc absque generalis deliberatione concilii determinare*

ter-

*terminare aliquid tentaremus, praeter divinam offensam et mundanam infamiam, quam ex eo possemus incurrere, forsan ordinis et officii nobis periculum immineret.* Putavit ergo posse aliquid concilium generale: quod sibi facere non liceret ac proinde autoritatem generalis concilii sua superiorem agnovit.

Gregorius X. in indictione concilii Lugdunensis agnoscit se solum sine concilio generali non sufficere ad res ecclesiae restituendas. Ad quod, *inquit*, cum „nos sufficere non posse sciamus, levamus oculos ad montem, montem quidem Dei, „montem uberem, montem pinguem, unde opportunum nobis provenire auxilium „et humiliter petimus et devote speramus, et quia salubre in his adhiberi remedium „interest generaliter omnium nos cum fratribus nostris aliisque viris prudentibus „exacto et frequenti tractatu praehabito, prout tantae necessitatis instantia exigebat, „de ipsorum consilio generale concilium, sicut imitatione digna sanctorum patrum „consuetudo laudabilis, longaeque observationis exemplum nos instruit, opportuno „tempore decernimus congregandum, in eo tam circa praemissa, quam circa caete„ra, quae salutem respiciunt animarum, illa Deo auspice, communi consilio inve„niatur provisio, et ejusdem approbatione concilii roboretur. Eadem verba repetit Clemens V. in epist. ad Philippum Francorum regem.

Denique ut alia mittam, Romani pontifices ad Lutheranorum, Calvinianorum, aliorumque novatorum errores peremptorio judicio damnandos concilii generalis autoritatem necessariam esse crediderunt, nec conquesti sunt rem a sua sede judicatam in synodo Tridentina iterum examinari, ac de novo judicari. Non ergo putaverunt suam autoritatem autoritate concilii majorem aut superiorem esse.

Denique eamdem semper fuisse de concili autoritate totius ecclesiae sententiam docet ea, quam in definiendis rebus ecclesiasticis perpetuo servavit disciplina, de qua dissertatione secunda satis et abunde dictum. Ex ea quippe liquet, supremum semper ecclesiae judicium fuisse penes synodum generalem, a qua non poterat ulla ad pontificem esse provocatio, cum e contra a pontificis Romani judicio ad synodum generalem confugere liceret. Docet id diserte Divus Augustinus ep. 162., ubi Donatistis Romae a pontifice synodoque proscriptis ait unum adhuc confugium superesse ad plenariam scilicet synodum. *Ecce putemus*, inquit, *illos episcopos, qui Romae judicarunt, non bonos fuisse judices, restabat adhuc plenarium ecclesiae universae concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa posset agitari, ut si male judicasse convicti essent, eorum sententiae solverentur.* Haud dubitavit ergo S. Augustinus majorem esse concilii plenarii et generalis (quod ad ejus Africanorumque mentem potuit esse tantum nationale) non dubitat, inquam, quin hujusmodi concilium Romani pontificis et ejus synodi, quae novemdecim erat episcoporum, judicium infirmare posset ac solvere. Et sane, ut jam multoties a nobis observatum ac probatum est, universae ferme causae fidei, postquam a Romanis pontificibus judicatae sunt, iterum in synodis agitatae, atque definitae fuerunt, nec res ante concilii definitionem penitus eliquatae atque definitae censebantur. Sic Augustinus observat in negotio baptismi haereticorum judicio Stephani litem non fuisse definitam, sed tan-



tum

tum ſynodi plenariae ſanctione; beatumque Cyprianum potuiſſe ſine haereſi a Stephani opinione diſſentire, quod non poterant Donatiſtae, poſtquam res in ſynodo plenaria definita fuerat. Sic etiam in negotio celebrationis paſchae, quamdiu Victoris tantum et Romanae eccleſiae ſententia, reprobata eſt Aſianorum conſuetudo, pro haereticis aut ſchiſmaticis habiti minime fuerunt. At ſtatim atque a concilio Nicaeno ſtatutum eſt, paſcha, nonniſi die dominica celebrandum, qui alia die illud celebrarunt, ſchiſmatici ubique audiere.

Mitto alia innumera exempla, atque primum iſtud diſſertationis hujus caput concludo autoritate et ratiocinio ſancti Auguſtini lib. 2. de bapt. cap. 4. *Univerſum*, inquit in ſimili negotio, *partibus ſemper optimo jure praeponitur.* Cum ergo concilium ſit totum reſpectu papae, qui membrum ejus eſt, cum concilium univerſam repraeſentet eccleſiam, cujus pontifex eſt membrum, licet primum atque praecipuum, quis ſanus in dubium revocare poſſit, quin univerſa eccleſia, et concilium eam repraeſentans majori autoritate polleat, quam ſolus pontifex Romanus? Addi poſſet et illud Hieronymi epiſt. 85. *ſi autoritas quaeritur, orbis major eſt urbe.* Quod ſi ita eſt, major quoque debet eſſe epiſcoporum univerſi orbis, quam epiſcopi unius urbis autoritas.

## §. III.

*Pontificem Romanum concilii legibus teneri, nec poſſe illas pro libito irritare, immutare, quamvis poſſit ab iis ſapienter diſpenſare in eo caſu, quo concilium diſpenſaret.*

Sequitur haec propoſitio ex praecedenti, nam ſi papae autoritas inferior eſt autoritate concilii, ſi judicium concilii ſuperius eſt judicio pontificis, cum inferior nihil poſſit in ſuperiorem, neceſſario dicendum eſt, leges et judicia concilii generalis non poſſe a Romano pontifice pro libito diſſolvi aut mutari, aut vice verſa cum ſuperior inferiori leges dicere poſſit, pontificem Romanum conciliis et legibus teneri fatendum eſt; ſed ut omnibus id conſtet, non aliis utemur teſtibus quam ipſis Romanis pontificibus, qui omnes uno ore clamant, ſe conciliorum legibus teneri, nec poſſe ſe illas infringere, aut pro libito immutare. Sed praeſtat ipſorum audire verba, quibus nihil diſertius, nihil luculentius eſt, audiantur ergo.

Julius primus epiſt. ad orientales: *Id vere ad ſynodi et epiſcoporum, qui in concilio* (Nicaeno) *fuerant, contumeliam vergeret, ſi quae illi tanto ſtudio et cura, velut Deo praeſente egiſſent, a nobis ut vana futiliaque abrogarentur.* Et ibidem: *Nos omnia ſecundum canonem facimus.*

Liberius in epiſt. ad Conſt. *Ad iſtud officium teſtis eſt mihi Deus meus invitus acceſſi, in quo cupio quidem ſine offenſa Dei, quamdiu in ſaeculo fuero, permanere, et nunquam mea ſtatuta, ſed apoſtolica ut eſſent ſemper firmata et cuſtodita perfeci*

*ſe-*

*secutus morem ordinemque majorum, nihil addidi episcopatui urbis Romae, nihil minui passus sum.*

Bonifacius primus in epist. ad Hilarium Narbonensem. *Quod nequaquam possumus ferre patienter, quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes.* Et post alia: *Nemo ergo eorum terminos audax temerator excedat, nec aliquid in illorum contumeliam partibus suis, quae tibi non videntur concessa, defendat. Cesset hujusmodi praesumptio eorum, qui ultra licitum suae limitem dignitatis extendunt. Quod idcirco dicimus, ut advertat charitas tua adeo nos canonum praecepta servare, ut ita quoque constitutio nostra definiat, quatenus metropolitani sui unaquaeque provincia in omnibus rebus ordinationem semper exspectet.*

Caelestinus primus in epist. ad Perigenem Dinatum, Basilium, et alios Illyrici episcopos, *dominentur nobis regulae, non regulis dominemur, simus subjecti canonibus, qui canonum praecepta servamus.*

Sixtus III. in epist. ad episcopos per Illyricum, *sed ut omne corpus capite regitur, ita ipsum caput, nisi suo corpore sustentetur, firmitatem et vigorem suum perdit, et non tenet, quam habuerat, dignitatem.*

Leo primus, *nimis haec improbanda, nimis sunt prava, quae sanctis canonibus inveniuntur esse contraria.* Et paulo post: *Absit a conscientia mea, ut tam prava cupiditas studiis meis adjuvetur...... sancti illi et venerabiles patres, qui in urbe Nicaena sacrilego Ario cum sua impietate damnato mansuras usque in finem mundi leges ecclesiasticorum canonum condiderunt, et apud nos in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt, et si quid usque aliter quam illi statuerunt, praesumitur, sine cunctatione cassatur, ut quae ad perpetuum generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur.*

Idem in ep. ad Pulcheriam de iisdem canonibus Nicaenis loquens, ,, Quoniam, ,, *inquit*, contra statuta paternorum canonum, quae ante longissimae aetatis annos ,, in urbe Nicaena spiritualibus sunt fundata decretis nihil cuique addere conceditur, ,, ita ut si quis diversum aliquid decernere velit se potius minuat quam illa corrumpat. Quae si ut oportet a cunctis pontificibus intemerata serventur. Et cap. 3. ,, consensiones vero episcoporum sanctorum canonum apud Nicaeam conditorum regulis repugnantes unita nobiscum vestrae fidei pietate in irritum mittimus, et per ,, autoritatem beati Petri apostoli generali prorsus definitione cassamus, in omnibus ,, ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum ,, per trecentos decem et octo antistites spiritus sanctus instituit.

Simplicius in epist. ad Acacium ait *contra definitionis concilii Chalcedonensis nihil retractari posse, quia per universum mundum insolubili observatione retinetur, quod a sacerdotum universitate constitutum est.*

Gelasius I. epist. ad episcopos Dardaniae, *quibus*, inquit, *convenienter ex paterna traditione perpensis confidimus, quod nullus jam veraciter Christianus ignoret uniuscujusque synodi constitutum, quod universae ecclesiae probavit assensus, non aliquam magis exequi sedem oportere, quam primam.*

Similiter Hilarius papa in Romano concilio, qui praefuit. *Nos*, inquit, *potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet . . . . si quidem reatu majore delinquit, qui potiori honore perfruitur, et graviora facit vitia sacerdotum sublimitas personarum.*

Agapetus epist. 6. ad Caesarium Arelatensem: revocant, *inquit*, nos, quominus desideriis tuis annuamus venerenda patrum manifestissima constituta, quibus „specialiter prohibemur praedia juris ecclesiae, cui nos omnipotens dominus praeesse constituit quolibet titulo ad aliena jura transferre; qua in re sapientiae vestrae „quoque credimus esse gratissimum, quod in nullo contra priscas definitiones, constituta vel regulas qualibet occasione, sub cujuscunque personae respectu venire „concedimus; nec tenacitatis studio, aut saecularis utilitatis causa hoc facere nos „credatis, sed divini consideratione judicii, necesse nobis est, quicquid synodalis decrevit autoritas, inviolabiliter custodire.

Gregorius I. lib. 3. indict. 12. epist. 30. Constantinae Augustae negat, quod illa petierat, ut caput Sancti ad se transmitteret, *quod*, inquit, *vos illa praecipitis, quae facere nec possum, nec audeo.* Lib. 2. ind. 11. epist. 52. *Si canones non custoditis, et majorum vultis statuta convellere, non cognosco, qui estis.* Idem lib. 1. epist. 24. ait se quatuor concilia generalia, velut quatuor evangelia venerari.

Martinus I. epist. 5. ad Joannem Philadelphiae episcopum, *defensores enim*, inquit, *divinorum canonum et custodes sumus, non praevaricatores.* Et in epist. ad Amandum trajectensem: *Ideo*, inquit, *necesse habuimus ..... coetum generalem fratrum et coepiscoporum nostrorum in Romana civitate congregare.*

Zacharias epist. 1. ad Bonif. cap. 5. *Absit, ut hoc praedecessor noster ita credatur praecepisse, nec enim ab hac apostolica sede illa diriguntur, quae contraria esse patrum sive canonum institutis invenirentur.*

Leo III. in dialogo, quem de additione particulae filioque symbolo facta habuit cum legatis Caroli imperatoris, negat quidquam se posse symbolo adjicere, *quia*, inquit, *me illis patribus Constantinopolitani concilii non dico praeferam, sed absit, ut coaequare praesumam.*

Nicolaus I. epistola 32. ad episcopos Silvanectensis concilii, *sciat beatitudo vestra, non nos regulas atque decreta velle corrumpere.*

Adrianus II. de his *nihil audemus judicare, quod possit Nicaeno concilio et quinque caeterorum conciliorum regulis vel decretis nostrorum antecessorum obviare.*

Joannes VIII. epist. 231. *Et quia*, inquit, *ecclesiae Dei privilegium nos decet immutilatum solemniter conservare, ne in aliquo patrum terminos praeferre videamur, contra statuta majorum agere nequivimus.*

Silvester II. epist. 145. *Itaque in causa Roberti abbatis, ob eam quam servamus ac semper vobis servare volumus fidem, haec tria consultando proponimus, primum non esse nostri juris falcem in alienam messem ponere.*

Gregorius VII. *Et quia*, inquit lib. 2. epist. 5. *venerandi canones ad sacerdotii gradum, tales provehi contradicunt probare eos non satis cautum fore putamus,*

*mus, ne quidquam a nobis contrarium ſanctis patribus in exemplum et autoritatem relinquatur; ſolet enim ſancta et apoſtolica ſedes pleraque conſiderata ratione tolerare, ſed numquam in ſuis decretis et conſtitutionibus a concordia canonicae traditionis diſcedere.*

Eugenius III. epiſt. 8. *Contra Deum*, inquit, *et ſacrorum canonum ſanctiones nulli omnino petitioni poſſumus praebere conſenſum.*

Innocentius III. *Si ſuper hoc absque generali deliberatione concilii ſtatuere aliquid tentaremus, praeter divinam offenſam et mundanam infamiam forſan ordinis et officii nobis periculum immineret, cum contra praemiſſam veritatis ſententiam noſtra non poſſit autoritas diſpenſare.*

Idem agnoverunt antiſtites graeci et latini in decreto unionis concilii Florentini, quo ſtatuitur Romano pontifici *paſcendi, regendi ac gubernandi univerſam eccleſiam a Domino Jeſu Chriſto poteſtatem eſſe traditam, quemadmodum et in actis conciliorum oecumenicorum et in ſacris canonibus continetur.* Hoc eſt, *juxta eum modum, quo et in actis conciliorum oecumenicorum et in ſacris canonibus continetur,* καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται. Quae voces paſcendae et regendae eccleſiae univerſae rationem et formam reſtringunt, oſtenduntque pontificem in regenda et paſcenda eccleſia teneri conciliorum et canonum autoritatem et decrta ſequi, nec poſſe aliter eccleſiam univerſam regere aut paſcere. Ita vero legi et intelligi debere decretum ſynodi Florentinae, non autem, ut recenter a quibusdam legitur, *quemadmodum etiam* docet tum textus graecus decreti, tum ii, qui ita in latino legere ſcriptores Blondus Eugenii papae IV. notarius lib. 3. decade 10. Marcus Vigerius Patavinus, qui Romae anno 1516. obiit, in decachordo chorda 10. Roffenſis art. 25. contra Lutheranos. Ekius lib. 2. de primatu Petri c. 25. Albertus Pighius lib. 4. de Hierarchia c. ultimo. Hi omnes ſcriptores minime ſuſpecti ſunt, et tamen decretum concilii Florentini legerunt et intellexerunt, quemadmodum et nos legimus atque intelleximus. Majorem autem ipſis quam recentioribus, qui aliter verba concilii legerent et intelligerent, fidem deberi nemo non intelligit.

In eadem ſynodo Beſſarion ſeſſione nona, velut principium apud Graecos et Latinos minime controverſum, ſupponit *eccleſiam Romanam quantacumque facultate polleat, minus tamen pollere ſynodo oecumenica et univerſali eccleſia.* Quod quidem principium a Latinis minime rejectum legitur; imo in decreto unionis modo relato confirmatum eſt, cum modus eccleſiae paſcendae et regendae pontifici praeſcriptus eſt, juxta acta veritatis, et canones conciliorum.

Poſt tantam nubem teſtium, quis niſi excaecatus et vecors adfirmare audeat, Romanos pontifices decretis conciliorum non teneri, ſed ea poſſe pro libito abrogare, et ſine cauſa quoslibet ab iis diſpenſare, cum contrarium tot ac tanti Romani pontifices diſerte ac ſine ambagibus proteſtentur: nam in teſtimoniis ſuperius allatis videre eſt, eos ſaepe ſaepius adfirmantes, ſe concilii legibus ita teneri, ut eas vel in leviſſimis rebus infringere aut violare minime valeant.

Nec vero dispensationes canonum a pontificibus olim licet raro concessae, superiori doctrinae adversantur; quippe dispensatio non est infractio aut violatio legis, sed declaratio cum autoritate facta legem non habere locum in tali vel tali casu; nam cum legislator legem ferat generalem, nec possit omnes casus praevidere, necesse est legem locum non habere, cum praesumitur mens legislatoris non fuisse, ut in isto casu obligatoria esset, ut loquuntur. Itaque consideranda est in dispensationibus mens legislatoris, et eo tantum in casu dispensatio danda, quo in casu eam ipse legislator concessisset. Sed quia si permitteretur unicuique hujusmodi interpretatio legis, si cuivis liceret de mente legislatoris judicare, sub hoc obtentu leges ab omnibus infringerentur; necesse fuit jus istud reservari iis, qui autoritate pollent, quibus permissum est cum autoritate declarare legem, locum non habere in hoc vel illo casu, et ita ab ejus observatione dispensare. In hoc enim differt interpretatio a dispensatione, quod interpretatio fiat ab eo, qui autoritatem non habet; dispensatio vero ab eo, qui autoritatem habet. Sic doctor aut jurisconsultus potest quidem interpretari legem, non autem potest efficere, quominus ii, quos censet a lege debere esse immunes, ab illa fiant immunes. Hoc autem faciet senatus, faciet praetor, et alius qui autoritatem habet. Ita pontifex Romanus potest non solum interpretari legem, quod quilibet doctor posset, sed et declarare cum autoritate in tali vel tali casu hunc vel illum ab ea esse immunem: hoc autem non potest facere, nisi cum evidens et justa ratio faciendum esse suadet, alioquin dissipatio potius est quam dispensatio, inquit egregrie Bernardus, hac de re consulendus in libro de praecepto et dispensatione, et in epistola prima.

## §. IV.

### *In quo probatur, pontificem Romanum a concilio judicari et deponi posse.*

Romanos pontifices in errores prolabi posse superiori dissertatione ostensum. Eosdem gravibus turpibusque vitiis depravari posse certo certius est. Aliunde vero constat ab ecclesiastica communione ejiciendos, et de episcopatu dejiciendos esse illos, qui vel in fide vel in moribus peccant, ut a nobis demonstratum et explicatum est in dissertatione de excommunicatione. Ex quibus simul junctis infertur fieri posse aliquando, ut pontifex Romanus sit excommunicandus et deponendus. Quod etiamsi nunquam evenisset, attamen fieri posse quis dubitaret? Verum non unum superest exemplum episcoporum Romanorum, qui a conciliis propter haeresim ac vitia judicati, damnati, atque etiam de sede dejecti fuerunt.

Et quidem antiquum fuisse ecclesiae Romanae morem, ut cum in haereseos vel criminum suspicionem venissent, a synodis judicarentur, docet concilium Italiae sub Damaso in epistola tertia ad Gratianum et Valentinianum: *Memoratus*, inquit, *frater Damasus, quoniam in sua causa vestri tenet insigne judicii, non fiat inferior, quibus et si aequalis est munere, praerogativa tamen apostolicae sedis excellit, ut judiciis*

*ciis publicis videantur esse subjecti, quibus sacerdotale caput lex vestra summovit.* Est post pauca: *Quod vero ad praedicandam episcopi conscientiam severioribus se dedit ipse judiciis sacerdotum, a quibus non nominis, sed etiam morum ratio pensatur.* Et postea: *Quoniam non novum aliquid petit, sed sequitur exempla majorum, ut episcopus Romanus, si concilio ejus causa non creditur, apud concilium se imperiale defendat. Nam et Sylvester papa a sacrilegis accusatus apud parentem vestrum Constantinum causam propriam prosequutus est.* Quo ex testimonio liquet consuetudinem ecclesiae Romanae esse, ut ejus episcopus a synodo, etiam in moribus judicaretur.

Rariora sunt hujus rei apud antiquos exempla, quia tum temporis ad episcopatum Romanum ii tantum promovebantur, quorum integra erat vita moresque probati. Nihilominus tamen cum aliquid in iis reprehensione dignum erat, caeteri episcopi Pauli apostoli libertatem imitabantur, qui Petrum minus recte ad evangelii veritatem ambulantem reprehendit. Sed ut illa mittam, in Romanos pontifices a synodis lata judicia memorabo.

Honorium sexta synodus cum caeteris haereticis damnavit, licet mortuum; quod si mortuum potuit anathemate percellere, quis dubitet, quin potuerit eum si vixisset de episcopatu dejicere?

Ad Symmachi, qui quorumdam accusabatur criminum, causam judicandam, rex Theodoricus synodum Italiae indixit, qua quidem in synodo Symmachi causa ventilata est; sed cum deficerent probationes, concilium judicavit hunc, quantum ad homines respicit, immunem et liberum esse ab objectis criminibus: *Decernimus*, inquiunt patres synodi Romanae anno 501. habitae, *ut Symmachus papa sedis apostolicae praesul ab hujusmodi propositionibus impetitus, quantum ad homines respicit, quia totum causis obsistentibus designatis* (hoc est quia deficiebant adversus eum probationes.) *Constat arbitrio fuisse divino dimissum, sit immunis et liber, etc. totamque causam Dei judicio reservantes, universos hortamur, ut sacram communionem ab eo recipiant, etc.* Verum quidem est, ut nihil dissimulem, fuisse tum nonnullos, qui existimarent synodum Italorum episcoporum, utpote minorum et inferiorum pontifice Romano, non habere de eo judicandi potestatem. Ita ipsa synodus initio Theodorico regi duo suggessit, quorum alterum erat debuisse synodum ab ipso pontifice convocari; alterum Romanum pontificem minorum nunquam subjacuisse judicio. Quamvis autem alii legant *inimicorum* pro minorum, alii *minorum* nomine non episcopos, sed laicos judices intelligant: malim bona fidei fratri eos minorum nomine intellexisse episcopos; at cum Theodoricus adfirmasset synodum consensu Romani episcopi celebratam, causam ejus ipsi ventilarunt, Deoque dimiserunt, non ob defectum potestatis; sed ob defectum probationum. Videtur tamen Ennodius aliter mentem synodi intellexisse, cum ait in apologetico: *Aliorum forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare, sedis istius praesulem suo sine quaestione reservavit arbitrio.* Quod ab Ennodio dictum videtur per adulationem, ad mentem quorundam, qui in moribus pontificem a synodo praesertim provinciali judicari

non

non posse jam tum aiebant, sed fatebantur omnes in rebus fidei a synodo generali ipsum judicari posse; ut egregie docet Adrianus secundus in epistola, quae synodi octavae actione septima lecta est: *Licet*, inquit, *Honorio ab orientalibus anathema sit dictum, sciendum tamen est, quia super haeresi accusatus fuerat, propter quam solum licitum est minoribus majorum suorum moribus resistere, vel pravos sensus libere respuere.* Fuit ergo quorumdam licet vana persuasio, propter mores a concilio Romanum episcopum judicari non posse, quamvis nemo dubitaret, quin propter fidem deponi posset; quod unum, nobis sufficit. Sed nec alterum illud verum est, nam post Symmachi et Honorii tempora exempla supersunt Romanorum pontificum a conciliis propter corruptos mores depositorum.

Imprimis vero insigne est judicium a Romano concilio in Joannem duodecimum latum, a quo propter horrenda flagitia depositus est Joannes, et alius in ejus locum electus, ut narrat Luitprandus Ticinensis lib. 6. cap. 6. his verbis. *Post triduum rogantibus tam Romanis episcopis, quam plebe, magnus in sancti Petri ecclesia fit conventus, sederuntque cum imperatore archiepiscopi ab Italia pro Engelfrido Aquileensi patriarcha, quem in eadem urbe languor repente ut fit arripuerat.* Rudolphus diaconus, Albertus Mediolanensis, etc. et enumeratis sexaginta et amplius archiepiscopis, episcopis et cardinalibus, cum aliquot Romanae ecclesiae officiariis, urbisque primatibus. *His itaque residentibus*, pergit historicus, *silentiumque summum tenentibus, ita sanctus imperator exorsus. Quoniam decorum esset tam claro sanctoque dominum papam Joannem interesse concilio, cur tantum declinaverit coetum, vos o sancti patres consulimus, quibus communis labor ecclesiasticus, ac commune negotium existi; tunc Romani pontifices et cardinales, presbyteri et diaconi cum universa plebe dixerunt; miramur sanctissimam prudentiam vestram, nos hoc velle percontari, quod nec Ibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas latet, non hic est ex iis, qui veniunt in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces; ita aperte saevit, ita aperte diabolica pertractat negotia, ut nihil circuitionis utatur.* Imperator respondit. *Justum nobis videtur, ut accusationes nominatim exprimantur. Tum a Narniensi episcopo execrandorum criminum accusatus Joannes litteris ad synodum vocatur, ut se de impositis criminibus et sacrilegiis purgaret.*

Hanc epistolam cum legisset Joannes, nulla accusationum in se prolatarum mentione facta, rescripsit tantum se audivisse synodum in mente habere, ut alium crearent papam: *Quod*, inquit, *si facitis, excommunico vos de Deo omnipotente, ut non habeatis licentiam ullum ordinare et missam celebrare.* Haec synodus kalendis Decembris congregata respondit Joanni: *Si ad synodum venire et abjecta purgare non differtis, autoritati vestrae proculdubio obediemus; sed si venire et objecta capitalia crimina purgare dissimulatis, tunc excommunicationem vestram parvi pendemus, eam potius in vos retorquebimus, quandoquidem juste facere possumus.*

Hae litterae Adriano datae, ut ad Joannem deferrentur, sed cum inveniri non potuisset, constaretque eum ad synodum non venturum, totius synodi judicio depositus est, et electus in ejus locum Leo IV., quem quidem Joannes post discessum

impe-

imperatoris Roma ejecit; sed ipse Joannes paulo post e vivis abiit idibus Maii anno 964. post hujus mortem a Romanis Benedictus est subrogatus; sed eo rejecto Leo coadunata episcoporum synodo restitutus est, et in Benedictum tamquam in invasorem prolata sententia. Haec narrant praeter Luitprandum continuator Reginonis Adamus Bremensis, Sigebertus, et alii bene multi, quorum testimonia collegit Launoius p. 4. epist. 1. ad Maresium. Ex iis vero nullus est, qui factum concilii improbet, aut depositionem Joannis iniquam et illicitam esse scribat, imo omnes uno ore eam adprobant, Joannem expapam et Leonem legitimum pontificem adpellant.

Primus omnium Baronius Joannis videtur suscepisse patrocinium, sed infeliciter omnino: quod enim ait eum fuisse a synodo restitutum, depositumque per eam Leonem, id non aliunde habet, quam ex additamento quodam inserto in chronicon. Sigeberti, quod Aubertus Miraeus non invenit in manuscrip. Gemblacensis monasterii, quodque manifeste patet esse assutum et a mente Sigeberti, qui Joannem expapam et Leonem legitimum pontificem ibidem agnoscit, omnino alienum est. Nec vero fides ulla debetur actis quibusdam e Vaticano codice prolatis, quae feruntur esse synodi a Joanne adversus Leonem celebratae; cum enim nullum hujusmodi concilium habitum fuisse constet, non possunt ejus acta esse genuina, cum praesertim haec aliunde suppositionis argui possint, ut ostendit Launoius citata epistola ad Maresium.

Ut vero minus odiosum autoritatis a concilio in Romanum pontificem exemplum proferam, addam sententiam a concilio Lateranensi anno 112. celebrato in Paschalem secundum latam, qua tum pontificis illius sententia de investituris est rescissa, tum ipse pontifex a synodo emendatus, et ad fidei suae professionem emittendam impulsus. Primum ergo Paschalis se correctioni concilii subiicit his verbis. *Porro*, inquit, *scriptum illud, quod magnis necessitatibus coactus, non pro vita mea, non pro salute et gloria, sed pro solis ecclesiae necessitatibus, sine fratrum consilio, aut subscriptionibus feci, super quo nulla conditione, nulla promissione constringimur, sicut prave factum cognosco, ita prave factum confiteor, et omnino corrigi, Deo praestante, desidero. Cujus correctionis modum fratrum, qui convenerunt concilio, judicioque constituo, ne forte per hoc imposterum detrimentum aliquod ecclesiae, aut animae meae praejudicium relinquatur.* His a Paschali dictis, *communi omnium favore laudatum est, ut fratres omnes, qui donum a Deo sapientiae scientiaeque perceperant, maturius super hoc consilium communi collatione suscíperent, quid sequenti die per inspirationem spiritus sancti responderent. Die itaque sexta, quae et ultima concilii fuit, fidei suae veritatem sanctis patribus per omnia congruentem, dominus papa Paschalis in audientia concilii totius exposuit, asserens se scripturas sanctas veteris et novi testamenti et concilia universalia veneranda suscipere*, decreta Romanorum pontificum, ac praecipue decreta domini papae Gregorii, et B. memoriae papae Urbani, quae cum se probare et semper probaturum esse, professus esset; in calce professionis Engolismensis Gerardus hanc ex

ſcriptis ſententiam recitavit: *Privilegium illud, quod non eſt privilegium, ſed privilegium pro libertate captivorum et eccleſiae a domino papa Paſchali per violentiam Henrici regis extortum, nos omnes in hoc ſancto concilio, cum eodem papa congregati, canonica cenſura et eccleſiaſtica autoritate judicio ſancti ſpiritus damnamus et irritum eſſe judicamus, atque omnino caſſamus.* Ex his multa inferri poſſunt curialium placitis adverſa. Primo, pontificem errare poſſe. Secundo, errorem ejus a concilio corrigi et emendari. Tertio, modum correctionis ipſi a concilio praeſcribi. Quarto, coram concilio pontificem ſe purgare, fideique profeſſionem, ut ſe purgaret emittere. Demum, errorem pontificis a concilio damnari et rejici.

Denique in conciliis Piſano, Conſtantienſi, ac Baſileenſi, Romani pontifices, ut conciliorum patribus eſt viſum, depoſiti ſunt aliique ad ipſorum nutum in eorum locum ſubrogati, qui ab univerſa eccleſia pro legitimis habiti ſunt; ſed ea de re plura paragrapho ſequenti.

Unum hic addam concilii octavi decretum, quod rem extra omnem controverſiam ponit; hoc quippe canone vigeſimo primo reverentiam quidem Romano epiſcopo debitam tuetur, ita tamen, ut poſſit in eum a concilio ſententia ferri, his verbis: *Si quis tanta efferatus audacia, quemadmodum Photius et Dioſcorus, ſive ſcripto, ſive ſine ſcripto inſanias quaſdam contra cathedram coriphaei apoſtolorum Petri audeat jactare, eandem atque illi ſententiam damnationis ſubeat. Si qua vero oecumenica collecta de ſynodo de Romana etiam eccleſia controverſia extiterit, licebit cum decenti reverentia de propoſita quaeſtione veneranter percontari, reſponſumque admittere, et ſive juvari, ſive juvare, non tamen impudenter contra ſeniores Romae pontifices ſententiam dicere.* Quibus poſtremis verbis non adimit concilio ſynodus octava poteſtatem judicandi de epiſcopo Romano, quam praecedentibus ei conceſſit; ſed tantum cavet, ne impudenter et audacter privati epiſcopi, quales Photius et Dioſcorus, ſententiam in pontificem dicant. Quod ex primis canonis verbis liquet, *ſi quis tanta efferatus audacia, quemadmodum Photius et Dioſcorus, etc.* Et ſane ſynodus permittit concilio oecumenico de iis, quae ſpectant ad ſummum pontificem quaerere et judicare, eumque, ut habet, juvare, vel ab eo juvari, hoc eſt, vel eum docere, vel ab eo doceri: vetat autem tantummodo, ne temere ſententia in eum proferatur, ſupponens eam ferri poſſe, ſi non temere et imprudenter id a privatis fiat, ſed ab univerſa ſynodo. Uno verbo non negat ſynodus oecumenico concilio judicium pontificis Romani competere, imo id adſtruit, ſed tantam definit non eſſe de eo temere, judicandum. Nec eſt, quod putet Cajetanus, hoc ſe telum vitare, dicendo ſenſum canonis eſſe non poſſe ſine audacia de pontifice Romano judicari. Contrarium enim ſupponit ſynodus, cum vult de rebus ad pontificem eccleſiamque Romanam ſpectantibus a ſynodo inquiri; ad quid enim inquireretur, niſi ut judicium ferretur? Quid ſi inquiſitione facta inveniretur haereticus, aut graviſſimorum criminum reus, nolletque juvari, hoc eſt, emendari a ſynodo? Quis dubitet, quin mens ſynodi fuerit, hoc in caſu ſine temeritate ſententiam in eum dici poſſe?

§. V.

## §. V.

*In quo conciliorum Pisani, Constantiensis et Basileensis circa propositam quaestionem definitiones referuntur et ab adversariorum objectionibus vindicantur.*

Postquam a nobis ostensum est, quae fuerit antiquae ecclesiae circa concilii et pontificis Romani autoritatem mens et disciplina, superest, ut quid de illa in conciliis generalibus post motam litem definitum fuerit, expendamus.

Tria porro sunt concilia, in quibus haec quaestio diu multumque ventilata ac tandem definita est, et factis confirmata, Pisanum scilicet Constantiense ac Basileense, quorum historiam breviter ab origine deducere a proposito non erit alienum.

Cum Gregorius XI. Avenione, ubi 73. annos pontifices sederunt, Romam rediisset, atque paulo post anno 1378. e vivis excessisset, populus Romanus seditione facta, in conclave, ut vocant, irrupit, atque omnibus cardinalibus mortem interminatus est, ni Romanum aut saltem Italum crearent pontificem; hi, ut saluti suae consulerent, Bartholomaeum Neapolitanum, qui cardinalis non erat, pontificem delegerunt, qui dictus est Urbanus VI., sed aegre ferentes vim a populo sibi illatam aliquando post fundos sese transtulerunt, ubi cardinalem Robertum, qui Clemens VII. est dictus, pontificem elegerunt. Is Avenione sedit, usque ad annum 1394., quo mortuus successorem habuit Petrum de Luna, qui Benedictus XIII. est dictus. Aliunde vero Urbano VI. successit Bonifacius hujus nominis nonus. Bonifacio Innocent. VII., ac demum Innocentio, Angelus de Corario, qui anno 1406. ea conditione electus est, ut statim post electionem ad finem imponendum schismati pontificatu sese abdicaret. Verum ubi pontificatum adeptus est eo cedere noluit, seque Gregor. XII. adpellari voluit. Ita res ad duos rediit antipapas, Benedict. XIII. et Gregorium XII. Neutrum pro legitimo pontifice agnoscebat Gallia, et tertium eligi volebat. Hinc habitum est concilium Pisanum anno 1409., et ex consensu christianorum omnium principum celebratum, cui quidem adfuerunt plusquam ducenti episcopi ex Italia, Francia, Germania, et Anglia. Ad illud vocati Gregorius et Benedictus, cum non adfuissent, de pontificatu dejecti sunt, electusque Alexander V. Nec solum Pisana synodus suam in pontifices autoritatem exercuit, sed etiam decreto sancivit: *Concilium generale universam repraesentans ecclesiam esse superius papa et ad illud pertinere cognitionem ac judicium controversiarum, quae pontificatum Romanum spectant.* Ea vero, quae a concilio Pisano gesta et definita fuerunt, adprobavit et confirmavit Alexander V., qui tum ab omnibus pro legitimo pontifice habebatur, et Pisanum concilium legitimum et generale pronuntiavit. Quo etiam nomine donatur concilium illud ab omnibus, qui de eo tum temporis scripserunt.

Post mortem Alexandri V. Joannes XXIII. hujus successor concilium Constantiense, quasi ad continuationem Pisani anno 1414. indicit. Huic ipse pontifex adfuit, promisitque se pro bono pacis pontificatu cessurum, modo Benedictus XIII. et Gregorius XII. idem facerent. Sed hujus pollicitationis poenitentia ductus a concilio secessit. Nihilominus concilium non propterea interruptum est, imo decretum emisit, quo definiebatur concilium secessu Joannis XXIII. non esse dissolutum. Deinde vero sessionibus 4. et 5. *diserte definivit concilium generale universam repraesentans ecclesiam, potestatem suam immediate habere a Christo, cui quilibet cujuscumque status, vel dignitatis etiamsi papalis existat, obedire tenetur in his, quae pertinent ad fidem et extirpationem schismatis et reformationem ecclesiae generalem in capite et in membris.* Hocce decretum probatum fuit nationaliter ac deinde synodaliter, hoc est, sejunctum, ut fiebat ab unaquaque natione, ac deinde ab universis in synodo patribus.

Omnia porro ita decreta et definita in concilio a Martino V. probata sunt, qui illa tantum excipit, quae nationaliter et non synodaliter definita fuerant.

Post haec Joannes XXIII. ad synodum citatus respondit se discessus sui poenitentia duci, probari a se, quae facta fuerant a concilio, quaeque deinceps erant statuenda, paratumque se esse, quaecumque a concilio etiam adversum se decernerentur, adprobare. Idem fecit Gregorius XII., solus Benedictus XIII. se ipsum pontificatu abdicare, et concilii judicio causam committere renuit, atque ideo a concilio, ut contumax est proscriptus sessione 37., deinde sessione 39. concilium decretum condidit de celebrandis singulis quinquenniis conciliis generalibus.

Quaecumque autem in concilio nationaliter et synodaliter fuerant definita Martinus V. legitimus pontifex a concilio electus rata habuit et probavit, in primis vero decreta sessionis 4. et 5. Nam inter articulos bullae in errores Wicleffi conditae jubet interrogari Wiclefistas, num teneant concilium generale universam ecclesiam repraesentare, num doceant ea, quae a concilio Constantiensi probata sunt, ab omnibus christianis probari debere, quod quidem sessiones quartam et quintam respicit.

Idem pontifex decreto Constantiensis concilii morem gerens concilium generale indixit primo Papiae, deinde Senis ac demum Basileae, at ante hujus initium e vivis excessit: hujus vero successor Eugenius IV. Julianum cardinalem legatum illuc destinavit, ut concilio praeesset. In eo 2. sessione concilii Constantiensis de autoritate concilii supra papam decreta renovata sunt. Conatus est deinde Eugenius concilium dissolvere, ac stetit illud nihilominus, statuitque sessione 13. pontifici non competere hujusmodi potestatem, ipsum quidem esse ecclesiae caput, sed non universa ecclesia superius. Ipsum quippe falli procul dubio posse; quod de ecclesia dici sine piaculo non posset. Haereticum esse dicere, papam non teneri concilio parere, tum Eugenius IV. mutata sententia concilii acta probavit, et ea omnia confirmavit, quae a principio decreta fuerant, usque ad sessionem decimam sextam, in qua bulla confirmatoria actorum synodi continetur.

Ex

Ex his, ut puto, abunde evincitur quaestionem istam de autoritate concilii generalis etiam supra papam in tribus conciliis generalibus per tres pontifices legitimos et ab omnibus receptos adprobatis diserte et aperte definitam fuisse, ita ut de illa jam non sine temeritate dubitari posse videatur.

## §. VI.

*Respondetur iis, quae a nupero quodam scriptore ad elevanda et eludenda concilii Constantiensis decreta, objecta sunt; simulque Constantiensis concilii necnon Basileensis, et cleri Gallicani nuperrime congregati patres ab hujus calumniis vindicantur.*

Ad elevanda concilii Constantiensis de autoritate conciliorum generalium decreta multa commenti sunt adversarii. Ex iis enim aliqui ea quasi dubiae autoritatis, ac ut minus approbata rejecerunt, alii ad tempus tantum schismatis concilii dicta detorserunt; haec duo recentior quidam cleri Gallicani patrum cavillator post alios adversus concili Constantiensis decreta rudi et incondito sermone crocitavit, quibus et tertium addidit, a quo libellum suum orditur, sessionis 4. decreta vitiata esse et corrupta. Cum ergo hujus opus licet exiguum omnes adversorium adversus concilii Constantiensis decreta cavillationes contineat, operae pretium facturos nos esse arbitrati sumus, si ejus argumenta expenderemus.

Primum ergo ut vitiatum esse probet sessionis 4. decretum, ait in aliquot editionibus post haec verba, *quod ipsa synodus in spiritu sancto legitime congregata, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis existat, obedire tenetur.* Post haec, inquam, verba non reperiri haec, *in his quae pertinent ad fidem:* sed tantum ista, quae sequuntur, *ad extirpationem dicti schismatis, et reformationem generalem ecclesiae in capite et in membris.*

Addit haec omnia verba postrema, *ad reformationem ecclesiae in capite et in membris,* in tribus codicibus mss. actorum concilii necnon in quatuor aliis mss. gestorum indubitatorum Constantiensis synodi, ac demum in duobus mss. codicibus cardinalis Sirleti non haberi. Hinc ille concludit, ea, quae spectant ad reformationem generalem ecclesiae in capite et in membris, adventitia esse, et inserta decreto sessionis 4. hujus autem interpretationis auctores esse non tantum comminiscitur, sed et velut exploratum affirmat Basileenses patres, *concilii*, inquit, *Basileensis patres cum jam viderent autoritatem suam apud plerosque vilipendi, cogitare coeperunt de publicandis actis Constantiensis concilii, ideoque mandarunt duobus, cardinalibus, duobus episcopis, duobus theologiae doctoribus, et archidiacono Zagabiensi, ut ex actis Constantiensis synodi decreta extraherent, hoc vero cum an. 1442. absolutum esset a deputatis supra dictis, opus*

*fideliter conscriptum fuit. Ex hoc codice jussu Basileensis synodi ex scripto Joannes quidam Hobert ex Inderdof sacrae theologiae baccalaureus copiam propria manu extraxit, et haec, quae an. 1499. ad Hieronymum de Crooria juris utriusque doctorem spectabat. Eodem anno typis mandata est in imperiali oppido Hagenou.* Haec sunt, quae de actorum 4. sessionis vitiatione affert iste recentior, quae quidem et vana esse, et etiamsi vera essent, quantum ipsi et ejus scopo inutilia sint, nemo non animadvertit.

Primum enim, etiamsi sessionis 4. decreto nonnihil additum esse constaret, quid quaeso inde lucraretur, cum certum sit, ipseque non diffiteatur Schelestratus, eadem omnino verba sessione 5. haberi, ibique adjecta dici minime posse, cum ubique atque in ipsis mss. ab eo laudatis reperiantur. Dicet forte, minorem esse sessionis 5. quam 4. autoritatem, atque in illa communi consensu decretum, hocce non esse editum, sed hoc illi effugium modo praecludemus; interim certum maneat et indubitatum, a concilio Constantiensi istud integrum de autoritate concilii generalis decretum esse editum, si non sessione 4. saltem sessione 5.

Secundo demus, abesse ab isto decreto haec verba, *in iis, quae spectant reformationem generalem ecclesiae, etc.* autoritas concilii generalis supra papas satis et abunde stabilitur praecedentibus hisce, *quod ipsa synodus in spiritu sancto legitime congregata generale concilium faciens ecclesiam catholicam militantem repraesentans potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujuscumque status, vel dignitatis etiamsi papalis existat, obedire tenetur.* Inutile est ergo Schelestrato ostendere, sequentia de reformatione verba esse adjecta, cum non minus ex praecedentibus autoritas concilii generalis supra papam adferatur. Nam si quilibet, cujuscumque dignitatis sit, si ipse papa, nominatim tenetur obedire concilio generali universam ecclesiam repraesentanti, quis dubitet majorem esse hujus quam cujuslibet, atque ipsius papae autoritatem?

Tertio, haec verba esse addita nullatenus est verisimile. Primum enim id adserit contra editionum omnium concilii Constantiensis fidem atque etiam contra mss. omnium, ad quas editiones recensitae sunt, fidem, in quibus omnibus habetur decretum sessione 4. cum hac additione *et ad reformationem, &c.* Quod vero in quibusdam non habetur *ad fidem*, nihil ad propositum Schelestrati conducit. Deinde idem adseritur contra fidem plurimorum optimae notae antiquissimorumque mss., qui in bibliothecis occurrunt, etiam eorum, quae forte ante Basileensium patrum collectionem conscripta sunt. Quid habet, quod his opponat Schelestratus, aliquot tantum mss. profert, de quorum antiquitate non constat, et quidem e loco suspecto deprompta est, bibliothecis scilicet urbis Romae, in quarum mss. certum est, pleraque eorum, quae curiae Romanae placitis adversabantur esse erasa aut omissa. Sed demus, de industria factum id non esse, an non facilius fuit, haec verba in quibusdam mss. omitti quam in aliis suppleri.

Quarto, additamenti hujus ratio a Schelestrato adjuncta, non tantum fictitia, sed et absurda plane; quis enim credat, Basileenses patres de industria, haec sessioni

ni 4. inseruisse, aut si inseruissent, a nemine fuisse animadversum, eo tempore, quo concilii Constantiensis actorum recens adhuc erat memoria. Quis putet, eos gratis eam fraudem admisisse, cujus statim ab omnibus argui atque convinci potuissent; deinde cui bono ista sessioni 4. adjecissent, cum eadem prorsus reperirent sessione 5., cujus non minorem autoritatem esse arbitrabantur. Fictitium ergo est et absurdum, hanc eis sine ullo fundamento dicam impingere.

Denique si fides mss. a Schelestrato citatis habeatur, hoc unum potest inferri, primum quidem sessione 4. conditum esse decretum sine ista additione *et ad reformationem ecclesiae.* Sed sessione sequenti decretum istud fuisse reformatum ab ipsis patribus synodi.

Hoc patet ex gestis quibusdam concilii Constantiensis ab ipso editis, in quibus postquam narratum est sessione 4. capitulum istud editum esse sine istis verbis *et ad reformationem, etc.* postea narratur sessione 5. actum fuisse *super correctione et emendatione capitulorum in praecedenti sessione statutorum, et conclusum esse, quod supra dicta capitula hoc modo corrigerentur.* Ergo si fides habeatur ipsis actis a Schelestrato prolatis in ipso concilio Constantiensi sessionis 4. decretum fuit reformatum, et cum prius sine istis verbis, *et ad reformationem, etc.* prodiisset, postea ab ipsa synodo fuit cum istis editum. Non est ergo, quod hujus additamenti reos peragat patres Basileenses, quod ab ipsa synodo Constantiensi factum esse docent acta ab ipso probata.

Pergit deinde ad elevandam decreti hujus autoritatem, atque primum sessionis 5. decreta non fuisse ex consensu omnium facta, quod ut probet, acta quaedam concilii Basileensis huc usque inedita profert, quibus ostendere conatur, sessionem 4. et 5. reclamantibus multis e patribus celebratas fuisse, imo et libellum contestatorium adversus eas a cardinalibus esse emissum, assentientibus regis Galliae legatis, qui sese cardinalibus adjunxerunt. Speciosa quidem prima fronte videtur haec exceptio; sed si accurate expendatur, statim concidit. Primum enim acta illa, quae profert Schelestratus, non sunt authentica, nihilque simile habetur in veris et genuinis, imo ex iis constat unanimi cardinalium, episcoporum et oratorum consensu decreta haec primum nationaliter proposita synodaliter esse conclusa atque decreta. Deinde vero etiamsi fides aliqua adhiberetur actis a Schelestrato prolatis, quae nihil aliud videntur esse quam commentarioli cujusdam, qui concilio adfuerat pontificis partibus addicti; etiamsi, inquam, in autoritatem admittantur, nihil tamen haec ad causam Schelestrati, quippe ex iis minime probatur, litem et controversiam fuisse de duobus decretis, de quibus inter nos agitur, imo inter eos, qui sessionis celebrationi sese opponebant, numerantur legati regis Franciae, quos decretis istis sese opposuisse plane absurdum: sed tantum ex iis videtur ostendi, post discessum papae, quosdam e patribus Basileensibus dubitasse, num expediret eo absente et reditum promittente sessionem inchoare, sic enim incipiunt actorum istorum fragmenta a Schelestratro prolata: *Omnia tamquam ludicra et ficte pro parte domini nostri papae oblata per dominum regem Romanorum et alios ibidem adstantes*

*reputata*

*reputata fuerunt, fuitque unanimiter vociferatum, his non obstantibus fiat session, fiat sessio, propter quae tam ipsa die quam die Veneris sequenti altercationes maximae fuerunt inter daminos cardinales et nationes.*

Ex iis patet, et ex actis authenticis confirmatur, Joannem discessus sui varias excusationes attulisse, quarum una erat, se sanitatis ergo Constantia discessisse, moxque rediturum. Hae porro excusationes licet statim ludicrae ac fictae omnibus esse viderentur, nihilominus fuere nonnulli, qui expectandum adhuc esse arbitrarentur. Narratur deinde in iisdem actis, nationes de celebranda sessione deliberasse, atque interim cardinales obtulisse regi, paratum esse papam procuratores mittere ad cedendum papatu, paratosque se esse sessioni, si fieret, adesse, dum non fierent alia capitula quam infra scripta. (Hoc est, ea quae habentur sessione 4. inter quae decretum est de autoritate concilii generalis.) Haec capitula rex nationibus proposuit, quae cum de iis deliberassent habita die sabbati sessione post habitam disceptationem inter cardinales et nationes de capitulis jam praelibatis, *tandem*, verba sunt actorum *divino flamine inspirante in unam sententiam convenerunt, quod tantum capitula infra scripta in dicta sessione statuerentur. Fuit ergo dicta sessio de consensu et voluntate domini regis, et omnium dominorum cardinalium in Constantia existentium, quatuor nationum et oratorum regum et omnes cardinales in Constantia existentes, qui non erant infirmitate gravati interfuerunt.* Haec autem narratio tantum abest, ut nobis obsit et Schelestrato faveat, quin e contra non pauca continet, quae nostram mirum in modum causam juvent: ex ea enim primum constat, ab ipsis cardinalibus proposita fuisse capitula, quae in sessione sunt definita. Secundo, eadem esse ventilata apud singulas nationes. Tertio, cum cardinalibus circa haec esse deliberatum, demum omnes uno flamine inspirante in unam sententiam convenisse, atque unanimi consensu decreta sessionis 4. esse promulgata. Inter haec autem primum est de auctoritate concilii generalis, in quo etiamsi non habeantur haec verba, *et ad reformationem ecclesiae, etc.* sufficiunt ea, quae praecedunt ad probandam autoritatem concilii pontificia superiorem esse. Itaque videre est, rem definitam fuisse post maturam deliberationem, et primum nationaliter ac deinde synodaliter esse conclusam.

Post haec cum adhuc de capitulis sessionis esset altercatum, non quidem quoad ipsam substantiam, sed quoad quasdam circumstantias, tandem unanimi consensu statutum est, ut corrigerentur et emendarentur eo modo, quo habentur sessione 5. Verum est quidem cardinales et legatos regis Franciae (si fides habeatur commentariis Schelestrati.) protestationem secreto fecisse antequam venirent ad sessionem se tantum propter scandalum evitandum ad sessionem ire, non animo consentiendi his, quae audiverant in sessione statui debere, verum protestatio ista primo non potest dici fuisse facta adversus decretum de autoritate concilii generalis, cum legati Franciae huic sese adjunxerint, quos huic decreto sese opposuisse omni verisimilitudine caret, ista ergo protestatio facta fuit adversus alia quaedam, quae in sessione 5. definienda esse ferebantur. Cum vero sessio habita

fuisset et decreta emissa, nulla amplius adversus ea protestatio facta est, imo omnium consensu promulgata fuit, et ab omnibus nullo reclamante probata.

Ex his abunde, ni fallor, demonstratum est, illos ipsos commentarios synodi Constantiensis, qui a Schelstrato prolati sunt, nostram confirmare potius quam infirmare sententiam. Nihil dico de protestatione, quae sequitur, factaque dicitur post sessionem 38., qua nationes Italica, Hispanica et Gallicana pontificem eligi postulant: haec enim a proposito omnino aliena est.

Duo sunt alicujus momenti, quae nobis opponit Schelstratus, unum est, non fuisse sufficienter deliberatum, sed tantum, ut habetur in istis actis *aliqualiter*; alterum recitata fuisse sessionis 5. decreta per electum Poznaniensem, quia cardinalis Florentinus illa noluit pronunciare, unde concludit, istorum decretorum autoritatem infirmari.

Verum haec duo, licet ita se haberent, non tanti viderentur, ut propterea decretorum concilii autoritas penitus labefieret. Nam primo certum est, quaestionem istam de autoritate concilii novam non fuisse, sed jam agitatam atque definitam in concilio Pisano, imo et in hac ipsa synodo Constantiensi jam motam, ut testis est Petrus de Alliaco. Deinde vero constat, capitula proposita et decreta sessione 4. et 5. inter nationes primum fuisse ventilata, ac de iis cum cardinalibus diu disceptatum. Quod vero in actis habetur, *aliqualiter esse disputatum*, non ita intelligendum quasi leviter res agitata fuerit, sed sensus est non proprie disputatum aut altercatum fuisse, sed tantum aliquatenus, hoc est rem ventilatam sine disputationis aestu. Quod vero secundo loco addit, recitata fuisse capitula per electum Poznaniensem, *quia cardinalis Florentinus noluit ea recitare*, non habetur in actis concilii, sed tantum ea fuisse recitata a cardinali Poznaniensi: verum voluerit necne Florentinus ea recitari, nihil ad rem: sufficit ea mandato concilii universi fuisse recitata, et ab astantibus probata.

Quae vero fuerit cardinalium, Florentini, Cameracensis et aliorum mens, qua de causa sessiones prorogari voluerint, patet tum ex actis concilii Constantiensis tom. 12. Concil. col. 25. tum etiam ex protestatione ab ipsis emissa post tertiam sessionem ibidem col. 1464. Ex quibus monumentis liquet, eos protestatos esse, se, si Joannes XXIII. vellet in proposito sese abdicandi permanere, ab ipsius partibus futuros. Si vero secus faceret, se concilio adhaesuros atque idcirco petiisse, ut donec de ejus proposito liqueret, sessiones differrentur. Has tamen concilium propterea intermitti debere non existimavit, et cardinales pro bono pacis eis adfuerunt, cumque cognovissent, Joannem XXIII. de industria moras nectere et papatu cedere bona fide nolle, cum caeteris episcopis adversus eum consenserunt. Itaque nulla fuit in synodo altercatio de autoritate concilii generalis supra papam, quam omnes agnoscebant, sed tantum de celebratione sessionum, quas cardinales nonnulli prorogandas esse arbitrabantur, donec de pontificis sententia et mente plane constitisset.

Et ſane decretum de autoritate concilii generalis ſupra papam etiam ad reformationem eccleſiae in capite et in membris unanimi patrum concilii conſenſu factam fuiſſe, ſemper apud omnes indubitatum fuit: ſic Gerſo patres concilii alloquens in ſermone, quem habuit coram ipſis in feſto ſancti Antonii, concilii Conſtantienſis decretum laudat, in quo haec verba reperiuntur, *et ad reformationem eccleſiae et in capite et in membris*; itemque in ſermone habito 21. Julii die idem decretum impenſe laudat, atque ſaluberrimum illud eſſe et dignum, quod ubique inſcribatur. Siccine, quaeſo, de decreto controverſo aut ſuppoſito coram ipſis concilii patribus Gerſo auſus fuiſſet proloqui?

Tranſit deinde Schelſtratus ad concilii Conſtantienſis in decretis iſtis condendis autoritatem, eamque tribus elevat rationibus, primum quia decreta a concilio ſub una obedientia Joannis XXIII. ſunt condita. Secundo, quia aliter ſenſiſſe videntur patres poſt tres obedientias. Tertio, quia decreta haec minus approbata ſunt, aut tantum ad tempus ſchiſmatis confecta. Haec ſunt, quae nobis ex ejus libro refutanda ſuperſunt, quod breviter praeſtabimus.

Ad primum dicimus, concilium vim et autoritatem ſuam non habuiſſe ex obedientiis trium pontificum, quippe Joannes XXIII. erat legitimus pontifex, a quo fuerat vocata ſynodus, alii duo non erant legitimi, et ideo conſenſus illorum non erat requiſitus ad convocationem aut celebrationem ſynodi. Joannes vero XXIII. ultro ceſſurum ſe pontificatu promiſerat, poterat ergo concilium tum autoritate ſua, tum vi illius ceſſionis agere et decernere. Nec opus erat, ut expectaret alias obedientias, unde ipſe Joannes ſeſſione 12., et qui poſtea electus eſt, Martinus V., ut mox dicturi ſumus, concilium Conſtantienſe pro generali habuerunt, et quae ab ipſo fuerant etiam tempore unius obedientiae decreta, approbarunt.

Secundum argumentum, patres ſcilicet Conſtantienſes aliter ſenſiſſe poſt tres obedientias probat tantummodo Schelſtratus ex proteſtatione a ſe primum edita, quam poſt ſeſſionem 38. cardinales una cum nationibus tribus, Italica, Hiſpanica, et Gallicana, adverſus Germanicam condidiſſe feruntur ad electionem pontificis, ſed hoc, ut jam dixi, ad propoſitum nullatenus pertinet, in eo quippe queruntur differri electionem pontificis legitimi, obteſtanturque nationem Germanicam, ut ſinat papam eligi a collegio cardinalium cum deputatis aut deputandis a ſynodo, proteſtantur, ſe, ſi quid inde detrimenti eccleſiae accidat, innoxios fore, convenientius eſſe reformationem poſtponi electioni pontificis. Hac non obſtante proteſtatione, reformatio non eſt intermiſſa et electio rejecta, donec tandem concordia unita eſt, ea conditione, ut decretum fieret, quo futurus pontifex obligaretur eccleſiam reformare in capite et curia Romana ſimul cum concilio et deputatis a nationibus; quo decreto facto et capitibus reformationis propoſitis electus eſt pontifex Martinus V.

Haec porro tantum abeſt, ut oſtendant improbatum eſſe a ſynodo decretum de autoritate concilii ad reformationem eccleſiae in capite et in membris, ut e contra oſtendant, patres in hac opinione ſemper perſtitiſſe. Sed hoc unum fuiſſe in-

ter

ter eos controversum, utrum expediret ante reformationem pontificem eligere, an vero ejus electio reformationi esset postponenda. Ac novissime inter partes convenisse, ut pontifex eligeretur ea conditione, ut prius decreto obligaretur una cum concilio ecclesiam in capite et curia Romana reformare, necnon articulos reformationis ipsi a synodo praescriptos observare, an quaeso ista probant, concilium derogasse iis, quae statuerat de autoritate concilii ad reformationem ecclesiae? An non potius ostendunt, iis concilium semper adhaesisse? Unum tamen et alterum verbulum ex ista protestatione et concordia nobis objicit Schelestratus, quod non est omnino intactum praetermittendum, prius est in protestatione istud haberi, *licet asseratis sine vestro consensu et ordinatione concilii super modo, forma, loco, tempore et materia ad dictam electionem non posse procedi obstantibus quibusdam hujus concilii decretis, quibus nos Hispanica, etiamsi alias valida existerent, non ligaremur.* Unde vellet inferri Schelestratus, decreta prius edita de autoritate concilii ad reformationem ecclesiae non esse valida.

Posterius est in instrumento concordiae, ubi inducitur natio Germanica, hanc rationem reddens, cur electio sit postponenda reformationi, quod scilicet *papa electus ligari non possit.* Unde concluditur, existimasse nationes, concilium non posse legitimo papae leges dare.

Respondeo, levia esse omnino haec momenta, primum quidem, quia non loquuntur nationes de decretis de autoritate concilii ad reformationem ecclesiae in capite et in membris, sed de decretis, quibus cavebatur, ne pontifex fieret sine consensu concilii et eo modo ac tempore, quo concilium praescriberet. Deinde istud dicitur tantum nomine Hispanicae nationis, quae quia favebat Benedicto XXIII. seu Petro de Luna, haec in ejus gratiam protestationi potuit inserere. Denique protestationis hujusmodi nulla est autoritas, cum praesertim res in synodo postea fuerit definita; adde, quod ipsi Hispani decreto concilii paruerunt, et electionem pontificis cum deputatis a synodo fieri concesserunt.

Ad alterum momentum facilis quoque est responsio, non fuisse mentem synodi papam ligari non posse per decreta synodi, sed induci tantum Germanos hanc rationem afferentes ad procrastinandam ejus electionem, non quod re vera crederent, papam ligari non posse decretis concilii, sed quia timebant, ne ille semel electus reformationem pati aut facere non posset. Quare priusquam eligeretur, decretum, ut diximus, de reformatione per concilium facienda emissum est. Quod in actis authenticis concilii ita habetur sessione 40. *Sacro sancta generalis synodus Constantiensis in spiritu sancto legitime congregata universalem ecclesiam repraesentans statuit et decernit, quod futurus Romanus pontifex per Dei gratiam de proximo assumendus cum hoc sacro concilio vel deputandis per singulas nationes debeat reformare ecclesiam in capite et in membris et curiam Romanam, etc.*

Caeterum approbatum esse a Romanis pontificibus decretum sessionis 4. et 5. dubitari non potest, quin de omnibus quoque actis concilii dubitetur, nam primo Joannes XXIII. ipse ut habetur sessione 12. concilii declaravit atque professus est,

 *syno-*

*synodum Constantiensem esse legitimam concilii Pisani continuationem, atque errare non posse, propterea que ejus ordinationi, declarationi et determinationi omnibus in rebus stare se, ac contra se aliquo temporis processu nunquam iturum promittere.*

Deinde vero Martinus quintus summus pontifex electus, et omnium consensu tanquam legitimus approbatus, decreta Constantiensis etiam sub una obedientia facta non semel approbavit. Primum sessione 42. concilium Constantiense generale concilium vocat, approbatque depositionem ab eo factam Joannis XXIII. sess. 44. decretum concilii, quo jubeatur futurus pontifex concilium generale indicere, confirmat et executioni mandat futuri concilii generalis locum, Papiensem civitatem designans his verbis, sess. 44. *Cupientes ac volentes decreto hujus generalis concilii satisfacere inter alia disponente, quod omnino generalia concilia celebrentur, etc.*

Demum sessione 45. protestatus est, *se omnia et singula determinata, et conclusa, et decreta in materiis fidei per praesens concilium conciliariter tenere et inviolabiliter observare, et nunquam contraire quoquo modo, ipsaque sic conciliariter facta approbare, ratificare, et non aliter nec alio modo.* Inter ea porro, quae conciliariter facta sunt, haud ambigendum, quin collocanda sint decreta sessionis quartae et quintae, quae quidem primum nationaliter expensa in synodo definita sint, et quidem definita quasi ad fidem pertinerent. Ruunt ergo adversariorum effugia, qui ut decreta sessionis quartae et quintae approbata esse negent, aiunt cum Bellarmino, ea conciliariter non esse facta, cum Cajetano ad fidem illa non pertinere; utrumque autem falsum esse patet ex ipso concilio, primum quidem quia ex actis authenticis, atque ex iis ipsis, quae a Schelestrato probata sunt, liquet hanc quaestionem in nationibus singulis primum examinatam, atque discussam, postea fuisse in synodo generali omnium consensu definitam. Hoc est autem, quod Martinus appellat conciliariter factum; caetera vero alio modo facta, hoc est, apud nationes tantum deliberata atque conclusa, ut loquuntur, non autem ab universa synodo probata, ut conclusio nationis Gallicanae de annatis non solvendis, et propositio de damnando libro Joannis Falkemberg, et alia similia, quae universa synodi sententia non sunt confirmata.

Alterum vero effugium, Martinum scilicet agere tantum de rebus fidei, ad quam decreta haec non pertinent, pariter a concilio praecluditur, quod illa quasi ad fidem pertinentia definivit atque sancivit. Et sane quis neget ad fidem pertinere, quod concilium generale universam ecclesiam repraesentet; quod errare non possit; quae cum decretis quartae ac quintae sessionum synodi contineantur, quis eas ad fidem pertinere posse neget?

Denique Martinus quintus in bulla adversus errores Vuiclefi et concilii Constantiensis definitiones, probat et satis indicat, decreta sessionum quartae et quintae a se probata fuisse, et ad fidem pertinere. Primo cum jubet interrogari suspectos haereseos, *utrum credant et teneant, quod quodlibet concilium generale et etiam Constantiense universam ecclesiam repraesentet.* Quo respicit ad decretum sessionis

quartae

quartae et quintae. Item, *utrum credant, quod illud, quod concilium Constantiense universalem ecclesiam repraesentans approbavit, et approbat in favorem fidei, et ad salutem animarum, quod hoc est ab universis fidelibus approbandum et tenendum, et quod condemnavit et condemnat, esse fidei et bonis moribus contrarium, hoc ab eisdem esse tenendum pro condemnato et approbato.* Non possunt ad istam interrogationem respondere, qui decreta concilii Constantensis de autoritate synodi generalis supra papam impugnant; non possunt, inquam, huic interrogationi respondere, quin vel opinionem suam abjurent, approbando universa concilii decreta, vel Martinum quintum temeritatis, erroris et impudentiae arguant, qui ea probari voluerit, quae improbari oporteat. Uno verbo, Martinus quintus universa concilii Constantiensis acta et decreta probat conciliaritur facta ea omnia, quae ab ipso ad fidem et salutem animarum spectantia definita sunt, approbari, quae ab eo damnata sunt, damnari jubet. Nusquam excipit sessionis quartae et quintae decreta; qua ergo autoritate, qua fronte ea volunt esse adversarii excepta?

Est et aliud in eadem bulla, quo constat, Martinum concilii Constantiensis decretis de autoritate concilii generalis prorsus assensisse; nam ad articulum 41. errorem Vuiclefti, qui est hujusmodi: *Non est de necessitate salutis credere Romanam ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias.* Haec habet pontifex ad mentem concilii Constantiensis. *Error est, si per Romanam ecclesiam intelligat universalem ecclesiam aut concilium generale, aut pro quanto negaret primatum Romani pontificis super alias ecclesias particulares.* Ex qua quidem observatione satis intelligitur, Martinum existimasse universalem ecclesiam, et concilium generale majorem habere autoritatem, Romanum vero pontificem primatum habere in ecclesia super alias ecclesias particulares, non autem potestatem ecclesia universa et concilio generali superiorem. Maneat ergo, decreta sessionum quartae et quintae de autoritate concilii supra papam a pontifice Martino quinto fuisse probata.

Ad haec opponit duo Schelestratus; alterum est, Martinum quintum ea tantum approbasse concilii decreta, quae ad materiam fidei pertinebant, iis autem verbis comprehendi non posse decreta de autoritate concilii supra papam; quia scilicet ea nomine tantum constitutionum appellantur sessione quinta: cum ea, quae spectant ad Bohemorum et Hussitarum negotium eadem sessione dicantur *super materia fidei.* Hinc intelligitur hoc nomine ea tantum decreta comprehendi, quae haereticos spectant: unde in duobus manuscriptis bibliothecae Vaticanae, singulis sessionibus ubi agitur de Vuiclefistis, Hussitis et Bohemis, praefigitur titulus iste *in materia fidei*, vel *in causa fidei.* Caeteris autem non item: *Quippe*, inquit, *tria materiarum genera in Constantiensi concilio distingui solebant; unum materiae fidei; secundum unionis; tertium materiae reformationis. Per primum intelligebatur id quod fiebat contra haereticos; per secundum, quod fiebat contra tres contendentes de papatu, et pro trium obedientiarum unione ac electione veri et indubitati pontificis. Per tertium, quod fiebat pro reformanda ecclesia in capite et in membris,*

Respondeo, inter ea, quae spectabant unionem et reformationem, esse nonnulla, quae non solum ad disciplinam, sed etiam ad fidem pertinent; talem autem esse hanc definitionem, *quod concilium generale universam ecclesiam repraesentans, etc.* Manifeste patet ex eo, quod hocce decreto non tantum de negotio aliquo disponitur, aut ad tempus aliquod cavetur, sed dogma conditur atque decernitur, quod perpetuo idem est, nec mutari potest. Quippe licet res disciplinae et oeconomiae variari possint; quod tamen circa haec est dogmatis, mutationem non habet. Sic, verbi gratia, usum calicis laicis concedere vel interdicere, res est disciplinae, at dogmatis est non esse de necessitate salutis calicem sumere. Et hoc cum definit synodus Constantiensis, censetur de fide aliquid definire; ita pariter cum ad dogma pertineat dicere et credere, utrum concilium ecclesiam universam repraesentet, necne, utrum errare possit, necne, utrum immediate a Deo habeat potestatem, necne; utrum ei omnes atque etiam Romani pontifices parere teneantur, tum in fide, tum in reformatione ecclesiae in capite et in membris. Cum haec definit synodus aliqua generalis, non possunt ejus decreta ad fidem non pertinere. Et quemadmodum ad fidem pertinent decreta concilii in Hussitas, quibus Romani pontificis et ecclesiae Romanae supra alias praerogativa decernitur: ita ad fidem pertinere debent decreta, quae universae ecclesiae et concilii generalis supra Romanam ecclesiam praerogativa stabilitur. Quod vero ait Schelestratus, haec decreta constitutionum nomine in concilio indigitari, non impedit, quominus ad fidem spectent, cum constitutiones synodales decreta fidei contineant. Quod autem ea, quae errores haereticorum spectant, vulgo appellentur materia fidei, factum est ex communi loquendi more, quo solent ejusmodi controversiae specialiter nomine fidei indigitari: quamvis et alia sint, de quibus cum haereticis nulla lis, quae non minus ad fidem pertinent. Sic in concilio Tridentino, licet decreta et canones in haereticos specialiter appellentur decreta, de fide nihilominus multa sunt in capitibus de reformatione, quae ad fidem non minus pertinent, quam quae in canonibus. Mitto autoritatem manuscriptorum Vaticanorum, in quibus titulus iste recentiori manu adjici potuit, et ab aliquo ejusdem cum Bellarmino et Cajetano sententiae sessionibus praefigi.

Alterum Schelestrati argumentum, ut probet non fuisse confirmata per Martinum quintum sessionis quartae et quintae decreta, est ejusmodi. Tantum abest, ut Martinus quintus haec decreta approbarit, quin e contra dum solus obstitit concilio, ne liber Joannis Falkenberg damnaretur, cumque unus ex Poloniae regis legatis ad futurum concilium sese appellaturum diceret, pontifex ei silentium sub poena excommunicationis imposuit. Demum finito concilio, teste Gersone, constitutionem promulgavit, in qua haec reponebatur assertio: *Nulli fas est a supremo judicio, videlicet apostolico, seu Romano pontifice Jesu-Christi vicario in terris appellare, aut illius judicium in causis fidei, quae tamquam majores ad ipsum et sedem apostolicam deferendae sint, declinare.*

Respondeo,

Respondeo, Marti m id fecisse, quod facere consueverunt omnes ad summum evecti fastigium, ut nmemores eorum, quae prius tenuerunt, aliam mentem induant: quippe is ad pontificatum a concilio evectus, quamdiu concilium stetit, sese morigerum et obedientem synodo praestitit, nec suam potestatem illius autoritati praetulit. At statim atque concilio finis impositus, suam coepit extollere autoritatem. Primum cum de libri Joannis Falkemberg damnatione actum est, noluit de eo mentionem amplius fieri; cum vero de appellatione ad futurum concilium actum esset, displicuit haec propositio pontifici, et demum statuit non posse a pontifice ad concilium appellari, non advertens, id si verum esset, stare non posse ejus electionem, et Joannis XXIII., Benedicti XIII., ac Gregorii XII. abdicationem quippe tandumdem sibi juris potuissent arrogare contra Pisanam et Constantiensem synodum, et prohibere, ne a suis sententiis ad concilium provocaretur; cum praesertim unus ex iis legitimus esset pontifex. Quod si dicant in casu schismatis id locum habere, Martini constitutionem de non provocando ad concilium quomodo defendent, cum necdum schisma finitum fuerit eo tempore, quo promulgata est, superstite adhuc Petro de Luna, qui se legitimum pontificem esse jactitabat. Sed ut ut sit de Martini V. privata mente, responderi potest nunquam eum decreta sessionis quartae et quintae publice et authenice reprobasse, quemadmodum ea non semel approbavit, ut a nobis ostensum est. Nam constitutio illa, cujus adornatae mentionem facit Gerso, promulgata non fuit per orbem, sed huc usque latuit ignota.

Superest ultimum adversariorum effugium, quod leviter omnino attingit Schelestratus, quamvis aliis mirum in modum placeat. Hoc autem est, decreta haec quartae quintaeque sessionum concilii Constantiensis ad tempus tantum schismatis pertinere, nec extendi debere ad illud tempus, quo unus est pontifex legitimus. Verum hoc quoque effugium facile est praecludere.

Primo enim concilium Constantiense generatim loquitur de omni tempore, et de omni reformatione ecclesiae in capite et in membris, tam in fide, quam in moribus, non autem tantum de extirpatione schismatis.

Secundo, non autem loquitur de hoc vel illo concilio, sed generatim de cujuscumque generalis concilii decretis, quibus omnes atque ipsos etiam pontifices quovis tempore parere oportere definit.

Tertio, poenam excommunicationis et poenitentiae fert in eos, qui decretis conciliorum non parerent.

Quarto, supremam hanc concilii autoritatem deducit ex eo, quod universam repraesentet ecclesiam, et errare non possit, quod cuivis concilio generali quovis tempore celebrato aeque convenit.

Quinto, concilium non solum in illegitimum pontificem fert judicium, sed etiam in legitimum, Joannem scilicet XXIII.

Sexto

Sexto, concilium leges condit, seff. 17. et 39., quibus futuros pontifices teneri vult; non ergo cenfuit tantum fe tempore fchifmatis legem pontificibus imponere poffe, fed etiam leges condere, quibus pontifices legitimi tenerentur.

## §. VII.

### *Academiarum et theologorum affertur autoritas.*

Ultimo loco fuccenturiantur nobis doctiffimorum theologorum fententiae, ac celeberrimarum toto orbe academiarum definitiones.

Et quidem primum Parifienfis academia caeterarum omnium facile princeps, a primis incunabulis hanc doctrinam habuit, eamque ubi fe dedit occafio defendit atque definivit. Primum hujus rei monumentum extat fub Philippo Pulchro, quo tempore fimul cum rege et ecclefia Gallicana, ac proceribus regni, a fententia pontificis ad futurum concilium generale provocandum effe cenfuit. *Nos*, inquiunt in inftrumento publico die Veneris ante feftum Joannis Baptiftae, anno domini 1303. dato, *convocationem et congregationem ipfius concilii reputantes utilem, neceffariam et falubrem, ac expedientem fidei negotio, et ecclefiae fanctae Dei, ejufdem convocationi et congregationi affentimus, ac opem et operam libenter dabimus juxta poffe, et provocationi et appellationi praefati domini regis adhaeremus, quantum de jure poffumus et debemus fecundum Deum et juftitiam, et fanctae permittent canonicae fanctiones.* Haec univerfa tum temporis academia.

Speciatim vero facultas theologiae Parifienfis adverfus Montefonum et Saracenum, autoritatem concilii generalis fupra papam afferuit; adverfus primum in tractatu, quem compofuit nomine facultatis Petrus de Alliaco, quo probat in caufis fidei a pontifice ad concilium appellari poffe; adverfus Saracenum vero in ipfa cenfura, qua configit has propofitiones, *quandocumque in aliquo concilio generali aliqua inftituuntur, tota autoritas dans vigorem ftatutis in toto fummo refidet pontifice, omnes aliae poteftates de jure nihil poffunt contra fummum pontificem*: et contrarias Saracenum profiteri jubet, quae funt hujufmodi: *quandocumque in aliquo concilio aliqua inftituuntur, tota autoritas dans vigorem ftatutis, refidet non in folo fummo pontifice, fed principaliter in fpiritu fancto et catholica ecclefia, aliqua poteftas fcilicet ecclefiae de jure poteft aliquid, et certis in cafibus contra fummum pontificem.*

Item eadem facultas in cenfura adverfus Joannem Angeli Minoritam ad annum 1482. damnat propofitiones fequentes 8. haec eft, *papa poffet totum jus canonicum deftruere et novum conftituere*; *haec propofitio*, inquit, *eft fcandalofa, blafphematoria et notorie haeretica et erronea.* Item 11., quae eft hujufmodi: *Papa*

*poffet*

*possset ab uno ecclesiastico tollere mediam partem redituum beneficiorum suorum et uni alteri dare non exprimendo aliquam causam*, cujus propositionis haec est censura. *Haec propositio est periculosa, et nullo modo praedicanda.* Demum in censura 12. *Quicumque contradicit voluntati papae, paganizat et sententiam excommunicationis incurrit ipso facto, a nullo papa reprehendi potest nisi in materia haeresis*; *haec propositio est falsa, scandalosa et sapiens haeresim manifestam*, mens propositionum est papam supra concilium extollere, censurae vero papam concilio statuere inferiorem.

Tota Parisiensis academia anno 1491. pro libertate ecclesiae et virorum ecclesiasticorum immunitatibus ad generale concilium appellavit, *a sanctissimo*, inquiunt in libello appellationis, *domino nostro papa Innocentio VIII. minus debite consulto ad se ipsum melius consulendum, et ad sanctam sedem apostolicam etiam melius consulendam, necnon ad sacrosanctam universalem synodum celebrandam . . . . provocamus et appellamus protestantes nominibus, quibus supra de praedictis sententiarum et censurarum nullitate juxta canonicas sanctiones, submittentes tamen omnia judicio universalis ecclesiae.*

Hanc fuisse Parisiensis academiae et Gallorum omnium tempore sententiam, testatur cardinalis a Lotharingia in epistola Romam missa ad Britonem, qui ipsi erat a secretis. *Nunc superest*, inquit, *ultimus e titulis, quem volunt summo pontifici tribuere, is est, quem Florentina synodus ipsi adscribit in fidei definitione, quam confecit, ego vero negare non possum, quin Gallus sim, in Parisiensi educatus academia, quae concilii autoritatem pontificia majorem esse constantissime docet, atque eos, qui docent contrarium, haereticos esse censet, nam apud Gallos concilium Constantiense pro oecumenico quoad omnes partes habetur, et Basileense sequitur: Florentinum perinde nec oecumenicum nec generale rejicitur, et res eo redacta est, ut Galli de vita potius quam de sententia discederent.*

Hanc opinionem isto etiam tempore retinuit, cum anno 1663. propositiones condidit, quarum una doctrinam a nobis traditam diserte definit.

Denique clerus Gallicanus, quaenam fuerit ecclesiae Gallicanae ea de re sententia, aperte definivit, et omnia adversariorum effugia praeclusit in nupera definitione.

Mitto alias academias, ut Lovaniensem, Cracoviensem, Coloniensem, Herfordiensem, ete. Mitto etiam theologorum innumerorum testimonia, paucorum tantum hic nomina perscribam, quorum testimonia, qui volet, quaerat apud Launoium p. 1. Epist. ad Frankevillam: hi sunt autem, Gerso, Petrus de Alliaco, Joannes Major, Dionysius Carthusianus, Robertus Corceon, Adrianus VI. primum Doctor Lovaniensis, deinde pontifex, Galerus, Clictoveus, Arboreus, Franciscus Victoria, Joannes Celaia, Thomas Campegius, Dominicus Sotus, Tostatus Abulensis, Martinus Navarrus, Thomas de Corsellis, Henricus Hassianus, Philippus abbas monasterii sancti Dionysii in Francia, Petrus Ortisius, Claudius Santesius, Renatus

 Bene-

Benedictus, e Lovanienfi academia praeter Adrianum, Joannes Driedo, Jacobus Latomus, Ricardus Capperus et alii plures, quorum teſtimonia ſtudioſe et accurate pro more ſuo Launoius collegit locis ſupra citatis et alibi.

## §. ultimus.

### *Reſpondetur adverſariorum objectionibus.*

Poſtquam aſſertionem noſtram ſatis et abunde confirmavimus, adverſariorum argumenta repellenda nobis ſunt, quod quidem non erit admodum arduum, cum levibus omnino et vanis illi nitantur rationibus.

Objiciunt ergo primo locum hunc evangelii Lucae cap. 12. *Quis putas fidelis ſervus et prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?* Quem quidem locum de pontifice Romano intelligendum eſſe contendunt, addunt autoritatem Hilarii diaconi in commentariis ad epiſtolas Pauli dicentis eccleſiae rectorem eſſe Damaſum.

Verum argumentum iſtud adeo alienum eſt a propoſito, ut vix perſpici poſſit, quid inde deducant et quomodo id faciant. Laudata quippe in objectione ſcripturae verba de Romano pontifice ſolo non intelliguntur, ſed de omnibus epiſcopis, paſtoribus, imo ſi ad litteram ea ſumas, de omnibus omnino chriſtianis ſic locum hunc explicant ſancti patres, vel de epiſcopis et paſtoribus vel de omnibus fidelibus, ita Irenaeus lib. 4. cap. 44. de omnibus id dicit presbyteris. Hilarius Can. 27 in Matt. *Quanquam*, inquit, *in commune nos ad indefeſſam vigilantiae curam hortetur, ſpecialem tamen populi principibus, id eſt epiſcopis ſollicitudinem mandat, etc.* Ambroſius in cap. 12. ad haec verba, *et illa quidem in omnes praecepti forma generalis, verum ſenes ſequentis exempli diſpenſatoribus, id eſt, ſacerdotibus videtur eſſe propoſita, etc.*

Chryſoſtomus homilia 78. in cap. 24. Matthaei de divitibus et potentibus chriſtianis id interpretatur. Autor operis imperfecti in Matt. apud eumdem Chryſoſtomum de ſacerdotibus, et Hieronymus in cap. 24. Matth. de omnibus chriſtianis.

Auguſtinus lib. 2. quaeſt. evangelicarum cap. 26. dicit hunc locum propter modum capacitatis unicuique chriſtiano convenire, Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 145. de epiſcopis interpretatur. Petrus Chryſologus de omnibus chriſtianis, *eccleſiae*, inquit in ſermone 26. de fideli diſpenſatore: *praeſules iſta ſimilitudo quamprimum conſtringit, ſed hominem nullum mortalem, nullum prorſus eximit haec figura quae dum loquitur ad diſpenſatorem, omnibus uno interrogante reſpondit, ſi eſt quiſquam, qui a Deo nihil acceperit, etc.*

Ex

Ex his patet, sanctos patres locum hunc intellexisse de omnibus fidelibus, et maxime de episcopis et pastoribus, quibus omnibus haec verba adaptat ecclesia in officio publico. Quid vero ex isto loco ita intellecto deducere possint adversarii, ego prorsus capere non possum.

At, inquit Bellarminus, quamvis patres non loquantur *expresse de episcopo Romano, tamen sine dubio sententia scripturae est, ut sicut episcopi particulares sunt summi oeconomi in suis ecclesiis, ita esse episcopum Romanum in universa ecclesia.*

Atque inquam ego, sententia haec est Bellarmini non scripturae, non patrum, qui nullam Romani episcopi mentionem faciunt, ut autem recte institueretur comparatio, deberet ita procedere, ut episcopi particulares sunt summi oeconomi in sua ecclesia, ita episcopus Romanus in Romana, ita tamen ut propter amplitudinem sedis habeat quandam super universam ecclesiam inspectionem, sed tantum ut canones ubique observari procuret: et sic aliquo modo dici potest universae ecclesiae oeconomus. Atque ita forsan intelligitur istud Hilarii, *domus Dei seu ecclesiae, cujus rector est Damasus.* Nam vel id intelligere oportet de sola ecclesia Romana, vel si de universa intelligas, non potest aliter accipi quam de generali illa totius ecclesiae cura, quam summus pontifex ob primatum habere tenetur, ut observavimus alibi.

Urget Bellarminus, quemadmodum oeconomus ita est supra familiam, ut non possit ab ea judicari et puniri, sed a solo directore, idem dicendum est de Romano pontifice respectu ecclesiae.

Respondeo, Bellarminum semper falso supponere, id de solo pontifice dictum; deinde falso etiam supponere eum esse oeconomum nniversae ecclesiae eo modo, quo episcopi sunt oeconomi suarum ecclesiarum. Tertio falso etiam supponere comparationem in omnibus esse aequalem; quae tria cum necessario supponat, ratiocinium Bellarmini totum plane concidit ex dictis.

Objicitur secundo locus alius evangelii Joannis scilicet ultimo capite, ubi Christus Petrum ita adloquitur: *pasce oves meas.* Constat autem, inquit Bellarminus, pastorem ita praeesse ovibus, ut nullo modo ab eis judicari possit.

Respondeo, locum hunc de omnibus omnino pastoribus intelligi et intellectum semper fuisse; ita Petrus ipse epist. 1. cap. 5. omnes adloquens presbyteros, *pascite, qui in vobis est, gregem Dei*, inquit, Ambrosius de dignitate sacerdotali t. 2. *quas oves*, inquit, *quem gregem non solum tunc B. Petrus suscepit, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes.* Chrysostomus homilia 79. in Matt. ad haec verba. *Amas me, Petre etc. quod non*, inquit, *ad sacerdotes solummodo dictum est, verum etiam ad singulos nostrum, quibus vel minimus grex est commissus.* Verbo dicam, antiqui omnes, id quod dictum est Petro, ad omnes pastores dictum esse autumant, unde Augustinus ait, multoties Petrum tunc ecclesiae sustinuisse personam. Hoc posito ruit ratiocinium Bellarmini. Probaret enim pastores omnes a nemine posse judicari; sed etiamsi Petro soli id dictum conveniret, *pas-*

*ce oves meas*, *pasce agnos meos*, nonnisi sophistice inde inferri potest, non posse eum ab ecclesia judicari; his enim verbis nihil aliud Christus significare vult, quam pabulo verbi oves suas, agnos suos, hoc est fideles a Petro nutriendos esse. Qui autem inde inferre vult Petrum in omnibus pastoribus esse plane similem, et oves Christi nihil plus habere juris, quam oves vulgares, is sane desipit.

Mitto alia duo testimonia ex epist. ad Ephesios a Bellarmino prolata, quia ad propositum plane non pertinent, pigetque in istis immorari. Hoc unum observo perpetua Bellarminum in istis laborare fallacia, cum supponit nomina dispensatoris, pastoris et capitis eodem modo convenire Petro ac Christo: hoc enim falsum esse quivis statim deprehendit. Et quidem nomen capitis ecclesiae Christo convenit secundum omnem suum intellectum, Romano autem pontifici quomodo conveniat, docent sequentia Romanorum pontificum testimonia. Gregorii I. epist. 38. ad Joannem *certe*, inquit, *Petrus apostolus primum membrum est sanctae et universalis ecclesiae*, *Paulus*, *Andreas*, *Joannes quid aliud*, *quam singularum sint plebium capita et tamen sub uno capite* (*Christo*) *omnes membra sunt ecclesiae*. Sixtus III. in epistola ad episcopos Illyrici, *ut omne corpus capite regitur*, *ita ipsum caput nisi suo corpore sustentetur*, *firmitatem et vigorem suum perdit*, *et non tenet*, *quam habuerat dignitatem*. Joannes VIII. epist. 199. ad Basilium: *Totius*, inquit, *familiae domini status et ordo mutabit*, *si quod requiritur in corpore non sit in capite*, *et inde fiet*, *ut omnis ecclesiastica disciplina resolvatur*, *omnis ordo turbetur*.

Hinc videre est, quomodo nomen capitis conveniat Romano pontifici. Caput est ecclesiae, hoc est primum ejus membrum, quod tamen indiget ab universo corpore sustentari, ne firmitatem suam amittat. Et si contingat aliquando caput morbidum fieri, *melius est*, inquit Turonense concilium canone 13., *ut caput hujusmodi*, *si curari non potest*, *amputetur*, *quam grex per eumdem inficiatur*.

Objiciunt tertio in concilio Chalcedonensi pontificem semper ante concilium nominari.

Respondeo, inde minime probari concilium universum esse inferius pontifice, sed tantum primum concilii membrum fuisse Romanum pontificem; quia consuetudo est, ut cum societas aliqua scribit litteras, iis primum societatis membrum, quod ejus caput est, nomen suum praemittat, sic rectoris nomen praeponitur universitati et decani nomen facultati aut capitulo. Nemo tamen inde inferat rectorem universitate integra, ut decanum facultate et capitulo superiorem esse.

Objiciunt quarto, ad summos pontifices a judiciis episcoporum et synodorum semper fuit provocatum.

Respondeo, ex dissertatione secunda abunde liquere, primo jus provocationis Romano pontifici jure divino non competere, secundo, nec olim illud fuisse ab omnibus admissum, imo vetitum fuisse multis in locis, ne provocatio ad eum fieret, tertio, nunquam ad eum provocatum post synodi generalis judicium, cum e contra post judicium summi pontificis ad synodum generalem saepe provocatum fuerit. Quae omnia cum abunde sint probata, petitum ab adpellationibus argumen-

tum

tum in adversarios retorquere facile est; verum dato, quod adpellationum solemnis olim fuerit usus, hoc unum inde probatur pontificem superiorem esse singulis episcopis, et synodum Romanam caeteris synodis provincialibus majorem habere potestatem, quod ad propositam quaestionem non pertinet.

Objiciunt quinto, concilia generalia fuisse semper convocata et confirmata per pontifices Romanos, qui non modo iis praesidebant, sed et summam rerum in illis tenebant. Unde sic argumentari possunt. Illi sunt superiores concilio generali, quorum est primum convocare concilium generale, deinde ei convocato praeesse et cuncta in eo pro libito moderari, ac demum sine quorum confirmatione synodi decreta vim non haberent, sed haec omnia Romanis pontificibus competunt, ergo superiores sunt concilio generali.

Respondeo, primo nullam esse legem sive divinam, sive ecclesiasticam, qua irrita et nullius roboris esse pronuncientur concilia generalia, aut ab aliis quam a Romanis pontificibus convocata, aut quibus alii quam Romani pontifices praefuerint, aut quae ab ipsis specialiter non fuerint confirmata.

Respondeo secundo, octo priora concilia generalia ab imperatoribus esse convocata, nullum a Romano pontifice, quaedam ex iis etiam invitis aut ignorantibus Romanis pontificibus, tribus vero primis, necnon Sardicensi Romanos pontifices non praefuisse, sed alios episcopos. Domum quaedam concilia generalia non fuisse a pontificibus confirmata aut adprobata, ea vero quae ipsi adprobarunt, non ita adprobasse quasi ea nullum sine hujusmodi adprobatione robur haberent, sed tantumillos consensisse iis, quae a concilio facta fuerant et decreta, ejusque judicio adhaesisse.

Respondeo tertio, etiamsi convocatio synodorum generalium, earum confirmatio atque in ipsis προεδρία necessario competeret Romano pontifici, nihilominus tamen non propterea dicendum fore, illum superiorem esse concilio generali. Primo enim necesse non est, ut qui convocat aliquem coetum, eo convocacato, superior sit universo coetu. Imo vero ordinarie qui coetum aliquem convocat, eo inferior est, ejusque decretis parere debet, alioquin quid opus esset coetum congregare, idem esto judicium de concilio. Secundo, nec necesse est eum, qui primum in aliquo coetu, locum obtinet, universo coetu superiorem esse, sufficit, ut sit primus in coetu ut debeatur illi προεδρία, alioquin dicendum esset nullam esse societatem, cujus praesidens non esset universa societate superior, quod est absurdum. Porro in antiquis conciliis licet praeesset papa, cuivis proponere deliberanda licitum erat: sed etiam si praesidens esset rerum gerendarum moderator, non tamen esset propterea superioris auctoritatis universo coetu. Denique ponatur consensus legitimi pontificis necessarius ad robur dandum decretis synodi generalis, non tamen inde sequitur, pontificem esse concilio superiorem, sicut licet ad firmitatem senatusconsulti aut decreti facultatis requiratur praesidis subscriptio et decani conclusio, non licet inde inferre praesidem universo senatu, et decanum integra facultate superio-

periorem. Dixi, ubi legitimus eſt pontifex, nam ubi pontifex eſt haereticus aut ſchiſmaticus, aut graviſſimorum criminum reus, ſi quis vellet eum depoſitioni ſuae aſſentiri, is profecto incaſſum laboraret. Sufficiet ergo hoc in caſu, ut legitimus pontifex a ſynodo electus poſt hujus depoſitionem acta ſynodi confirmet. Atque ita nec ex confirmatione, nec ex praeſidentia ſynodorum generalium poteſt inferri, pontificem eſſe concilio ſuperiorem.

Objicitur ſexto, dictum concilii Romani ſub Symmacho, *papam nunquam minorum ſubjacuiſſe judicio.*

Reſpondeo, minorum nomine forſan alios intelligi quam epiſcopos, qui minores dici nec debent nec poſſunt. * Deinde vero etiam ſi de epiſcopis loqueretur concilium, non loquitur de concilio generali, ſed de concilio quorumdam Italiae epiſcoporum; denique loquitur ad mentem Romanorum, qui tum temporis exiſtimabant pontificem a ſynodo praeſertim particulari deponi non poſſe niſi in caſu haereſeos. Agebatur autem de moribus pontificis, quo in caſu exiſtimabant tum temporis nonnulli eum reſervandum eſſe divino judicio.

Objicio ſeptimo, quaedam Romanorum pontificum dicta, ut Leonis I. ep. 48. ſcribentis ad Petri ſedem, univerſae eccleſiae curam pertinere. Gelaſii I. epiſt. 13. dicentis, quod ſacroſancta Romana eccleſia de omnibus habeat judicandi poteſtatem, nec cuiquam liceat de eius judicare judicio. Gregorii I. qui epiſt. 39. lib. 9. ait Petrum reſpondere potuiſſe iis, qui eum culpabant, non eſſe ovium paſtorem ſuum reprehendere. Nicolai I. dicentis in epiſtola ad Michaelem imperatorem *judicium ſedis apoſtolicae, quae ſuperiorem non agnoſcit, a nemine refricari poſſe.* Paſchalis II cujus verba referuntur in capite *ſignificaſti* extra de electionibus in hunc modum: *Aiunt*, inquit, *in conciliis ſtatutum non inveniri quaſi Romanae eccleſiae legem concilia ulla praefixerint, cum omnia concilia per Romanae eccleſiae auctoritatem et facta ſint et robur acceperint, et in eorum ſtatutis Romani pontificis patenter recipiatur auctoritas.*

Alexandri III. cap. *licet* extra de electione, ubi ſtatuitur majori cautela eligendum eſſe Romanum epiſcopum quam caeteros, quia ſi malus eligatur pontifex, nullum erit remedium, cum non habeat ſuperiorem, a quo deponi poſſit. Innocentii III. dicentis ſermone 2. ſe propter ſolum in fide peccatum poſſe ab eccleſia judicari, in caeteris Deum habere judicem. Bonifacii denique VIII. in extravaganti *unam ſanctam*, ubi ait ſupremam eſſe Romani pontificis poteſtatem, quae non niſi a Deo poſſit judicari.

Reſpondeo ad ſingula teſtimonia, ad primum Leonis I. verum eſſe Romanum epiſcopum curam gerere univerſae eccleſiae, ſed diſtributim non collectim ſumptae, unde non valet conſecutio Bellarmini. Ergo etiam curam concilii generalis

* Cum ſunt in concilio congregati, quin etiam Romani pontifices epiſcopos, ad quos ſcribunt, collegas, fratres et conſacerdotes paſſim adpellant, nunquam filios aut minores; etſi enim iis Romanus pontifex in primatu ſit ſuperior, eſt tamen epiſcopatu frater.

ralis habet. Sed esto habeat curam, ut in concilio generali omnia secundum ordinem fiant, non sequitur, ergo superior erit concilio generali.

Ad secundum Gelasii primi dico, eum non loqui de concilio generali aut provinciali, sed de singularibus episcopis, docet id vox cuiquam, quae de concilio intelligi non potest, docet scopus epistolae, in quo agit contra eos, qui nomen Acacii retinere volebant in dypthicis.

Ad tertium Gregorii respondeo, non negare Gregorium, quin oves aliquando pastorem reprehendere potuerint, sed tantum dicere potuisse Petrum hac uti responsione, sed maluisse *non ex potestate, sed ex ratione respondere.* Post quae haec adjicit: *Si ergo pastor ecclesiae apostolorum princeps signa et miracula singulariter faciendo non dedignatus est in causa reprehensionis suae rationem humiliter reddere, quanto magis nos peccatores, cum de re aliqua reprehendimur, reprehensores nostros ratione humili placare debemus.*

Ex quo patet, scopum Gregorii non esse, ut ostendat pontificem non posse ullo in casu reprehendi et judicari. Imo contrarium infert ex facto Petri, deinde non loquitur de concilio aut ecclesia, quasi Petrus non potuisset a concilio reprehendi, sed tantum de privatis quibusdam reprehensoribus.

Ad quartum Nicolai primi patet, eum non asserere suam autoritatem concilii autoritate majorem, sed tantum sedem suam quavis alia majorem, *patet*, inquit, *profecto sedis apostolicae, cujus autoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum.* Sedem ille suam cum aliis sedibus seque cum aliis episcopis comparat, sed distributim, hoc est sedem suam cum qualibet alia, se cum quolibet alio episcopo, non sedem suam cum omnibus, aut se cum collectis in concilium episcopis universis; alioquin vitio laboraret ejus ratiocinium, *universum enim*, ut ait S. Augustinus, *partibus singulis merito praeponitur.*

Paschalis II. testimonium, quod est ordine quintum, benigne oportet explicare, alioquin sustineri non poterit ejus dictum, cum certum sit concilia leges omnibus episcopis atque etiam Romanis dixisse: sic verbi gratia concilium Antiochenum et Arelatense sua decreta per litteras Romano episcopo significant, ut ea exsequutioni mandet, ipsique Romani pontifices legibus a conciliis latis se obnoxios esse non semel protestantur, quare verba Paschalis benigne sunt interpretanda de potestate dispensandi sapienter a canonum observatione, quae Romano episcopo prae caeteris competit.

Alexandri III. testimonium, quod est sextum, non bona fide refertur, nec enim ait ille nullum esse remedium, si malus pontifex sit electus, sed tantum non posse recursum haberi ad superiorem, cum nullum scilicet concilium est convocatum. Unde major cautela est adhibenda ad ejus electionem, quia non facile concilium convocatur, nec potest a superiore episcopo quemadmodum caeteri judicari.

Innocentius III., cujus testimonium 7. refertur, videtur in eorum stare opinione, qui tenebant papam ob solam fidem posse deponi: sed forte per fidei ... [illegible]

tium

rium intelligit etiam pravitatem inemendabilem, quae universae officiat ecclesiae: unde ad Philippum regem Francorum scribens ait, si absque generalis concilii deliberatione ipsum separaret ab uxore sua, ordinis et officii periculum sibi imminere.

Denique Bonifacii VIII. extravagantem omni ratione et autoritate destitutam nihil omnino moror.

Objicitur ultimo, concilii Lateranensis sessione 11. seu potius Leonis X. in concilio edita constitutio de abrogatione pragmaticae, in qua postquam dixit, ea quae gesta sunt in concilio Basileensi post translationem ejus Eugenii IV. auctoritate factam nullum habere posse robur. Haec addit: *Cum praesertim solum Romanum pontificem tamquam auctoritatem super omnia concilia habentem conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedum ex sacrae scripturae testimonio dictis sanctorum patrum et aliorum Romanorum pontificum etiam praedecessorum nostrorum sacrorumque canonum decretis, sed ex propria etiam eorumdem conciliorum confessione.* Quibus verbis videtur synodus Lateranensis aut potius Leo X. adprobante concilio rem plane definivisse.

Respondeo, magnum esse discrimen inter hanc sanctionem et definitionem conciliorum Constantiensis et Basileensis: primum enim, ut mittam haec concilia numerosiora fuisse, cum Lateranensi concilio vix octoginta patres adfuerint, e quibus sexaginta tantum aut circiter episcopi, quorum magna pars ex Italia: christianissimi regis orator nullus, e Gallicanis partibus antistites nulli, ideoque a non paucis haud immerito in dubium revocetur, utrum revera sit generale, ut, inquam, id mittam, perspicuum est definitionem istam non esse a concilio universo, sed a Romano pontifice solo editam, et quamvis initio bullae praefigatur, *sacro adprobante concilio*, patet tamen, rem non fuisse in concilio discussam et examinatam, sed tantum perlectum in concilio pontificis decretum, quod quidem non erat conditum de hoc negotio, sed de abrogatione pragmaticae. Hoc vero decretum inseritur bullae tamquam ratio definitionis, non autem tamquam definitio. Quapropter licet constaret adprobatam a concilio definitionem pontificis de pragmaticae abrogatione, remque in concilio examinatam ac discussam; non propterea idem dici posset, imo idem dici non posset de hac ratione, quam pontifex bullae inseruit. Haec omnia ad concilii Lateranensis decretum responderi posse notaverunt Duvallius et Bellarminus, licet in diversa opinione fuerint. *Ad concilium Lateranense*, inquit Duvallius, 4. part. 7. libri de suprema potestate papae, *quod multo expressius loquitur quam Florentinum, variae sunt responsiones. Quidam enim aiunt, non fuisse vere et proprie generale, cum ei vix centum interfuerint episcopi, alii dicunt caput illud* 21., *in quo de auctoritate concilii supra pontificem mentio fit, a concilio non fuisse discussum aut examinatum, sed tantum perfectum coram praelatis concilii, qui sine praevio examine illud adprobarunt, ideoque dici non posse conciliariter conclusum et definitum, sicut de concilii Constantiensis definitione dictum est. Alii rem sic expediunt, etiamsi, inquiunt, concilium fuisset absolute generale, (quod adhuc propter episcoporum paucitatem relinquitur incertum) tamen rem ipsam ut decretum fidei catho-*

*licae*

*licae non definiunt. Nulla enim in verbis concilii nota adparet, ex qua fidei definitionem colligamus. Nam nec anathema pronunciat in eos, qui contra sentiunt, nec dicit se hoc expresse aut proprie definire, aut esse de necessitate salutis ita credere, vel quid simile, ex quo expressa definitio colligatur. Alii denique respondent concilium eatenus auctoritatem papae supra concilium definire, quatenus id ex scripturis, patribus, et antiquis canonibus manifeste constare censetur. Ad haec enim, si omnia verba attente expendantur, vim suae definitionis, si quae sit, concilium revocat.* Potuitne clarius atque disertius ostendi decretum Leonis in concilio Lateranensi nullius esse ponderis? Cautior est Bellarminus, sed tamen fatetur decretum istud non esse de fide, et de concilio Lateranensi dubitari posse, utrum sit generale: fatentes ergo habemus adversarios concilii Lateranensis seu potius Leonis X. in concilio Lateranensi sententiam nostrae nihil praejudicare opinioni. Hoc autem magis adhuc constabit, si rationes et auctoritates hic adlatae ponderentur: ut enim observabat Duvallius, non definit id pontifex, nisi quatenus manifeste constat ex scripturis, patribus et conciliis, quae allegat nobis, ergo examinandum relinquit, utrum constet nec ne. Haec autem non tantum non id probant manifeste, sed omnia aut falsa sunt, aut a proposito aliena. Scripturae sacrae generatim laudatur auctoritas, at nullus extat locus, qui id probare ullatenus possit, patrum quoque generatim allegantur dicta, sed nullum speciatim refertur, Romanorum pontificum decreta venditantur, sed nullum speciatim promitur. Ipsa conciliorum confessio pro argumento adducitur, at tantum abest, ut concilia generalia supra se Romanos agnoverint pontifices, et in iis venerati fuerint potestatem convocandorum, dissolvendorumque conciliorum, ut saepe leges pontificibus etiam Romanis tulerint, seque passim ab imperatoribus non a Romanis pontificibus convocatos esse testificati sint, ut alibi ostensum est. Alexandrina synodus adducitur, quae scripsisse dicitur Felici Romano pontifici Nicaenam synodum statuisse, non debere absque Romani pontificis auctoritate concilia congregari, sed haec synodus et epistola illius nomine ad Felicem scripta suppostitia procul dubio est, et talis esse ab ipso Baronio agnoscitur. Dicitur postea beatus Leo synodum Ephesinam 2. ad Chalcedonensem transtulisse, quis hoc unquam dixit aut dicere potuit, cum Ephesinam synodum ab imperatore convocatam sine ulla translatione finitam esse constet, et Chalcedonensem post aliquot annos ab imperatore convocatam alia de causa, quam Ephesinam. Martinus V. fertur dedisse potestatem legatis suis in concilio Senensi transferendi concilium, nulla consensus concilii ipsius mentione habita, at exsequebatur Martinus decretum *frequens* concilii Constantiensis, deinde non excludit consensum concilii. Et re vera translatio concilii Senensis Basileam facta est ex consensu deputatorum nationum, ut patet ex exordio concilii Basileensis. Laudantur deinde plures synodi, quae pontificibus Romanis dicuntur magnam exhibuisse reverentiam, Ephesina prima Coelestino, Chalcedonensis Leoni primo, sexta generalis Agathoni, septima Adriano primo, octava Nicolao et Adriano II. Quid tum? An inde sequitur unicum pontificem Romanum autoritatem super omnia concilia habentem conciliorum indi-

cendorum, transferendorum ac diſſolvendorum poteſtatem habere? Citantur Damaſus papa et occidentales ſcribentes per numerum epiſcoporum Arimini congregatorum praejudicium fieri non potuiſſe, *quandoquidem Romanum pontificem, cujus exſpectanda erat inprimis autoritas, conſtabat his non praebuiſſe conſenſum.* Sed non de uno Romano pontifice id decretum, ſed etiam Vincentio et aliis pluribus. Deinde quis neget inprimis exſpectandam eſſe Romani pontificis autoritatem, ſed an inde ſequitur id, quod ſibi ſumit Leo X. Romanum pontificem, *tamquam autoritatem ſuper omnia concilia habentem, etc.* Citantur denique plures ſynodi, quae dicuntur geſtorum confirmationem a pontifice petiiſſe, atque inter has Conſtantienſis laudatur. Quod argumento eſt ex confirmatione ſeu conſenſu et approbatione geſtorum in conciliis a pontifice Romano requiſitis non inferri, pontificem eſſe ſupra concilium, cum ſynodus Conſtantienſis, a qua petitam a Martino geſtorum adprobationem dicit, Leo diſerte contrarium definierit. Sed de hoc argumento jam dictum eſt ſupra. Ex his patet neque ex auctoritate, neque ex rationibus concilii Lateranenſis, ſeu potius Leonis X. in concilio Lateranenſi confici, Romanos pontifices eſſe ſupra concilia, qua de re jam ſatis et abunde a nobis dictum eſſe arbitror.

DE

DE

# ANTIQVA ECCLESIAE DISCIPLINA

## DISSERTATIONES HISTORICAE.

## DISSERTATIO VII.

*In qua probatur, pontificem aut ecclesiam nullam habere in reges eorumque bona auctoritatem directam vel indirectam, nec posse reges ab ipsis ullatenus deponi aut eorum subditos a fide et obedientia eximi.*

### PRAELOQVIUM.

Duae sunt inter homines maximae atque praestantissimae societates, civilis et ecclesiastica, quae licet inter eosdem ineantur, ideoque saepe videantur inter se confusae atque permixtae, revera tamen ad diversos fines diversis modis tendunt, potestatemque diversi plane generis obtinent: societatis quippe ecclesiasticae finis est vita aeterna, societatis vero civilis finis est pax ac tranquillitas reipublicae, qui fines cum sint omnino disparati, nihil mirum, si media, quae ad illos fines conducunt, sint plane diversa. Ad vitam quippe aeternam nemo pervenit nisi per eas actiones, quae liberrimo voluntatis motu ex amore Dei fiunt: atque hinc religionis est fide et pietate hominum animos excolere, ut sponte et libenter praeceptis Christi obtemperent. At e contra nihil ad reipublicae tranquillitatem conducit, utrum leges libenti animo an secus observentur, modo exterius observentur. Atque ideo

ſocietatis civilis hoc munus eſt, ut ita eas obſervari procuret, quod fit ſuppliciorum et mortis metu: uno verbo poteſtas ſocietatis civilis in corpora extenditur, ſocietatis eccleſiaſticae auctoritas tota ad animos ſpectat; cum ergo corpora cogi poſſint, eorum eſt, qui poteſtate civili potiuntur, noxios ſuppliciis et morte afficere: ſed cum in animos nihil omnino poſſit vis exterius adhibita, nullam hujuſmodi poteſtatem habet ſocietas eccleſiaſtica, nec alio modo peccantes a vitiis revocare poteſt, quam exhortationibus et praeceptis, quibus illi ſi non obtemperent, nullam aliam poenam in eos ſtatuere valet, praeter quam excommunicationis, qua ſocietate eccleſiae et vita aeterna indigni pronuntiantur. Denique leges ſocietatum civilium reipublicae tantum bonum et tranquillitatem reſpiciunt, cum e contra eccleſiaſticarum legum nullus ſit alius finis, quam doctrinae et diſciplinae chriſtianae ſanctitatem et puritatem illibatam ſervare. Ex his principiis, quae evidentiſſima et certiſſima ſunt, ſequitur, poteſtatem eccleſiae totam eſſe ſpiritualem, quae ſe in temporalia ſive regnum ſive aliorum bona minime extendat, ita ut neque reges deponi poſſint, neque privati bonis ſuis ulla ratione ſpoliari auctoritate mere eccleſiaſtica. Quod quamvis ita perſpicuum eſſe videtur, ut nemo cordatus de eo dubitare poſſit, ad revincendam tamen eorum, qui aliter ſentiunt, pertinaciam multis rationibus ſacrarum litterarum et traditionis auctoritati innixis oſtendam: primo poteſtatem eccleſiaſticam in temporalia nullatenus extendi: ſecundo poteſtatem regum temporalem eccleſiaſticae minime ſubjici, ſed antequam ultra progrediar praemittenda obſervatio quaedam plane neceſſaria, tum ad lucem opinioni noſtrae adferendam, tum ad repellenda adverſariorum ſophiſmata, quorum omnium futilitas hac una obſervatione detegitur.

Itaque obſervandum eſt, magnum eſſe diſcrimen inter ipſam poteſtatem et eum, qui poteſtate utitur, ita ut fieri poſſit, ut is, qui poteſtate utitur, ſit ſubjectus alteri poteſtati, quamvis poteſtas illa, quam exercet, nulli poteſtati ſubjecta ſit: quod ut ad praeſens negotium adaptetur, attendendum eſt eumdem hominem ſimul eſſe membrum ſocietatis civilis et eccleſiaſticae, ac proinde ipſum ratione perſonae ſubjectum eſſe poteſtati tum eccleſiaſticae tum civili, at inde minime ſequitur poteſtatem civilem, quam habere poteſt, ſubjectam eſſe poteſtati eccleſiaſticae aut viciſſim eccleſiaſticam civili, quia ſcilicet in civilibus tantum civili ſubjicitur poteſtati, in ſpiritualibus eccleſiaſticae. Sic epiſcopi ſubjecti quidem ſunt regiae poteſtati, ſed in civilibus, ita ut poteſtas epiſcoporum non ſit ſubjecta poteſtati civili: unde non poteſt rex aut imperator epiſcopos conſtituere aut deponere vi et auctoritate civili; ita enim reges ſubjecti quidem ſunt epiſcopis ac ſummo pontifici et ſpirituali poteſtati, ſed in ſpiritualibus tantum, ita ut poteſtas eorum temporalis, quam habent ut reges, minime ſubjecta ſit poteſtati ſpirituali: unde reges aut inſtitui aut deponi minime poſſunt auctoritate eccleſiaſtica, ita quamvis reges poteſtate ſpirituali ac viciſſim epiſcopos temporali ſubjectos eſſe, ſit extra dubium, non propterea dicendum eſt poteſtatem eccleſiaſticam poteſtati civili ſubjectam eſſe, aut civilem eccleſiaſticae:

sticae: quippe ambae istae potestates sunt penitus disparatae, et a Deo solo, a quo sunt institutae, dependent, ita ut neutra illarum in alteram quidquam possit, quamvis tamen spiritualis sit temporali nobilior. His ita elucidatis propositum statim adgredior.

# CAPUT I.

*In quo demonstratur, potestatem ecclesiae totam esse spiritualem et in temporalia nullatenus extendi.*

## §. I.

*In quo exponitur prima ratio, Christum scilicet, ut ecclesiae caput est, nullum habuisse aut exercuisse in temporalia potestatem.*

Non aliam potestatem praeter eam, quam Christo auctori et fundatori refert acceptam, ecclesiam habere certissimum est, nec minus perspicuum Christum non aliam ei contulisse praeter eam, quam a Deo patre, quatenus homo est, accepit. *Sicut me misit vivens pater* (inquit Christus Joannis 20. v. 21.) *et ego mitto vos*, docens se nihil aliud apostolis contulisse, quam quod ipsi pater contulerat. Unde ecclesiae ministri dicuntur a beato Paulo Christi vices implere, et pro ipso legatione fungi. Non potest ergo dici, aut apostolos aut eorum successores aliquam potestatem habuisse aut habere, quam Christus non habuerit sub ea ratione, qua ecclesiae caput est, nec enim agitur de potestate Christi, qua Deus est. Hanc enim ab ipso ecclesiae collatam nemo dicere potest, quapropter ut ostendamus, ecclesiam non habere temporalem ullam potestatem, demonstrasse sufficiet, Christum, quatenus inter homines est versatus, quatenus ecclesiae caput fuit et fundator, nullam sibi arrogasse in temporalia regum auctoritatem, nullam exercuisse temporalem potestatem, eumque non regis majestate, sed magistri auctoritate instructum fuisse: eumdem non vi aut armis usum, ut homines sub jugum mitteret, sed rationibus ac miraculis ut eos ad veritatem et pietatem adduceret: quod quidem ut demonstretur, non est multum laborandum, cum Christus ipse diserte se ad hoc non venisse dicat, aut ullam temporalem potestatem a patre accepisse: cum enim judaei ipsum apud Pilatum accusassent, quod se judaeorum regem esse dixisset, *interroganti Pilato* num esset *rex judaeorum*, ita respondet, ut se nullam autoritatem regiam in terris habuisse demonstret, *regnum*, inquit, *meum non est de hoc mundo*, *si ex hoc mundo esset regnum meum*, *ministri mei utique decertarent*, *ut non traderer judaeis*, *nunc autem regnum meum non est hinc*. Urget eum iterum Pilatus, *ergo rex es tu?* Respondet

spondet Jesus, se regem equidem esse, sed in hoc tantum, ut testimonium perhiberet veritati. *Tu dicis*, inquit, *quia rex sum. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*, poteratne clarius Christus profiteri, se non venisse in mundum, ut temporalem exerceret potestatem, praecipue vero in reges? *Audite ergo judaei et gentes*, inquit sanctus Augustinus in hunc locum tract. 15. in Joannem, „audi circumcisio, audi praeputium, audite omnia „regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo.... venite ad „regnum, quod non est de hoc mundo, venite credendo, et nolite saevire metuendo: „dicit quidem prophetia de Deo patre, ego autem constitutus sum rex ab eo super „Sion montem sanctum ejus, sed Sion illa et mons ille non est de hoc mundo, quod „est enim ejus regnum, nisi credentes in eum, quibus dicit, de mundo non estis, si- „cut et ego non sum de mundo?

Sunt alii patres, qui locum hunc aliter interpretentur, quorum expositio licet minus ad litteram, nostro tamen proposito non minus favet. Dicunt illi, Christum licet, qua Deus est, Rex sit, et dominus universi orbis, regem tamen non esse aut dominum eo modo, quo reges terrae, sed ea ratione, quae nihil obsit imperio regum, sic Chrysostomus hunc locum explicat Homil. 82. his verbis: *vult*, Christus, *ostendere se non purum hominem, sed Deum et Dei filium esse, tollit autem tyrannidis suspicionem. An non est mundi hujus Christi regnum? Quidni? Quomodo inquit non esse, non quod etiam possideat, sed quod in coelo habeat imperium non humanum, sed longe majus atque praestantius;* itaque secundum Chrysostomi mentem Christus ut homo nullam habebat potestatem regiae similem seu ejusdem generis, licet ut Deus potestatem in omnia, regia majorem et superiorem haberet.

Eadem est Ambrosii sententia in Lucam lib. 3. *Qui dicit*, inquit, *non esse de hoc mundo regnum suum, ostendit esse supra mundum, ita et erat regnum ejus, et non erat in saeculo, erat supra saeculum*, quid hoc aliud sibi vult, quam Christum non habuisse potestatem regiam, sed potestatem regia superiorem alterius ordinis et dignitatis? Unde ut observat Chrysostomus, nihil erat metuendum caesari ex isto Christi imperio, cum id non esset ejusdem conditionis ac imperium casaris et caeterorum regum, ita ut non possent regna terrena cum illo consistere, quod etiam clarius observat Cyrillus in hunc locum. *Liberavit*, inquit, *a formidine Pilatum, qui dignitatem caesaris in Judaea servare debebat; credidit enim forsan more hominum rebellionem a Christo cogitatam. Christus autem Pilato respondens regem se esse non negat, mentiri enim non poterat, sed regni caesaris non esse hostem ostendit, quia principatus ejus mundanus non est, sed caeli, terraeque caeterarumque rerum omnium.* Denique duplex tantum in Christo regnum reperiri potest, unum adoptionis et familiaritatis, ut loquitur Chrysostomus homil. 39. in cap. 15. epist. 1. ad Cor. alterum creationis, illud habet ex humana natura assumpta, hoc ex divinitate: neutrum porro istorum idem est cum dominio regum in temporalia. Nam quatenus Deus est, habet supremum in omnia imperium, quatenus homo est, regnum ejus totum est spirituale, nec enim homo factus est, ut totum orbem more re-

gum

gum terrenorum regeret, aut ut sibi reges omnes subjiceret, eorumque imperium ac potestatem ecclesiae aut impertiretur, aut subjiceret, atque hoc sensu regnum ejus minime est de hoc mundo. Nec solum verbis, sed et factis docuit Christus se minime venisse, ut rerum temporalium curam aut regimen susciperet, tum quando aufugit, ne a judaeis rex eligeretur, tum quando recusavit temporalium rerum judicium. Roganti enim cuidam, ut fratri suo juberet haereditatem partiri, *homo*, inquit Christus, *quis me constituit judicem aut divisorem super vos?* Quasi diceret, non veni in mundum, ut de his judicarem, illos adite, quibus haec potestas est commissa. Unde Ambrosius in hunc locum: *Bene*, inquit, *terrena declinat, qui propter caelestia tantum descenderat, nec dignatur judex esse litium et arbiter facultatum*, et Bonaventura item in hunc locum, *quia Deus miserat eum ad spiritualia communicanda, ideo descendere recusabat ad temporalia dividenda.* Uno verbo Christus non venit in mundum, ut regnum temporale statueret, vel ut res terrenas regeret et moderaretur, *sed ut mundus per ipsum salvus fieret, ut salvum faceret, quod perierat, ut testimonium perhiberet veritati, ut mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum*, ut cunctos ad veram fidem et pietatem adduceret, vitaque aeterna dignos redderet.

Ad haec autem tanta tamque sublimia opera perficienda non armis, non coactione, non imperio usus est, sed mansuetudine, patientia, documentis, miraculis, ipsa morte. *Cum enim in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse aequalem Deo*, hoc est cum posset in forma Dei hominibus apparere, non tribuit sibi divinam gloriam ac majestatem, *non tantum exinanivit semetipsum formam servi accipiens in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo, sed et humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Quid potest excogitari magis alienum ab auctoritate illa regia et temporali, quam quidam fingunt ab ipso fuisse usurpatam et ecclesiae collatam. Non sum nescius, adversarios nonnullis scripturarum et sanctorum patrum testimoniis niti, quibus probant Christum regem fuisse, regnorum ac regum terrenorum dominum, verum illa nihil probant, de quo non inter omnes non constet: extra omnem quippe controversiam est, Christum dominum, quatenus Deus est, dominum esse regnorum ac regum omnium, nec quisquam diffitetur, quin ob arctissimam utriusque in Christo naturae unionem potestas ista, quae divinitati convenit, possit non secus ac caetera attributa divina homini in Christo, per communicationem, ut loquuntur, idiomatum, adaptari, et homo Christus dici dominus regum omnium quemadmodum dicitur et creator, quamvis ratione divinae naturae tantum id ipsi competat, quapropter adversarii frustra multis testimoniis probare moliuntur id, de quo nullus dubitare potest, nisi Arianus, Photinianus aut Nestorianus sit. Etenim in hos tantum haereticos sancti patres adducunt scripturae testimonia, in quibus Christo dominium rerum terrenarum tribui videntur, ut scilicet inde inferant, Christum esse vere Deum, supponentes scilicet, eum non habere istud dominium ratione naturae humanae. Nam si cum adversariis sentirent, Christum, ut homo est, habuisse istud dominium

per-

perperam omnino ex his locis inferrent, in Chriſto, praeter humanam naturam, divinam eſſe, ratione cujus rerum terrenarum ſit dominus. Ergo ea ipſa teſtimonia, quae ab adverſariis producuntur, ipſorum opinionem evertunt, oſtenduntque dominium in temporalia Chriſto competiiſſe ratione divinae naturae tantum prout creator eſt, non ratione humanae prout redemptor eſt et eccleſiae caput, ac proinde cum certum ſit, Chriſtum eccleſiae communicaſſe tantum eam poteſtatem, quam habuit, ut homo, ut redemptor et eccleſiae caput; non autem illam, quam habuit ut Deus et creator, pro certo tenere debemus, nullam poteſtatem temporalem a Chriſto eccleſiae collatam eſſe.

Addam temen, quod etſi probaretur Chriſtum ut hominem habuiſſe poteſtatem in reges et regna, dici tamen non poſſit iſthaec eccleſiae collata, cum hanc poteſtatem Chriſtus nec exercuerit nec eccleſiae contulerit, nec aliud regnum aut ipſe, aut eccleſia habuerit praeter ſpirituale: quod ſi quis de regno Chriſti et eccleſiae fieri mentionem audiens, de regno temporali cogitaret, ſimilis profecto foret judaeis, qui prophetias de regno futuri Meſſiae de terreno et temporali interpretabantur, intelligere non valentes eas ad regnum Chriſti ſpirituale, quod eſt eccleſia, pertinere. Turpe eſt chriſtianis, poſtquam revelata ſunt et aperta prophetiarum ſenſa, eodem adhuc errore implicari.

## §. II.

### *Continens rationem ſecundam propoſitionis: poteſtatem ſcilicet a Chriſto collatam totam eſſe ſpiritualem.*

Non alio pacto facilius ac certius nobis innoteſcere poteſt, quaenam ſit eccleſiae et miniſtrorum ejus poteſtas, quam ſi ea ſcripturae loca conſulamus, in quibus mentio fit poteſtatis a Chriſto apoſtolis collatae: cum enim eccleſia non aliam habet poteſtatem praeter eam, quam Chriſtus apoſtolis tradidit, ut per eos ad eorum ſucceſſores perveniret, ſi ex ſcriptura conſtet nullam omnino poteſtatem, quae ſpiritualis non ſit, apoſtolis eſſe collatam, fruſtra eorum ſucceſſores aliam ſibi arrogant, illud vero unicuique percurrenti et conſideranti ſingula evangelii loca, in quibus Chriſtus inducitur aliquam poteſtatem eccleſiae conferens liquido conſtabit, nullam ab eo niſi ſpiritualem accepiſſe.

Prima eaque potiſſima a Chriſto apoſtolis collata poteſtas eſt annuntiandi evangelium per totum orbem, et eos, qui crediderint, baptizandi, Matth. 28. v. 18. quam quidem totam eſſe ſpiritualem nemo ambigit.

Secunda poteſtas, quam Chriſtus Petro pollicitus eſt, Matth. 16. cunctis vero apoſtolis et in illorum perſona eccleſiae contulit Matth. 18. eſt poteſtas ligandi et ſolvendi ſuper terram: *Amen, amen dico vobis*, inquit, *quaecumque ligaveritis ſuper terram, erunt alligata in coelis, et quaecumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta in coelis.* Haec eſt poteſtas, quam nonnulli contendunt ad temporalia extendi,

tendi, ſed contra mentem Chriſti, quae exponitur Joan. 20. his verbis, *ſicut me miſit vivens pater et ego mitto vos; quae cum dixiſſet, inſufflavit in eos, dicens, accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta ſunt.* Unde perſpicue oſtenditur, poteſtatem ligandi et ſolvendi a Chriſto collatam apoſtolis ad peccata tantum pertinere ita, ut vincula illa, quibus utuntur, animas tantum non corpora reſpiciant, ut egregie obſervat in hunc locum Chryſoſt., nec aliter e ſanctis patribus quisquam hunc locum interpretatus eſt, quam de peccatis, excommunicatione et abſolutione ſacerdotali, quapropter illi, qui ad temporalia poteſtatem illam pertinere arbitrantur, ſcripturam ſacram contra unanimem ſanctorum patrum conſenſum exponunt, quod a concilio Tridentino *ad coercenda petulantia ingenia* ſeveriſſime prohibitum eſſe legitur.

Tertia poteſtas a Chriſto apoſtolis collata, eſt poteſtas Euchariſtiae conſecrandae ac celebrandae in ejus memoriam: *Hoc facite*, inquit Luc. 22. *in meam commemorationem*, quam quidem actionem mere ſpiritualem eſſe nemo dubitat.

Quarta poteſtas delinquentium poenam reſpicit Joannis 10. *ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus et publicanus.* Quibus verbis intelligimus, nullam aliam poenam ab eccleſia infligi poſſe in noxios, quam ut ab ejus conſortio removeantur, nec amplius in chriſtianorum habeantur numero. Itaque fruſtra quidam contendunt poteſtatem eſſe eccleſiae noxiorum vel poenis temporalibus vel bonorum privatione puniendorum, cum Chriſtus nihil aliud in eos poteſtatis eccleſiae contulerit, quam ut ab eo declarentur velut ethnici et publicani, alludens, ut obſervavimus, ad conſuetudinem judaeorum, qui nullum cum iſtis conſortium habere volebant.

Denique poſtrema poteſtas a Chriſto apoſtolis collata eſt condendarum legum, quae ad diſciplinam eccleſiae pertineant et conſtituendorum ſibi ſucceſſorum, hoc eſt epiſcoporum, presbyterorum, miniſtrorum, ſed hae leges bonum tantum ſocietatis eccleſiaſticae reſpiciunt non temporalem felicitatem; iſti miniſtri ad regendam eccleſiam non ad rempublicam adminiſtrandam conſtituuntur, nec aliam, quam animarum curam habent, juxta illud Pauli. *Obedite praepoſitis veſtris, ipſi enim invigilant, quaſi rationem de animabus veſtris reddituri.* Nihil dico de caeteris apoſtolorum inſignibus donis, qualia ſunt poteſtas miraculorum edendorum, ſanandorum infirmorum, expellendorum daemonum, etc. Haec enim dona ad tempus tantum apoſtolis ſunt collata, nec ad eorum ſucceſſores promanarunt.

## §. III.

*In quo tertia ratio exponitur, Chriſtum nempe et apoſtolos omnem poteſtatem et jurisdictionem temporalem ab eccleſia amandare.*

Ad demonſtrandum nullam eſſe in eccleſia temporalem poteſtatem ſufficeret oſtendiſſe omnem illam poteſtatem, quae a Chriſto apoſtolis eſt collata ſpiritualem

 eſſe,

eſſe, cum enim nullam aliam habeat eccleſia poteſtatem praeter illam, quam a Chriſto accepit, neceſſe eſt eam temporali carere, ſi quidem Chriſtus ſpiritualem tantum ei ſit largitus. Verum praeterea Chriſtus omnem omnino poteſtatem temporalem ab eccleſia amandavit et ſuos miniſtros tum per ſeipſum tum per Petrum docuit, nullam eos temporalem jurisdictionem habere, ſed illam eſſe regum terrenorum propriam, *reges gentium*, inquit Marc. 10. v. 42. et Luc. 22. v. 25. *dominantur eorum, et qui poteſtatem habent ſuper eos benefici vocantur, vos autem non ſic.* Quae admonitio duo docet, eccleſiae miniſtros. Primum quidem apoſtolos, eorumque ſucceſſores omni temporali poteſtate et jurisdictione carere; ſecundum poteſtatem illam ſpiritualem, quam habent, non eſſe dominii aut imperii poteſtatem, ſed manſuetudinis et caritatis, quia ſcilicet terrenae poteſtatis eſt exteriora tantum adminiſtrare, ſpiritualis vero proprium eſt interiorem cordis affectum flectere, *ſicut enim*, inquit Origenes in hunc locum Matth. 12. *omnia carnalia in neceſſitate ſunt poſita non in voluntate, ſpiritualia autem in voluntate non in neceſſitate, ſic et principum ſpiritualium principatus in dilectione ſubjectorum debet eſſe poſitus, non in timore corporali.* Idem hoc in loco et in Iſai. homil. 6. obſervat, miniſtros eccleſiae non eſſe vocatos ad principatum, ſed ad ſervitutem totius eccleſiae, unde et Hieronymus egregie epiſt. 3. ad Nep. hoc praecipuum diſcrimen inter principis et epiſcopi poteſtatem ſtatuit, *quod ille nolentibus praeſit hic volentibus: ille terrore ſubjiciat, hic ſervituti donetur: ille corpora cuſtodiat ad mortem, hic animas ſervet ad ſalutem.* Hocce inter poteſtatem eccleſiaſticam et ſaecularem diſcrimen multis in locis tradit Chryſoſtomus, praecipue vero lib. 2. de ſacerdotio, ubi haec ait, „ neque „ homini et licet tanta cum autoritate homines curare, cum quanta paſtor oves curat. Hic enim poteſt et vincire et a pabulo arcere, urere et ſecare, cum illic medicina ac curationis ſuſcipiendae facultas poſita minime ſit in illo, qui medicinam adhibet, ſed in eo tantum, qui laborat. Hoc enim admirandus ille vir cum intelligeret, ſic Corinthios alloquitur, non quod dominemur vobis nomine fidei, ſed adjutores ſumus gaudii veſtri; chriſtianis enim minime licet peccantium lapſus corrigere, exteri quidem judices cum facinoroſos homines leges transgreſſos fuiſſe deprehenderunt, magna ſe praeditos auctoritate ac poteſtate oſtendunt, eosdemque vel invitos ſuos ipſorum mores mutare cogunt. Hic vero non vim afferre, ſed ſuadere tantum oportet atque hac ratione meliorem efficere, quemadmodum ſuſceperis, neque enim nobis facultas noſtra a legibus data ad delinquentes coercendos, ac ne ſi dediſſent quidem haberemus, ubi vim ejusmodi potentiamque exercere poſſemus, cum Chriſtus eos aeterna corona donet, non qui coacti, ſed certo animae propoſito a peccato abſtinent. „ Idem Chryſoſtomus aliis in locis inculcat, onus epiſcoporum majus eſſe quam parentum et judicum, quia ſcilicet poteſtatem non habent cogendi aut coercendi eos, qui ſuae curae commiſſi ſunt. Homil. 1. in epiſt. ad Tit. Hom. 3. in acta, Homilia 10. in ep. 1. ad Theſſ. Sed in iſtorum poteſtate eſt obedire vel non: *In principibus*, inquir, *movet metus, in his vero nequaquam.* Addit vero alio in loco: *Idcirco etiam excellentiorem eſſe poteſta-*

*tem*

*tem episcoporum potestate principum, quod majus sit imperare volentibus, quam invitis.* Homil. 6. in Isaiam. Hinc negat, episcopum ullatenus dici posse veraciter principem, quia munus ejus tantum est exhortari, monere, increpare, ipsum vero nulla habere arma sensibilia, sed tantum spiritualia, quibus noxios ab ecclesiae communione expellat, quibus si victi non fuerint, nihil sacerdoti superesse praeter lacrymas et preces, sed haec fusius postea referemus.

Nunc vero properamus ad apostoli Petri Christi magistri vestigiis insistentis admonitionem, *Pascite,* inquit ep. 1. cap. 5. v. 2., *qui in vobis est gregem Dei, non coacte sed spontanee et secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Qui porro clarius potuit beatus Petrus illorum praedamnare sententiam, qui contendunt Christum, cum dixit ei pasce oves meas, dedisse illi potestatem regum per depositionem privationemque regni sui cogendorum. Quid enim erit dominatio, si non haec dominatio est? Cum ergo Petrus omnem dominatum praepositis ecclesiae interdicat, eum certe maxime, qui exerceretur in eos, qui dominandi potestatem habent. Caeterum istud Petri mandatum non dominantes in cleris generatim ad omnes dirigitur episcopos, ejusque successores non secus ac caeteros spectat, quapropter Bernardus scribens ad Eugenium ingeniose admodum, ut solet, ex his verbis elicit, Romanos pontifices nullum habere dominatum, nullum imperium in ecclesiam: „Nec enim, *inquit considerationum lib. 2. cap. 6.* tibi ille „Petrus dare, quod non habuit potuit, quod habuit hoc dedit, sollicitudinem scilicet super ecclesias numquid dominationem? Audi ipsum non dominantes, ait, in „clero, sed forma facti gregis ex animo, et ne dictum sola humilitate putes non „etiam veritate, vox domini est in evangelio, reges gentium dominantur eorum, „vos autem non sic, planum est, apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu et „tibi usurpare aude aut dominans apostolatum aut apostolicus dominatum, plane „ab alterutro prohiberis, aut si utrumque similiter habere velis, perdes utrumque, „alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus, ipsi „regnaverunt, sed non ex me, principes extiterunt et non cognovi eos. Jam si „regnare sine Deo juvat, habes gloriam, sed non apud Deum, at si interdictum „tenemus, audiamus edictum, qui major est vestrum, ait, fiat sicut minor, et qui „praecessor est, sicut qui ministrat. Forma apostolica haec est, interdicitur dominatio, indicatur ministratio, quae commendatur ipsius exemplo legislatoris, qui „sequutus adjungit, ego autem in medio vestrum sicut, qui ministrat, quis jam se „titulo hoc inglorium putat, quo se prior dominus gloriae praesignivit, merito „Paulus gloriatur in eo dicens, ministri sunt et ego, et addit, ut minus sapiens dico, plus ego in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra „modum, in mortibus frequenter, o praeclarum ministerium! Huic Bernardi ratiocinio nihil addi potest, ut probetur Romanum pontificem, quatenus est Romanus pontifex, nullum habere dominium temporale, dixi quatenus est pontifex, non enim negat Bernardus, quin possit habere temporalia, sed ea negat ad ipsum perti-

nere, quia successor est Petri, *esto*, inquit ibidem, *ut alia quacumque ratione haec tibi vindices, sed non apostolico jure, nec enim ille tibi dare, quod non habebat, potuit* Quaero nunc ab iis, qui reges a Romanis pontificibus deponi illorumque subditos a fide et obedientia eximi posse contendunt, quaero, inquam, ab illis, an unquam fuerit ullum imperium isti aequale aut majus? An etiam credibile sit, Christum, qui dominationem omnem regiam apostolis interdixit, eisdem contulisse dominatum longe majorem in ipsos reges, qualem nemo regum habet.

## §. IV.

*Seu quartum argumentum petitum ex testimoniis Romanorum episcoporum sanctorumque patrum, quibus efficitur, ecclesiam in spiritualia tantum habere potestatem, non secus ac reges in sola temporalia, ita ut neutra potestas a se invicem dependeat.*

Postquam e sacris litteris satis perspicua protulimus argumenta, nunc traditionem adferre oportet, eaque primum testimonia proferre, quibus aperte probatur, duas esse potestates a se invicem independentes ecclesiasticam et civilem, quarum prior in spiritualia tantum, posterior in sola temporalia auctoritatem habeat.

Initium faciam a testimoniis Romanorum pontificum, inter quae mihi primum occurrit praeclarum Gelasii pontificis effatum Ep. 8. ad Anastasium, tom. conc. 4. col. 1182. „Duo sunt, *inquit*, imperator Auguste, quibus hic mundus principaliter regitur, auctoritas sacra pontificum, et regalis potestas. . . . . . Nosti „enim, fili clementissime, quod licet praesideas humano generi dignitate, rerum „tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab iis causas tuae salutis expetis, inque sumendis coelestibus sacramentis, eisque ut competit dispo„nendis subdi te debere cognoscis religionis ordine, potius quam praeesse. . . . Si „enim quantum ad ordinem pertinet publicae disciplinae cognoscentes imperium „tibi collatum legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites: quo rogo te de„cet affectu eis obedire, qui pro erogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis? „*Idem habet in tomo de anathematis vinculo:* quod si haec, *inquit*, *de eccle„siasticis rebus loquens*, tentare formidant, nec ad suae pertinere cognoscunt mo„dulum potestatis, cui tantum de humanis rebus judicare permissum est, non etiam „praeesse divinis, quomodo de his, per quos divina ministrantur judicare praesu„munt, fuerint haec ante adventum Christi, ut quidam figuraliter adhuc tamen in „cardinalibus actionibus constituti pariter reges existerent, pariter sacerdotes . . . „Sed cum ad verum ventum est eumdem *(Christum)* regem atque pontificem, ul„tra sibi nec imperator pontificis nomen imposuit, nec pontifex regale fastigium „vindicavit. . . . . Christus memor fragilitatis humanae, quod suorum saluti con-

„grueret

„grueret, dispensatione magnifica temperans, sic actionibus propriis dignitatibus„que distinctis officia potestatis utriusque discrevit, suos volens medicinali humili„tate salvari, non humana superbia rursus intercipi, ut et christiani imperatores „pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro temporalium cursu re„rum imperialibus dispositionibus uterentur, quatenus spiritalis actio a carnalibus „distaret cursibus, et ideo militans Deo minime se negotiis saecularibus implicaret, „ac vicissim non ille rebus divinis praeesse videretur, qui esset negotiis saecularibus „implicatus, ut et modestia utriusque ordinis curaretur; ne extolleretur utraque „suffultus et competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur." Ecce utramque potestatem et utriusque limites optime distinctos, ita ut nihil liceat saeculari in ecclesiastica, aut ecclesiasticae in saecularia, et pariter antistites teneantur obedire legibus principum, ac principes episcoporum admonitionibus parere.

Symmachus papa in apologetico adversus Anastasium tom. conc. 4. col. 1298, Ep. 6. eodem, quo Gelasius, modo loquitur. *Conferamus*, inquit, *honorem imperatoris cum honore pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, hic divinarum, tu imperator a pontifice baptismum accipis, sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, poenitentiam rogas, postremo tu humana administras, ille divina dispensat, itaque, ut non dicam superior, aequalis honor est.* Nicolaus quoque primus Ep. 8. verba Gelasii exscribit. Atque ita videre est, Romanos pontifices ultro agnoscere, sibi nullam in temporalia potestatem esse, sed hanc totam ad reges pertinere. At nullus est, qui disertius et luculentius id professus fuerit, quam Gregorius secundus Epist. 2. ad Leonem Isauricum: *Alia est*, inquit, *ecclesiasticarum rerum constitutio, et alius sensus secularium; nam quemadmodum pontifex introspiciendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque imperator in ecclesias introspiciendi, et electiones sacras in clero peragendi.* Itaque ex Romanae ecclesiae traditione constat, nihil magis esse juris Romano pontifici, caeterisque episcopis in reges et eorum regna, quam regibus in episcopos et res ecclesiasticas; quemadmodum ergo licet episcopus in civilibus imperatori subsit, non potest tamen ab eo episcopatu dejici, ita imperator, quamvis in ecclesiasticis rebus sit Romano episcopo subjectus, non potest regno spoliari aut temporalibus bonis privari, et quemadmodum reges res ecclesiasticas, ut reges sunt, administrare minime possunt: ita etiam sacerdotes, ut sunt sacerdotes, nullam habent in res terrenas potestatem.

Hinc ecclesia Romana olim in publico officio profitebatur, Petrum et ejus successores claves accepisse ad regendum tantum animas: hanc enim in officio cathedrae beati Petri recitabat orationem: *Deus, qui beato Petro collatis clavibus regni coelestis, animas ligandi atque solvendi pontificium tradidisti; concede, ut intercessionis ejus auxilio a peccatorum nostrorum vinculis liberemur.* Haec oratio, quam Anastasius bibliothecarius Leoni IV. perperam ascribit, extat in libro sacramentorum Gregorii, et in antiquis breviariis ac missalibus Romanis a Paulo III. et Gregorio XIII. approbatis, quamvis in posterioribus vox ista *animas* sit abrasa, nescio quo

 consilio

consilio. Hujus certe vocis sensus, quod scilicet potestas clavium tota spiritualis sit, et animas tantum respiciat, constanti traditione nititur, et Romanorum pontificum confessione. Haec quippe sententia est Julii II. in diplomate 23. his verbis: *Liquet omnibus christianae fidei cultoribus, beatum Petrum ab ipso salvatore nostro Jesu Christo apostolorum principem fuisse constitutum, eique ligandi ac solvendi animas coelesti privilegio traditam esse potestatem, cum ei dicitur, tu es Petrus:* et haec sententia est Adriani I. in concilii Francofordiensis initio: *Petrus*, inquit, *in praemium suae confessionis coeli janitor, et ligandi solvendique arbiter factus est animarum.*

Haec est Petri Damiani sermone 1. de beato Joanne evangelista. *Tacet is*, inquit, *cui portae inferi non praevalent, qui ligandi animas atque solvendi obtinet principatum.*

Haec est etiam Agobardi in libello de discrimine utriusque regiminis ad Ludovicum: eademque ibidem sententia est Gregorii IV. pontificis in Ep. ad episcopos regni Francorum: *Neque*, inquit, *ignorare debueratis, majus esse regimen animarum, quod est pontificale quam imperiale, quod est temporale.*

Eadem est sententia Chrysostomi multis in locis, praesertim vero homil. 4. de verbis Isaiae de Osia. *Regi* inquit, *corpora commissa sunt, sacerdoti animae; rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum.*

Ante Chrysostomum affirmavit quoque Nazianzenus in oratione apologetica, totam pastoris curam circa occultum et internum hominem versari.

Eadem quoque fuit mens Valentiniani imperatoris, cum referente Theodorito, post electionem Ambrosii dixit, se gratias agere Deo, quod ei viro animas commendasset, cui ipse corpora commiserat. Haec est sententia patrum omnium, qui unanimi consensu verba haec, *quaecumque ligaveris super terram*, de potestate ligandi et solvendi peccata interpretantur, nunquam de potestate privandi regis imperio, aut privatis bonis sibi propriis.

Denique haec ipsa est sententia apostoli Pauli scribentis, praepositos ecclesiae animarum curam tantum gerere, *quia ipsi*, inquit, *invigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.*

Possem hic etiam addere multa patrum testimonia, quae in sequentibus argumentis referentur; sed ne bis eadem repetam, unum tantum referam, quod omni exceptione majus est: hoc autem est celeberrimi illius Osii Cordubensis, qui Constantium imperatorem tanta alloquitur constantia, ut dissimulationis aut adulationis accusari minime possit: *Desine, quaeso*, inquit apud Athanasium in Ep. ad solitariam vitam agentes, *et memineris te mortalem esse, reformida diem judicii, serva te in illum purum, ne te misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere praecipe, sed potius a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quae sunt ecclesiae, credidit; et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae, ita et tu cave, ne quae sunt ecclesiae, ad te trahens magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quae sunt caesaris caesari, et quae sunt Dei*

Deo:

*Deo: neque igitur fas est, nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum et sacrorum potestatem habes imperator.* Haec magnus ille Osius, quibus docet, nihil plus juris esse episcopis in potestatem civilem, quam regibus in ecclesiasticam.

## §. V.

*In quo quinto argumento evincitur, ecclesiam in temporalia nullam habere auctoritatem; eo quod per vim gladiumque materialem homines cogere minime possit.*

Si qua foret ecclesiae in temporalia potestas, dubium nullum est, quin posset temporalem aliquam poenam, puta mortem, supplicium, aut saltem bonorum privationem infligere, quod etiam ab adversariis supponitur, cum inde probant, reges in poenam laesae fidei ab ecclesia regnis privari posse, illorumque subditos a fide et obedientia eximi. Verum enim vero nihil est certius, quam ecclesiam non habere ullum jus puniendorum noxiorum poenis et suppliciis corporis, aut etiam bonorum privatione. Inauditum certe est apud antiquos, quemquam alia quam excommunicationis aut depositionis poena fuisse ab ecclesia mulctatum; quin e contra ecclesia agnovit nullam aliam sibi potestatem esse, quippe cum eos, qui suis decretis adversabantur, in exilium ejici, et bonis multari, ne turbas cierent, expetivit, imperatores semper aut magistratus civiles adiit, ut haec poena legibus civilibus in eos sanciretur. Adeo persuasum erat, ipsi nullam se potestatem habere hujusmodi poenarum in quemquam decernendarum. Et quidem multis annis ecclesia civili autoritate adversus haereticos et rebelles minime usa est, quia nullum sperabat ab imperatoribus ethnicis auxilium. Ut ut sit, primum legitur autoritatem civilem implorasse in causa Pauli Samosateni, cum ille Antiochena sede dejectus, domo et ecclesia episcopali cedere nollet, quae res ecclesiam coëgit Aurelianum imperatorem adire, ut inde exturbaretur: qui imperator licet gentilis prudenter omnino statuit, ecclesiam et domum episcopalem ei tradi, ad quem Romanus episcopus et caeteri Italiae antistites litteras communionis mitterent. Postquam vero imperatores christiani fuerunt, tum illorum in christianam religionem affectus, tum proprii imperii, cujus tranquillitas religionis conservatione plerumque pendebat, cura et sollicituto in causa fuerunt, ut haeresiarchas et rebelles, ne turbas cierent, in exilium mitterent, aut mulcta aliqua pecuniaria plecterent; quod quidem saepissime proprio motu, aliquando ab episcopis ea de re rogati praestiterunt. Verum non nisi posterioribus ecclesiae saeculis concessa est ecclesiae ab imperatoribus potestas statuendarum in haereticos aut peccatores poenarum temporalium; atque hinc episcopi potestatem istam obtinent ab imperatoribus et regibus, non ab ecclesia, sicut

reges

reges debent ecclesiae multa alia ecclesiastica munia, quibus ipsi fruuntur; sed en tibi argumenta, quibus id conficitur.

Primo Christus nullam ecclesiae potestatem contulit praeterquam spiritualem, nec aliter pertinaces et rebelles ab ecclesia puniri jussit, quam ut indigni ecclesiae communione declararentur, quod, quid sit, fuse antea explicatum est.

Secundo, idem Christus docuit nos, nihil magis abhorrere ab evangelii mente quam dominium et imperium terrorem incutiens. Cum enim apostoli vellent ignem e coelo in Samaritanos educere, vetuit Christus haec dicens: *Nescitis, cujus spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.* Luc. 9. v. 55.

Tertio, Christus apostolos materiali gladio uti prohibuit, etiam ad defendendam religionem, Petrum, qui gladio usus fuerat, graviter increpavit: sic rem narrant evangelistae Matthaeus c. 26. v. 25. Lucas c. 22. v. 49. et Joannes 18. v. 10. *Videntes autem hi, qui circa ipsum erant* (Christum mox capiendum) *dixerunt ei: Domine si percutimus in gladio. Simon ergo Petrus unus ex his, qui erant cum Jesu, extendens manum exemit gladium suum, et percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus dexteram, erat autem nomen suum Malchus. Respondens Jesus ait, sinite usque huc; et cum tetigisset auriculam ejus, salvavit eum. Dixit ergo Jesus Petro: mitte gladium tuum in vaginam, omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt: an putas, quia non possum rogare patrem meum, et exhibebit plus quam duodecim legiones angelorum?* Qua ex narratione evangelistarum constat, Christum dictis et exemplo suo docuisse gladium non esse ab ecclesia exerendum pro religione; quare Origenes in hunc locum haec observat: „Sed et simpliciter, *inquit*, audientes quod dicit, qui accipiunt gladium, gladio peribunt; „cavere debemus, ne occasione malitiae aut vindictae propriarum injuriarum eximamus gladium, aut ob aliquam occasionem, quam omnem evangelica abominatur „haec Christi doctrina, praecipiens, ut impleamus id, quod scriptum est: cum his, „qui oderunt pacem, eram pacificus. Si ergo cum odio habentibus pacem debemus esse pacifici, adversus neminem gladio uti debemus: et paulo antea pacificos „vult esse Christus discipulos suos, ut bellicum gladium hunc deponentes, alterum „pacificum accipiant gladium, quem dicit scriptura gladium spiritus."

Quarto, sancti patres unanimi consensu docent, ecclesiam carere omni gladio materiali seu potestate civili ad homines cogendos et puniendos, nec aliud quidquam posse quam hortari, monere et excommunicare eos, qui sibi nolunt obedire, canon apostolicus 26. *episcopum qui fideles delinquentes vel infideles injuriam inferentes percutit, et terrorem ipsis propter hujusmodi vult incutere, deponi praecipimus; nusquam enim dominus hoc nos docuit, imo vero contra cum ipse percuteretur, non percutiebat, cum lacesseretur convitiis, non regerebat convitium, cum pateretur, non comminabatur.* Tertul. in lib. ad Scapulam. *Non est*, inquit, *religionis cogere religionem.* Cui succinens Lactantius lib. 5. divinarum institutionum: *Non est*, inquit, *opus vi et injuria, quia religio cogi non potest . . . . defendenda est*

non

*non occidendo, ſed moriendo, non ſaevitia, ſed patientia, non ſcelere, ſed fide.* Quid, quaeſo, faciunt Romani pontifices, cum reges regnis ſuis ſpoliare conantur? Nonne per vim eos cogere volunt, nonne religionem (ſi tamen religionem) innumerorum hominum ſanguinem fundendo defendere ſe putant, hoc ipſum principium late extendit Athanaſius apologia ſecunda. *Diabolus,* inquit, *quia nihil veri habet in ſecuri et aſcia invadens, concutit fores eorum, a quibus recipitur . . . . Salvator autem e contra manſuetus eſt. Si quis,* inquit, *velit me ſequi, et meus eſſe diſcipulus, ita docens ſe, cum ad quemquam venit, non vi inſtare, ſed potius pulſare et dicere, ſoror mea ſponſa, quod ſi aperiat, intrat; ſin graventur, aut nolint aperire, abſcedit; non enim gladiis, aut jaculis, aut militari manu veritas praedicatur, ſed ſuadendo et conſulendo: piae religionis eſt proprium, ut dixi, non cogere, ſed ſuadere. Siquidem dominus non cogens, ſed libertatem concedens dicebat omnibus: ſi quis vult venire poſt me: apoſtolis vero omnibus: numquid et vos vultis abire?* Idem in Arianos inculcat Hilarius lib. 2. ad Conſtantium: *Deus,* inquit, *cognitionem ſui docuit, potius quam exegit et operationem coeleſtium admiratione praeceptis ſuis concilians auctoritatem coactam confitendi ſe, eſt aſpernatus voluntatem, ſi ad fidem veram iſtiuſmodi vis adhiberetur, epiſcopalis doctrina obviam pergeret, diceretque, Deus univerſitatis obſequio non indiget neceſſario, non requirit coactam confeſſionem, noſtra potius cauſa non ſua venerandus eſt. Non poſſum niſi volentem recipere, niſi orantem audire, niſi profitentem ſignare.* His concinunt, Gregorius Nazianzenus in carmine de vita ſua, his verſibus.

*Suadere quippe aequius eſt quam cogere,*
*Magiſque nobis convenit, et illis item*
*Favere ſummo nitimur, quos numini.*

Idem orat. 1. de theologia, et cum eo Ambroſius lib. 7. in Lucam, obſervant, evangelium non eſſe per vim promulgatum, nec miſſos eſſe apoſtolos, qui gladio aut imperio uterentur ad ſtabiliendam fidem, ſed qui humilitate et patientia cunctos ad eam adducerent, unde nobiſcum concludunt, Chriſtum hanc non dediſſe eccleſiae poteſtatem. Haec ſunt Ambroſii verba in Lucam cap. 22. O domine, „cum emere jubes gladium, qui ferre me prohibes? Cur haberi praecipis, quod „vetas promi, niſi forte, ut ſit parata defectio non ultro neceſſaria, ut videar potuiſ„ſe vindicari, ſed noluiſſe, lex tamen referire non vetat; et ideo fortaſſe Petro „duos gladios offerenti, ſat eſt, dicit, quaſi licuerit uſque ad evangelium, ut ſit in „lege aequitatis eruditio, in evangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquum vi„detur, ſed non iniquus dominus, qui cum ſe poſſet ulciſci, maluit immolari; eſt „enim gladius ſpiritualis, ut vendas patrimonia, emas verba, quo nuda mentis „penetralia veſtiuntur, eſt enim gladius paſſionis, ut jacias corpus et immolatae „carnis exuviis ematur tibi ſacri corona martyrii. Sic Ambroſius dictum illud Chriſti de duobus gladiis (quod Bonifacius VIII. in ſua extravaganti *unam ſanctam* ad



men-

mentem suam detorquet, ut probet in ecclesia gladium materialem esse, ita explicat, ut contrarium Bonifacio inferat, gladium, de quo hic agitur, spiritualem passionis esse gladium, quod ecclesia debeat pati, non quod ipsa possit in alios exercere.

Augustinus quoque docet, ecclesiam nullas alias poenas infligere posse, quam degradationis et excommunicationis, lib. de fide et operibus c. 2. etc. *Phinees sacerdos*, inquit, *adulteros simul inventos ultore ferro transfixit, quod utique de degradationibus et excommunicationibus significatum est, faciendum in hoc tempore, cum in ecclesiae disciplina visibilis gladius fuerit cessaturus*: eadem est ante hunc Cypriani sententia epist. 11. lib. 1. *Interfici Deus jussit a sacerdotibus suis non obtemperantes judicibus a se ad tempus constitutis, et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc et circumcisio carnalis manebat, nunc autem quia circumcisio spiritualis esse ad fideles Dei coepit, spirituali gladio superbi et contumaces necantur, dum de ecclesia ejiciuntur.*

Verum nullus est, a quo luculentius propositio nostra asserta fuerit, et eloquentius exposita quam a beato Chrysostomo, cujus extat ea de re insignis locus homil. 4. de verbis Isaiae t. 3. p. 758. ubi de facto Oziae disserens, late docet reges nulla temporali poena a sacerdotibus posse mulctari: „Regi, *inquit*, corpora com„missa sunt, sacerdoti animae, rex maculas corporum remittit, sacerdos autem ma„culas peccatorum; ille cogit, hic exhortatur; ille necessitate, hic libera volunta„te; ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia; ille bellum gerit cum barbaris: „mihi bellum est adversus daemones, major hic principatus, propterea rex caput „submittit manui sacerdotis, et ubique in veteri scriptura sacerdotes inungebant „reges; verum rex ille (Ozias) sua transiliens septa modumque regni transgressus, co„natus est aliquid addere, atque ingressus est templum cum auctoritate incensum „adolere volens. Quid igitur sacerdos non licet adolere incensum, vide libertatem, „vide mentem, saevire nesciam . . . . Rex autem Ozias non sustinuit admonitio„nem, sed arrogantia inflatus ingressus est templum, aperuit sancta sanctorum, „volens adolere incensum, quid autem Deus, ubi sacerdos contemptus est, digni„tasque sacerdotii conculcata, ubi nihil amplius potuit sacerdos (nam sacerdotis „tantum est arguere et audacter ac libere admonere, non movere arma, non cly„peos usurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec jacula mittere, sed „tantum arguere ac constantiam ostendere). Postea quam igitur arguisset sacerdos, „rex autem non cessisset, sed arma moveret, clypeos et hastas, suaque uteretur po„tentia, ibi sacerdos dicit: ego, *inquit*, quod erat mei officii, praestiti, nihil am„plius possum: succurre sacerdotio, quod conculcatur, leges violantur, fas sub„vertitur. Quae quidem Chrysostomi in Oziae sacerdotisque magni facta et dicta observationes sacerdotibus omnibus documenta esse possunt, quo pacto sese gerere debeant, quando tenentur adversus reges, velut summus sacerdos adversus Oziam, jura sua tueri, uti scilicet debent non secus ac ille exhortationibus, increpationibus, imo et excommunicationibus: at nequeunt regnis eos spoliare, arma in ipsos move-

movere, aut quemquam ad ea movenda exhortari et impellere: quid autem aliud fecerunt Romani pontifices, qui reges regno indignos esse pronunciarunt, subditos illorum a fide et obedientia immunes pronunciarunt, et regna eorum cuilibet occupanti, aut certe alteri tradiderunt.

Denique ut alios mittam, quorum testimonia jam laudavimus et infra laudabimus, Gregorio Magno persuasum erat, non licere sacerdotibus vim ullam adhibere; hic quippe lib. 2. ep. indict. 11. ep. 52. ad Joannem Hierosolymitanum, eos episcopos, qui vi externa in rebus religionis uti vellent, ita increpat. *Quid autem de episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene vestra fraternitas novit, pastores enim facti sumus non persequutores, et egregius praedicator dicit, argue, obsecra, increpa cum omni patientia, nova vero atque inaudita est ipsa praedicatio, quae verberibus exigit fidem.* Itaque ex Gregorio omnia sacerdotum in peccantes officia his tribus comprehenduntur, *argue*, *increpa*, *obsecra*, nec verberibus aut suppliciis peccantes coercere ipsis licitum est. His veterum testimoniis addam nonnulla recentiorum magnae auctoritatis et doctrinae virorum testimonia.

Petrus Damiani egregie probat, ecclesiam uti minime posse vi externa et gladio materiali: haec sunt ejus verba lib. 4. ep. 9. ad Odericum Firmanum episcopum. „Sicut ipse Dei filius, *inquit*, cuncta mundi obstacula non per districti „examinis ultionem, sed per invictam superavit inconcussae patientiae majestatem, „ita decet mundi rabiem potius aequanimiter ferre, quam vel arma corripere, vel „laedenti laesionibus respondere, praesertim cum inter regnum et sacerdotium pro„pria cujusque distinguantur officia, ut rex armis utatur saeculi, et sacerdos accin„gatur gladio spiritus, qui est verbum Dei et Asarias rex, quia sacerdotale usurpat „ministerium, lepra perfunditur; et si sacerdos arma corripit, quod utique laicorum „est, quid meretur? . . . Si ergo pro fide, qua universalis vivit ecclesia, nus„quam ferrea corripi arma conceditur, quomodo pro terrenis et transitoriis eccle„siae facultatibus loricatae acies in gladios debacchantur. Porro sancti viri cum „praevalent, haereticos haereticorumque cultores nequaquam perimunt, sed potius „ab iis perimi pro fide catholica non refugiunt. . . . Si aliquis objiciat, bellicis usi„bus Leonem se frequenter implicuisse pontificem, verumtamen sanctum esse: dico, „quod sentio, quoniam nec Petrus ob hoc apostolicum obtinet principatum, quia „negavit, nec David idcirco prophetiae meretur oraculum, quia torum alieni viri „invasit, cum mala vel bona non pro meritis considerentur habentium, sed ex pro„priis debeant qualitatibus judicari: numquid hoc legitur, vel legisse vel litteris „docuisse Gregorius, qui tot rapinas ac violentias a Longobardorum est feritate „perpessus; num Ambrosius bellum Arianis, se suamque ecclesiam crudeliter infe„stantibus intulit? Numquid in arma sanctorum traditur quispiam insurrexisse pon„tificum? Causas igitur ecclesiastici cujuscumque negotii leges dirimant fori, vel „sacerdotalis edicta concilii, ne, quod gerendum est in tribunalibus judicum, vel

„ex sententia debet prodire pontificum, in nostrum vertatur opprobrium congres-„sione bellorum.

Anselmus in cap. 26. Matthaei notat, duos gladios esse in ecclesia, unum materialem, sed hunc a saecularibus ministris exercendum. Sunt, inquit, et mi-„nistri saeculares, a quibus temporalia, et spirituales, a quibus debent tractari spi-„ritualia. Datur ergo materialis gladius carnalibus, spiritualis autem ministris spi-„ritualibus; sed sicut non convenit regibus, quod ad stolam pertinet, sic nec epis-„copis, quae regis sunt, exercere, quod quia Petrus, qui figuram rerum spiritua-„lium, materialem gladium quodammodo exercuit, dum auriculam servi amputavit, „a Domino increpari meruit.

Sanctus Bernardus de considerat. ad Eugenium lib. 1. c. 6. *Non monstrabunt, puto, qui hoc dicent, ubi aliquando quispiam apostolorum judex sederit hominum, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum steterit. Denique lego, apostolos judicandos sedisse, judicantes non lego, erit illud, non fuit ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra, quoniam propter illa, non propter has accipitis claves regni coelorum, praevaricatores utique exclusuri non possessores, habent haec infima et terrena judices suos reges et principes terrae, quid falcem vestram in alienam messem extenditis?* Quaero nunc ab adversariis, an non pontifices cum imperatores aut reges deponunt, et regna eorum aliis occupanda tradunt, an non, inquam, tunc usurpent sibi judicium illud de possessionibus et limitibus, quod ipsis prorsus interdictum esse ex scriptura docet Bernardus: falcem ergo in aliam messem mittunt, et praevaricatores merito audiunt. Hugo a sancto Victore de sacrementis fidei, lib. 2. p. 2. c. 7. *Spiritualis siquidem potestas non ideo praesidet, ut terrenae in suo jure praejudicium faciat, sicut ipsa terrena potestas, quod spirituali debetur, nunquam sine culpa usurpat.* Quodnam, quaeso, majus potest praejudicium fieri, quam cum regno privatur?

Alexander Alensis p. 3. q. 40. n. 5. recitat eadem Hugonis verba, additque: *Regum est exercere poenam corporalem, sacerdotum spiritualem inferre vindictam; sicut enim judex terrenus non sine causa gladium portat,* Rom. 13. *ita non sine causa, claves ecclesiae sacerdotes accipiunt; ille portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum; isti claves habent ad exclusionem excommunicandorum et reconciliationem poenitentium. Igitur a Deo tantum est rex puniendus supple (poena materiali.) Et iterum non habet hominem, qui facta ejus disjudicet,* ad poenam scilicet corporalem inferendam.

Thomas Valdensis doctrinalis fidei antiquae, lib. 2. art. 3. c. 78. Ergo, „inquit, magis placet, ut sint duae potestates primae, ita ut neutra ab altera se-„cundum originem pendeat, et haec illi subjecta secundum perfectionis simplicis „dignitatem, utraque tamen major altera sibi comparata in exercitio potestatis; et „postea ex hac particula occasionaliter delinquunt quidem dicentes, quod radix po-„testatis terrenae in tantum dependet a papa, ut ex commissione ejus exercitio deri-

„vetur

„vetur in principem, et principe deviante, poteſt ſummus ſacerdos temporale il-
„lud adminiſtrare negotium, ſed in praeſumptione delinquunt, quia et conjuges
„habet ſacerdos inſtituere, ut ſint per ſolemnitatem ſacramenti, et judicare, ſi boni
„non fuerint: non tamen adminiſtrare conjugale negotium, ſi delinquant, nec pote-
„ſtas conjugalis ſecundum autoritatem capitis a ſacerdote dependet, ſed a Deo.....
„Similiter nec terrena ſeu regia poteſtas, quae ſub annulo fidei diſpenſatur, ad reg-
„num in quemquam autoritate reducitur ſupra regem citra Chriſtum. Quo exemplo optime illuſtrat ille diſtinctionem, quam initio adhibuimus inter poteſtatem, et eum, qui poteſtate utitur, docetque terrenos reges ſubdi equidem poteſtati eccleſiae, licet illorum poteſtas tunc non ſubdatur, nec a ſacerdotibus exerceri poſſit. Poſſem et alios plures proferre theologos, quos brevitatis cauſa hic omitto, de his forte dicturus alias.

# CAPUT II.

## *In quo demonſtratur, civilem poteſtatem de ſe et ex natura ſua independentem eſſe a ſpirituali.*

Hactenus oſtendimus, ſocietatis eccleſiaſticae finem, objectum, mercedem, poenam, poteſtatem, ſpiritualia tantum eſſe: unde neceſſario conſequitur, eccleſiam neminem poſſe bonis temporalibus ſpoliare, multo minus reges e regnis ſuis deturbare; nunc oſtenſuri ſumus, poteſtatem regiam a ſpirituali natura ſua minime pendere, quae res propoſitionem noſtram, ſed diverſimode, demonſtrat.

### §. I.

*In quo probatur, poteſtatem regiam immediate eſſe a Deo et ab illius ſolius poteſtate pendere.*

Cum homines omnes a natura ſint ad ſocietatem deſtinati, quae ſine poteſtate et autoritate ſtare nequit, neceſſe fuit, ut Deus, qui rerum omnium eſt dominus, ſocietati in hominum bona et corpora poteſtatem commiſerit: nam ſi Deus nulli poteſtatem hanc contuliſſet, homines in pace ac tranquillitate degere foret impoſſibile, quippe ſi nulla eſſet in terris condendarum legum autoritas, ſi nulla poteſtas, qua poſſent homines ad illarum obſervationem cogi, ſi impune liceret omnibus

bus sese mutuo interficere bonisque spoliare; quomodo posset nomen societatis obtinere hominum inter se coeuntium inordinata multitudo, confusa turba, ubi nemo audit neminem: *Nisi*, inquit Chrysostomus homil. de statuis, *rectores civitatum essent, feriorem feris vitam viveremus, non mordentes tantum, sed et vorantes alios alii: tolle tribunalia, et omnem de vita tranquillitatem abstuleris; quod enim in domibus faciunt tignorum contignationes, hoc principes in civitatibus; et sicut si illas sustuleris, dissoluti parietes per se corruunt, sic si ex mundo principes tollas, et horum metum, et domus, et civitates, et gentes cum multa inter se licentia corruent, cum nemo sit, qui contineat et repellat, et poenae timore quietem procuret.* Cum ergo solus Deus vitae, bonorumque nostrorum summus sit dominus, necesse est, ut potestatis hujus partem contulerit iis, qui societates civiles regunt, ac proinde sives reges, sive magistratus, sive principes, sive populus universus potestatem illam exerceant, necesse est eam a Deo, qui solus illam hominibus concedere potest, in ipsos immediate derivari. Hoc principium, quod lumine naturali notum est, *cum*, ut observat S. Augustinus lib. 3. confess. c. 8. *generale pactum sit societatis humanae obedire regibus suis*, inculcant apostoli. Paulus quidem Rom. 13. v. 1. his verbis. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi a Deo, quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt . . . . Dei enim minister est tibi in bonum, non enim sine causa gladium portat, minister enim est Dei in iram ei, qui malum agit; ideoque subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Cui concinens B. Petrus ep. 1. cap. 2. v. 13. *Subjecti*, inquit, *estote omni creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Igitur potestas temporalis sive regum, sive magistratuum est a Deo, qui illam ipsis commisit, ut egregie habet auctor libri sapientiae, c. 6. v. 4. et 5. *Quoniam*, inquit reges alloquens, *data est a domino potestas vobis, et virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur, quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis.*

Quapropter cum solus Deus reges constituat, ita solus eis regnum adimere potest, idque saepe in veteri testamento docuit: Regum 1. c. 10. Samuel dixit ad Saul: *Ecce unxit te dominus super haereditatem suam in principem, et liberabis populum suum de manibus inimicorum, qui in circuitu ejus sunt, et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem*, v. 24. Et ait Samuel ad omnem populum: *Certe videtis, quem elegit dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Ejusdem libri 24. v. 7. *Dixit David ad viros suos: propitius sit mihi dominus, ne faciam hanc rem domino meo Christo domini, ut mittam manum meam, quia Christus domini est, et confregit David viros suos sermonibus, et non permisit eis, ut consurgerent in Saul . . . . . Non extendam manum in dominum meum, quia Christus domini est, manus autem mea non sit in te:* Ejusdem lib. c. 26. *Ne interficias eum: quis enim extendit manum suam in Christum domini, et innocens erit? Et dixit David,*

*vid, vivit dominus, quia nisi dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit, ut moriatur, aut in praelium descendens perierit, propitius sit mihi dominus, ne extendam manum meam in Christum domini. . . . dominus autem retribuet unicuique secundum justitiam suam et fidem; tradidit enim te dominus hodie in manum meam, et nolui extendere manum meam in Christum domini.* Adeo parsuasum erat Davidi, nunquam licitum esse quidquam in reges a Deo constitutos licet tyrannos et impios tentare. Similiter Jobi 34. v. 3. *Deus, qui regnare facit hypocritam propter peccata populi:* Et Danielis 4. v. 8. *Dominatur excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, dat illud.* Ozeae 13. *Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea.* Ex iis constat, reges a Deo solo constitui aut deponi posse, nec licere hominibus adversus eorum vitam aut regnum aliquid tentare.

Nunc recensere oportet sanctorum patrum sententias eodem tendentes.

Extat ea de re canon inter eos, qui dicuntur apostolici, qui licet apostolorum non sint, sunt tamen antiquissimi, octuagesimus tertius, qui sic habet: *Quisquis imperatorem aut magistratum contumelia affecerit, supplicium luito; et quidem si clericus, deponitor; si laicus, a communione removetor.*

Justinus martyr in apolog. 2. sic imperatores adloquitur. *Vectigalia et collationes eis, qui a vobis sunt ordinati exactoribus prae omnibus ubique inferre contendimus, quemadmodum ab eo* (Christo) *sumus instituti. Proinde nos solum Deum adoramus, et vobis in aliis rebus laeti inservimus, imperatores ac principes hominum esse profitentes, et simul precantes, ut cum imperiali potestate sanam quoque mentem obtinere comperiamini.* Addit, eos, si quid male egerint, non ab hominibus, sed a Deo plectendos.

Irenaeus lib. 5. c. 24. probat, potestates non esse a diabolo, sed a Deo, Deique ministros esse reges, quibus obedire tenentur omnes: „Quoniam, *inquit*, „absistens a Deo homo in tantum efferavit, ut etiam consanguineum hostem sibi „putaret. . . . . Imposuit illi Deus humanum timorem, ut potestati hominum sub„jecti, et lege eorum astricti aliquid assequantur justitiae, et moderentur ad invi„cem in manifesto positum gladium timentes, et secundum hoc ministri Dei sunt, „qui tributa a nobis exigunt, in hoc ipsum servientes potestates a Deo ordinatae „sunt, cujus jussu homines nascuntur, hujus jussu et reges constituuntur, apti his, qui in illo tempore ab ipsis regantur.

Theophilus ad Autolycum: „Quae cum ita sint, magis honorabo regem, „sive caesarem, non tamen eum adorabo, verum pro eo orando Deum, qui vere „Deus est, adorabo, sciens caesarem ab ipso esse ordinatum. Dices ergo mihi, qua„re regem sive caesarem adorare recusas, quia non ad id institutus est, ut adore„tur, sed ut legitimo, qui ipsi congruit, honoretur honore.... Regem quidem „sive caesarem honora, subjectus ei existens et orans pro eo; haec enim faciens, „Dei voluntatem exequeris: nam divinae legis hic tenor est: honora, fili mi, „Deum et regem, nec cuiquam eorum inobediens sis. *Huic simile est illud Diony„sii Alexandrini apud Euseb. l. 7. c. 10.* Nos unum Deum omnium rerum fabricato-

„catorem, qui Valeriano et Galieno caesaribus Augustis viris sanctissimis imperium „largitus est, et colimus et veneramur: huic etiam sine intermissione pro eorum „(licet persecutorum) regno, ut stabile et firmum maneat, preces adhibemus. Tantum abest, ut Dionysius crediderit quemquam episcopum debere aut posse Galienum aut Valerianum hostes christianorum infensissimos deponere, ut e contra pro iis orandum esse doceat, ut stabile et firmum esset illorum regnum.

„*Tertullianus in apologetico.* Sed etiam quod temperans majestatem caesa„ris infra Deum, magis illum commendo, cui soli subjicio; subjicio autem non „adaequo: sciunt imperatores, quis illis dederit imperium, sentiunt enim Deum „esse solum, in cujus solius potestate sunt, et a quo sunt secundi, post quem pri„mi. *Et in libro ad Scapulam.* Colimus ergo imperatorem sic quomodo nobis li„cet, et ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum, et quidquid est a Deo conse„cutum solo Deo minorem, hoc et ipse volet, sic enim omnibus major est, cum so„lo Deo minor est.

Optatus lib. 3. super imperatorem: *Non est nisi solus Deus, qui fecit imperatorem.*

Gregorius Nazianzenus oratione altera de seipso: *Orbis*, inquit, *hic universus, imperator, sub manu vestra est, superna solius Dei sunt, inferna vobis cum Deo communia.*

Ambros. orat. de obitu Theodosii. *Hoc erat*, inquit, *remedium reorum, quoniam cum haberet (imperator) supra omnes potestatem, quasi parens expostulare malebat.*

Osius Cordubensis Constantium adloquens: *Tibi Deus imperium commisit, nobis, quae sunt ecclesiae, concredidit.* Ad eumdem etiam ita Liberius apud Theodoritum: *Ne pugnes contra eum, qui tibi hoc imperium dedit.*

Hilarius diaconus in epistola ad Rom. cap. 13. *Sciant*, inquit, *non esse se liberos, sed sub potestate degere; principi enim suo, qui vicem Dei agit, subjiciuntur.*

S. Aug. lib. 4. de civit. Dei c. 33. *Deus ille*, inquit, *felicitatis auctor, quia solus verus est Deus, ipse dat regna terrena et bonis et malis.* Et lib. 5. c. 21. *Non tribuamus*, inquit, *dandi regni atque imperii potestatem, nisi vero Deo.*

Chrysostomus homil. 2. ad populum Antiochenum: *Laesus est*, inquit, *qui parem non habet ullum super terram. Summitas et caput omnium super terram hominum, propterea ad supernum regem confugiamus, illum in auxilium invocemus.* Et in cap. 13. ep. ad Romanos, in haec verba. *Omnis anima, etc. Etiamsi*, inquit, *apostolus sis, sive evangelista, sive propheta, sive quisquis tandem fueris, neque enim pietatem subvertit ista subjectio.*

Theodoritus in eumdem locum. *Sive sit sacerdos, sive antistes, sive monachus, iis cedat, quibus sunt mandati magistratus.*

Fulgen-

Fulgentius in lib. de verit. praedest. et gratiae, lib. 1. c. 3. *Quantum pertinet*, inquit, *ad hujus temporis vitam in ecclesia, nemo pontifice potior, et in saeculo christiano imperatore nemo celsior invenitur.* Ea verba laudantur in concilio Parisiensi, sub Ludovico et Lothario, anno 829. et in Aquisgranensi anno 836.

Agapetus in paraenetico ad Justinianum num. 1. *Homine quolibet sublimiorem habes dignitatem imperator.* Et num. 21. *Essentia corporis aequalis est cuilibet homini imperator, potestate autem dignitatis cunctorum praesidi Deo, non enim se habet in terris quemquam altiorem.*

Pelagius primus. *Cum igitur etiam de pusillis ista forma praeceptum sit, quanto nobis studio ac labore satagendum est, ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostrae regibus ministremus, quibus nos etiam subditos esse sanctae scripturae praecipiunt.*

S. Gregorius Magnus lib. 2. ep. 61. *Ad haec potestas supra omnes homines dominorum meorum pietati coelitus data est.* Et in fine epistolae. *Ego quidem jussioni subjectus, etc. Utrobique ergo quod debui, exsolvi, qui et imperatori obedientiam praebui, et pro Deo, quod sensi, minime tacui.*

Theophilactus in c. 13. ep. ad Rom. universos complectitur: *Sive sacerdos sit, sive monachus, sive apostolus, ut se principibus subdant.*

Oecumenius in eumdem locum. „instituit omnem animam, etiamsi sacer„dos sit, sive monachus, sive apostolus, subjici principibus; haec enim subjectio „non destruit pietatem. Ad hoc vero hortatur apostolus, ostendens, quod evange„lium neque apostasiam, neque inobedientiam doceat, sed potius modestiam et obe„dientiam.

Bernardus Ep. 42. ad Henricum archiepiscopum Senonensem. *Intelligitis, quae dico, cui honorem, honorem; omnis anima*, inquit, *potestatibus sublimioribus subdita sit, si omnis et vestra, quis vos excepit ab universitate, si quis tentat excipere, conatur decipere.*

Hugo de sancto Victore de sacramentis fidei lib. 2. p. 3. c. 4. *Terrena potestas caput habet regem, spiritualis potestas habet summum pontificem; ad potestatem regis pertinent, quae terrena sunt, et ad terrenam vitam facta omnia; ad potestatem summi pontificis pertinent, quae spiritualia sunt, et vitae spirituali attributa universa.*

Alexander Alensis parte 3. q. 40. memb. 5. Hugonis verba refert et probat, ac deinde ex verbis Petri sic concludit: „Ad illud, quod objicitur de canonica, „quod rex praecellit, verum est in ordine suo, scilicet ad corporalem vindictam ex„ercendam, qua vindicta si delinquat, non habet, qui eum puniat nisi Deum.

Innocentius III. cap. *per venerabilem, qui filii sunt legitimi. Rex Franciae*, inquit, *superiorem in temporalibus minime recognoscit.*

Innocentius IV. cap. *Noverit*, de sentent. excommunicationis, *in temporali autem generaliter et generalis ecclesiae solus imperator, qui universis et clericis et laicis in temporalibus praeesse debet, privilegium concedere potest.*

Ex iis et aliis similibus invicte, ni fallor, demonstratur potestatem civilem et temporalem regum non dependere a potestate ecclesiastica: illa enim potestas ab alia non dependet, quae a solo Deo emanat, quaeque non aliam supra se agnoscit praeter divinam; sed ut ex testimoniis adlatis liquet, potestas regum a Deo emanat, nec in suo genere ullam aliam potestatem praeter divinam superiorem agnoscit; ergo potestas civilis natura sua non dependet ab ecclesiastica, ac proinde Romani pontifices neque directam neque indirectam in temporalia regum auctoritatem habent.

Dico, nec directam, nec indirectam ad sensum adversariorum, ex illis namque quidam aiunt, pontificem Romanum directam habere in temporalia auctoritatem; modestiores vero eam vocant indirectam, sed utraque sententia videtur in idem recidere, quippe utraque supponit, reges regnis spoliari posse auctoritate pontificia. Totum discrimen in eo est, quod illi dicant, per auctoritatem pontificiam immediate id fieri: isti vero contendant, ex spiritualis potestatis usu effectum hunc sequi, ita ut ex excommunicatione, quae poena spiritualis est, sequatur necessario privatio bonorum temporalium. Hinc videre est omnia nostra argumenta tam indirectam hanc potestatem, quam directam impugnare; quippe cum ostendamus, civilem potestatem ab ecclesiastica minime pendere; inde sequitur, ex spirituali poena temporalem minime sequi. Deinde ut ostendimus, ubi de excommunicatione, absurdum est dicere, hominem per eam privari bonis aut officiis temporalibus sibi jure naturae debitis. Itaque potest equidem ecclesia regem tyrannice imperantem, aut verae religionis hostem, monere et adhortari, ut rectius imperet, vel ut religionem tueatur, et ad summum aliquibus forte in casibus ipsum communione ecclesiae privare. At inde minime sequitur, eum regno aut bonis temporalibus privatum esse, cum ecclesiae potestas nullos alios, sive proximos, sive remotos effectus habeat praeter spirituales: sed hoc fusius ostendetur in sequentibus.

## §. II.

### *Reges peccantes a nemine praeterquam a Deo temporali poena plecti posse.*

Nulla major regibus poena potest inferri, quam si regnis suis spolientur, adeo ut plerique malint vitam potius quam regnum amittere. Quare si reges peccantes possent ab ecclesia directe vel indirecte deponi, necesse foret pro falsis habere illa patrum testimonia, quae peccata regum et imperatorum solius Dei judicio, examini et correctioni quoad materialem sive temporalem poenam reservata esse docent, et judicio humano subjacere negant: enimvero hoc sensu plerique sanctorum patrum interpretantur haec Davidis verba, Psal. 50. *Tibi soli peccavi.*

Cle-

Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat. *Deinde*, inquit, *tacite significans peccatum, quod legi non subjicitur, scite modestiam suam ostendens, subjungit: tibi soli peccavi, et malum coram te feci.*

Auctor commentarii in psalmos, qui sub Arnobii nomine vulgatus est, in Psal. 50. *Tibi soli peccavi, omnisque sub judicio venit cum deliquerit, Deo peccat et legibus mundi: hic autem rex sub nullo alio nisi sub Deo solo agens, ipsum solum super potestatem metuens Deo soli peccavit.*

S. Hieronymus ep. 46. ad Ruffinum: *Tibi soli peccavi, rex enim eram, et alium non timebam.* Idem habet epistola 22. ad Eustochium c. 5.

S. Ambrosius in apolog. David. c. 4. „Qui tenentur legibus, audent suum „negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat, qui nullis de„dignabatur legibus humanis. *Et c.* 10. Tibi soli peccavi, rex utique erat, nullis „ipse legibus tenebatur, quia liberi sunt reges a vinculis delictorum, neque enim „ullis legibus ad poenam vocantur tuti imperii potestate. Homini ergo non pecca„vit, cui non tenebatur obnoxius. *Idem lib. 2. ep.* 7. David rex ait, tibi soli pec„cavi: regali enim subnixus fastigio quasi legum dominus legibus reus non erat, „soli Deo obnoxius tenebatur, qui dominus est potestatum.

Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Joann. c. 56. *Sic enim in rebus etiam humanis fieri conspicimus; quippe nemo leges regum impune reprobat, nisi reges ipsi, in quibus praevaricationis crimen locum non habet: prudenter enim dictum est impium esse, qui regi dixerit: inique agis.* Cassiodorus in Psalm. 50. *Tibi soli peccavi, quia rex omnibus superior est, et a Deo solo puniendus.*

Agapetus in paraenetico ad Just. num. 27. *Tibi ipsi custodiendi leges impone necessitatem, cum non habeas in terris, qui te possit cogere: sic enim tu legum prae te feres cultum.*

Gregorius Turonensis hist. lib. 3. c. 17. *Si quis e vobis, o rex, justitiae limites transcendere voluerit, a te corripi potest; si vero ut recesseris, quis te corripiet; loquimur enim tibi, si volueris, audis, si autem nolueris, quis te condemnabit nisi is, qui se pronuntiavit esse justitiam*

Isidorus Hispalensis: *Difficile est principem regredi ad melius, si vitiis fuerit implicatus; populi enim peccantes judicem metuunt, et a malo suo legibus coercentur: reges autem nisi soli Dei timore metuque gehennae coerceantur, libere in praeceps ruunt, et per abruptum licentiae in omne facinus vitiorum labuntur.*

Hincmarus Rhemensis...... *Dicunt sapientes, quia iste princeps rex Gallorum nullorum legibus vel judiciis subjacet, nisi solius Dei, qui eum in regno, quod suus pater illi dimisit, constituit; quoniam solius Dei debet principatui subjici, a quo solo potuit in principatu constitui.*

Yvo Carnotensis ep. 171. „Et quia dispensationes rerum temporalium re„gibus attributae sunt, et basilei, id est, fundamentum populi et caput existunt, si „aliquando potestate sibi concessa abutuntur, non sunt a nobis graviter exasperandi; „sed ubi sacerdotum monitionibus non acquieverint, divino judicio sunt reservan-

„di; ubi tanto diſtrictius ſunt puniendi, quanto minus fuerint divinis admonitioni-
„bus obnoxii.

Euthymius in Pſalm. 50. *Tibi ſoli peccavi: cum rex ſum, et te ſolum commiſſorum a me ſcelerum judicem habeam, tibi ſoli peccaſſe videor; hoc eſt, tibi ſoli judici ſubjicior, caeterorum enim omnium ego dominus ſum, et ob potentiam meam licere videntur, quaecumque libuerint.*

Innocentius III. in 4. Pſalm. poenitentialem, „tibi ſoli, etc. Si diceret ma-
„nifeſtius peccatum meum tibi ſoli relinquitur puniendum, eo quod alium non ha-
„beam ſuperiorem, qui me poſſit punire, cum ipſe ſim rex. *Et infra*: Aliud eſt
„in aliquem peccare, et aliud alicui; in aliquem peccat, qui committit in illum of-
„fenſam: alicui peccat, qui ejus ſubjacet ultioni; rex utique ſoli Deo, caeteri ve-
„ro et Deo peccant et regi: ſubdit hoc tempore legis naturae fuiſſe, non evange-
„lii: ſed non video, qua de cauſa diſcrimen iſtud ſtatuat.

Haymo in Pſalm. 50. „Tibi ſoli peccavi, quia cum rex ſim, nullus habet
„poteſtatem punire peccatum meum niſi tu ſolus.

Alexander Alenſis in eumdem pſalmum. „Tibi ſoli, etc. quia non eſt ſu-
„per me alius, quam tu, qui poſſit punire; ego enim ſum rex, et non eſt aliquis
„praeter te ſuper me.

Lyranus in eumdem pſalmum. „Tibi ſoli peccavi tamquam judici, et pu-
„nire potenti, peccaverat enim contra Uriam, et alios occaſione hujus interfectos:
„tamen quia rex erat, non habebat judicem ſuperiorem, qui poſſet eum punire
„niſi Deum.

S. Thomas 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3. Ad tertium „dico quod princeps dici-
„tur eſſe ſolutus a lege, quantum ad vim coactivam legis, nullus enim proprie co-
„gitur a ſeipſo, lex autem non habet vim coactivam, niſi ex principis poteſtate:
„ſic igitur princeps dicitur eſſe ſolutus a lege, quia nullus in ipſum poteſt judicium
„condemnationis ferre, ſi contra legem agat: unde ſuper illud Pſalmi 50. Tibi ſo-
„li peccavi, gloſſa dicit, quod rex non habet hominem, qui facta ſua dijudicet, ſed
„quantum ad vim directivam legis princeps ſubditur legi propria voluntate.
Mitto innumeros alios recentiores, qui locum illum Pſalmi 50. eodem modo interpretantur.

Itaque ex hoc ſcripturae loco juxta unanimen ſanctorum patrum et ſcriptorum eccleſiaſticorum ſenſum explicato, evidenter deducitur, reges a ſolo Deo judicari, corrigi, puniri poſſe poena aliqua temporali; quod quidem verum eſſe non poſſet, ſi Romani pontifices eorum deponendorum poteſtatem haberent, ergo ſcriptura et traditio huic adverſatur opinioni.

Mitto, quod nonnulli dicunt, diſcrimen eſſe inter veteris et novi teſtamenti ſacerdotium, et illud quidem nihil auctoritatis temporalis in reges habuiſſe: at vero non idem dicendum de iſto. Quippe ſancti patres ex hoc loco non tantum concludunt, reges Iſrael haud fuiſſe ſubditos ſacerdotibus judaicis, ſed univerſim reges nulli niſi Deo ſubjectos eſſe, quod et ipſum ſonat ſcripturae locus, dum enim

dicit

dicit David, se soli Deo peccare, satis indicat regalem potestatem in causa esse, ut a solo Deo pendeat, non autem sacerdotii judaici imperfectionem: adde, quod nulla ratio solida reddi potest, propter quam reges judaici non potuerint a sacerdotibus deponi, possint vero reges christiani a summo pontifice; nam quod nonnulli nugantur, rationem discriminis inter vetus ac novum testamentum hanc esse, quod in antiquo foedere regnum sacerdotale esset, in novo vero sacerdotium regale, puerile plane commentum est, quod refutatione non indiget: nec enim verum est, aut reges veteris legis fuisse sacerdotes, aut sacerdotes novae legis esse reges. Nec illuc pertinet B. Petri dictum: *Vos autem estis regale sacerdotium, gens sancta, etc.* quod de omnibus omnino christianis dictum est, qui sacerdotes et reges metaphorice ab ipso dicuntur.

## §. III.

*In quo ostenditur, ecclesiam non posse vi et armis resistere regibus, etiam potestate sua abutentibus, sed teneri eos patienter ferre.*

Tantum abest, ut ecclesia possit peccantes reges regnis suis spoliare, ut e contra teneatur, eos patienter ferre, nec unquam illi liceat quovis obtentu, vi et armis illis obsistere, etiamsi haeretici sint aut impii, vel quemquam ad resistendum, sive directe, sive indirecte sollicitare. Ad id vero probandum adducere opportet tum dicta, tum facta eorum, qui regibus impiis et haereticis aut parendum esse docuerunt, aut revera paruerunt, quamvis facile potuissent illorum jugum excutere, et alios in eorum locum reges constituere.

Primum autem in antiquo foedere plurima extant exempla obsequii a viris sanctis et piis, impiis regibus exhibiti. Sic Israelitae in Ægypto Pharaoni licet impio et tyranno semper paruerunt, nec ipsi adversus eum rebellarunt, a Deo solo opem expectantes, quam, licet praesentem esse satis sentirent, non egressi sunt tamen ex Ægypto, nisi permittente Pharaone. Postquam vero proprios reges aut judices habuerunt, licet ex iis quamplurimi fuerint impii et religionis patriae desertores, ut Achaz et Manasses reges Juda, qui templum Hierosolymitanum idolis polluerunt, nunquam tamen quidquam a sacerdotibus ad eos regno exturbandos tentatum esse leges; quin etiam cum in servitutem sunt transacti, per Jeremiam jussit Deus, ut essent subditi Nabuchodonosori Jeremiae 27., utque pacem civitatis, ad quam volente Deo deducendi erant, procurarent; ideoque regibus successoribus Nabuchodonosoris paruerunt, et non sine eorum mandato Hierosolymam redierunt. Cumque Assuerus edictum tulisset, ut Judaei omnes necarentur, Mardochaeus et alii Judaei ad preces et jejunium tantum confugerunt. Quod vero apud Samuelem est de jure regis omnino recte inspicienti apparet, ut observat Grotius,

nec de jure vero intelligendum, id est, de facultate honeste et juste aliquid agendi longe enim alia ratio praescribitur in ea parte legis, quae est de officio regis, neque nudum factum judicari; nihil enim esset in eo eximium: sed factum, quod effectum aliquem juris habeat, id est, non resistendi obligationem, ut sensus sit regi ista in vos tam crudelia molienti resistere non poteritis: ideo additur populum istis injuriis pressum Dei opem imploraturum, quia scilicet humana remedia nulla extarent.

In novo vero foedere, dum Christus reddi jubet, quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo, *Matth.* 22. *v.* 21. intelligi satis voluit, obedientiam deberi regibus cum patientia conjunctam. Huc respicit Paulus Rom. 13. scribens: *Reddite omnibus debitum, cui vectigal, vectigal, cui honorem, honorem, cui timorem, timorem.* Ibidem monet eos, qui resistunt potestati, resistere divinae ordinationi, jubetque iis obediri, non tantum propter iram, sed et propter conscientiam. Idem Ep. ad Titum 3. v. 1. commendat obsequium principibus debitum, admone, inquit, illos principibus et potestatibus subditos esse. Praecipit eadem Petrus Ep. 1. c. 2. *Subjecti estote omni creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis, quia sic est voluntas Dei.* Porro subjectio illa, quam Christus et apostoli docent imperatoribus et regibus (qui tum impii erant, et idolorum cultores) deberi, in alio consistere nequit, quam in non obsistendi necessitate. Hinc idem apostolus Petrus, dum docet obediendum esse dominis discolis, nihil aliud sibi vult, quam esse patienter ferendas eorum injurias. *Regem,* inquit, *honorate, servi subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis: haec enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet, quis tristitias patiens injuste, quae enim est gloria, si peccantes et colaphizati suffertis; sed si bene facientes patienter sustinetis, haec est gratia apud Deum.*

Quod si servos resistere non oportet dominis etiam iniquis et morosis, multo magis non licet obsistere regibus et principibus licet injustis et impiis, sed patienter istorum non secus ac illorum ferendae sunt injuriae propter reipublicae tranquillitatem; nam si regi resistere liceret, quotidie in republica turbae seditionis orientur, ut observat Dio Cassius hanc in rem a Grotio relatus: *ego vero,* inquit, *neque decorum existimo, ut rector civitatis subditis cedat, neque spem esse ad salutem, si quod parere positum est velit imperare: cogitate enim, quis futurus sit ordo in familia, si a junioribus senes spernantur. Unde sanitas aegrotantibus, si non per omnia medicis pareant, quid tuti navigantibus, si plebs nautica gubernantium jussa contemnat; natura quippe id necessarium et hominibus salutare, ut alii quidem imperent, alii vero pareant.* Ea de causa Livius lib. 27. ait, *ut parentum saevitiam, sic patriae patiendo ac ferendo leniendam esse.* Et Tacitus hist. lib. 6. *bonos imperatores voto expetendos, qualescumque tolerandos.* Ab hac porro lege non discedit consuetudo veterum christianorum; nam quamquam imperatores tunc pessimi forent et religionis christianae infensissimi hostes, nunquam tamen christiani,

ni, qui ob multitudinem non parum potuissent, adversus eos arma moverunt, aut iis, qui ipsis sese opponebant, adjunxerunt: *Circa majestatem imperatoris*, inquit Tertullianus ad Scapulam, *infamamur, tamen nunquam Albiniani, vel Nigriani, vel Cassiani inveniri potuerunt christiani*: et ex apologetico: *unde*, inquit, *Cassii, et Nigrii, et Albini, qui inter duas lauros obsident caesarem; unde qui faucibus ejus exprimendis palaestricam exercent; unde qui armati palatium irrumpunt, omnibus tot Sigeriis et Partheniis audaciores? De Romanis, nisi fallor, id est non christianis.*

At, inquiunt, vires tum temporis christianis non animi defuerunt, imo eodem Tertulliano teste, *vires iis erant tantae, ut una nox pauculis faculis largitatem ultionis potuisset operari, si malum malo disjungi per nos licuisset; sed absit, ut aut igne humano vindicetur divina secta, aut doleat pati, in quo probatur, si enim hostes et apertos non tantum vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum et copiarum: plures nimirum Mauri et Marcomanni, ipsique Parthi vel quanticumque, unius tamen loci et suorum finium gentes quam totius orbis externi sumus, et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum, sola vobis relinquimus templa: cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam copiis impares, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret quam occidère.*

Ergo non quia vires ipsis deerant, primi illi christiani reges impios et persequutores tolerarunt; sed quia istud suae religionis esse arbitrabantur, sequebantur scilicet illi exemplum Christi, qui cum posset legiones angelorum accersere, ut defenderetur, maluerat crucem subire, ut nobis esset exemplum patientiae: sciebant, eum nihil aliud christianis in aliquo loco vexatis concessisse, quam ut fugam capesserent. In animo habebant monitum Petri adhortantis christianos ad patientiam exemplo Christi, qui cum peccato vacaret, et doli omnis immunis esset, convitia convitiis non reposuit, neque inter patiendum minatus est, *sed tradidit se judicanti injuste*, aut ut in Graeco habetur, *juste.* Hac praecipue patientia christianam religionem invaluisse legimus: *inde est*, inquit Cyprianus in lib. ad Demetr. *quod nemo nostrum, quando apprehenditur, reluctatur, nec se adversus injustam violentiam vestram, quamvis nimius et copiosus sit noster populus, ulciscitur, patientes facit de secutura ultione securitas.* Et Lactantius: *Confidimus enim majestati, qui tam contemptum sui possit ulcisci, quam servorum suorum labores et injurias: et ideo cum tam nefanda perpetimur, ne verbo quidem reluctamur, sed remittimus ultionem:* quibus consentiens August. de civitate Dei lib. 22. haec ait: *neque tunc sub imperatoribus ethnicis civitas Christi, quamvis peregrinaretur in terris, et haberet tam magnorum agmina populorum, adversus impios persequutores pro salute temporali pugnavit, sed potius ut obtineret aeternam, non repugnavit. Ligabantur, caedebantur, includebantur, torquebantur, urebantur, laniabantur, trucidabantur,*

*et*

*et multiplicabantur. Non erat eis pro salute pugnare, nisi salutem pro salute contemnere:* hinc celebre illud proverbium, *sanguis martyrum semen christianorum.*

Quod si quis dicat, ecclesiam equidem nihil potestatis habere in reges ethnicos, qui nunquam fuerunt baptizati; at rem diverso modo se habere in eos, qui vel christiani sunt, vel baptizati a fide defecerunt: attendere hunc jubemus ad ea, quae christiani tolerarunt, cum principes baptizati a fide catholica defecere. Dicat, an quisquam in Julianum apostatam insurrexerit? Num Romani pontifices quidquam adversus Constantium, Valentem, et alios Arianos imperatores moliti fuerint? Num reges Gothos in Italia regnantes, et saepe sibi insidiantes, aut bona ecclesiae invadentes, deponere tentaverint? Uno verbo num quisquam ante Gregorium VII. aliquam sibi in temporalia regum autoritatem asseruerit, aut in quemquam sententiam privationis regni tulerit: hoc si ostendant adversarii, ipsi vicerint; si vero ostendere minime possint, fateantur ergo necesse est, Romanos pontifices hujusmodi potestatem non habere; nec enim dubium est, quin si illam habuissent, ea fuissent usi, cum multoties ejus exsequutioni mandandae sese obtulerit occasio.

Verum enimvero episcopi solum ista in reges potestate usi non sunt, verum etiam declararunt se nihil ejusmodi posse tentare. Sic Gregorius Nazianzenus orat. I. in Julianum apostatam docet, nullum aliud remedium adversus ejus saevitiam in ecclesia esse, praeter preces, lacrymas, et patientiam: „ Caeterum, *inquit*, Dei „ clementia inhibitus atque repressus est, christianorumque lacrymis, quas multas „ multi profuderunt, quod solum adversus persequutorem remedium est. Ostendant tandem, quae ratio atque aequitas sit nos injuriis etiam et cruciatibus affectos tolerare, ipsos autem ne parcentibus quidem parcere: si enim rem expendamus, cum quibusdam temporibus ipsi potentia floruerimus. . . Quid tandem „ simile a christianis vestri perpessi sunt, qualia saepe numero a vobis christiani „ pertulerunt? Quam libertatem vobis eripuimus? In quos plebem furentem concitavimus? Quibus praefectos immisimus, plura etiam ipsis quam imperatum „ esset exsequentes? Quibus periculum vitae creavimus, imo quosnam a magistratibus dignitatibusque summovimus, aliisque honoribus, qui praestantissimis quibusque viris debentur: et ut compendio dicam, eccui aliquid simile intulimus, „ qualia multa a vobis partim admissa, partim denuntiata sunt. Ita Gregorius Nazianzenus declarat, nec licere christianis, cum persequutionem patiuntur adversus eos, a quibus vexantur, insurgere, nec cum potentiores sunt, eos vexare, a quibus aliquando vexati sunt.

Adversus christianum imperatorem injusta tentantem, et ecclesiae jura invadentem, nulla praeter patientiam arma adhiberi oportere, nec ullo pacto resistendum esse saepius docet Ambrosius: *Coactus*, inquit, oratione in Auxentium *repugnare non novi, dolere potero, potero flere, potero gemere, adversus arma, adversus milites Gothos quoque, lacrymae meae arma sunt, aliter nec debeo, nec possum resistere.* Idem lib. 2. Ep. 4. ad Marcellinam sororem, cum Valentinianus junior ecclesiam majorem Arianis tradi jussisset, ait, se, quamvis potuisset, non obstitisse im-

imperatori, et hoc illicitum judicasse: „ Exigebatur, *inquit*, a me, ut compescerem populum, referebam in meo jure esse, ut non excitarem in Dei manu, ut „ mitigaret: postremo si me incentorem putant, jam in me vindicari oportere vel „ adducere, in quas vellent terrarum solitudines. . . . Rogamus Auguste, non „ pugnamus, non timemus, sed rogamus; hoc christianos decet, ut tranquillitas „ pacis optetur, et fidei veritatisque constantia, nec mortis ravocetur periculo. . „ Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiae: publicorum tibi moe„ nium jus commissum est, non sacrorum; interroganti deinde Ambrosium nota„ rio, si tyrannus est, scire volo, ut sciam quemadmodum adversus te praeparem, „ ut respondes. Retuli, inquit, dicens me nihil in praejudicium fecisse ecclesiae, „ eo tempore, quo audieram occupatam esse militibus basilicam, gemitum tantum„ modo liberiorem habuisse, multisque adhortantibus, ut eo pergerem, dixisse, „ tradere basilicam non possum, sed repugnare non debeo. . . Si haec tyrannis vi„ detur, habeo arma, sed in Christi nomine habeo offerendi mei corporis potesta„ tem: quid moraretur ferire, si tyrannum putaret? Veteri jure a sacerdotibus „ donata imperia, non usurpata, et vulgo dici, quod imperatores sacerdotium ma„ gis optarint quam imperium: Christus fugit, ne rex fieret, etc. Ex his constat Ambrosium existimasse imperatoribus etiam injusta adversus ecclesiam tentantibus non esse vi et armis resistendum, nec eos propterea de throno dejiciendos, sed patienter ferendos illorum conatus, licet non iis assentiendum sit.

Sanctus Augustinus in expositione propositionum in Ep. ad Rom. observat nullum christianorum per religionem ab obedientia regibus debita immunem fieri. „ „ Rectissime, *inquit*, admonet, ne quis ex eo, quod a domino suo in libertatem „ vocatus est, factus christianus, extollatur in superbiam, et non arbitretur in hu„ jus vitae itinere servandum esse ordinem suum, ut potestatibus sublimioribus, „ quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimes non „ esse subdendum; cum enim constemus ex animo et corpore, quamdiu in hac vita „ temporali sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degendae hujus vitae „ utamur: oportet nos ex ea parte, quae ad hanc vitam pertinet, subditos esse po„ testatibus, id est, hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus; „ ex illa vero parte, qua credimus Deo, et in regnum ejus vocamur, non nos „ oportet esse subditos cuiquam homini idipsum in nobis evertere cupienti, quod „ Deus ad vitam aeternam donare dignatus est. Si quis ergo putat, quoniam chri„ stianus est, non sibi esse vectigal reddendum aut tributum, aut non esse exhiben„ dum honorem debitum iis, quae haec curant, potestatibus, in magno errore versa„ tur. Item si quis putat, se esse subdendum, ut etiam in sua fide habere potesta„ tem arbitretur eum, qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate prae„ cellit, in majorem errorem labitur; sed modus iste servandus est, quem dominus „ ipse praescribit, ut reddamus caesari, quae caesaris sunt, et Deo, quae Dei „ sunt; quamquam enim ad illud regnum vocemur, ubi nulla erit potestas hujus„ modi, in hoc tamen itinere dum agimus, donec perveniamus ad illud saeculum,

 „ ubi

„ ubi sit evacuatio omnis principatus et potestatis, conditionem nostram pro ipso „ rerum humanarum ordine toleremus, nihil simulate facientes, et in eo ipso non „ tam hominibus quam Deo, qui haec jubet, obtemperantes. Ad id vero, quod objiciunt a potestatibus istis christianos esse vexatos, ac proinde illis obedientiam non deberi, sic respondet: „ Potest, *inquit*, movere aliquos, cum cogitaverint ab „ istis potestatibus sancti poenis affecti et necati sunt. Quod ait, ideoque necessi- „ tate subditi estote, ad hoc valet, ut intelligamus, quia necesse est propter hanc „ vitam subditos nos esse oportere, non resistentes, si quid illi auferre voluerint, „ in quo sibi potestas data est de temporalibus rebus, quae quoniam transeunt, ideo „ et ista subjectio non in bonis quasi permansuris, sed in necessariis huic tempori „ constituenda est. Tamen quoniam dixit: necessitate subditi estote, ne quis non „ integro animo et pura dilectione subditus fuerit hujusmodi potestatibus, addidit „ dicens, non solum propter iram, sed et propter conscientiam, id est, non so- „ lum ad iram evadendam, quod potest etiam simulate fieri; sed ut in tua consci- „ entia certus sis, illius dilectione te facere, cui subditus fueris, jussa domini tui. Ita Augustinus solide et luculenter assertionem nostram ex scripturis astruit, et omnia adversariorum effugia praecludit. Idem inculcat in Psalm. 124. his verbis. Ille „ forte impius est et iniquus, tu autem fidelis et justus: indignum est, ut justus et „ fidelis serviat iniquo et infideli: non hoc dixit, sed magis serviat. Quod autem „ dixi de domino et servo, hoc intelligite de potestatibus, regibus, et de omnibus „ culminibus hujus saeculi; aliquando enim potestates bonae sunt et timent Deum, „ aliquando non timent. Julianus extitit infidelis imperator, nonne extitit aposta- „ ta iniquus et idololatra? Milites christiani servierunt imperatori infideli, ubi ve- „ niebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi eum, qui in coelo erat. Quan- „ do volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, praeponebant illi Deum: quando „ autem dicebat: producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant; „ distinguebant dominum aeternum a domino temporali, tamen subditi erant prop- „ ter dominum aeternum domino temporali.

Concilium Toletanum 4. c. 75. definit nunquam et nulla de causa fideles a sacramento regibus praestito absolvi posse. *Post instituta quaedam ecclesiastici ordinis, vel decreta*, inquiunt hujus concilii anno 633. habiti patres, *quae ad quorumdam pertinent disciplinam, postrema nobis cunctis sacerdotibus sententia est, pro robore nostrorum regum et stabilitate gentis Gothorum pontificale ultimum sub Deo judice ferre decretum.* Et post multa de obligatione servandi sacramenti regibus praestiti, sententia his concipitur verbis: *Quicumque a nobis vel totius Hispaniae populis qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentis Gothorum statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, temeraverit, aut regem nece attrectarit, aut potestate regni exuerit et praesumptione tyrannica regni fastigium usurparit, anathema sit, etc.*

Post hanc sententiam tertio pronuntiatam et ab omnibus probatam, additur admonitio ad reges, de modo, quo populum regere, debeant; deinde in eos, qui tyran-

tyrannice et crudeliter se gesserint, nulla statuitur poena, sed imprecatio fit, ut a Christo inferatur. *Anathematis*, inquiunt, *sententia a Christo domino condemnetur, et habeat a Deo separationem atque judicium, propter quod praesumpserit prava agere, et in perniciem regnum convertere.* Ergo non existimabant illi episcopi, mortali cuiquam licere reges deponere, et eorum subditos et fide et obedientia ullo pacto eximere.

Unum addam coronidis vice Gregorii Magni testimonium diserte asserentis, sibi nullatenus licuisse in mortem cujusquam consentire, lib. 7. Ep. 1. Indict. 1. *De qua re*, inquit, *unum est, quod breviter suggeras serenissimis dominis vestris, quod si ego servus servorum in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens, nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa; sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido.* Quantum ab illa Gregorii Magni sententia fuerunt alieni pontifices, qui magnorum bellorum innumerarumque caedium autores fuerunt, cum sententia depositionis in reges prolata ipsorum regna, vel aliis, vel primo occupanti tradiderunt, cunctosque insuper ad bella gerenda commoverunt; quod, quantum a religionis christianae praeceptis instituto abhorreat, ex dictis hoc paragrapho satis et abunde liquet.

## §. IV.

### *Principibus in rebus civilibus et temporalibus omnes esse subjectos.*

Neminem a summis pontificibus a fide et obedientia, quae in rebus temporalibus principibus debetur, eximi posse ex eo manifeste colligitur, quod omnes omnino regibus in istis subjecti esse necessario debeant. Quippe omnes Paulus alloquitur, cum ait Rom. 13. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Hanc porro obedientiam regibus ita debitam esse, ut nullus ab ea eximatur, aut religionis causa eximi possit, ex ipsius Christi verbis colligere est: cum enim hujus temporibus quidam apud judaeos emersissent, qui docerent illicitum esse tributum pendere caesari, utpote tyranno et religionis hosti, interrogatus ea de re, quid sentiret Christus, cum petiisset numisma census, interrogassetque, cujus esset inscriptio et effigies, et responsum fuisset eam esse caesaris, adjecit: *Reddite ergo, quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo.* Matth. 22. v. 2. Quibus verbis probatur non modo religioni non officere, si tributum reddatur caesari, sed partem religionis esse, ut quae sunt caesaris, reddantur caesari: quo certe respicit Paulus Rom. 13. scribens: *Reddite omnibus debitum; cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum; cui honorem, honorem.* Ipse etiam Christus tributum pro se et pro suis solvi voluit, Matth. 17. Itaque ex evangelio constat, omnes omnino

christianos teneri obedientiam in temporalibus praestare regibus et principibus; allatis enim in locis potestatis nomine sola intelligitur potestas civilis, non ecclesiastica, ejus enim potestatis, quae gladio utitur, ibi fit mentio, quae vindex est Dei in iram, quae timorem incutit, cui vectigal debetur et tributum: sed ista potestas non est ecclesiastica, sed civilis, nec aliter sancti patres potestatem, de qua hic fit mentio, intellexerunt, Irenaeus lib. 1. c. 24. Tertul. in apologetico, Origenes lib. 9. in Epist. ad Romanos homil. 23. August. Homil. 31. in Psalmum 118. et lib. de catechizandis rudibus, c. 21. contra Ep. Parm. lib. 1. c. 7. Hilar. diaconus in cap. 13. Ep. ad Rom. Basil. Monast. instit. c. 22. ubi etiam potestates spirituales excludit; *potestatibus*, inquit, *mundi non spiritualibus*, atque id ex iis, quae deinceps adjecit, declaravit, cum de tributis et de vectigali locutus est: qui vero inde probant, obediendum esse non tantum temporali, sed et spirituali potestati, id concludunt, *quia*, ut inquit Symmachus in apologia, *si Paulus in humanis seipsum etiam subjicit imperatori, quoad spiritualia, tamen adhuc magis docet, imperatorem subdi debere ecclesiasticae potestati.* Itaque ex apostoli Pauli testimonio constat, omnes debere esse in temporalibus civili potestati subjectos, nec ab ea subjectione quemquam per spiritualem potestatem eximi posse.

Hoc ipsum profitentur sancti patres, Justinus Apol. 2. *Non solum Deum*, inquit, *christianorum omnium nomine adoramus, et vobis laeti inservimus imperatores ac principes hominum esse profitentes.* Athanasius Constantii imperatoris mandatis licet injustis parere se scribit in apologetico ad ipsum. „ Nequaquam, *inquit*, „ restiti mandatis tuae pietatis. . . Certe me profectioni adornabam, nam et hujus „ quoque rei conscius est Montanus, ut litteris suis acceptis, si damnatus fuisset „ scribere statim decederem, et promptitudine obsequendi mandatum tuum ante„ verterem. Non enim ita insanio, ut hujusmodi mandatis contradicendum pu„ tarim: non enim restiti decreto pietatis tuae, neque Alexandriam ingredi cona„ bor, quamdiu id per tuam humanitatem non licebit.

Osius Cordubensis ad Constantium. *Tibi*, inquit, *imperium Deus commisit, nobis, quae sunt ecclesiae, concredidit, et quemadmodum, qui imperium tuum malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae, etc.* Hic adde multa alia testimonia paragrapho praecedenti praesertim a nobis prolata: sed ne in his diutius haeream, addam tantum Romanorum pontificum testimonia, qui se in civilibus imperatoribus obedientiam debere protestati sunt.

Primus est Gelasius in Epist. ad Anastasium imperatorem, quae est octava: *Si*, inquit, *quantum pertinet ad ordinem publicae disciplinae, cognoscentes imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites, ne vel in rebus mundanis exclusae videantur obviare sententiae.* Sic fatetur ille, ipsos religionis antistites teneri obedientiam praestare regibus, in iis, quae pertinent ad reipublicae administrationem.

Alter

Alter eſt Symmachus in apologetico: *Nos quidem*, inquit, *poteſtates humanas merito ſuſcipimus, defer Deo in nobis, et nos Deo deferemus in te.* Utraque ergo poteſtas eſt a Deo, et ſicut imperator poteſtatem ſpiritualem in pontifice veneratur ac colit tamquam a Deo ipſi collatam, nec a ſua dependentem, ita ſacerdos poteſtati regum temporali a Deo ipſis collatae, et ab eccleſiaſtica non pendenti ſubjectus eſt.

Gregorius Magnus cum accepiſſet a Mauritio imperatore mandatum de promulganda quadam lege, qua vetitum erat militibus in monaſteriis monaſticam vitam profiteri, eam licet injuſtam eſſe exiſtimaret, et eccleſiae libertati contrariam; imperatoris tamen mandato parens promulgavit, etiam antequam ſententiam ſuam imperatori ſignificaret. *Ego quidem*, inquit lib. 2. Ep. 62. *juſſioni ſubjectus per diverſas terrarum partes tranſmitti feci, et quia lex ipſa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per ſuggeſtionis meae paginam sereniſſimis dominis nuntiavi; utrobique ergo, quod debui, exolvi, qui et imperatori obedientiam praebui, et pro Deo, quod ſenſi, minime tacui.* Idem Ep. 64. ad Theodorum medicum imperatoris: *Valde autem*, inquit, *mihi durum videtur, ut ab ejus ſervitio milites ſuos prohibeat, qui ei et omnia tribuit, et dominari eum non ſolum militibus, ſed et ſacerdotibus fecit.* Ex illo facto Gregorii conſtat in civilibus neceſſario obtemperandum eſſe imperatoribus, nec ipſos etiam Romanos epiſcopos poſſe quidquam in illorum temporalia, quando leges injuſtas de rebus civilibus ferunt. Mitto Gregorii II. Joannis et aliorum dicta ſuperius laudata.

## §. ultimus.

### *In quo refellitur adverſariorum opinio ex novitate.*

Ultimum argumentum petitur ex novitate contrariae ſententiae, quae priſcis inaudita ſaeculis, ubi primum decimo eccleſiae ſaeculo in lucem prodiit, omnes novitate ſua perculit: quippe in religione illud omne verum eſt, quod prius eſt illud, quod ab initio; illud vero falſum et erroneum, quod aliquando ignotum fuit et poſtea inventum: nobis enim nihil ex noſtro ingenio indulgere licet, aut ſequi, quod ab aliis fuerit inventum; ſed oportet nos iis tantum fidem adhibere, quae a Chriſto ab apoſtolis ad nos uſque per traditionem manarunt: nec vero neceſſe eſt, ut aliqua opinio ad religionem pertinens falſa demonſtretur, non eſt, inquam, neceſſe ut oſtendatur contrarium unquam fuiſſe creditum, quod tamen nos hac in quaeſtione praeſtitimus, ſed ſufficit, ut aliqua opinio recenter nata demonſtretur; hoc enim poſito, ſequitur nullam ei fidem adhibendam eſſe, nam fidem ſoli debemus doctrinae a Chriſto et apoſtolis traditae, de qua conſtat per ſcripturam aut traditionem: cum ergo aliquid docetur, quod neque ex ſcriptura, neque ex traditione

probari potest ab apostolis traditum, illud merito tamquam commentitium rejicitur. Hoc vero supposito principio, quod ab iis, qui vel mediocriter religionis fundamenta norunt, in dubium revocari non potest, nihil facilius est, quam adversariorum opinionem disjicere, quippe primus hujus parens fuit Gregorius VII. Romanus pontifex, ante hunc inaudita haec opinio, unde Bellarminus initio libri adversus Barclaium, inter autores, quos tamquam hujus opinionis fautores laudat, nullum hoc Gregorio antiquiorem profert; nec certe ullus proferri potest Romanus pontifex ante hunc, qui hanc potestatem vel sibi arrogarit, vel de facto exercere conatus fuerit.

Hujus vero pontificis tum opinio, tum actio totum orbem novitate sua obstupefecit, ut testes sunt omnes scriptores, qui de ea scripsere, a quibus unanimi consensu proditum est, depositionem Henrici IV. imperatoris ab eo tentatam, omnes homines novitate sua perculisse.

Id testatur Otho Frisingensis hujus temporis scriptor, in fragmento, quod extat in fasciculo rerum sciendarum: „ Gregorius septimus, *inquit*, qui tunc urbis Romae pontificatum tenebat, eumdem imperatorem Henricum quartum tamquam a suis destitutum, anathematis gladio feriendum decernit, cujus rei novitate eo vehementius indignatione motum suscepit imperium, quo nunquam ante haec tempora hujusmodi sententiam in principem Romanorum promulgatam noverat, *Idem chronicorum 6. cap.* 35. Romanus pontifex, *inquit*, regem Henricum saepe vocatum excommunicavit, ejusque, ut dicitur, consilio et autoritate Rudolphus Allemannorum dux, a quibusdam principibus rex creatur, quo non multo post in publico bello occiso, atque Hermanno Lotharingiae principe sibi substituto, et ipse non multo post a fidelibus regis occiditur. Lego et relego Romanorum regum et imperatorum gesta, et nusquam inveni quemquam eorum ante hunc a Romano pontifice excommunicatum vel regno privatum.

Testatur etiam Benno cardinalis, qui quamquam imperatoris partes sequutus est, et in aliis forsan nonnulla de Gregorio exaggeraverit, in hoc tamen cum caeteris tum temporis scriptoribus, et rei evidentiae consentiat, non est, cur ei fides derogetur. Testatur autem in primo et secundo libro de Hildebrandi seu Gregorii VII. vita, imperatorem Henricum IV. ab eodem pontifice ex improviso sine legitima accusatione, sine canonica vocatione, sine judiciario ordine, praeter voluntatem et consilium cardinalium excommunicatum fuisse, novo ac pessimo exemplo.

Testantur quoque idem episcopi et clerici, quorum nomine apologia est conscripta pro Henrico, quae est apud Aventinum annalium Boiorum lib. 5. fol. 179. „ In conciliabulo Romano, *ait Aventinus*, papa caesarem excommunicat, proscribit, caesarea dignitate privat, idque per orbem terrarum atrocissimis bellis denuntiat, omnes contra eum religionis praetextu instigat, etiam subditos ejus, quos a praestito juramento omnique obligatione solvit. Plerique tum privatim, tum publice indignum facinus clamitant, pro concione Gregorio maledicunt, Hildebrando male precantur, ipsum odio atque libidine dominandi praecipitem agi vo-

„ cife-

„ciferantur, coelestia oracula adulterat, divinas litteras falso interpretando suae li„bidini inservire cogit.„ Idem ei objicitur a Conrado episcopo Trajectensi, in oratione pro Henrico IV. in conventu Gerstengensi, anno Domini 1085. habita.

Valtramus episcopus Hamburgensis anno 1093. duos apologiae libros edidit pro Henrico IV. adversus Gregorium VII., in quibus ex scriptura et traditione docet, injustum esse Gregorii conatum, et lib. 2. c. 14. exprobrat episcopis, qui ab eo stabant, *quod contra Dei ordinationem, usum atque disciplinam ecclesiae usurpaverint sibi ordinationem regiae dignitatis.*

Sigebertus abbas Gemblacensis in ep. pro Leodegariis suis anno 1103. scripta. „Hildebrandus, inquit, papa, qui autor est hujus novelli schismatis, et primus „levavit sacerdotalem lanceam contra diadema regni: quis pontificum Romanorum „suis unquam decretis autorizavit, ut debeat pontifex gladio belli in peccantes uti? „Gregorius primus hujus nominis papa: quid omnes ante se papae super hoc sen„serunt, et quid omnes post sentire debeant, ostendit scribens Sabinario diacono: *Unum est, quod suggeras serenissimis dominis nostris, quia si ego servus eorum in morte Longobardorum consentire voluissem, eorum gens nec duces, nec comites haberet; sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido.* „Hoc exemplo omnes a primo Gregorio pontifices utebantur suo gladio spirituali „usque ad ultimum Gregorium, id est Hildebrandum, qui primus se et suo exem„plo alio pontifices contra imperatorem accinxit gladio belli. Idem anno 1088. hanc dicit esse novitatem, seu potius haeresim Hildebrandinam. Eadem sunt verba Arronici Belgae et Vincentii Bellovacensis, lib. 26. c. 84. speculi hist.

Osbertus Leodiensis episcopus in epistola de vita et obitu Henrici IV. anno 1106. scripta, postquam narravit Gregorium VII. adversariorum Henrici calumniis delusum, et cupiditate creandi imperatoris impulsum, Henricum non solum excommunicasse, sed et absolvisse omnes, qui fidem ei juraverant, haec addit. „Quod factum multis displicuit (si cui displicere licet, quod apostolicus facit) et as„serebant tam efficaciter, quam illicite factum, quod factum est, sed non ausim „assertiones eorum ponere, ne videar cum eis apostolici factum refellere: haec ille „timidus licet vir et pontifici plus aequo devotus.

Eberhardus archiepiscopus Salisburgensis in oratione de Hildebrandi antichristiano imperio, recitata in comitiis Ratisbonensibus sub Frederico II. „Hildebran„dus, *inquit*, ante omnes centum et septuaginta, primus sub specie religionis an„tichristi imperii fundamenta jecit. Hoc bellum nefandum primus auspicatus est, „quod per ejus successores huc usque continuatur.

Ipse etiam Rodolphus dux Sueviae a Gregorio I. imperator creatus in locum Henrici IV. moriens veritati testimonium perhibuit: sic enim loquutus fertur, cum vulneratus in praelio morti proximus esset: „Videtis manum dextram meam de vul„nere sauciam; hoc ego juravi domino Henrico, ut non nocerem, nec insidiarer „gloriae ejus: sed jussio apostolica pontificumque petitio me ad id deduxit, ut ju„ramenti transgressor honorem mihi indebitum usurparem. Quis igitur finis nos

acce-

„ acceperit, videtis, cum in manu, unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus acce„pi. Viderint ergo ii, qui nos ad hoc instigaverunt, qualiter nos duxerint, ne „ forte deducti simus in praecipitium aeternae damnationis. Haec ejus ultima verba referunt Helmoldus chronici Sclavonici autor, c. 29. et Albertus Staddensis ad annum 1080.

Joannes Trithemius in chronico ad annum 1106. *Ipse autem*, inquit, *Henricus IV. primus est inter omnes imperatores per papam depositus.*

Onufrius Panvinius in vita Gregorii VII. Caesar et multi alii principes ac praelati fuerunt, qui Romani pontificis anathema tamquam iniquum et injustum, et praeter leges factum contemnebant, aliosque contemnere persuadebant et cogebant. Nicolaus Trevirensis t. 1. cont. Imp. sententiam Gregorii, obstupendam abusionem novitatis suae, et inauditum decretum appellat.

Venericus Vercellensis, sive autor libri de conservanda ecclesiae unitate: *Nova*, inquit, *et inaudita est praedicatio hujusmodi*, *cum ecclesia non habeat sibi concessum gladium*, *nisi spiritus*, *quod est verbum Dei.*

Leodicenses ep. ad Paschalem II. *Hildebrandus papa, qui autor est hujus novelli schismatis*, *et primus levavit sacerdotalem lanceam contra diadema regis.*

Gotofredus Viterbiensis. *Ante hunc imperatorem non legimus aliquem a pontifice excommunicatum*, *aut imperio privatum.* Idem habet autor chronicorum aet. 6. Cuspianus in Henrico IV. Guillielmus Malmesburiensis de Guillielmo I. lib. 3. et alii.

Anonymus autor apologiae pro Henrico, quam edidit Urstitius inter veteres rerum Germanicarum historicos: *Factum*, inquit, *Gregorii VII. multis displicuit*, *et asserebant tam inefficaciter*, *quam illicite factum*, *quod factum est.*

Lambertus Scafnaburgensis ait, Henricum, postquam iniquas pacis conditiones cum Gregorio VII. iniisset, omnibus odio et execrationi fuisse. Mitto alios, cum hi abunde sufficiant, ad ostendendam opinionem adversariorum novam esse, et a Gregorio VII. primum assertam, et cum summo reipublicae ecclesiasticae damno defensam.

# CAPUT III.

## *In quo respondetur objectionibus.*

### §. I.

### *Respondetur autoritatibus et exemplis, quae ex sacris litteris desumuntur.*

Primum argumentum ex veteri testamento petit Bellarminus ab exemplo Oziae regis, qui lepra divinitus percussus sacerdotum judicio separatus est a coetu populi,

puli, ex quo factum supponit, ut regni administratione privatus fuerit: unde sic argumentatur: „Si ob lepram corporalem poterat sacerdos olim regem judicare „et regno privare, quare id non poterit novae legis sacerdos nunc ob lepram „spiritualem, id est propter haeresim?

Respondeo primo, non esse idem judicium ferendum de lepra spirituali ac de corporali, quippe corporalis lepra in veteri testamento hominem privabat omni prorsus aliorum commercio et societate, tam in civilibus, quam in caeteris: at vero lepra spiritualis peccati vel haereseos hominem tantum privat bonis spiritualibus, et argumentum recte sic procedit: *Lepra corporalis privabat hominem commercio civili, ergo spiritalis spirituali: non autem sic: lepra corporalis privabat hominem societate civili, ergo multo magis lepra spiritualis hominem civilibus bonis fraudat; quemadmodum enim ultio leprae corporalis tantum corporalis erat, ut scilicet, qui ea laborabat, habitaret extra civitatem, ita ultio leprae spiritualis tota debet esse spiritualis, ita ut, qui ea laborat, ab ecclesia ejiciatur.*

Respondeo, Oziam lepra divinitus percussum eo, quod incensum adolere vellet super altare thymiamatis a sacerdotibus declaratum esse immundum, et templo expulsum, at regno minime privatum. Sic rem narrat auctor libri Paralipomenon c. 26. *Ingressus templum domini adolere voluit incensum super altare thymiamatis; statimque ingressus est post eum Azarias sacerdos, et cum eo sacerdotes domini octoginta fortissimi: restiterunt regi atque dixerunt, non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium. Egredere de sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur in gloriam hoc a domino Deo; iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus; statimque orta est lepra in fronte ejus, et festinato expulerunt eum: sed et ipse perterritus festinavit egredi, eo quod sensisset illico plagam domini: fuit igitur Ozias rex leprosus, et habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo domini. Porro Joathan filius ejus habebat domum regis, et judicabat populum terrae.* Ex hac narratione liquet

Primo, sacerdotes, ut observat Chrysostomus, Oziae sacra munia invadenti, admonitionibus restitisse, non armis, non minis, non sententia depositionis in eum intentata conatus ejus repressisse.

Secundo, sacerdotes eum lepra percussum juxta legem indignum consortio caeterorum judaeorum declarasse.

Tertio, ipsum poenam facinoris sibimet repraesentantem, ultro sacerdotum judicio paruisse, et templo egressum.

Quarto, inde etiam liquet eum regno privatum minime, aut de solio dejectum: id enim tantum dicit scriptura, sacerdotes videntes lepram in fronte ejus, eum festinato de templo expulisse, ob lepram scilicet, non ob peccatum; quare nihil gravius in eum statui potuit, quam quod in leprosos omnes per sacerdotem statui Deus jussit, at nullibi in lege vestigium extat, ut de rerum suarum dominio exciderent, sed

tantum ut separarentur a coetu filiorum Israel, Levit. 13. *Qui fuerit lepra percussus et separatus ad arbitrium sacerdotis, habitabit extra castra.* Quare etiamsi postea Ozias regnum penitus amisisset, non id ex sacerdotum judicio ac sententia factum fuisset.

Quinto, diserte scriptura testatur, eum nec regno, nec regnandi jure propterea excidisse: nam v. 2. ejusdem capitis ait, eum regnare coepisse anno aetatis 16. et regnasse annos 52. usque ad mortem scilicet: et v. 23. post hujus mortem regnasse dicitur filius Joathan pro eo, ergo huc usque ipse regnaverat. Nec vero nomen inane regis retinuit, sed et jus regium ac praecipuam autoritatem, quamvis gubernationis onus in filium rejecisset; quippe cum vi morbi urgeretur, nec liceret ei secundum legem, caeterorum consortio frui, vix poterat per seipsum regnum administrare, quare in domo hibitans separata, non privatus in ea vixit, ut vult Bellarminus, imo ut habent 70. ἐβασίλευσεν, hoc est, regnavit in ea, quamdiu vixit, sed administrationem regni sui filio commisit; ipse vero regis autoritatem et nomen retinuit, unde filius ejus nunquam dicitur rex, quamdiu pater ejus vixit, sed ejus tantum vices egisse legitur, et pro eo tum palatii curam habuisse, tum populum terrae judicasse: tunc Josephus de illo haec ait: *Non vocabatur rex, nec sedebat in solio regis, sed Ozias vocabatur rex toto tempore quo vixit, et sub eo computatur tempus regni, et ab eo pendebat eorum potestas, quae fiebant in regno, licet per Joathan filium suum administrarentur...... Iste Joathan erat unicus filius ejus, vel saltem primogenitus, ideo patri morienti successit in regno; nam vivente patre ipse palatium gubernabat, et sustinebat totum pondus regalis laboris.* Itaque Ozias semper retinuit, non modo nomen regis, sed et jus regnandi, ac autoritatem regiam. Haec enim duo separari possunt, et saepe saepius contingit, ut is, qui regnandi jus auctoritatemque regiam possidet, regnum ipse non administret, vel quia non potest, ut, verbi gratia, si sit impubes aut furiosus, vel quia onus gubernationis in alium transferre satius judicavit.

Denique Ozias non est privatus administratione regni per sententiam sacerdotum, sed ipse cum senior jam esset, ac vi morbi urgeretur, nec posset in publicum prodire, et cum caeteris, qui eum abominati fuissent, versari, satius esse duxit in filium administrationem regni transferre; quare id fecit non aliquo sacerdotum judicio coactus, sed sponte ac lubens, morbi tum pudore, tum gravitate ad id faciendum impulsus: ex quibus abunde liquet, hoc exemplum a Bellarmino prolatum, propositum ejus nullatenus adjuvare.

Secundum exemplum a Bellarmino petitur ex lib. secundo Paralip. cap. 23. ubi inquit: *Cum Athalia tyrannice occupasset regnum, et foveret cultum Baal, Joiada pontifex vocavit centuriones et milites, et jussit eis, ut Athaliam interficerent, quod et fecerunt, et pro ea Joam regem creavit.* Idem exemplum urgent Sanderus et Becanus, et ex eo probare volunt, licere summo pontifici in reges, quod licuit Joiadae in Athaliam.

At

At primum si quid probaret istud argumentum, probaret, non tantum reges a summis pontificibus deponi posse, sed et eorum jussu interfici, quod dicere non audent ipsi adversarii.

Secundo longe dispar ratio est Athaliae et regis legitimi, quippe illa per tyrannidem imperium invaserat post mortem Ochoziae, occisis ejus filiis, e quibus unus superstes selectus fuit Joas, ad quem morte patris et fratrum de jure regnum jure successionis devolutum erat: itaque Athalia non erat legitima regina, sed usurpatrix, quam proinde proceres regni Judaici poterant non solum spoliare, sed et occidere: nec est, quod dicat Bellarminus, ejus regnum initio tyrannicum postea fuisse legitimum, et a populo approbatum, posse autem tyrannica imperia et violenta consentiente populo fieri legitima: non est, inquam, quod hac utatur exceptione Bellarminus, nam Athalia non potuit jus regium habere, quamdiu legitimus regni superstes erat, praesertim cum sexennio tantum regno potita fuerit; nam esto, quod imperia tyrannica, consentiente populo, fiant justa et legitima, ad hoc tamen requiritur, primo, ut aliquo, si non alio saltem armorum jure quis imperium obtineat. Secundo, ut sat diuturnum tempus possessionis interfluat. Tertio, ut legitimus haeres vel consentiat, vel rem habeat pro derelicta. Quarto, ut consensus populi sit liber; at nihil horum ibi occurrit, primo enim Athalia nullo jure belli, sive alio jure regnum sibi vindicavit, sed turpissimo impetu et proditione oppressis nepotibus potestatem regiam usurpavit. Secundo, brevi admodum tempore Athalia regno potita erat. Tertio, legitimus haeres adhuc in vivis erat, nec consenserat, aut consentire potuerat. Quarto, populus non consenserat regno Athaliae, nisi quemadmodum populi jugum tyrannorum, quod amoliri non possunt, aliquando patiuntur, ut Syracusani Dionysios et Athenienses Pysistratum aliquandiu ferre coacti sunt. Unde Athalia mortua, *populus omnis, tamquam tyranno sublato, laetatus est*, inquit scriptura 2. Paralipomen. c. 23. et 4. reg. 11. *omnis populus terrae et urbs quievit.* Ergo nonnisi invitus tyrannidem aliquot annis passus fuerat, non autem proprie consenserat: adde quod Bellarminus ipse fatetur, consensum hunc populi profectum esse *ex eo, quod ignoraretur superesse adhuc unum e filiis defuncti.* Ergo statim atque ea de re constitit, jam populi consensu non poterat Athalia a tyrannide excusari; itaque ex eo, quod Joiadas Athaliam usurpatricem occidi jusserit non sequitur, idem licere in reges legitimos.

Tertio Athalia licet idololatriam foverit, non tamen propter hoc crimen occisa est a Joiada et iis, qui cum eo erant, sed propter solam usurpationem regni, ut scilicet Joae legitimo haeredi regnum restitueretur: quapropter inde non sequitur, reges regno ob haeresim vel peccatum privari posse, sed tantum manifestos usurpatores regni posse consentientibus optimatibus a populo solio deturbari.

Quarto, non fecit id solus Joiada, non fecit autoritate sua, non fecit id quasi summus sacerdos, sed ut ex optimatibus regni Judaici praecipuus, ut regis tutor, ac defensor; ubi enim opportunum vidit esse tempus restituendi Joae, centuriones, levitas, et alios consilii sui participes fecit. *Iniitque,* inquit scriptura, *omnis multitudo*

*titudo pactum in domo Dei cum rege, dixitque ad eos Joiada: ecce filius regis regnabit sicut locutus est dominus super filios Israel.* Non ergo Joiada Athaliam deposuit, aut Joam constituit autoritate summi sacerdotis, sed tantum populo declaravit Joam hunc esse filium regis, cui regnum debebatur, populus vero statim eum regem agnovit: *Et eduxerunt*, inquit, *filium regis, et imposuerunt ei diadema et testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, et constituerunt eum regem, unxit quoque illum pontifex et filii ejus, imprecatique sunt ei, vivat rex.* Ergo non a solo summo sacerdote Joiada, sed a populi maxima parte Joas legitimus regni haeres coronatus est, et pro rege agnitus; Joiadas vero non ut summus sacerdos, sed ut tutor ac defensor regis et aequitatis, consilium de expellenda Athalia, et restituendo Joa iniit, centurionibus, levitis, et populo, ut id sine mora facerent, autor fuit, ac demum Athaliam extra templum, non sua, sed regis autoritate gladio jussit interfici.

Afferuntur praeter haec duo a nonnullis alia exempla, ut Saulis a Samuele dejecti, et Davidis uncti, 1. reg. 15. Roboami ab Azia propheta regni parte mulctati, 3. Reg. 11. Jehu a propheta Elisaeo uncto in regem Israel in locum impii Joram, Antiochi a Mathatia expulsi, 1. Mac. 2. et sequentibus.

Verum haec omnia exempla a proposito aliena sunt: primo enim qui hoc fecerunt, maximi sacerdotes non erant; deinde id non fecerunt aliqua autoritate ordinaria, sed ex speciali mandato Dei, et a spiritu prophetico impulsi: sic Samuel ex mandato Dei Davidem unxit, cum cognovisset, quod Deum poeniteret, quod unxisset Saulum regem super Israel. Asias haud sua autoritate Roboamum regni parte privavit, illamque Jeroboamo tradidit; jamdudum enim praedixerat Deus Salomoni fore, ut maxima regni ejus pars a filio ejus auferretur, tradereturque servo, 3. reg. v. 12. *Scindam regnum tuum*, inquit Deus, *et dabo illud servo tuo.* Quare Asias ibidem v. 30. non suo, sed Dei nomine praedicit Jeroboamo fore, ut esset rex decem tribuum. *Apprehendens Asias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes, et ait ad Jeroboam: tolle tibi duodecim scissuras, haec enim dicit dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus, etc.*

Similiter Elisaeus Dei ipsius auctoritate ac mandato Jehu, et a spiritu prophetico ad id faciendum impulsus Jehu unxit in regem Israel.

Denique Mathatias legitimum regem non deposuit, sed Antiochum saevissimum tyrannum atque Judaici regni invasorem justissimis armis expulit, et patriam a tyrannide liberavit.

Mitto, quod plurima in veteris testamenti libris facta leguntur a prophetis impulsu divino, quae trahi in exemplum sine scelere non possunt. Sic Elias 1. regum c. 18. prophetas Baal ad torrentem Cedron occidi jussit. Quis propterea somniet sacerdotibus christianis ac catholicis idipsum in falsos et haereticos sacerdotes licere? Osee fornicariam duxit uxorem ex mandato Dei, quis id in aliquo sacerdote probet? Innumera sunt hujusmodi, ex quibus, si quid aliquis velit concludere, pariter

riter inferat, ſacerdotes noſtros ignem e coelo poſſe deducere, quia Elias deduxit, poſſe pariter imbres ſummovere, quia Elia jubente per triennium minime pluit; nihil ergo eſt abſurdius quam ex illis, quae prophetae vel divina virtute, vel prophetico impulſu fecerunt aut potuerunt, inferre velle idem a ſacerdotibus noſtris fieri aut poſſe, aut debere.

E novo teſtamento nullum teſtimonium proferunt adverſarii, quod non in alienum plane ſenſum non detorqueant, qualia ſunt haec Matth. 16. *Tibi dabo claves regni coelorum.* Joan. 20. *Paſce oves meas.* Quae loca Gregorius VII., Bonifacius VIII., et Nicolaus IV. in ſuis decretalibus allegant ad vindicandam ſibi in temporalia poteſtatem. Sed haec, ut late probavimus, de ſpirituali tantum poteſtate poſſunt intelligi, et ab univerſa eccleſia ſemper intellecta ſunt; quique aliter ea interpretari non verentur, ab univerſae eccleſiae catholicae ſenſu recedunt, ut illicitos conatus quoquo pacto defendant.

Mitto alia quaedam teſtimonia, quae Marſilius Patavinus defenſ. pacis c. 3. a ſophiſtis ſui temporis propoſita eſſe ait, ut probarent eccleſiae poteſtatem eſſe in temporalia, qualia ſunt haec Matth. 11. *Omnia mihi tradita ſunt a patre meo.* Et c. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in coelo et in terra.* Item iſtud Marci 5. *Si ejicis nos, mitte in gregem porcorum.* Et Joann. 12. *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me.* Matth. 21. et Luc. 19. *Invenietis pullum aſinae alligatum, ſolvite et adducite mihi.* Et 1. cor. 6. *Neſcitis, quod angelos judicabimus, quanto magis ſaecularia?* Et cap. 9. *Nunquid non habemus poteſtatem manducandi?* Ex quibus inferebant Chriſtum et ejus vicarios poteſtatem aliquam temporalem habuiſſe. Verum uti diximus de Chriſto, prout Deus eſt, nemo dubitat, quin habuerit poteſtatem ſummam in res omnes, atque hoc ſenſu intelligi illud Matth. 11. *Omnia mihi tradita ſunt a patre.* Et c. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in coelo et in terra.* Niſi quis malit id de regno Chriſti ſpirituali, et de omnibus iis, qui crediturі in eum erant dictum interpretari: quo certe ſenſu intelligendum eſt illud Joannis 12. *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum:* id eſt, ex omni hominum genere, ex omnibus gentibus homines adducam ad mei cultum.

Quod vero ex Paulo profertur ad praeſens negotium, omnino impertinens eſt; quippe ſecundum eum non ſolum apoſtoli, ſed et omnes juſti judicabunt angelos et ſaecularia, ſed in reſurrectione, non in hoc ſaeculo. Poteſtatem vero manducandi et bibendi ſibi ipſe arrogat, non ob ullam auctoritatem temporalem, ſed quia dignus eſt operarius cibo ſuo, aequumque eſt, ut, qui altari ſervit, de altari vivat. Supereſt illud de porcis et de aſinae pullo; quae ſi quis et alia hujusmodi praeſenti in negotio allegans, ad illud minime pertinere, probare tentaret, opera ſua et lectoris abuteretur patientia. Satius eſt, haec contemnere, quam ſerio refellere, nam hujusmodi ſophismata indigna ſunt revinci, ne gravitate adorentur.

## §. II.

### *In quo refutantur rationes et inductiones Bellarmini.*

Quantum adverſariorum opinio rationibus vere theologicis deſtituta ſit, ex eo liquet, quod Bellarminus in comprobanda autoritate temporali pontificis ſolis rationibus uſum ſe dicat, non ſcripturis, conciliis, patribus, quod iis jam uſus eſſet in ſpirituali primatu probando, quo probato, facile eſſe arbitrabatur *tamquam ex fonte diducere rivulos rationum ad poteſtatem in temporalibus comprobandam.* Ex ipſius igitur Bellarmini confeſſione, ſcriptura, patres, et concilia nihil probant praeter primatum ſpiritualem pontificis; autoritas autem illa temporalis etiam indirecta tota rationibus et inductionibus innititur, quae ſi vel minus certae ſint, vel minus evidenter deductae, ruit totum ejus ſyſtema. Quid ergo cenſendum erit, ſi illas omnes ſophiſticas eſſe ad oculum demonſtraverimus?

Prima ratio ejusmodi eſt: *Poteſtas civilis ſubjecta eſt poteſtati ſpirituali, quando quidem utraque pars eſt ejusdem reipublicae chriſtianae: ergo poteſt princeps ſpiritualis imperare principibus temporalibus, et diſponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum ſpirituale, omnis enim ſuperior imperare poteſt inferiori.*

Reſpondeo, antecedens eſſe falſum: nam licet, ut obſervavimus, perſonae civiles ſint ſubjectae poteſtati ſpirituali, poteſtas tamen temporalis non eſt ſubjecta poteſtati ſpirituali, ut a nobis explicatum eſt ſupra. Ratio item hujus antecedentis falſa, nam poteſtas temporalis non eſt pars reipublicae chriſtianae, ut chriſtiana eſt; ſed utraque poteſtas duas conſtituit respublicas, diverſos fines, diverſa media, diverſas leges habentes, et quamquam iidem homines utriusque membra ſint, munera duarum rerumpublicarum ſunt diverſa.

Ad probationem conſequentis, *omnis ſuperior imperare poteſt inferiori,* reſpondeo, illam non eſſe veram; non enim ſuperior poteſt imperare in omnibus, ſed in iis tantum rebus, in quibus eſt ſuperior: ſic praeceptor non poteſt diſcipulo imperare in haereditate adeunda, uxore ducenda, etc. Deinde plus habetur in conſequenti, quam in praemiſſis; nec enim tantum infertur, *ergo poteſt princeps ſpiritualis imperare principibus temporalibus;* quod unum ex praemiſſis ſequitur et verum eſt, ſi recte intelligatur: ſed additur, *et diſponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum ſpirituale.* Hoc autem ex praemiſſis non ſequitur, poteſt enim imperare tantum princeps ſpiritualis temporali in iis, in quibus ſuperior eſt, ſed ſuperior eſt tantum in ſpiritualibus, cum in temporalibus ei ſubſit, ut late probatum eſt. Demum ſi quid probaret hoc argumentum, probaret, unumquemque principem ſpiritualem, unamquamque eccleſiam poſſe de rebus temporalibus principum ſuorum diſponere, cum eo ſuperiores ſint, quod ipſi nolunt adverſarii.

Inſtat Bellarminus, *poteſtas politica non ſolum ut chriſtiana, ſed etiam ut politica ſubjecta eſt eccleſiaſticae, ut talis 1. demonſtratur ex finibus utriusque, nam finis*

*finis temporalis subordinatur fini spirituali ut patet, quia felicitas temporalis non est absolute ultimus finis, et ideo referri debet in felicitatem aeternam: constat autem ex Aristotele lib. Ethic. cap. 1. ita subordinari facultates, ut subordinantur fines.*

Respondeo, alium esse finem operantis, alium artis. Finis principis christiani potest esse non tantum felicitas temporalis, sed et aeterna sui ac suorum, sicut finis episcopi potest esse non tantum salus aeterna hominum suae curae commissorum, sed et tranquillitas civitatis. Sed finis artis politicae quatenus politicae, est felicitas tantum temporalis et quidem finis hujus ultimus, nam potestas politica, ut talis alio non refertur ex seipsa. De felicitate vero aeterna si princeps cogitet, non id habet a politica, sed ab ecclesiastica potestate, cujus consiliis adjuvatur, itaque nec artes istae, nec earum fines proprie subordinantur: requiritur enim ad subordinationem, ut finis artis subordinatae per se, et ex natura sua inserviat fini subordinantis, sed tranquillitas reipublicae per se et natura sua non inservit ad aeternam salutem, sed tantum per accidens, quemadmodum finis medicinae, qui est salus corporis, potest etiam inservire saluti animae, et tamen medicinam ecclesiasticae potestati subordinatam esse, quis dicat?

Addit secundo Bellarminus, reges et pontifices, clerici et laici non faciunt duas respublicas, sed unam, idest unam ecclesiam, sumus enim omnes unum corpus Rom. 12. et 1. Cor. 12. at in omni corpore membra sunt connexa et dependentia unum ab alio, non autem recte asseritur spiritualia pendere a temporalibus: ergo temporalia a spiritualibus pendent, illique subjecta sunt.

Respondeo, haec omnia argumenta eodem laborare vitio, quod personas et potestates confundant, faciunt quidem omnes homines unam ecclesiam, sed non faciunt duae potestates unam rempublicam ecclesiasticam; sumus omnes unum corpus ex apostolo, quatenus omnes membra sumus ecclesiasticae reipublicae, licet etiam membra quoque simus civilis reipublicae: non est ergo dicendum, temporalia a spiritualibus pendere, quia cives imo et reges in spiritualibus ab ecclesia pendent, et similiter christiani ac episcopi in rebus civilibus ac temporalibus principibus sunt subditi.

Tertio ad idem confirmandum, Bellarminus adjicit hoc argumentum, si temporalis, inquit, administratio impedit spirituale bonum, tenetur princeps temporalis mutare illum modum administrandi etiam cum detrimento temporalis tranquillitatis, quando obviat bono spirituale non praecise ut rex, sed ut rex christianus, quia bonum spirituali dignius est et excellentius bono temporali. At inde non sequitur, subjectam esse potestatem temporalem spirituale, ita ut reges id non facientes deponi possint aut bonis privari ab ecclesiastica potestate. Rem exemplo illustro. Coquus tenetur mutare modum condiendi optimum, si sanitati officiat, quia sanitas, quae finis est medicinae, est bonum nobilius quam voluptas gustus, quae est finis artis coquinariae, ergo, inquiet aliquis, res coquinaria subjecta est medicinae, ergo medicus potest coquum officio privare. Quis istud ferat? Similiter

liter licet teneantur reges bonum ecclesiae procurare etiam cum detrimento temporalis boni, scilicet bonum spirituale nobilius est atque praestantius, non tamen propterea spiritualis potestas potest eos, si id non fecerint, poenis temporalibus afficere, sed tantum spiritualibus, potest scilicet eos admonere, potest increpare, potest et eos communione ecclesiastica indignos pronuntiare, ut Theodosium Ambrosius, idque servato honore, servata reverentia, quam subditus suo principi debet. At nihil praeterea debet, etsi rex istis non pareat, Deus solus vindex est expectandus.

Urget Bellarminus, ut probet ecclesiam et regnum non posse constituere duas respublicas: *Hoc recte*, inquit, *diceretur si politica et ecclesiastica potestas ejusdem ordinis essent, ut sunt pagi Helvetiorum: at ex scripturis divinis pontifices et reges, clerici et laici in Christo regenerati unam rempublicam, imo unam civitatem, imo unam domum, unum corpus efficiunt.*

Respondeo, Bellarminum semper in eadem perseverare fallacia, pontifices et reges, clerici et laici unam faciunt rempublicam, unum corpus, sed in ordine ad bonum spirituale, et unam item rempublicam, unum corpus, in ordine ad bonum temporale, licet autem ambae istae respublicae non sint ejusdem ordinis, sed spiritualis sit civili longe praestantior, non tamen sequitur illam summum habere in hanc imperium ac dominium, sicut etiamsi medicus sit coquo dignior, philosophus publicano, argentarius aut lapidarius fabriferrario, etc. haud sequitur illos istis imperare in iis, quae artis suae sunt.

Pergit Bellarminus, *neque*, inquit, *potestas spiritualis et temporalis in ecclesia conveniunt ut duae respublicae in unam, sed ut spiritus et caro in unum hominem, ut Gregorius Nazianzenus ait.* Respondeo, spiritualem et temporalem potestatem non convenire in ecclesia, sed principes et pontifices, laicos et clericos ecclesiam constituere; et ex iis unam fieri rempublicam ecclesiasticam, nec vero Gregorius in oratione ad populum timore perculsum aliud habet quam spiritualem potestatem excellentiorem esse temporali, ut est spiritus excellentior carne, at utramque potestatem ut spiritum in unum hominem, aut in unam societatem convenisse, nemo est, qui dixerit.

Denique addit Bellarminus, *neque sunt Christi pontifices et reges ut principales arietes in ovili, sed ut pastores et oves, neque in dubium revocari potest, an pastores ovibus, vel oves pastoribus cum imperio praesint.* Respondeo, reges in republica ecclesiastica oves esse, sed spirituales et spiritualiter pascendas, non cum imperio et dominatione temporali, sed spontanee et libere, ut ex Christi, Petri, sanctorumque patrum testimoniis supra allatis, satis et abunde liquet. Atque haec de prima Bellarmini ratione.

Secunda ratio haec est, *respublica ecclesiastica debet esse perfecta et sibi sufficiens in ordine ad suum finem, tales enim sunt respublicae bene institutae: ergo debet habere omnem potestatem ad suum finem consequendum: sed necessaria est ad finem spiritualem potestas utendi et disponendi de temporalibus rebus, quia alioquin*

*possent*

*possent mali principes fovere haereticos et evertere religionem, igitur et hanc potestatem habet.*

Respondeo primo, retorqueri posse a principibus istud argumentum in papam et ecclesiam ac inde probare, se potestatem habere spiritualem, quia alioquin eorum respublica foret imperfecta, si eis deessent vires disponendi de rebus spiritualibus, pontifices creandi, malos ac improbos deponendi, cum ex religione et ecclesiastica administratione saepe pendeat reipublicae tranquillitas.

Respondeo secundo, propositionem istam: *Respublica ecclesiastica perfecta est et sibi sufficiens*, ambiguam esse: duplex enim excogitari potest perfectio reipublicae ecclesiasticae, una quae removeat omnia impedimenta salutis aeternae, altera quae contineat, quidquid necessarium est, ut possint homines per eam ad salutem aeternam pervenire; prima perfectio procul dubio non convenit ecclesiasticae reipublicae, quamdiu in terris degit: nam si ita esset, cur non posset animos ad poenitentiam flectere? Cur non infanti in utero materno existenti aut homini in insaniam lapso indulgere? Cur non omnibus peccata donare posset? Quorsum mundus in ecclesiam concupiscentiis, terroribus et blandimentis suis grassaretur? Quorsum persequutionibus et haeresibus infestaretur? Uno verbo, cur non omnia amovere posset impedimenta, quae coelum claudunt? Cur non et omnia, quae ecclesiae pacem et tranquillitatem perturbant, e medio tollere? Patriae est, non viae ista felicitas. At ecclesiastica respublica secundam habet perfectionem, ut scilicet habeat omnem potestatem necessariam ad finem suum consequendum suae potestatis respectu non eorum, quae quomodocumque conducere possent ad salutem: habet quippe omnem potestatem spiritualem, qua volentes homines ad coelum inducat, habet etiam in sua potestate omnia media proportionata ad istum finem, verbum nempe divinum et sacramenta: at potestas temporalis non est medium ad salutem proportionatum, nam, ut diximus, potestas temporalis in corpora extenditur, invitos cogit, atque ob id poenis corporeis plectit: salus autem aeterna animarum est, non corporum, volentibus tantum atque ultro et sponte ad eam adipiscendam laborantibus dari potest, non autem invitis et metu poenarum temporalium ad bonum faciendum adactis.

„At, *inquit*, necessaria est ad finem spiritualem potestas utendi et disponen-
„di de rebus spiritualibus, quia alioquin possent mali principes impune fovere hae-
„reticos et evertere religionem.

Respondeo, non propterea impune regibus licere haereticos fovere et ecclesiam vexare, nam vindicem semper sive in hac sive in altera vita sentient Deum, et in ista, si christiani sunt, possunt excommunicatione plecti: religionem vero et ecclesiam penitus evertere nunquam poterunt, quia semper obstabit religionis conditor Christus, qui promisit portas inferi adversus eam non praevalituras, seque ad consummationem saeculi cum suis futurum, itaque quamdiu erit ecclesia in terris, tamdiu velut navis variis agitabitur tempestatibus. Hinc eam tyranni vexabunt, adversus quos insurgere minime potest; inde eam haeretici perturbabunt erroribus suis,

nec non improbi ſceleribus commaculabunt, et tamen extra ſinum ſuum iſtos, hos in ipſis viſceribus ſuis patienter ferre cogetur, atque hoc ſenſu nunquam erit in terris perfecta. Verum tamen eam neque tyrannorum ſaevitia, neque haereticorum rabies, neque improborum perverſitas unquam evertent.

Inſtat Bellarminus et ait: „poteſt quaelibet reſpublica, quia perfecta eſt et „ſibi ſufficiens eſſe debet, imperare alteri reipublicae, non ſibi ſubjectae et eam „cogere ad mutandam adminiſtrationem: imo etiam deponere ejus principem, et „alium inſtituere, quando non poteſt aliter ſe defendere ab ejus injuriis: ergo mul„to magis poterit ſpiritualis reſpublica imperare reipublicae ſibi ſubjectae, et eam „cogere ad mutandam adminiſtrationem et deponere principes atque alios inſtitue„re, quando aliter non poteſt ſuum ſpirituale bonum tueri.“

Reſpondeo, Bellarminum neque exacte loqui, neque directe ratiocinari: primum enim falſum eſt, reſpublicas aut reges ſibi mutuo imperare poſſe, par enim in parem non habet imperium; ſed contingit nonnunquam, ut rex, aut reſpublica vicinorum imperiis provocati juſtiſſimis armis ſeſe tueantur, aut illatas injurias ulciſcantur, ex quo nonnunquam fit, ut domitis in poenam injuriarum ſibi allatarum populis leges et dominos pro libito imponant, ſed non eſt par ratio eccleſiaſticae et civilis reipublicae, ſunt enim diverſi generis, nec poteſt eccleſiaſtica aut ſe tueri aut injurias ſibi illatas ulciſci armis temporalibus, ſed tantum ſpiritualibus, ut late demonſtratum eſt ſupra.

Urget Bellarminus, atque ut probet gladii materialem poteſtatem in eccleſia eſſe, adducit autoritatem Bernardi lib. 4. de conſid. c. 3. ubi ex eo loco evangelii *duo gladii ſunt hic*, et ex illo *conde gladium tuum in vaginam*, *infert gladium pontificis eſſe, licet non ejus manu evaginandus ſit, addens utrumque gladium materialem ſcilicet et ſpiritualem eſſe eccleſiae; ſed hunc quidem pro eccleſia, illum et ab eccleſia exercendum, illum ſacerdotis, hunc militis, ſed ſane ad nutum ſacerdotis et juſſa imperatoris.* Ubi duo dicit Bernardus, quae ſibi favere autumat Bellarminus, prius eſt, gladium materialem eſſe pontificis et eccleſiae: alterum, hunc nutu, hoc eſt juſſu et imperio pontificis exercendum.

Reſpondeo primo, locum evangelii a Bernardo in ſenſum alienum detorqueri, ut agnoſcit ipſe Maldonatus in hunc locum: ſane nullus unquam ante Bernardum ita hunc locum expoſuit. Secundo, negari non poteſt, quin ſenſus iſte a Bernardo excogitatus allegoricus ſit, et myſticus, e quo nihil concluditur. Tertio, dubitanter loquitur Bernardus: *Tuo*, inquit, *forſitan nutu etſi non tua manu evaginandus.* Quarto, nutus apud Bernardum non ſignificat, poteſtatem coactivam, ſed directivam, ſeu conſilium: ſic Bernardum exponunt Joannes de Pariſiis, Antonius de Roſellis, Alvarus, Pelagius et Almaricus; in idem recidit, quod habet Joannes Major pontificem habere gladium materialem habitu non actu, *quia poteſt rogare principes terrenos, ut ſint ſibi ſubſidio.* Porro per nutum apud Bernardum non intelligi imperium, ſed tantum conſilium, ex eo conſtat, quod opponitur juſſui ſeu imperio regis et imperatoris. Nam apud Bernardum tres ſunt perſonae: pontifex, imperator et miles, quibus attribuuntur tria reſpectu gladii materialis, pontifici nutus,

tus, imperatori jussus, et militi manus sive exsequutio. Igitur per nutum non intelligit Bernardus imperium, quod vult esse imperatoris, sed tantum consilium, admonitionem et exhortationem: gladium autem dicit esse pontificis et ecclesiae, eo quod debeat pro ecclesia ad nutum pontificis et imperatoris jussum exeri. Enimvero tempore Bernardi haec consuetudo invaluerat, ut imperatores et reges ad recuperandam terram sanctam ad nutum Romani pontificis copias cogerent atque ad bellum sacrum proficiscerentur. Hujusmodi expeditionum magnus praedicator fuit ipse Bernardus, et huc spectat, cum ait, gladium materialem ad pontificem et ecclesiam pertinere, licet non hujus manu sit exerendus.

Denique nutus ille pontificis aut potestas gladii, de quibus Bernardus agit, regum depositionem minime spectant. Nam ex ejus mente tantum abest, ut gladius materialis ex nutu ecclesiae a milite contra imperatorem stringi possit, ut sine hujus jussu stringi non possit.

Itaque manifeste hoc loco Bellarminus abutitur, cum ex eo vult ostendere, reges posse deponi, regnisque spoliari jussu Romanorum pontificum.

Nec enim dicit Bernardus, quod adversariis probandum esset, quod si imperator nolit ad nutum pontificis gladium stringere, aut si contra ejus nutum evaginet, tunc posse illum a pontifice deponi, et gladium in eum ipsum exerceri. Hoc, inquam, non dicit Bernardus, imo supponit exerendum non esse nisi imperatoris jussu.

Tertia Bellarmini ratio haec est. Non licet christianis tolerare regem infidelem aut haereticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam haeresim vel infidelitatem: at judicare an rex pertrahat ad haeresim, necne, pertinet ad pontificem, cui est commissa cura religionis; ergo pontificis est judicare regem esse deponendum vel non deponendum.

Respondeo, propositionem Bellarmini, ut patet, seditiosam esse, verbo Dei contrariam, et antiquae ecclesiae adversam. Seditiosa est, quia omnibus subditis in reges suos, si semel sibi persuaserint reges suos a fide deviare, arma subministrat proditioni, intestinis et civilibus bellis, ac quod pejus est occultis in regum vitam moliminibus viam pandit latissimam; verbo Dei contraria, quo scilicet jubetur obediri dominis etiam discolis, et rogari Deum pro imperatoribus et regibus iis, qui in sublimitate constituti sunt, reddi, quod caesaris est, caesari, eo tempore, quo imperatores erant ethnici; et christianae religioni, demum ecclesiae antiquae praxi adversantur: numquid enim illa Nerone, Trajanos, Diocletianos non toleravit? Numquid non apostatae Juliano? Numquid non haeretico Constantio, Valenti, aliisque semper paruit? An aliquid in eos molita est? Nec dicat Bellarminus, vires ecclesiae tum non suppetiisse; suppetebant enim tum longe majores, quam cum Romani pontifices istud in reges longe minus noxios conati sunt. Quid quod pro illorum salute et incolumitate quotidie preces tamquam ex officio fuderunt, et propter conscientiam, non propter iram obedire se protestati sunt, ut late probavimus supra. Itaque propositio Bellarmini hoc sensu accepta, quod non liceat reges hae-

reticos ullo pacto tolerare, ita ut oporteat eos dejicere de throno, obedientiam eis negare, alios constituere, seditiosa est, verbo Dei contraria, et antiquae ecclesiae praxi adversa. Si vero eo sensu sumatur, quod non licet consentire regi infidelitatem profitenti, quod oportet eum hortari, arguere, increpare, cum animi patientia, quod etiam nonnunquam utile est censuras et excommunicationes interminari, aut inferre, hoc sensu verum est, non licere regem tolerare haereticum et impium: sic Christus Herodem non toleravit, quem ut vulpem redarguit: Herodem item non toleravit Joannes, quem adulterii palam reprehendit. Non toleravit Ambrosius Theodosium homicidii reum, quem poenitentiae subjecit, et ecclesiae ingressu prohibuit: verumtamen non propterea reges desinunt haberi pro regibus; imo dum reprehenduntur eorum flagitia, regia in eis dignitas ac majestas sola in veneratione habetur. Verbo dicam, regum impietates et flagitia minime tolerantur, at reges ipsi propter potestatem ipsis a Deo creditam, ac reipublicae tranquillitatem tolerantur. Sic Marcellus melius proculdubio quam Bellarminus bonos imperatores se voto expetere aiebat, qualescumque tolerare, apud Tacitum libro 4.

Propositionem suam confirmare conatur Bellarminus, atque ostendere, reges ethnicos et haereticos fuisse olim ab ecclesia toleratos tantum ob defectum virium; primo, quia prohibiti sunt judaei regem eligere, qui non esset judaeus, quod praeceptum morale fuit: ac proinde eadem aequitate christiani tenentur sibi non constituere reges nisi christianos; ergo si constituti christianae religioni deficiant, debent deponi.

Secundo, quia primi christiani ex apostolo 1. Cor. 6. novos judices temporalium causarum constituebant. Tertio, quia tolerare regem haereticum et infidelem, conantem pertrahere homines ad suam sectam, est religionem exponere evidentissimo periculo.

Respondeo, ex istarum confirmationum levitate dignosci, quantum Bellarmini propositio solidis destituatur fundamentis. Ad primum dico, praeceptum judaeis datum de non habendo rege nisi judaeo, non esse praeceptum naturale, quod semper locum habeat, alioquin natura ipsa dictaret, non esse habendum alium regem nisi suae gentis: sed constat aliquando evenire, ut exteri potius sint eligendi in reges quam ipsius regionis incolae; unde praeceptum istud de eligendo rege judaeo, ceremoniale potius dici debet aut politicum, quam morale: sed esto naturali aequitati convenientius sit eligere regem ejusdem gentis, quam exterum; an propterea si quis electus fuerit, tolerandus non est? Hic fallit Bellarminus persuadere volens, idem esse constituere regem, et constitutum tolerare: esto non debeant in regnis electivis reges eligi nisi christiani, an propterea si semel electi in haeresim prolapsi fuerint, dejiciendi sunt aut deturbandi? Deinde etsi locum istud haberet in regnis electivis, ubi potestas regia tota est in plebe aut magnatibus, locum non habet in regnis successivis, ubi potestas regia non pendet amplius a populo. Denique probaret istud argumentum, regem a populo deponi posse, non autem a papa aut ecclesia.

Ad

Ad secundam confirmationem respondeo, judices istos a primis christianis constitutos, haud fuisse judices saeculares potestatem coactivam habentes, sed tantum arbitros, ex quorum constitutione nihil detrahebatur juris Romanis imperatoribus: fatetur ipse Bellarminus, eos non habuisse potestatem coactivam, sed negat arbitros fuisse, quia non eligebantur a partibus, sed a coetu christianorum, mihi vero sufficit, eos non aliam quam arbitrorum potestatem habuisse, sive a populo, sive a partibus electi fuerint: at, inquit, obligabantur christiani, qui causas habebant, eas ad illos deferre, imo id consilii et perfectionis erat potius quam praecepti: ut ut sit, obligari non poterant nisi ex consuetudine aut lege ecclesiastica, istos adire sub poenis tantum spiritualibus et ecclesiasticis.

Ad tertiam confirmationem respondeo, tolerare regem haereticum aut infidelem, non esse exponere religionem evidentissimo periculo, sed tantum pati religionem esse in periculo, quia ei nisi injuste agendo occurri non potest: non sunt autem facienda mala, ut eveniant bona; quippe cum jure naturali et divino legitimis principibus vi et armis resistere nunquam liceat, aut eos de throno dejicere, ne propter bonum quidem religionis id licebit. At, inquit Bellarminus, quando jus divinum et humanum pugnant, debet servari jus divinum omisso humano. De jure autem divino est servare veram fidem et religionem, quae una tantum est, non multae: de jure autem humano est, quod hunc aut illum habeamus regem. At, inquam ego, non pugnant ista, servare veram fidem et religionem, et tolerare regem haereticum; nam servari potest religio et tolerari princeps infidelis: deinde tam juris est divini regibus obedire legitimis, quam religionem servare; et quamvis jure humano hic aut ille rex constitutus sit, juris tamen divini est regi hoc modo constituto obedire, sicut etsi jure tantum humano hoc vel illud tuum sit vel meum, juris tamen divini est tuum non furari: sicut ergo non licet ad bonum religionis furari, perfide agere, patrare parricidia, ita etiam non licet regem regno spoliare. Denique ista omnia Bellarmini argumenta non probant regem a pontifice posse deponi, sed a populo, quod ab intento Bellarmini alienum est.

Instat denique Bellarminus, cur non potest liberari populus fidelis a jugo regis infidelis, et pertrahentis ad infidelitatem: si conjux fidelis liber est ab obligatione manendi cum conjuge infideli, quando ille non vult manere cum conjuge christiana sine injuria fidei, ut aperte deduxit ex Paulo 1. Cor. 7. Innocent. in cap. *Gaudemus*, extra de divortiis.

Respondeo primo, dupliciter retorqueri posse hoc argumentum in Bellarminum; primo enim licet conjugi fideli tolerare infidelem, si consentiat infidelis: *Si infidelis*, inquit apostolus, *consentit habitare cum illa, non dimittat virum.* Ergo etiam licet tolerare regem infidelem, quod Bellarminus negat. Secundo, non dissolvitur matrimonii vinculum ob apostasiam et haeresim, sed tantum ob infidelitatem; ergo nec solvitur obedientia regibus debita ob eorum apostasiam aut haeresim: igitur argumentum Bellarmini ad summum de infidelibus tantum regibus ali-

 quid

quid probaret, de iis vero, qui in haeresim aut apostasiam lapsi sunt, contrarium demonstraret.

Respondeo secundo, in illorum sententia, qui dicunt matrimonium ab infidelibus contractum, uno conjugum ad fidem veniente solvi, vel indissolubile non esse matrimonium ab infidelibus contractum; vel si dicatur indissolubile, in hoc casu dispensasse ipsum dominum, per legem a D. Paulo promulgatam, at in lege publica, communi et divina, de obedientia regibus debita non dispensavit Christus, quin imo evangelicum addidit de illa praestanda praeceptum, atque ideo dispar est utriusque ratio. Denique si quid probaret istud Bellarmini ratiocinium, probaret hominem ab obedientia regi infideli debita, statim atque convertitur ad fidem, eximi, sicut statim atque unus conjugum ad fidem convertitur, vinculum matrimonii dissolvi dicitur.

Quarta ratio Bellarmini ejusmodi est. *Quando reges et principes ad ecclesiam veniunt, ut christiani fiant, recipiuntur cum pacto expresso vel tacito, ut regna sua subjiciant, Christo, et polliceantur se Christi fidem servaturos et defensuros, etiam sub poena regni perdendi; ergo quando sunt haeretici, aut religioni obsunt, possunt ab ecclesia judicari, atque etiam deponi a principatu.*

Respondeo primo, hujusmodi pactum inauditum prorsus esse, nec in baptismo aut inauguratione cujusquam regis expresse aut tacite factum haberi posse: reges equidem ad baptismum accedentes, solemni sacramento sicut et caeteri homines se obstringunt ad fidem Christi servandam, sed sub poenis tantum spiritualibus, si ab ea defecerint: nullo autem pacto sub poena depositionis, privationis bonorum, aut alia hujusmodi; deinde etsi reges forte hujusmodi sacramentum emitterent in baptismo vel inauguratione sua, *si a fide defecero, aut ecclesiam deseruero; regnum et vitam amittam.* Si quis, inquam, istis usus esset verbis in baptismo aut inauguratione, non propterea posset ab ecclesia deponi, si fieret haereticus aut ecclesiam desereret, quia haec nihil aliud sunt quam imprecatio, qua Dei vindictam in caput suum armat, non autem potestatem dat aliis, ut regno privetur.

Quinta et ultima ratio Bellarmini haec est, cum Petro dictum est Joannis 21. *Pasce oves meas*, data est ei omnis facultas, quae necessaria est pastori ad gregem tuendum; sed pastori necessaria est potestas triplex. Prima, circa lupos, *ut eos arceat omni ratione, qua poterit;* altera, circa arietes, *ut si quando cornibus laedant, possit eos recludere:* tertia, circa oves reliquas. *Primo lupi sunt haeretici, etc. ergo si princeps aliquis ex ove aut ariete lupus fiat, id est, ex christiano haereticus, poterit pastor ecclesiae eum arcere per excommunicationem et simul jubere populo, ne eum sequatur, et proinde privare dominio, quod habet in fideles.*

Respondeo, Petrum accepisse triplicem istam potestatem, quoniam ita placet Bellarmino pascendi ovium potestatem distinguere, sed spiritualem et in ordine ad spiritualia: itaque potuit ipse, possunt et ejus successores lupos, vel haereticos, et errantes arcere per excommunicationem, sed ab ecclesia non a societate civili: potest itidem eos privare bonis et communione in spiritualibus, non autem bonis tem-

temporalibus, rebusque jure divino et naturali debitis, sicut potest oves pascere, sed spirituali tantum pabulo, hoc est, verbo Dei et sacramentis: quapropter hujus argumenti negatur tantum postrema conclusio, *et proinde privari dominio, quod habet in fideles;* nam licet pontifex possit principem haereticum excommunicatione plectere, licet possit populum admonere, imo et ei jubere, ne haeresim regis sequatur, non potest tamen regem privare regno, aut jubere populo, ne ipsi in rebus temporalibus pareat. Hanc certe potestatem pascendi non agnovit in se Petrus, qui Neroni christianos obedire jussit, nec agnoverunt ejus successores, qui principibus infidelibus et haereticis obedientiam se debere protestati sunt; non agnovit denique universa ecclesia, quae verba haec, *pasce oves meas*, de spirituali tantum potestate, quae spiritualia sola respiciat, intellexit. Mitto, quod istud argumentum, sicut et alia omnia, non magis probant pontifici Romano potestatem esse deponendorum regum, quam cuivis episcopo, quod a Bellarmini placitis alienum maxime est.

## §. III.

*Respondetur rationibus ab exemplis, sive a factis ad jus concludentibus.*

Ante omnia observandum est, theologis omnibus persuasum semper fuisse, a facto ad jus raro recte concludi, cum singularia facta sine regula, sine lege praecedenti jus facere minime possint. Unus est Christus, cujus acta totidem sunt documenta, et cujus exempla imitari non tantum possumus, sed et debemus. At quantum ad alios, qui in cathedra Moysis sedent, monuit idem Christus Matth. 23. *Quae dicunt, facite, at secundum facta eorum ne faciatis.* Porro si exempla et facta in genere ad jus constituendum raro vim habent, nullius certe sunt auctoritatis aut ponderis, quando ea tantum sunt illius partis, cujus interest jus aliquod constitui; reclamante altera, cujus interest, non constitui. Ut enim aliquis longi temporis possessione jus aliquod usu capiat, necesse est, ut sit possessor bonae fidei; talis autem esse non potest, nisi qui sub aliquo titulo, sive vero, sive apparenti, et nemine reclamante possidet: neutrum autem in praesenti negotio contingit; nam pontifices Romani a Gregorio septimo, sine ullo titulo, sive vero, sive apparenti, reges deponere conati sunt, et sententias in eos tulerunt; at semper reclamatum est, tum ab ipsis regibus, tum ab eorum subditis, tum denique a viris doctrina, eruditione et pietate praestantibus. Atque ideo exempla a Bellarmino caeterisque allata, ad jus pontificum in temporalia regum bona stabiliendum haud magni sunt ponderis: ea tamen nos breviter percurremus, et ex singulis nihil omnino probari docebimus.

De

## *De excommunicatione Theodosii.*

Primum et antiquissimum de excommunicatione Theodosii ad praesens institutum haud pertinere ipse quoque fatetur Bellarminus, agnoscens se illud non in Barclaium, sed in quosdam Anglocalvinistas attulisse, qui negant principem supremum excommunicari posse. Et certe Ambrosius nihil quidquam in regnum Theodosii, aut regem ejus tentavit, sed eum tantummodo ob caedem Thessalonicensem aditu ecclesiae prohibuit. Nec proprie illum excommunicavit; nam, ut diximus, excommunicatio duplex fuit, mortalis et medicinalis. Patet autem, Theodosium neutra proprie excommunicatione fuisse perculsum, non mortali, quia facti sui eum dolebat, ultroque se poenitentiae subjacebat: nec proprie medicinali, nam poenitentiae publicae laboribus subjectus non fuit, et cum caeteris poenitentibus ad fores ecclesiae non stetit. Quid ego? Theodosium Ambrosius aditu ecclesiae et participatione sacramentorum per aliquod tempus prohibuit, ut non pauci christiani tum temporis ob delicta non ita gravia abstinebantur. Sic in concilio Eliberitano abstineri jubentur per aliquod tempus, qui muneribus publicis fuerint defuncti, aut qui per tres dominicas ad ecclesiam non accesserint, non autem poenitentiae subjici et proprie excommunicari, ut caeteri graviorum criminum rei. Hujusmodi poenae, qua qui plectebantur, dicebantur abstenti, nonnunquam aliis etiam in canonibus aliquot vestigia cernere est, ejusque non raro mentionem injicit S. Augustinus; sed quidquid sit, certum est Theodosium ab Ambrosio limine ecclesiae, precibus, oratione, admonitione, non sententia prohibitum, ultro paruisse, nec non aliquamdiu sine communione stetisse, ac deinde sponte et libere publica resipiscentiae signa dedisse, ut restitueretur ecclesiae: sic rem refert Theodoritus lib. 5. hist. c. 18. *Imperatori Mediolanum ingresso, ac more solito ad ecclesiam venienti obviam processit extra vestibulum* (*Ambrosius*) *et a sacri liminis ingressu eum prohibuit, his verbis: ignoras, ut puto, imperator, perpetratae abs te caedis gravitatem, et furore jam sedato nondum ratio scelus, quod admissum est, intellexit. . . . quibus oculis templum communis domini aspecturus, quibus pedibus sanctum solum calcaturus, quomodo manus extensurus es, injuste caesorum sanguine stillantes, quomodo sacrosanctum domini corpus manibus excepturus es? Quomodo pretiosum sanguinem admoturus es ori tuo, qui verbo furoris tui tot hominum sanguinem injuste fudisti. Abscede igitur, nec posterioribus factis prius peccatum augere velis. Accipe vinculum, quod Deus omnium dominus suffragio suo comprobat, medicabile est enim, et sanitatis restituendae vim habet. His verbis obtemperans imperator, divinis quippe innutritus oraculis, probe norat, quae sacerdotum, et quae imperatorum essent officia, flens ac gemens reversus est in palatium, longo post tempore elapso, octo enim menses excesserunt, servatoris nostri dies advenit.* Narrat deinde, quomodo imperator eo die ad ecclesiae aditum venerit, et ab Ambrosio suppliciter sibi vincula relaxari petierit, fueritque ecclesiae ab illo restitutus ea conditione, ut legem ferret, ut sententiae de caede aut bonorum proscriptione, non ante triginta dierum

spatium

ſpatium exequutioni mandarentur. Itaque Ambroſius neque poenas temporales imperatori irrogavit, neque necatus eſt, neque imperatorem, ſi admonitioni ſuae non paruiſſet, regno privaturus erat; imo cum audiſſet, eum per vim eccleſiam ingreſſurum, eodem referente Theodorito: *ſi regnum flectit in tyrannidem, paratus ſum occidi.* Et lib. 5. Ep. 23. ad Theodoſ. *Cauſam,* inquit, *contumaciae in te nullam habeo, ſed habeo timoris, offerre non audeo ſacrificium, ſi volueris aſſiſtere.* Itaque hoc unum poterat Ambroſius, ſi non paruiſſet imperator, ſed vi in eccleſiam irrupiſſet, a divinis ceſſare ſacrificiis. Sic in alia occaſione, *rogamus*, inquit, *Auguſte imperator, non pugnamus, reſiſtere non poſſumus, ſed eccleſiam tradere non debemus.*

Ex eo tamen exemplo Bellarminus oſtendere ſe voluiſſe ait, *poſſe principes eccleſiaſticos non ſolum in foro interno conſcientiae, ſed etiam in foro externo eccleſiaſtico diſponere de temporalibus in ordine ad ſpiritualia.* Primo, quia cauſam caedis ab imperatore imperatae, tamquam ad ſuum tribunal pertinentem judicavit. Secundo, quia imperatori mandavit, ut legem de civilibus ferret.

Reſpondeo, dubium non eſſe, quin epiſcopus poſſit cognoſcere de crimine principis in foro interno eccleſiaſtico et illud punire poena eccleſiaſtica, imo et ſub poena eccleſiaſtica jubere, ut hoc vel illud emendet, hoc vel illo modo de bonis diſponat. Ubi enim temporalis res cum manifeſto aut facto aut peccato conjuncta eſt, tunc illa ratione peccati eccleſiaſticae eſt notionis, non ut abſolute de ea diſponat eccleſia, ſed ut moneat hanc aut illam actionem Dei lege non licere, ut verbi cauſa decernere duello, uſuras exercere: ac praeterea delinquentes eccleſiaſticis poenis coerceat, non temporalibus: quia hae ſcilicet in ſolius magiſtratus poteſtate ſunt. De temporalibus igitur agi poteſt in foro eccleſiae, ſed ſpiritualiter et in ordine ad ſpiritualia, quatenus adjunctam habent bonitatem vel malitiam moralem. Itaque potuit Ambroſius Theodoſium ob caedem Theſſalonicenſem, quae manifeſtum erat peccatum, objurgare, reprehendere, excommunicare; potuit etiam ei ſub poena excommunicationis et retentionis peccatorum mandare, ut legem ferret, quae ejus furori deinceps obviaret. Non potuit autem aliam poenam in eum, ſi parere noluiſſet, irrogare. Deinde vero Ambroſius cauſam illam non egit in foro contentioſo eccleſiaſtico coram presbyterorum aut epiſcoporum concilio, ſed ad fores eccleſiae oratione potius et exhortatione quam ſententia et judicio. Quod vero ſpectat ad mandatum de lege promulganda, reſponderi primo poſſet, non omnino certum videri, utrum lex illa hac occaſione facta fuerit, quippe illa data legitur, tum apud Caſſiodorum, tum in utroque codice, ubi extat Antonio et Siagrio Coſſ. octo annis ante caedem Theſſalonicenſem ſub Gratiano et Valentiniano, quapropter vel lapſus eſt Theodoritus, dum dixit, illam legem hujus caedis occaſione latam fuiſſe, vel ſaltem ea lex prius a Gratiano lata a Theodoſio tantum tunc eſt renovata, ut ut ſit, hoc non arguit, in epiſcopis ſupremam poteſtatem de temporalibus diſponendi aut cogendi reges poenis temporalibus ad leges quaslibet ferendas, ut inde inferre vult Bellarminus, ſed tantum probat, epiſcopo et presbytero poteſtatem eſſe indicendi

etiam regibus ſub poena retentionis peccatorum, ut remedia, quae ad ea ſananda neceſſaria eſſe duxerint, adhibeant. Neceſſariam autem putabat Ambroſius legem in remedium furoris imperatoris nec non ad converſionis indicium, quapropter potuit ei ſub poena abſolutionis non conſequendae imperare, ut legem iſtam ferret, cum praeſertim nova non eſſet, ſed antea promulgata, at imperite inde inferretur, licere pontificibus mandare regibus omnibus ſine ordine ad poenitentiam, ut has vel illas leges civiles ferant, et niſi paruerint, eos non tantum excommunicationibus plectere, ſed et regnandi jure privatos decernere. Mitto, quod totum iſtud exemplum Theodoſii, ſi quid probaret, probaret ſane, epiſcopos omnes id juris in reges habere, quod curiales Romani procul dubio nollent.

## *De privilegio Sammedardenſi aliiſque ſimilibus.*

Poſt Theodoſii tempora nullum antiquius monumentum habent adverſarii, quod opponant, quam privilegium, quod a S. Gregorio primo monaſterio ſancti Medardi indultum eſſe dicitur. Nam excommunicationem Arcadii imperatoris et Eudoxiae ab Innocentio I., quam nonnulli opponebant ex Nicephoro lib. 13. c. 34. commentitiam eſſe jam conſtat apud omnes, itaque hac miſſa de privilegio ſancti Medardi breviter dicemus. In eo poſt multa et extraordinaria privilegia abbati monaſterii Sammedardenſis conceſſa in eos, qui illa violaverint, haec ſubjiciuntur, *ſi quis regum, antiſtitum, judicum et quarumcumque ſaecularium perſonarum hujus apoſtolicae autoritatis et noſtrae praeceptionis decreta violaverint, et cujuſcumque dignitatis vel ſublimitatis ſit, honore ſuo privetur, etc.*

Reſpondeo, privilegium hoc eſſe ſubdititium et ab aliquo recentiore Gregorio affictum, ut concedunt jam eruditi omnes et invicte ab eruditiſſimo viro Launoio demonſtratum eſt. Primo enim nullus eſt MS. codex epiſtolarum Gregorii ante quingentos annos editus, ubi privilegium Sammedardenſe occurrat, recentiores vero vel nulli vel pauci ſunt, qui illud repraeſentent; non habent illud MSS. codices, qui ſequuntur, MS. codex monaſterii ſancti Audoeni Rhotomagenſis 2. MS. Carmelitarum Pariſienſium, item Ciſtercienſis, MS. Cluniacenſis, Corbeienſis, Geneſecenſis, Lyrenſis, Moſciaſenſis, ſancti Petri Carnotenſis, Pratellenſis, S. Remigii Rhemenſis, codex MS. Puteanus in bibliotheca regia, codex bibliothecae Sorbonicae, codices duo MSS. bibliothecae Tellerianae, codex MS. Thuanae. Codices antiquiores MSS. bibliothecae Victorinae, nam in alio recentiori ibidem reperitur. Cum primum vero codex ille Lutetiae editus eſt anno 1508., privilegium illud in archivis Sammedardenſium ad calcem lib. 2. tanquam aliorum opus eſt rejectum atque hunc locum retinuit, donec Romae edita ſunt opera Gregorii ſub Sixto V., quo tempore ad lib. 2. Ep. revocatum eſt, et inter Ep. 38. et 39. interpoſitum.

Secundo,

Secundo, nullam hujus privilegii mentionem facit diaconus exſcriptor vitae ſancti Gregorii, etſi ſe dederit occaſio, cum lib. 3. c. 1. de reſcripto Gregorii ad Brunichildem et Theodebertum regem Galliae mentionem facit, nullam item Greg. VII., qui in Ep. ad Herimannum Metenſem, ubi laudat privilegium xenodochii Auguſtodunenſis eidem Gregorio attributum ad probandam abdicationem Henrici IV., de hoc vero Sammedardenſi privilegio, quod ejus propoſito longe magis faviſſet, omnino ſilet.

Tertio, ſtylus hujus privilegii alienus a ſtylo Gregorii et recentius aevum ſapit, ridicula inſcriptio ei praefixa eſt, qualem nunquam habet Gregorius. In eo poſſeſſiones et villae vocantur Manſi, fundi regii fiſci, ſanctus Medardus dominus Medardus, quae omnia ſunt aevi Gregorio multum recentioris. Succeſſorum itidem nomen ibi ſaepe occurrit, quod ante Dagoberti tempora non erat in uſu.

Quarto, multa continet hoc privilegium falſa, qualia ſunt monaſterium S. Medardi, olim dictum fuiſſe monaſterium ſanctae Dei genitricis Mariae et beatorum Petri ac Stephani, patet enim ex Gregorio Turonenſi lib. de glor. Conf. cap. 95. lib. 4. Hiſt. Franc. 19. Fortunato lib. 4. de vita Martini et ab ipſo Gregorio ſaepe et aliis nunquam aliter dictam hanc eccleſiam quam ſancti Medardi baſilicam, quam tempore Gregorii monaſterium fuiſſe probari minime poteſt.

Quinto ſubſcriptiones νοθέιαν hujus inſtrumenti ſtatim produnt. Subſcribunt ei Alexandrinus et Carthaginenſis antiſtites, ad quos res iſta quid pertinet? Numquid illi Romam veniſſent, ut monaſterii Gallicani, et ne quidem de nomine ſibi noti privilegio ſubſcriberent? Subſcribunt item duo Portuenſes epiſcopi, unus Gregorius, alter Felix nomine, Eutherius Arelatenſis ſubſcribit, qui tunc Arelatae non praeſidebat, ſed Virgilius: Ætherius vero non Eutherius Lugdunenſis erat, non Arelatenſis epiſcopus. Auguſtinus Cantuariorum et Meletius Londaniae epiſcopi ſubſcribunt, qui tum nondum erant epiſcopi: ſubſcribit, neſcio quis Satellius Burdegalenſis, cujus nulla alibi memoria, imo tum florebat Burdegalae epiſcopus Gundegiſilus. Flavius Rhemenſis, cujus ſubſcriptio quoque legitur, ante haec tempora Rhemorum epiſcopus fuit juxta Fortunatum, et concilio Arvernenſi anno 535. ſubſcripſit. Denique poſt epiſcopos ſubſcribit rex Theodoricus, qui nondum rex erat vivente adhuc Childeberto patre.

Sexto, datum dicitur iſtud privilegium 7. Kalendas Junii anno ab incarnatione domini 594. indictione 11. haec autem indictio non in annum 593. incidit.

Septimo, privilegia hic indulta abbati Sammedardenſis monaſterii et faſtuoſa illa verba in reges longiſſime abſunt a genio et mente ſancti Gregorii.

Demum anno 1131. nondum fuiſſe confectum iſtud privilegium colligitur ex chronico S. Medardi, ubi notatur, Innocentium II. papam tunc Odonem abbatem hujus eccleſiae conſecraſſe, invito et contendente epiſcopo Sueſſionenſi Joſſeno, et poſtea baſilicam S. Medardi de novo conſecraſſe. Quod ſi privilegium Gregorii

tum notum fuisset, protulissent illud monachi Sammedardenses, nec contradixisset Jossenus Suessionensis.

Quae cum ita sint, non videtur multum laborandum in explicanda formula, quae subjicitur, *si quis vero regum etc. honore suo privetur.* Nihilominus tamen haec non astruunt, Gregorium sibi usurpasse regum deponendorum potestatem; quis enim non statim intelligat, haec verba imprecantis potius esse quam imperantis, ita ut significent tantum, optare Gregorium, ut reges, qui privilegium a se datum violaverint, Deum vindicem habeant, et regno suo priventur. Quod genus imprecationis nunc addi solet extremis bullarum et constitutionum verbis: *Si quis hoc attentare praesumpserit, indignationes omnipotentis Dei, ac beatorum Petri ac Pauli apostolorum incurrat, vel incursurum se sciat.* Imprecandi formulae pares inveniuntur in concilio Toletano IV. c. 75. et VI. c. 111. nec non VII. c. 1. ac demum VIII. c. 10. et aliis in locis. Alium vero sensum non possunt habere verba privilegii hujus, ostendunt sequentia: *omnium maledictionum anathemate, quibus infideles et haeretici ab initio saeculi usque in praesens damnati sunt, cum Juda traditore domini in inferno inferiori damnetur.* Quae verba non possunt esse jubentis, cum pontifex non habeat potestatem homines damnandi, et his vel illis inferni poenis afficiendi, sed necessario sunt hominis divinam vindictam imprecantis. Idem dicendum de istis, honore suo privetur, divina scilicet vindicta non pontificis jussu. Adeo enim, ut videmus, ab ea crudelitate fuit alienus Gregorius, ut noluerit in cujusquam hominis mortem consentire ad Longobardos religionis et sedis suae hostes delendos.

Eodem modo explicanda est similis formula, quae in privilegio Xenodochii Augustodunensis reperitur his verbis concepta: *Si quis regum, sacerdotum, judicum, personarumque saecularium hanc constitutionis nostrae paginam agnoscens contra eam venire tentaverit, potestatis suae honorisque dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat.* Tres extant epistolae, in quibus istud privilegium cum ista imprecatione reperitur lib. Ep. XI. epistolis 10. 11. et 12. verum istud quoque privilegium licet a Gregorio VII. laudetur atque ideo Sammedardensi sit antiquius, Gregorio tamen suppositum videtur: primo enim privilegium istud tam varie habetur, ut intelligi possit illud vel esse suppositum vel interpolatum. Aliquibus in codicibus una tantum epistola habetur, in aliis duae, in paucis tres. In prima epistola ad senatorem privilegium dicitur xenodochio concessum. In 2. ad Thessaliam dicitur esse sanctae Mariae in urbe Augustodunensi. In tertia ad Luponem dicitur privilegium ecclesiae sancti Martini in suburbano Augustodunensi, quis haec secum concilier? Secundo, Joannes diaconus actorum sancti Gregorii diligens collector horum privilegiorum non meminit. Tertio privilegia caetera a Gregorio concessa isti dissimilia maxime sunt sive quoad stylum, sive quoad res, ac praecipue quoad istam clausulam, quae nullibi reperitur. Quarto poena haec comminatoria minus convenit Gregorii modestiae in reges, imo absurda est, et injusta, quis dicat reges regno privandos esse ob violatum hujusmodi privi-

legi-

legium, non eſt ergo veriſimile, hujuſmodi privilegium a B. Gregorio indultum eſſe.

Verumtamen ad privilegii hujus γνησιότην aſtruendam, multa moliuntur adverſarii. Primo Gregorii VII., qui illud profert, autoritatem venditant, deinde Flodoardum adducunt, qui lib. 3. Hiſt. Rhemenſis mentionem facere videtur alterius privilegii ad inſtar hujus conceſſi; addunt referri hanc ipſam clauſulam in vita ſancti Hugonis Auguſtodunenſis apud Andream du Cheſne tom. 3. ſcript. Galliae. Quibus accedit omnium MSS. codicum autoritas.

Reſpondeo, his momentis probari quidem hoc privilegium ante Gregorium VII. eſſe confectum, at non oſtendi, illud Gregorii primi genuinum opus eſſe, cum nullus ſcriptor ei aequalis aut ſuppar illud laudarit, aut Gregorio primo tribuerit. Deinde vero fieri potuit, ut aliquod privilegium fuerit Auguſtodunenſi eccleſiae conceſſum a Gregorio, ſed quod poſtea interpolatum eſt. Id veriſimile facit varietas MSS. in hoc privilegio referendo. Nec movere quemquam debet MSS. conſenſus, cum enim olim libri a monachis pluribus uno dictante conſcriberentur, hinc factum eſt, ut in plures MSS. codices eadem interpolatio permanaret. Sed quidquid ſit de Auguſtodunenſis privilegii atque hujus clauſulae νοθεία, dici non poteſt, hanc alium habere ſenſum quam imprecatorium. Docent id verba, quae ſequuntur allata. *Et niſi vel ea, quae ab illo male ablata ſunt, reſtituerit, vel digna poenitentia illicite acta defleverit, a ſacratiſſimo corpore et ſanguine Dei ac Domini noſtri redemptoris Jeſu Chriſti alienus fiat, atque in aeterno examine diſtrictae ultioni ſubjaceat.* Nonne his verbis Gregorius ſatis oſtendit, nullam aliam praeter excommunicationis poenam ab eccleſia infligi poſſe, caeteras a Dei vindicis ira expectandas? Mitto, quod imprecatio iſta tam reſpicit ſummos pontifices, qui nomine ſacerdotum comprehenduntur, quam ipſos reges, ſed illos deponi aut honore privari a quoquam poſſe praeterquam a Deo nolunt adverſarii niſi forte in caſu haereſeos. Viderint ergo ipſi, quomodo hoc privilegium explicent.

## *De depoſitione Vambae regis Hiſpaniarum.*

In exemplum depoſitionis regum adducitur a nonnullis Vambae regis Hiſpaniarum depoſitio et Ervigii in hujus locum electio, quae a concilio Toletano 12. confirmata eſt: rem ſic refert Lucas Tudenſis in Juliano Toletano, *tempore beatae memoriae Cindanſiundi regis ex Graecia venit vir quidam nomine Andabatus Graecorum genere nobilis, qui ab imperatore ſuo expulſus eſt in Hiſpaniam, quem Recetiuntus rex magnifice ſuſcepit et ei in conjugium conſobrinam ſuam dedit. Ex quo conjugio natus eſt ei filius nomine Ervigius, qui cum eſſet in palatio regio enutritus, honore comitis ſublimatus, elatus ſuperbia callide adverſus regem Vambam excogitavit, et potionem letiferam dedit ei, ex qua rex officium memoriae perdidit:*

*cumque episcopus civitatis et optimates palatii, qui erant fideles regis, quos potionis causa latebat, vidissent regem jacentem absque memoria, causa pietatis commoti poenitentiam volentes ei praeficere, unctionem sancti olei et communionem Christi corporis obtulerunt, sed factum est, ut rex a potione liberatus etiam praesciens, quod ille extremae unctionis episcopus peregerit sacramentum, in monasterium perrexit.* Addit concilium Toletanum Ervigium ab ipso Vamba scripto regem esse designatum, datumque ab isto in mandatis Juliano Toletano episcopo, ut illum ungeret in regem.

Ex hac narratione liquet, Vambam regem non a pontifice, non a concilio fuisse depositum, sed eum ultro regno se abdicasse et Ervigium elegisse, quamquam malis profecto artibus dataque illi potione, quae mentem ejus perturbaret, hunc ab eo consensum extorsit. Concilium porro Toletanum 12. convocatum minime est ad deponendum Vambam aut eligendum Ervigium, sed cum congregatum esset, jussit Ervigius renuntiationem Vambae electionemque suam ab episcopis examinari atque confirmari. Nam initio synodi Ervigius se jam regem esse profitetur, ita episcopos adloquens. *Unde*, inquit, *licet sublimationis nostrae primordia paternitati vestrae opinabili ratione non lateant, quibus clara divinorum judiciorum dispositione praeventus et regnandi conscenderim sedem et sacrosanctam regni perceperim unctionem, nunc tamen melius id poteritis et scriptorum relatione cognoscere et promulgationis vestrae sententiis promulgare. Ut sicut sedem regni nostri primordia conventus vestrae sanctitatis compererit divinitus ordinata, ita et orationum solamen impendat et salubrium consiliorum nutrimenta impertiat: quo susceptum regnum sicut jam vestris assensionibus teneo gratum, ita vestrarum benedictionum perfruatur definitionibus consecrandum, ut innovatio quodammodo nostri videatur imperii haec numerositas vestri ordinis adgregati.* Non petit ergo a concilio Ervigius, ut constituatur in regem et deponatur Vamba; sed tantum ab episcopis consilium, benedictiones et adjumentum petit ad regendum regnum, quo jam propter abdicationem Vambae fruebatur, atque ut istam Vambae renuntiationem examinent, promulgent et approbent, nec aliud quid arrogavit sibi concilium, cujus haec fuit ea de re sententia cap. 1. t. conc. 6. p. 1225. „Etenim sub qua parte vel ordine serenissimus Ervigius „princeps regni conscendens culmen regnandique per sacrosanctam unctionem susce„perit potestatem, ostensa nos scripturarum evidentia edocet, in quibus et praece„dentis Vambae principis poenitentiae susceptio noscitur et translatus regni honor „in hujus nostri principis nomine derivatur. Idem enim Vamba cum inevitabilis „necessitudinis tenetur eventu, suscepto religionis debito cultu et venerabili tonsu„rae sacrae signaculo mox per scripturam definitionis suae, hunc militem dominum „nostrum Ervigium post se praeelegit regnaturum. Vidimus intuitu praelucente, „perspeximus hujus praemissi ordinis scripturas, id est, notitam manu seniorum „palatii roboratam, coram quibus antecedens princeps et religionis cultum et ton„surae sacrae adeptus est venerabile signum. Scripturam quoque definitionis ab „eodem editam, ubi gloriosum dominum post se regem fieri exoptat, aliam quo-

„que

„que informationem jam dicti viri in nomine honorabilis et ſanctiſſimi fratris Ju-
„liani Toletani ſedis epiſcopi, ubi eum ſeparavit pariter et inſtruxit; ſub omni di-
„ligentia jam doctum dominum noſtrum Ervigium in regno ungere deberet... qui-
„bus omnibus approbatis atque perlectis dignum ſatis noſtro coetui viſum eſt, ut
„praedictis definitionibus ſcripturarum noſtrorum omnium confirmatio apponatur,
„ut qui ante tempora in occultis Dei judiciis praeſcriptus eſt, regnaturus nunc ma-
„nifeſto in tempore generaliter omnium ſacerdotum habeatur definitionibus conſe-
„cratus, et ideo ſoluta manus populi ab omni vinculo juramenti, quae praedicto
„viro Vambae, dum regnum ejus teneret, alligata permanſit. Hunc ſolum ſereniſſi-
„mum Ervigium principem obſequutura grato ſervitii famulatu ſequatur, et libero,
„quem et divinum judicium in regno praeelegit et deceſſor princeps ſucceſſorem ſi-
„bi inſtituit et quod ſupereſt, quem totius populi amabilitas exquiſivit. Ecce tres
cauſas, propter quas regnum ad Ervigium pertinere declaratur, propter divinum
judicium, praedeceſſoris electionem, populi conſenſum, non propter pontificis Ro-
mani aut epiſcoporum judicium. Quid ergo faciunt epiſcopi re mature diſcuſſa,
declarant Ervigium pro rege habendum eſſe, utque illi pareatur, ſub poena anathe-
matis praecipiunt. Verum non ſibi propterea arrogant Vambae deponendi aut ali-
cujus alterius regis eligendi poteſtatem. Deinde vero cum reges Viſigothorum ele-
ctione ad regnum pervenirent, epiſcopi vero in electionibus hujuſmodi magnam ha-
berent autoritatem, haud mirum ſi Ervigius electionem ſuam a concilio confirmari
voluit: adde, quod huic conventui praeter epiſcopos aderant omnes palatini; ita
ut concilium iſtud loco comitiorum regni haberi poſſit. Nemo autem dubitat, quin
in regnis electivis, ſi rex ſponte regno ſe abdicet, idque in alium transferat, con-
firmanda ſit ejus electio a regni primoribus, inter quos epiſcopi non ultimum ob-
tinent locum.

### *De Gregorii ſecundi excommunicatione adverſus Leonem Iſaurum.*

Gregorii ſecundi in Leonem Iſaurum molimen ad propoſitum magis videtur pertinere, ſic illud nobis objicit Bellarminus quintum exemplum Gregorii II., *qui Leoni Iſauro a ſe excommunicato prohibuit, vectigalia ſolvi ab Italis, et proinde ea parte imperii mulctavit, imo et ſi nonnullis credere volumus, univerſo ipſum imperio dejecit.*

Reſpondeo, recentiores graecos ſcriptores in odium Romani pontificis hoc confinxiſſe, cum contrarium conſtet tum ex epiſtolis ipſius Gregorii II. tum antiquioribus ac fide dignioribus hiſtoricis.

Primo enim in epiſtolis Gregorii nullum hujus in Leonem judicii veſtigium occurrit, imo ita eum adloquitur, ut perſuadeat ſe maxime alienum eſſe ab hujuſ-
modi

modi conatu: precibus tantum, exhortationibus ac monitis litteras implet, et diserte testatur, se nihil posse in ejus regnum, sic loquitur epist. 1. ad eum scripta. *Te obtestamur, ut arrogantiam deponas, et superbiam, qua circumfluis, multaque cum humilitate sincere aures nobis accommodes:* et post alia; *testis est Deus, quascumque ad nos misisti epistolas auribus cordibusque regum occidentis obtulimus, pacem illorum ac benevolentiam tibi conciliantes, teque laudantes, ac mirifice offerentes..... Quod si nobis insultes, et minas intentes, non est nobis necesse longum in certamen descendere, ad quatuor et viginti stadia secedet in regionem Campaniae Romanus pontifex, tu vade et ventos persequere.* Et ep. 2. testis est, se non magis posse in palatium introspicere, aut dignitates regias deferre quam imperator habeat potestatem introspiciendi in ecclesiam, et electiones in clero peragendi. Additque, sibi non licere arma movere in eum, sed tantum precibus divinum auxilium implorare: *persequeris nos*, inquit, *et tyrannice vexas militari carnalique manu, nos inermes ac nudi, qui terrenos et carnales exercitus non habemus; invocamus principem exercitus omnis creaturae sedentem in coelis, ut immittat sibi daemonem, (sicut ait apostolus) tradere hujusmodi hominem satanae in interitum carnis, ut spiritus ejus salvus fiat.* Siccine loqueretur Gregorius, si se aliosque Italos ab imperatoris obedientia subtraxisset, aut vectigalia ei solvi prohibuisset, aut saltem id facere in animo habuisset. An credibile est, eum, qui tam clare protestatur, sibi non esse potestatem introspiciendi in palatium, a ut regias dignitates deferendi, existimasse, sibi potestatem esse privandi imperatorem regno et vectigalibus ipsi debitis.

Secundo, Carolus Magnus in epistola ad Constantinum et Irenem, dissidii inter Gregorios secundum et tertium, ac Leonem, mentionem faciens, testis est, illos pontifices precibus tantum apud imperatorem imagines defendisse: *Neque*, inquit, *aliter fiebat in partibus et regionibus istis, donec proavus vester ex imperiorum quorumdam instructione venerandas imagines abstulit, ex quo tempore magnus error Graeciam istam invasit, unde non contemnendum scandalum in mundo factum, qua de causa in magnam tribulationem uterque Gregorius Romani pontifices per ea tempora conjecti sunt, saepius enim proavum serenitatis vestrae admonuerat, ne sineret venerandas imagines de statu suo dejici: verum illorum preces salutiferae nequicquam fusae sunt animamque illius haud quidquam commoverunt.*

Tertio Paulus diac. l. 6. de gestis Longobard. c. 49 refert Gregor. II. impedivisse, ne Itali alium sibi imperatorem crearent, eo rejecto. Tantum abest, ut ei vectigalia solvi vetuerit, et sic eum imperii parte mulctarit. *Omnes*, inquit hic scriptor, *Ravennae exercitus vel Venetiarum talibus jussis* (imperatoris edictis de subvertendis imaginibus) *restituerunt, et nisi eos prohibuisset pontifex, imperatorem super se constituere fuissent aggressi.* Eadem habet Regino lib. 1. Chron.

Quarto Anastasius bibliothecarius ad ann. 658. fuse narrans ea, quae in dissidio Greg. II. et Leonis Isauri sunt gesta, nihil habet de excommunicatione imperatoria, multo minus de vectigalium subtractione jussu pontificis. Imo diserte ait, Gregorium Italos in officio et imperatoris obedientia continuisse. *Jussionibus*, inquit,

inquit, *missis decreverat imperator, ut nulla imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut angeli ubicumque haberetur; maledicta enim omnia afferebat, et si acquiesceret in hoc pontifex, gratiam imperatoris haberet, et si hoc fieri praepediret, a suo gradu decideret. Respiciens ergo pius vir prophanam principis prohibitionem, jam contra imperatorem quasi contra hostem se armavit, renuens haeresim ejus, scribens ubique cavere se christianos, eo quod orta fuisset impietas talis. Igitur perinde omnes Ravennae atque Venetiarum exercitus contra imperatoris jussionem restiterunt, nunquam se ejus pontificis condescendere neci ..... Cognita vero imperatoris nequitia, omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent imperatorem, et Constantinopolim ducerent; sed compescuit tale consilium pontifex*: et post alia: *Cumque mitteret hominem proprium Romam cum scriptis suis, quibus continebatur, ut pontifex occideretur cum optimatibus Romae, agnita crudelissima insania, protinus ipsum patricium missum occidere voluerunt, nisi defensio nimia pontificis praepedisset: et postea blando omnes sermone, ut in bonis proficerent actibus, et in fide persisterent, rogabat, sed ne desisterent ab amore et fide Romani imperii admonebat.* Narrat deinde bibliothecarius, quomodo Gregorius Longobardorum regem Luitprandum bellum cum exarcho adversus Spoletanum et Beneventanum molientem, istis ad deditionem compulsis, ad pacis consilia revocarit, ac quemadmodum deinceps Tiberio cuidam cognomento Petasio, qui imperatoris sumpserat insignia, restiterit, et exercitum ad eum capiendum adjuverit: demum addit, *imperatorem Romani pontificis obsequiis et monitis nihil immutatum, Germanum sanctae ecclesiae Constantinopolitanae antistitem, eo quod ei consensum praebere noluisset, pontificatu privasse, sibique complicem Anastasium presbyterum in ejus loco constituisse. Missa Romam synodica, dum tali haeresi consentientem eum reperiret vir sanctus, non censuisse confratrem et consacerdotem solito vocari. Sed rescriptis commonitoriis, nisi ad catholicam fidem converteretur, etiam extorrem a sacerdotali officio esse mandavit, imperatori quoque suadens salutaria, ut a tali execrabili miseria declinaret, scriptis commonuit.* Haec Anastasius, ex quibus patet, primo, Gregorium secundum Leoni Isauro semper obsequentissimum fuisse, quamvis ab eo insidiis peteretur. Secundo, eumdem pontificem illi auxilio fuisse, ut Italiam retineret. Tertio, eum admonitionibus ac praeceptis suis cunctos in officio continuisse. Quarto, jussisse illum, ut imperatoris equidem decretis de abolendis imaginibus non parerent, quia contraria erant religioni, sed vetasse, ne propterea imperatoris jugum excuterent. Quinto, eum longe aliter se gessisse erga Anastasium, et aliter erga Leonem imperatorem, atque illum litteris suis sacerdotali officio extorrem pronuntiasse, in imperatorem vero nihil simile tentasse, sed tantum ei per litteras consuluisse, ut ab evertendis imaginibus cessaret. Denique Leonem Isauricum a Gregorio II. non fuisse de throno dejectum, et imperii parte spoliatum, argumento est Gregorii III. ejus successoris, vita ab eodem Anastasio conscripta; nam Gregorius III. Leonem imperatorem agnovisse, et ad eum humanissimas legitur scripsisse litteras, in quibus imperatorem inter eos non recenset, quos a communione corporis et sangui-

nis domini alienos esse pronuntiat, quod fecisset proculdubio, si excommunicatus a praedecessore suo fuisset pronuntiatus. Quid quod ipse Gregorius III. epistolas suas annis imperii Leonis consignat, ut ep. ad Bonifacium, imperante domino piissimo Augusto Leone imperii ejus anno 23., qui clarius poterat et disertius ille adversariorum fabulam disjicere? Huc quoque accedit Damascenus, qui orat. de imaginibus rerum a Leone adversus imagines gestarum mentionem faciens, non refert, eum aut regno privatum fuisse, aut excommunicatum a Romano pontifice, quin imo eum pro rege agnoscit, eique vectigalia solvenda esse affirmat: *paremus*, inquit, imperatorem alloquens, *tibi rex in iis, quae ad vitae civilis negotia pertinent, ut in tributis, vectigalibus et congiariis solvendis, quorum tibi, quantum ad vos spectat, munus est creditum et demandatum. At in ecclesiasticis rebus statuendis habemus pastores, qui nobis loquuti sunt verbum, et leges atque instituta ecclesiastica tradiderunt.*

Opponit Bellarminus Theophanem, Cedrenum, Zenonem, Nicephorum, et cum istis recentiores latinos, qui scribunt, Leonem excommunicatum esse a Gregorio secundo, et exactione tributorum Italiae privatum. Verum quis non videat, majorem fidem habendam esse ipsi Gregorio, Paulo diacono, Anastasio, et aliis scriptoribus a nobis laudatis, qui et antiquiores sunt, et fide digniores, quam istis, qui ab adversariis laudantur. Nam graeci praeterquam quod citatis a nobis autoribus recentiores sunt, et rerum in occidente gestarum non ita gnari, *in odium atque invidiam Romanae ecclesiae jacturam occidentalis imperii in Romanum pontificem retorquere soliti sunt*, ut observat Baronius, *ad commovendos tum imperatorum, tum aliorum animos in Romanam ecclesiam.* Ac proinde illis nulla aut modica fides hoc in negotio est adhibenda; recentiorum vero latinorum autoritatem, qui ipsos secuti sunt, ego nihil moror, cum non aliunde quam ab ipsis id hauserint:

Deinde vero isti scriptores non dicunt, Leonem regno aut regni parte privatum fuisse, sed tantum autorem Italis fuisse, ne illi vectigalia penderent: unde non sequitur Gregorium existimasse Leonem ob haeresim imperio excidisse. Cum propter alias causas potuerit denegari tributum, praesertim vero quia illo opus habebant ad sui defensionem adversus Longobardos, haud tamen crediderim Gregorium id fecisse, sed potius Italos, ne tributum imperatori penderent, Gregorium autorem praetendisse, et excommunicatione generatim ab eo in omnes, qui violarent imagines in synodo lata, usos esse, ut jugum imperatoris excuterent, atque hinc apud graecos manasse, Romanum pontificem imperatorem anathemati obstrinxisse, atque Italos inhibuisse, ne vectigalia Leoni penderent; nam ut probatum est ex autoribus fide dignissimis, Gregorius II., quantum potuit, Italos in officio continuit. Nec est, quod Bellarminus dicat, *eum primum equidem per multos annos restitisse populis Italicis cupientibus ab imperatore deficere: sed postea ubi vidit imperatorem deteriorem fieri, imperatorem e coetu piorum ejecisse, ac jussisse, uti ei tanquam impio populi non parerent, nec vectigalia deinceps penderent.* Non est,

inquam

inquam, quod ita putet historicos posse conciliari; nam Theophanes et Cedrenus defectionem Italorum jussu pontificis factam narrant anno Leonis 9., quo tempore Anastasius narrat, pontificem obstitisse, ne jugum imperatorum excuterent. Deinde Anastasius rem prosequitur usque ad finem, et tamen istius excommunicationis aut interdicti non meminit, sed constantem semper in obedientia graecorum repraesentat. Denique successor Gregorii II. Leonem usque ad finem vitae imperatorem agnovit, et piissimi cognomine pro more decorare non dubitavit. Ex dictis jam constat, Gregorium nihil tentasse in imperatoris jura aut vectigalia, sed etiam si quid tentasset, ejus factum non esset trahendum in exemplum, cum sit contra evangelii legem, quae jubet reddi, *quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo;* adversus quam veritatem nemo praescribere potest: *non privilegium temporum, non spatium regionum, non patrocinia personarum.* Quapropter quantum volent, usurpata a pontificibus in regum temporalia potestatis exempla, congerant adversarii, quot, volent hujus opinionis patronos proferant, hoc responsum accipient: *quid ergo si episcopus, si diaconus, si vidua, si doctor si etiam martyr lapsus a regula fuerit, ideo haereses veritatem poterunt obtinere: ex personis probamus fidem, an ex fide personas?*

Hic vero subjungendum foret factum Germani, quem Henricus Antisiodorensis monachus, lib. 1. de miraculis c. 55. narrat Britannorum regem deposuisse, et ejus loco Bubulcum quemdam in throno constituisse, si quid in ista fabula verisimilitudinis esset; sed cum illa commentum sit omni verisimilitudine destitutum, quod ab omnibus mente sanis statim rejicitur, nihil opus est in eo vel referendo, vel refellendo, diutius immorari. Hoc unum observabo, illud etiamsi verum esset, nihil nobis obstare, cum Germanus id fecisse dicatur ex revelatione divina. Sed, ut jam dixi, narratio Henrici tota fabulosa est, atque ut alia mittam, portenti simile est, regem barbarum ad solam Germani ignoti et peregrini hominis vocem regnum et palatium Bubulco cessisse, totamque gentem Britannorum id ratum habuisse.

### *De depositione Childerici Galliarum regis.*

Sextum, inquit Bellarminus, *exemplum est Zachariae, qui rogatus a primoribus Francorum Childericum deposuit, et in ejus locum Pipinum Caroli Magni patrem regem creari jussit, cujus causa fuit, quia propter socordiam Childerici et religioni et regno in Gallia extrema ruina imminere videbatur.*

Respondeo, Zachariam non deposuisse Childericum, aut Pipinum regem constituisse; sed cum jam Pipinus omnem autoritatem regiam haberet, et Childericus nihil praeter nomen regis obtineret, consultum a Gallis Zachariam, uter pro

rege habendus esset, an is, qui regno invigilabat, et omnem habebat autoritatem, an vero is, qui omnem prorsus regni curam potestatemque regiam socordia sua amiserat, respondisse pontificem, satius esse illum quam hunc pro rege habere. Quo responso accepto, Gallos in comitiis suis Childericum deposuisse, et Pipinum regem proclamasse, quem postea Bonifacius inunxit. Haec est vera hujus facti narratio, ut constat ex scriptoribus antiquissimis ac fide dignissimis.

Primum autem Merovingios, quorum ultimus fuit Childericus, omnem autoritatem regiam amisisse, ac nomine tenus reges fuisse, constanti scriptorum omnium testimonio liquet. Eginhardus in vita Caroli magni: *Jamdudum*, inquit, *nullius vigoris erat, nec quidquam in se clarum praeter inane regis vocabulum praeferebat, nam et opes et potentia regni penes palatii praefectos, qui majores domus dicebantur, et ad quos summa imperii pertinebat, tenebantur, neque regi aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus crine profuso, barba summissa, in solio resideret.* Aimoinus lib. 4. c. 66. ait, eos nomen tantum regis nullam potestatem regiam habuisse. Abbas Uspergensis in chronico ad annum 753. *Hildericus*, inquit, *qui falso regis nomine fungebatur.* Regino lib. 2. chronicorum. *Hildericus vero, qui falso rex vocabatur, attonsus est, et in monasterium trusus.* Otho Frisingensis lib. 5. chronici c. 21. *Eo tempore Hildericus inane, ut supra dixi, regium nomen tenebat.* Gofridus Viterbiensis part. 17. chronici ait, *eo tempore Francorum reges solo nomine reges fuisse.* Abbas Tudensis ad annum 751. 754. dicit, *nihil tunc Merovingios habuisse praeter inane regis vocabulum, et Childericum falso regis nomine functum.* Hinc ab aliquibus majores domus reges dicuntur, et Caroli Martelli filii regnum ejus divisisse perhibentur. Ita Gregorius III. ep. cujus initium *doctores omnium gentium* ad Bonifacium Maguntinum Carolum Martellum *principem Francorum* vocat. Aimoinus lib. 4. c. 57. regem eum dicit, filios ejus regno post ejus mortem potitos esse scribit. Marianus Scotus lib. 3. chronicorum, et Platina regnum Franciae Caroli filiis Pipino et Carlomanno divisum esse, Sueviam et Austrasiam Carlomanno, Pipino Burgundiam cum parte Franciae cessisse. Itaque haud dubium, quin regiam tum potestatem, tum etiam dignitatem haberet Pipinus, Childericus vero nihil praeter inane regis nomen, jusque haereditarium ad regnum, quo minime fruebatur.

Secundo, scriptores ferme omnes uno consensu asserunt, Zachariam tantum consultum a Gallis, uter pro rege habendus esset, ipsumque consulentis, potius quam jubentis, aut definientis in morem respondisse.

Eginhardus in annalibus ad annum 749. Burchardus Vuisiburgensis episcopus, et Foltradus presbyter, missi sunt Romam ad Zachariam papam, ut consulerent pontificem de causa regum, qui illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum regis, sed nullam potestatem regiam habuerant, per quos praedictus pontifex mandavit, melius esse illum vocari regem, apud quem summa potestatis consisterit. Eadem prorsus verba sunt Aimoini, lib. 4. de gestis Francorum cap. 61.

Blon-

Blondus Flavius l. 10. decadis primae. *Invenio*, inquit, *Alcuinum Paulumque, et plerosque alios, qui Francorum gesta scripsere, proceres, populosque ejus gentis, Pipini virtutem, et e contra Childerici regis amentiam pensantes mentis, Zachariam pontificem Romam consuluisse, ineptumne regem ultra tolerandum, an Pipinum merito fraudandum regia dignitate censeret. Cumque respondisset pontitifex, illum, qui regia melius obiret munera, esse habendum regem.* Regino Prumiensis lib. 2. chronic. anno dominicae incarnationis 749. *Missi sunt Romam ad Zachariam papam, ut interrogarent de regibus in Francia, qui illis temporibus non habentes regiam potestatem tamen vocabantur, si bene essent reges, et praefatus papa mandavit Pipino melius sibi videri illum regem vocari, qui potestatem haberet, quam illum, qui sine regali potestate manebat.*

Marianus Scotus lib. 3. chronicorum cap. 750. *Orat ergo sibi decerni, quis eorum rex juste dici debeat, et esse; is, qui securus domi sedebat, an ille, qui curam totius regni et omnium negotiorum molestiam perferat.*

Ado Viennensis in chronico aetate 61. *Pipinus Urgardum Visburgensem episcopum et Fulradum capellanum suum ad Zachariam tum temporis Romanum pontificem misit, ut interrogarent eum, si ita manere deberent reges Francorum, cum pene nullius potestatis essent, jam solo regis nomine contenti. Quibus Zacharias pontifex responsum dedit, illum debere regem vocari, qui rempublicam gereret. Reversis legatis, abdicatoque Childerico, qui tum regium nomen habebat, Franci per consilium legatorum et Zachariae pontificis electum Pipinum regem sibi constituunt.* Sed ne diutius in repetendis iisdem sententiis immorer, iisdem fere verbis consultationem et responsionem pontificis narrant Otto Frisingensis lib. 5. hist. cap. 21. Abbas Uspergensis ad annum 750. Paulus Fredegarius scholasticus in fine chronici. Vetus autor libri de majoribus domus. Guillelmus Nangius in chronographia MS. Silvius in epist. lib. 10. decadis 1. Trithemius lib. de origine Francorum ad annum 751. Aventinus lib. 3. annalium Boiorum. Gaguinus libro 3. hist. Francorum. Papirius Massonus in Zacharia, et alii.

Itaque ex istis scriptoribus constat, legatos a Gallis Romam missos fuisse, non ut a pontifice peterent autoritate illius regnum Childerico abrogari et Pipino tradi, seque a sacramento fidei absolvi, quod procul dubio petiissent, si tunc hujusmodi potestatem pontificem Romanum habere persuasum fuisset. Sed ut consilium peterent tantummodo uter habendus esset pro rege, an is, qui regni curam gerebat, nec ullis laboribus parcebat ad illud bene regendum, an vero ille, qui omni omissa regni cura in socordia ac luxu vitam degebat, ac nihil praeter inane regis nomen obtinebat: consilium autem a pontifice petierunt Galli, tum honoris ergo, tum ne viderentur tantam rem leviter ac temere suscepisse, tum etiam forte, ut quorumdam meticulosiorum scrupulis occurrerent. Respondit vero pontifex consulentis, non autem jubentis in modum, videri sibi regem illum haberi debere, qui potestatem et curam regni habebat, non autem illum, qui segni turpique otio fluens

 nul-

nullam penitus regni sollicitudinem gerebat. Itaque nihil proprie egit Zacharias in depositione Childerici, sed quid agendum esset, Francis ostendit.

Nec vero his opponi potest, quod nonnulli scriptores ex iis, qui a nobis laudati sunt, scribunt jussisse Zachariam, ut Childericus deponeretur, et Pipinus in ejus locum eligeretur, aut ejus jussu ac autoritate illum esse dejectum de throno, hunc vero regem constitutum ita Eginhardus in vita Caroli Magni, Regino, Otho Frisingensis, et abbas Uspergensis locis adlatis, Sigebertus in chronico, Paulus Aemilius, ubi etiam post Ottonem Frisingensem, dicit, populum a juramento fidelitatis a pontifice absolutum; nihil, inquam, id obstat. Cum enim iidem scriptores responsionem pontificis Gallorumque petitionem ita referant, ut pateat consilium tantummodo a Gallis quaesitum et a pontifice datum, necesse est, ut cum dicunt, Pipinum jussu et autoritate pontificis factum esse regem, nihil aliud sibi velint, quam eum Gallis autorem fuisse, ut id fieret, et sane concilium saepe saepius, et imperii nomine significatur, et quod ex alicujus consilio factum est, dicitur ex ejus autoritate factum. Nihil ergo repugnat, quominus dicatur Pipinus electus et Childericus dejectus jussu et autoritate Zachariae, quia scilicet Franci cum in re anxia et dubia pontificem consuluissent, ejus autoritatem et consilium erant sequuti, quod vero unus aut alter scriptores habent Zachariam absolvisse Francos a fidelitatis sacramento, id videntur dicere ex more suis temporibus a Romanis episcopis usurpato, nisi forte ita explices, declaravit, eos non teneri illum pro rege habere, qui nullo regis fungebatur officio, quod innuit Paulus Aemilius dicens, id fecisse *pontificem*, *eo quod sciret Francos proceres mira consensione animorum Pipino adesse cupereque eum regem haberi.*

Tertio Childericus e solio dejectus non est aut electus in ejus locum Pipinus a pontifice Zacharia, sed ab universis Francis in comitiis totius regni, ille indignus regno pronunciatus est, tonsus et in monasterium conjectus, hic vero rex more Francorum solito proclamatus, ac deinde a Bonifacio unctus, ita rem referunt plerique scriptores.

Eginhardus in annalibus ad annum 750. *Hoc anno secundum Romani pontificis sanctionem Pipinus rex Francorum adpellatus est, et ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctione, manu sanctae memoriae Bonifacii archiepiscopi et martyris et more Francorum elevatus in solium regni in civitate Suessiona, Childericus vero, qui falso regis nomine fungebatur tonso capite in monasterium missus est.* Eadem sunt verba Aimoini lib. 4. de gestis Francorum cap. 61.

Blondus Flavius lib. 10. decadis 1. *Francos (post consilium Zachariae) publico totius gentis consilio Pipinum declarasse regem invenio Childerico in clericum tonsurato.* Regino lib. 2. chronic. *Pipinus secundum morem Francorum electus in regem et unctus per manum sanctae memoriae Bonifacii Maguntiacensis urbis archiepiscopi, et elevatus est a Francis in regno in Suessionis civitate, Childericus vero, qui falso rex vocabatur, attonsus est, et in monasterium missus est.* Ado Viennensis *reversis legatis abjectoque Childerico, qui tunc regium nomen habebat, Franci per consilium*

*filium legatorum et Zachariae pontificis electum Pipinum regem sibi constituunt, Childericus tonsuratus et in monasterium missus est.*

Abbas Uspergensis *more Francorum electus ad regnum Pipinus per manus sancti Bonifacii archiepiscopi Maguntiacensis elevatus est in regni solium in Suesfionis civitate.*

Fredegarius in fine chronici, *quo tempore una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a sede apostolica auctoritate percepta praecelsus Pipinus electione totius Franciae in sedem regni cum consecratione principum una cum regina Bertrada, ut antiquus ordo deposcit, sublimatur in regno.* Eadem sunt verba appendicis a Theodorico II. usque ad Pipinum ad librum *de gestis Francorum regum.* Autor de majoribus domus, *Franci Pipinum sibi regem constituunt.*

Anonymus scriptor vitae Lebuini cap. 8. „Pipinus totius ditionis compos „effectus consultu papae Zachariae et unanimi Francorum consensu per unctionem „sanctissimi archiepiscopi Bonifacii Suessionis civitate habito conventu rex adpellatus „est, et regali sede donatus, repudiato ac tonsurato Childerico, qui falso nomine „rex adpellatur.

Annales Francorum ad annum 750. *Pipinus secundum morem Francorum electus*, et monachus Engolismensis in vita Caroli Magni, *Franci cum consilio domini papae Zachariae et nobilium Romanorum Deo volente uno consensu et una voluntate levaverunt sibi in regem Pipinum Pium filium Caroli Martelli.* Guillielmus Nangius in chronographia MS. *Quo audito* (Zachariae consilio) *Franci Pipinum regem statuerunt*, et idem habent Trithemius de origine Francorum ad annum 749. in fine libri primi. Guaguinus libro tertio historiae Francorum chronicum Belgicum ad annum 742. Nauclerus generat. 26. anno 756. Antonius Luit. pag. 2. tit. 14. cap. 1. 32. Sabellicus lib. 14. chronici mundi et alii.

Post tantam testium nubem nemo revocare potest in dubium, quin Childericus non a pontifice Romano, sed tantum ex ejus consilio fuerit a Francis universis in conventu publico depositus et ab iisdem secundum antiquum Galliae morem rex proclamatus fuerit Pipinus et in solio conlocatus. Quare cum dicunt, quidam Zachariam deposuisse Childericum, quod tamen, ne unus quidem e laudatis scriptoribus dixit, exponendum est istud ut observat Joannes de Parisiis: *quomodo glossa ordinaria exponit, id est, deponentibus consensit, non enim legitur*, inquit idem, *quod Zacharias regem Franciae deposuerit, sed legitur in chronicis, quod Hildericus regnabat in Francia totus deses et remissus. Pipinus vero gubernabat principatum Franciae, et major domus dicebatur: miserunt ergo barones ad Zachariam papam, ut decerneret de eorum dubio, quis scilicet deberet rex esse an ille, qui otio deditus solo nomine regnabat, an ille, qui omne pondus regni sustinebat; quibus cum respondisset papa, quod ille, qui regni gubernacula utilius regeret. Franci mox incluso rege Childerico Pipinum regem sibi constituerunt ..... aliorum vero chronica habent, quod postquam Childericus quatuor annis regnavit ex devotione in monachum est tonsuratus, et tunc Pipinus princeps in regem inunctus electione baronum auctoritate*

*ritate papae decernentis super dubio procerum.* Autor Somnii Viridarii lib. 1. c. 75. eodem modo istud solvit, sed exactius glossa explicat illud, *deposuit per istud*, id est, *deponere volentibus consuluit. Pipinus enim*, inquit, *misit ad papam non sicut ad temporalis regni dominum, sed sicut ad verum sapientem, ad habentem consilium, quod ratione status pontificis videbatur authenticum*: glossae quoque expositionem laudat Ocamus dialogorum part. 1. cap. 9. Almainus libro de potestate ecclesiastica et laica quaest. 2. c. 8. major in 4. dist. 24. quaest. 4. conclus. 3. et alii. Itaque immerito Romani pontifices aut potius eorum theologi Childerici depositionem et electionem Pipini sibi ascribunt, quae potentiae Pipini, socordiae Childerici, Francorum in Pipinum studiis judicio et auctoritati tribuenda est; ita ut non aliae fuerint pontificis hoc in negotio, quam consulentis partes. Verum, ut observat abbas Uspergensis, Romani pontifices haec sibi ascribunt et se fecisse gloriantur, *quae potius facta fuerunt judicio divino, culpis imperatorum exigentibus animisque principum sive gentium ad resistendum se coadunantibus* Unde consilium papae, quod tantum habuit virum, quia dabatur adversus Childericum personatum tantum regem, in gratiam Pipini, qui jam de facto rex erat, et in quem concurrebant Gallorum omnium studia, risu aut indignatione cunctorum exceptum esset, si in alium regem a populo dilectum datum fuisset, nec Gallos expertus esset Zacharias obsequentiores, quam cum pluribus post saeculis pontifices Romani in reges nostros ejus successores aliquid tentavere. Et vero Francos non existimasse necessariam autoritatem Romani pontificis, ut regem sibi constituerent, cum legitimum regno ineptum arbitrabantur, patet ex Hugonis Capeti electione, qui sine ullo pontificis Romani rescripto, ex solo populi Francici consensu rex Francorum coronatus est, rejecto Carolo Lotharingiae, qui de stirpe Carolovingiorum regni legitimus haeres supererat.

Adversus haec nihil objicit Bellarminus, nam praeter autores a nobis laudatos, qui dicunt autoritate et jussu Zachariae Childericum esse dejectum, et Pipinum electum, quos quidem nobis non adversari ostendimus; praeter hos, inquam, nihil dicit, quod ad propositum pertineat, sed adversus Barclaium contendit justam fuisse Childerici abdicationem et Pipini electionem: nos vero quaestionem istam non ingredimur, ostendisse contenti Childericum a Francorum proceribus et populo fuisse depositum, non a pontifice, licet ex ejus consilio: utrum autem illi recte fecerint, annon, utrum Zacharias rectum et aequum dederit consilium, an potius rebus suis studens, qui Pipino armis ad Longobardos expellendos opus habebat, quod utilius sibi erat, quam, quod verius consuluerit, inquirere res est ad propositum inutilis, de qua sine invidia in alterutram partem dici non potest.

De

*De translatione imperii a Graecis ad Gallos.*

Nullum habet exemplum ſpecioſius Bellarminus, ut pontificum in temporalia poteſtatem aſtruat, quam imperii occidentalis translationem, ut loquuntur, a Graecis ad Latinos, ſed ſi res accurate perpendatur, nihil hoc argumento infirmius eſſe dignoſcitur. Sic illud proponit Bellarminus: *ſeptimum exemplum eſt Leonis III, qui imperium tranſtulit a Graecis ad Germanos, propterea quod Graeci nullum auxilium laboranti eccleſiae occidentali afferre poſſent.* Hanc autem translationem jure ac merito factam probat, tum ex omnium regum occidentis, qui Carolum pro vero et legitimo imperatore agnoverunt, judicio, tum ex ipſius Irenes confeſſione, quae non modo non reclamavit, ſed et Caroli conjugium expetiit, tum ex eventu et victoriis Caroli Magni. Verum, ut quanta ſit hujus exempli ad propoſitum negotium inutilitas atque futilitas ſtatim dignoſcatur, unum obſervare ſufficit, pontificem Romanum nihil omnino juris aut terrarum Carolo dediſſe, aut imperatori graeco abſtuliſſe. Sed merum nomen imperatoris, idque eum non ſolum dediſſe, ſed ſimul cum populo Romano, cujus nomine velut praecipuum ejus membrum agebat. Quippe diu antequam Carolus imperator nominaretur, graecus a dominio provinciarum occidentis exciderat, et Carolus jure ſucceſſionis aut armorum dominus erat Galliae, Germaniae, Pannoniae, partis Hiſpaniae, et maximae partis Italiae ac praeſertim urbis Romae, quae ſedes erat imperii. Itaque nomine imperatoris adepto ditior non eſt factus Carolus, nec quidquam graeco imperatori ablatum eſt: ac proinde etiamſi Leo ſolus imperatorium nomen dediſſet Carolo, non inde ſequeretur Romanum pontificem aliquid in temporalia juris habuiſſe, aut Carolo contuliſſe. At etiam ſi electio iſta ſeu potius tituli imperatorii collatio a nonnullis ſcriptoribus Leoni, ut civitatis Romanae principi tribuatur, ab aliis tamen proceribus et populo accepta refertur. Rem ſic narrant annales Francorum ab anno 714. ad annum 883. deducti, ad annum 801. *In die natalis domini ante confeſſionem B. Petri apoſtoli cum ter ab oratione ſurgeret Leo papa coronam capiti ejus impoſuit, et a cuncto Romanorum populo acclamatum eſt Carolo Auguſto a domino coronato magno et pacifico imperatori Romanorum vita et victoria, et poſt laudes, more antiquorum principum adoratus eſt, atque oblato patricii nomine imperator et Auguſtus eſt adpellatus.* Iiſdem verbis id narrat monachus Engoliſmenſis in vita Caroli Magni. Aimoinus libri quinti capite 31. Ado in chronico aetate 6. Gofridus Viterbienſis in chronico, et Otto Friſingenſis. *Sed,* inquit Bellarminus, *hic primum mentio fit populi Romani, ſed acclamantis poſt coronationem non imperatorum adpellantis ante coronationem.* At notum eſt olim imperatores Romanos per hujuſmodi adclamationes a militibus et populo electos fuiſſe cum a privatis fuiſſent propoſiti, et tamen eorum electio tribuitur univerſis militibus et populo, non ei, qui propoſuerat, deinde iſtae adclamationes arguunt non modo praeſentem, ſed et praecedentem populi conſenſum. Demum pontifex omnium Romanorum vices agebat velut praecipuum civitatis membrum, unde multi hiſtorici ne Leonem quidem nominant, ſed a Romanis tantum Carolum imperatorem nominatum eſſe di-

 cunt.

cunt, ſic Marianus Scotus lib. 3. *Carolus*, inquit, *hoc tempore a Romanis Auguſtus appellatus eſt*; eadem ſunt Lamberti verba ad annum 801. Hermannus ait eum more Romano ſublimatum imperatorem, ergo a populo non a pontifice. Lupoldus Bambergenſis libro de juribus imperii, Sigebertus et Vincentius aiunt, ex conſenſu Romanorum Carolum a Leone coronatum eſſe Auguſtum. Blondus Flavius decade 2. ait, *Leonem pontificem populi Romani ſcito, precibusque Carolum imperatorem Romanorum declaratum diademate vetuſto imperatorum capitis geſtamine coronaſſe.* Aeneas Sylvius in epitome Blondi de ortu imperii c. 9. *Populus*, inquit, *Romanus, qui ſuo ſanguine tantum pararat imperium, Carolum Magnum Francorum regem primo patricium poſt Auguſtum, concurrente ſummi pontificis conſenſu ſalutavit caeſarem.* Philippus Bergomas lib. 2. ſupplementi, *a populo Romano precibus rogatus Carolum imperatorem declaratum diademate coronavit acclamante ter populo, Carolo Auguſto.* Et eadem ferme habent Jacobus Vamphelingius, Gaguinus, Nauclerus, Platina, Sigebertus, Vincentius, chronicum Belgii, Wilielmus Malmesburienſis, Rogerius Hovedunenſis, Anaſtaſius bibliothecarius in vita Leonis III. Paulus Aemilius de geſtis Francorum lib. 3. et alii plurimi, ex quibus conſtat Carolum imperatorem eſſe declaratum precibus, conſenſu, votis, ſcito et acclamationibus populi Romani. Nec eſt, quod Bellarminus opponat aliquos ex citatis hiſtoricis ac praeter hos Cedrenum, Zonaram, Paulum diaconum, Eginhardum, qui dicunt Carolum a Leone imperatorem eſſe factum aut declaratum et ab eodem inunctum atque coronatum, cum non repugnet Leonem id dici feciſſe, quod non ſolus fecit nec ſua tantum auctoritate, ſed vices agens populi Romani et velut voluntatis ejus ac judicii exſequutor, aut etiam velut Romanorum primus ac praecipuus.

Quod vero ad coronationem ſpectat et inunctionem, certum eſt illas eſſe meras ceremonias, quae ad imperii ſubſtantiam non pertinent, ita ut, qui eas perficit, propterea cenſeri non poſſit imperium aut regnum contuliſſe. In Gallia rex Chriſtianiſſimus ab epiſcopo Rhemenſi, in Anglia rex Angliae a Cantuarienſi, in Ungaria a ſtrigonienſi et alibi reges ab epiſcopis praecipuarum urbium conſecrari et inungi ſolent, et tamen nemo dicere poteſt ab iſtis epiſcopis reges fieri aut conſtitui. Juſtinus imperator ſexto ſaeculo a Joanne Conſtantinopolitano patriarcha coronatus eſt, ut conſtat ex ep. hujus ad Hormisdam, et tamen iterum ab epiſcopo Romano Joanne poſt ſex annos coronari voluit, ex quo patet coronationem meram eſſe ceremoniam, uno verbo coronatio imperatorem non facit, nec jus dat ad imperium, ſed ſupponit eum, qui coronatur, jam imperatorem aut regem vel jus ad imperium aut regnum habere. Itaque Carolus magnus jure ſucceſſionis et armorum ipſum imperium occidentis poſſedit, nomen imperatorium, quod ipſi, utpote totius fere occidentis domino debebatur, ab univerſo populo Romano accepit. Coronationem vero et inunctionem ejus, quae ſacra tantum eſt ceremonia Leoni acceptam refert.

At, inquit Bellarminus, licet Carolus regnum Longobardorum armis obtineret, Romanos tamen nunquam bello vicerat nec eorum rex erat, deinde regna equidem occidentis ſibi paraverat, ſed non imperium.

Re-

Respondeo, Carolum Romanos bello non subjecisse, sed eos ultro ipsum supremum agnovisse dominum, patritiatus dignitatem ipsi concessisse, nam licet illi suis legibus se regerent, suprema tamen potestas erat penes patricium et imperatorem. Ad id vero, quod addit Bellarminus, Carolum sibi parasse regna occidentis non autem imperium, verum est, si imperii nomine nudum imperatoris nomen intelligas, non autem si dominium et potestatem in terras imperii. Deinde cum imperium occidentis jam diu vacaret divisumque esset inter multos regulos, haud dubium est, quin Carolo debitus fuerit imperii honos, cum omnes regiones, quae prius imperium occidentale componerent, sibi subjecisset. Attamen ipse nomen istud imperatorium sibi non arrogavit, sed maluit illud habere a populo Romano et a pontifice tanquam uno e praecipuis Romanae civitatis proceribus.

Urget Bellarminus, atque ut probet Carolum imperium pontifici uni acceptum tulisse, sic ratiocinatur. *Cum testamento*, inquit, *imperium filiis divisisset, rem totam a Leone pontifice confirmari voluit, ut non sine ejus consensu, a quo illud acceperat, imperium aliis tradere videretur.* At contra Baronius prolato Caroli testamento probat illum de imperio nihil disposuisse, ut nimirum imperii pro libito tradendi, cui vellet, totam penes pontificem ostenderet potestatem, sed ambo falluntur, nam re vera principum imperii consensu Ludovicum auctoritate propria Augustum appellavit: etenim morti proximus Ludovicum filium Aquisgranum vocavit, ibique congregatis episcopis, abbatibus, ducibus et comitibus, quaesivit, an vellent eum imperatorem creari, cumque annuissent, eum imperii participem declaravit, jussitque, ut coronam altari impositam suo capiti circumponeret: iisdem in comitiis Bernardum nepotem Pipini filium regem Italiae declaravit, ita annales Francorum ad ann. 813.

Itaque adeo falsum est, Carolum existimasse pontificis fuisse, cui vellet imperium tradere, ut eo inconsulto Ludovicum imperatorem crearet, quem post biennium circiter Leo III. cum esset in Gallia simul cum regina Rhemis coronavit. Sicut autem Ludovicus imperium a patre acceperat, ita Lotharium natu majorem imperii socium fecit anno 817. in conventu Aquisgranensi inconsulto pontifice, ut tradunt Eginhardus et autor chronici Mossiacensis, ac moriens missis ad eum corona et gladio imperialibus socium imperatorem reliquit. Is Ludovicum filium anno 852. imperii participem effecit et demum anno 855. imperio, quod 15. annis tenuerat, se abdicavit. Ab isto tempore Ludovicus imperatoris nomen et honorem cum Italiae regno obtinuit usque ad annum 875., quo mortem obiit. Tum Carolus Calvus Ludovici Pii nepos Italiam invasit et imperator non a solo Joanne VIII. sed a Romanis omnibus est declaratus. Testis est ipse Joannes VIII. in concilio Ticinensi his verbis, *elegimus merito et approbavimus una cum annisu et voto omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum atque aliorum S. R. E. ministrorum amplique senatus totiusque Romani populi gentisque togatae et secundum priscam consuetudinem solemniter ad imperii sceptra proveximus et Augustali nomine decoravimus ungentes cum oleo.* Itaque non solus pontifex Carolum Calvum elegit, sed unus fuit e prae-

cipuis electoribus. Carolo calvo post biennium mortuo imperium vacavit, donec Carolus III. Ludovici Bavariae ducis filius sicque Ludovici Pii nepos anno 881. a Joanne VIII. coronatus est. Post hujus mortem Italiae regnum in varias factiones est divisum. Guido nomen imperatoris assumpsit, sed Arnulphus Caroli filius occupata post hujus mortem Italia imperator coronatus est. Hunc ab optimatibus ad imperium promotum a principibus Teutoniae imperatorem factum docent nonnulli scriptores; attamen a formoso Romam vocatus eam vi cepit et ab isto pontifice imperator dictus usque ad Othonem magnum Germaniae regem, *qui anno dominicae incarnationis* 962. inquit Regino, *Romae benigne susceptus acclamatione totius populi Romani et cleri ab apostolico Joanne filio Alberici imperator et Augustus vocatus est et ordinatus.* Is postea tota Italia subacta atque imperatori graeco Apulia et Calabria erepta, filium imperii participem fecit eumque anno 967. coronari jussit. Sic imperii dignitas ad Germanos principes est devoluta. Ex dictis autem patet Carolum Magnum imperatoriam dignitatem tamquam aliquid sibi jure acquisitum filio tradidisse, ejusque successores illam sibi velut haereditariam vindicasse, post haec eum, qui Romam obtinuit, Italiamque obtinebat, nomen imperatorium assumpsisse ac demum Othonem Italia subacta ad Germanos hanc dignitatem transtulisse.

## *De Ludovici Pii et Lotharii exautorationibus.*

In exemplum a nonnullis adducitur Ludovici Pii imperatoris exautoratio anno 833. in concilio Compendiensi facta; licet enim id sine Romani pontificis auctoritate fecerint episcopi Gallicani: ex eo tamen facto nonnulli inferunt in ecclesia esse potestatem regum dejiciendorum, sed ut cognoscatur, utrum id recte inferant, necne, res paulo fusius narranda. Ludovicus ille Pius Caroli Magni filius, imperii regiones inter Lotharium, Pipinum et Ludovicum partitus fuerat: illi violatis naturae et aequitatis legibus adversus patrem conspirarunt, eumque primum anno 830. Lotharius in monasterio Sammedardensi conclusit, ut ibi monasticam vitam profiteretur. Inde paulo post opera Pipini atque Ludovici liberatus, Lotharium ad petendam veniam compulit. Sed hac libertate diu non est fruitus; nam anno 835. iterum conjurarunt in eum tres ejus filii. Ab illis stabat Gregorius IV. pontifex, qui cum in Galliam simul cum Lothario venisset, et fama esset excommunicationem in Ludovicum Pium ab eo ferendam, proceres et episcopi Galli, qui imperatori adhaerebant, declararunt ei, *quod si excommunicaturus veniret, ipse excommunicatus abiret.* Quapropter nihil ille in imperatorem tentavit; at Lotharius et ejus fratres in proposito pertinaces, patrem imperio spoliandum esse statuerunt. Is ab omnibus derelictus, coactusque filiis sese tradere, in monasterium *S.* Medardi Suessionensis a Lothario conjectus est, ibique sub militari custodia detentus. Sed ut Lotharius facinoris istius invidiam minueret, conventum procerum et episcoporum Galliae Compendium indixit, ibique callido consilio patrem coegit poenitentiam pu-

blicam petere, necnon crimina palam confiteri; cum autem tum temporis in more positum esset, ut poenitentes publici militiae cingulum deponerent, habitumque saecularem exuerent, Ludovicum id facere coegerunt, ut per hoc videretur imperio se ipsum abdicare. Ita rem narrant historici omnes, ac inter alios Eginhardus in chronico, Nithardus ipsius Ludovici ex sorore nepos, autor vitae imperatoris Ludovici Pii, Hugo Floriacensis in chronico, Theganus Trevirensis episcopus, et alii, quorum verba referre nihil necesse est, nonnulla tantum ex autore vitae Ludovici excerpam. „Cum, inquit, rumor usquequaque diffusus serperet de caeteris, quod verum „erat de papa Romano, quod ideo adesset, ut tam imperatorem, quam episcopos „excommunicationis vinculis irretire vellet, si qui inobedientes essent suae filiorum„que voluntati, parum quid subripuit episcopis imperatoris praesumptio audaciae, „asserentibus nullo modo se velle ejus voluntati succumbere, sed si excommunica„turus adveniret, excommunicatus abiret, cum aliter se habeat antiquorum cano„num auctoritas. Deinde narratis iis, quae insecuta sunt de conventu Compendiensi, hoc judicium fert. *Verentes* inquit, *sceleris conjuratores inauditi, ne versa vice retrolapsa ferrentur, quae gesta erant callido, ut sibi visum est, consilio. Cum aliquibus episcoporum utuntur argumento, ut pro his, de quibus jam poenitudinem gesserat imperator* (nempe de nece Bernardi) *iterum publica poenitentia armis depositis irrevocabiliter quodammodo ecclesiae satisfacere judicaretur. Cum ne forenses quidem leges contra unam culpam semel commissam bis invehant vindictam, et nostra lex habeat non judicare* BIS IN IDIPSUM, *cui judicio pauci contradixere, plures assensum praebuere, minima pars, ut assolet in talibus, ne primores offenderent, verbo tenus consensere. Adjudicatum ergo eum absentem et inauditum, nec confitentem neque convictum ante corpus sancti Medardi confessoris et sancti Sebastiani martyris arma deponere et ante altare ponere cogunt, pullaque indutum veste adhibita magna custodia sub tectum quoddam retrudunt.* Eodem modo de hoc conventu judicant Eginhardus et Theganus, atque hic Ebbonem Rhemensem factionis hujus antesignanum praecipue incusat. Extant etiam acta sub conventus Compendiensis nomine edita, tom. concil. 10. col. 1687. et sequentibus, in quibus narratur missos ad Ludovicum Pium Suessionis tunc in monasterio S. Medardi degentem a conventu legatos, qui eum de his criminibus admonerent. Hunc illorum admonitionibus assentientem diem constituisse, quo responsum redderet, ea die conventum omnium ad eum pervenisse ejusque crimina illi in memoriam revocasse, promisisse illum se in omnibus salutari consilio acquieturum, et habiturum remediale judicium; sed petiisse, ut Lotharius Augustus adesset, ut cum eo prius reconciliari posset. Cum venisset Lotharius Ludovicum in basilica Dei genitricis Mariae, ubi quiescunt SS. corpora Medardi, necnon Sebastiani, praesentibus episcopis, presbyteris, et populo prostratum in terram super cilicium coram altari palam confessum esse, se ministerium sibi commissum satis indigne tractasse, multis in eodem offendisse, et ecclesiam scandalizasse, populum in perturbationem induxisse, ac propterea publicam et ecclesiasticam se petere poenitentiam. Deinde in-

junctum illi ab episcopis, ut aperte confiteretur errata sua, agnovisse se praecipue deliquisse in iis, de quibus sive scriptis, sive verbis a summis sacerdotibus admonitus, tum illos ei dedisse chartulam confessionis, continentem crimina, quorum ab iis reus putabatur. Qua relata sequitur exautorizatio Ludovici, his verbis. *Igitur pro his vel in his omnibus, quae supra memorata sunt reum se coram Deo et coram sacerdotibus vel omni populo cum lacrymis confessus est, et in cunctis se deliquisse protestatus poenitentiam publicam expetiit. Post hanc vero confessionem chartulam suorum reatuum et confessionis ob futuram memoriam sacerdotibus tradidit, quam ipsi super altare posuerant, ac deinde cingulum militiae deposuit, et super altare collocavit et habitum saecularem exuens habitum poenitentis per impositionem manuum episcoporum recepit, ut post tantam talemque poenitentiam nemo ultra ad militiam saecularem redeat.* Eodem modo id factum narrat Agobardus in libello de isto apud Compendium conventu scripto. Ex his autem patet in Compendiensi, seu potius Suessionensi conventu, haec enim exautoratio in monasterio S. Medardi in urbe Suessionensi, quo conventus Compendiensis migravit, facta est, omnia contra jus ac nefas ad arbitrium Lotharii peracta esse. Ludovicum Pium regno jam ante spoliatum per vim ad poenitentiam petendam fuisse adactum, ab eodem extortam criminum confessionem, imo quod perridiculum est, ab aliis chartam confessionis criminum, quae agnoscere ipsum volebant ipsi traditam, coactum illum juxta morem poenitentium cingulum deponere et habitum poenitentis induere ac demum in custodiam retrusum: dirum facinus et saeculis omnibus detestandum, episcopos reperiri potuisse filiis adversus patrem rebellibus et naturae ac aequitatis jura infringentibus, ita addictos, ut pietatis et religionis specie ac pigmento tantum scelus velare auderent. Sed non omnium hoc fuit crimen, nam plerosque metu verborum consensisse, nonnullos etiam contradixisse referunt scriptores, unum Ebbonem scelerati hujus consilii autorem fuisse par est credere; quamquam et Agobardus illud inventum plurimum probaverit. Caeterum quamvis pateat, iniquissimum fuisse istius conventus conatum, ita ut ex eo nihil prorsus concludi posset, etiamsi sibi deponendi imperatoris autoritatem assumpsisset. Attamen in ejus actis aut apud eos, qui de eo scripserunt nihil legitur, quod hanc in sententiam trahi possit. Quid enim tandem illi fecerunt? Imperatorem ad agendam de criminibus poenitentiam adegerunt, eidem crimina exprobrarunt et imposuerunt poenitentiam publicam, petenti confessionem dictarunt coram ipsis, et ex eorum judicio imperator habitum poenitentis sumpsit, atque, ut moris erat poenitentium, cingulum militiae deposuit. Facta sunt haec et machinata ab ipsis episcopis nequiter et injuste, sed quid ab iis tentatum in autoritatem imperatoriam? Nihil certe. Nam quod cingulum militiae deposuit, id fecit pro more poenitentium, qui tum temporis saecularibus omnibus negotiis nuntium mittebant et plerumque se in monasterio includebant, quin autem istud rege ultro faciente episcopi probare potuissent, si revera criminum, quorum accusatus erat, reus fuisset, aut si eorum non ante poenitentiam egisset, quis non fateatur? In eo erat iniquitas, quod Ludovicum id invitum facere scirent, et crimi-

num,

num, quorum accusabatur vel reum non esse, vel eorum veniam jam esse consecutum. Ut autem aliquid in imperatoriam autoritatem tentasse eos probaretur, ostendendum esset, illos pronuntiasse imperatorem regnandi jure ob crimina excidisse, et etiam invitum de regno pellendum. At nihil simile statuunt, imo supponunt eum ultro ac libenti animo ob crimina, quae perpetraverat, se poenitentiae addicere et cingulum militiae ponere. Sed quae secuta sunt eorum, quae ab istis facta sunt, iniquitatem ostendunt, nam anno sequenti 834. Lotharii fratres, qui prius exauctorationi patris sui tacite consenserant, cum Lotharium post depositum et custodiae traditum patrem imperium omne invadere cognovissent, coactis copiis adversus Lotharium proficiscuntur. Qui sibi metuens aufugit, atque hinc pater ecclesiasticae communioni restitutus est et imperii ornamenta recepit. Deinde sequente anno in concilio ad Theodorici villam iterum ab episcopis absolutionis beneficium est consecutus, et Ebbo ibidem suasu episcoporum seipsum episcopatu abdicavit, caeteri episcopi, qui conventui adfuerant, excusaverunt se eo, quod per vim ad consentiendum compulsi fuissent, Agobardus et alii absentes damnati sunt: notandum porro est, in istis conciliis non restitui imperatorem regno et imperio, sed tantum ecclesiae et communioni, ita neque in exauctoratione neque in restitutione Ludovici Pii quidquam est, quod probet ecclesiae potestatem esse in temporalia. Nec magis eo pertinet judicium concilii Aquisgranensis anni 842. adversus Lotharium, in eo enim episcopi Lotharium auctoritate sua de regno Galliae non dejecerunt, sed tantum a Ludovico et Carolo in consilium adhibiti, num liceret sibi partem regni Francici a Lothario relictam regere, et censuerunt id ab ipsis tuta conscientia fieri posse, rem sic narrat Nithardus lib. 4. tom. conc. 7. colon. 1177. et 1758.

### *De septem electorum institutione.*

Post imperii translationem, septem quoque electorum institutionem a pontificibus factam esse affirmat Bellarminus et ad probandam pontificum in temporalia potestatem adducit. *Octavum*, inquit, *exemplum est Gregorii V., qui sanctionem edidit de imperatore eligendo per septem Germaniae principes, quae usque ad hanc diem servatur. Quod ita esse probatur per Blondum decade* 1. *lib.* 3. *Nauclerum generatione* 34. *in vita Gregorii V. aliosque multos historicos; asserunt etiam Magdeburgenses.* Respondeo, incertum esse, quando, quomodo et a quo septem electores instituti fuerint: sunt enim scriptores, qui hanc electorum institutionem tribuant Carolo Magno ut Jordanes in chronico, quae sententia niti videtur auctoritate Innocentii III. *c. venerabilem de electione et electi potestate*, alii ejusdem institutionis, Germaniae principes auctores faciunt, alii eam Gregorio V. tribuunt, ut Blondus, Nauclerus, Platina et alii Gregorio X., ut Aventinus lib. 5. annalium Boiorum et Onuphrius in lib. de comitiis imper., ubi ex professo probat, hos septem electores non ante fata Frederici institutos esse, denique nonnulli eam partim Gregorio V. partim Othoni III. partim principibus Germaniae tribuunt, quia cum

hos

hos omnes diverſo modo haec inſtitutio diverſimode tangat, ab omnibus approbari debuit.

Quod ſpectat ad primam opinionem, quae Carolo inſtitutionem ſeptem electorum tribuit, eam eſſe falſam concedunt omnes, cum ſucceſſores Caroli non a certis principibus Germaniae, ſed ab omnibus principibus Francis electi fuerint: ſimili ratione probat Onuphrius, Gregorium V. non eſſe illius auctorem, quia diu poſt ipſum vita functum principes omnes imperii Germaniae tam epiſcopi quam laici imperatores eligebant, et ſic electos probat Henricum II., Conradum I. et II., Henricum IV. et V., Lotharium II., Fredericum I. et Philippum I. Nec dicas cum Bellarmino, principes interfuiſſe, non elegiſſe; nam ut multis teſtimoniis docet Onuphrius, et poſt eum Baronius tom. 10. Annal. ad ann. 996. n. 4. et ſequentibus, non ſolum iſtis electionibus intererant, ſed et eas ipſi ſuffragiis promovebant, idque perſpicue patet ex Gregorio VI. epiſtola ad omnes epiſcopos, duces atque comites Teutonicos de novi regis electione facienda, ſi Henricus non reſipiſceret. lib. 4. Epiſt. Greg. Epiſt. 3. Iterum Onuphrii opinio non videtur eſſe magis vera; nam ut obſervat Bellarminus, ſeptem electorum ſit mentio in autoribus, qui ante Gregorium X. ſcripſere, ut eſt Martinus Polonus, qui ſub Innocentio IV. ſcribebat, Oſtienſis, qui ſub Gregorio IX. et concilium generale Lugdunenſe ſub Innocentio IV. Hinc Baronius primam inſtitutionem ſeptem electorum in hoc concilio ab iſto pontifice factam fuiſſe putat, conjicitque eos, qui Gregorio quinto eam tribuerunt, deceptos eſſe Martini Poloni verbis, qui ſic loquitur in vita Othonis III. *Et licet iſti tres Othones per ſucceſſionem generis regnaverint, tamen poſtea fuit inſtitutum, ut per officiales imperii imperator eligeretur, qui ſunt ſeptem, videlicet primo cancellarii iſti Maguntienſis Germaniae, Trevirenſis Galliae, Colonienſis Italiae, Marchio Brandeburgenſis camerarius eſt, Palatinus dapifer, dux Saxoniae enſem portat, rex Bohemus pincernam agit.* Quae verba perperam intellecta, putat cauſam dediſſe Baronius iis, qui ſub Othone III. a Gregorio quinto ſeptem electores inſtitutos ſcripſerunt. Cum tamen Martinus poſt Othonem ſuo tempore id factum indicet; verum, ut diximus, non modo D. Thomas, ſeu potius autor lib. de regimine principum, ſed et Oſtienſis, qui ante concilium Lugdunenſe, vel eodem tempore ſcribebat chronicum ejuſdem temporis, et Auguſtinus Triumphus, qui paulo poſt ſcripſit, ſeptem electorum inſtitutionem ad Gregorium V. referunt, et de ea velut de veteri inſtitutione loquuntur. Denique obſervandum eſt, ſeptem electores Lugdunenſi concilio recenſitos diverſos eſſe ab iis, qui nunc ſunt et olim fuerunt. *Hi enim ſunt Maguntienſis, Trevirenſis, Colonienſis, Palatinus, Saxo, Brandeburgenſis et Bohemus.* Qui vero a concilio Lugdunenſi recenſentur, hi ſunt, duces Auſtriae, Bavariae, Saxoniae et Brabantiae, epiſcopi vero Colonienſis, Maguntinus et Salsburgenſis.

Itaque incertum omnino eſt, utrum a pontificibus, et quando inſtitutio iſta facta fuerit.

Ut autem pateat, electionem imperatoris ad electores transferri ab episcopis Romanis sine injuria non potuisse, nisi ex eorum consensu id factum fuisset, considerandum est, ad quos imperatoris electio diversis temporibus pertinuerit. Ante translationem imperii hanc ad senatum populumque jure pertinuisse nemo ibit inficias: exercitus tamen plerumque imperatores eligebant, qui senatus ac populi consensu imperium retinebant; post imperii translationem Carolus Magnus, ut probatum est, ab universo populo Romano, autore Romano pontifice electus est imperator. Hujus successores imperium sibi jure haereditatis, tum etiam ex praevia principum ac procerum imperii electione sibi vindicarunt.

Ultimus e Caroli Magni sanguine imperator fuit Ludovicus III. Arnulphi filius, qui prole carens a Berengario Veronae victus, vitam et imperium amisit. Hinc imperium ruere coepit. Nam Itali, ac Romani pro regibus ac imperatoribus victores agnoscebant, ita Berengarius, Ludovicus Bosonis, Hugo Arelatensis, Lotharius ejus filius, Rudolphus Burgundiae, et alii subinde Italiam occuparunt; imperiumque affectarunt. Ex alia parte Franci principes et Germani Conradum a Carolina stirpe Germaniae regem imperatorem agnoscebant, is morti proximus, ut narrat Nauclerus generat. 31. an. 937. persuasit principibus, ut Henricum Turingiae et Saxoniae ducem in regem et successorem eligerent. Sed isti duo titulum imperatoris non habuerunt. Post haec Otho electus, ut ait Nauclerus, *ab omni populo Francorum et Saxonum*, Italia recuperata, imperatoris nomen ac dignitatem consensu populi Romani accepit, et a pontifice Romae inunctus est. Qui vero deinceps istis successere, plerumque haereditatis jure, ab universis pariter Germaniae principibus electi feruntur, donec ad vitandam confusionem ac divisiones, caeteri principes septem electoribus sua jura cesserunt. Porro non potuit pontifex istud juris auctoritate sua quibusdam principibus adimere, quippe jure naturali in regno electivo electio pertinet ad universum populum, sed ad vitandas turbas introductum, ut praecipui proceres ex consensu populi caeteros cives repraesentantes, regem aut imperatorem eligant; nec dubium, quin possint sibi invicem jus suum cedere, et electionem paucis tantum committere, sed pontificem Romanum id sine eorum consensu facere posse absurdum prorsus videtur.

Porro si quid in re dubia conjici possit verisimile, arbitror Othonem III. caeterorum imperii procerum adhibito consensu, et forte Gregorii V. auctoritate adjecta numerum electorum septenarium constituisse, cum enim is imperator liberis careret, et periculum esset, ne divisiones ob electorum multitudinem orirentur, huic malo obviam ire volens, remedio isto usus est, sperans ab omnibus principibus id probatum iri. Quanquam ex historia constat, id non statim obtinuisse principibus ordinariis electoribus non omnino consentientibus, et juri suo cedere nolentibus. Nam Henricus Othonis successor non a septem electoribus, sed a principibus Germaniae electus dicitur a Nauclero generatione 34. anno 1002., extantque exempla plura posteriorum imperatorum eodem modo electorum. Ita conciliantur invicem ii, qui dicunt institutionem electorum septem sub Othone III. factam,

tam, et qui eam non ante Gregorium X. aut Innocentium IV. obtinuiſſe ferunt. iſti enim loquuntur de uſu, illi de inſtituto.

Porro non id ſolum feciſſe imperatorem aut pontificem auctoritate ſua, ſed ex conſenſu caeterorum principum, tum ex eo probatur, quod facere non potuerit, tum etiam ex ſcriptorum bene multorum teſtimoniis, chronicum vetus, cujus autorem dicunt nonnulli Albertum Stadenſem ad annum 1240. ex praetaxatione principum et conſenſu eligunt imperatorem Trevirenſis, Maguntinus et Auguſtinus Triumphus lib. de poteſtate Eccleſ. q. 35. a. 2. Gregorius V. tempore Othonis imperatoris convocatis et requiſitis principibus Allemaniae ſeptem electores inſtituit. Leopoldus de jure imperii c. 3. *Tempore Othonis III., qui filiis caruit, fuit inſtitutum, ut per certos principes Germaniae ſolus per officiarios imperii ſeu curiae imperialis eligeretur imperator.*

At nullus eſt, qui diligentius Nauclero id enarret, hujus haec ſunt verba generat. 34. ann. 994. *Hoc tempore electores imperii primum inſtitui leguntur, de quo aliqui ſcribunt, quod Otho tertius cum haeredes ex ſe dependentes mares non haberet, conſtituit ex conſilio principum Germaniae, ut imperatore mortuo in oppido Francofurt perpetuo fieret electio, electoreſque conſtituit tres archiepiſcopos,* et enumeratis iis ſeptem ſic ait. *Hi ſeptem principes eligendi imperatoris jus et poteſtatem ſic acceperunt*, et mox, *itaque aiunt Gregorium V. cognita imperii imbecillitate, varietateque fortunae, quo diutius apud Germanos ſumma poteſtas remaneret, illeque caeteris praeeſſet, qui virtute et dignitate caeteros praeſtaret, retuliſſe ſanctionem de imperatore deligendo, videlicet ſolis licere Germanis principem deligere, qui caeſar, et Romanorum rex appellatus, tum demum Auguſtus et imperator haberetur, cum a Romano pontifice benedictione praemiſſa coronaretur. Et quod ordinaverit cum procerum Germaniae conſenſu electores praedictos, qui vice omnium eligere deberent.* Ex his habes, quae fuerint pontificis, imperatoris et principum hoc in negotio partes. Imperator ſeptem electores delegit ex conſilio principum, principes caeteri conſenſerunt et ſuo juri ceſſerunt. Pontifex conſtitutionem imperatoriam ex conſenſu principum factam probavit et *retulit*, non ut Bellarminus legit, *tulit.* Quia inlata fuerat ab imperatore, convenit inter omnes delectum imperatorem nomen imperatoris non aſſumpturum, niſi prius a pontifice coronatus fuiſſet. Itaque electorum inſtitutio non pontifici, ſed potius imperatori, ac maxime caeterorum principum, quorum erat de jure ſuo cedere conſenſui, tribui debet. Id obſervat cardinalis Cuſanus de concordia catholica lib. 3. cap. 4. *Electores*, inquit, *qui communi conſenſu omnium Allemannorum et aliorum, qui imperio ſubjecti erant, tempore Henrici II. conſtituti ſunt, radicalem vim habent ab ipſo communi omnium conſenſu, qui ſibi naturali jure imperatorem conſtituere poterant, non ab ipſo Romano pontifice, in cujus poteſtate non eſt dare cuicunque provinciae per mundum regem vel imperatorem, ipſa non conſentiente.* Et concurrebat ad hoc conſenſus Gregorii V. tanquam unius pontificis Romani, qui juxta gradum ſuum in conſentiendo in communem imperatorem intereſſe habet. *Recte ſicut in conciliis gene-*

*generalibus occurrit in primo gradu autoritas ipsius, vigor nihilominus definitionis non ab ipso primo omnium pontifice, sed ex communi omnium ipsius et aliorum consensus dependet.* Itaque quoquo tandem modo et quovis tempore facta fuerit ista institutio, quod non est admodum certum, autoritate solius pontificis vim non habuit, sed praesertim caeterorum principum, ad quos pertinebat electio, sine quorum consensu non poterat electio ad hos solos septem restringi. Quod et ipse Bellarminus cogitur aliquando fateri, cum ait lib. 3. de Translat. imperii c. 4. papam id non potuisse, nisi praesente imperatore, Germanisque principibus consentientibus. Quod idem prorsus est, ac id, quod nos dicimus ex consensu principum, autoritate imperatoris, et pontificis istud factum fuisse. Sed hoc non arguit ullam in pontifice, prout pontifex est, potestatem temporalem, nam ut diximus, ad eum imperatoris electio non pertinet ut episcopus est, sed ut Romanae civitatis princeps est.

Objiciunt primo eos omnes scriptores, qui dicunt septem electores a Gregorio V. aut X. fuisse constitutos.

Respondeo, ex dictis constare, non esse certum, utrum ab istis pontificibus id fuerit statutum. Secundo certum esse, id ab ipsis non esse factum, aut fieri potuisse auctoritate pontificia. Tertio certum non minus esse, id ab ipsis non esse factum sine consensu et auctoritate principum imperii et imperatoris. Quod si qui scriptores praesertim recentiores hujus rei non meminerint, cum ab aliis bene multis memoriae prodita sit, ab iis, qui illam non referunt, non tam praetermissa, quam subintellecta dici debet.

Objiciunt secundo auctoritatem Innocentii III. in cap. *venerabilem de elect.* ubi haec ait, *verum illis principibus, et jus et potestatem eligendi regem in imperatorem postmodum promovendum recognoscamus, ut debemus, ad quos de jure et antiqua consuetudine noscitur pertinere, praesertim cum ad eos jus et potestas hujusmodi ab apostolica sede pervenerit in persona magnifici Caroli, qui a Graecis transtulit imperium in Germanos.* Quem secutus Jordanes a Carolo Magno de consensu et mandato Romani pontificis praeceptum esse ait, *ut imperium Romanorum apud electionem canonicam principum Germanorum in perpetuum remaneret.* Verum, uti diximus, haec opinio defendi non potest, cum constet septem electores diu post Carolum Magnum fuisse institutos.

Deinde etsi de principibus Germanis omnibus id intelligeretur, hanc potestatem ipsis a pontifice collatam, tam falsum est ac imperium ejus solius auctoritate ad Germanos esse translatum. Ut enim jus electionis imperatoris sedes apostolica in Germanos principes transtulisset, deberet illud prius habuisse, sed inauditum est Romanum episcopum solum ullum unquam Romanum imperatorem elegisse. Nec vero quemquam movere debet Innocentii in sua causa loquentis judicium, quod si quis nollet prorsus rejicere, ita posset eum explicare, ut diceret jus istud a Romano pontifice in Germanos esse translatum nomine totius Romanae civitatis, quae istud jus habebat. Nam certum est, ante Carolum Germanorum principum non fuisse

imperatorem creare, sed Romanae civitatis. Post Carolum vero principes Franci et Germani in electione praecipuas partes habuerunt, hoc autem fieri non potuit sine Romanae civitatis consensu ejusque episcopi, qui cum primus princeps ejus esset, eum in istis negotiis repraesentabat.

Objiciunt tertio Viennense concilium Clementina *Romani principes de jurejurando*, ubi haec habentur. *Ecclesia Romana a Graecis imperium transtulit in Germanos, et ab eadem ad certos eorum principes jus et potestas eligendi regem in imperatorem postmodum promovendum.*

Respondeo, dici posse Romanam ecclesiam id fecisse, quod consilio, adhortatione et suffragio ejus factum est, sed tum translatio imperii, tum septem electorum institutio, consilio, adhortatione, consensu, et suffragio episcopi Romani facta est, non tamen ab eo solo, aut ex ejus solius auctoritate; quod si cui concilii Viennensis dictum aliquid amplius asserere videatur, respondere poterit, in conciliis illud tantum vim habere, quod de professo decretum et determinatum est a concilio, non autem illud, quod narrando dictis inseritur; cujusmodi sunt verba in objectione relata. Demum istius concilii decreta a pontifice Clemente V. sunt concinnata, non ab ipso concilio generali emissa.

Objiciunt quarto instrumentum quoddam principum Germanorum, quod servatur in munitione castri S. Angeli, in quo sic habetur. *Nos principes imperii universis praesentem hanc paginam inspecturis complectens olim Romana mater ecclesia, quadam quasi germana charitate Germaniam illam eo terrenae dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum praesidentem super terram, plantans in ea principes tanquam arbores praeelectas, et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandae potentiae, ut ipsius auctoritate suffulti velut germen electum per ipsorum electionem illum, qui froena Romani teneret imperii, germinaret. Datum anno domini* 1279. *indictione* 7. *regnante domino nostro primo dicto Rodulpho Romanorum rege regni ejus anno* 6. *Igitur*, inquit Bellarminus, *fatentur ipsi principes Germani ab ecclesia Romana potestatem eligendi in imperatorem ad Germanos pervenisse.*

Respondeo, insulsum esse istud monumentum, et ab aliquo indocto imperite confictum, ineptiis scatens, in quo, qui subscribunt principes, anonymi sunt, quale nullum unquam instrumentum publicum factum. Deinde etsi verum esset, possent dici principes Germani electionem acceptam referre ecclesiae Romanae, non prout ecclesia est, sed prout Romana civitas est, ad quam jus electionis praecipue pertinebat. Forsan etiam ipsi principes quorumdam historicorum testimoniis delusi, aut pontifici blandientes id dixerint. Cum enim id monumentum scriptum sit sub Rodulpho primo, qui primus a septem electoribus post Fridericum secundum fuit electus, mirum non esset, si hanc eligendi potestatem nondum satis firmam pontifici se debere adulando faterentur. Sed ut dixi, monumentum istud nullus leget, qui statim illud ab homine otioso et imperito confictum esse non intelligat.

De

*De tentata a Gregorio septimo Henrici quarti imperatoris depositione*

N*onum*, inquit Bellarmiuus, *exemplum est Gregorii septimi, qui Henricum quartum imperatorem deposuit, et alium eligi jussit, quod et factum est.*

Respondeo, primum istud esse exemplum tentatae a pontificibus depositionis in reges, quod velut novum et inauditum universus orbis exhorruit, ut a nobis probatum est supra. Quare hoc exemplum non secus ac posteriora omnia nihil nobis obsunt, neque adversariis favent: semper enim in illis cernere est, inde Romanos pontifices auctoritatem sibi deponendorum regum vindicantes, inde reges, principes, populos, imo et episcopos hanc ei auctoritatem denegantes, et sententias depositionis in reges latas, velut illicitas repudiantes, atque ita dici non potest, per ea Romanos pontifices sibi tanquam per possessionem aliquid juris acquisivisse; nam ut possessio sit legitima, debet niti aliquo saltem colorato titulo, bonaeque fidei debet esse, haud reclamante rei domino. Hic vero Romani pontifices contra omne jus sine ullo titulo reges deponere tentarunt, reclamantibus semper non tantum ipsis regibus, sed et universis populis ac episcopis totius orbis adversum istos conatus protestantibus; ergo dici non possunt, per istos conatus acquisivisse sibi possessionem juris regum deponendorum. Deinde cum jure divino constituti sint, et a solo Deo illorum pendeat auctoritas, etiamsi pontifices eorum deponendorum auctoritatem, nemine reclamante, usurpassent, imo etiamsi tota ecclesia per impossibile hujusmodi jus sibi arrogasset, praescribi propterea non posset adversus jus divinum et naturale, quod nulla facta, nulla exempla, nulla possessio, vel mutare, vel tollere possunt. Itaque possemus haec omnia exempla Gregorio septimo posteriora praetermittere, sed ad confirmandam nostram assertionem ea referemus, ut inde pateat, pontificum in reges conatus illicitos, iniquos, et temerarios fuisse, seditionum, caedium, bellorum, schismatum causas fere semper extitisse, uno verbo multum ex iis mali, tum regnis, tum ecclesiae accessisse, nihil unquam boni.

Atque ut a Gregorii septimi facto ordiamur, inter ipsum et Henricum imperatorem dissidii causa ferebatur, quod is episcopos et abbates, partim pretio, partim privata auctoritate, quod investituram vocant, constitueret. Hac de causa initio pontificatus, Gregorius eum admonuit, ne deinceps largitione corruptus, episcopatus et beneficia conferret, alioquin se in delinquentes poenis ecclesiasticis usurum. Sed discordia non erupit ante annum 1076., quo Gregorius et Henricus sese mutuo damnationibus appetivere. Imperator enim superba legatione pontificis exasperatus, concilium Vormatiae indixit, in quo Gregorius variorum flagitiorum accusatus, depositus est, missaque Romam legatio cum contumeliosis litteris, quibus denuntiabatur, ut se episcopatu abdicaret. E contra vero Gregorius habita Romae synodo, episcopos hujus sententiae autores excommunicat, ipso Henrico regnum Teutonum et Italiae abrogat, omnesque christianos a vinculo juramenti absol-

 vit.

vit. Henricus cognita Gregorii censura, multas epistolas ad gentes et nationes conscripsit, quibus se contra jus fasque a pontifice damnatum ostendebat. Nihilominus tamen cum Saxones bellum contra Henricum pararent, principes Allemanniae veriti, ne regno spoliarentur, auctores ei fuerunt, ut si Gregorius in Allemanniam veniret, cum eo reconciliaretur. Simulavit ille se huc venturum, sed cum Vercellas usque venisset, Canossam oppidum agri Regiensis sese recepit. Venit illuc propere Henricus, rerumque suarum necessitate compulsus, veniam petiit, quam pontifex ipsi primum denegatam tandem concessit. Nihilominus tamen inclementia sua irritatum caesaris cernens animum, clam Rudolphum ducem ad imperium capessendum sollicitavit: is a Saxonibus electus bellum in Henricum movit, ter praelium, aequo fere marte, multa utrinque caede edita, commissum. Interim Gregorius in concilio Romano ann. 1080. latam in Henricum sententiam renovat, Rudolpho imperium confirmat, precaturque, ut Henricus in omni congressione vincatur, et Rudolphus regnum Teutonum obtineat: verum hujus vota non fuerunt exaudita, nam eodem anno quarto praelio commisso, Rudolphus est occisus, inutili penes suos relicta victoria. Interim novemdecim episcopi Maguntiae, ac postea triginta Brixiae congregati Gregorium deponunt, et Guibertum Ravennatem episcopum, qui Clemens sextus est dictus, in ejus locum eligunt. Hunc imperator cum exercitu Romam veniens, expulso Gregorio, in sede episcopali collocavit, et ab eo coronam imperialem accepit. Nec hic fuit dissidiorum finis, nam foederati principes Hermanno Lotharingo regnum deferunt anno 1082., qui annis post septem extinctus est: triennio ante, hoc est anno 1085. mortuus fuerat Gregorius; huic successit Victor tertius, qui continuis bellis vexatus, cum prius pro ejus defensione ad viginti hominum millia per Italiam, cecidissent, coactus est Cassinum Benedicti antiquam sedem reverti, ubi anno 1088. obiit, designato successore Othone Ostiensi, quem cardinales ad pontificatum promoverunt. Is sententiam in Henricum et Guibertum a Gregorio latam confirmavit; sed ipse varie vexatus, coactus est aut in Gallia degere, aut Romae in domo Petri Leonis, ubi et mortuus est, ad vitandas inimicorum insidias sese continere. Huic anno 1099. successit Paschalis, qui adversus Guibertum bellum gessit; sed is paulo post anno 1100. e vivis abiit, neque tamen ejus morte factionum studia rescissa sunt; nam Richardus, qui Guiberto faverat, Albertum quemdam ei Atellanum suffecit, Praenestini Theodoricum quemdam pontificem creavere. Tertius praeterea Maginulphus apud Ravennam pontificatus titulum usurpare ausus est. Sed non minus imperium, quam pontificatus praedae tunc erat. Nam adversus Henricum pontifices excitavere filium ejus Conradum, et eo mortuo, filium alterum Henricum, a quo pater imperio spoliatus, captus, et in custodiam conjectus est, ac demum profugus Leodii decessit anno 1106.

Violentum Henrici quarti in Romanos pontifices animum non imitatus est modo, sed et superavit Henricus V., quippe in Italiam veniens, a Paschali per vim extorsit jura investiturarum, de quibus tantum erat certamen exortum, et ab eodem

ritu

ritu ſolito imperator inauguratus eſt; ſed quamprimum ille Italia diſceſſit, haec omnia irrita decrevit Paſchalis in concilio Lateranenſi ann. 1112. Inde in concilio Viennenſi inveſtituram epiſcopatuum haereſim eſſe declaratum eſt. Sub Gelaſio ſecundo Paſchalis ſucceſſore Romam rediit Henricus, ut ab eo confirmationem eorum, quae a Paſchali ſecundo ſibi conceſſa fuerant, extorqueret; ſed cum ille Roma aufugiſſet, Burdinum quemdam, quem alii Mauritium, alii Gregorium octavum appellant, Bracarenſem archiepiſcopum antipapam conſtituit. Poſt diſceſſum Henrici Gelaſius Romam rediit: hinc inteſtinum in urbe Roma praelium, in quo multi cecidere. Gelaſius iterum fugere coactus, habitis Capuae et Viennae conciliis, Henricum et Burdinum excommunicavit; cumque in monaſterium Cluniacenſe ſeſe recepiſſet, ibidem paulo poſt obiit. Huic ſucceſſit Calixtus ſecundus, ſub quo pax inter pontificem et imperatorem inita eſt, ac controverſia de inveſtituris terminata in conventu Wormatienſi, in quo imperator inveſtituram per annulum et baculum remiſit, canonicam electionem et liberam conſecrationem fieri permiſit, ſed ex alia parte pontifex imperatori conceſſit, ut electiones epiſcoporum et abbatum regni Teutonici coram ipſo fierent abſque ſimonia et violentia, electus autem regalia per ſceptrum acciperet, et ex aliis imperii partibus conſecratus infra ſex menſes regalia quoque per ſceptrum acciperet. Ita inveſtiturarum controverſia, quae a Gregorio ſeptimo eccleſiam innumeris pene malis et cladibus affecerat, anno 1122. amice terminata eſt.

Ex hac autem totius iſtius conſtitutionis narratione liquet, ea, quae tum a pontificibus, tum a Romanis imperatoribus hujus diſſidii tempore attentata ſunt, in exemplum trahi minime poſſe. Cum utrinque multa praeter jura ac praeter aequitatem omnem crudeliter et impie fuerint geſta. Quot vero et quantae, Deus bone! calamitates, e temeraria Gregorii ſeptimi in Henricum quartum ſententia fluxerunt; in imperio ſeditiones, caedes, rebelliones, bella, parricidia; in eccleſia epiſcoporum proſcriptiones mutuae, concilia ſibi invicem oppoſita, ſpoliata templa, violatae arae, dejecti pontifices, alii in eorum locum ſuffecti: de Romano epiſcopatu vi et armis decertatum, longo ac diro ſchiſmate eccleſia vexata, uno verbo omnia ſive in imperio, ſive in eccleſia ſuſque deque verſa.

Quamquam autem varia fuerint pro variis affectibus ſcriptorum de hoc diſſidio judicia, nihilominus tamen omnes Gregorii de imperatore deponendo conatum novum et antehac inauditum fuiſſe agnoſcunt: et ex his non pauci Gregorium crudelitatis et ambitionis arguunt.

Sic Petrus Damianus cardinalis, qui Hildebrandum ſub Alexandro ſecundo cardinalem tantum noverat, nam antequam papa fieret, mortuus erat Petrus: is, inquam, Damianus Ep. 10. lib. 1. vocat eum *tyrannum Neroniana pietate condolentem*, *colaphizando demulcentem*, *aquilino ungue palpantem.* Et in fine epiſtolae, ille miſerum Petrum de manibus eruit Hildebrandi, ad cujus imperium magno Petro patuit carcer Herodis.

Leo

Leo Ostiensis Gregorio septimo addictissimus lib. 3. c. 24. vocat eum elatione turgidum, et c. 48. accusat eum perfidiae, quod post reconciliatum sibi Henricum Matildae consiliis, quemdam e suis ultra montes dirigens coronam imperii illi miserit, et ei adversus imperatorem rebellionem suaserit.

Rodulphus ipse, qui in locum Henrici suffectus fuerat, vulneratus in praelio, paulo ante mortem fassus est, se injuste in Henricum ex jussione et mandato pontificis rebellasse: *videtis*, inquit, *manum meam de vulnere sauciam*, *haec ego juravi Domino Henrico*, *ut non nocerem ei*, *nec insidiarer gloriae ejus*; *sed jussio apostolica*, *pontificumque petitio me ad id deduxit*, *ut juramenti transgressor honorem indebitum usurparem. Quis igitur finis nos acceperit*, *videtis*, *cum in manu*, *unde juramenta violavi*, *mortale hoc vulnus accepi: viderint ergo ii*, *qui nos ad hoc instigaverunt*, *qualiter nos duxerunt*, *ne forte deducti simus in praecipitium aeternae damnationis.* Haec refert Hemoldus chronici Sclavorum, lib. 1. c. 29.

Denique ipsummet Gregorium morti proximum, eorum, quae contra Henricum quartum tentaverat, poenituisse refert Sigebertus in chronico. Quis non videat pluris fieri debere morientium Henrici adversariorum verba eo tempore prolata, quo verae tum demum excutiuntur pectore voces, detrahiturque persona, manet res, quam quae ipsi odiis et ambitione impulsi scripserunt aut gesserunt.

Objicit primo Bellarminus, ut probet Gregorii, septimi de Henrici quarti depositione sententiam justam fuisse, conciliorum, quae pontifices celebrarunt, decreta, ex quibus probata est Gregorii in Henricum quartum sententia. Haec autem sunt, Romanum tertium et septimum sub Gregorio, Beneventanum sub Victore tertio, Beneventanum, Placentinum, et Claromontanum sub Urbano secundo, Romanum sub Paschali secundo.

Respondeo primo, majoris fieri non debere istorum conciliorum autoritatem, quam ipsorum pontificum, quorum autoritate convocati sunt, iisque opponi posse concilia ab Henrico convocata, quae in pontificem sententiam tulerunt, Vormatiense scilicet, Papiense, Maguntinum, Brixiense, et Maguntinum alterum, in quo Brixiensis concilii sententia est confirmata. Quod si in autoritatem admitti nolint, quia ab ipso imperatore sunt convocata, fueruntque episcoporum, qui ipsi favebant; cur non iisdem rationibus nos conciliorum a Romanis pontificibus convocatorum auctoritatem rejiciemus?

Respondeo secundo, in Romanis duobus a solo Gregorio pronunciatam in Henricum sententiam depositionis, in caeteris excommunicatum esse Henricum, non autem depositum.

Objicit secundo Bellarminus eos auctores, qui Gregorii septimi factum approbarunt, Marianum, Scotum, Lambertum Schafnaburgensem, Anselmum Cantuariensem, et Lucensem, Geberhardum Salzburgensem, Stephanum Alberstatensem, Leonem Ostiensem, Othonem Frisingensem, Dodechinum, et abbatem Uspergensem.

Verum

Verum qua de causa Bellarminus Bennonem cardinalem et alios scriptores, ut suspectos rejicit, eadem nos plerosque ex istis, qui Gregorii partes sequebantur, in autoritatem admittere non tenemur. Quippe hoc tempore omnes fere scriptores imperatoris vel pontificis partes acriter tuebantur, nec liberum erat hinc et inde mentem aperire, ut testis est anonymus in vita Henrici quarti: *De his*, inquit, *vera scribere periculum; falsa, crimen; hac lupus, hac canis urget.* Unde non mirum si prudentiores judicium non interposuerunt, caeteri vel in Henricum, vel in Gregorium stylum suum direxerint, cum e contra potius studio, quam historicorum animo; sed de singulis scriptoribus pauca dicam. Et primo, quod spectat ad Marianum Scotum, ejus auctoritas nullius est momenti, cum faverit ipse rebellibus Saxonibus, et defectionem eorum probaverit, non solum eam, quae Gregorii sententiam sequuta est, sed etiam illam, quae antea contigit sub Alexandro secundo: sic enim de hac loquitur: *Quod audiens*, inquit, *praedictus Otho dux*, *gravius quam credi potest, dictum regis suscepit*, *colloquutusque principibus Saxoniae*, *rebellare omnem simul fecit provinciam, et merito.* Lucensis Anselmus Gregorii septimi fuit patronus, ut testantur Sigebertus et Trithemius, ideoque ejus auctoritas non majoris est momenti, quam ipsius Gregorii. Geberhardus quoque eodem munere functus est, et cum Vicelone Maguntino archiepiscopo disputavit; non magis ergo ei credi debet partes pontificis tuenti, quam Viceloni partes imperatoris defendenti.

Lambertus Schafnaburgensis et alii scriptores ob investituras et tentata in Gregorium imperatorem damnant, at ejus exautorationem non omnino adprobant, sed tantum historice referunt. Multi vero autores Henricum etiam post hanc exautorationem imperatorem adpellant, quales anonymus historiae Franciae scriptor apud Duchesnium t. 4., qui praeterea observat excommunicationem a Gregorio latam, contra voluntatem totius pene concilii factam, totum ecclesiae statum turbasse. Albertus Aquensis lib. 1. c. 7,, Guibertus Novigentinus lib. 3. c. 2., Guilielmus Tyrius lib. 1. c. 13. lib. 8. c. 24. lib. 9. c. 8. Otto Bambergensis epistola ad Paschalem secundum data anno 1102. Sugerius in vita Ludovici sexti et alii alias a nobis laudati, qui factum Gregorii velut novum et inauditum reprehendunt.

Objiciunt ultimo exautorationem Henrici omnibus atque ipsi Henrico terrori fuisse, et quamvis nonnulli existimarint injuste hanc a pontifice latam nullum tamen fuisse, qui dubitarit potestatem esse pontifici reges deponere, quod et ipse Henricus in epistola quadam agnovit, in materia haereseos fieri posse eo tempore, quo Gregorio maxime infensus erat.

Respondeo, ex dictis constare quamplurimos non modo injustam, sed et illicitam existimasse exautorationem Henrici, ita anonymus in historia seu apologia vitae Henrici relatus inter veteres rerum Germanicarum historicos: *qua subreptione*, inquit, *delusus apostolicus simul et honore creandi regis*, *quem sibi fallaciter obtulerant impulsus*, *regem banno innodavit*, *absolvit omnes*, *qui fidem regi juraverunt*,

*runt, a juramento, quod factum multis displicuit et asserebant tam inefficaciter, quam illicite factum.* Hoc ipsum agnovit Gregorius, qui consultus ab Herimanno Metensi, quomodo novam illam et inauditam autoritatem, quam sibi asserebat, probare posset, respondit his verbis ep. 21. lib. 8. *Quod autem*, inquit, *postulasti quasi scriptis nostris juvari ac praemuniri contra illorum insaniam, qui nefando ore garriunt autoritate sanctae et apostolicae sedis non potuisse Henricum excommunicari nec quemquam a sacramento fidelitatis absolvi. Non adeo necessarium nobis videtur*, etc. Idem ep. 3. lib. 7. *Quotquot*, inquit, *Latini sunt, omnes causam Henrici praeter admodum paucos laudant ac defendunt et duritiae ac impietatis circa ipsum me redarguunt.*

Nec vero attendendum est ad ea, quae Henricus aut alii imperatores rerum suarum necessitate coacti dicere, promittere aut facere potuerunt. Sciunt enim omnes iniquum omnino esse ex hujusmodi conditionibus per vim extortis aliquid juris assumere. Non est ergo, quod adversarii urgeant Henrici ad extremas angustias redacti propositiones, pollicitationes aut submissiones. Has enim semper extorsit necessitas. Sic initio dissidii cum ejus opes et copiae fractae omnino forent, coactus est iniquas subire pacis conditiones, atque in Italiam proficisci et ibi a pontifice miserabiliter absolutionem et veniam deprecari. Sed, ut observat Lambertus, omnes Italiae principes factum imperatoris omnino improbarunt, ipseque Henricus poenitentia ductus eas ut nullas et extortas revocavit.

Quod vero additur Henricum ipsum eo tempore, quo maxime Gregorio infensus erat, agnovisse in casu haereseos reges et imperatores deponi posse, non omnino verum est. Id enim tantum ille dicit dubitanter, et per quamdam concessionem aliunde probans id minime fieri debere et in ecclesia factum non esse, sic enim habet in epistola post synodum Briacensem scripta: „Et nos quidem, *inquit*, haec „omnia sustinuimus, dum apostolicae sedis honorem conservare studuimus, sed sic „humilitatem nostram timorem forte intellexisti, ideoque in ipsam regiam potesta„tem nobis a Deo concessam exurgere non timuisti, quam a nobis auferre ausus es „minari, quasi nos a te regnum acceperimus, quasi in tua et non in Dei manu sit „regnum vel imperium, quia dominus noster Christus nos ad regnum, te autem „non vocavit ad sacerdotium, etc. Me quoque (licet indignus inter christianos „sum ad regnum vocatus) te teste, quem sanctorum patrum traditio soli Deo judi„candum docuit, ne pro aliquo crimine nisi a fide, quod absit, exorbitaverim de„ponendum asseruit: cum etiam Julianum apostatam prudentia sanctorum episcopo„rum non sibi, sed soli Deo deponendum commiserit. Ipse vero, quid verus pa„pa beatus Petrus clamat Deum timete, regem honorificate, tu, inquam, quia „Deum non times, me Christum ejus inhonoras. Ex his videre est Henricum per concessionem tantum et ad mentem ac secundum principia Gregorii et Romanorum fateri ob fidem deponi posse reges, at a quo possint deponi, non dicit, imo statim addit eos non ab hominibus, sed a Deo deponendos; idque probat tum exemplo Juliani apostatae tum dicto beati Petri, quare ex ejus testimonio probari non potest

reges

reges deponi revera posse, cum a fide aberrant. Sed tantum si quando deponi possent maxime in negotio fidei, quod tamen verum non est. Henricus scilicet et episcopi, qui ab illius partibus stabant, exautorationem a Gregorio factam duplici ex capite arguebant: primo ex eo, quod hujusmodi potestatem non haberet pontifex, deinde ex eo, quod etiamsi aliquando reges deponi possent, fieri id non posset nisi in casu haereseos, quod tamen faciendum non esse probabant exemplo Juliani apostatae et beati Petri testimonio. Falluntur ergo, qui istud per concessionem dictum reges non posse deponi nisi a fide exorbitaverint affirmate dictum esse autumant. Non advertentes haec verba, quae praecedunt *te teste*, quae manifeste probant id tantum ad mentem Gregorii dictum fuisse ab Henrico et episcopis, qui ab ipsius partibus stabant.

## *De Ottonis IV. depositione.*

D*ecimum exemplum*, inquit Bellarminus, *est Innocentii III., qui Ottonem IV. similiter deposuit, ut patet ex Blondo decade 2. lib. 6.*

Respondeo, Ottonem nunquam legitimum fuisse imperatorem: nam post mortem Henrici VI. imperatoris, qui filius fuit Frederici Aenobardi, imperium de jure pertinebat ad Fredericum secundum Henrici sexti filium adhuc infantem, vel si non videretur is imperio idoneus, Philippus dux Sueviae Frederici Aenobarbi filius Henrici sexti frater, cui administratio regni ab Henrico moriente fuerat commendata, ut testis est Blondus, erat eligendus, vel si aliter fieri non posset, imperator eligendus ea lege, ut eo mortuo imperium ad fratris filium rediret. Juri accedebat electio principum, nam vivente adhuc imperatore, *Henrico VI. eoque procurante*, ut ait abbas Urspergensis, *principes Allemaniae pene omnes filium parvulum ipsius Fredericum* II. *adhuc in cunis vagientem assumpserunt in regem, eique fidelitatem juraverunt, et litteras de hoc facto cum sigillis suis imperatori transmiserunt.* Post mortem vero Henrici plures Philippum elegerunt, Otto vero dux Saxoniae a paucioribus est electus, nam in epist. electionis hujus, quae est apud Baronium ad annum 996. unus ex electoribus subscripsit Adolphus Coloniensis, qui postea ad Philippum transiit et cum eo duo tantum episcopi Paderbonensis et Mindensis, unus dux Henricus Lotharingiae et Brabantiae, comes unus Henricus de Kuke, at in electionem Philippi consenserunt archiepiscopi tres, episcopi novem, abbates quatuor, rex unus, duces quatuor, Marchio unus cum nobilibus Allemanniae, qui litteris consensum praebuerunt. Philippo favebat cognominis Franciae rex, Ottoni Innocentius tertius, qui in cap. *venerabilem hujus electionem confirmaverat.* Philippum quem olim excommunicatum dicebat, ita exosum habens, ut teste Urspergensi dixerit se ablaturum Philippo diadema, aut sibi papae insigne detracturum, nihilominus Philippus

lippus imperio per decem annos potitus est, repugnante primum ac deinde cedente Ottone, cum quo pactus erat Philippus, ut post mortem suam filiam ejus duceret et imperium obtineret. Itaque post mortem Philippi iterum electus Otto imperium invasit, at nec electio ista quamquam concordibus principum votis facta rata haberi debebat, nam Fredericus secundus, Henrici sexti filius legitimus erat imperii haeres, eique fidelitatem ipse juraverat, ac proinde nec potuerat Philippus de imperio ad se ad tempus tantum pertinente cum Ottone pacisci, nec principes electione in irritum missa fidem violare. Cumque jam adolesceret Fredericus, erat is in imperio confirmandus, non eligendus Otto. Itaque cum Henricus sextus moriens, ut testis est Blondus, uxorem et Fridericum filium commendasset pontifici, potuit et debuit ille ipsius causam agere, eumque legitimum imperatorem declarare, Ottonem vero, ut nihil juris ad imperium habentem, rejicere.

Verum uti, quod veritas habet, libere dicamus, non id habuit in mente Innocentius, ut Fredericum injuste spoliatum restitueret, nam Ottonis electionem ipse probaverat, et Philippum a patre Frederici Henrico curatorem electum proscripserat, sed in Ottonem exarsit, quod vellet ille, ut testis est Matthaeus Parisiensis, jura et possessiones imperii a pontificibus usurpatas recuperare, vel ut alii volunt, quod regnum Siciliae, quod ecclesiae feudatarium esse pontifex arbitrabatur, sine investitura ejusdem ecclesiae vellet occupare, sed sive hac, sive illa potius de causa deposuerit; fatebuntur ipsi Bellarminus, Baronius et alii neutrum istorum ad deponendos reges sufficere, cum causam solam haereseos vulgo afferant, ut legitimam.

Quamquam vero Otto quartus sententia Innocentii dejectus foret et Fridericus imperator secundus a principibus imperator electus, nihilominus tamen nec confirmatus, nec coronatus ante mortem Ottonis, ut testis est Albertus Stadensis ad annum 1279. Caeterum ex dictis manifestum est, primo Ottonem imperii potius invasorem dici debere, quam legitimum imperatorem. Secundo Innocentium Philippo legitimo imperii curatori injuste obstitisse. Tertio eumdem Ottoni perperam favisse, et electionem ejus immerito confirmasse. Quarto eum non causae aequitate, sed rerum suarum promovendarum studio motum Ottoni postea imperium abrogasse. Quinto Fredericum legitimum imperatorem non fuisse vi abrogationis hujus, sed electionis principum et jure haereditatis, Ottonem vero non idcirco illegitimum imperatorem, quod fuisset a pontifice dejectus, sed quod nullum jus ad imperium haberet, nec legitime fuisset electus.

De

*De Frederici II. depositione.*

Undecimum, inquit Bellarminus, *exemplum est Innocentii IV., qui in concilio generali Lugdunensi consentientibus universis Fredericum deposuit, et vacavit tunc imperium annis 28., ut Matthaeus Palmerius in chronico annotavit, et extat sententia de sententia et re judicata in sexto.*

Fredericus ille est, de quo modo diximus, Henrici sexti filius, cui a patre moriente patronus datus fuerat Innocentius, sed is hostis potius, quam curatoris partes gessit, nam et eum ejusque patruum, cui administratio imperii concredita erat, imperio spoliare conatus est, et Ottonis adversus eum electionem probavit, et ipsum Fredericum in minoribus adhuc agentem regnis Siciliae et Apuliae spoliare tentavit, ut testis est Nauclerus generatione 34. *Reliquerat*, inquit, *Henricus VI. uxorem Constantiam cum parvulo filio Frederico II. moriens Innocentii nuper electi curae, qui ut mox per principis obitum jura Siciliae repetiit, ita post Constantiae interitum postea non tam tutelae nomine, quam sui juris tuendi causa Siciliam et Apuliam administrabat.*

Innocentio tertio successit Honorius tertius, a quo per Ostiensem episcopum post mortem Ottonis Fredericus secundus imperator Romae coronatus est. Et tum, ut referunt Uspergensis et Nauclerus, Fredericus secundus de bonis et praediis imperii in Italia sitis, *multa contulit ecclesiae S. Petri, et vota votis accumulans, de manu ejusdem episcopi rursus crucem accepit, ad perficiendum iter Hierosolymitanum.* Initium vero dissidii inter Fredericum et pontificem sic refert Cuspinianus: *contra duos comites Thusciae Matthaeum videlicet et Thomam, qui castra quaedam et terras suae ditionis occupaverant in Apulia, pugnare coepit et expugnatos bonis omnibus privavit.* Hi confugiunt Romam, praesidium sedis apostolicae implorant, quocirca imperator multoties conquerebatur, quod inimicos suos et hostes publicos sedis apostolicae foveret. Inde non levis causa odii imperatoris in pontificem, unde etiam prima inimicitiarum fomenta inter utrumque exorta sunt.

Huic controversiae successit de investituris disceptatio nunquam non sine magnis motibus agitata, Fredericus enim, teste Nauclero generat. 41. *ditionem vexare coepit pontificum, pontifices et archiepiscopos ponere in ecclesiis modo suo institutos a papa expellens, collectas ab ecclesiis exigens, dicebat enim jus regibus Siciliae in electionibus praelatorum ab antiquo debitum minorari a papa, quia eorum privilegium Innocentius tertius sic tulisset Constantia Frederico puero existente, ut supra dictum est*, forte fuit privilegium, de quo in glossa 16. q. 7., quod Apuliae reges habeant investire, *admonitus autem super his non obtemperabat, admonentem magis magisque in dies sprevit, unde eum percussit pontifex anathemate, nisi resipisceret; iterato pontifex privationem imperii regnorumque addidit.* Tertio per contuma-

 cem

*cem exasperatur pontifex*, *omnes imperii et regnorum olim suorum subditos a sacramento fidelitatis absolvit*, *haec fuerunt semina malorum plurimorum.*

Honorio tertio mortuo successit Gregorius nonus, hic utpote superbus, inquiunt Uspergensis et Cuspinianus ad annum 1227. Fredericum excommunicare primo anno pontificatus sui coepit ob causas frivolas et vanas nullo juris ordine servato; Nauclerus ait scriptores de causis istis non convenire, Antoninum excommunicatum eum narrare, eo quod investituras pontificum et collationes beneficiorum usurparet; terras plurimas ecclesiae nollet restituere, clericos vectigalibus privaret et census de feudis ecclesiae nollet reddere. At ex epistola ipsius Gregorii palam fieri, ait Nauclerus, non ob has causas excommunicatum esse a Gregorio Fredericum, sed quia expeditionem in terram sanctam, quae ipsi sub poena excommunicationis praecepta fuerat, non susciperet, sed excusationem legitimam afferebat imperator, dicens se dicto tempore profectum esse, et in itinere infirmitate correptum coactum fuisse reverti, pontificem vero hanc aegritudinem velut simulatam pro excusatione non habuisse.

Eamdem excommunicationis causam refert Cuspinianus, *non enim*, inquit, *aliam causam habuit pontifex*, *quam quod votum peregrinationis non exolvisset.*

At imperator, ut ait Uspergensis, anno domini 1228. *volens implere votum suum et pacatum sibi papam efficere*, *transfretavit ad terram sanctam mense Augusto*, *multa sustinuit et perfida proditione templariorum etc. Papa vero captata occasione de absentia imperatoris copiosum exercitum destinavit in Apuliam*, *et terram imperatoris in servitio Christi demorantis*, *quod nefandissimum est dicere*, *abstulit et sibi subjecit et crucesignatos*, *ne transfretarent*, *omni studio prohibuit*, *tam in Apulia*, *quam in Lombardia.*

*Quis talia facta recte considerans non deploret et detestetur? Quae indicium videntur et quoddam portentum et prodigium ruentis ecclesiae:* haec Uspergensis. Addit Nauclerus Fredericum discedentem oratores Romam misisse absolutionem a pontifice petituros, quia votis satisfecerat, pontificem vero repulsam dedisse, et templariis in Asia injunxisse, ne Frederico tanquam hosti publico auxilium praeberent. Eadem constant ex epistola cujusdam Thomae Alteronensis imperii rectoris apud Matthaeum Parisiensem in Henrico, qua scilicet imperatorem certiorem facit iste comes pontificem armis fines suos invadere, et nescio, quem Joannem de Brennes pro imperatore agnoscere.

Hoc nuntio accepto, Fredericus, qui jam urbes Hierosolymam, Joppum et Nazareth receperat, amissa victoria, pactisque cum Sultano initis ad sua defendenda revertitur, quae capta fuerant ab hostibus, celeriter recuperat, et eos, qui defectionem meditabantur, compescit. E contra pontifex imperatorem ob initas cum Sultano inducias habitumque in Germania conventum principum, in quo filius ejus fuerat rex Romanorum electus nulla habita ratione mandati pontificii, quo vetuerat, ne quis ex hujus stirpe ad regnum promoveretur: propter haec, inquam, Fredericum iterum atque iterum diris devovet, haereticos ac rebelles Mediolanenses tu-

tatur,

tatur. Nihilominus imperator non destitit beneficium absolutionis humiliter petere, papamque hortatus est, ut sibi ad domandos Mediolanenses auxilio esset. Ille sibi metuens, Romam revertitur, imperator Mediolanenses vastat, Italiae urbes ditioni suae subjit, Sardiniam velut ad imperium ab antiquo spectantem occupat, hinc graviores inter ipsum et pontificem, qui eam velut patrimonium suum sibi vindicabat, inimicitiae oriuntur. Pontifex ad solitum excommunicationis telum confugit, eumque quanta potest solemnitate devovet, et subditos ejus ab obedientia imperatoris solvit, et ne fulmen esset irritum, Roberto Ludovici Francorum regis fratri imperium per litteras offert. Galli principes in consilium asciti a rege mira aequitate conatum pontificis detestantur. *Quo*, inquiunt, *spiritu, vel ausu temerario papa tantum principem, quo non est major, imo nec inter christianos, non convictum et confessum de objectis sibi criminibus exhaeredavit, et ab imperiali apice praecipitavit, etc. Scimus, quod domino JESU CHRISTO fideliter militavit moriens, et bellicis se periculis confidenter opponens, tantum religionis in papa non invenimus. Imo, qui eum debuit promovisse et Deo militantem protexisse, eum conatus est absentem confundere et nequiter supplantare. Noluimus nosmetipsos in tanta pericula praecipitare, ut ipsum Fredericum tam potentem impugnemus, quem tot regna contra juvabunt, et causa justa praestabit adminiculum. Quid ad Romanos de prodiga sanguinis nostri effusione, dummodo irae suae satisfecerimus, si enim per nos et alios devicerit omnes principes mundi conculcabit sumens cornua jactantiae et superbiam, quoniam ipsum Fredericum imperatorem magnum contriverit.* Haec narrat Matthaeus Parisiensis in Henrico tertio, in quibus elucet Gallorum illius temporis aequitas et prudentia, qua injustum pontificis conatum maximumque bellum nobis et imperatori exitio futurum compresserunt.

Itaque cum inutile fuisset istud Gregorii noni molimen coactus est cum imperatore inducias pacisci, sed has paulo post violavit, et adversus eum concilium Romae anno 1239. indixit. At imperator episcopos ad illud proficiscentes in transitu maris captos in custodiam conjecit; ingressusque in Campaniam Castellum quoddam, quo praecipui papae consanguinei clausi erant, vi coepit et omnes, quos in eo invenit, suspendi jussit. Quo dolore oppressus Gregorius secundo Kalendas Septembris e vita excessit. Defuncto Gregorio successit Coelestinus, qui octodecim tantum post electionem diebus vixit, adeoque nihil in imperatorem tentavit. Huic suffectus est Innocentius quartus, qui dum esset cardinalis, fuerat imperatoris amicus. Is nihilominus latas a praedecessore in imperatorem sententias renovavit, confirmavit, atque promulgavit. Quae res multos a Frederici partibus alienavit. Hic vero praetermittendum non est parochi cujusdam Parisiensis insigne illo tempore factum, ad quem cum missa fuisset pontificis sententia in Fredericum, ut eam promulgaret, sic populum adlocutus fertur: *audite universi, accepi in mandatis, ut candelis accensis et pulsis campanis in imperatorem Fredericum excommunicationis sententiam ferrem solemnem, causam tamen ignorans, non ignoro controversiam et odium inexorabile motum inter eos. Scio enim, quod unus eorum alteri injuriatur,*

*quis*

*quis cui, nescio, sed illum in quantum mea se extendit potestas, excommunicatum denuntio, alterutrum horum, videlicet eum, qui alteri injuriatur et absolvo injuriam patientem, quae tam damnosa est christianitati.* Haec Matthaeus Parisiensis. Sed ut ad propositum revertar, ut majorem excommunicationi a se latae autoritatem conciliaret pontifex Italia, cum in Galliam ex Italia venisset, concilium Lugduni indixit, quod ibidem post festum Joannis Baptistae anno 1245. celebratum est; in prima concilii hujus, ut loquuntur, sessione, Theodorus Frederici procurator promisit, eum si Romanus pontifex vellet reconciliari Graeciam ad unitatem ecclesiae revocaturum, terram sanctam recuperaturum, et ablata Romanae ecclesiae redditurum; fidejussores hujus promissi offerens Franciae et Angliae reges; at pontifex promissum istud velut illusorium rejecit. Sessione 2. pontifex habita oratione post alia capita in Fredericum multis invectus est, eumque haereseos et sacrilegii et perjurii accusavit, alia insuper addens crimina, quod scilicet civitatem novam construxisset, quam Saracenis populaverat, quod familiaritatem cum Soldano Babyloniae contraxisset, quod concubitu Saracenicarum muliercularum impudenter pollueretur. Ad haec respondit Thaddaeus Fredericum haereseos convinci non posse, si ipse adesset, voce fidem suam professurum, ejus vero orthodoxiae probabile argumentum esse, quod usurarios in regno suo non toleraret. *In hoc*, inquit Matthaeus, *curiam Romanam reprehendens, quam constat hoc vitio maxime laborantem.* Ad alia objecta similiter respondet Thaddaeus, dilationemque petit, ut imperatori nunciare posset, negavit istud primo pontifex addens, si veniret statim recederem, sed sequente die compulsus est ad petitionem procuratorum regum Franciae et Angliae duarum hebdomadarum inducias concedere.

At imperator cernens damnationem suam vitari non posse nec congruens arbitratus se judicio synodali praesertim adversanti judicandum sistere, accedere ad concilium recusavit. Tum pontifex nulla provocationis a Thaddaeo interpositae ratione habita in Fredericum sententiam protulit, qua illum omni honore et dignitate privatum pronunciavit, et omnes a juramento fidei ipsi praestito absolvit, vetuitque eum a quoquam pro imperatore agnosci. Haec sententia in ipso concilio lata est, *non sine omnium audientium et circumstantium*, ut inquit Matthaeus, *stupore et horrore.* Hanc sententiam licet frivolam et injustam sentiret Fredericus, cernens tamen, quantum illa detrimenti sibi esset adlatura, nullum non movit lapidem, ut pontifici reconciliaretur. Quare per procuratorem suum regem Franciae domino papae *obtulit satisfactionem facere competentem*, inquit Matthaeus, *obtulit etiam, quod in terram sanctam irrediturus abiret, quoad viveret Christo ibidem militaturus.*

Ad haec ridens papa ait, haec quoties talia vel potiora promissa sunt? *Respondit rex Franciae septuagies septies pandendus est sinus, peto et petens consulo tam pro me, quam pro multis aliis millium millibus peregrinaturis prosperum exitum exspectantibus, imo potius pro statu universalis ecclesiae et christianitatis accipite et acceptate tanti principis talem humilitatem, christi sequentes vestigia, qui se usque ad crucis patibulum humiliasse legitur.* Quod cum dominus papa erecta et

reje-

rejecta cervice refutasset, dominus rex Francorum recessit iratus, et indignatus, quod humilitatem, quam semper habuerat, in servo servorum non reperisset. *Igitur pontificis sententia per mundum volitante*, inquit Stadensis, *quidam principum cum multis aliis reclamabant, dicentes ad papam non pertinere imperatorem instituere, vel destituere, sed electum a principibus coronare. Quamdiu autem vixit Fredericus*, inquit Trithemius, *per annos ferme sex contra eum nec papa, nec aliquis principum praevalere potuit; sed non advertens sententiam papae, quam frivolam et injustam esse dicebat, se imperatorem gessit, magnamque principum, nobiliorum et civitatum usque ad mortem adhaerentiam habuit.* Nihilominus tamen a quibusdam principibus a papa sollicitatis et pretio corruptis Henricus Hassiae et Turingiae Landgravius eligitur, sed isto post biennium sublato, ei Guilielmus Hollandiae comes anno 1248. suffectus est, Frederico Longobardis, qui defecerant, in ordinem redigendis intento.

Demum ipse Fredericus frustra tentata cum pontifice reconciliatione, circa finem anni 1250. e vivis abiit, Conrado filio relinquens imperium Frederico Henrici filii sui jam defuncti filio Austriae ducatum, et Menfredo notho Tarentasiae principatum. Post hujus mortem imperium praedae fuit, et a multis subinde occupatum, Italia vero bellis ac discordiis civilibus misere vexata est.

Unum est, quod adversus nos urgeri posset, concilii scilicet Lugdunensis, quod generale dicitur, auctoritas. Cum enim in eo Innocentius quartus depositionis sententiam in Fredericum pronunciarit, necesse est eam ab illo concilio probatam.

Respondeo, sententiam in Fredericum latam non esse a concilio, sed ab Innocentio, sicque Innocentii esse, non concilii Lugdunensis: eam vero a concilio examinatam ac confirmatam non fuisse extra dubium est. Unde illa in inscriptione lata non dicitur, *sacro adprobante concilio*, sed tantum, *sacro praesente concilio.* Quaecumque autem praesente concilio fiunt, non propterea censentur a concilio fieri aut probari; utque aliquid in conciliis dictum aut factum auctoritatem obtineat, necesse est, ut in eo conciliariter, ut loquuntur, examinetur, hoc est, ut re examinata a singulis judicium feratur: at nihil simile in hoc negotio contigit in synodo Lugdunensi, ubi nec ista res ab episcopis examinata est, nec singularium episcoporum ea de re vota collecta sunt, sed solum a pontifice condita et lecta in concilio sententia. Sunt etiam nonnulli e catholicis, qui concilium istud Lugdunense primum generale fuisse negent, cum praesertim ei desint duae conditiones a Bellarmino ad concilii universalitatem requisitae, convocatio generalis, atque ut saltem ex majori orbis parte ad illud episcopi conveniant. Ad concilium autem Lugdunense convocavit tantum Innocentius regem Galliae, Senonensem archiepiscopum, et Angliae episcopos, nullas autem litteras dedit ad episcopos Germaniae, Aragoniae, Castellae, Lusitaniae, ut nihil dicam de orientis episcopis. In concilio vero pauci adfuerunt episcopi ex Anglia et Gallia, plerique per procuratores, nulli Italici, Hispani, Germani orientales, etc. Concilium composuit pontifex cum suis cardi-

nalibus, paucis Angliae ac Franciae episcopis et procuratoribus regum Galliae et Angliae. Deinde in eo nihil secundum formam judiciorum actum est, non est legitime citatus aut convictus imperator, episcoporum vota et suffragia non sunt quaesita. Pontifex vero solus in eo simul egit accusatoris, testis et judicis partes; solus enim Fredericum accusavit, solus testimonium in eum dixit, solus sententiam pronunciavit. Denique concilium in actis aut inscriptionibus nusquam generale dicitur: nequidem ab Innocentio aut concilium convocante, aut in eo pronunciante hoc nomine donatur; ubique enim leges, *sacro praesente concilio*, non *universali et sancta synodo*. Deinde cum ad concilium generalius provocaret Thaddaeus, non respondet pontifex hoc esse universale, sed tantum satis esse dicit, concilium generale multorum. Unde colligitur concilium non simpliciter generale fuisse, sed tantum multorum. Demum e veteribus scriptoribus, qui ejus mentionem faciunt, nullus illud generale adpellavit, non Matthaeus Parisiensis, non Albertus Stadensis, non Trithemius, non Palmerius, non Platina, a quibus generalis concilii nomine non donatur. Primus, qui hoc nomine ipsum decoravit, videtur esse Onuphrius, sed quas ad concilium generale conditiones requirat, nescitur.

Respondent alii, dato quod fuerit generale hoc concilium, errare ipsum potuisse in praesenti quaestione, quae potius facti est, quam juris; nec enim actum est in ea synodo de jure pontificis, sed supposito ejus jure, quaesitum, utrum esset diris devovendus Fredericus ob crimina. Hanc responsionem confirmat Launoius a simili, in iis, quae Bellarminus profert lib. 5. de Romano pontifice, Honorii papae causam agens, tomo septimo epistolarum, epistola septima. Denique etiamsi concilium aliquid in reges sibi autoritatis usurpasset, non tenerentur propterea ipsi de jure suo cedere: nam nec concilium generale, nec ecclesia tota potest regibus jus regnandi ipsis a Deo datum auferre, aut per ecclesiam auferri posse decernere. Sed istis responsionibus, quae nonnihil habent invidiae, uti necesse non est, cum prima sufficiat.

### *De Ludovici imperatoris exautoratione.*

*Duodecimum et ultimum Bellarmini exemplum est Clementis sexti, qui Ludovicum imperatorem a Joanne XXII. et Benedicto XII. excommunicatum deposuit.*

Respondeo, quam iniquum fuerit istud factum, ipsa docet historia. Ludovicus Bavarus a majori parte electorum ad imperium promotus est, nemo a Petro Maguntino, Balduino Trevirensi, Joanne rege Bohemiae, et Woldemaro Marchione Brandeburgensi. Alii vero electores numero, ut patet, pauciores, Fredericum Austriacum imperatorem designant, Ludovici electione, cui nemo intercesserat, jam peracta. Nihilominus pontifex Joannes XXII. huic favit, et confirmato-

rem

rem se promisit ejus electionis: *Modo*, ut ait Nauclerus, *copias suas ex Allemannia ad expellendos rebelles ecclesiae mitteret, pollicitus insuper fore, ut si promissis staret, fratrem illius ad archiepiscopatum Maguntinum promoveret.* Victo igitur et in captivitatem redacto cum fratre suo Henrico, Leopoldus hujus itidem frater, cooperante rege Franciae, ad Joannem XXII. recurrit, inquit Nauclerus: *Tum Joannes*, pergit idem, *in publico consistorio Avenione protulit sententiam execrationis in Ludovicum Bavarum, ex eo, quod miserat jam copias suas in adjutorium Galeatii et fratrum ejus, qui tyrannice dominabatur Mediolani opponendo eidem Ludovico, quod non erat ei licitum uti officio imperatoris, quo usque esset confirmatus ab ecclesia; deditque ei terminum trium mensium, infra quem renunciare deberet electioni de se factae, et quod veniret personaliter, si vellet se excusare de eo, quod favorem praestiterit haereticis et rebellibus ecclesiae.* Ita in gratiam Caroli regis Francorum, et Lupoldi inventa est ratio, propter quam deponeretur Ludovicus, et quidem frivola; nam coronatio, uti probatum est a nobis antea, mera est ceremonia, quae non dat imperium; aut jus ad imperium, sed tantum supponit: et certe non modo imperatores ethnici, sed et christiani omnes ante Carolum Magnum, a papa coronati minime sunt, et tamen eos veros imperatores fuisse, quis dubitet? A Carolo Magno mos invaluit, ut, qui ad imperium jure successionis et electionis perveniebant, a pontifice Romano inungerentur. Sed cum nonnulli jam sine hujusmodi coronatione illud obtinuissent, eam pontifex immerito denegabat Ludovico Bavaro, cum a majori parte electorum et prior electus fuisset.

Itaque Ludovicus videns se injuste a Joanne peti, habito concilio, *adpellavit ad ipsum papam*, inquit Nauclerus, *male informatum, et bene informandum, et etiam ad concilium generale, quando esset Romae in sede Petri, misitque solemnes oratores, qui se de praedictis excusarent: postea vero Ludovico non comparente papa exsecravit eum, ac de haeresi condemnavit, contra adhaerentes durissimos processus fulminans, a quibus omnibus Ludovicus adpellavit. Isti processus*, ut ait frater Hermannus, *a quibusdam strictissime observabantur, a multis vero invalidi reputabantur, quia dicuntur examinati a doctoribus utriusque juris, qui judicabant eos non valere. Imo Joannem papam magni et multi theologi licentia et vita probati dogmatizabant esse haereticum propter errores caeteros, quos in die obitus dicitur tepide revocasse, et successor hujus eos errores fertur publice damnasse*, lege Nauclerum generat. 45.

His itaque contemptis fulminibus Bavarus Italiam omnem devastavit, ac Romam ipsam contendit, ubi imperii sumptis insignibus, Petrum Corbanensem ex Franciscanorum ordine ad pontificatum evexit, qui Nicolaus quintus est dictus. Is Ludovicum quarto coronavit, jam enim ter fuerat coronatus, ut observat Onuphrius; nempe Aquisgrani primum ab archiepiscopo Maguntino; secundo, Mediolani ab episcopo Aretino; ac demum Romae per quatuor laicos cives, in absentia pontificis, *contendentes*, ut ait Nauclerus, *id sibi competere.*

Interea de reconciliatione Ludovici quarti cum Joanne XXII. actum est. Rex Bohemiae Joannes Otto dux Austriae, et archiepiscopus Trevirensis, articulos reconciliationis, de quibus convenerat, ad Joannem XXII. miserunt, inter quos quartus erat, quod recognosceret se excessisse, et sententias excommunicationis ipsum ligasse, quintus quod gratiae domini papae se offerret ad misericordiam, si fides adhibeatur Joanni in responsione ad regem Bohemiae: noluit tamen pontifex ipsum adire hac conditione, contendens illum haereticum esse. Ejus autem haeresis, quam ejurare coactus est Petrus de Corbano, qui creatus a Ludovico antipapa, partes ejus deseruerat, et Joanni reconciliatus fuerat, haec erat, *quod scilicet pronunciabat et declarabat fore haereticum, et scripturae sacrae contrarium, dicere, quod Christus et apostoli in his, quae habuisse leguntur, habuerunt aliud, quam simplicem usum facti.* Paulo post moritur Joannes XXII., cui, ut refert Albertus Argentinensis in chronico, cui convenit Nauclerus generat. 45. *successit Blancus quidam cardinalis, nova ratione scilicet sub altercatione electus, ego N. nomino illum, et si ille esse non poterit, nomino Blancum.* Is territus postulatis regis Franciae cum Ludovico sese reconciliare statuit. Ob eam rem legatos misit Ludovicus, quibus pontifex significavit, quantum optaret imperatorem ecclesiae restitui, quamque doleret Italiam a tyrannis regi. Et cum regis Franciae et Lupoldi legati venissent, scripsissentque rex Bohemiae et dux Bavariae se alium regem Romanorum electuros. Pontifex mutato animo, reversis legatis Joannis ait, pro absolutione impetranda se in Ludovicum esse bene affectum, sed timere, ne si ei absolutionem impertiretur, eadem aut graviora pateretur a rege Franciae, ac quae fuerat passus Bonifacius octavus. Interim discordia inter regem Franciae, Philippum Valesium, et regem Angliae de regno Franciae mota, Ludovicus Angli primum partes tuetur, ac deinde Philippo reconciliatur. Inde oratores Philippi et Ludovici simul adeunt papam pro reconciliatione Ludovici. Quid hic papa? *Numquid*, inquit, *Ludovicum ad arbitrium regis tunc haereticum, nunc vero christianissimum habere debeam? Et protracto variis tractatibus negotio Francus* (ut credebatur) *quod voluit, simulavit se velle, papa, quod voluit, simulavit se nolle, utique nihil actum fuit.* Ita pontifex ille, non ut rei aequitas postulavit, sed ut res suae exigebant, modo huc, modo illuc flectebatur.

Denique ut vidit Ludovicus, non posse se beneficium absolutionis a pontifice consequi, ex sententia principum Francofurti data, et concilio fratrum minorum se innocentem esse, et a Joanne XXII. immerito damnatum, emisso diplomate, cunctis notum fecit. In eo profitetur se fidem catholicam et doctrinam sanctae matris ecclesiae tenere, potestatem suam imperialem ex electione habere, eam a pontificia auctoritate non pendere, sed a solo Deo sibi datam esse; potestatem ecclesiae non esse in temporalia; Joannis XXII. processum ex falsis causis, et nullo ordine servato factum, nullius roboris esse. Et quidem istud judicium legitimum non fuisse ostendit. Primo, quod Joannes XXII. se suosque odio capitali et hostili prosecutus fuerit, quod in sua causa judex idoneus esse non possit; quod ubi error est in senten-

ſententia et mandato, ipſo jure irrita eſt; quod irrita ſit lata poſt adpellationem ſententia, quodque papa, ubi de fide et jure divino agitur, ſubeſt concilio: haec et alia multa habentur in ea bulla apud Nauclerum generat. 45.

Benedicto ſucceſſit Clemens ſextus, qui ſententiam in Ludovicum a Joanne latam roboravit, et principum in Italiae civitates dominatum confirmavit: nihilominus Ludovicus ad Francorum regem, ad cujus nutum papa regebatur, ſcribit, ut ex promiſſo abſolutionem impetraret. Rex Galliae reſponſum tulit imperatorem nunquam ſe humiliter ſubmiſiſſe. Offertur ergo ei forma reconciliationis, qua dabatur poteſtas procuratori deponendi imperii et non reſumendi niſi gratia papae, ac confitendi omnes haereſes et errores ſibi impoſitos: *Sed principes et electores*, inquit Nauclerus, *recenſentes articulos reformationis, quos papa requirebat, decreverunt in perniciem et deſtructionem imperii eſſe conceptos, quibus nec imperator, nec princeps virtute juramenti imperio praeſtiti annuere valeant.* Hinc factione pontificis et Joannis regis Bohemiae Carolus Luxemburgenſis hujus filius, ab aliquibus principibus imperator eligitur. Horum nihilominus electio a reliquis principibus irrita decernitur. Tandem Ludovicus paralyſi correptus in venatione, de equo in terram cadens exſpiravit, non ſine ſuſpicione veneni ipſi a duciſſa Auſtriae dati. Ita hujus morte anno domini 1347. finita eſt longa illa concertatio, quae anno circiter 1316. ortum habuerat. Caeterum ex narratione iſta liquet, primo, Ludovicum Bavarum legitimum fuiſſe imperatorem utpote priorem, et a majori numero electum. Secundo, injuſta ac frivola de cauſa a Joanne exautoratum. Tertio, nullam ac irritam fuiſſe Joannis ſententiam. Quarto, nihilominus Ludovicum ſemper ad reconciliationem pronum. Quinto, Joannem aequiſſimas reconciliationis leges admittere noluiſſe. Sexto, Benedictum duodecimum agnoviſſe injuſtitiam ſententiae in Ludovicum latae, ſed rebus ſuis ſtudentem, et regis Franciae minis perterritum, eam non revocaſſe. Septimo, Clementem hujus ſucceſſorem immerito ſententiam Joannis renovaſſe. Octavo, eumdem legem reconciliationis iniquiſſimam Ludovico dixiſſe, quam ille merito rejecit.

Generatim vero ex omnibus exemplis a nobis huc uſque expoſitis colligitur, ante Gregorium ſeptimum inauditum fuiſſe, ut pontifices deponendorum regum poteſtatem ſibi arrogarent. Secundo, Gregorium ſeptimum et eos, qui poſt ipſum id tentarunt, ſeditiones quidem et bellum in imperatores excitaſſe, at eos propterea non fuiſſe orbatos et privatos imperio conſenſu omnium; imo plures ac ſaniores, ſententias hujuſmodi irritas exiſtimaſſe. Tertio, veras tentatae a pontificibus depoſitionis cauſas non fuiſſe haereſes principum, ſed aut privatas pontificum inimicitias, aut potentiorum regum inſtigationes, ac fere ſemper propria eccleſiae Romanae commoda, propter quae pontifices ſaepe eos, qui Romanae potentiae incrementis videbantur obſtare, diris devoverunt, ut cernere eſt in omnibus exemplis adlatis. Quarto, depoſitiones iſtas a pontificibus nunquam non ſine magnis tumultibus ac calamitatibus eſſe tentatas.

Ex his constat, hujusmodi exempla Bellarmini causae plus obesse, quam prodesse.

*De tentatis in reges Francorum depositionibus.*

Quamquam Romani pontifices in reges nostros idem, quod in imperatores aperte statuere aut tentare ausi non fuerint, nihilominus tamen vibrato excommunicationis telo, videntur aliquam in illos auctoritatem sibi comparare voluisse; at Galli miro in reges suos studio semper injustis Romanorum conatibus obstiterunt, nec quidquam juris propter hujusmodi excommunicationes Galliae reges amiserunt, nihilque turbarum ex illis ortum est. Sed missis iis, quae ad excommunicationem spiritualem pertinent, quae nos in illa dissertatione exposuimus, ea, quae a nonnullis ad pontificiam in temporalia regum Galliae potestatem ostendendam afferuntur, breviter disjiciamus.

Primus omnium Adrianus sese rebus Franciae temporalibus immiscuit ad Hincmarum scribens, ut a Caroli Calvi consortio et communione discederet; sed statim a Gallis responsum tulit, *nunquam hujusmodi praeceptionem ab illa sede ulli praedecessorum missam fuisse, cum inter reges sacramentis etiam confoederatos, sed inter patrem et filios, ac inter fratres praelia et seditiones eorum temporibus fuisse noscantur, nec etiam ab haereticorum vel schismaticorum tyrannorum imperatorum ac regum, quales fuerunt Constantius, Arianus, etc. Apostata Julianus, etc.* Ecce, quae fuerit tum temporis ecclesiae Gallicanae de potestate pontificum in reges suos sententia. In Philippos primum et secundum nihil aliud praeter excommunicationem aut interdictum tentarunt pontifices, et ne verbo quidem eorum in temporalia potestatem laeserunt aut attentarunt. Nihilominus tamen adversarii dicere non verentur, ex illis excommunicationibus indirecte privationem regiae autoritatis consecutam esse, idque Gallos ipsos tum temporis agnovisse, quod, ut probent, tria nobis objiciunt.

Primum, inquiunt, testatur Yvo regiam coronam simul cum absolutione restitui debere regi, dicitque epist. 46. *Legatos ipsos regios*, hac ratione, *usuros apud pontificem, regem cum regno ab ejus obedientia recessurum, nisi coronam restitueret, et regem anathemate solveret.* Ergo ex ipsorum regis legatorum confessione per excommunicationem non solum ecclesiastica communione, sed et corona, hoc est regnandi jure rex privatus fuerat. Secundo idem Yvo saepius testatur per excommunicationem coronae regis et regno periculum imminere, regnumque per eam fuisse diminutum epist. 13. et 15. ait animae regis magnum detrimentum, *et coronae regni summum periculum imminere.* Cavendum esse, ne cum diminutione terreni regni regnum amitteret aeternum. Et epist. 23. ait se regis amore impulsum non vulgasse epistolam Urbani: *Quia nolebat regnum, quantum ex se erat, adversus eum ulla ex parte commoveri.* Et epist. 144. jam pro rege deprecans Paschalem: *Quantum,* inquit,

inquit, *cum salute ejus condescendatis, et terram, quae ejus anathemate periclitatur, ab hoc periculo eruatis.* Denique, inquiunt, in annalibus tum temporis conditis ascripti non sunt amplius anni Philippi, sed solum *regnante Christo.* Sic in chronico fratris Nicolai de Mediavilla an. 1456. condito lit. 8. de Bernardi secundi vita haec habentur: *Mortuus in expugnatione Damietae anno 1098. regnante Christo.* Idem habetur in chronico Sandionysiano et aliis. Hae sunt adversariorum objectiones, prima fronte speciosae, sed in quibus nihil est virium, si attentius considerentur.

Nam primo non est adhibenda fides Yvoni acerrimo Philippi adversario, qui solus in eum pontifices Romanos exacerbavit, eorumque sententias ad se missas executioni mandare conatus est. Sed nihil opus est ista responsione, cum ejus verba ab adversariis perperam accipiantur; primum enim cum ait Yvo coronam esse regi restituendam, per coronam non intelligit jus regium, auctoritatem regiam, sed tantum coronam auream, ceremoniasque coronationis, quae ab episcopis Gallis annuente pontifice Romano fieri solebant. Quippe papa vetuerat, ne corona imponeretur Philippi capiti ab episcopis, et valde indignabatur id a Rodulpho Turonensi factum fuisse. Dum ergo coronam restitui debere regi scripsit, nihil aliud sibi vult, quam jus gestandae coronae in ecclesia vi coronationis, non autem jus regnandi, quod a coronatione minime pendet, quippe ante coronationem, qui mortuo regi succedit, rex est ipso jure. Coronatio vero ceremonia tantum est, quae nihil juris tribuit ad regnum. Deinde cum ait Yvo per excommunicationem periculum esse, ne diminuatur regnum, non id ita intelligendum, quasi per excommunicationem regno rex indignus fieret, et jure regnandi excideret; tunc enim non diminutum, sed plane ablatum regnum dici deberet. Periculum ergo regno Philippi imminebat ex odio et contemptu populi ob excommunicationem in ipsum latam, vel ex Fulconis et aliorum malevolentia, qui poterant hoc obtentu regnum commovere et seditionem excitare. Unde ait Yvo epist. 23. se non evulgasse pontificis diploma, ne regni pars adversus eum commoveretur.

Denique formula haec, *regnante Christo*, a Mediavilla usurpata non denotat Philippum regno privatum. Primo enim autor hujus formulae scriptor valde indiligens est et imperitus, quippe qui de Bernardo 2. id dicat, quod ei convenire non potest, nec enim ille vixit anno 1098., nec hoc tempore Damieta capta est. Ea enim urbs primum capta est anno 1219. a cruciatis. Deinde statim a barbaris recuperata, iterum capta est ab exercitu sancti Ludovici an. 1249. et sequenti a barbaris recepta. Secundo anno 1098. Philippus reconciliatus erat cum pontifice. Tertio nunquam interruptus est tempore Philippi mos consignandorum monumentorum, annis ipsius, ut constat ex chartis et aliis momumentis singulis ejus annis insignitis, quas videre potes collectas a Blondello in libro de hac formula *regnante Christo.* Quarto formula haec, *regnante Christo*, ante et post Philippum legitur in multis actis et conciliis, quae scripta sunt vel habita imperatoribus et principibus quibuslibet, atque etiam christianis et piis, quos jure regni privatos nemo dixerit. Horum

item exempla vide apud eumdem Blondellum ibidem. Ergo ex hac formula, *regnante Christo*, usurpata a Mediavilla et chronici Sandionysiani autore temporibus Philippi colligi minime potest, eum propterea jure regnandi excidisse. Et certe regnum Christi, terrenorum regum non tollit regnum, eo ipso dicente, *regnum meum non est de hoc mundo.* Unde nihil vetat, quominus idem monumentum inscribatur, *regnante Christo et regnante rege aliquo*, regnante scilicet in cordibus Christo; vel Christo Dei verbo in ipsos reges regnum obtinente, et rege regni temporalia administrante.

Denique ut mittam ea, quae a Bonifacio octavo in Philippum Pulchrum, et pro Philippo a Gallis gesta aut scripta sunt, quae modo fusius referam, Julius secundus pontifex mitissimum atque optimum principem Ludovicum duodecimum diris devovere et anathemate obstringere conatus est. Sed clerus Gallicanus in civitate Turonensium congregatus anno 1510 statuit et decrevit regem non teneri ullam habere rationem excommunicationum et censurarum a Julio secundo aut in se, aut in regnum latarum aut ferendarum, eo quod jure ipso forent irritae.

Caeterum ex dictis intelligere datur: primo Romanos pontifices non esse ausos reges Galliae directe bonis temporalibus spoliare, et regnandi jure indignos pronunciare, sed solam excommunicationem interminatos esse. Secundo neminem existimasse per excommunicationem reges regno aut regnandi jure privari. Tertio nullam excommunicationum, quas pontifices in reges nostros aut tulerunt aut intentarunt, rationem habitam esse, easque non modo a judicibus saecularibus, sed et a Gallicanis episcopis tamquam irritas explosas semper fuisse et nonnunquam ludibrio habitas.

Primus omnium Bonifacius videtur aperte autoritatem in temporalia regum Francorum bona Romanis pontificibus arrogasse. Sed temeraria hujus praesumptio a Gallis nostris rejecta fuit, et ab ipsis ejus successoribus damnata. Primum enim cum data bulla definivisset nihil tributi a clericis exigi posse, nec iis licere quidquam regi solvere; *respondit rex Galliae Philippus Pulcher, quod antequam essent clerici, rex Franciae habebat custodiam regni sui, et poterat facere statuta.* Ac proinde clericos teneri subsidia praebere ad defendendum regnum, cum praesertim ipsi plusquam caeteri indigeant ab hostili impugnatione defendi. Huic responsioni regis adjecta est supplicatio Petri Rhemensis, et aliorum episcoporum petentium, ut papa sententiam revocaret.

Deinde cum Bonifacius inducias statuere vellet inter regem Franciae et Angliae, litterasque ea de re misisset, *protestatus est rex regimen temporalium regni sui ad se solum et neminem alium pertinere, seque in eo neminem superiorem recognoscere nec habere.* Interim papa fertur priorem sententiam revocasse Kalendis Augusti, pontificatus anno 3.

Verum ejusdem anno 7. exasperatus in Philippum Pulchrum ad eum litteras misit in hanc sententiam: *scire te volumus, quod spiritualibus et temporalibus nobis subes, etc.* his ita respondit Philippus. *Sciat tua maxima fatuitas in temporalibus*

*ralibus nos alicui non subesse, etc.* Tum Bonifacius octavus emisit constitutionem *unam sanctam*, in qua declarat, duos esse in ecclesia gladios, et utrumque in ejus potestate spiritualem et materialem, oportere autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati.

At ecclesiastici totius regni Franciae proceres cernentes auctoritatem regiam in periculum venire, scripserunt Bonifacio, regnum et regem Franciae nulli praeterquam Deo in temporalibus subjici, affirmantes hanc esse sententiam omnium doctorum super hac quaestione consultorum, ac Bonifacium enixe rogarunt, ut constitutionem suam revocaret, qua revocatione, inquiunt, obviabit periculis et scandalis. Idem Barones, comites et duces, aliique proceres Franciae cardinalibus ecclesiae Romanae significaverunt per litteras, in quibus primum exponunt, quantum ecclesiae contulerint reges Franciae, quamque necessaria sit inter Romanum pontificem et regem Galliae amicitia. Deinde controversiam hanc in frequenti Gallicanorum procerum conventu expositam omnium animos sua novitate turbavisse scribunt; neque Gallos unquam adduci posse, ut alteri, quam regi pareant, omnesque, si quis sit, paratos ad effundendum pro regni juribus sanguinem. Denique rogant cardinales, ut papam a tam nefario incepto deterreant.

Hoc finito concilio rex vetuit, ne aurum et argentum Romam a quoquam deferretur. Interea evocati Romam a pontifice praesulem statuerunt eo non ire, tum ob bellum imminens, tum ob regis mandatum, et ne pecunia extra regni limites ferretur, nihilominus ad eum miserunt legatos dilationis suae causam significantes, et ipse rex episcopum Petrum ad eum misit rogans, ut isto negotio supersederet: at ille nihil his motus, regem et eos, qui impediebant, quominus episcopi Romam venirent, excommunicat, et Joannem cardinalem monachum in Galliam misit, qui clam concilium cum episcopis quibusdam Parisiis habuit; sed re infecta coactus est in Italiam reverti. Rex vero congregatis in urbe Lutetia episcopis 28. cum nonnullis abbatibus, theologis bene multis, aliisque pluribus papam coram iis multorum ac magnorum criminum accusari permisit, et simul cum iis ad futurum concilium generale provocavit, eamque provocationem ac requisitionem concilii generalis pontifici denunciari curavit. His ita gestis papa Roma discedens Anagniae a Nogareto regis Franciae senescallo et Secora Coloniensium administro per vim captus est, ac paulo post dolore, aegritudine et desperatione confectus obiit, cum Romam liberatus reverteretur.

Successit ei Benedictus XI., ad quem Philippus litteras misit, quibus Bonifacii memoriam insectatur, ac novo pontifici gratulatur, benigne respondit pontifex et praedecessoris sui bullam de reservatione beneficiorum ad Romanum pontificem latam revocavit. Denique Clemens V. qui Benedicto post breve tempus vita functo successit, Bonifacii decretalem *unam sanctam* revocavit per decretalem *meruit*. Vide de his acta inter Bonifacium et Philippum anno 1614. edita.

Quae cum ita sint, ex hac integra causa nihil habetur, quo possit probari pontificum Romanorum in regum Franciae temporalia autoritas, imo vero multa sunt, quae contrarium ostendunt.

Primo enim Bonifacius octavus primus est, qui aliquam sibi potestatem in reges Franciae ausus fuerit arrogare.

Secundo ejus sententiam tota exhorruit Gallia, gravissimisque decretis confixit.

Tertio cardinales ecclesiae Romanae ipsius tempore factum improbarunt dicentes, nunquam Philippo Pulchro Bonifacium scripsisse, quod regnum ejus sibi subesset temporaliter, illudque se tenere deberet.

Quarto post Bonifacii mortem successores ejus, illius ea de re constitutiones quasi illegitimas revocaverunt.

Itaque jam cessent adversarii decretalem *unam sanctam* nobis objicere, quae etsi non esset revocata, nullius per se ponderis foret, nam in ea Bonifacius frivolis et absurdis adeo nititur rationibus, ut nullus mentis bene sanae compos possit constitutionem ejus aliquo in pretio habere; ait primo potestatem spiritualem esse supremam aut nobilissimam, quis hoc neget? Sed ut diximus, non omnis potestas, quae altera nobilior est, in eam propterea auctoritatem habet.

Addit aliquot scripturae testimonia, sed a genuino sensu plene detorta. Tale est illud. *Ecce duo gladii sunt hic*, quod ipso fatente Bellarmino, nihil ad propositum spectat. Hinc enim Christus describens futuram apostolorum passionis suae tempore dispersionem, ait, tunc opus fore, ut vestimenta vendant ad emendos gladios. Quod non intelligentes apostoli, responderunt, *ecce duo gladii sunt hic*, quasi jussisset Christus gladios emi. Christus autem addit, *satis est*, non ad confirmandam eorum opinionem, isti duo gladii sufficerent, sed ad abrumpendum sermonem, quasi diceret, satis est verborum hac de re. Ita Theophilactus, Euthymius et alii. Secundo adducit Bonifacius illud Christi dictum ad Petrum, *conde gladium tuum in vaginam*, sed istud bene intellectum proposito Bonifacii adversatur. Tertio illud affert, *quodcumque ligaveris*, quod ad potestatem spiritualem tantum pertinere probatum est supra.

Denique coronidis vice adducit illud Geneseos, *in principio*, ubi dictum est, inquit, *in principio*, *non in principiis*, unde infert unam esse potestatem. Ecce in quantas absurditates necesse sit eos descendere, qui falsam opinionem, quocumque modo tueri volunt.

Denique in illa decretali *unam sanctam*, et in epistola sua ad Philippum totus est Bonifacius, ut directam in temporalia potestatem astruat. Sed hanc opinionem defendi non posse nunc consentiunt omnes, eant ergo cum sua illa decretali.

Nec minus detestanda est illa bulla, quam anno 1585. in Henricum Navarrae regem condidisse fertur Sixtus V., qua ipsum declaravit excommunicatum relap-

relapſum ac propterea privatum regno Navarrae, aliiſque regnis, quae ipſi jure competere poſſent, aut ſucceſſu temporis accedere. Cujus bullae obtentu Gregorius XIV. Hiſpanorum factioni favens in Henricum Franciae primum regem anno 1591. univerſos tam laici, quam eccleſiaſtici ordinis Francos excitare conatus eſt. Et miſſo in Galliam Landriano nuntio, cum duabus bullis, quarum altera eccleſiaſticos ſuſpenſione, altera laicos excommunicatione feriebat, ſi Henrico IV. obedientiam praeſtarent et eum pro rege agnoſcerent. At Galli conſilium pontificis deteſtati bullas iſtas proſcripſerunt, et iis non obſtantibus Henricum IV. legitimum et aequum regni haeredem, ut regem coluerunt. Et quidem clerus Gallicanus 21. Septembris anno 1591. Carnuti congregatus declaravit illas monitiones, interdictiones, ſuſpenſiones et excommunicationes pontificias nullas eſſe et irritas, tam ſecundum materiam, quam ſecundum formam, vetuitque eas in regno promulgari, aut alicujus autoritatis haberi, idque per litteras univerſo regno ſignificavit. In eas pariter ſuis decretis intonuerunt earum, in quibus diſſeminabantur, provinciarum ſupremi ſenatus, totaque exhorruit Gallia, cum id tentatum audivit. Nihilominus tamen pontifex alias litteras miſit ad cardinalem Placentinum, ut electioni regis in Gallia, quaſi vero regnum vacaret, intereſſet. Has jactitare auſi. qui tum Pariſiis rebelles erant, verum non obſtantibus infauſtis hiſce conatibus, Henricus IV. rebellium omnium victor Galliae rex legitimus ab omnibus eſt agnitus, etiam antequam pontifices illa decreta revocaſſent. Sic univerſitas Pariſienſis anno 1594. die 22. Aprilis, eum pro legitimo et vero rege habendum eſſe decrevit: *Etiamſi*, inquit, *hoſtes regni, et factioſi homines uſque hodie obſtiterint, eum admitti a ſanctiſſima ſede, et agnoſci tamquam filium bene meritum:* ſpeciatim vero facultas theologiae 16. et 21. *Januarii*, ſimul cum parochis in archiepiſcopali domo congregata decrevit cunctos teneri in miſſa publice rogare pro Henrico tamquam pro rege Gallorum, et nemini licere ſub religionis obtentu ipſi vim inferre, aut hujus rei conſilium dare. Rogarunt nihilominus regem, ut mitteret Romam legatos, non ut confirmationem regiae autoritatis acciperet, ſed ad vitandum ſchiſma. Romanae eccleſiae tum praeerat Clemens octavus, qui mitem ac benignum in regem induerat animum. Ad hunc nomine regis miſſi ſunt Perronius cum Oſſato, qui poſtea cardinales fuere. Ii benigne a pontifice excepti, et in cardinalium conſeſſu declaratum eſt regi impertiendum eſſe abſolutionis beneficium. Verum de abſolutionis forma lis non minima fuit, nam inde Perronius et Oſſatus in mandatis habebant, ut benedictionem apoſtolicam ſine ulla honoris et majeſtatis regis ſui ac regni jurium jactura obtinerent. Papa vero, aut potius ejus conſiliarii in animo habebant a rege conditiones extorquere, quibus aliquid autoritatis in reges regnumque Gallorum, pontifici videretur adſcribi. Itaque propoſuerunt primo abſolutionem in inquiſitionis tribunali fieri. Deinde vero abſolutionis hanc conditionem propoſuerunt, ut regis procuratores coronam regiam inter manus pontificis deponerent. Quae ab eo poſt abſolutionem alterius e duobus capiti imponeretur in ſignum ablatae et reſtitutae autoritatis regiae. Sed cum utrumque a legatis rejectum

 eſſet,

esset, tres alias proposuere conditiones, prima ut absolutio a Bituricensi archiepiscopo data irrita haberetur; secunda, ut coram omnibus cardinalibus absolutio fieret, uteretur que pontifex virgula; tertia, ut pontifex declararet se regem in regnum restituere, quasi ab eo per excommunicationem excidisset. Hoc postremum, quod solum directe autoritati regiae adversabatur rejectum est; aliae duae conditiones a Perronio, qui rem concludere avebat, sine Ossati consilio admissae sunt. Ita Henricus IV. benedictionem apostolicam accepit, ut Romani pontificis communioni, non ut regno, regnique juribus, unde minime exciderat, aut excidere potuerat ex decreto pontificis restitueretur. Nihilominus tamen Perronius ob alias duas absolutionis conditiones, et maxime ob usum virgulae apud peritiores istarum rerum male audiit, quasi regem virgulae pontificiae subjecisset. Sed hujusmodi ceremoniae potuerunt adhiberi, imo et saepe adhibitae sunt ad reconciliationem, quae sese minime ad temporalia extendat, sicque aliquatenus defendi potest Perronii in istam conditionem consensus, cum praesertim obtineret, futurum esse, ut nulla restituendi regis in regnum suum mentio fieret. Quo patet, Romanos ipsos agnovisse eum a regni jure ob excommunicationem non excidisse.

Objici potest eumdem Perronium cleri Gallicani nomine in comitiis regni Franciae anno 1615. habitis, cum tertii status viri vellent definiri, in nullo casu juramentum regibus praestitum solvi posse, eorumque subditos ab obedientia eximi. Perronium, inquam, orationem habuisse, qua non modo id definiri non posse nec debere persuadet, sed etiam videtur in contrariam opinionem descendere, multa exempla, multas auctoritates, multasque rationes adducens ad probandum reges posse in casu haereseos aliquando deponi.

Respondeo, Perronium in ista oratione sententiam nostram haud impugnare, sed hoc unum laborare, ne contraria sententia haereseos notetur, et eodem modo proscribatur ac eorum opinio, qui regem impune interfici posse aiebant. En ejus verba: *Pourtant vouloir enclore cette clause en la même obligation de foy, et sous le même decret d'anathême, sous lequel nous confirmons la condamnation de ceux, qui attentent à la vie des Rois, c'est tomber en quatre manifestes inconveniens, que nostre Chambre m'a donné charge de vous representer.*

Quod si Perronius videatur inclinare in oppositam sententiam, id fecit pro more oratorum, qui omnia exaggerant. Ipsum vero in ea opinione re vera fuisse haud crediderim, aut etiamsi fuisset, aut esse se simulasset, haud mirum, cum cardinalis ecclesiae Romanae fuerit, et in aliis libertatibus ecclesiae Gallicanae non admodum aequus extiterit: denique attendendum est, non quid ipse dixerit, sed quid dicere in mandatis habuerit: hoc autem ex verbis mox relatis liquet.

Dices, non modo Perronius, sed et universus clerus Gallicanus, cui se facultas adjunxit, sese opposuit tertii ordinis conatui, vetuitque, ne ut haeretica proscriberetur haec opinio, dum emisit vota, articulum tertii status constare dixit ex propositionibus non curiosis modo, sed et vitiosis, problematicis, et inconcinne dige-

digeſtis ab iis, qui non probe ſentiebant de fide, eamque doctrinam affirmative et negative ex aequo ſcholae diſceptationi relinquendam.

Reſpondeo, clerum ſeſe oppoſuiſſe rei hujus definitioni duabus de cauſis; primum, quia a laicis tentabatur rerum eccleſiaſticarum et dogmatum fidei judicium. Secundo, quia tunc imprudens videbatur opinionem Italorum velut haereticam proſcribere, et omnes ad id faciendum juramento adigere.

Demum univerſus clerus non concluſit id, quod in objectione refertur, ſed quidam e clero haec vota emiſerunt, et habita ratione temporis, loci, eorumque, a quibus proponebatur, dixerunt propoſitiones a laico ordine prolatas, ut damnarentur, eſſe curioſas ac vitioſas, quia tunc inutile, imo et periculoſum videbatur de iſtis ferre judicium. Ac demum a viris Calvinianae ſectae faventibus ad ſchiſmatis ſemina ſpargenda confectas. Verum univerſus clerus cenſuit, tantum hoc non poſſe a laicis proſcribi, et inſtar legis fundamentalis haberi, ut explicat ipſe Perronius. *J'appelle*, dit-il, *matiere problematique en matiere de foy, toute doctrine, qui n'eſt point de neceſſité de foy, et de laquelle la contradictoire n'oblige point ceux, qui la croyent, à anatheme ou à perte de communion.* Hoc ſenſu dici tunc forte poterat haec quaeſtio problematica.

Verum a temporibus Perronii ad haec uſque noſtra tempora, illa res, quam tunc neſcio qua de cauſa non exiſtimabant Gallicani proceres eſſe definiendam ſacrae facultatis cenſuris, ſenatuſconſultis, unanimi theologorum et juriſconſultorum conſenſu, ac demum ſolemni cleri Gallicani epiſcoporum decreto definita ac extra controverſiam poſita eſt.

Caeterum nihil magis Galliam noſtram ab injuſtis Romanorum pontificum in reges noſtros conatibus tutam fecit, quam Gallorum in reges ſuos amor ingenitus: *quippe*, ut annotat Onuphrius Veronenſis, *mirum illud obſervandum eſt, quod cum nulla gens unquam fuit, quae aut externos principes non admiſerit, aut aſſumptos interdum non expulerit, ſaepe etiam per ſummum ſcelus non occiderit. Solis Francis hoc peculiare eſt et proprium, nullos unquam exteros reges pati, ſuos autem uſque adeo amare, ut pro eorum dignitate ac majeſtate tuenda non opes tantum, ſed et vitam profundere ſoleant.* Quamdiu ita erunt, ut et ſunt animati Franci, timendum non erit, ut ullis bullis pontificum, aut reſcriptis quovis religionis obtentu emiſſis in reges ſuos inſurgant; quod ne fiat, noſtrum eſt ſedulo curare, ne doctrina ultramontana in regno diſſeminetur.

### *De geſtis pontificum adverſus Anglorum reges.*

Nullibi veriſimilioribus titulis Romanorum pontificum in reges, eorumque bona poteſtas aſtruitur, quam in regnum et regem Angliae: ipſi enim reges ultro videntur ſe regnumque ſuum pontificis dominio ſubjeciſſe. Itaque ſi probaretur

Romanos pontifices reges Anglos jure ac merito deposuisse, non tamen idem de caeteris rgibus posset concludi, imo etiam perperam omnino inferretur, hanc potestatem pontifici competere ratione suae dignitatis pontificiae, cum non alio titulo possit eam sibi in Angliam vindicare, quam ex regum concessione, Utrum autem hujusmodi concessio legitime facta fuerit, vimque habere debuerit, necne, sequens docebit narratio.

Cum primum Ina et Offa Saxonum reges annis 740. et 745. fidem christianam amplexi sint, statuisse feruntur, ut unaquaeque familia certam pecuniam, quae tunc denarius dicebatur, ecclesiae census nomine per singulos annos Romano pontifici solveret, quem censum ab Aistholpho, cum in tota fere insula dominaretur, confirmatum tradunt Nauclerus et Polydorus Virgilius. Hic autem census dicebatur denarius B. Petri, et a collectore pontificis exigebatur, qui quidem usque ad tempora Henrici octavi, qui seipsum ab ecclesia Romana avulsit, ab Anglis solvi consueverat. Verum inde arguitur Angliae reges liberales fuisse in pontifices: at istos jure pontificio stipendium ab Anglis exigere potuisse inde non probatur.

Verum post haec Henrici secundi temporibus, plus adhuc juris in Angliam pontifices sibi arrogarunt, cum ob necem Thomae Cantuariensis archiepiscopi in Henricum apud pontificem Alexandrum tertium accusatum a cardinalibus, in Angliam ea de causa missis anno 1172. sententia lata est, qua judicatum est, ut rex coram legatis pontificiis regnique primoribus jurejurando se delicto purgaret, atque ob ansam suspicioni datam, verbaque temere emissa, quae in causa fuerant, ut Cantuariensis occideretur, ducentos equites in bellum Hierosolymitanum, qui per annum ibi belligerarentur, mitteret, atque ut ipse rex, nisi aliter videretur pontifici cum exercitu intra triennium proficisceretur, corruptelas tolleret, quae libertati ecclesiasticae adversabantur, Romam a sententiis in Anglia latis provocandi potestatem cuivis faceret. Addit Blondus regem adjecisse se et filium in throno esse permittente pontifice, et neminem imposterum Angliae regem futurum, quem non papa renuntiasset.

At Polydorus Virgilius negat ullam hujus rei mentionem in annalibus Anglicanis fieri. Nihilominus ipse Henricus ab Alexandro tertio opem implorans contra filium rebellem, ait, *vestrae jurisdictionis est regnum Angliae, et quantum ad feudatarii juris obligationem vobis dumtaxat obnoxius astringor et teneor, experiatur Anglia, quid possit Romanus pontifex, et quia materialibus armis non utitur patrimonium B. Petri, spirituali gladio tueatur.*

Demum Joannes rex dictus sine terra, se regnumque suum magis adhuc pontifici devinxit; nam cum de Cantuariensi archiepiscopatu orta esset dissensio, eo quod monachi Anglicani, eo, quem elegerant, expoliato, alium ad nutum regis archiepiscopum elegissent, Innocentius tertius jussit monachos Anglos Romae degentes cardinalem S. Chrisogoni Cantuariensem episcopum designare. Quo facto rex commotus bona monachorum proscripsit: qua de causa pontifex regem primo admonuit, deinde interdixit, et cum bona ecclesiae invaderet, omnes subditos ejus a fidei

et

et obedientiae ſacramento abſolvit; ac Philippum regem Galliarum hortatus eſt, ut bellum in Angliam moveret: quod cum ille pararet, pontifex per nuncium Joannis animum tentavit, qui cernens, quanto eſſet in periculo regnum Angliae et Hiberniae, eccleſiae Romanae dominio ſubjeciſſe fertur, et diadema ſibi detraxiſſe, atque ad nutum pontificis recepiſſe: pacto inſuper annuo ſtipendio, demum hoc addidiſſe, ut reges Angliae deinceps a pontifice dumtaxat regni jura conſequerentur.

At hujus reconciliationis leges, ut obſervat Polydorus Virgilius, neque pontifices Romani, neque reges Angliae obſervarunt, neque annales Anglici de hujusmodi traditione loquuntur. Quare veriſimile eſt illa omnia Joanni tantummodo, qui deliquerat, imperata, non autem ejus ſucceſſoribus eamdem legem eſſe impoſitam.

Deinde non ſemel poteſtatis ſuae et aequitatis limites hoc in negotio exceſſit Innocentius; primo enim juſſit, ut rejecto utroque electo in archiepiſcopum, certus cardinalis eligeretur. Secundo, non debuit nec potuit regnum interdicere. Tertio, nec imperium regi abrogare. Quarto, non debuit Philippum regem Franciae ad bellum iniquum impellere. Quinto, bona fide non egit, cum Philippum deluſit, facta cum Joanne pace, a quo ob neceſſitatem iniquas ejus leges extorſit, quibus proinde nec Joannes, nec ejus ſucceſſores, nec populus Anglicanus tenebatur. Cum ne iis quidem fuiſſent devincti, etiamſi libere et non per vim a ſuo rege ſine conſenſu populi hujusmodi promiſſiones factae fuiſſent, ut obſervat Major in 4. diſt. 23. q. 3.

Denique dum in Henricum octavum Angliae regem, idem quod olim in Joannem moliuntur pontifices, regnum, regesque Angliae ab obedientia eccleſiae Romanae alienarunt. Res fuit hujusmodi, duxerat Henricus octavus Cartharinam Ferdinandi Hiſpanorum regis filiam, Caroli quinti imperatoris amitam, quae priore matrimonio collocata fuerat Arturio Henrici fratri majori; ſed eo defuncto, pater eam tradiderat Henrico, diſpenſante pontifice Julio ſecundo.

At Henricus poſt patris mortem, ſive ſtudio in caeſarem, ſive maſculae prolis cupidine, ſive Annae Bolenae amoribus, et ingenita ſibi inconſtantia impulſus, cum ea divortium fecit, cauſatus diſpenſationem Julii ſecundi nec licitam, nec validam fuiſſe, ac proinde matrimonium ejus vi contractum, nullum et irritum. Cauſa Romam delata, pontifex poſt varias dilationes atque fluctuationes pronunciavit Henrico non fuiſſe licitum propria autoritate, absque ſententia judicis eccleſiaſtici, uxorem repudiare, et aliam ducere. Quo rex audito, anno 1534. pontificis obedientiam detrectat, ſuisque omnibus edicit, ut neque Romam pecuniam deferant, neque denarios B. Petri quotannis colligi ſolitos pendant. Haec ſecuta eſt pontificis ſententia peremptoria eodem anno lata, qua decretum eſt inter Henricum et Catharinam reginam fuiſſe legitimum matrimonium, eamque ab ipſo pro uxore habendam, et eum, niſi id faceret, pro excommunicato reputandum. Tum rex aperte a Romano pontifice deſcivit, nihil quidem in fide mutans, ſed edicto declarans ſe caput eſſe eccleſiae Anglicanae, vetensque ſub poena capitis, ne quis denarios beati Petri ſolveret. Edicto promulgato mortuus eſt Clemens ſeptimus, nullo

nullo alio in regem intentato fulmine. At Paulum tertium, hujus successorem tum curia Romana, tum imperator statim a sua ad pontificatum assumptione, stimulabant ad nova fulmina in regem vibranda: sed Paulus aliquandiu cunctatus, post mortem cardinalis Roffensis sententiam in regem adornat 3. August. anno 1555. eumque cum suis fautoribus non solum sub poena excommunicationis latae sententiae, sed etiam amissionis regni et depositionis per se, vel per legitimum procuratorem intra 30. dies adesse jubet, *et si comparere neglexerit*, *censuras in eum aggravat*, regno et dominiis omnibus privatum esse, eumdemque ac omnes fautores ejus poenas omnes legibus praescriptas incurrisse, atque cum omnibus bonis diffidatos esse, et sepultura christiana privari, jubet atque decernit, omnia loca, ad quae rex venerit, interdicto subjicit, Henrici ex Anna Bolena sobolem fautorumque suorum liberos usque ad eum gradum, quo jura praescribunt, bonis et honoribus privat, ac infames esse decernit; omnes Henrici vassallos et subditos ab ipsa obedientia ac praestito illi juramento absolvit. Praecipit principibus et nobilibus Angliae, ut se vi ac armis Henrico opponant, illumque e regni finibus ejicere nitantur: caeterorum principum cum ipso pacta, confoederationes, et contractus irrita esse decernit, eosdemque ut Henricum et caeteros ecclesiae rebelles sacris armis prosequantur, hortatur; omnes ejus sequaces apprehensos servituti tradi jubet. His et aliis ejusmodi diris Henricum sententia sua devovit Paulus III. sed ejus executionem ac evulgationem in triennium distulit, quo tempore cum rex in Cantuariensis archiepiscopi memoriam et reliquas debacchatus esset, pontifex intentatum fulmen exerto brachio emisit Kalendis Januarii anni 1538. Verum illud pontificium diploma nullas habuit vires in iis, quae ad temporalia spectabant, nec enim ullus christianus princeps eo titulo regi Anglorum bellum intulit aut cum eo, velut cum homine, qui regni jure excidisset, egit; imo cum eo veluti cum legitimo Anglorum rege imperator, Galliae rex et alii principes catholici foedera et pacis conditiones inierunt, ad ejus quoque filium Eduardum ac filias Mariam et Elizabetham regnum Angliae pervenit: itaque nec de facto regno spoliatus est, nec de jure ab eo excidit propter pontificis sententiam, in quo hujusmodi potestatem nemo regum agnovit: probe autem intelligens rex Angliae Jacobus religionem, quam profitetur Romana ecclesia, suae auctoritati non adversari. Sed hoc unum dogma de pontificis in temporalia potestate, quod nonnulli Romanae curiae dogmatis imbuti asserebant. Juramentum ab omnibus anno 1604. exegit, quo protestabantur se istud dogma rejicere, juramentum autem sic se habet. *Ego vere et sincere agnosco, profiteor et declaro in conscientia mea coram et Deo et mundo, quod supremus dominus noster rex Jacobus est legitimus et verus rex hujus regni, et omnium aliorum majestatis suae dominiorum et terrarum, et quod papa nec per se ipsum, nec per ullam aliam autoritatem ecclesiae seu Romanae, vel ullam mediam cum quibuscumque aliis aliquam potestatem vel autoritatem habeat regem deponendi, vel aliquorum majestatis suae dominiorum vel regnorum, etc.*

Adversus h c juramentum breve ad catholicos Anglos direxit Paulus V. anno 1606., quo declarat illud salva, et illibata fide praestari non posse: *Non potestis,* inquit.

inquit, *absque evidentissima gravissimaque Dei honoris injuria vos obligare juramento, quod similiter magno cum cordis nostri dolore audivimus propositum vobis fuisse praestandum, vobis ex verbis istis perspicuum esse debet, quod hujusmodi juramentum salva fide catholica et salute animarum vestrarum praestari non potest, cum multa contineat, quae fidei et saluti aperte adversantur.* Hoc breve catholici non pauci tamquam suppositium contempserunt, sed ad eos Paulus V. aliud breve misit, quo certiores eos facit, prius a se datum fuisse non tantum motu proprio, sed gravi deliberatione prius habita, ideoque illos teneri ad hujus observationem: Bellarminus quoque seorsim ad Georgium Blanchuellum Angliae archipresbyterum scripsit eumque arguit, quod ei juramento subscripsisset. Tertium etiam breve misit idem Paulus ad Bircherum, quem in Blanchuelli locum substituerat, quo eum monet, ut si quis presbyter in Angliam juramentum praestiterit, aut praestari posse docuerit, eum deterreat et privatum declaret juribus omnibus sibi ab ecclesia seu apostolica sede concessis.

Sed haec brevia motu proprio a Paulo emissa haud magni sunt hac in re ponderis, et tunc non defuerunt in Anglia catholici plures, qui hoc juramentum salva fide praestiterunt et praestari posse docuerunt, ut Blactuellus Windringtonus et alii: cumque novissime consulti essent doctores Parisienses, utrum idem juramentum Carolo Angliae regi praestari posset, id sine ulla difficultate fieri posse docuerunt, et suo chirographo testatum esse omnibus voluerunt, quod si quis velit brevia Pauli defendere, is oportet, ut dicat aliis de causis, quam propter rejectam pontificum in temporalia potestatem juramentum fuisse ab eo improbatum, ac maxime ob verbum supremi domini, quo putant aliqui tribui regi Angliae supremam non in temporalia modo, sed et in spiritualia potestatem, quam ipsum affectare certum est.

## §. IV.

### *De concilii Lateranensis 4. canone 4.*

Ecclesiam in temporalia regum bona autoritatem aliquam habere probant plerique ex Can. 4. Lateranensis concilii, qui sic se habet. *Si vero dominus temporalis requisitus et monitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab haeretica foeditate per metropolitanum et caeteros comprovinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur, et si satisfacere contempserit infra annum, hoc significetur Romano pontifici, ut ex jure vassallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, et terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis haereticis sine ulla contradictione possideant, et in fidei puritate conservent, salvo jure domini principalis, dummodo ipse super hoc nullum praestet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege servata circa dominos principales.* Quo in canone supponitur, Romanum pontificem auctoritatem habere privandi dominos tum feudatarios

Mmm tum

tum principales suarum possessionum dominio, si haereticos ab iis expellere neglexerit.

Respondeo primo, nec ecclesiam nec concilium generale eam repraesentans, quidquam habere juris in temporalia regum bona, nec de iis aliquid statuere posse; quippe cum regum potestas immediate a Deo sit, nemo eam iis auferre potest, aut aliquid juris alteri in eam tribuere, praeter ipsummet Deum. Ergo etiam si ecclesia, vel concilium hujusmodi sibi arrogaret auctoritatem, non propterea regibus ea cedendum foret. Sicut ecclesia non debet legibus principum parere, cum in destructionem legis Dei conditae sunt. Et certe definitiones conciliorum etiam generalium nullam vim habent, si ferantur circa res, quae non pertinent ad religionem et fidem, puta, circa res naturales, astronomicas, atque etiam politicas, et si quid de iis statuant, non tenemur eorum decretis tamquam infallibilibus adhaerere; quapropter canon ille cum sit de negotio civili, nullam vim habere potest nisi ex consensu regum.

Respondeo secundo, hunc canonem non fuisse ab universo concilio conciliariter, ut loquuntur, conditum, sed a solo papa Innocentio, qui concilii canones ipse composuit et digessit. Primo enim testantur historici complures nihil in eo concilio statui potuisse. Sic loquitur Nauclerus generat. 4. ad annum 1215. *Venere,* inquit, loquens de concilio, *multa tum in consultationem, nec decerni tamen quidquam potuit.* Et mox: *Editae tamen nonnullae constitutiones reperiuntur.* Idem tradit Platina in Innocentio III. *Venere multa tum quidem in consultationem, nec decerni tamen quidquam aperte potuit. Quod et Pisani et Genuenses maritimo et Cisalpini terrestri bello inter se certabant: eo itaque proficiscens tollendae discordiae causa Perusii moritur.* Godefridus Viterbiensis ad annum 1215. *In hoc concilio*, inquit, *nihil dignum memoria, quod commendari possit, actum est, nisi quod orientalis ecclesia se subditam Romanae exhibuit.* Et certe si in eo concilio promulgati sunt canones, qui sub ejusdem concilii nomine feruntur ab Innocentio III. non toto concilio conditi sunt. Hinc in titulo hujus concilii a Jacobo Middemportio inter opera Innocentii III. edita Coloniae apud Cholinum anno 1607. sic habetur. *Sacri concilii generalis Lateranensis sub domino Innocentio pontifice maximo hujus nominis tertio celebrati anno domini* 1215. *decreta ab eodem Innocentio conscripta.* Eadem habentur ex Matthaeo Parisiensi in historia Angliae ad annum 1215. *Celebrata*, inquit, *est Romae synodus universalis praesidente papa domino Innocentio III., in qua fuerunt episcopi* 412. *etc. His omnibus congregatis, facto prius ab ipso papa exhortationis sermone, recitata sunt in pleno concilio sexaginta capitula, quae aliis placabilia, aliis videbantur onerosa, tandem de negotii crucifixi terrae sanctae verbum praedicationis exorsus, etc.* Idem autor in historia minori, ut refertur in antiquitatibus Britannicis in vita Stephani Langthoni. *Concilium*, inquit, *illud generale, quod more papali grandia prima fronte prae se tulit in risum et scomma; quo archiepiscopos, episcopos, abbates omnesque ad concilium accedentes artificiose ludificatus est, desiit. Illi enim cum jam nihil geri in tanto negotio cernerent, redeundi*

*di ad sua cupidi, veniam sigillatim petierunt, quibus papa non concessit, antequam sibi grandem pecuniam promisissent, mercatoribus Romanis prius accipere mutuo papaeque solvere coacti sunt, antequam discedere Roma potuissent. Papa jam accepta pecunia quaesita hoc concilium dissolvit gratis, totusque clerus abiit tristis.* Hic autem historicus, ne suspectus habeatur, laudatus est ab Innocentio IV., ut constat ex litteris ejusdem Innocentii, quas ipse refert in historia Angliae.

Itaque nulli a concilio canones sunt conditi, sed quaedam a pontifice Romano decreta sunt confecta et in concilio lecta, quorum nonnulla plerisque videbantur onerosa: sed vel ex ipsa istorum canonum lectione patet, eos non fuisse a concilio editos, vel non eo modo, quo nunc habentur.

Sic verbi gratia can. 11. sic habet. *In Lateranensi concilio pia fuit institutione provisum, etc. verum quoniam in multis ecclesiis id minime observatur, nos praedictum roborantes statutum, etc. c. 29. de multa providentia fuit in concilio Lateranensi prohibitum*, c. 33. *mediocritatem observent in Lateranensi concilio definitam*, c. 41. *synodali judicio definimus*, c. 42. *sacri nihilominus concilii approbatione statuimus*, c. 46. *volens immunitati ecclesiasticae Lateranense concilium prohibere*, c. 4. et 5. *sacro approbante concilio prohibemus*, cap. 61. *in Lateranensi concilio noscitur fuisse prohibitum*, cap. 66. *ad apostolicam audientiam frequente relatione pervenit*, etc. *Quapropter prohibemus, etc.* Haec omnia demonstrant canones illos esse opus Innocentii III. partim in ipso concilio, partim post concilium editum, nam in concilio lecti sunt hi canones auctoritate Innocentii confecti, et ab eodem postea pro libito, multa adjecta, ut docent istae formulae, *in Lateranensi concilio prohibitum*, *etc.*

Respondeo tertio, canones istos, si eos excipias, qui fidem spectant et confessionem ac communionem paschalem, non esse ab omni ecclesia receptos et approbatos. Sic verbi gratia cap. 23. graviter prohibetur, *ne quis de caetero novam religionem instituat, ne qui voluerit domum fundare, de novo regulam condat.* Sed constat post istud tempus multos religiosos ordines esse institutos. Item cap. 24. de electionibus statutum fit, et tamen eae postea sunt abrogatae.

Respondeo quarto, hunc canonem non esse de jure, sed de usu atque disciplina nec ex eo illud dogmatis condi *posse aliquid ecclesiam in temporalia*, nec enim mens fuit eorum, qui canonem condiderunt id examinare aut decernere, sed tantum poenam eam, quae a Gregorii VII. temporibus a pontifice infligi licet immerito coeperat in eos, qui haereticos fovere statuunt, ferre; non inquirentes, utrum potu erit ecclesia has poenas infligere, necne. Itaque canon totus est de disciplina, non de dogmate, in disciplina autem posse concilium etiam generale errare nemo dubitat. Hic igitur locum habet textus decretalis Gregorii lib. 5. tit 19. cap. 28. *judicium* inquit, *Dei, veritate, quae nec fallit nec fallitur semper innititur. Judicium vero ecclesiae nonnunquam opinionem sequitur, quam et fallere saepe contingit et falli.* Quod quidem testimonium ita interpretatur Bellarminus, ubi de infallibilitate ecclesiae agit, ut dicat pontificem loqui de disciplina ecclesiastica, non de doctrina Ergo

go ex ipſo Bellarmino errare poteſt eccleſia in iis, quae ad diſciplinam ſpectant. Hoc ipſum agnoſcit Melchior Canus, rerum iſtarum curioſus indagator lib. 5. de locis cap. 10. alii, inquit, mores ſunt poſt apoſtolos inducti, in quibus quamvis eccleſia erraret, non propterea tota fides periclitaretur. Sine periculo igitur haereſeos teneri poteſt eccleſiam in aliqua lege et more errare poſſe.

Denique ut alios mittam, idem docet Petrus de Marca lib. 2. concordiae p. 129. edit. 1. *Exceptis*, inquit, *canonibus, qui de fide vel morum doctrina feruntur. Caeteri, qui eccleſiaſticam diſciplinam reſpiciunt, et in facto verſantur, non debent ſummo illo non errandi privilegio cenſeri, maxime cum id proprium ſit legibus eccleſiaſticis de diſciplina latis, ut eas pro ratione temporum aut locorum mutare neceſſe ſit.* Et hoc eſt, quod ait Auguſtinus, ipſa plenaria concilia a poſterioribus emendantur.

Reſpondeo quinto, in canone Lateranenſi reges deponendos non judicari, ſed tantum juberi, ut poſt poenam eccleſiaſticam excommunicationis ab ordinariis inflictam ſi ſe emendare neglexerint domini temporales, ſignificetur id pontifici, qui eorum vaſſallos abſolutos eſſe denuntiet a fidei juramento et eorum terram a catholicis occupari poſſe, ſalvo jure domini principalis. Idemque ſervari jubetur erga eos, qui dominos principales non habent. Hic autem nulla fit mentio imperatorum aut regum, qui tamen, ut hac lege comprehenderentur, nominari debuiſſent, nec vero eorum, qui dominos principales non habent, nomine imperatores aut reges poſſunt intelligi, qui ſupremi ſunt, non tantum principales non habent, ſed intelligi debent domini quidam feudatarii et beneficiarii ab aliis independentes, praeter quam a regibus vel imperatoribus, quales ſunt in Germania et Italia quamplurimi, ſed non poteſt id extendi ad reges et imperatores, obſtat enim regula juris tit. de reſcriptis. Cap. ſedes apoſtolica ab ipſo Innocentio III. lata, quae ſic habet. *Cum in commiſſionibus minores et viliores perſonae ſolummodo deſignantur, majores et digniores ſub generali regula non intelliguntur includi.* Quod autem per eos, qui dominos principales non habent alii, quam reges intelliguntur, patet ex conſtitutione Frederici ſecundi, quae totidem fere verbis concipitur, ac Lateranenſis canon, *ſi vero dominus temporalis requiſitus et admonitus ab eccleſia terram ſuam purgare neglexerit ab haeretica pravitate, poſt annum a tempore admonitionis elapſum, terram illius ipſis exponimus catholicis accipiendam, qui eam exterminatis haereticis abſque ulla contradictione poſſideant, et in fidei pace conſervent, ſalvo jure domini principalis, dummodo ſuper hoc nullum praeſtet obſtaculum, nec aliquod aliud impedimentum apponat, eadem nihilominus lege ſervata circa eos, qui dominos non habent principales.* Hic autem eorum, qui dominos principales non habent nomine, imperator aut reges non intelliguntur. Ridiculum enim profecto foret imperatorem in ſeipſum aut in reges caeteros depoſitionis poenam ſtatuiſſe, nec quidquam autoritatis habet imperator, ut id in reges ſibi non ſubditos decernat. Ergo tam lex Frederici, quam concilii Lateranenſis canon ad eos tantum ſpectant, qui alios dominos principales non habent praeter reges aut imperatorem.

At

At inquiunt nonnulli Francicae monarchiae hoſtes, rex Galliae, et alii reges occidentis cum ſubſint imperatori, eorum, qui dominos principales non habent, nomine comprehendi poſſunt, ſicut et principes Germaniae, qui ſolum ſuperiorem agnoſcunt imperatorem.

Reſpondeo, regem Franciae, ut agnoſcit ipſe Innocentius in C. *venerabilem*, nullum in temporalibus agnoſcere ſuperiorem, et ab omni retro memoria jure ſupremo gaudere, nec cuiquam eſſe ſubjectum. Et certe ante imperium in occidente conſtitutum, Franciae rex ſupremus erat totius Galliae dominus, poſt imperium vero ibidem conſtitutum, hujus reges quando imperatores non fuerunt, ab imperatoribus omnino independentes erant, et ſupremo Franciam dominio moderabantur.

Reſpondeo ſexto, non dari per iſtum canonem eccleſiae poteſtatem in temporalia, ſed tantum declarari dominos principales aut reges poſſe eorum, qui ſibi ſunt ſubjecti terras invadere, ſi ab ordinariis eo, quod haereticis faveant, excommunicati emendare ſe neglexerint. Porro ſi quid probaret iſte canon, probaret tantum ex ordinariorum excommunicatione ſequi dominos privari dominiis ſuis temporalibus; quod tamen verum non eſſe, ſupra demonſtratum eſt.

Denique reſpondeo, canonem hunc vim habere non poſſe niſi ex conſenſu principum et regum, cum ſit ab autoritate eccleſiaſtica de re ſaeculari latum, cum ergo ei reges aut principes conſenſiſſe non probetur, vim habere non poteſt. Quod enim aiunt legatos regum huic concilio adfuiſſe, et ea, quae geſſit, probaſſe, verum eſt de iis, ob quae concilium erat coactum, non de hujusmodi regulis poſtea conditis a pontifice.

Nec eſt, quod opponant aliqui in concilio ditionem Raymundi comitis Toloſani datam eſſe comiti Montisfortis: id enim factum eſt ex beneplacito et auctoritate Philippi Auguſti regis Franciae, cujus comes Toloſanus erat vaſſallus, qui Raymundum licet ſynodi judicio damnatum abdicavit, et comiti Montisfortis comitatus Toloſani inveſtituram tribuit. Deinde vero injuſta fuit haec Raymundi abdicatio, et a ſancto Ludovico Francorum rege abrogata, qui anno 1228. cum Raymundo, veluti cum legitimo domino comitatus Toloſae, pactum iniit, ejusque filiam Alphonſo fratri comiti Pictavienſium in matrimonium dedit, ea lege, ut ſi ſine filiis ex fratre moreretur, Toloſanus tractus eſſet regum Franciae. Itaque nihil ſive ex canone, ſive ex decreto concilii Lateranenſis colligi poteſt, quo probetur poteſtas pontificum Romanorum in temporalia praeſertim regum bona.

## §. V.

*De concilii Conſtantienſis in praeſenti negotio ſententiis.*

Mirum eſt, quantum adverſarii hac in re concilii Conſtantienſis dicta aut facta venditent, qui aliis in rebus auctoritatem ejus, quantum poſſunt, elevant.

Cum enim ejus de auctoritate pontificis decreta adducuntur, ea velut a schismatico conventu facta exsibilant, ea vero, quae per transennam concilium dixit, ubi videtur nonnullam sibi in temporalia auctoritatem tribuere, mirum in modum extollunt. Verum illi duo advertere debuissent, primum est, concilium non habere auctoritatem juris istius sibi tribuendi, alterum, concilium saepe ita loqui, quia praesens erat imperator Sigismundus, qui poterat aut suos, aut ecclesiae vassallos concilio non obedientes poenis istis mulctare, sed singula loca excutiamus.

Sessione 20. in Fredericum ducem Austriae haec sententia fertur. *Fredericum ducem et alios praedictos requirant et moneant, quos nos etiam tenore praesentium sic requirimus et monemus, ipsique Frederico duci in virtute sanctae obedientiae, et sub anathematis, sacrilegii, et privationis omnium bonorum feudalium, quae ab ecclesia seu imperio obtinet, et inhabilitationis suae, et filiorum masculorum ad obtinendum tam feuda, quam officia et beneficia usque ad secundam generationem et honoris et famae, ac communionis in consiliis principum, qui ipsum Fredericum juxta constitutionem divae memoriae Caroli quarti contra tales facinorosos et sacrilegos editam a sede apostolica canonizatam et approbatam, etc.*

Respondeo, hoc loco concilium loqui de bonis Frederici, quae ab ecclesia et imperio obtinebat in feudum; at fatemur ecclesiam habere potestatem privandi feudatarios dominos iis bonis, quae ab ipsa in feudum possident, non tamen habet illam potestatem, quatenus ecclesia est, seu quatenus potestate et regimine circa spiritualia praedita est, sed quatenus habet possessiones et bona temporalia, a quibus dependent alia bona; quantum vero spectat ad bona, quae Fredericus ab imperio in feudum possidebat: sententia haec concilii est tantum directiva, nec vim habere poterat, nisi ab imperatore confirmata fuisset, imo et ante sancita: unde ait, concilium se id statuere juxta constitutionem Caroli quarti imperatoris.

Secundus locus concilii, qui hic proferri solet, extat sess. 39. sic habet. *Cujuscumque status, gradus, aut etiamsi imperiali, regali, etc. praefulgeant dignitate, illas poenas ipso facto incurrant, quae in constitutione Bonifacii octavi, quae incipit* Felicis, *continentur*, sed in ea bulla privatio bonorum ut poena statuitur.

Respondeo, constitutionem Bonifacii octavi excommunicationis dumtaxat poenam statuere in eos, quorum regna vel imperia ab ecclesia non pendent, illos vero solis bonis privare, qui ecclesiae feudatarii sunt juxta haec verba: *Qui vero feuda, locationes, officium aut beneficium spirituale vel temporale, ab aliquibus ecclesiis obtinet, sit eis ipso jure privatus.*

Deinde in eadem Felicis bulla, quae edita est contra interfectores cardinalium, plurimae decernuntur poenae, quae reges aut imperatores spectare nullatenus possunt. Primo enim decernuntur poenae civiles, puta inhabilitationis ad succedendum, ad testandum, etc. Et hae quidem spectant tantum communis sortis homines. Deinde inferuntur poenae excommunicationis, et hae ad plures spectant. Tertio, de feudatariis nominatim poena depositionis statuitur. Demum omnibus pontifex Dei judicium interminatur. Cum ergo in Constantiensi concilio infliguntur

poenae,

poenae, quae in bulla Felicis continentur, etiam in reges et imperatores, hoc debet intelligi per aequam distributionem, ut non omnes poenae in bulla expressae iis imponantur, poenae siquidem inhabilitationis ad succedendum, et aliae ejusmodi in reges cadere non possunt, igitur infliguntur eis tantum poenae spirituales, quae solae in eos ab ecclesia ferri possunt, nisi sint ecclesiae feudatarii.

Tertius locus est sess. 17., ubi concilium poenam excommunicationis et depositionis statuit in eos, qui impedirent Sigismundum Romanorum, et Hungariae regem proficiscentem ad regem Argonum pro pace ecclesiae.

Sed ibi concilium non loquitur de regibus aut imperatore, sed de privatis aut principibus quibusdam, qui se Sigismundi profectioni et itineri opponerent. Deinde vero concilium non ferre in eos depositionis, sed tantum excommunicationis sententiam, addens tantummodo, ut ulterius omni honore et dignitate, officio, beneficio ecclesiastico vel saeculari sint ipso facto privati. Porro beneficium illud saeculare aliud intelligi non potest, quam quod ecclesiae deberetur, et ut feudum ab ea teneretur. Quippe id sancitum est in eos, qui Benedicto XIII. favebant: reges nempe Aragoniae, Castiliae, Navarrae, Portugalliae, et comites Armeniaci et Fuxi, qui in feudum multa tenebant ab ecclesia, ut patet sess. 20., ubi privantur iis, quibus infeudati fuerunt tempore schismatis.

Quartus locus est sess. 14., ubi in eos, qui concilium turbaverint haec statuit: *Si quae persona ipsius sacri concilii partim in hac sessione statuta aut ordinationes temere violaverit, infregerit, aut transgressa fuerit ullo modo, tamquam unionem perturbans, schisma faciens de haeresi suspecta aut rea criminis laesae majestatis, perpetuo sit infamis, omnique dignitate, statu, honore, officio, et beneficio ecclesiasticis et saecularibus, etiamsi imperialis, regalis, cardinalatus aut pontificalis existat, ipso jure privata, spe promotionis omni sublata, etc.*

Respondeo, verba ista concilii comminatoria tantum esse, nec ullum sortiri effectum; deinde intelligi posse ex consensu principum, et ultronea subjectione.

In concilio Basileensi sessione 39. et 40. vetant patres omnibus, etiamsi regalis aut imperialis, etc. sub poena privationis officiorum ecclesiasticorum et mundanorum.

Ad haec respondendum est, eodem plane modo, quo supra; addo, haec omnia esse perperam decreta eo tempore, quo vulgaris erat haec opinio, ecclesiam habere aliquid potestatis in reges. Nec vero concilia allata quaestionem istam ex professo definiunt, quippe quam haud examinarant, sed loquantur, ut tum loqui solebant proceres ecclesiastici, quare non possent ista pro definitionibus conciliariter factis haberi.

§. VI.

§. VI.

*Respondetur auctoritatibus theologorum ac canonistarum recentium.*

Quamquam Bellarminus opus suum in Barclaium ordiatur a theologorum canonistarumque bene multorum, quos in sua sententia versari affirmat, enumeratione, ut inde probet singularem ac temerariam esse Barclaii sententiam: nos tamen istud argumentum ad calcem rejecimus, eo quod omnium sit levissimum. Enimvero, quis non videat, eorum, qui post motam inter imperatores ac pontifices ea de re litem scripserunt, testimonium nullius aut levis debere in ista esse quaestione momenti, cum studio partium abrepti in hanc vel illam sententiam iverint. Itaque hujusmodi hominum auctoritas, quam tanto molimine exaggerat Bellarminus, fracta statim jacet atque prostrata. Haec quippe semper servata est in ecclesia aequitas, ut ne in haereticos, quidem alii testes ac judices producerentur, quam ii, qui ante motam litem scripsere, quique propterea ab omni studio partium alieni fuerunt. Sic confossus Artemon, sic convictus Arius, sic refutatus Nestorius, sic repressus Eutyches, sic Julianus ab Augustino exagitatus. Atque, ut alia mittam, in concilio Florentino, inter Graecos Latinosque convenit, ut nullus ab utraque parte de processione spiritus sancti scriptor laudetur, qui post Photii tempora scripsisset. Eadem inter nos et Bellarminum servari debet aequitas, ut neque nos in eorum, qui post Gregorii septimi tempora pro nobis steterunt auctoritate vim faciamus, nec ille velit a nobis eos scriptores, qui post idem tempus in ipsius sententia fuerunt, in auctoritatem admitti.

Illis porro, quos laudat, scriptoribus eo minus fidei debetur, quod plerique eorum e canonistarum sunt populo, quos regibus iniquos pontificum adulatores, ac solius pontificii juris peritos esse nemo nescit. Reliqui vero theologi canonistarum ea in re sequuntur auctoritatem, omnes non sacrarum litterarum, non traditionis auctoritate, sed tantum gestis et dictis pontificum, aut futilibus omnino rationibus opinionem istam tuentur.

Eat ergo, et quantum volet hujusmodi hominum patrocinio glorietur Bellarminus; hujusmodi nos aut patronos aut adversarios parum curamus. Quamquam et ex iis nonnullos possemus ei eripere, et alios pro nobis stantes opponere, caeteros omnes fide prorsus indignos ostendere; sed in istis tempus terere nec libet, nec vacat. Qui studiosus istarum rerum fuerit, consulat Joannem Barclaium et Roffensem, qui a scriptorum a Bellarmino laudatorum κρισεῖ, opera sua exordiuntur.

§. VII.

## §. VII.

### *De decreto sacrae facultatis Parisiensis adversus Henricum tertium.*

Thuanus ita narrat lib. 94. ad annum 1589. id, quod in domo Sorbonica adversus Henricum tertium gestum est. *Factiosi*, inquit, *libellum praefecti mercatorum et decurionum nomine Sorbonicorum theologorum collegio porrigendum curant. Quaerebant illi, an populus Galliae jurejurando fidei Henrico tertio praestito solutus esset, et sine morsu conscientiae posset in hoc regno arma capere, foedus inire, pecuniam cogere pro defensione religionis catholicae, apostolicae et Romanae, contra perversas machinationes et conatus ipsius regis, ejusque fautores ob violatam ab eo Blesis fidem publicam in catholicae religionis detrimentum, et edicti unionis et libertatis praejudicium. His duobus libellis ab iis, quae memoravi, comprehensis in coetu sexaginta theologorum in schola Sorbonica congregatorum, post sacrum spiritus sancti more solemni celebratum mature expensis a decano collegii pronunciatum est, et populum jurejurando solutum esse, et contra regem pro defensione religionis arma capi posse: visum insuper collegio, ut decretum ad pontificem mitteretur, isque rogaretur collegii nomine, ut auctoritate sua illud approbaret, et auxilia afflictae in Francia ecclesiae submitteret, monumentum publicum ea de re confectum, et typis mandatum est.* Addit deinde plures anonymos ea de re scripsisse libros, et Joannem Bucherium S. Benedicti pastorem doctorem Sorbonicum, Henrico tertio trucidato, librum insignibus Nivellii typis impressum in lucem emisisse, de justa Henrici tertii abdicatione, qui etiamnum reperitur.

Lib. 98. narrat idem Thuanus collegium Sorbonicum sanciendae unioni in Henricum quartum fuisse patrocinatum, et congregatum mandasse suis theologis, ut etiam cum vitae periculo execrarentur hanc propositionem, haereticum nedum relapsum, et extra ecclesiae communionem positum jus regnandi in Gallia habere non posse. In facultatis decretum jurarunt episcopus et parochi, et probavit illud Cajetanus legatus apostolicus, eaque pars senatus, quae Parisiis commorabatur. Et lib. eodem addit decrevisse idem collegium, etiam defuncto cardinali Borbonio: *Henrico nunquam esse parendum propter metum simulationis, et eos, qui ad sanguinis usque effusionem resisterent, aeternum in coelo praemium, et ut fidei propugnatores immarcescibilem martyrii coronam proculdubio consequuturos.*

Respondeo primo, haec decreta (quae non toti facultati, sed quibusdam privatis adscribit Thuanus diligens et accuratus scriptor) a Bucherii et aliorum factione condita fuisse, non libero totius facultatis Parisiensis judicio confecta.

Respondeo secundo, plures ex iis doctoribus, qui aderant, huic decreto non consensisse, ut testis est Thuanus lib. 94. ad annum 1589. *Instrumentum*, inquit, *publicum ea de re confectum et mox typis mandatum est, quod in concordi omnium consensu et nemine repugnante decretum dicitur, cum tamen constet seniores*

 *adeo-*

*adeoque ipsum decanum Joannem Fabrum hominem antiqui moris, nec vulgaris inter eos eruditionis aliter sensisse, et valde juvenes tam pernicioso consilio in praesens temerario apud posteros insaniae pleno dehortatum esse, ac censuisse, ut res integra ad pontificem remitteretur.* Mirum esse non debet, quod plures non fuerunt, qui sese opponerent, imo mirum potius est in calamitosissimis temporibus ausos fuisse quosdam reluctari.

Respondeo tertio, nullius esse momenti hujusmodi decretum per vim extortum, eo tempore, quo tutum non erat defectionem non probare, quo caedibus et rapinis omnia erant plena.

Respondeo quarto, facultatem Parisiensem infamiam quorumdam, statim atque libere potuit convenire, delevisse, et e suis tabulariis abradi jussisse, quidquid ejus nomine a quibusdam fuerat in regiam majestatem confectum, ac solemni decreto sancivisse obedientiam regi praestandam, licet nondum a papa fuisset absolutus.

## §. VIII.

### *De censura in libros libertatum Gallicanae ecclesiae.*

Anno 1639. duo volumina prodiere typis excusa, ita inscripta, *tractatus de juribus et libertatibus ecclesiae Gallicanae:* alterum, *probationes libertatis ecclesiae Gallicanae.* De iis conquerente nuntio apostolico, effecit cardinalis Richelius, ut sanctioris concilii placito eorum commercium interdiceretur, utque episcopi Lutetiae degentes, in aedibus sanctae Genovefae congregati, duo illa volumina nulla singulari propositione notata proscriberent, et litteras ad reliquos episcopos ea de re mitterent. In iis, postquam pluribus disseruerunt praesules, quantum sit in iis libris offensionis et periculi, asserunt ea duo volumina sibi visa esse passim et pene ubique vitiosa, plerisque in locis haeretica, schismatica et impia, verbo Dei contraria, in hierarchiae et disciplinae ecclesiasticae, sacramentorum et sacrarum observationum perniciem, in sanctam sedem apostolicam, regem nostrum, ordinem ecclesiasticum, totamque ecclesiam Gallicanam contumeliosa. Hae litterae datae sunt decimo mense Februarii anno 1639. aderant huic conventui unus cardinalis et 18. archiepiscopi sive episcopi.

Porro praecipuum caput istorum librorum est, pontifici nullum esse jus in temporalia regum Franciae; alterum vero, quod pontificis potestas sit moderanda juxta canones in Francia receptos.

Respondeo, ne judicium et judicii autoritatem detrectem, factum id fuisse, ut fieret satis ad nuntii apostolici querimoniam, et generatim ita proscripta fuisse haec volumina, non ob ea duo capita, quae proponuntur in iis probanda, quae semper fuerunt in Gallia approbata; sed ob liberiora et duriora aliquot recentio-

rum

rum dicta, quae iis inserta fuere, ut verbi gratia, quod nihil juris in Gallicanam ecclesiam primis saeculis Romano episcopo competierit, quod Clodovaei temporibus rex fuerit summum ac primum a Christo caput ecclesiae Gallicanae, et alia ejusmodi, quae licet habere possint bonum sensum, duriora sunt, et, ut patet, videntur haeresim sapere.

## §. ultimus.

### *De immunitate clericorum.*

Qui potestati ecclesiasticae temporalem aliquam tribuunt autoritatem, solent asserere clericos jure divino non esse subjectos principibus, nec ab eis posse judicari, sed tantum a judicibus ecclesiasticis. Licet autem istud falsum esse ex principiis huc usque stabilitis abunde demonstratum sit, speciatim tamen ostensuri sumus, clericos in civilibus et politicis, sicut et in causis criminalibus, tum a tributis, tum a poenis, et judiciis civilibus non esse jure naturali aut divino, sed solo imperatorum beneficio in nonnullis casibus immunes.

Hinc apostolus Rom. 13. vers. 1. et sequentibus, *omnis anima potestatibus superioribus subdita sit, non est enim potestas, nisi a Deo, quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Ideo, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt, et v. 5. necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter, conscientiam, ideo enim et tributa praestatis.* Ibi enim apostolum agere de civili, non de ecclesiastica potestate indicant verba, quae sequuntur, *nec enim frustra gladium portat; et haec, ideo tributa praestatis.*

Generatim autem de omnibus christianis tam clericis, quam laicis haec verba interpretantur sancti patres a nobis supra laudati. Irenaeus lib. 5. cap. 20. Just. in apologia 2. Tertullianus lib. de idololatria, Theodoretus, Theophilactus et alii.

Speciatim vero de clericis loquuntur Origenes in Epist. ad Rom. *Exquiret enim a nobis tributa terrae nostrae et vectigalia negotiationi nostrae, et quid dico, de verbis exolvit etiam tributum dominus noster JESUS CHRISTUS. Quod si ille, qui nihil habebat in se caesaris, et in quo princeps hujus mundi veniens non invenit quidquam de suo, cum liber esset, solvit tamen tributum; quanto magis nos necesse est, ista tributa carnis expendere.* Basilius in reg. contractioribus, regula 94. jubet, ut si quis ad fratres veniat, afferat aliquid, quod sit caesaris, debitor sit ille solvendi tributi.

Gregorius Naz. orat. ad praesidem iratum et populum pertimescentem, *subjecti simus, tum Deo, tum invicem aliis alii, tum iis, qui cum imperio nobis in terra praesunt magistratibus propter ordinis conservationem. Etiam haec in legum*

 *nostra-*

*nostrarum numero est, ut quemadmodum heri servis, uxores maritis, ecclesia domino, discipuli pastoribus ac doctoribus obtemperant, ita nos etiam cunctis potestatibus supereminentibus subjecti simus, non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam, ut, qui tributo pendendo simus obnoxii, lex Christi vos quoque meo tum imperio, tum solio subjicit, nam et nos in potestate sumus.*

Chrysostomus homil. 23. in Epist. ad Rom. *Potestatibus ex debito obedire jubet, ostendens, quod ista imperentur omnibus et sacerdotibus et monachis, non solum saecularibus id, quod statim in ipso exordio declarat, cum dicit, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, etiamsi apostolus sis, si evangelista, si propheta, sive quisquis tandem fueris, non enim pietatem evertit ista subjectio, etc.*

Ambrosius in Luc. lib. 4. cap. 5. *Magnum quidem est speciale documentum, quo christiani viri sublimioribus potestatibus docentur esse subjecti, ne quis constitutionem terreni regis putet esse solvendam.*

Et lib. 10. cap. 20. *Si tu non vis esse obnoxius caesari, noli habere, quae mundi sunt, sed si habes divitias, obnoxius es caesari*, et orat. contra Auxentium Epist. 32. lib. 5. *si tributum petit imperator, non negamus, agri ecclesiae solvunt tributum: si agros desiderat imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum intervenit.*

Augustinus in Joannem tract. 6. *Legantur leges manifestae, ubi praeceperunt imperatores eos, qui praeter ecclesiae communionem usurpant sibi nomen christianum, nec volunt in pace colere pacis autorem nihil nomine ecclesiae audeant possidere, nolite dicere, quid mihi et regi, quid tibi ergo et possessioni per jura regum possidentur possessiones*, siccine loqueretur Augustinus, si ipso jure divino, non ex beneficio imperatorum clericorum bona fuissent immunia, unde ex hoc loco in jure canonico caus. 11. q. 1. *Si quae causae*, haec inferuntur, *clerici ex officio episcopo sunt suppositi, in possessionibus praediorum imperatori sunt obnoxii, etc.*

Gelasius Epist. 8. *Quantum ad ordinem pertinet, publicae disciplinae cognoscentes imperium tibi suprema dispositione collatum, legibus tuis ipsi parent religionis antistites.* Symmachus in apologetico, *defer Deo in nobis, et nos deferimus Deo in te, nos enim potestates humanas suo loco suscipimus.* Pelagius primus, *quanto nobis studio ac labore satagendum est, ut obsequium confessionis nostrae regibus ministremus.* Gregorius Magnus lib. 2. Epist. 62. *Potestas supra omnes homines dominorum meorum pietati coelitus data est. . . Ego quidem jussioni subjectus, utrobique quod debui, exolvi, et imperatori obedientiam praebui, et pro Deo, quod sensi, minime tacui.*

Leo IV. Epist. ad Lotharium dist. 10. cap. de capit. *De capitulis vel praeceptis imperialibus, vel praeceptis vestris, vestrorumque pontificum et praedecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis, quantum valuimus et valemus, modis omnibus profitemur.* Item Epist. ad Loth. 2. q. 7. c. *Nos. Nos*, inquit, *si incompetenter aliquid egimus, et in subditis justae legis tramitem non conservavimus, vestro ac vestrorum missorum cuncta volumus emendare judicio.* Fatentur ergo ipsi

ipsi Romani pontifices, se caeterosque episcopos et clericos in rebus civilibus ab imperatoris legibus et judiciis non esse jure divino immunes.

Yvo Epist. 22. ad Philippum regem: *Respondere non subterfugiam vel in ecclesia, si ecclesiastica sunt negotia, vel in curia, si curialia.* Bernardus Epist. 42. ad archiepiscopum Senonensem, *cui honorem, honorem; omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: si omnis; et vestra. Quis vos excipit ab universitate? Si quis tentat excipere, conatur decipere.*

Innocentius IV. de sententia excommunicationis cap. noverit n. 2. *In temporali generaliter, et generalis ecclesiae solus imperator, qui et clericis et laicis praeesse debet, privilegium concedere potest.* Ipse sanctus Thomas in Epist. ad Rom. cap. 13. ab hoc debito liberos esse ait clericos ex privilegio tantum principum.

Petrus de Alliaco q. de rescript. conclusione prima: exemplo Christi, qui se Pilato judicandum commisit, et apostolorum, qui nullam sibi in judiciis civilibus auctoritatem arrogarunt, sed intus subjecti fuere legibus et judicibus civilibus et ethnicis; nec non ex dictis Petri et Pauli, ac demum ex hujus provocatione ad caesarem, ostendit clericos jure divino non esse immunes a judiciis civilibus. Mitto Cusanum, Valdensem, Alcuinum, Almainum, et alios complures theologos, qui in eadem opinione versantur. Haec autem aliunde probant verba illa Pauli, *omnis anima, etc.* tam de clericis, quam de laicis esse intelligenda, et illos non minus, quam istos in rebus civilibus de jure subjectos esse, ita ut aeque tributa pendere debeant et de criminibus civilibus, ac magistratibus civilibus judicari, et poenis etiam civilibus coerceri. Quod si quibusdam in casibus, tum a tributis, et aliis oneribus immunes sunt, quando a judiciis civilibus se se eximunt, et ad ecclesiastica remittuntur, id habent ex beneficio principum, qui istud ipsis in gratiam ecclesiae indulgere voluerunt, ut ex innumeris legibus liquet.

Idem demonstratur ex usu ecclesiae et exemplis. Primo autem certum est, tribus primis ecclesiae saeculis presbyteros et clericos ad tribunalia imperatorum et magistratuum ethnicorum pro rebus civilibus stetisse. Postquam vero imperatores christiani fuerunt, licet aliquibus legibus causarum, quae ad clericos spectabant, judicium sit episcopis commissum saepe tum pro rebus et criminibus civilibus ab imperatoribus et judicibus civilibus judicabantur. In concilio Nicaeno episcopi sese invicem accusantes, libellos accusationis Constantino vel istarum rerum judici tribuerunt. Is vero singulorum accusationes accepit et sigillo obsignavit, ignique tradidit, ut sic jurgiis omissis illa, quae ad fidem pertinebant, absque ulla animorum contentione exquirerent et definirent; idem Constantinus Caeciliani causam, quia de crimine, quod in examine facti consistebat, agebatur, ipse judicavit. Idem Athanasium insimulatum laesae majestatis suo judicio damnatum in exilium misit.

Hujus filius Constantinus causam criminalem Stephani Antiocheni episcopi in laico judicio, in palatio principis agitari voluit, qui cum in eo convictus foret, praeceptum est episcopis, ut eum deponerent, teste Theodorito, lib. 2. cap. 9.

Valentinianus Chronopium episcopum eo, quod provocasset a judicio 70 episcoporum, argentaria mulcta affecit lib. 2. cod. Theodos. quorum appell. Idem Urficinum et ejus socios tranquillitatem turbantes in exilium pelli jussit.

Priscillianus et Instantius, quoniam de criminibus et obscaenitatibus agebatur, a saecularibus judicibus sunt damnati, teste Severo.

De causa Felicis Aptungitani, Caeciliani et Donatistarum judicaverunt saeculares magistratus, quia in iis agebatur de rebus facti.

Episcopi omnes Itali Gratianum et Valentinianum rogant, ut de Damaso judicium ferat secundum consuetudinem, *nec novum*, inquiunt, *aliquid petit Damasus, sed sequitur exempla majorum, ut episcopus Romanus, si concilio ejus causa non creditur apud concilium se imperiale defendat. Nam et Sylvester papa a sacrilegis accusatus apud parentem vestrum Constantinum causam propriam prosequutus est, et de scripturis similia exempla suppeditant, quod cum a praeside S. apostolus vim pateretur, caesarem appellavit, et ad caesarem missus est.*

Theodoricus Italiae rex Symmachi papae accusationem admisit, visitatoremque dedit sedi apostolicae haud repugnante Symmacho, qui in apologetico ait, *se potestates humanas suo loco suscipere, delaturumque imperatori in rebus humanis.*

Anastasius imperator episcopos novis rebus studentes exturbavit. Post Justinus in criminali causa Dorothaei Thessalonicensis episcopi seditionum ac homicidiorum rei et praesertim convicti necis Joannis episcopi apostolici legati judicavit, et apud eum Hormisdae papae legati causam egerunt. Vide Hormisdam Ep. 56. et 64. Idem Severum ob contentionem et factiones poena affecit, teste Evagrio l. 4. c. 4.

Justinianus imperator in Sylverium pontificem super quibusdam litteris proditoriis accusatum judicium instituit; ut si, inquit Liberatus in breviario c. 22. approbaretur ab ipso fuisse scriptas, in quacumque civitate episcopus degeret, si autem falsae fuissent, restitueretur suae sedi.

Carolus Magnus Campulium presbyterum majestatis reum cum ejusdem criminis consortibus in exilium misit, vita et integritate membrorum ad Leonis III. preces ipsi concessa, Platina in Leone et Regino an. 203.

Otho, Fredericum Maguntinum, et Rudpertum Strasburgensem perjurii reos relegavit, Regino lib. 2. ad n. 939.

Conradus imperator teste Hermanno ad annum 1037. Herberthum Mediolanensem archiepiscopum imperii perduellem in carcerem conjecit, praesente papa Benedicto IX. et tres episcopos, Placentinum, Cremonensem ac Vercellensem in exilium expulit. Henricus III. Gebardum Reginoburgii episcopum majestatis convictum in vincula conjecit, et Nitgerum Fraxinensem ob necem fratrum Ravennam relegavit.

Haec imperatores, quos imitati reges Franciae clericos majestatis reos aut contra leges regni directe peccantes a judicibus laicis semper damnari jusserunt, et his in casibus vetuerunt eos ad judices ecclesiasticos remitti.

Aegy-

Aegydius Rhemensis laesae majestatis reus in concilio Metensi a Gonthramo damnatur exilii, mortis poena ad preces episcoporum condonata.

Episcopi Aurelianensis et Altissiodorensis ob rebellionem mulctati a Philippo Aug.

Chilpericus de Praetextato Rothomagensi ab exilio revocato sic praefatur. *Quamvis, venerandi pontifices, regia potestas reum majestatis legibus condemnare possit*, ut refert Aimoinus lib. 3. cap. 26., quod et agnoverunt episcopi, nam Greg. Turonensis ita regem alloquutus est, ut refert Inst. lib. 5. c. 18. *Si quis de nobis o rex, justitiae limites transcendere voluerit, a te corrigi potest.*

Denique ipsa ratio naturalis docet clericos regibus et magistratibus civilibus subesse, et ab iis judicari posse; cum enim sint membra societatis civilis et ecclesiasticae, utriusque legibus et poenis subjiciuntur. Si quid ergo contra leges civiles faciant, possunt a civilibus judicibus judicari et poenis iis plecti, quas leges civiles statuunt in reos. Ab ecclesia vero judicari possunt, sed iis tantum poenis mulctari, quas ecclesia potest infligere, hoc est depositione et excommunicatione. Hinc semper ecclesia passa est ob civiles causas clericos judicari et puniri a potestate civili, imo postquam ipsos judicavit, ad eos puniendos poena temporali semper civiles magistratus adiit. Hinc episcopi Syri postquam Timotheum Ælurum judicio ecclesiastico perstrinxerunt, ad Leonem scribunt, *de delictis autem et praesumptionibus, quas nefande commisit, reipublicae regibus et praesulibus secundum rationem judicio competenti subdetur.*

Quapropter sancti patres a nobis laudati non distingunt inter laicos et clericos, sed generatim omnium crimina correctioni et vindictae magistratus civilis subjiciunt. *Omnia*, inquit Origenes lib. 9. in Ep. ad Rom. ad cap. 13. *crimina, quae vindicari vult Deus, non per antistites et principes ecclesiarum, sed per mundi judices voluit vindicari.*

Uno verbo sancti patres, episcopi et pontifices Romani a nobis saepe laudati fatentur, tum res, tum personas clericorum subjici civili potestati in civilibus, imperatoribus tributa de jure debere, et in rebus civilibus judicari posse a magistratibus civilibus, solas fidei et religionis excipiunt causas: illae vero, quae publicae sunt disciplinae, ut loquuntur, et rempublicam spectant, ad imperatorem, reges et magistratus pertinere, eorumque legibus regi ultro fatentur.

Distinguendum autem est inter crimina mere ecclesiastica, ut haeresis et mixta, ut homicidium, furtum, etc. Illa nonnisi ad ecclesiae judicium pertinent. Et si quando imperatores illorum vindictam usurparent, id faciunt ab ecclesia sollicitati, vel quia inde tranquillitas imperii pendebat. Haec vero crimina ab ecclesia, prout est ecclesia, non aliter possunt vindicari, quam excommunicatione aut depositione e gradu ecclesiastico; a magistratibus vero civilibus poenis temporalibus puniri debent, etiamsi fuerint a clericis admissa.

Nec

Nec refert, quod apoſtolus Paulus vetat, ne chriſtiani coram judicibus ethnicis litigent, ſed jubet, ut judices ex eccleſia aſſumant. Quamvis enim his praecipue temporibus opportunum omnino fuerit, ut cauſae chriſtianorum non agerentur coram judicibus ethnicis, non negat tamen Paulus, quin auctoritatem illorum judicandorum habeant, ſed tantum conſulit chriſtianis, ut potius chriſtianos eligant arbitros, quam apud ethnicos litigent, quia convenientius iſtud eſt.

Nihil etiam refert, quod in canonibus legamus, mandatum eſſe clericis cauſas ſuas apud epiſcopum potius agere, quam apud civiles magiſtratus, nec enim propterea negatur, quin civiles magiſtratus poſſint earum cognitionem ſuſcipere, ſed tantum admonentur clerici, ne relicto epiſcopi ſui judicio ad ſaecularia judicia cauſas ſuas deferant, eo praeſertim tempore, quo imperatores dederunt epiſcopis poteſtatem earum terminandarum; verum licet imperatores hanc dediſſent epiſcopis auctoritatem, non propterea tamen putarunt clericos ab omni reprehenſione civilium magiſtratuum eſſe immunes, quippe innumeris in legibus civilibus comprehenduntur, et poena in eos ſtatuitur, ſi quid contra leges egerint, aut ſi tranquillitatem ac pacem reipublicae turbaverint.

Denique quando ad civile tribunal citabantur, huic ſe ſiſtere tenebantur ex lege omnes 33. cod. l. 1. de epiſcopis et clericis, qua cavetur, ne ad extranea judicia pertrahantur, *ſed ut apud ſuos judices ordinarios, id eſt provinciarum rectores, in quibus locis degunt, eccleſiarum miniſteriis obſecundent, omniumque contra ſe agentium excipiant actiones.* Et lege 37. *Omnes* praeterea virorum clariſſimorum provincias moderantium ſententiis abſque ulla privilegii differentia, (qui tamen praeſidiali jurisdictioni ſubjecti ſint) ſive epiſcopi, vel quilibet clerici, aut monachi, aut cujuslibet conditionis ſint, pariter reſpondere decernimus.

Quin etiam cum epiſcopis forum et judicium in rebus civilibus habere conceſſum eſt, hoc ut arbitris ſponte electis, et ſine jurisdictione coactiva illis datum lege, ſi quis cod. c. 1. de epiſcopali audientia. *Si qui ex conſenſu apud ſacrae legis antiſtitem litigare voluerint, non vetabuntur, ſed experientur illius in civili duntaxat negotio more arbitri ſponte reſidentis judicium, quod his obeſſe non poterit nec debebit, quos ad praedicti cognitoris examen converſos potius adfuiſſe, quam ſponte veniſſe conſtiterit.* Hic quoque facit novella Valentiniani 3. tit. 12. de epiſcopali judicio. *Cum inter clericos jurgium vertitur, et ipſis litigatoribus convenit, habeat epiſcopus licentiam judicandi, praeeunte tamen vinculo compromiſſi, quod et de laicis, ſi conſentient, auctoritas noſtra permittit. Aliter eos judices eſſe non patimur, niſi voluntate jurgantium interpoſita, ſicut dictum eſt, conditione praecedat. Quoniam conſtat epiſcopos et presbyteros forum legibus non habere, nec de aliis cauſis ſecundum Arcadii et Honorii divalia conſtituta, quae Theodoſianum corpus oſtendit praeter religionem poſſe cognoſcere, ſi ambo ejusdem officii litigatores nolint, vel alteruter agant publicis legibus et lege communi.*

Ab

Ab his autem episcoporum judiciis semper provocare licebat ad principem et civilem magistratum, ut habetur in authentica si ex imperiali cod. de episcopi audientia, *si ex imperiali jussione*, aut judiciali praecepto episcopus judicat inter quascumque personas, appellatio aut ad principem aut ad eum, qui transmisit, negotium transferatur, et novella 83. Rubrica hujusmodi est, ut clerici apud proprios judices conveniantur et post hoc apud civiles judices.

Adversus ista nihil ab adversariis opponitur, quod alicujus sit momenti ad probandum jure divino aut naturali clericos esse a judiciis, poenis et oneribus civilibus immunes, quod enim afferunt de levitis et sacerdotibus veteris testamenti, haud probat juris istud esse naturalis aut divini, sed tantum conveniens esse, ut respublica sacerdotes a tributis pendendis eximat. Quod vero aiunt ex novo testamento Christum dicere filios sponsi a tributis esse liberos, de se tantum Christus dicit, qui cum esset rerum omnium dominus, ratione divinae naturae haud tenebatur tributum solvere, et tamen tam pro se, quam pro suis tributum solvi jussit.

Gravius fortasse videbitur, quod nobis objiciunt legibus tam civilibus, quam ecclesiasticis tamquam nefas et illicitum vetari, ne quis clericus apud civiles magistratus litiget. Et quidem innumeri sunt canones, quibus poena statuitur in clericos, qui ad judices hujusmodi causas suas detulerunt. Sic canone nono concilii Carthaginensis tertii. *Sancitur, ut quisquis episcoporum, presbyterorum, et diaconorum seu clericorum, cum in ecclesia ei fuerit crimen intentatum, vel civilis causa fuerit commota, si relicto ecclesiastico judicio purgari voluerit, etiamsi pro hoc ipso lata fuerit sententia, locum suum amittat*, et hoc in criminali judicio, *in civili vero perdat. Quod enim si locum suum obtinere voluerit.* Can. item 9. conc. Chalcedonensis statuitur, *ut si clericus habeat negotium adversus clericum, non relinquat episcopum suum, et ad saecularia judicia revertatur.* Agathensis concilii canone 32. clericum nullum apud saecularem judicem episcopo non permittente pulsare. Leges vero civiles idem vetant. Sic lege 7. de episcopis et clericis vetatur, ne clerici ad curias devocentur, sed ut plenissima immunitate potiantur. Et lege ult. de episcopis et clericis, clerici, quos indiscretim ad saeculares judices debere deduci imperitus praescriptor dimiserat, episcopali audientiae reserventur. Fas enim non est, ut diversi muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio, denique Novella 83. Justiniani, clerici jubentur prius ab episcopo spoliari dignitate sacerdotali, antequam a praeside provinciae judicentur.

Respondeo, nihil istis canonibus et legibus probari, quam quod minime controversum est, principes nempe saeculares episcopis hoc privilegium concessisse, ut causae ordinariae clericorum, ad eos primum deferri possent, utque de iis primi cognoscerent. Ecclesiam vero principum indulgentia nixam sub poenis spiritualibus vetuisse, ne clerici primum alios judices, quam episcopos adirent; at istud minime

probat clericos jure divino et naturali a judiciis civilibus esse immunes, imo ne quidem hoc probat nullos alios esse potuisse post istas leges in caussis clericorum civilibus judices, quam episcopos: nam ut observavimus, iisdem legibus episcopi constituuntur tantum ut arbitri, et si illorum judicio stare quis nolit, apud judices saeculares causa potest agitari, itemque canones vetant equidem causam clerici ad alios primum, quam episcopos deferri, at non vetant, ne, qui ab episcopo jure civili damnatus, ad saeculares judices recurrat. Itemque non decernunt magistratus ipsos non posse delinquentes clericos damnare et punire, sed ad singula testimonia pauca reponere oportet.

Can. 9. concilii Carth. 3. de iis tantum loquitur clericis, qui causa intentata nec dum judicata in concilio ecclesiastico ad saeculare judicium confugiebant; non autem de iis, qui causam primum ad judices civiles deferrent, aut a judicio ecclesiastico provocarent.

Concilium Chalcedonense addit post verba citata in objectione, *sed prius ventiletur res apud proprium episcopum.* Ergo post hujus cognitionem potest provocatio fieri ad saecularia judicia.

Concilium Agathense addit quoque, ut si pulsatus fuerit clericus, *ipse respondeat coram magistratu civili, sed ipse non proponat.*

Lex 7. de episcopis non vetat, clericos accusari apud judices saeculares, *sed ad curias devocari.* Hoc est redigi in numerum curialium, et eorum muneribus onerari. Vetant enim leges, quemquam episcopum curialem fieri aut curialem episcopum, lege Cod. Theod. 1. de curialibus et agnatione tit. Cod. Just. c. 55. de episcopis et Novella 123.

Lex Valentiniani et Theodosii ultima de episcopis renovat tantum privilegia clericis indulta, quae revocarat Joannes, qui tyrannidem post mortem Honorii ad breve tempus invaserat.

Denique Novella Justiniani 83. probat ad praesidem pertinere de crimine clerici judicare, sed prius jubet eum ad honorem sacerdotii degradari ab episcopo, et ita lex ista, non secus ac caeterae, nobis nihil adversatur.

## EPILOGUS.

Perveni jam ad finem propositi mihi operis, quod rerum istarum studiosis non omnino inutile futurum esse mihi persuadeo. Habebunt enim illi in isto opere multa breviter dilucide atque ordine collecta, quae in multis magnisque voluminibus dispersa sunt, ac plerumque indigesta et aliis admixta. Quippe illi, qui de his rebus scripserunt licet eruditione praestantes, non omnes istas quaestiones attigerunt,

gerunt, et quas attigere, eas plerumque ſine ordine ac methodo pertractarunt, ſaepe etiam aeſtu diſputationis in controverſias perſonarum abrepti. Huc accedit, quod nonnulli ex iis de eccleſia non fuerunt, erroribusque ſuis paſſim libros ſuos infecere. Quo fit, ut vix ullus ſcriptor ad theologos rerum iſtarum adhuc rudes inſtituendos reperiatur idoneus. Utrum vero id diſſertationum noſtrarum collectio praeſtare poſſit, non noſtrum, ſed aliorum debet eſſe judicium. Hoc unum affirmare poſſumus, nos ea omnia, quae ad veritatis inquiſitionem et erroris refutationem neceſſaria nobis viſa ſunt, ſtudioſe et accurate collegiſſe ac in ordinem digeſſiſſe idque ſine odio, Deus teſtis eſt, aut adulatione. *Quibus parum, aut quibus nimium videbitur,* ut Auguſtini verbis concludam, ***mihi ignoſcant; quibus autem vel ſatis eſt, non mihi ſed domino gratias congratulantes agant.***

*FINIS.*

# INDEX

## RERVM ET VERBORVM

### Quae in historicis de antiqua ecclesiae disciplina dissertationibus continentur.



Caesa-

*Rhemen-*

*Finis indicis rerum et verborum.*

HEc
D
18208
Dupin, Louis Ellies
De antiqua ecclesiae disciplina.

| DATE | NAME OF BORROWER |
| --- | --- |

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED